

SİRET-i NUR-i MUHAMMADIYYE

İSLAM TARİHİ

2

KARAHAN
YAYINLARI

SİRET-i NUR-i MUHAMMADIYYE

İSLAM TARİHİ

KARAHAN
YAYINLARI

İSLAM TARİHİ

ŞİRET-İ İBN-İ HİŞAM

TERCEMESİ

Üçüncü Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyelüğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

Baskı

Selin Ofset

Davutpaşa Cd. 75/345 Topkapı-İst.

0212.577 63 48

•

İstanbul

2006

•

Cilt

Kahraman Cilt Sanayi

KAHRAMAN YAYINLARI

Merkez:

Davutpaşa Cd. TİM-2 12/322 Topkapı-İst.

Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84

info@kahramanyayinlari.com

Şube:

Çatalçeşme Sk. 19/1 Kat: 4 Cağaloğlu-İst.

Tel: 0212. 512 32 69

السِّيَرُ النَّبَوِيُّ
لِابْنِ هِشَامٍ

İSLAM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM
TERCEMESİ

Üçüncü Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyelüğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

BEDİR'DE, KUREYŞ'TEN ESİR DÜŞENLER

Beni Hâşim'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bedir gününde Kureyş'ten Beni Hâşim b. Abd-i Menâf'dan olan müşriklerden : Akil (1) b. Ebi Tâlib b. Abdulmuttalib b. Hâşim ve Nevfel (2) b. Hâris b. Abdulmuttalib b. Hâşim (3) esir edildiler.

(1) Akil, Hudeybiye yılında müslüman oldu ve İslâmı güzelce yaşadı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurdu :

— Ey Ebû Yezid, ben seni iki sevgi ile seviyorum : Biri senin bana ak-raba oluşundan, diğeri amcamın sana olan sevgisini bilmemden ötürü...

Akil, Basra'da ikamet etti. Muaviye'nin hilâfeti döneminde Şam'da öldü.

(2) Nevfel, Hendek yılında müslüman oldu. Ve hicret etti. Denildiğine göre, o esir düştüğü sırada müslüman olmuştur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :

«Kendi fidyeni ver», diye buyurduğunda :

«Benim malım yoktur ki fidye vereyim», demişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

Cidde'de olan mızraklarını fidye olarak ver, buyurmuş. O da şöyle demişti :

«Vallahî, Cidde'de mızraklarımın olduğunu Allah'dan başka hiçbir kimse bilmezdi. Ben şehâdet ederim ki : Sen Allah'ın Resûlüsün.»

Bu adam, Huneyn gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sabit kadem olan kimselerdendi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oraya çıkışında üç bin mızrak ile yardım etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle buyurdu :

Beni Muttalib'den :

Beni Muttalib b. Abd-i Menâf'dan : Sâib b. Ubeyd b. Abd-i Yezid b. Hâşim b. Muttalib ve Numan b. Amr b. Alkame b. Muttalib esir edildiler. Bunlar, iki erkekdirler.

Beni Abd-i Şems ve haliflerinden :

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan : Amr b. Ebi Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems ve Hâris b. Ebi Vecze b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems esir edilenlerdi. İbn-i Hişam'ın dediğine göre; O, İbn-i Ebi Vehre'dir .

İbn-i İshâk dedi :

Ve Ebu'l-Âs b. Rebi b. Abduluzzá b. Abd-i Şems ve Ebu'l-Âs b. Nevfel b. Abd-i Şems vardı.

Ve onların haliflerinden esir düşenler ise : «Ebû Rişe b. Ebû Amr; Amr b. el-Ezrak ve Ukbe b. Abdul-Hâris b. el-Hadrami.» (Bunlar yedi kişidirler.)

Beni Nevfel ve haliflerinden olanlar

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan şunlar vardı :

Adiyy b. Hiyâr b. Adiyy b. Nevfel; Osman b. Abd-i Şems b. Ahi Gazvan b. Câbir — ki bu Beni Mazin b. Mansur'dan olup onların halifidir. — Bir de Ebû Sevr vardı ki bu onların halifidir. Bunlar üç kişidirler.

Beni Abdüddâr ve haliflerinden :

Beni Abdüddâr b. Kusayy'dan esir edilenler şunlardır :

Ebû Aziz b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdüddâr ve Esved b. Amir — ki bu onların halifidir. — Bunlar, «Biz, Beni Esved b. Amir b. Amr b. Hâris b. Sebbak'ız», dediler. (İki kişidir) .

«Sanki ben senin şu süngülerinin müşriklerin sırtlarını kırdiğını görüyorum.»

Nevfel, Medine'de Hicretin on beşinci senesinde öldü. Onun namazını Ömer b. el-Hattab (Radıyallâhü anh) kıldı.

(3) Ebû Zer dedi ki : «İbn-i İshak, Abbas b. Abdulmuttalib'i esirlerle birlikte zikretmedi. Çünkü o, müslüman olmuştu. Sadece kavminin korkusundan İslâmı gizliyordu.

Beni Esed ve haliflerinden :

Beni Esed b. Abduluzza b. Kusayy'dan esir düşenler şunlardır :
Saib (4) b. Ebi Hubeys b. Muttalib b. Esed ve Huveyris b. Abbad
b. Osman b. Esed.

İbn-i Hişâm dedi ki :

O, Hâris b. Aiz b. Osman b. Esed'dir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Salim b. Şemmah vardı. Onların halifidir. Üç kişidirler.

Beni Mahzûm'dan :

Beni Mahzum b. Yakza b. Mürre'den esir edilenler şunlardır :
Hâlid b. Hişâm b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum (5) ve
Ümeyye b. Ebi Huzeyfe b. Muğire ve Velid b. Velid b. Muğire ve
Osman b. Abdullah b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum ve
Sayfi b. Ebi Rifâe b. Âbid b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm ve Ebû
Münzir (6) b. Ebi Rifâe b. Âbid b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm ve
Ebû Atâ Abdullah b. Ebi Sâib b. Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mah-
zum ve Muttalib b. Hantab b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzum
ve Halid b. el-Alem — ki bu onların halifidir — ve zikr ettiklerine
göre yenilgiye uğrayıp kaçarak yüz çevirenlerin ilki idi. O şöyle di-
yordu :

وَلَسْنَا عَلَى الْأَذْبَارِ نَذْبِي كُلُّوْنَا وَلَكِنْ عَلَى أَفْدَامِنَا يَقَطُرُ الدَّمُ

«Aralarımız kan akıtarak geridekiler olmadık.

Fakat kanın ayaklarımızın üzerine döküldüğü kişiler olduk.»

(4) Bu Sâib, Fâtma binti Ebi Hubeys'in kardeşidir. Bu, Ömer b. el-Hat-
tab'ın onun hakkında :

«Bu, adında bir ayıp görmüyorum. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem)'den sonra ayıplamadığım hiç kimse yoktur», dediği kişidir. Bir
rivâyette Ömer bu sözü Abdullah b. Sâib'in hakkında söylemiştir. (Ravzul-
Ünüfe mürâcaat et).

(5) Sübeyli dedi ki : Bazıları onu yani Hâlid'i Müellefe-i Kulub için-
de zikr ederler.

(6) Ebû Zer dedi ki : «Münzir b. Ebi Rifâe diye de rivâyet olunur. Mûsa
b. Ukbe de Megâzi'de onun hakkında böyle dedi.»

Bunlar dokuz kişilerdir.
İbn-i Hişâm dedi ki :

« تَسْنَأُ مَلَى الْأَعْنَابِ »

«Arkalarda olmadık», diye rivâyet olunur.

Hâlid b. El-Alem, Huzaa'dandır. Denilir ki bu, Ukeyli'dir.

Beni Sehm'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'den : Ebû Vedâe b. Dubeyre b. Suayd b. Sa'd b. Sehm vardı. Bu, Bedir'de esir edilenlerden fidyesi ödenen ilk esir idi. Onun fidyesini oğlu Muttalib b. Ebi Vedae ödedi. Onlardan biri de Ferve b. Kays b. Adiyy b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir. Birisi de Hanzala b. Kabise b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir. Bir diğeri Haccâc (7) b. Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm'dir. Bunlar dört kişidirler.

Beni Cumeh'den :

Beni Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb'den : Abdullah (8) b. Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh ve Ebû İzze Amr b. Abd b. Osman b. Vüheyb b. Huzâfe b. Cumeh ve Fakih vardı. Bu Ümeyye b. Halef'in mevlâsıdır. Ondan sonra Rebah b. Muğterif kendisinin olduğunu iddia etti ve dedi ki :

O Beni Şemmah b. Muhârib b. Fihr'dendir. Bir rivâyette : Fâkih, Cervel b. Hizyem b. Avf b. Gadb b. Şemmah b. Muharib b. Fihr'in oğludur. Ve Vehb (9) b. Umeyr b. Vehb b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumah ve Rebie b. Derrac b. Anbes b. Ühbân b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de bunlardandır. Bunlar beş kişidirler.

(7) Süheyli dedi ki : «Burda Haccâc'ın yanlışlıkla zikr olunduğunu zan ediyorum. Çünkü o Habeşe mühâcirlerindendir. Uhud'dan sonra Medine'ye gelmiştir. O halde nasıl olur da Bedir günündeki müşriklerin esirleri içerisinde sayılır!»

(8) Bu Abdullah Fetih gününde müslüman oldu ve Cemel gününde Sıfîn'de katl olundu.

(9) Vehb, babası Umeyr onun fidyesi için geldiğinde ikisi beraberce müslüman oldular.

Beni Âmir'den :

Beni Âmir b. Luayy'dan : Süheyl (10) b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. Onu, Beni Sâlim b. Avf'ın kardeşi Mâlik b. Dühşüm esir etti. Bir de Abd (11) b. Zemea b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. Yine Abdurrahman b. Meşnu b. Vekdan b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. (Bunlar üç kişidirler)

Beni Hâris'den :

Beni Hâris b. Fihri'den, Tufeyl b. Ebi Kuney ve Utbe b. Amr b. Cehdem vardı. Bunlar iki kişidirler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Hatırımıza gelen esirlerin bütünü, kırk üç er kişidir.

İbn-i İshâk'ın zikredemediği kimseler :

Kırk üç kişi içinde sayılıp ismi zikredilmeyen biri vardır. Ayrıca İbn-i İshâk'ın, ismini zikr etmediği esirlerden şunlar vardı :

Beni Hâşim'den :

Beni Hâşim b. Abd-i Menaf'dan : Utbe vardı. Bu onların halifidir. Beni Fihri'dendir.

Beni Muttalib'den :

Beni Muttalib b. Abd-i Menaf'dan : Akil b. Amr vardı. Bu onların halifidir. Ve onun kardeşi Temim b. Amr vardı. Bir de onun oğlu vardı. (Bunlar üç kişidir.)

Beni Abd-i Şems'den :

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menaf'dan : Hâlid b. Esid b. Ebi'l-As ve Ebul-Ariz Yecar vardı. Bu Âs b. Ümeyye'nin mevlâsıdır. Bunlar iki er kişidirler.

---

(10) Süheyl müslüman oldu ve Şam'da şehid olarak öldü. O Kureyş'in hatibidir.

(11) Bu Sevde binti Zemea'nın kardeşidir. Müslüman oldu.

Beni Nevfel'den :

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan : Nebhan vardır. Bu, onların mevlâsıdır. Bir kişidir.

Beni Esed'den :

Beni Esed b. Abduluzza'dan : Abdullah (12) b. Humeyd b. Züheyri b. Hâris vardı.

Beni Abduddar'dan :

Beni Abduddar b. Kusayy'dan, Akil vardı. Bu onların Yemen'den olan halifidir. Bir kişidir.

Beni Teym'den :

Beni Teym b. Mürre'den, Müsâfi' b. İyâz b. Sahr b. Âmir b. Kâb b. Sa'd b. Teym ve Câbir b. Zübeyr vardır. Câbir onların halifidir. Bunlar iki kişidirler.

Beni Mahzûm'dan :

Beni Mahzûm b. Yakaza'dan; Kays b. Sâib vardı. Bir adamdır.

Beni Cumeh'den :

Beni Cumeh b. Amr'dan; Amr b. Übey b. Halef vardı. Bir de Ebû Rühm b. Abdullah vardı. Bu onların halifidir. Onların bir halifi de vardı ki ismi hatırıma gelmiyor. Yine Ümeyye b. Halef'in iki mevlâsı vardı. Bunlardan biri Nistâs'dır. (13) Ve Ebû Râfi' vardı ki, bu Ümeyye b. Halef'in kölesidir. Bunlar altı kişidirler.

Beni Sehm'den :

Beni Sehm b. Amr'dan; Eslem vardı. Bu Nübeyh b. Haccac'ın mevlâsıdır. Bir adamdır.

Beni Âmir'den :

Beni Âmir b. Luayy'dan : Habîb b. Câbir ile Sâib b. Mâlik vardı. Bunlar iki kişidirler.

---

(12) Süheyli şöyle dedi : «Onun hakkında bilinen : Onun Ubeydullah b. Hamid olduğudur. İbn-i Kuteybe, Ebû Amr el-Kilâbâzi ve Ebû Nasr — ki bu Hâtîb b. Ebi Beltaa'nın mevlâsıdır — böyle zikrettiler.»

(13) Nidas, denildiğine göre, Uhud vak'asından sonra müslüman oldu.

Beni Hâris'den :

Beni Hâris b. Fihr'den; Şaafi' ve Şefi' vardı. Bunlar onların Yemen'den olan halifleridirler.

BEDİR GÜNÜ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bedir günü hakkında söylenen ve milletin kendi aralarında o gün olan savaş için birbirine söyledikleri şiirlerden biri de Hamza b. Abdulmuttalib'in (Allah ona rahmet etsin) şu sözüdür :

(İbn-i Hişâm dedi ki : Şiir ilminin erbabı olan kimselerin çoğunluğu, Hamza'nın böyle bir şiiri olduğunu ve ona karşıt olarak verilen cevâbi şiirleri inkâr ederler, tanımazlar).

وَلَحَيْنَ أَسْبَابَ مُبِينَةِ الْأَمْرِ	أَلَمْ تَرَ أَنَا كَأَنَّ مِنْ حَبِّ الدَّهْرِ
فَانُوا تَوَاصٍ بِالْقَتْلِ وَبِالْكَفْرِ	وَمَا ذَاكَ إِلَّا أَنْ قَدَمَا أَفَادَمُ
فَكَانُوا زُهْرًا لِرَكِيَّةٍ مِنْ بَدْرِ	هَشِيَّةً رَأَحُوا وَنَحْوُ بَدْرِ يَجْمَعُونَ
فَارُوا إِلَيْنَا فَالْتَمَيْنَا عَلَى قَدْرِ	وَكُنَّا طَلَبْنَا الْعِيرَ لَمْ نَبْغِ غَيْرَهَا
لَنَا غَيْرَ طَمَنِ بِالْمَقْنَةِ الشُّمْرِ	فَلَا التَّقِينَا لَمْ نَكُنْ مَشْنُوءَةً
مُشَهَّرَةً الْأَلْوَابِ بَيْنَةَ الْأَنْزِرِ	وَصَرَبٍ بَيِضٍ يَحْتَلِي الْمَسَامَ حَذُّهَا
وَشِدَّةٍ فِي الْقَتْلِ تَجْرِمُ فِي الْحُمْرِ	وَنَحْنُ تَرَكْنَا غُبَّةَ الْقَتْلِ ثَاوِيَا
فَشَقَّتْ جُيُوبُ النَّائِحَاتِ عَلَى عَمُرِ	وَعَمَرُوا نَوَى فِيمَنْ نَوَى مِنْ حُمَاهِمُ
كَرَامَ تَفَرَّغْنَ الدَّوَابِ مِنْ فُورِ	جُيُوبُ نِسَاءٍ مِنْ لَوَى مِنْ غَابِ
وَوَحَلُوا لِوَاءَ غَيْرِ مُحْضَرِ النَّعْرِ	أُولَئِكَ قَسُومُ قَتْلُوا فِي صَلَاحِهِمْ
لِحَاسِ بِهِمْ، إِنْ الْخَبِيثِ إِلَى غَدْرِ	لِوَاءِ صَالِلٍ قَادٍ إِبْلِيسُ أَهْلَهُ
تَرِثُ بِأَيْكُمُ مَائِي الْيَوْمِ مِنْ صَبْرِ	وَقَالَ لَهُمْ، إِذْ عَابَ الْأَمْرَ وَاجِعًا :

فَإِنِّي أَرَى مَالًا تَرَوْنَ وَإِنِّي أَخَافُ عِقَابَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو قَسْرِ
 قَدَّمَهُمْ لِلْحَيْنِ حَتَّى تَوَرَّطُوا وَكَانَ بَيْنَا لَمْ يَخْبُرُ الْقَوْمُ ذَا خَيْرٍ
 فَكَانُوا عِدَاةَ الْبَيْتِ أَلْفًا وَحَمْنًا ثَلَاثُ مِثْقَالٍ كَالسِّدْمَةِ الزُّفْرِ
 وَفِينَا جُنُودُ اللَّهِ حِينَ يُمِذَّنَا بِهِمْ فِي مَقَامٍ ثُمَّ مُسْتَوْضِحَ الذِّكْرِ
 فَشَدَّ بِهِمْ جَبْرِيلُ تَحْتَ لَوَائِنَا لَدَى مَا زَقِي فِيهِ سَنَائَاهُمْ تَجْرَى

«Zamanın acayip işlerinden olan bir işi ve helâk olmak için durumu açıklayan bir takım sebepler olduğunu görüp bilmedin mi?

Bu, ancak isyanı ve küfrü birbirine tavsiye eden bir kavmin onları helâk etmesinden onların da bu yüzden helâk olmalarından ötürüdür. Bir akşam üzeri hep birlikte Bedr'e doğru yürüdüler ve Bedr'in örülmemiş su kuyusuna rehine oldular.

Biz kafilayı taleh ediyor onu arıyorduk, ondan başkasını istemiyorduk. Onlar bize doğru yürüdüler ve kadere göre birbirimizle karşılaştık. Karşılaştığımız zaman bizim için esmer dümdüz süngülerle vurmaktan başka dönüş ve ayrılış olmadı.

Yine renklerle bezenmiş, yüzünün cevheri ve rengi açık-seçik, başları kesen demiri keskin bir kılıç ile vurmaktan gayrı olmadı.

Biz helâk olmuş Utbe'yi ve Şeybe'yi maktullerin içinde geniş su kuyusuna düşmüş olarak kalmaya terkettik.

Amr da orada kalan himayecilerinin içinde kaldı.

Ve ağlayıp dövünenlerin göğüsleri Amr'ın üzerine yarılıp açıldı.

Luay b. Gâlib'den olan kadınların göğüsleri, Fihr'den olup yükseklere yükselen kerim kadınların göğüsleri yarılıp açıldı.

Onlar sapıklıkları uğruna katl olunan ve görünürde muzafferiyeti bulunmayan sancak açan bir kavimdirler.

Bir sapıklık ve dalâlet sancığı ki İblis onun ehlini çekti ve onlara ihanet etti.

Çünkü habisin yolu ğadre (ihanete) doğru gider.

İşi açık seçik bir vaziyette gördüğü zaman onlara dedi ki :

Sizden beri oldum, artık bu gün benim sabrım kalmadı.

Çünkü ben sizin göremediklerinizi görüyorum.

Ben Allah'ın azabından korkuyorum.

Allah kahr etmeğe ve gâlib gelmeğe mâliktir.

Böylece onları helâka sürükledi, onlar da helâke düştüler.

O ise kavmin haberi olmadığı şeyde haberdar idi.

Su kuyusunun sabahında onlar bin kişi idiler.

Bizim toplamımız ise tıpkı beyaz erkek develer gibi üç yüz idi.

Bizim içimizde Allah'ın askerleri var idi.

Allah bize onlarla bir makamda imdad ettiği zaman, orada açıkca zikir olunmuştu.

Cebrâil o askerleri, bizim sancağımızın altında, onların ölülerinin içinde yüzdüğü harp mevziinde takviye etti.»

Hâris b. Hişâm b. Muğire de ona cevap vererek şöyle dedi :

أَلَا يَا قَوْمِي^(١) لِلصَّبَابَةِ^(٢) وَالْمَجْرِ
 وَلِلدَّمْعِ مِنْ عَيْنِي حَوْدًا كَأَنَّهُ
 عَلَى الْبَطَالِ الْخُلُوعِ الشَّمَانِلِ إِذْ تَوَى
 فَلَا تَبْعُدُنْ يَا عَمْرُو مِنْ ذِي قَرَانَةٍ
 فَإِنْ بَلَكَ قَوْمٌ صَادَقُوا مِنْكَ دَوْلَةً
 فَهَذَا كُنْتُ فِي صَرْفِ الزَّمَانِ الَّذِي مَضَى
 فَلَا أُمْتُ يَا عَمْرُو أَنْ تُرْسَكَ تَانَرًا
 وَأَضْلَعُ ظَهْرًا مِنْ رِجَالٍ يَمْشُرِ
 أَغْرَمَهُمْ مَا جَمَعُوا مِنْ وَشِيطَةٍ
 فَيَا لَوْ لَوْى ذَبَبُوا عَنْ حَرْبِكُمْ
 تَوَارَثَهَا آبَاؤُكُمْ وَوَرِثْنَاهُمْ
 فَالْحَلِيمُ قَدْ أَرَادَ هَلَاكَكُمْ
 وَجَدُوا لِمَنْ عَادَيْتُمْ وَتَوَارَوْا
 لَمَّا كُمْ أَنْ تَنَارُوا بِأَحْيَكُمْ
 وَلِلْعَزَنِ مَنَى وَالْحَرَارَةِ فِي الصَّدْرِ
 قَرِيدٌ هَوَى مِنْ سِلَاحٍ نَاطِلٍ بِمَجْرِ
 رَهَيْنَ مَقَامٍ لِلرَّكْبَةِ مِنْ بَذْرِ
 وَمِنْ ذِي نِدَائِمٍ كَانَ ذَا لَنِي عَمْرِ
 فَلَا بُدَّ لِلْأَيَّامِ مِنْ دُولِ الْفَرِ
 تُرْبِهِمْ هَوَانًا مِنْكَ ذَا سُبُلٍ وَغَيْرِ
 وَلَا أُبْنِي بَقِيًّا فِي إِخَاءٍ وَلَا صِهْرِ
 كِرَامٍ عَلَيْهِمْ مِثْلُ مَا قَطَعُوا ظَهْرِي
 وَنَحْنُ الصَّمِيمُ فِي الْقَبَائِلِ مِنْ فَوْرِ
 وَالْهَلَةِ لَا تَنْتَرُكُهَا لِدُنَى الْعَجْرِ
 أَوَاسِيَّتَهَا وَالْبَيْتَ ذَا التَّنْفِ وَالسَّيْرِ
 فَلَا تَعْدُرُوهُ آلَ غَالِبٍ مِنْ عُذْرِ
 وَكُونُوا جَمِيعًا فِي التَّلَاقِ وَفِي الصَّبْرِ
 وَلَا تَنْتَرُوا بِذَوِي عَمْرِ

نَظَرَدَا فِي الْأَكْفِ كَانَهَا وَبِئْسَ تَطِيرُ الْمَمَّ بَيْنَهُ الْأَرِ
كَانَ مَدَبَ الدَّرْفُوقِ مُتَوَّهَا إِذَا جُرَدْتَ يَوْمًا لِأَعْدَائِهَا الْخَزَرِ

«Ey kavmim, ey bendeki şevkin inecliği, ayrılık, hüznün ve göğüsteki hasret.

Ve gözlerimden holca akan yaş, sanki o yaş dizicisinin ipliğinden çıkan, Bedir'de örülmemiş bir su kuyusundan bir yerde rehine olarak kaldığı zaman şemâli tatlı bir bahadırın üzerine akan bir incidir.

Ey Amr, hısrımlıktan uzaklaşma, geniş huylu olup içki arkadaşlığına sahip olan kimseden de uzaklaşma.

Eğer bir kavim senden bir devlete rastlarsa, elbette günler için zamanın devletlerinin bulunması lâzım gelir.

Geçen zamanın değişmesinde, onlara dehşetli yollara sahip bir zillet ve hakaret gösteriyordun.

Yok eğer böyle olmazsa ey Amr, ölürüm, seni intikam alıcı olarak bırakırım.

Kardeşlikte ve" sıhriyet akrabalığında hayırlı bir kişi olarak bırakmam.

Benim sırtımı kestikleri gibi onların üzerine üstün bir topluluktaki adamlardan bir arkayı kesirim.

Kavmin hâlis olmayanlarından topladıkları kimseler onları aldattılar. Halbuki biz Fih'r'den olan kabîlelerin içinde hâlisleriz...

Ey Lucy, hareminizi savunun!

Fahirlenen, öğünen kimseye ilâhları bırakmayınız.

O ilâhlara sizin babalarınız vâris olup geldiler ve siz dahi onların temellerine, damlı ve perdeli olan Beyt'e vâris oldunuz.

Bir akıllıya ne olmuş ki sizin helâk olmanızı istemiştir.

O halde ey Galib soyu, ondan hiçbir özür kabul etmeyiniz!

Size tecavüz edip saldıranlara karşı katı ve şiddetli olunuz, birbirinize yardım ediniz ve sabır göstermekte, hep birlikte olunuz.

Umulur ki, kardeşinizin intikamını alırsınız ...

Eğer avuçlardaki titreyen kılıçlarla Amr'ın sahiplerinin intikamını almazsanız bir şey yapılmamış olur

Sanki o kılıçlar başları uçuran, ceyher ve renkleri açık-seçik bir yıldırım ziyası gibidir.

Sanki bir gün hakaret gözüyle bakan düşmanları için, kımlarından sıy-

rıldıkları zaman tepeler haline gelen, yuvalarının üstünde küçük karıncaların akıp gittikleri yerler gibidir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bu kasideden, İbn-i İshâk'ın rivâyet ettiği iki kelimeye bedel iki kelimeyi koyduk. Bunlar beytin sonundaki ذوالفخر = «ögünen» kelimesi ile beytin evvelindeki فالجلم = «akıllı kişiye ne olmuş ki» kelimesidir. Çünkü o, evvelkilerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e çatmıştı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ali b. Ebi Tâlib, Bedir gününde şu aşağıdaki şiiri söyledi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

(Şiir ilmi ehlinde hiçbir kimsenin Ali'nin bu şiiri söylediğini ve onun cevabı olan karşıt şiiri kabul ettiğini bilmiyorum. Biz o iki şiiri şunun için yazdık ki, Amr b. Abdullah b. Cüd'an, Bedir gününde katl olunduğu söylendiği halde İbn-i İshâk onu maktuller içinde zikr etmedi. Bu şiirde ise onu zikretmiştir.)

بَلَاءَ عَزِيزٍ ذِي أَقْتِدَارٍ وَذِي فَضْلٍ	أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ رِسَالَهُ
فَلَا قُوَّةَ هَوَانًا مِنْ إِسَارٍ وَمِنْ قَتْلِ	بِمَا أُنْزِلَ الْكُفَّارَ دَارَ مَذَلَّةٍ
وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ أُرْسِلَ بِالْمَذَلِ	فَأَمْسَى رَسُولُ اللَّهِ قَدْ عَزَّ نَصْرُهُ
مُبْتَنًى آيَاتُهُ لَدَوَى النُّقْلِ	فَمَا يَفْرَقَانِ مِنَ اللَّهِ مُنْزِلُ
فَأَنسُوا بِحَمْدِ اللَّهِ مُجْتَمِعِي الشُّمْلِ	فَأَمْسَى أَقْوَامٌ بِذَلِكَ وَأَيُّقُنُوا
فَرَادَهُمْ ذُو الْعَرْشِ خَبَلًا عَلَى خَبْلِ	وَأَنكَرَ أَقْوَامٌ فَرَاغَتْ قُلُوبُهُمْ
وَقَوْمًا غَضَابًا فَهَلُمُّ أَحْسَنَ الْعَمَلِ	وَأَسْكَنَ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ رَسُولُهُ
وَقَدْ حَادَّوْهَا بِالْجَلَاءِ وَالْبَقْلِ	بِأَيْدِيهِمْ بَيْضَ خِفَافٍ عَصَوْا بِهَا
صَرِيحًا وَمِنْ ذِي نَجْدَةٍ مِنْهُمْ كَهْلٍ	فَكَمْ تَرَكُوا مِنْ نَاشِئٍ ذِي حِمَّةٍ
تَجُودُ بِإِسْبَالِ الرِّشَاشِ وَبِالْوَبْلِ	نَبِيتٌ عُمُودُ النَّاحِيَاتِ عَلَيْهِمْ

تَوَاجَّحَ تَتَمَّى عُمَّةَ النَّبِيِّ وَابْنَهُ
وَدَا الرَّجُلُ تَتَمَّى وَإِنْ جُدْعَانِ فِيهِمْ
تَوَى " مِنْهُمْ فِي يَرْبَدِرِ عَمَابَةٍ
دَعَا النَّبِيَّ مِنْهُمْ مَنْ دَعَا فَأَجَابَهُ
فَأَضَعُوا لَدَى دَارِ الْمَجِيمِ يَمْعَزِلُ
وَشَيْبَةَ تَتَمَّى وَتَتَمَّى أَبَا جَعْلٍ
مُتَلَبَّةً حَرَمَى مُبِينَةَ الشُّكْلِ
ذَوَى نَجْدَاتٍ فِي الْحُرُوبِ وَفِي اللَّحْلِ
وَلِلنَّبِيِّ أَسْبَابَ مُرْتَقَةِ الْوَسْلِ
عَنِ الشُّعْبِ وَالْمُدُونِ فِي أَشْفَلِ الشُّمْلِ

«Görmez misin ki Allah, Resûlünü, iktidar sâhibi, hatta fâzıl ve lûtuf sâhibi Aziz'in nimetlendirmesiyle nimetlendirdi.

Şununla ki, kâfirleri zillet yurduna indirdi, onlar da esâret ve kâtil gibi zillet ve hakaretle karşılaştılar.

Resûlüllah güçlü muzafferiyete ermiş olduğu halde akşamladı.

Resûlüllah adalet ile gönderilmişti.

O da Allah tarafından indirilmiş, âyetleri akıl sâhibi için beyan edici olan Furkanla, hakkı bâtıldan ayırdı, eden bir kitapla geldi.

Birtakım kavimler ona iman ettiler ve onu tereddütsüz kabullendiler.

Böylece onlar, Allah'a hamd olsun ki dağınmışlıkları gitmiş bir toplum hâline geldiler.

Bir takım kavimler ise inkâr ettiler ve onların kalbleri hakdan uzaklaştı.

Böylece arşın Sâhibi onlara fesâd üstüne fesâd artırdı.

Bedir gününde güçlü olan, onlara karşı, Resûlüne kudret ve imkân verdi.

Onların ellerinde hafif birtakım kılıçlar vardı ki, onlarla vurdular ve onları cîlâ ile yenilediler.

Çok neşet eden hamîyyetli kimseleri ve onlardan şecaat sâhibi gençleri dahi yıkılmış olarak terkettiler.

Ağlayıp dövünenlerin gözleri onların üzerlerine geceliyorlar, zayıf yağmurlar ve bol yağmurlar gibi çokca yağıyorlardı.

Şu dövünüp ağlayan kadınları kasd ediyorum ki, onlar azgın Utbe ile onun oğlunun ölüm haberini veriyorlar ve Şeybe'nin de, Ebû Cehl'in de ölüm haberini veriyorlar.

Ayak sâhibi (14) haber verir ki :

(14) «Ayak sâhibi» tâbiriyle Hamza'nın havuzun yanında, ayağını kestigi El-Esved'i kastediyor.

İbn-i Cüd'an onların içinde siyah hırkayı giyinmiş, kayboluşu açık seçik olarak hüzünden içi yanmıştır.

Harplerde, kıtlık ve yoklukta onlardan şecaatlı bir cemaat Bedir kuyusunda kaldılar.

Onlardan azgın kişi, çağırıldığı kimseyi çağırды.

O da onun çağırısına icabet etti.

Azgınlık için birleşmesi için ilişkisi zayıf birçok sebepler vardır.

Cehennem yurdunun yanında, nizadan, cidal ve ayıplımadan ve büyük meşguliyet içinde düşmanlıktan kurtuluşa eremediler.»

Hâris b. Hişâm b. Muğire de ona cevap vererek şöyle dedi :

عَجِبْتُ لِأَنْوَامٍ تَدْفِي سَيْمُهُمْ   بِأَمْرِ سَقَاوِ ذِي اعْتِرَاضٍ وَذِي بَطْلٍ
تَدْفِي بِقَتْلِ يَوْمٍ بَذَرْنَا بَوَا   كِرَامَ الْمَسَاحِي مِنْ غُلَامٍ وَمِنْ كَهْلٍ
مَصَابِتُ^(٧) بَيْضِ بْنِ لُؤْيٍ بْنِ غَلَبٍ^(٨)   مَطَاعِينَ فِي الْمَيْجَا مَطَاعِيمٍ فِي الْخَلِّ
أَصْبِرُوا كِرَامًا لَمْ يَبْيُمُوا عَشِيرَةً   بِقَوْمٍ سِوَاهُمْ نَارِجَى الدَّارِ وَالْأَصْلِ
كَأَ أَصْبَحَتْ غَنَانٌ فِيكُمْ بَطَانَةٌ^(٩)   لَكُمْ بَدَلًا مِنَّا فَيَاكَ مِنْ فِئْلِ
عَمُوقًا وَإِنَّمَا بَيْنَا وَقْطِئَةٌ   بَرَى جَوْرُكُمْ فِيهَا ذَوُو الرِّأْيِ وَالْعَقْلِ
فَإِنْ يَكُ قَوْمٌ قَدْ مَضَوْا لِسَبِيلِهِمْ   وَخَيْرُ النَّبَايَا مَا يَكُونُ مِنَ الْقَتْلِ
فَلَا تَفْرَحُوا أَنْ تَقْتُلُوهُمْ فَتَقْتُلَهُمْ   لَكُمْ كَانَ خَبَلًا مَعْيَا عَلَى خَبَلٍ
فَإِنَّكُمْ لَنْ تَبْرَحُوا بَعْدَ قَتْلِهِمْ   شَقِيئًا^(١٠) هَوَاكُمْ غَيْرُ مُجْتَمِعِي الشَّمْلِ
يَقْدَرُ ابْنُ جُدْعَانَ الْحَمِيدُ فِعَالَهُ   وَعُتْبَةَ وَالْمَدْعُو فِيكُمْ أَبَا جَهْلٍ
وَشَيْئَةً فِيهِمْ وَالْوَالِدُ فِيهِمْ   أُمِيَّةٌ مَأْوَى الْمُعْتَرِينَ وَذُو الرِّجْلِ
أُولَئِكَ فَايَكُ ثُمَّ لَا تَبْكُ غَيْرُهُمْ   نَوَاحٍ تَدْعُو بِالرِّزْيَةِ وَالشَّكْلِ
وَقُولُوا لِأَهْلِ الْمَكَّةِ بْنِ مَحَاشِدُوا   وَسِيرُوا إِلَى آطَامٍ يَتَرَّبُ ذِي النُّعْلِ
جَيْمًا وَحَامُوا آلَ كَعْبٍ وَذُبُّوا   غَالِصَةً الْأَلْوَانِ مُحَمَّدَةَ الْعَقْلِ

وَالْأَفْئِتُوا خَائِفِينَ وَأَصْبَحُوا
 عَلَى أَنْفِي وَاللَّاتُ يَأْقُومُ فَأَعْلَمُوا
 أَدَلَّ لَوْطَاءُ الْوَاطِئِينَ مِنَ النَّعْلِ
 بِكُمْ وَاتَّقُوا أَنْ لَا تَقْتُمُوا عَلَى تَبْلِ
 وَلِلْبَيْضِ وَالْبَيْضِ الْقَوَاطِعِ وَالْتَبْلِ

«Sefihleri, sefih itirazlı ve yalanlı bir iş ile teğanni eden bir takım kavimlere şaştım.

Bedir gününün maktullerine teğanni etti, çocuk ve genç, üstün gayretli kimseler, birbirini takib ettiler.

Harpte süngülerini çokça dürten, kıtlık zamanında ise insanları çokca doyuran, Luayy b. Gâlib'den kılıçlarla şeci ve bahadır kişiler olarak...

Bir aşiret olarak, kendilerinden başka yurtları ve asılları uzak olan bir kavme bey'at etmeyen üstün bir takım kişilere musibetler eriştirildi.

Nitekim sizin içinizde Gassan, bizim yerimize sizin güzidelerinizi olmuştur.

Bu ne acayip iştir!

Açıkca bir isyan, bir günah ve alâkayı kesme olarak ki, rey ve akıl sahibleri onlardaki zulmünüzü görür bilir.

Eğer bir kavim yollarına gitmişlerse, ölümün hayırlısı katil ile olandır. O halde onları katletmekle sevinmeyiniz ki, onların katl olunmaları sizin için fesad üstüne kalan bir fesad olmaktadır.

Çünkü siz onların katl edilmelerinden sonra dağımlığını toplayamamış olarak, hevanızda devam edip gideceksiniz.

Bu, yaptığı işler öğülmüş İbn-i Cud'ân'ın, Utbe'nin ve sizin içinize dâvet edilmiş olan Ebû Cehl'in kaybiyledir.

Şeybe ve Velid onların içindedir.

Yoksul ve muhtaçların barınağı Ümeyye ve ayak sahibi de onların içindedir.

Onlara ağla, onlardan başkasına ağlama.

Ağlayıp dövünenler, onları, musibetlere uğrayıp ziyan olmakla ve kaybolunmakla çağırırlar.

İki Mekke'nin (15) halkına deyiniz ki :

Toplanınız ve hurmalsız olan Yesrib yani Medine'nin kalelerine yürüyünüz.

Hep birlikte Kâb' soyunu himaye ediniz ve hâlis renkli, yeni ve taze cildlanmış parlatılmış kılıçlarla onların düşmanlarını def ediniz ve onlardan men edip onları koruyunuz.

Yok eğer böyle yapmazsanız, korkaklar olarak yatıp gecdeyiniz ve ayakkabısıyla basıp çiğneyenlerin çiğnemesinden dolayı en zelil bir hâle geliniz .

Şuna binaen ki, ey kaumim. Lat'a yemin ederim ve biliniz ki ben size düşmanlık ve intikam almaya istemenizde devam edip kalmamanız için bir güvence ve dayanağım !

Ancak zırhları, miğferleri, keskin süngü ve kılıçları ve ~~onları toplama-~~ nız bundan müstesnadır.»

Dırâr b. Hattab b. Mirdâs — ki bu, Beni Muharib b. Fihr'in kardeşidir — Bedir günü hakkında şöyle dedi :

عَلَيْهِمْ غَدَاً وَاللَّهْرُ فِيهِ بَصَائِرُ	مَحَبَّتِ لِفَخْرِ الْأَوْسِ وَالْحَمِينَ دَائِرُ
أَصْبِيُوا بَيْدِرٍ كُلُّهُمْ ثُمَّ صَائِرُ	وَلَحَرُ بَنِي النَّجَّارِ إِنْ كَانَ مَعِيرُ
فَإِنَّا رَجَالٌ ^(١) بَقْدَمِ سَفَاوِرُ	فَإِنْ تَكَ قَتْلَى غَوْدَتِ مِنْ رَجَالِنَا
بَنِي الْأَوْسِ حَتَّى يَشُقَّ النَّفْسَ نَائِرُ	وَتَرَدَى بِنَا الْجُرْدِ الْعَنَاجِيجُ وَسَطُكُمْ
لَهَا بِالْقَنَا وَالذَّارِعَاتِ زَوَافِرُ	وَوَسَطُ بَنِي النَّجَّارِ سَوْفَ نَكْرُهَا
وَلَيْسَ لَهُمْ إِلَّا الْأَمَائِيُّ نَاصِرُ	فَتَنَزَّكَ مَرَعَى تَغْصِبُ الطَّيْرِ حَوْلَهُمْ
لَهُنَّ ^(٢) بِهَا لَيْلٌ عَيْنِ الدَّيْمِ سَاهِرُ	وَتَسْكِبُهُمْ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبِ نِسْوَةٌ
بَيْنَ دَمٍ يَمْنُ ^(٣) بِحَارِبِ مَائِرُ	وَذَلِكَ إِنَّا لَا تَزَالُ سَيُوفُنَا
بِأَحَدٍ أَمْسَى جَدُّكُمْ وَهُوَ ظَاهِرُ	فَإِنْ تَنْظُرُوا فِي يَوْمٍ بَدْرٍ فَأَمَّا
يُحَامُونَ فِي الْأَوَاِ وَالْمَوْتُ حَاضِرُ	وَبِالنَّفَرِ الْأَخْيَارِ ثُمَّ أَوْلِيَاؤُهُ
وَبُدْعَى عَلَى وَسَطٍ مِنْ أَنْتَ ذَا كِرُ	بِعَدُّ أَبِي بَكْرٍ وَحَمْرَةَ فِيمُ
وَسَنَدُ إِذَا مَا كَانَ فِي الْحَرْبِ حَاضِرُ	وَبُدْعَى أَبِي حَفْصٍ وَعُمَانُ مِنْهُمْ

أُولَئِكَ لَمْ يَنْجَبَتْ فِي دِيَارِهَا   بَنُو الْأَوْسِ وَالنَّجَارِ جِنَ تَفَاخَرُ
وَلَكِنْ أَبُومِنْ لَوْيَ بْنِ غَالِبٍ   إِذَا عَدَّتِ الْأَنْسَابُ كَنْبَ وَعَايِرُ
فَمُطَاعِنُونَ الْحَيْلَ فِي كُلِّ مَعْرَكٍ   غَدَاةَ الْمَيَاحِ الْأَطْيَبُونَ الْأَكَاوِرُ

«Evs'in övünüp böbürlenmesine şaşılm! Halbuki ölüm, başlarına gelecektir.

Beni Neccar'ın övünüp böbürlenmesine de şaşarım ki, eğer bir topluluk Bedir'de musibete uğradılarsa onların hepsi orada sabırlı idiler.

Eğer bizim adamlarımızdan olan maktuller terk olundularsa, onlardan sonra biz bırakılacağız.

Yüksek vasıflı, kısa tüylü, süratli uzun atlar bizi, ey Beni Evs, sizin ortanıza süratle götürüyor ve böylece intikamcı intikamını alıyor.

Beni Neccar'ın içinde de götürüyor.

Yakında o üstün vasıflı atlarla yük taşıyıcıları oldukları halde onlara süngülerle ve zırhlarla hamle yapıp saldıracız.

Onları, etraflarında kuşlar hölük hölük toplanmış oldukları ve onlar için bâtıl arzulardan başka bir yardımcı olmadığı halde yıkılmış olarak terkederiz.

Yesrib halkından bir takım kadınlar onlara ağlıyorlardı ki, o kadınlar için orada uykusuz geçen bir gece vardır.

Çünkü bizim kızıclarımız o kadınlarla, onların harp edenlerinden bir kan akar olduğu halde devam eder.

Eğer Bedir gününde zafer bulduysanız, cehd ve gayretiniz ancak Ahmed ile oldu, bu açıktır.

Vine hayırlı bir topluluk ile oldu ki, onlar onun dostlarıydılar ki onu şiddet zamanı ölüm de gelmiş olduğu halde himaye ederler.

Ebü Bekr ve Hamza onların içindedir. Ali ise senin hatırında olan kimselerin içinde çağırılır.

Ebü Hafs da çağırılır.

Osman da onlardandır.

Sa'd de harpte hazır bulunduğu zaman onlardandır.

İşte onlar, Beni Evs ve Beni Neccâr övündükleri zaman onların diyanında doğan kimseler değildir.

Nesebler sayıldığı zaman, onların babaları, Luayy b. Gâlib'den Kâb ve Amir'dir.

Harbin kuşluk vaktinde her bir harp yerinde atları dürttenler, en güzel ve temiz olan çoğunlukta bulunanlar onlardır.»

Ka'b b. Mâlik — ki bu Beni Seleme'nin kardeşidir — ona cevaben şöyle dedi :

مَحَبَّتُ لَأْمُرِ اللَّهِ وَاللَّهُ قَادِرُ عَلَى مَا أَرَادَ ، لَيْسَ لِلَّهِ قَاهِرُ
قَضَى يَوْمَ بَدْرٍ أَنْ تَلَاقَى مَعْشَرًا بَعَثُوا وَلَسِلَ الْبَقِيَّ بِالنَّاسِ حَاضِرُ
وَقَدْ حَسَدُوا وَاسْتَفْهَرُوا مِنْ بِلَاجِهِمْ مِنَ النَّاسِ حَتَّى جَعَلَهُمْ مُشْكَرًا
وَسَارَتْ إِلَيْنَا لَا تُحَاوِلُ غَيْرَنَا بِأَجْمَعِهَا كَتَبُ جَمِيعًا وَعَاسِرُ
وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ وَالْأَوْسُ حَوْلَهُ لَهُ مُقِلُّ مِنْهُمْ عَزِيزٌ وَنَاصِرُ
وَجَمْعُ بَنِي النَّجَّارِ تَحْتَ لَوَائِهِ يُمَشُّونَ^(١) فِي الْمَادِي وَالنَّفْعُ نَازِلُ
فَلَا لَقِيْنَاهُمْ وَكُلُّ جَاهِدُ لِأَحْمَاهِ مُسْتَبِيلُ النَّفْسِ صَابِرُ
شَهِدْنَا بِأَنَّ اللَّهَ لَا رَبَّ غَيْرُهُ وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ بِالْحَقِّ ظَاهِرُ
وَقَدْ عَرَبْتِ بَيْضَ خِفَافٍ كَانَتْهَا مَقَاسِسُ بُرْهَمَا^(٢) لَيْتَنِيكَ شَاهِرُ
بَيْنَ أَهْدَانَا جَمْعُهُمْ فَتَبَدَّدُوا وَكَانَ يَلَاقِي الْحَيْنَ مِنْ هُوَ فَاجِرُ
فَكَبَّ أَبُو جَحْلٍ صَرِيحًا لَوَجْهِهِ وَعَنْتُهُ قَدْ غَادَرْتَهُ وَهُوَ عَازِرُ
وَشَيْئَةً وَالتَّيْمِيَّ غَادَرَنَ فِي الْوَعْدِ وَمَا مِنْهُمْ^(٣) إِلَّا يَذِي الْعَرِشِ كَافِرُ
فَأَمْسُوا وَقُودَ النَّارِ فِي مُسْتَفْهَرِهَا وَكُلُّ كُفُورٍ فِي جَهَنَّمَ صَابِرُ
تَلَطَّى عَلَيْهِمْ وَحَى قَدْ شَبَّ حَمِيمَا بُرْزُ الحَسِيدِ وَالْحَبَّارَةِ سَاجِرُ
وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ قَدْ قَالَ أَقْبِلُوا قَوْلُوا وَقَالُوا : إِنَّمَا أَنْتَ سَاحِرُ
لَأْمُرِ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَهْلِكُوا بِهِ وَلَيْسَ لِأْمُرِ حَمَّةُ اللَّهِ زَاجِرُ

«Allah'ın işine hayret ettim.

Allah murad ettiği şeye kâdirdir.

Allah'a gâlib hiç bir kimse yoktur.

Bedir gününde azmış, hayrette kalan bir insan topluluğu ile karşılaşmamızı takdir etti.

Toplantılar ve onlara dostluk eden insanlardan yardım istediler ve nihayet onların toplamı çok oldu.

Hepsi birlikte bize doğru yürüdüler, bizden başkasına yürümek istemediler.

Kâb ve Âmir de onlarla birlikte idiler.

Bizim içimizde Resûlullah vardı.

Evs ise onun etrafında onun için bir sığınaktır.

Onlardan güçlü olanlar, yardımcılar vardır.

Benî Neccâr'ın hepsi, onun sancağının altında beyaz yumuşak zırhlarının içinde yürütülürler, toz da kopmaktadır.

Onlarla karşılaştığımız zaman, her mücâhid karşısına çıkanlar için şecaatli bir nefistir ve sabırlıdır.

Şehâdet ettik ki; Allah'dan başka hiçbir Rab yoktur.

Ve Resûlullah hak ile ortaya çıkmıştır.

Onlar çevik, beyaz, kınından çıkarılmış kılıçlardır.

Sanki teşhir edicinin sana gösterdiği ölçülerdir.

Onların topluluklarını o kılıçlarla helâk ettik, onlar da dağıldılar.

Facir, fasık, yaramaz olanlar böylece helâka mülâki oluyordu.

Ebü Cehl yıkılmış olarak yüzüstü bırakıldı.

Utbe'yi de düşmüş olarak bıraktılar.

Şeybe ve Teymi'yi harpte bıraktılar.

Onlar kâfirlerden başka bir şey değildirler.

Onlar cehennemin karar kıldığı yerinde, ateşin yakıtı oldular.

Bütün kâfirler ceheneme düşmeye mâildirler.

Cehennem onların üzerlerine alınlı.

Halbuki o cehennemin harareti demir parçalarını ve taşları yakıcı olarak kırgındır.

Resûlullah onlara «Bize dönünüz» dediğinde onlar yüz çevirip «Sen ancak bir sihirbazsın», demişlerdi.

Bu, Allah'ın onların helâk olmalarını kendisiyle murad ettiği bir emirden dolayıdır.

Allah'ın takdir ettiği bir işe hiçbir kimse engel olamaz.»

Abdullah b. ez-Zib'eri es-Sehmi, Bedir'de ölen Kureyş maktullerine ağlayarak şöyle dedi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

(Bu şiirin A'sâ b. Zürrâre b. Nebbâş'a âit olduğu rivâyet olunur. Bu, Beni Üseyd b. Amr b. Temim'den biridir. Beni Nêvfel b. Abd-i Menâf'ın halifidir. İbn-i İshâk da dedi ki : Beni Abdud'dar'ın halifidir)

مَاذَا عَلَىٰ بَدْرٍ وَمَاذَا حَوْلَهُ مِنْ فِتْنَةٍ بِيضِ الْوُجُوهِ كِرَامِ
تَرَكُوا نُبَهَا خَلْفَهُمْ وَمُنْبَهَا وَأَبَىٰ رَيْبَةً خَيْرَ خَصْمٍ فَنَامِ
وَالْحَارِثُ الْبَيَاضُ يَذُوقُ وَجْهَهُ كَالْبَدْرِ جَلَّىٰ لَيْلَةٍ الْإِظْلَامِ
وَالْعَامِىُّ بْنُ مُنْبَهٍ ذَا مِرْقَةٍ رُحْمًا يَمِيًّا غَيْرَ ذِي أَرْصَامِ
تَمْنَىٰ بِهِ أَعْرَاقُهُ وَجُودُهُ وَمَا تُرَى الْأَخْوَالِ وَالْأَعْمَامِ
وَإِذَا بَكَىٰ بِأَلْفِ قَاعٍ وَلَ شَجْوَةٍ فَعَلَى الرَّبِّسِ الْمَاجِدِ بْنِ هِشَامِ
حَيَّا إِلَهَهُ أَبَا الْوَلِيدِ وَرَهْطَهُ رَبَّ الْأَيَّامِ وَخَصْمَهُ^(٧) يَسْلَامِ

*Nedir bu Bedr'in etrafında yüzleri beyaz, üstün gençler?

Nübeyh'i, Münebbih'i ve insanların hayırlı hasmı Rebie'nin iki oğlunu arkalarında bıraktılar.

Çok bahış veren, ayın on dördü gibi yüzü parıldayan, karanlık geceyi aydınlatan Hôris'i de terkettiler.

Kuvvet ve şiddet sahibi, uzun hır süngü olan, ayıpları olmayan Âsi b. Münebbih'i de bırakıp gittiler.

Onun kökleri, dedeleri, dayıları ve amcalarının iyi işleri onunla yük selir.

Bir ağlayan, ağladığı ve ağlarken hüznle sesini yükselttiği zaman

Reis Mâcid b. Hişâm'ın üzerine ağlamış demektir.

İlâh, Ebu'l-Velid'i ve onun kavmini yaşatsın.

Ve halkın Rabbi onları selâmete has kulsın.»

Hassân b. Sâbit el-Ensâri de ona cevap vererek şöyle dedi :

إِبْنُكَ بَعَثَ عَيْنَاكَ ثُمَّ تَبَادَرَتَ يَدَيْمِ تَلَّ غُرُوبَهَا سَجَامِ
مَاذَا بَعَثْتَ بِهِ الدِّينَ تَتَابَعُوا^(٨) هَلَّا ذَكَرْتَ مَكَارِمَ الْأَفْوَامِ

وَذَكَرْتَ مِنَّا مَا جَدَا ذَا مِثَّةٍ تَسْتَحِ الْخَلَائِقِ صَادِقِ الْإِنْدَمِ
أَعْنَى النَّبِيِّ أَنَا الْكَارِمِ وَالَّذِي وَأَبْرَ مِنْ بُولَى عَلَى الْإِقْسَامِ
ظَنِّهِ وَلَيْلٍ مَا يَدْعُو لَهُ كَلَبَ اللَّذَعِ نَمَ غَيْرَ كَهَامِ

«Ağla, gözlerin ağlasın.

Sonra, göz yaşının mecrasından kan aksın.

Kendi kendilerini ölüme atanlara ne sebeple ağlarsın?

Kavimlerin kerimlerini hatırlasan ya!

Bizden mâcidi, şeref sâhibi olanı, himmetli kişiyi, mahlûkatın cömer-dini, doğru atılsında bulunanı hatırlasan ya!

Üstün kimselerin ve fâzıl sahiplerinin kardeşi, yemin edenlerin en iyisi olan Peygamberi hasd ediyorum!

Kendi şahsi ve çağırıldığı dâvası için övülmüş ve güçlüdür.»

Bedir hakkında Hassân'ın diğer bir şîiri :

Hassân b. Sâbit El-Ensârî yine şöyle dedi :

تَبَلَّتْ قُودَاكَ فِي النَّيَامِ خَرِيدَةً تَنْقِي^(*) الصَّجِيجَ يَبَارِدُ بَتَامَ
كَأَنَّكَ تَخْلِطُهُ بِمَاءِ سَحَابَةٍ أَوْ عَاتِقِ كَدَمِ الدَّبِيجِ مُدَامَ
تُفْجِعُ الْحَفِيظَةَ بِوُضْأِ مُتَنَصِّدٍ بَلْهَاءِ غَيْرِ وَشَيْكَةِ الْأَقْسَامِ
بُنَيْتَ عَلَى قَطَنِ أَجَمٍ كَأَنَّهُ فُضِّلَا إِذَا قَدَّتْ مَدَاكَ رُخَامَ
وَتَكَادُ تَكْسِلُ أَنْ تَهْجَى فِرَاشَهَا فِي جِسْمِ خَرَعَةٍ وَحُسْنِ قَوَامِ
أَمَّا النَّهَارُ فَلَا أَقْدَرُ ذِكْرَهَا وَاللَّيْلُ تَوَزَّعَى بِهَا أَخْلَامِ
أَقْسَمْتُ أَنَسَاها وَأَتْرَكَ ذِكْرَهَا حَتَّى تُغَيِّبَ فِي الصَّبْرِ عِظَامِ
يَا مَنْ لِمَا ذَلَّ تَلُمُ سَفَاهَةٍ وَلَقَدْ عَصَيْتُ عَلَى الْمَوَى لَوَامِ
بَكَرْتَ عَلَى بَسْخَرَةٍ بَعْدَ الْكُرَى وَقَارِبَ مِنْ حَادِثِ الْأَيَّامِ
زَعَمْتُ بَابَ الْمَرْءِ يَكْرُبُ مُحَرَّمَةٍ عَدَمُ لِعَنْكِرٍ مِنَ الْأَضْرَامِ

إِنْ كُنْتَ كَاذِبَةً الَّتِي حَدَّثْتَنِي   فَنَجَوْتُ مَنْجَى الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ
 تَرَكْتُ الْأَجْبَةَ أَنْ يُقَاتَلَ دُونَهُمْ   وَنَجَا رَأْسُ طَيْرَةٍ وَلِحَامٍ
 تَذَرُ الْعَنَاجِيحَ الْحَيَادَ بِقَفَرَةٍ   مَرَّ الدُّمُوكُ بِمُخَصَّدٍ وَرِجَامٍ
 مَلَأَتْ بِهِ الْفَرَجَيْنِ فَأَرْمَدَتْ بِهِ   وَتَوَى أَحِبَّتَهُ بِشَرِّ مَقَامٍ
 وَبَنُو أَيْسِهِ وَرَهْطُهُ فِي مَتَرِكَ   نَصَرَ الْإِلَهِ بِهِ ذَوَى الْإِسْلَامِ
 طَعَنَتْهُمْ ، وَاللَّهُ يَنْقُذُ أَمْرَهُ ،   حَرْبُ يُشْبُ⁽⁶⁾ سَمِيرُهَا بِضَرَامٍ
 لَوْلَا الْإِلَهِ وَجَرَّهَا لَتَرَكْنَاهُ   جَزَرَ السَّبَاعِ وَدُسْنُهُ بِمَوَايِ
 مِنْ بَيْتٍ مَأْسُورٍ يُشَدُّ وَثَاقُهُ   صَقِرَ إِذَا لَاقَى الْأَسِنَّةَ حَامِي
 وَهَدَلٍ لَا يَسْتَجِيبُ لِدَعْوَةٍ   حَتَّى تَرُولُ شَوَائِخُ الْأَعْلَامِ
 بِالْعَارِ وَالذِّلِّ الْمَتِينِ إِذْ⁽⁷⁾ رَأَى   بَيْضَ السِّيُوفِ تَسُوقُ كُلِّ هُمَامٍ
 يَدِي أَعْرَأَ إِذَا انْتَهَى لَمْ يُخْزِهِ   نَسَبُ الْقِصَارِ سَمِيدَعٍ مِقْدَامٍ
 بَيْضٌ إِذَا لَاقَتْ حَبِيدًا صَمَمَتْ   كَالْبَرْقِ تَحْتَ ظِلَالِ كُلِّ غَمَامٍ

«Uykuda, gönlünü güzel yumuşak bir câriye hasta etti.

O câriye, yanında yatan kimseye bir soğuk su içirir.

Bir misk gibi ki, o câriye onu bir bulut suyu veya şarab ile karıştırır.

Kesilen bir hayvanın kanı gibi devam edilen bir şarabdır.

Terkisi yükselmiş ve birbiri üzerine yığılmış gâfil bir câriye, süratli yemin eden değildir.

Perti ile sırtı arasında kurulmuş ettten kemikler sanki bir fazlalıklmış gibi kaybolmuş.

O câriye oturduğu zaman, sanki üzerinde güzel koku dözülen bir mermer taşıydı.

Yatağına gelmeğe tenbellik ediyor.

Yumuşak, güzel bir yaratılış ve hüsn-i kıvam içinde.

Gündüze gelince, onu zikr etmeyi bir an bırakmam.

Geceye gelince, benim karışık rüyalarım onunla beni teşvik ediyor,

Yemin ettim ki, o câriyeyi unutayım ve onun zikrini terkedeyim.

Ta, kabir çukurunda kemiklerim kayboluncaya dek.

Ey (kıyanan) câriye, sefahet için kınıyorsun!

Hevaya karşı levâm edenlerime isyan etmişimdir.

Uykudan ve savaşların birbirine yakın hadis olmasından sonra, Jacir sökmeden önceki seherde, erkenden benim yanıma geldin.

Dedin ki: Kişi ömrü boyunca hüznü eder.

*Bu, deve bölüklerinin dönüp birbirine kavuşması sebebiyle sayılması-
nın mümkün olmaması demektir.*

*Ey câriye, eğer bana haber verdiğin şeyde yalancı isen, Hâris b. Hi-
şâm'ın kurtulduğu yerde kurtulursun.*

*Ahbablarımı yani kavm-ü kabilesinden katl olunan ve esir edilen kim-
seleri onların kendileri olmaksızın harp etmek üzere terk etti ve hızlı
atın başı ve yularıyla kurtuldu.*

Uzun, süratli iyi atları otsuz-susuz bir yerde bırakır.

Sağlam bir ipe bağlı kovanın kuyuya dalışı gibi...

*Ellerinin ve ayaklarının arasını onunla doldurdu ve onunla süratle
gitti.*

Ve onun ahbabları şerli bir yerde kaldılar.

Babasının oğulları ve aşireti ise bir harp yerindedir.

Allah onun sebebiyle İslâm sahiblerine yardım etti.

Bir yakacakla yakılan harbin ateşi yakarak onları öğüttü.

Allah emrini infaz eder.

*Şayet ilâh olmasaydı ve o atlar koşmasaydı, elbette o atlar onu yırtıcı
hayvanlara yem olarak bırakırlardı ve tırnaklarının önleriyle onu
basıp çiğnerlerdi.*

*Yolu tutulmuş esir ile kılıçları kıran doğan kuşu arasında ve yüksek-
den düşmeden, yere düşmüş insan arasında.*

*Kılıçların parlaklığını gördüğü zaman, açıkca bir utanç ve alçalma ile
bir şeyi yapmayı istediğinde yapan, her efendiye sevk eder.*

*Beyaz iki elle intisab ettiği zaman, Kaasırların nesebi onu efendi ve
öncünün ellerinde küçük düşürmez.*

*Kılıçlar bir demirle karşılaştığı zaman, her bulutun gölgesi altındaki
yıldırım gibi sağır edici olur.»*

Hâris'in, Hassan'a karşı söylediği şiiri

**İbn-i Hişâm'ın zikr ettiğine göre, Hâris b. Hişâm da ona şöyle
cevab verdi :**

اللَّهُ أَعْلَمُ مَا تَرَكْتُ قِتَالَهُمْ   حَتَّى حَبَوْا مَهْرِي بِأَشَقَرٍ مُزِيدٍ
وَعَرَفْتُ أَنِّي إِنْ أَقَاتِلُ وَاحِدًا   أَقْتُلُ وَلَا يَنْصُرُنِي عَدُوِّي شَهِيدِي
فَصَدَدْتُ عَنْهُمْ وَالْأَجِنَّةَ فِيهِمْ   طَلَعَا لَهُمْ بِقَابِ يَوْمِ مُفْسِدِ

«Allah en iyi bilicidir ki, tayımı (atımın yavrusunu) kaymağı yükselmiş kanla himaye etmelerine kadar onların savaşını terketmedim.

Eğer ben bir kimse ile savaşsam katl olunacağımı, halime düşmanımın acımayacağını biliyorum.

Dostlar onların içinde iken onlara ifşad edici bir günün azabını onlardan giderdim.»

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hâris b. Hişâm, Bedir gününde kaçışından özür dileyerek bu şiiri söyledi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hassan'ın kasidesinin sonundan üç beyti bıraktık. Çünkü onlarda kötü sözler söylenmişti.

Hassan'ın ona karşı şiiri

İbn-i İshâk dedi ki : Hassan b. Sâbit yine şöyle dedi :

لَقَدْ عَلِمْتُ قُرْبِي يَوْمَ بَدْرٍ   غَدَاةَ الْأَمْرِ وَالْقَتْلِ الشَّدِيدِ
يَا نَا حِينَ تَشْجِرُ الْعَوَالِي   مُحَامَةَ الْحَرْبِ يَوْمَ أَبِي الْوَلِيدِ
قَتَلْنَا ابْنِي رَبِيعَةَ يَوْمَ سَارَا   إِلَيْنَا فِي مُخَاطَعَةِ الْحَدِيدِ
وَقَرَّ بِهَا حَكِيمٌ يَوْمَ جَالَتْ   بَنُو النَّجَّارِ تَخْطِرُ كَالْأَسُودِ
وَوَاتَ عِنْدَ ذَلِكَ جُمُوعٌ فَهَرِ   وَأَسْلَمَهَا الْخَوَزِثُ مِنْ بَعِيدِ
لَقَدْ لَا قَيْمٌ دُلًّا وَقَتْلًا   جَهْرًا نَائِدًا تَحْتَ الْوَرِيدِ
وَكُلُّ الْقَوْمِ قَدْ وَلَوْا جَمِيعًا   وَلَمْ يَأْمُرُوا عَلَى الْحَسْبِ التَّيْدِ

*Muhakkak Bedir gününde Kureyş, sabahın esirliğini ve şiddetli savaşını anladılar.

Biz, süngülerin üst uçları birbirleriyle çatıştığı zaman, Ebu'l-Velid gününde harbin kızıştırıcılarıyız.

İki kat zırhın içinde oldukları halde, bize doğru yürüdükleri zaman, Rebîa'nın iki oğlunu katlettik.

O kat kat zırhlarla Hakim olan Beni Neccar'ın arslanlar gibi, düşmanlarına karşı gelmek üzere hareket eder ve yerlerinden fırlar oldukları halde, cecelan ettiği günde kaçtı.

İşte o esnada Fihrin toplulukları geri döndü ve Huveyris onları uzaktan yardımsız, yüzü koyun bıraktı.

Zillete ve şah damarının altına geçen süratli bir ölüm ile karşılaştınız. Kavminin tümü hep birlikte yüz çevirdiler, eski tarz üzere meyl ettirmediler.»

Yine Hassân b. Sâbit şöyle dedi :

يَا حَارِ قَدْ عَوَّلْتَ غَيْرَ مَعْوَالٍ   عِنْدَ الْمَيَاجِ وَسَاعَةَ الْأَخْسَابِ
إِذْ تَمْتَطِي رُوحَ الْيَدَيْنِ نَجِيَّةً   مَرَطَى الْجِرَاءِ طَوِيلَةَ الْأَقْرَابِ
وَالْقَوْمُ خَلَفَكَ قَدْ تَرَكْتَ قِتَالَهُمْ   تَرْجُو النَّجَاءَ وَلَيْسَ جَيْنَ ذَهَابِ
أَلَا عَظَفْتَ عَلَى ابْنِ أُمِّكَ إِذْ تَوَى ^(١)   قَصَصَ الْأَيْتَةَ ضَانِعَ الْأَشْلَابِ
عَجَلَ الْمَلِكُ لَهُ فَأَهْلَكَ جَمْعَهُ   بِشَارِ مُحَرِّبَةٍ وَسُوءِ عَذَابِ

«Ey Hâris, harp esnasında ve haseb'lerin sayılıp döküldüğü zaman azm edici olmadığın halde azm etmiş oldun.

Necib, koşması süratli, böğürleri uzun bir ata biniyorsun.

Kavmin ardında onların savaşını terkettin, kurtuluşu umuyordun.

Halbuki kurtuluş gitmekte değil.

Süngü ile ölen teçhizatını kaybeden anan oğluna acısın ya!

Melik onun için acele etti ve onun hepsini zillet ve hakarete düşüren bir utanç ile helâk etti.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

İçinde sövmeyi ihtiva eden bir beyti almadık.

Hassan b. Sabit, yine şöyle dedi :

(İbn-i Hişâm dedi ki : Denildiğine göre; bilâkis bu şiiri Abdullah b. Hâris es-Sehmi söylemiştir.)

مُسْتَشْمِرِي خَلَقَ الْمَادِي يَقْدُمُهُمْ   جَلْدُ التَّحِيْرَةِ مَاضٍ غَيْرُ رِعْدِيدٍ
أَعْنِي رَسُولَ إِلَهٍ الْخَلْقِ (١) فَضَّلَهُ   عَلَى الْبَرِيَّةِ بِاتَّقْوَى وَبِالْهُدَى
وَقَدْ زَعَمْتُ يَا بَنِي تَحْمُوتِ ذِمَارَكُمْ   وَمَا بَدْرٍ زَعَمْتُ غَيْرُ مَرْدُودٍ
ثُمَّ وَرَدْنَا وَلَمْ نَسْمَعْ لِقَوْلِكُمْ   حَتَّى شَرَبْنَا رَوَاهُ غَيْرُ تَصْرِيدٍ
مُسْتَنْصِبِينَ (٢) يَحْبِلُ غَيْرُ مُنْجِدٍ (٣)   مُسْتَحْكِمٌ مِنْ حَبَالِ اللَّهِ مَمْدُودٍ
فِينَا الرَّسُولُ وَفِينَا الْحَقُّ نَنْبَهُ   حَتَّى اللَّمَاتِ وَتَضَرُّ غَيْرُ مُخْدُودٍ
وَأَفِي وَمَاضٍ شِهَابٌ يُسْتَظَاءُ بِهِ   بَدْرٌ أَنَارَ عَلَى كُلِّ الْأَمَاجِيدِ

«Zırhların halkalarını çıplak bedenlerine giyen kimseleri, tabiatı salubetli, kılıçlı, korkak olmayan önlerinde gider.

Bununla, Allah'ın Resulünü kasd ediyorum ki, onu mahlukat üzerine takva ve cömerdlik ile üstün kıldı.

Korumanız gereken kimseleri koruduğunuzu iddia ettiniz: Bedir suyunun geri gelinmeyeceğini iddia ettiniz.

Sonra geldik, fakat, sizin sözlerinizi iştirmedik ve hatta az sayılmayacak şekilde kana kana içtik.

Allah'ın kesilmeyen, sağlamlaştırılmış, uzatılmış iplerinden bir ipe sarılmış olduğumuz halde.

Bizde Resul ve hak vardır.

Ölünceye kadar da, ona tabi oluruz. Onun için, önlenmeyen bir yardım ve bir muzafferiyet vardır.

O; vefalıdır, yoluna devam eder.

Bedr'in, kendisiyle ışıklandırıldığı bir şuledir; bütün şereflileri aydınlatır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

مُسْتَنْصِبِينَ يَحْبِلُ غَيْرُ مُنْجِدٍ

beyti, Ebü Zeyd el-Ensari'dendir.

İbn-i İshâk'ın dediğine göre; yine Hassan b. Sâbit şöyle dedi :

حَاتِبٌ (١) بَنُو أَسَدٍ وَأَبَ غَزِيَّتُهُمْ
يَوْمَ الْقَلْبِ بِسَوَّةٍ وَفُضُوحُ
مِنْهُمْ أَبُو الْعَاصِي تَجَدَّلَ مُنْعَصَا
عَنْ ظَهْرِ صَادِقَةِ النَّجَاءِ سَبُوحُ
حَيْنًا لَهُ مِنْ مَانِعٍ بِسِلَاحِهِ
لَمَّا تَوَى بِمَقَامِهِ الذَّبُوحُ
وَالرَّهْ زَمْنُهُ قَدْ تَرَكَّنْ وَنَحْرُهُ
بَدَى بِمَانِدٍ مُعْبِطٍ مَسْفُوحُ
مُتَوَسِّدًا حُرَّ الْجَبِينِ مُفَرَّأً
قَدْ عُرِّ مَارِبُ أَفْنِهِ بِفُوحُ
وَنَجَا ابْنُ قَيْسٍ فِي بَقِيَّةِ رَهْطِهِ
بِشَفَا الرَّمَايِ مُوَلِّيًا بِمَجْرُوحُ

«Benü Esed matlubuna ermedi, ümitsizliğe düştü.

Ve onların savaşçuları yevm-i kalib'de, yani Bedir kuyularına düştük-
leri zaman, kötü durumda rezil ve rüsvay oldukları halde döndü-
ler.

Onlardan Ebû'l-Âs, süratli atın sırtından maktûl olarak yere düştü.
Boğazlanmış olduğu yerde kaldığı zaman, silâhlı bir asker tarafından
helâk olsun.

O atları, Zema'yi, boğazı durmadan akan, taze dökülmüş kan ile ka-
nar olduğu halde terkettiler.

Şakağının hareketini yastık ederek, burun yumuşağı pislikleri bulaş-
mış ve toprağa yapışık olarak .

İbn-i Kays, kavminin sağ kalanları içinde, yaralarla geri dönerek, ha-
yatın kalan son kısmının kenarında kurtuldu.»

Yine, Hassan b. Sâbit şöyle dedi :

إِبَارَتْنَا الْكَفَّارَ فِي سَاعَةِ الْمُنِيرِ
أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَتَى أَهْلَ مَكَّةَ
قَتَلْنَا سَرَاةَ الْقَوْمِ عِنْدَ مَجَالِنَا
فَلَمْ يَرْجِعُوا إِلَّا بِقَاصِمَةِ الظَّهْرِ
قَتَلْنَا أَبَا جَهْلٍ وَعُتْبَةَ قَبْلَهُ
وَشَيْبَةَ يَكْبُو لِلْيَدَيْنِ وَاللَّخْمِ
قَتَلْنَا سُودَا ثُمَّ عُتْبَةَ بَعْدَهُ
وَطُعْمَةَ أَيْضًا عِنْدَ (٢) نَائِرَةِ الْقَتْرِ
لَهُ حَسْبٌ فِي قَوْمِهِ نَابِهٍ أَلَّا ذَكَرَ
فَكَمْ قَدْ قَتَلْنَا مِنْ كَرِيمٍ مُرْزَا

تَرَكْنَاهُمْ لِلْعَوَايَاتِ يُنْتَبِهَمْ وَيَصْلُونَ نَارًا بَدُ حَامِيَةِ الْقَمَرِ
لَقَمْرُكَ مَا حَامَتْ فَوَارِسُ مَالِكٍ وَأَشْيَاعُهُمْ يَوْمَ التَّقَيْنَا عَلَى بَدْرِ

«Keşke bir bilsen, Mekke halkına, zor zamanda kâfirleri helâk etti-
ğimiz haberi gelmedi mi?

Meydanlarda dolaşmamız esnasında kavmin liderlerini ve hayırlı kişi-
lerini katlettik.

Böylece onlar, ancak sırtları kırılmış olarak döndüler.

Ebü Cehl'i katlettik; ondan önce de Utbe'yi katlettik.

Şeybe de elleriyle boğazlamak için düşünüyor.

Süveyd'i katl ettik; onun ardından da Utbe'yi katl ettik.

Yine Tum'e'yi de tozların saçılıp yükseldiği bir sırada katl ettik.

Çok kerim, cömerd kimseleri katlettik ki onların kavimleri içinde ha-
sebi sayılır durumları vardır.

Zikri meşhur şerefli kişilerdir.

Onları kurtlara ve yırtıcı hayvanlara bıraktık.

Onlar sırasıyle gelip onları yerler.

Hayatına kasem olsun ki, Melik'in süvarileri ve onların tabiiileri Bedr'in
yanında karşılaştığımız zaman onu himaye edip kurtaramadılar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Zeyd el-Ensari bana şu beytini söyledi :

قَتَلْنَا أَمَّا جَهْلٌ وَعُتْبَةُ قَبْلَهُ وَشَيْبَةُ يَكْبُو لِيَدَيْنِ وَلِلنَّخْرِ

«Ebû Cehl'i katlettik, ondan önce Utbe'yi katlettik.

Şeybe ise elleri ve boynu üzerine düşünüyor.»

İbn-i İshâk'ın dediğine göre, Hassan b. Sabit yine şöyle dedi :

نَحْنُ حَكِيمًا يَوْمَ بَدْرِ شَدُّهُ كَنَجَاءِ مُرٍّ مِنْ بَنَاتِ الْأَعْوَجِ
لَمَّا رَأَى بَدْرًا تَسِيلُ جِلَاحُهُ بِكَيْتَةِ خَضْرَاءٍ مِنْ بَلْخَزَرِجٍ
لَا يَنْكُلُونَ إِذَا لَقُوا (١) أَعْدَاءَهُمْ يَمْنُونُ عَائِدَةَ الطَّرِيقِ النِّهَجِ
كَمْ فِيهِمْ مِنْ مَاجِدٍ ذِي مَنَعَةٍ (٢) بَطَلَ بِمَهْلَكَةِ الْجَبَانِ الْمَرْجِ

وَسُوْدٌ يُغْطِي الْخَبْرَ بِلْ يَكْفُو حَمَالِ أَتَقَالِ الدَّيَاتِ مُنْجِ
زَيْنِ النَّدِيِّ مُعَاوِدِ يَوْمَ الْوَعَى ضَرْبَ الْكَمَاةِ يَكُلُ أَيْغِي سَلْجِ

«Koşması Hakim'i Bedir gününde kurtardı.

E'vec denilen atın yavrularından bir tayın kurtulması gibi .

Bedr vâdisinin kenarlarını Belhazrec'ten siyah ordu birlikleriyle akar olarak gördüğü zaman.

Geniş yolun kenarında yürür oldukları halde, düşmanlarıyla karşılaş-
tıkları zaman bir şey yapmazlar.

İçlerinde nice güçlü şerifleri var ki, kovulmuş korkak gibidirler.

Avuçiyle bol bahşişte bulunan, taç sahibi, diyetlerin yükünü çeken,
efendi kılınmış çok kimseler vardır.

Meclisin zineti, harp gününde, bütün keskin kılıçlarla mantara vurmak-
ta mahir bir kimsedir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Selcec» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından men-
kuldür.

İbn-i İshâk'ın dediğine göre, Hassân yine şöyle dedi :

فَا غَضَى بِمَحْوِلِ^(۸) اَللهِ قَوْمًا وَإِنْ كَثُرُوا وَأُجِمَّتِ الرُّحُوفُ
إِذَا مَا أَلْبُوا جَمًّا عَلَيْنَا كَفَانَا حَدْمُ رَبِّ رَهْوفُ

سَمَوْنَا يَوْمَ بَدْرِ بِالْعَوَالِ سِرَاعًا مَا نَضَعُفِينَا الْخُتُوفُ
فَلَمْ تَرَ عُصْبَةً فِي النَّاسِ أَنْكُ مِنْ عَادُوا إِذَا لَقِيتَ كُتُوفُ
وَلَكِنَّا تَوَكَّلْنَا وَقُلْنَا مَا نَزْنَا وَمَقَلْنَا الشُّيُوفُ
لَتَيْنَامَ بِهَا لَمَّا سَمَوْنَا وَنَحْنُ عِبَادَةٌ وَهُمْ أَلُوفُ

«Allah'ın kuvvet ve kudretiyle hiçbir kavimden korkmayız.

Her ne kadar çoğalsalar ve cemaatlar toplansa da.

Hep birlikte bizim üzerimize toplandıkları zaman, Rabb-i Reuf onları
men etmek için bize kâfidir.

Bedir gününde yüce dağlara, süratlice yükseldik.

Ölüm bizden bir şeyi noksanlatmadı ve bizi zelil etmedi.

Harpler sükun bulup, yeniden başladığı zaman insanların içinde hiçbir topluluğu, tecavüz edenlere karşı daha yenik ve daha kahr olunmuş bulamazsın.

Fakat biz tevekkül ettik ve dedik ki; bizim iyiliklerimiz ve dayanağımız kılıçlardır.

Biz, yükselip yüceldiğimiz zaman bir bölük insan idik.

Onlar ise binlerce oldukları halde, onlara karşı o kılıçlarla karşılaştık.»

Hassan b. Sâbit, Benü Cumeh'i ve onlardan musibete duçar olanları hiciv ederek yine şöyle dedi :

جَمَعَتْ بَنُو جَمَحٍ لَشَقْوَةٍ جَدِيمٍ   إِنَّ الدَّيْلَ مُوَكَّلٌ بِذَلِيلٍ
فَتَلَّتْ بَنُو جَمَحٍ يَدْرِ عَنَوَةً   وَتَحَادَلُوا سَعْيًا يَكِلُ سَبِيلٍ
جَعَدُوا الْكِتَابَ وَكَذَّبُوا بِعَمْدٍ   وَآلَهُ يُظْهِرُ دِينَ كُلِّ رَسُولٍ
لَمْ يَلَمْ إِلَّا إِلَهُ أَبَا خَزِيمَةَ وَأَبْنَهُ   وَالْخَالِدِينَ ، وَصَاعِدَ بْنِ عَقِيلٍ

«Benü Cumeh, bahtsızlıklarından dolayı yüz üzerine düştüler ve bir daha geri dönmediler.

Çünkü zelil, zelil ile mücekkeldir, birbirlerine ısmarlanmışlardır.

Benü Cumeh, Bedir gününde kahren ve yenilgiye uğratılarak katl olundular.

Her bir yolsa say ve gayret yönünden, hüsrân ve ziyana uğradılar.

Kitabı ve Muhammed'i yalanladılar.

Halbuki Allah her bir resûlün dinini gâlib kılar.

İlâh, Ebû Huzeyme'ye, onun oğluna, iki Halid'e ve Said b. Akil'e lânet etsin.»

Ubeyde b. Hâris'in, ayağının kesilmesi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ubeyde b. Hâris b. Muttalib, Bedir gününde, Hamza ve Ali, düşmanlariyle mübareze edip karşı karşıya savaşmışları zaman, bunlar-

lar mübarezesinde musibete duçar olduğu zaman, ayağının kesilmesi hakkında şöyle dedi :

(İbn-i Hişâm dedi ki : Şiir ilminin erbabı, onun Ubeyde'ye âit olduğunu kabul etmezler).

سَبَّلْعُ عَنَّا أَهْلَ مَكَّةَ وَفَتْهُ
يَهْبُ لَهَا مَنْ كَانَ عَنْ ذَاكَ نَائِيًا
يُسْتَبَى إِذْ وَلَّى وَشَيْئَةً بَدَهُ
وَمَا كَانَ فِيهَا بِكَرُ عَتَبَةٍ رَاضِيًا
فَإِنْ تَقَطَّعُوا رَجُلِي فَأَنْتَ مُسْلِمٌ
أَرْجَى بِهَا عَيْشًا مِنْ اللَّهِ دَانِيًا
مَعَ الْخَوَرِ أَمْثَلُ التَّمَائِيلِ أُخْلَصَتْ
مَعَ الْجَنَّةِ الْعُلْيَا لَنْ^(١) كَانَ عَلِيًّا
وَبِئْسَ بِهَا عَيْشًا تَمَرَّقْتُ صَفْوَهُ
وَعَالَجْتُهُ حَتَّى قَعَدْتُ الْأَدَانِيَا
فَأَكْرَمَنِي الرَّحْمَنُ مِنْ فَضْلِ مَنِيهِ
يُثَوِّبُ مِنَ الْإِسْلَامِ عَطَى السَّوَايَا
وَمَا كَانَ مَكْرُوهًا إِلَيَّ قِتَالُهُمْ
غَدَاةَ دَعَا الْأَكْفَاءَ مَنْ كَانَ دَاعِيَا
وَلَمْ يَنْبَغِ إِذْ سَأَلُوا النَّبِيَّ سِوَا نَا
ثَلَاثَتَنَا حَتَّى حَضَرْنَا الْمُنَادِيَا
لَقَيْنَاهُمْ كَلَّا شِدِّ نَحْطُرُ بِالْقَنَا
تَقَاتِلُ فِي الرَّحْمَنِ مَنْ كَانَ عَاصِيَا
فَأَبْرَحَتْ أَقْدَامُنَا مِنْ مَقَامِنَا
ثَلَاثَتَنَا حَتَّى أُزِيرُوا الْمُنَادِيَا

«Yakında bizden Mekke halkına bir vak'anın haberi varır ki, oradan uzak olan kimse, o vak'a için uyanır.

Yüz çevirdiği zaman Utbe'ye ve ondan sonra Şeybe'ye ve orada razı olan Utbe'nin iki oğluna varacaktır.

Eğer benim ayağımı keserseniz ben müslümanım.

O ayağımla Allah'a yakın bir geçim temenni ederim.

Sağlam ve en güzel şekilde yapılmış suretler misali hurilerle beraber ve yücelere mahsus cennet-i âla ile beraber.

O ayakla bir geçim, sade bir yaşam satın aldım.

Ve yakınları kaybedinceye kadar onun için çalıştım.

Rahman, lütfunun fazlıyla, İslâm elbisesini bana ikram etti.

O elbise çirkinlikleri örttü.

Onlarla savaşmak, bana nâhoş olmadı.

Çağırın kişi, sabahleyin hüyükleri çağırdı.

*Peygamberden ikimizi, üçümüzü istedikleri zaman, vermemezlik etmedi
ve biz çağıran kimsenin yanında bulunduk.*

*Süngümüzle arslan gibi yerinden fırlar olduğumuz halde onlarla karşı-
laştık.*

Rahman'ın yolunda âsi olan kimse ile savaşırsız.

Üçümüzün bulunduğu yerden ayaklarımız ayrılmayıp sabit oldu.

Tâ ölüleri ziyaret etmemize kadar.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ubeyde'nin ayağı yara aldığı zaman şöyle dedi : İşte vallahi şa-
yet Ebû Tâlib bu güne kavuşsaydı elbette benim onun dediği şeye on-
dan daha lâyük olduğumu bilirdi. Ebû Tâlib şöyle demişti :

كَذَّبْتُمْ وَبَيَّتَ اللَّهُ نُبُزِي مُحَمَّدًا   وَلَمَّا نَطَاعِنَ دُونَهُ وَنَنَاضِلُ
وَنُتْلُهُ حَتَّى نَضْرَعُ حَوْلَهُ   وَنَذْهَلُ عَنْ أَيْدَانَا وَالْحَلَالِ

«Allah'ın Beytine yemin ederim ki, yalan söylüyorsunuz.

Muhammed'e kurban oluruz ; onsuz vuruşmadık, onsuz hiç savaşmadık
ve onu hiç yardımsız bırakıp terk etmedik.

Ta onun etrafında yıkılıp yerlere serilinceye ve çocuklarımızdan ve
hanımlarımızdan uzaklaşınca kadar.»

Bu iki beyt, Ebû Tâlib'in bir kasidesindedir. Bu kitapta o kasi-
deyi zikr etmiştik.

Kâb'ın, Ubeyde b. Haris için mersiyesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ubeyde b. Haris Redir gününde ayağına isabet eden yaradan öl-
düğü zaman, Kâb b. Mâlik el-Ensâri ona ağlayarak şöyle dedi :

أَيَا عَيْنَ جُودِي وَلَا تَبْخَلِي   بِدَمِكَ حَقًّا وَلَا تُزْرِي
عَلَى سَيْدِ مَدَنَّا هَلْكَهُ   كَرِيمُ الشَّامِدِ وَالْعَنْمُرِ
حَرِيءُ الْقَدَمِ شَاكِي السَّلَاحِ   كَرِيمُ النَّاسِ طَيْبُ الْكَبِيرِ

عَبِيدَةُ أُمِّي وَلَا تَزَجِيهِ لِرُفِ عَرَانَا وَلَا مُنْكَرِ
وَقَدْ كَانَتْ يُجْبَى غَدَاةَ الْقِتَا لِ حَامِيَةِ الْحَيْشِ بِالْبُتْرِ

«Ey gözüm! Yaşını bolca, hakkıyla akıt, cimrilik etme, yaşını azaltma. Bir seyyid üzerine ki, onun yok olması bizi yakıtı, görünümü ve aslı kerimdir.

Öne koşan, silâhı keskinleten bahsi kerim, aslı hâlis kimsedir.

Ubeyde akşamladı onun bize gelen ne bir iyiliğini ne de kötülüğünü ummuyoruz.

Savaşın kuşluk vaktinde askerin kılıç ile himayesi gibi himâye etmişti.»

Kâb'in Bedir hakkında şiiri

Yine Kâb b. Mâlik Bedir günü hakkında şöyle dedi :

أَلَا هَلْ آتَى غَسَّانُ فِي نَائِي دَارِهَا وَأَخْبِرُ قَتْلَهُ بِالْأُمُورِ عَلَيْهِمَا
بِأَنْ قَدَّرَمَتْنَا عَنْ قَيْسٍ عَدَاوَةً مَعْدُ مَا جَاهَلْنَا وَحَلِيمًا
لِأَنَّا عَبْدْنَا اللَّهَ لَمْ تَرْجُ غَيْرُهُ رَجَاءَ الْخِنَانِ إِذْ أَنَا زَعِيمُهُمَا
نَبِيٌّ لَهُ فِي قَوْمِهِ إِزْثُ عَرَّةٌ⁽¹⁾ وَأَعْرَاقُ صِدْقٍ هَذَّبَتْهَا أُرُومُهُمَا
فَسَارُوا وَسِرْنَا فَالْتَقَيْنَا كَانْنَا أُسُودُ لِقَاءٍ لَا يَرْجَى كَلِيمُهُمَا
ضَرْبَانَا حَتَّى هَوَى فِي مَكْرَنَا لِمَنْخَرٍ⁽²⁾ سَوْدٍ مِنْ لَوْيٍ عَظِيمُهُمَا
قَوْلُوا وَدُسْنَانَا بِيضِ صَوَارِمٍ سَوَاءَ عَلَيْنَا حِلْفُهُمَا وَصَمِيمُهُمَا

«Biliniz ki Maad, bize düşmanlıktan dolayı oklarını atınca, onun câhilleri ve aklı başındakileri hep birlikte yaptılar.

Çünkü biz Allah'a ibâdet ettik, onun gayrını ummadık.

Çünkü cennetin keşili bize gelmiştir.

Bir nebidir ki, onun kavmi içinde irsi izzeti vardır.

Ve asılları doğruluktur.

Böylece onlar yürüdüler biz de yürüdük ve nihayet karşılaştığımızda sanki biz arslanlar gibiydik.

*Bir karşılaşma ile ki, onun yaralısının kurtuluşu umulmaz.
Onlara vurduk ve bizim hamle yerimizde Luay'dan büyüğünün boynu
havaya uçtu.
Böylece onlar geri döndüler, biz ise onları keskin kılıçlarla ayaklarımı-
zın altında çiğnedik. Bize karşı ister onların halifleri gelmiş olsun
ister kendileri.»*

Yine Kâb b Mâlik dedi ki :

لَمُنِرَ أَبَيْكُمْ يَا بَنِي لُؤَيٍّ عَلَى زَفْوٍ لَدَيْكُمْ وَانْتِخَاءٍ
لَمَّا حَمَتِ فَوَارِسُكُمْ بَيْدَرٍ وَلَا صَبَرُوا بِهِ عِنْدَ الْفَقَاءِ
وَرَدَّنَاهُ يَنْوِرُ اللَّهُ يَخْلُو دُحَى الظَّلَامِ عَنَّا وَالْإِنطَاءِ
رَسُولُ اللَّهِ يَقْدُمْنَا بِأَمْرِ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ أَحْكَمَ بِالْقَضَاءِ
فَمَا ظَفِرَتْ فَوَارِسُكُمْ بَيْدَرٍ وَمَا رَجَمُوا إِلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ
فَلَا تَمَجَّلْ أَبَا سُفْيَانَ وَارْقُبْ حِيَادَ الْحَيْلِ تَطْلُعُ مِنْ كَدَاءِ
يَنْصُرِ اللَّهُ رُوحَ الْقُدُسِ فِيهَا وَمِيكَالُ ، فَيَا طَيْبَ اللَّاءِ

«Ey Luayy oğulları babanızın ömrüne and olsun, yanınızda övünmeğe
ve kibirlenip büyüklenmeğe karşı...

Atlılarınız Bedir'de korunmaya geçtikleri zaman, karşılaşma esnasında
orada sabır göstermediler.

Oraya Allah'ın nuriyle geldik ki, o nur karanlığı ve perdeleri bizden
açtı.

Resûlullah, Allah'ın emri ile bizi ileri sürdü, hükmedip sağlamlaştırdı.
Sizin süvarileriniz Bedir'de zafer ermedi ve size de tamamen geri
dönmediler.

Ey Ebû Süfyan! Acele etme ve atların iyilerini gözetle ki Kedâ (16)'
dan çıkarlar.

Allah'ın yardımıyla.

Ki Ruhul-Kudüs oradadır ve Mikâil de oradadır.

Ey kavmin eşrafı ve efendileri!»

**Tâlib b. Ebû Tâlib'in, Resûlullah'ı medh ederek
söylediği şiiri**

Tâlib b .Ebi Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i medh ederek ve Bedir gününde Kureys'den ashab-ı kalib'e, yani Bedir kuyularına atılanlara ağlayarak, şöyle dedi :

أَلَا إِنَّ عَيْنِي أَنْفَدَتْ دَمْعَهَا سَكْبًا   نَبْكَى عَلَى كَعْبٍ وَمَا إِنْ تَرَى كَعْبًا
أَلَا إِنَّ كَعْبًا فِي الْحُرُوبِ تَحَادَلُوا   وَأَزْدَامُ ذَا الدَّهْرِ وَاجْتَرَحُوا ذَنْبًا
وَعَايِرَ نَبْكَى لِلْمَلَأَتِ غُدُوَّةَ   فَيَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَرَى لَهَا قُرْبًا
مَّا أَحْوَاى لَنْ يُعْدَا لَغِيَّةٍ   نَمْدُ وَلَنْ يُنْتَامَ جَارُهَا غَضَبًا
فَيَا أَخَوَيْنَا عَبْدَ شَمْسٍ وَتَوَفَّلَا   فِدَا لَكَا لَا تَبْغُوا بَيْنَنَا حَرْبًا
وَلَا تُضْجِحُوا مِنْ بَعْدِ وَدٍ وَالْفَقْدِ   أَحَادِيثَ فِيهَا كُلُّكُمْ يَنْشَكِي النَّكْبَا
أَلَمْ تَقْلُوا مَا كَانَ فِي حَرْبٍ دَاحِسٍ   وَجَيْشٍ أَيْ يَكْسُومُ إِذْ مَلَكُوا الشُّعْبَا
قَلُوا دِفَاعُ اللَّهِ لَا شَيْءَ عَصِيْرُهُ   لَا أَضْبَحُكُمْ لَا تَمْنَعُونَ لَكُمْ سِرْبًا
فَمَا إِنْ جَعَلْنَا فِي قُرَيْشٍ عَظِيمَةً   سِوَى أَنْ حَمِينَا خَيْرٌ مِنْ وَطِيٍّ الْعِزْبَا
أَخَا نَمَقَةٍ فِي التَّائِبَاتِ مُرَرًّا   كَرِيمًا نَاهُ لَا يَجِيلَا وَلَا ذَرْبًا
يُطِيفُ بِهِ الْعَافُونَ يَفْشُونَ بَابَهُ ^(*)   يَوْمُؤْنَ ^(*) بَحْرًا لَا تَزُورُوا وَلَا صَرْبًا
قَوَالِهِ لَا تَنْفَكُ نَفْسِي حَزِينَةً   تَحْمَلُ حَتَّى تَعْدُقُوا الْحَزَرَ الصَّرْبَا

*Biliniz ki, gözümün yaşı akarak tükendi.

Kâ'b'a ağlıyoruz, gözüm Kâ'b'i göremiyor.

Biliniz ki, Kâb harplerde yardımsız kaldı ve bu dehr onları helâk etti ve onlar günah kazandılar.

Âmir de dünya musibetlerine ağlıyor, keşke bilseydim ki, onların yakınlığımı görecek miyim?

O ikisi benim kardeşlerimdir, gayrı meşrû ve elbette nesebsiz sayılmazlar ve elbette onların komşusu, gash edilmaz.

Ey Abd-i Şems ve Nevfel, kardeşlerimiz size feda olunsun.

Aramıza savaşı sokmayınız.'

Dostluk, muhabbet ve ülfetten sonra onların içinde birtakım kâdiseler çıkartan olmayınız.

Hepiniz zamanın açtığı yaralardan şikâyet ediyorsunuz.

Dâhis (17) harbinde, Ebü Yeksûmun karargâhında olanları bilmiyor musun.

Onlar boğazı doldurmuşken...

Şâyet Allah'ın def etmesi olmasaydı, elbette kavminizi kurtaramazdınız...

Kureyş'in içinde toprağa ayak basanların hayırlısını himaye etmemizden başka bir cinayet işlemedik.

Musibetlerde güvenilir bir kardeştir, kerimdir, ne cimri ne de bozuktur.

İyi işler yapmak isteyenler, onun etrafında dolaşınsınlar, onun kapısının etrafını çevirsinler.

Deniz gibi ne azalma, ne de kesilme olmaz.

Allah'a yemin ederim ki, nehsim hüznülü olarak ayrılmaz, yatağında da karar kılmaz.

Tâ doğruca Hazrec'i dövsünler.»

Dirâr'ın Ebü Cehl'e mersiyesi

Dirâr b. Hattâb el-Fihri, Ebü Cehl'e mersiye söyleyerek yani ağıt yakarak şöyle dedi :

رُقَابُ نَجْمًا فِي سَوَادٍ مِنَ الطَّلَمِ	أَلَا مَنْ لَعِينٍ بَاتَ النَّيْلُ لَمْ نَمِ
سَوَى عَبْرَةٍ مِنْ جَائِلِ الدَّمْعِ تَنْسَجِمِ	كَأَنَّ قَدَى فِيهَا وَلَيْسَ بِهَا قَدَى
وَأَكْرَمَ مَنْ يَنْجِي بِسَاقِي عَلَى قَدَمِ	قَبْلَ أَنْ خَيْرَ نَدِيهَا
كَرِيمِ السَّاعِي غَيْرُ وَغْدٍ وَلَا بَرَمِ	قَوَى يَوْمَ بَدْرٍ رَهْنَ خَوْصَاءَ رَهْنَهَا
عَلَى هَالِكٍ بَعْدَ الرَّئِيسِ أَيْ الْحَكَمِ	قَالَيْتُ لَا تَنْفَكُ ⁽¹¹⁾ عَنِّي بِمَهْرَةٍ

(17) Dâhis : Bir atın ismidir ki, onun sebebiyle harp olmuştu. Ebü Yeksûm ise Habeş meliklerinden bir meliktir. Bu kitâbın birinci cildinde onun bahsi geçmişti.

عَلَى هَالِكٍ أَشْجَى لَوْىَ بْنِ عَلِيٍّ   أَتَنَّهُ النَّيَا يَوْمَ بَدْرِ ظَلَمَ بَرِمِ
 تَرَى كَسَرَ الخَطَى فِي نَحْرِ مُهْرِهِ   لَدَى بَائِنٍ مِنْ لَحْيَةِ يَنْهَى خِدَمِ
 وَمَا كَانَ لَيْتَ مَا كُنْ بَطْنُ بَيْشَةٍ   لَدَى غُلَلٍ يَجْرَى يَسْطَحَاءَ فِي أَجَمِ
 بِأَجْرًا مِنْهُ جِبْنَ تَخْتَلِفُ الْقَنَا   وَتُدْعَى تَرَالٍ فِي الْقَمَاقَةِ الْبَهْمِ
 فَلَا تَجْزِعُوا آلَ الْمَيْمَةِ وَاصْبِرُوا   عَلَيْهِ وَمَنْ يَجْزَعُ عَلَيْهِ ظَلَمَ يُلَمِ
 وَجِدُوا فَإِنَّ الْمَوْتَ مَكْرُمَةً نَكَمِ   وَمَا بَعْدُهُ فِي آخِرِ الْعَمَلِشِ مِنْ نَدَمِ
 رَمَدٌ طُتْ إِنَّ الرِّيحَ طَيِّبَةً لَكُمْ   وَعِزَّ الْقَامِ غَيْرَ شَكٍّ لَدَى صَمِ

*Ey gece yatıp da uyumayan kimsenin gözü, karanlıkta bir karartıda bir yıldızı gözetlersin.

Sanki o göze bir şey düşmüştür, halbuki ona dökülen göz yaşının bir damlasından gayrı bir şey düşmemiştir.

Kureyş'e bildir ki onun hayırlı meclisi ve ayak üstünde baldırıyla yürüyen kimsenin en kerimi,

Bedir gününde daracak bir kuyuda haps olunup kalır.

Kavmin ne alçağı, ne de cimrisi olmayan kerim tabiatlıdır.

Yemin ettim ki, gözüm, reis Ebul-Hakem'den sonra hiç bir ölene göz yaşı dökmeyecek.

Ölen birine üzülürüm ki, onunla Luay b. Gâlib'i kasd ederim.

Ona Bedir gününde ölüm geldi ve o ölüm onda sâbit kaldı.

Ok kalıntılarını onun atının boğazında görürsün.

Etinden parçalarla çıkartılıyordu.

Kara yılanın bulunduğu yerin vâdisinde sakın olan arslan, girişti ağaçların içinde vâdide akan akar suyun yanında,

Süngüler karıştığı, şecaatli kerim efendi kişilerin içerisine çağırıldığı zaman ondan daha cüretli olmadı.

Ey Muğire âilesi, sabırsızlık göstermeyin, ona karşı sabr edin.

Ona karşı sabr etmeyen kimse ise kınanmaz.

Çalışınız, çünkü ölüm sizin için ikram edilmiş bir nimettir.

Yaşamın sonunda pişmanlık yoktur.

Demiştim ki yardım size hoş gelir ve aziz makam hiç şübhesiz anlayış sahipleri içindir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilminin ehli olan bazıları, onun Dırâr'a âit olduğunu kabul etmezler.

Haris b. Hişâm'ın Ebü Cehl'e ağıt yakarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Haris b. Hişâm, kardeşi Ebü Cehl'e ağlayarak şöyle dedi :

أَلَا يَأْلَفُ نَفْسِي بَعْدَ عَمْرٍو وَهَلْ يُفْنِي التَّلَافُ مِنْ قَتِيلِ
يُخْبِرُنِي الْخَبَرُ أَنَّ عَمْرًا أَمَامَ الْقَوْمِ فِي جَفَرٍ^(١) مُجِيلِ
قَدِمًا كُنْتُ أَخِيبُ ذَلِكَ حَقًّا وَأَنْتَ لِمَا تَقْدَمُ غَيْرُ فِيلِ
وَكُنْتُ بِنَفْسِي مَا دُمْتُ حَيًّا قَدْ خَلَفْتُ فِي دَرْجِ السَّيْلِ
كَأَنِّي جِنٌّ أُنْسِي لَا أَرَاهُ ضَعِيفُ الْقَدْرِ دَوْمٌ طَوِيلُ
عَلَى عَمْرٍو إِذَا أُنْسَيْتُ يَوْمًا وَطَرَفٍ مِنْ تَذَكُّرِهِ كَلِيلِ

«Ey nefsim, Amr'dan sonra yazıklar olsun sana!

Hasret çekmek, acaba maktulden bir şey geri getirir mi?

Bir haberci bana haber verir ki Amr, kavmin önünde değişmiş, köhne bir kuyunun içindedir.

Önceden bunu hak zannetmiştim.

Halbuki sen, önce geçen şeyde fâsîd görüşlü değilsin.

Sen hayatta oldukça bir nimet içindeydim.

Şimdi ise zillet ve kahr vatanında geri bırakıldım.

Sanki ben akşamladığım zaman, onu göremiyorum.

Azmi ve görüşü zayıf, hüznü uzun kimseyimdir.

Amr'ın yanında bir gün kaldığımda, hüznümden gözlerim yoruluyor.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilminin ehlerinden bazıları o şiirin Haris b. Hişâm'a âid olduğunu kabul etmezler. «Fi cefrin» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbnül-Esved'in Bedr'in maktullerine ağlaması

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebû Bekr b. el-Esved b. Şüüb el-Leysi — ki bu Şeddad b. el-Esved'dir — dedi ki :

نَحْيِي بِالسَّلَامَةِ أُمَّ بَكْرٍ وَهَلْ لِي بَعْدَ قَوْمي مِنْ سَلَامٍ
 فَإِذَا بِالْقَلْبِ قَلْبِ بَدْرِ مِنَ الْقَيْنَاتِ وَالشَّرْبِ الْكِرَامِ
 وَمَاذَا بِالْقَلْبِ قَلْبِ بَدْرِ مِنَ الشَّيْزَى نُكَلَّلُ بِالنِّمَامِ
 وَكَمْ لَكَ بِالطُّوِيِّ طُوِيِّ بَدْرِ مِنَ الْحَوَامَاتِ وَالنَّعِيمِ الْمَسَامِ
 وَكَمْ لَكَ بِالطُّوِيِّ طُوِيِّ بَدْرِ مِنَ الْغَايَاتِ وَالْدُّسُوعِ الْعِظَامِ
 وَأَحْبَابِ الْكَرِيمِ أَبِي عَلِيٍّ أَخِي الْكَلَامِ الْكَرِيمَةِ وَالنَّدَامِ
 وَإِنَّكَ لَوْ رَأَيْتَ أَبَا عَمِيلٍ وَأَحْبَابَ الثَّنِيَّةِ مِنْ نَعَامِ
 إِذَا لَطَلَّتْ مِنْ وَجْدٍ عَلَيْهِمْ كَأَنَّ السَّيْبَ جَائِلَةً الرَّمَامِ
 يُحَيِّرُنَا الرَّسُولُ لَسَوْفَ نَحْيَا وَكَيْفَ لِقَاءِ أَصْدَاءِ وَهَامِ ؟

«Bekr'in anası selâmet ile selâm verir, acaba benim kavrimden sonra benim için selâm var mıdır?»

Bedr'in kuyusuna atılan ve kızların onlara ağladığı kerim olanlar, ne halledirler?»

Kalib'de Bedr'in kalibinde yani maktullerin atıldıkları su kuyularında devenin sırt etleriyle gülümseyen çanakdan yiyeceklerden kimler vardır?»

Deve sürülerinden ve onların meraya bırakılanlardan, Bedir kuyusunda nelerin vardır.

Bedri'n kuyusunda senin için ne kadar menfaat ve büyük bahşişler vardır.

Kadehler kardeşi, Ali'nin babası, iyi olan adamın arkadaşlarından kim vardır.

Şâyet sen Ebû Akil'i görseydin ve Neam'dan olan iki dağ arasındaki boşluğun ahabını bilseydin,

Bu takdirde onlara karşı vecde gelirdin.

*Tıpkı yavruusnu arayan yeni doğurmuş dişi devenin vecdî gibi.
Muhammed bize haber verir ki kabirde yaşayacağız.
Sâdâ kuşlarıyla hâm kuşları nasıl karşılaşırlar?» (18)*

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebû Ubeyde en-Nahvi bana şu şiiri rivâyet etti :

يُخْبِرُنَا الرَّسُولُ بِأَنْ سَنَحْيَا   وَكَيْفَ حَيَاةُ أَصْدَاءِ وَهَامٍ

«Resul bize haber verir ki biz kabirde yaşayacağız.
Esdâ ve hâm kuşlarının hayatı nasıl olacak?»

Ve dedi ki : «Bunu söyleyen şâir müslüman olmuş fakat sonra mürted olmuştur. (dinden dönmüştür.)»

Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın Bedr'in maktullerine ağıtı

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ümeyye b. Ebi's-Salt, Bedir gününde katl olunan ve yaralananlara ağıt yakarak şöyle dedi :

أَلَا بَكَيْتَ عَلَى الْكَرَامِ   مَبْنَى الْكِرَامِ أُولَى الْمَادِحِ
كَبْنَا الْحَمَامَ عَلَى فُرُوعِ الْأَيْكِ فِي النَّصْنِ الْجَوَانِحِ
يَتَبَكَّنَ حَرَى مُنْتَكِبَاتٍ^(*) يُرْحَنُ مَعَ^(*) الرِّوَانِحِ
أَمْثَلُ مَنْ أَلْبَاصِيَا   تِ الْمَوَلَاتِ مِنَ التَّوَانِحِ
مَنْ يَتَكَبَّمُ يَتَكَبَّمُ عَلَى حُزْنٍ وَيَصْدُقُ كُلُّ مَادِحِ

(18) Metinde geçen esdâ, sâdâ'nın cemidir. Bu ölünün kabirde kalan kısmıdır. Ve kuş mânasına da gelir. Derler ki : O baykuşun erkeğidir.

Hâm da hâme'nin cem'idir. Arablar derler ki : Bu bir kuştur, maktulun başı ucunda durur ve : Bana su verin, bana su verin, diye bağırır. Ölünün intikamı alınuncaya kadar böyle devam eder.

مَاذَا يَذَرُ فَالْتَفَتْنَا قَلْبُ مِنْ مَرَايَةِ جَعَالِهِ
 قَدَافِجُ الْبَرَقَيْنِ فَالْتَحَنَّا مِنْ طَرَفِ الْأَوَاشِجِ
 شُمُطٍ وَشُبَانٍ بَهَا لَيْلٍ مَقَابِرٍ وَحُلُوجِ
 أَلَا تَرَوْنَ لِمَا أَرَى وَلَقَدْ أَبَانَ لِكُلِّ لَامِجِ
 أَنْ قَدْ تَقَرَّرَ بَطْنُ مَكَّةَ فَعَيَ مُحِشَّةُ الْأَبَاطِجِ
 مِنْ كُلِّ بَطْرِيقٍ لِبَطْرِيقٍ تَقَى الْقَوْنِ وَاضِحِ
 رُمُومِصِ أَبْوَابِ اللُّوْكِ وَجَانِبِ الْفَرْخِ فَانِجِ
 مِنَ السَّرَاطِجَةِ^(٦) الْحَلَا حِمَّةِ الْمَلَاوِنَةِ النَّاجِجِ
 الْقَائِلِينَ أَنْفَاعِهِ—نَ الْأَمْرِ بِكُلِّ صَالِحِ
 الْمُطْمِئِنِّ الشَّخِيمِ فَوْقِ الْخَبْرِ شَخْمًا كَالْأَمَاجِجِ
 نَقْلُ الْجَفَانِ مَعَ الْجَفَا نِ إِلَى جَفَانِ كَالْمَنَاضِجِ
 لَيْسَتْ بِأَسْفَارٍ لِنُ يَمُوقُ^(٧) وَلَا رَحْ رَحَارِجِ
 لِلضَّيْفِ ثُمَّ الضَّيْفِ بَعْدَ [الضَّيْفِ]^(٨) وَالْبَسْطِ السَّلَاطِجِ
 وَهُبُ النَّشِينِ مِنَ النَّشِينِ إِلَى النَّشِينِ مِنَ الْوَأَجِجِ
 سَوَاقِ الْمَوْبِلِ لِلْمَوْبِلِ صَادِرَاتٍ عَنْ بِلَادِجِ
 لِكِرَامِهِمْ فَوْقَ الْكِرَا بِمَ مَرِيَّةٍ وَزَنَ الرُّوَاكِجِ
 كَشَاقِلِ^(٩) الْأَرْطَالِ بِالْمَقْطَاسِ^(١٠) فِي الْأَيْدِي^(١١) الْوَأَفِجِ
 خَذَلَتْهُمْ فِتْنَةٌ وَهُمْ بِمَحْمُودٍ عَوْرَاتِ الْقَضَاجِ
 السَّارِبِينَ التَّقْدِيمِيَّةَ بِالْمُهَنْدَةِ الْمَقَامِجِ
 وَلَقَدْ عَنَانِي صَوْتُهُمْ مِنْ بَيْنِ مُتَنَتْنِي وَصَاجِ

اللَّهُ دَرُ بَنِي عَلِيٍّ أَتَمَّ مِنْهُمْ وَنَاصِحٌ
 إِنْ لَمْ يُفِرُوا غَارَةً شَعَوَاءَ تُجْعِرُ^(A) كُلَّ نَاجٍ
 بِالْمُقَرَّبَاتِ، التَّبَعْدَا تِ، الطَّاحِحَاتِ مَعَ الطَّوَائِفِ
 مُرَدًّا عَلَى جُورٍ إِلَى أَسَدٍ مُكَالَيْهِ كَوَالِجِ
 وَيُلَاقُ قَرْنَ قَرْنَهُ مَشَى الصَّافِحِ لِلْمُصَافِحِ
 زُمَاءَ أَلْفٍ ثُمَّ أَلْفٍ نَيْنَ ذِي بَدَنِ وَرَامِجِ

«Kerim oğlu, Kerim oğullarına, medh edilmişlere ağlamaz mısın? Girift ağaçların üst kısımlarındaki güvercinlerin, eğilmiş dallardaki ağlaması gibi...

Tevazüden başını eğen hüznülü kadınlar akşamla beraber yürürler.

Onların emsali yüksek sesle ağlayan kadınlardır.

Onlara ağlayan kimse hüznü üzerine ağırlar ve her medh edeni doğrulukla haber verir.

Bedir'de ne vardır?

Efendilerin reislerinden akd olunmuş kum tepeleri.

Sellerin def olduğu yerler, Evâsih taraflarından olan kumluk tepeler.

Kendilerine beyaz saçların karıştığı kimseler, efendi kişiler, çok akımlar yapan, demir gibi canlı kimseler.

Benim gördüğüm şeyleri görmez misiniz? her kılıcı kesmiştir.

Mekke'nin karnı değişmiştir, o vâdiler boş kalmıştır.

Her bir patrik'den temiz renkli, açık bir patrik'e,

Meliklerinin kapılarından suya dalan kurtçuklar ve sahrayı kat eden fatih.

Geniş boğazlılardan, şişman uzunlardan, efendilerden, işlerinde, güçlerinde başarılı olanlardan,

Her iyi şeyi konuşup yapanlar ve emredenlerden,

Ekmeğin üstünde köknar gibi bir iç yağını yedirenlerden,

Tıpkı havuzlar gibi büyük çanakdan büyük çanağa naklediciler.

İyiliği isteyenler için derin olmaksızın geniştir.

Misafir için, sonra yine bir misafir ve uzun geniş kilimler için...

Yüklü devletlerden yüzlercesini yüzlercesine hibe edenler.
 Belûdih'den dönen bir çok devletleri yerlerine sevk etmek için.
 Kerim kimselerin üstünde kerim kimseler için, ağır basan tartıların
 ağırlığına meziyetler vardır.
 Ellerde meyl eden büyük terazilerle ritulların ağırlıklarını ölçmek gibi.
 Onlar açılıp saçılmış, avret mahallerini himaye ederlerken bir toplu-
 luk onları yardımsız bıraktı.
 Geniş Hind kılıçlarıyla ordunun önünde yürüyenler.
 Onların, su isteme ve çağırma arasında çeşitli durumlardaki sesleri
 bana meşakkat verdi.
 Benî Alî'nin yaptıkları, Allah için çok iyidir.
 Onların ister celi olmayanları olsun, ister celi olanları,
 Eğer her ulayanı deliğine tıkayacak bir şekilde evlere yakın ve uzak
 mesafelere giden ve başlarını kaldıran atlarla dağıtmak ve uzatılmış
 akınlar yapmazlarsa,
 Genç atlardan başlarını kaldıran atlara kadar, suratları asık ve kö-
 peklere benzeyen arslanlara kadar.
 Musafaha yapanın, musafaha yapana doğru yürümesi gibi, harpte güçlü
 bir kimse, güçlü bir kimseyle karşılaşır.
 Zırhlılar ile süngülüler arasında olan bîner kişilik böbürlenmeli bir
 karşılaşma ile.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

O şiirden, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına
 çattığı iki beyti çıkardık. Şiir ilmi ehlerinden bir çok kimseler onun
 şu beytini bana söylediler :

وَيَلَاقِ قَوْفٌ قَوْفَهُ مَنِ الْمَصَافِحِ لِلْمُصَافِحِ

«Güçlü kişinin, güçlüye el sıkmanın, el sıkana doğru yürümesi gibi, mü-
 laki olur.»

Ve yine şöyle söylediler :

وَهُبِ الثَّيْنَ مِنَ الثَّيْنِ إِلَى الثَّيْنِ مِنَ الثَّوَابِ
 سَوَقِ الثَّوَابِ لِلثَّوَابِ صَادِرَاتٍ عَنْ بِلَادِجِ

«Yüklü develerden yüzlercesini hibe edenler.

Beladik'den dönenlerden bir çok develeri yerlerine sevk edilmesi için...»

İbn-i İshâk dedi ki :

«Yine Ümeyye b. Ebî's-Salt Zemea b. el-Esved'e ve Benî Esed'in maktullerine ağlayarak şöyle dedi :

عَيْنُ بَكِيٍّ بِالنُّسَلَاتِ أَبَا الْحَا رِثٍ لَا تَذْخَرِي عَلَى زَمَعَةٍ
وَأَبْنَى عَقِيلٍ بَنُ أَسَدٍ أَسَدَانَا سِ لِيَوْمِ الْحِيَا جِ وَالْقَمَعَةِ
تِلْكَ بَنُو أَسَدٍ إِخْوَةُ الْجَوِّ رَاءَ لَا حَانَةَ وَلَا خَدَعَةَ
مِمَّ الْأَشْرَةُ الْوَسِيطَةُ مِنْ كَفِّبٍ وَمُمْ ذِرْوَةُ السَّنَامِ وَالْقَمَعَةِ
وَمُمْ أَنْتَوْنَا مِنْ مَعَانِيرِ شَرِّ الرَّأ سِ وَمُمْ الْحَقُّومُ وَالْقَمَعَةِ
أُنْسَى بَنُو عَمِّهِمْ إِذْ حَضَرَ الْبَا سُ أ كَبَادُمْ عَلَيْهِمْ وَجِعَهُ
وَمُمْ الظَّمِیُونَ إِذْ قَطَعَ الْقَطْلُ وَحَالَتْ فَلَا تَرَى فَرَعَهُ

•Ey gözüm, akan göz yaşlarıyla Ebul-Hâris'e ağla, Zeme'a üzerine göz yaşlarını saklayıp istilâ etme, ona da ağla.

Harp ve def edicilerin günü için, şiddetin arslanı Akil b. Esved'e de ağla.

İşte onlar, Benü Esed'dirler, Cezâ yüzlüğünün kardeşleridirler.

Ne hâindirler, ne de aldatıcıdırılar.

Onlar, cemaatlardan başları yükselttiler ve onlara koruma kuvvetini ulaştırdılar.

Onların amca oğulları, kendilerine sıkıntı geldiği zaman, ciğerleri ağrı çeker.

Yağmurlar yağmaz olduğu ve araya perde geçip dağınk bulutları görmez olduğu bir sırada onlardır doyurucular.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Bu şiirin bu rivâyeti karışıktır. Doğru bir yapıya sahip değildir.»

Fakat Ebü Muhriz Halefül-Ahmer ve başkası bana bildirdi ki : Bazı şiir âlimleri bazılarının rivâyet etmediği şu şiirleri rivâyet ettiler :

عَيْنُ بَكِيٍّ بِالنُّسَلَاتِ أَبَا الْحَا رِثٍ لَا تَذْخَرِي عَلَى زَمَعَةٍ

وَعَقِيلٌ بَنَ أَنَسُودَ أَسَدَ الْبَاءِ سِ لَيْسُومِ الْهَبَاجِ وَالذَّفْعَةِ
 فَطَى مِثْلَ هَلِكِهِمْ خَوَاتِ الْجَزْ زَاهٍ لَا خَانَةَ وَلَا خَدْعَةَ
 وَهُمْ الْأَنْشُرَةُ الْوَسِيطَةُ مِنْ كَتَابٍ ، وَفِيهِمْ كَذِزْوَةُ الْقَمَةِ
 أَنْبَتُوا مِنْ مَعَاثِرِ شَمْرِ الرَّأ سِ ، وَهُمْ الْحَقُومُ النَّقْمَةِ
 فَبَنُوا عَمِيهِمْ إِذَا حَضَرَ الْبَاءُ بُسْ عَلَيْهِمْ أَكْبَادُهُمْ وَجِئَتْ
 وَهُمْ الْمُطْمِئُونَ إِذْ قَطَعَ الْقَطْرُ وَحَالَتْ فَلَا تَرَى قَرْعَةً

«Ey gözüm akan göz yaşlarıyle Ebu'l-Haris'e, Zemca üzerine göz yaş-
 larını saklayıp yığma ona da ağla.

Harp ve def edicilerin günü için, şiddetin arslanı Akil b. Esved'e de
 ağla.

Yıldızların kardeşleri olan onların helâk olması üzerine ağla.

Onlar hâin ve aldatıcı degillerdir.

Onlar cemaatların başlarını yükselttiler ve onlara koruma kuvvetini
 kavuşturdular.

Onların amca oğulları, kendilerine şiddet ve harp geldiği zaman ciğer-
 leri ağrı çeker.

Yağmurlar yağmaz olduğu ve araya perde geçip dağınık bulutları gör-
 mez olduğu bir sırada onlardır doyurucular.»

Ebü Üsame'nin şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Üsame Muâviye b. Züheyr b. Kays b. Hâris b. Sa'd b. Du-
 beye b. Mazin b. Adiyy b. Cüşem b. Muâviye, ki bu Benî Mahzum'un
 halifidir, şu aşağıdaki şiiri söyledi.

(İbn-i Hişâm dedi ki : O müşrik idi. Bedir gününde yenilmiş ol-
 dukları halde Hubeyre b. Ebi Vehb'e vardı. Hübeyre yorulmuştu,
 kalktı onun zırhını çıkarttı. Sonra da onu yüklenip götürdü.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu Ehl-i Bedr'in şiirlerinin en sahihidir.)

وَلَمَّا أَنْ رَأَيْتُ الْقَوْمَ خَفُوا وَقَدْ زَالَتْ^(۲) نَاعَتُهُمْ لِنَقْرِ

وَأَنْ تُرَكِّتَ سِرَّاءَ الْقَوْمِ صَرَغِي   كَأَنَّ خِيَارَهُمْ أَذْبَاحُ عِزِّي
وَكَاثَتْ جُمُعَةٌ^(١) وَافَتْ جَمَاعًا   وَلَقِينَا لِلنَّيَا يَوْمَ بَسْطَرِ
نَصَدُّ عَنْ الطَّرِيقِ وَأَدْرَكُنَا   كَأَنَّ زُهَاهُمْ غَطْيَانُ بَحْرِ
وَقَالَ الْقَائِلُونَ : مَنْ ابْنُ قَيْسٍ ؟   قُلْتُ : أَبُو أُسَامَةَ ، غَيْرَ فَخْرِ
أَنَا الْحُسَيْنِيُّ كَيْفَا تَعْرِفُونِي   أَيْنُ نَسَبِي تَقْرَأُ بِنْفَرِ
فَإِنَّ نَكَ فِي التَّلَاصِمِ مِنْ قُرَيْشٍ   فَإِنِّي مِنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ بَكْرِ
فَأَتَيْتُ مَالِكًا لِمَا غَشِينَا   وَعِنْدَكَ مَالٌ - إِنْ ثَبَّتَ خُبْرِي
وَأَتَيْتُ إِنْ بَلَّغْتُ^(٢) الْمَرْءَ عَنَّا   هُبَيْرَةَ ، وَهُوَ ذُو عِلْمٍ وَقَدْرِ
يَأْتِي إِذَا دُعِيْتُ إِلَى أَفْئِدِ   كَرَرْتُ وَلَمْ يَصْنُقْ بِالْكَرِّ صَدْرِي
عَشِيَّةً لَا يُكْرَرُ عَلَى مُضَافٍ   وَلَا ذِي نَفْعَةٍ مِنْهُمْ وَمِهْرِ
فَدُونَكُمْ بَنِي لَأَيِّ أَحَاكُمُ   وَدُونِكَ مَالِكًا يَا أُمَّ عَمْرِو
فَلَوْلَا مَشْهَدِي قَامَتْ عَلَيْهِ   مُوَقَّةُ الْقَوَائِمِ أَمْ أُجْرِي
دَفُوعُ الْقُبُورِ يَمْنُكِبُهَا   كَأَنَّ بَوَاجِهَا تَحْمِي قَدْرِ
فَأَقْسِمُ بِاللَّهِ قَدْ كَلَّ رَأْيِي   وَأَنْصَابُ لَدَى الْجَمْعَاتِ مُغْرِي
لَسَوْفَ تَرَوْنَ مَا حَسْبِي إِذَا مَا   نَبَذْتُ الْجُلُودَ جُلُودَ غَيْرِ
فَإِنْ خَادِرٌ مِنْ أُنْدِ تَرَجٍ   مُدْلًا عَنِّي فِي الْفِيلِ مُجْرِي
هَذَا أُنْعِمِ الْأَبَاءَ مِنْ كَلَامٍ^(٣)   فَآيِدُونَهُ لَهُ أَحَدُ بِنْفَرِ
بِحُلٍّ تَنْجِرُ الْخُلَفَاءَ عَنْهُ   يَوَائِبُ كُلِّ هَجَبَةٍ وَزَجْرِ
بِأَوْعَلَكَ سَوْرَةٍ مَنَى إِذَا مَا   حَيَوْتُ لَهُ بَقَرَقَرَةً وَهَدْرِ
بِيضٍ كَالْأَسِنَّةِ مُرْهَفَاتٍ   كَأَنَّ طُلُبَاتِهِنَّ جَجِيمُ جَمْرِ

وَأَسْكَتَ مُجَنَّا مِنْ جِلْدِ نَوْرِ   وَصَفَرَاءِ الْبَرَايَةِ ذَاتِ أَزْرِ
وَأَيَّسَ كَالْقَدِيرِ ثَوَى عَلَيْهِ   عُحَيْرٌ بِالْمَدَائِسِ نَعْفٍ شَهْرِ
أَرْقُلُ فِي حَمَالِهِ وَأَنْشَى   كَشِيفَةَ خَادِرٍ لَيْثٍ سِبْطِ
يَقُولُ لِي الْفَتَى سَمْدٌ هَدِيًّا   قُلْتُ: لَمَّةٌ تُقَرِّبُ غَدِيرِ
وَقُلْتُ أَبَا عَدِيٍّ لَا تَطْرُقْ   وَذَلِكَ إِنْ أَطَفَتْ الْيَوْمَ أَمْرِي
كَذَابِهِمْ بِفِرَازَةٍ إِذَا أَنَا   فَظَلَّ مُقَادُّ مَكْتُوفًا بِغَضْرِ

«Kavmi kaçmaktan dolayı karartılarının yok olmuş olduğu halde hafiflediklerini gördüğüm zaman,

Kavmin hayırlı kişileri yere yığılmış olarak terk olundukları zaman, onların hayırlıları sanki İtr putunun kesilen kurbanlarıdır.

İnsanlardan bir cemaat ölümle nihayet bulmuşlardır.

Bedir gününde ölümlerle karşılaştık.

Yolu savunuyorduk, bize kavuştular, sanki onların mikdarı denizin taşması idi.

Dediler :

İbn-i Kays kimdir?

Ben de övünmeyerek dedim ki :

Ebü Üsâme'dir.

Ben Cüşm'liyim.

Beni tanımanız için nesebimi didik didik beyan ederim.

Eğer Kureyş'den yüksek nesebli kimselerden isen, ben de Muâviye b. Bekr'denim.

Akşamladığımız zaman Mâlik'e bildir.

Ey Mâlik, eğer benim haberimi aldın ise.

Eğer ona vardın ise, bildir ki :

Hübeyle bizi zengin kıldı, ki o, ilim ve kadir sahibidir.

Ben bir heyete davet olduğum zaman, hamle yaparım, benim göğsüm hamle ile daralmaz.

Ne akşamleyin korkan kişi üzerine, ne de onlardan nimet sahibi üzerine ve akrabasına hamle yapılmaz.

Beni Luey'i tutunuz, ki o sizin kardeşinizdir, ey Amr'ın anası, Mâlik'i tut.

Şayet görmeseydim, ayakları siyah, çizgili sırtlan yavrularının anası başında olacaktı.

Kabirleri omuzlariyle kazıcıdır.

Sanki onun yüzünde kazanın ismi vardır.

Rabbim'e ve kanlarla bulanmış taşların yanında kendileri için kurban kesilen taşlara kasem ederim ki,

Yakında deriler kaplanların derileriyle değiştiği zaman, benim hasebimi bileceksiniz.

Terc mahallinin arslanları girift ağaçların içerisinde, yavruları yanında olduğu halde, yüzü asık, avına yukardan bakıcıdır.

Ağaçtan olan yuvasını koruluk kılmıştır ve hiçbir kimse ona ses ederek yaklaşamaz.

Bir kumluk yoldaki birbirine sarılan tutunan kimseler ondan âciz olur. Her, hec hec deyişinde ve başka seslerle çağırmada yerinden fırlayarak atılır.

Ona deve sesiyle yaklaştığım zaman o bana atılır, çıkar.

Sanki onların demirleri, közlerin ateşi gibidir.

Öküz derisinden eğilimli bir kalkan ve ilikli bir yay.

Bir kılıç ki Umeyr, onun üzerinde parıltatma âletiyle yarım ay durdu.

Onun kılıç bağına uzanırım ve uzun yuvasında gezen bir arslan gibi gezerim.

Genç Sa'd bana der ki kurban kıl.

Ben de ona dedim ki :

Belki de o, ihaneti gadri yaklaştırmaktır.

Ebu Adıyye dedim ki :

Onlara yaklaşma, eğer bu gün benim emrime itaat edersen.

Onların, Ferve adlı şahsın kendilerine geldiği zamanki âdetleri gibi, o da örülmüş kalsınca bir iple omuzlarına bağlı olarak çekilmeğe devam eder.»

İbn-i Hişam dedi ki : Ebü Muhriz Halefül-Ahmer bana şu şiiri söyledi :

نَصْدُ عَنِ الطَّرِيقِ وَأَذْرَكُونَا   كَأَنَّ سِرَاعَهُمْ نَبَارٌ بِحَرِّ

«Yolu savunurduk, sanki onlar denizin dalgası gibi sür'atle bize eriştiler.»

مِدْلُ عَنَسٍ فِي النَّيْلِ مُجَرَى

Onun bu sözü, İbn-i İshak'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshak dedi ki :

•Yine Ebü Üsâme şöyle dedi :

أَلَا مِنْ مُلَيْمٍ عَنَى رَسُولًا
 أَلَمْ تَلَمْ مُرَدَى يَوْمَ بَدْرٍ
 وَقَدْ تَرَكْتَ سَرَاةَ الْقَوْمِ صَرَغًا
 وَقَدْ مَاتَ عَلَيْكَ بَيْطُنُ بَدْرٍ
 فَجَنَاهُ مِنَ النَّمَرَاتِ عَزَمِي
 وَمُنْقَلَبِي مِنَ الْأَبْوَاءِ وَخَدِي
 وَأَنْتَ لِمَنْ أَرَادَكَ مُسْتَكِينٌ
 وَكُنْتَ إِذَا دَعَاكَ يَوْمَ كَرْبٍ
 فَاتَّخِمْنِي وَلَوْ أَحْبَبْتُ نَفْسِي
 أَرَدْتُ فَكَشِفَ النَّبَى وَارْزِي
 وَقَوْنِي قَدْ تَرَكْتُ عَلَى يَدَيْهِ
 دَلَمْتُ لَهُ إِذَا اخْتَلَطُوا بِمَجَرَى
 فَذَلِكَ كَانَ صُنْمِي يَوْمَ بَدْرٍ
 أَخُوكُمْ فِي الْيَتِيمِ كَمَا عَلِمْتُ
 وَمِقْدَامُ لَكُمْ لَا يَرُدُّهُنِي
 أَخُوهُ الصَّرَّةُ^(٢) الْحَمَاءُ^(١) خَوْضًا
 مُفْلَلَةً يُتَبَتُّهَا لَطِيفُ
 وَقَدْ بَرَقَتْ بِحَبْنِكَ الْكُفُوفُ
 كَانَ رُؤُوسُهُمْ حُدَجٌ نَقِيفُ
 خِلَافَ الْقَوْمِ دَاهِيَةً خَصِيفُ
 وَعَوْنُ اللَّهِ وَالْأَمْرُ الْحَصِيفُ
 وَدُونَكَ جَمْعُ أَعْدَاءِ وَتُوقِفُ
 بِحَبْنِ كُرَاشٍ مَكْلُومُ تَرْيِفُ
 مِنَ الْأَحْبَابِ دَاعٍ مُسْتَضِيفُ
 أَخٌ فِي مِثْلِ ذَلِكَ أَوْ حَلِيفُ
 إِذَا كَلَعَ الْمَشَافِرُ وَالْأَنْوُفُ
 بَنُوهُ كَكَانَهُ غُصْنٌ قَصِيفُ
 مُسَخَّخَةٌ لِعَانِيدِهَا خَفِيفُ
 وَقَبْلُ أَخُو مُدَارَاةٍ عَزُوفُ
 وَحَرْبٍ لَا يَزَالُ لَهَا صَرِيفُ
 جَنَانُ اللَّيْلِ وَالْأَنْسُ اللَّفِيفُ
 إِذَا مَا الْكَلْبُ الْجَاهُ الشَّيْفُ

«Dikkat, dikkat!

Kim benden bir mektubu yerine ulaştıracaktır.

Ki, iyi birisi onu okuyacaktır.

Bedir gününde benim dönüşümü bilmiyordum ki, senin iki yanında
avuçlar parıldamıştı.

Kavmin hayırlı kişileri yere yıklmış oldukları halde terk olundu, sanki
başları kırılmış bir zakkumdur.

Bedr'in vâdisinde senin üzerine kavmin peşine çeşitli musibetler geldi.

Azmim ve Allah'ın yardımı ve sağlam iş, onu şiddetli durumlardan kurtardı.

Ebvâ'dan yalnız olduğum halde dönmem esnasında, senin önünde düş-
man topluluğu durmaktaydı.

Sen ise, sana kast eden kimseye karşı mütevazisin, Kürâş dağımın ya-
nında tüm kanı akan bir yaralısın.

Kederli bir günde, beni arkadaşlardan bir çağırıcı çağırdığı zaman mel-
ce oldum.

Beni dinle, her ne kadar nefsimi sevsem de.

Bunun gibisinde ben bir kardeşim veya bir halifimdir.

Geri çeviririm, kederimi açarım ve pençeli hayvanlara galebe çalanlar
yüzlerini astıkları gibi atarım.

Şecdattaki örnekler onun elinde terk edilmiş düşüyorlar, sanki o kırıl-
mış bir daldır.

Karışıklıkları zaman ona acı veren bir dürtme ile yaklaştım, kanı kesil-
meyen damardan çok kanın akmasıyla.

İşte bu benim Bedir gününde yaptığım şey oldu.

Daha önce idareli, yasak şeylerden kaçınan bir kardeştim.

Bildiğiniz gibi kılık senelerinde ve sesi kesilmeyen, devam eden bir
harpte sizin kardeşinizim.

Önde olursunuz, gecenin karanlığı ve insan cemaatlarından çokları beni
şaşırtmaz.

Çok şiddetli bir dalışla soğuğa daldım.

Öyle ki şiddetli soğuk ve rüzgâr, köpeği zor durumda bıraktığı za-
man.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

EBÜ ÜSÂME'nin lâm ile biten bir kasidesini terkettim ki onda bi-
rinci ve ikinci beyitten başka Bedr'in bahsi yoktu. Konuyu fazla uzat-
maktan hoşlanmadığım için terkettim.

Utbe'nin kızı Hind'in şîiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hind binti Utbe b. Rebie, Bedir gününde babasına ağlayarak şöyle dedi :

أَعْنِي جُودًا يَدْمَعُ سَرِبَ   عَلَى خَيْرِ خِنْدِفٍ لَمْ يَنْقَلِبْ
تَدَاغَى لَهُ رَهْطُهُ غُدُوءَ   بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو الْمُطَّلِبِ
يُدْبِقُونَهُ حَسْدَ أَسْيَافِهِمْ   يَمْلُونَهُ بَدَا مَا قَدْ عَطِبْ
يَجْرُونَهُ وَعَفِيرُ التُّرَابِ   عَلَى وَجْهِ عَارِيَا قَدْ سَلَبْ
وَكَيْفَ أَنَا جَبَلًا رَاسِيَا   جَمِيلَ الْمَرْأَةِ كَثِيرَ الشُّبْ
وَأَمَّا ^(١) بُرَى فَلَمْ أَعْنِهِ   فَأَوْتِي مِنْ خَيْرٍ مَا يَحْتَسِبْ

«Ey gözlerim!

Akan göz yaşlarını, artık dönmeyecek olan, yürüyenlerin hayırlısı üzerine çokca dökünüz.

Onun âilesi, kavmi, onun için sabahleyin çağırşırlar.

Bunlar Benû Hâşim ve Benû Muttalib'dir.

Ona kılıçlarının keskinliğini taddırırılar, onu yere düşürmüş olduktan sonra yukarı kaldırırlar.

Onu, çıplak elbiseleri soyulmuş vaziyette, toprakta güneşte kurutulan et gibi yüzü üstüne çekerler.

Bizim için yüksek köklü bir dağ idi.

Güzel meraları bulunan ve çok otlak ve sulak olan bir dağ.

Amma Berâ'ya gelince onu kasd etmedim, böylece o hesab edilen şeyin hayırlısından getirildi.»

Yine Hind şöyle dedi :

يَرْبُ عَلَيْنَا دَهْرًا فَيَسُوهُنَا وَيَأْتِي قَسَا تَأْتِي بِشَيْءٍ يُغَالِبُهُ
أَبَدُ قَبِيلٍ مِنْ لَوْيِ بْنِ غَالِبٍ يُرَاعُ أَمْرُوهُ إِنْ مَاتَ أَوْ مَاتَ صَاحِبُهُ
أَلَا رَبَّ يَوْمٍ⁽¹⁾ قَدَرْتُ مُرْزَا تَرُوحُ وَتَقْدُو بِالْمَرْبِلِ مَوَاهِبُهُ
فَأَتْلُغُ أَبَا سُفْيَانَ عَنِّي مَا لَكَ قَابُ الْقَهْ يُؤْتِمَا فَسَوْفَ أَعَانِيهِ
فَقَدْ كَانَ حَرْبُ يَسْمَرُ الْحَرْبِ إِنَّهُ لِكُلِّ أَمْرٍ فِي النَّاسِ مَوْلَى بِطَالِيهِ

«Bizim için zaman şüpheli geliyor ve bize kötülük yapıyor, bizden imtina ediyor.

Biz ise ona gâlib gelecek bir şeyi yapamıyoruz.

Luayy b. Gâlib'den başka hiç bir ölüye veya ölü sahibine böyle hürmet edilecek midir?

Bil ki çok günler, herkesin ziyaretine geldiği kişiyi ziyaret ettim.

İhsanlar, sabah akşam ona yağardı.

Benden Ebû Süfyan'a bir mektub ilet ki, eğer bir gün onunla karşılaşsam yakında ona tâbi olacağım.

Harb, (19) harbi kızıştırıyordu.

Çünkü milletin içinde, o her bir kişi için mürâaat edilen son sahip idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilminin ehlinden bazıları bu şiirin Hind'e âit olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk'ın rivâyetine göre; yine Hind şöyle dedi :

لِلَّهِ عَيْنًا مَنْ رَأَى مُلْكًا كَهَذَا رِجَالِيهِ
يَا رَبَّ⁽¹⁾ بَاكَ لِي غَدًا فِي النَّبَاتِ وَبَاكِه

(19) Harb: Ebû Süfyan'ın babasıdır.

كَمْ عَادَرُوا يَوْمَ الْقَلْبِ غَدَاةَ تِلْكَ الرَّاعِيَةِ
 مِنْ كُلِّ غَيْثٍ فِي السَّنَيْنِ إِذَا الْكَوَاكِبُ خَاوِيَةٌ
 قَدْ كُنْتُ أَحْذَرُ مَا أَرَى فَأَلْيَوْمَ حَقَّ حَذَابِيهِ
 قَدْ كُنْتُ أَحْذَرُ مَا أَرَى فَأَنَا النَّسَدَةُ مُوَامِيهِ
 يَا رَبِّ (١) فَأَلَيْتَ غَدَاً يَا وَنَحْ أُمُّ مُعَاوِيَةَ

«Allah için söyle, kimin gözü iki adamın ölümü gibi bir ölüm gördü?

Ey benim için ağlayan kadınların içinde çok ağlayanlar!

Kalib gününde, işte o bağırtılı sabakta, çocukları bıraktılar.

Yıldızlar boşaldıklarında senelerde yağan yağmurdan.

Gördüğüm şeylerden kaçınıyordum. Bu gün haktır, ondan kaçınıyoruz.

Gördüğüm şeylerden kaçınıyorum.

Ben o sabah deli idim.

Varın, vah sana, ey Muâviye'nin anası, diyen kimseler çok olacaktır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilminin ehlinde bazıları onun Hind'e âid olduğunu kabul etmezler.

Yine İbn-i İshâk'ın rivâyetine göre Hind şöyle dedi :

يَا غَيْرَ بَكِّي عُتْبَةُ شَيْخًا شَدِيدَ الرَّقَبَةِ
 يُطْلِمُ يَوْمَ الْمُنْبَةِ يَدْفَعُ يَوْمَ الْقَلْبَةِ
 إِنِّي عَلَيْهِ حَرَبَةٌ مَلْهُوفَةٌ مُسْتَلَبَةٌ
 لَنْهَبُطَ بَيْتُهُ بِفَارَةٍ مُنْقَبَةٌ
 فِيهَا الْخَيْلُ مُغْرَبَةٌ كُلُّ جَوَادٍ سَلَمَةٌ

«Ey gözüm!

Utbe'ye ağla.

Bir şeyh'e ki boynu kuvvetli, şiddetlidir.

Açlık ve şiddet zamanında yedirir, mağlûbiyet zamanında ise düşmanı def eder.

Ben onun üzerine hüznüleyüm, öfkeliyim, hasretliyim, aklı alınmış haldeyim.

Süratle akan bir akın ile onun Vesrib'ine elbette ineriz.

Orada evlere yakın uzun, iyi atlar vardır.»

Safıyye'nin şiiri

Safıyye binti Müsâfir b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menaf, Bedir gününde Kureyş'den musibete uğramış, kuyuya atılmışlara ağlayarak ve onların musibetlerini hatırlatarak şöyle dedi :

يَا مَنْ لَمِينٍ قَدْ أَحَا عَائِرُ الرَّمِدِ   حَدَّ النَّهَارِ وَقَرْنُ الشَّمْسِ لَمْ يَمِدِ
أَخْبَرْتُ أَنْ سَرَاةَ الْأَكْرَمِينَ مَاءً   قَدْ أَحْرَزْنَهُمْ مَنَابِإَهُمْ إِلَى أَمَدِ
وَفَرَّ بِالْقَوْمِ أَحْبَابُ الزَّكَابِ وَلَمْ   تَعْطِفْ غَدَائِدِ أُمٍّ عَلَى وَلَدِ
قَوْمِي صَوِّي وَلَا تَنْسَى قَرَابَتَهُمْ   وَإِنْ بَكَيْتِ فَتَبْكِينَ مِنْ بُدِ
كَأَوَاسِقُوتِ⁽¹⁾ سَمَاءِ الْبَيْتِ فَاقْصِفْ   فَاصْبَحَ الشُّكُّ مِنْهَا غَيْرَ ذِي عَمَدِ

«Gündüzün sınırında, güneşin üst tarafının henüz ziyasını vermediği bir sırada, ey gözüne göz ağrısı düşen kimse!

Haber aldım ki, en kerim kimseler hayırlı kişilerin ölümlerini bir uzağa götürüp saklamışlar.

Binekliler kavmi kaçırdılar ve işte o sabah hiçbir ana çocuğuna şefkat etmedi.

Kavmim saftır, yakınlarını unutmazlar.

Eğer ağlarsan, bundan sonra neye ağlarsın.

Onlar, evin damının direkleri idiler, kırıldılar ve böylece o evin çatısı, damı direksiz hale geldi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Şiir ilmini bilen bazıları bana bunu rivâyet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Safiyye binti Müsâfir yine şu şiiri inşat etti.

أَلَا يَأْمَنُ لَعْنِ اللَّعْبِكِي دَمْنَهَا قَانَ
كَمَرْنِي دَالِجِ بَسْقِي خِلَالِ الْقَيْثِ الدَّانِ
وَمَا لَيْثٌ غَرِيفٌ ذُو أَظَافِيرٍ وَأَشْنَانِ
أَبُو شَيْبَلَيْنِ وَنَابٌ شَدِيدُ الْبَطْنِ غَرَّانِ
كَحَيِّ إِذْ تَوَلَّى وَ جُؤْمُ الْقَوْمِ أَلْوَانِ
وَبِالْكَفِّ حُسَامٌ صَا رَمُّ أَيْيُسُ ذُكْرَانِ
وَأَنْتَ الطَّاعِنُ النَّجْلُ وَمِنْهَا مَزِيدٌ آنِ

«Ey gözü ağlamaktan dolayı, yaşı kanla karışmış olan kimse!

Bir yağmur esnasında kuyu ile bahçe arasında su kovasıyla sulayan kimse,

Tırnaklara ve dişlere sahip arslan yatağında olan bir arslan,

İki yavru babası, atılğan, şiddetli yakalayan aç arslan,

Döndüğü zaman, tıpkı yere yaklaşan yoğun bulut gibi.

Kavmin yüzleri çok renklidirler.

Avuç ile demirine su verilmiş beyaz keskin kılıç ile.

Sen onlardan geniş uzun enli kılıç ile dürtücüsün.

O kaymaklı bir kan kadehidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

وَمَا لَيْثٌ غَرِيفٌ

sözü, sonuna kadar ondan önceki iki beyitten ayrı olarak rivâyet olunur.

Hind binti Üsâse'nin şiiri

Hind binti Üsâse b. Abbâd b. Muttalib, Ubeyde b. Hâris b. Muttalib'e ağıt yakarak şöyle dedi :

لَقَدْ ضَمِنَ الصَّرَاءُ مَجْدًا وَسُودَا   وَحِلْمًا أَصِيلًا وَإِفْرَ الْأَبِّ وَالْقَتْلَ
 عُيْنَةً فَأَبْكِيهِ لِأَضْيَافِ غُرَبَةٍ   وَأَرْمَلِيْ تَهْوَى لِأَشْمَتِ كَالْخُذْلِ
 وَبُكِّيهِ لِلْأَقْوَامِ فِي كُلِّ شَتْوَةٍ   إِذَا احْمَرَّ آفَاقُ السَّمَاءِ مِنَ الْخُلِّ
 وَبُكِّيهِ لِلْأَيْتَامِ وَالرَّيْحُ زَفَرٌ^(*)   وَتَشْيِبُ^(*) قَدْرًا لَمَّا أُرْزِدَتْ تَقْلِي
 فَإِنْ تُصْبِحِ النَّيْرَانُ قَدَمَاتِ صَوَاهِرَ   قَدْ كَانَ يُذَكِّرُنِي بِالْخَطْبِ الْجَزَلِ
 لِعَارِقِ لَيْلٍ أَوْ لِلنَّمِسِ الْقَرَى   وَمُسْتَنْجِحِ^(*) أَضْحَى لَدَيْهِ عَلَى رَسْلِ

*Mekke ile Medine arasındaki Safra, şeref ve efendiliği, asil hilmi ve kâmil aklı içine almıştır.

Ubeyde'ye, gurbetin konukları ve yüzü yokluktan değişmiş kimseye âşık olan dul kadınlardan dolayı ağla.

O tıpkı sabit köklü ağaç gibidir.

Ona göğün ufukları kıtlıktan kızardığı zaman, her kıtlık zamanı ağla. Yine ona şiddetli ve süratli yürüyen rüzgârların olduğu ve uzun zaman kaynayıp kaymağını atan çömleğin altının yakıldığı bir sırada yetimler için ağla.

Atçilerin ziyası sönmüş hâle geldiğinde, kalın odunla onları yakıyordu. Gece yürüyen veya konuğa takdim edileni bulmaya çalışan ve yolunu bulmak için köpekler gibi havlayan ve kuşluk vakti onun yanında yumuşaklık üzere olan için ağla.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin ekserisi, o şiirin Hind'e âid olduğunu kabul etmezler

Kuteyle bint'il-Hâris'in şiiri

İbn-i İshâk dedi :

Kuteyle binti Hâris, (ki bu, Nadr b. Hâris'in kız kardeşidir — kardeşine ağlayarak şöyle dedi :

يَا رَاكِبًا ابْنَ الْأَنْثِيلِ مِطْنَةً   مِنْ صَبِيحِ خَامِسَةٍ وَأَنْتَ مَوْفُوقُ
 أُبْلِغْ بِهَا مَنِيًّا بِأَنَّ تَحِيَّةَ   مَا إِنْ تَرَاكَ بِهَا النَّجَابُ نَحْفُوقُ

مِنِّي إِلَيْكَ وَعَسِيرَةً مَسْفُوحَةً جَادَتْ بِوَافِكَيْهَا وَآخَرَى عَنَقُ
 هَلْ بِسَمْعِي النَّصْرُ إِنْ نَادَيْتُهُ أَمْ كَيْفَ بِسَمْعِ مَيْتٍ لَا يَنْطِقُ
 أَحْمَدُ يَا خَيْرَ صَنِّدٍ كَرِيمٍ⁽²⁰⁾ فِي قَوْمِهَا وَالْفُحْلُ فُحْلٌ مُفْرَقُ
 مَا كَانَ صَرْكَ لَوْ مَنَنْتَ وَرُبَّمَا مِنْ الْفَتَى وَهُوَ اللَّيْظُ الْمُخْنَقُ
 أَوْ كُنْتُ قَابِلٌ فَذِيَّةٌ فَلْيَنْفَعْنِي بِأَعْرِ مَا يَنْفَعُ لَوْ بِهِ مَا يَنْفَعُ
 فَالْنَّصْرُ أَقْرَبُ مِنْ أَسْرَتِ قَرَابَةٍ وَأَحَقُّهُمْ إِنْ كَانَ عَنَقُ يُنْقِ
 ظَلْتُ سُيُوفَ بَنِي أَبِيهِ تَنْوُشُهُ يَلَهُ أَرْحَامُ هُنَاكَ تُشْفَقُ
 صَبْرًا⁽²¹⁾ يُقَادُ إِلَى الْمَنِيَّةِ مُتَعَبًا رَسَفَ الْمُقَيَّدِ وَهُوَ عَنِ مُوْتَقُ

«Ey binici, Üseyl, (20) beşinci seferin sabahında muvaffakiyet için bir yerdir!

Orada bir ölüye bildir ki, selâm olsun, orada iyi vasıflı sür'atli giden develer eksilmezler.

Benden sana akmasıyla çoğulan diğer bir kere de boğaz tıkayan, yere dökülmüş kanlı göz yaşı akar.

Eğer kendisine nida edersen acaba Nadr beni iştirir mi?

Konuşmayan bir ölü nasıl iştirir!

Ey Muhammed!

Kavmi içinde asil, kerimlerin hayırlısı ve kerim olan bir adamı!

Şâyet lütfunla bıraksaydın, sana zarar vermezdi.

Çok kere genç kişi, şiddetli bir öfke içinde olduğu halde, lütfeder, öldürmez, bırakır.

Veyâ fidye kabul etmez miydin ki vereceği fidyenin en aziziyle infak edip verseydi.

Eğer azad olunacak bir azad etme varsa, Nadr, yakınlık yönünden âiledekilere en yakın ve onların en haklısıdır.

Kardeşlerinin kılıçları, onu ele aldılar.

Allah için orada kesilen çok rahimler (21) vardır.

Eli kolu bağlı olarak, yorgun bir vaziyette, bağlı bir esir olarak ağır bir yürüyüşle ölüme çekilir bir hale sokuldu.

(20) Üseyl: Medine'ye yakın bir yerdir. Bedir ile Safra vâdileri arasındadır.

(21) Rahim. arkabalık bağı demektir.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki, Bu şiir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardığı zaman, dedi ki : Şayet bu katli edilmesinden önce bana var saydı elbette onu korurdum. Yani lûtufta bulunur onu katlettirmezdim.

Bedr'in savaşının bitiş tarihi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedir işini bitirmesi, Ramazan ayının sonunda veya Şevval'de oldu.

KÜDR'DE BENİ SÜLEYM GAZVESİ

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldiği zaman orada ancak yedi gece kaldı. Kendisi gazveye çıktı: Beni Süleym'i kasd ediyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sıba' b. Urfuletü'l-Gıfari'yi veya İbn-i Mektûm'u Medine'ye Amîl tayin etti.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların sularından bir suya vardı. Ona «Küdr» denilir. Orada üç gece kaldı. Sonra Medine'ye geri döndü. Bir hile ve aldatma ile karşılaşmadı. Şevval'ın kalan kısmını ve Zul-Kade'yi orada geçirdi. İşte o kalışında, Kureyş'den alınan esirlerin büyük kısmını fidyeye karşılığı olarak serbest bıraktı.

SEVİK GAZVESİ

**Ebü Süfyan'ın düşmanlığı ve Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun izine düşmesi**

Ebü Muhammed Abdül-Melik b. Hişâm bize dedi ki : Ziyad b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den onun şöyle dediğini haber verdi :

Sonra Ebü Süfyan b. Harb Zil-Hicce'de Sevik Gazvesine çıktı. İşte o senenin Zilhiccesinde müşrikler geri döndüler. Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Yezid b. Rûmân ve ittiham etmediğim bir kimsenin Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den naklen bana haber verdiklerine göre — ki bu Abdullah Ensar'ın en âlimi idi — Ebü Süfyan, Mekke'ye döndüğü ve hezimete uğrayan Kureyş kavmi Bedir'den döndüğü zaman, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile savaşınca kadar, cenabetten (22) başına su değdirmemeğe yemin etti. Kureyş'den iki-yüz binekli kişi ile birlikte, yemininde durmak için yola çıktı ve yüksek yerlerden yola devam etti. Medine'den bir berid veya buna yakın bir mesafe ötede Seyb denilen bir dağa doğru kazılmış bir çukurun başında indi. Sonra gece yola çıktı ve gecenin karanlığı altında Benî Nâdir'e geldi. Huyey b. Ahtab'a geldi ve onun kapısını çaldı. O ise ona kapısını açmaktan imtina etti ve ondan korktu. Bunun üzerine ondan ayrılarak Sellam b. Mişkem'e doğru gitti. Bu Sellâm, o zaman Benî Nâdir'in lideri ve onların ihtiyaç anında kulanmak üzere topladıkları mallarının bakıcısı idi. Ondan izin istedi. O da ona izin verdi ve onu yedirip içirdikten sonra milletin haberlerine dâir olan gizledikleri sırları ona bildirdi. Sonra gecenin sonlarına doğru çıktı, arkadaşlarına geldi. Kureyş'den birtakım adamları Medine'ye gönderdi. Onlar da oraya yakın bir yere geldiler ve bir hurmalıktaki birtakım hurma ağaçlarını yaktılar. Orada Ensardan bir adamı ve onun bir halifini kendilerine mahsus bir ekili tarlada bulunca katlettiler. Sonra dönerek oradan ayrıldılar. Medine halkı durumlarını etrafa bildirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları aramaya çıktı ve Medine üzerine Beşir b. Abdul-Münzir'i Amil bıraktı. (O, İbn-i Hîşâm'ın dediğine göre, Ebü Lübâbe'dir) ve Karkaretü'l-Küdr'e vardı. Sonra Ebü Süfyan ve onun arkadaşlarını kaçırtmış olarak geri döndü. Onların azıklarından bir mikdar azık gördüler. Sür'atlı kaçmak için yüklerini hafifletmiş, onu tarlaya atmışlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlarla birlikte geri döndüğü zaman onlar :

«— Ya Resûlallah, bizim için bir gazvenin olmasını arzulamıyor musun?» dediler. O da : «Evet», dedi.

(22) Süheylî dedi ki : «Câhiliye zamanında İbrahim ve İsmail'in dininden bir kalıntı olarak cenabetten gusül ile amel edilirdi. Nitekim hac ve nikâh da onlarda bâkî kalmıştı.

Bu gazvenin Sevik gazvesiyle isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre, Sevik (23) gazvesi diye isimlendirilmesi ancak şunun içindir ki :

O kavmin azıklarından attıkları şeylerin ekserisi sevik idi. (Sevik, kavut demektir). Müslümanlar sevik üzerine hücum ettiler böylece Sevik Gazvesi ile isimlendirildi.

Ebû Süfyan'ın Sevik gazvesi hakkında şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ebû Süfyan ayrılması sırasında Sellam b. Mişkem'in ona yaptığından dolayı şöyle dedi :

وَإِنِّي تَخَيَّرْتُ الدِّينَةَ وَاحِدًا   لِحَلْفٍ فَلَمْ أَتَدَمْ وَلَمْ أَتَلَوْمْ
سَقَانِي فَرَوَانِي كُمَيَّتًا مُدَامَةً^(*)   عَلَى عَجَلٍ مَعَ سَلَامِ بْنِ مِشْكَمٍ
وَلَمْ تَوَلِّ الْخَيْشُ قُلْتُ وَلَمْ أَكُنْ   لِأَفْرِحَهُ : أَبَشِرْ بَعِيرٍ وَمَنْعَمٍ
تَأْمَنُ فَايَبَ الْقَوْمُ سِرًّا وَإِنَهُمْ   صَرِيحٌ لَوْفِي لَا شَتَاطِيطَ جُرْهُمِ
وَمَا كَانَ إِلَّا بَعْضُ لَيْلَةٍ رَاكِبٍ   أَنِّي سَاعِيًا^(*) مِنْ غَيْرِ خَلَةٍ مُعَدِّمِ

«Ben Medine'den bir kimseyi haliflik için seçtim ve pişman da olmadım.

Kınanacak bir duruma da düşmedim.

Sellâm b. Mişkem bana, hemen bir konuk sofrası olarak kümeýt ve müdame denilen şarabı kana kana içirdi.

(23) Sevik, Türkçede kavut demektir. Soy ismi kavut olan kimselerin bile Türkiyemizde kavutun ne demek olduğunu bilmediğine rastladık. Kavut, o zaman araplarda: buğdayı, arpayı veya bunların benzerini sacın üzerinde kavurup öğütme ve süt ile veya bal ve tereyağı ile karıştırıp üçlü bir karışımla yemektir. Eğer bunlardan bir şey bulunmazsa su ile karıştırılırdı. Bizdeki yapılış şekli böyle olmakla beraber bazı yörelerde kabın içinde eritilmiş ve içine bal veya şeker katılmış tereyağı konulmak suretiyle kaşıklarla ondan alınarak o yağa batırılıp yenilir.

Ordu geri döndüğü zaman tabii ona sıkıntı verecek değilim ya!

Dedim ki:

İzzet ve ganimetle sana müjde olsun!

Düşün, çünkü kavim hâlistir ve onlar Luayy'ın süzölmüşleridirler.

Cürhüm'ün karışıkları değillerdir.

Geccin bir yarısında binekli kişi hâcet ve yokluk izhar etmeksizin koşarak geldi.»

Zİ-EMR GAZVESİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sevik gazvesinden döndüğü zaman Zil-Hicce'nin kalan kısmı süresince veya ona yakın bir zaman Medine'de ikamet etti. Sonra Necd'e, savaşa çıktı. Gatafan'ı murad ediyordu. Bu savaş, Zî Emr gazvesidir. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Medine'ye de Osman b. Affan'ı âmil kıldı.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Safer ayı boyunca veya buna yakın bir zaman Necd'de kaldı. Sonra Medine'ye geri döndü ve bir hile ile karşılaşmadı. Orada Rebiül-evvel ayı süresince veya ancak bir gece hariç bütün ay orada kaldı.

BEHRAN'DAN FURU' GAZVESİ

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureys'i kast ederek gazaya çıktı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Medine'ye İbn-i Mektum'u âmil kıldı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Tâ Behran'a Furu' (24) cihetinden Hicaz'daki bir merkeze vardı. Orada Rebiül-âhir ve Cumadil-ula ayında ikamet etti. Sonra Medine'ye geri döndü. Orada üzücü bir durumla, bir hile ile karşılaşmadı.

---

(24) Furu' Medine tarafında bir köydür.

BENİ KAYNUKA'NIN DURUMU

Resûlullah'ın onlara nasihatı ve onların da
onu red etmeleri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in savaşları arasında Benî Kaynuka hâdisesi oldu. Olay şöyle olmuştu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları Benî Kaynuka çarşısında topladı. Onlara şöyle buyurdu :

Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın Kureyş'in başına indirdiği şiddet ve cezalardan sakınınız ve müslüman olunuz. Çünkü siz, benim gönderilen bir peygamber olduğumu biliyorsunuz. Bunu, sizin kitabınızda ve Allah'ın size gönderdiği ahidde buluyorsunuz.

Onlar dediler ki :

— Ey Muhammed! Sen bizi kendi kavmin mi zan ediyorsun? Kendilerinde harb ilmi olmayan bir kavimle karşılaşman seni aldatmasın. Onlardan bir fırsata nâil oldun. Vallahi biz eğer seninle harb edersek, elbette bizim nasıl insanlar olduğumuzu öğrenirsin.

Onların hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Zeyd b. Sâbit soyuna âid bir azadlı köle bana Said b. Cubeyr'den veya İkrime'den naklen, onun da İbn-i Abbas'dan nakline dayanarak şöyle haber verdi :

İşte bu âyetler, onların hakkında nâzil olmuştur :

« قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْيُهُمْ وَهُمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ .
فَإِنْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فَيَفْتِنِ الْقَوْمَ »

-Ey Muhammed! İnkâr edenlere de ki : -Yenileceksiniz, toplanıp cehenneme sürüleceksiniz orası na kötü dölsektir. Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır.- O iki topluluk, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından Be-dir ashâbı ile Kureyş'dirler.

« فَنُتِقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَآخِرَى كَافَرَةٍ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَهُمْ رَأَى التَّيْنِ وَاللَّهِ
يُؤَيِّدُ بَنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ »

•Biri Allah yolunda savaşıyorlar, diğeri inkârcılardır ki, bunlar karşı tarafı gözleriyle kendilerinin iki misli olarak görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Bunda görebilenler için ibret vardır.» (Bu Ayetler Al-i İmrân sûresinin 12. ve 13. Ayetleridir).

Ahdini ilk bozan kimseler

İbn-i İshâk dedi ki

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi :

Beni Kaynuka, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kendi aralarındaki ahdi bozan ve Bedir ile Uhud harbleri arasında harb eden yahudilerin ilki oldular.

Onlarla müslümanların arasındaki harbin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Abdullah b. Câfer b. Misver b. Mahreme, Ebû Avn'den naklen zikr etti ki o Beni Kaynuka'nın durumu hakkında şöyle dedi :

Arabdan bir kadın çarşıda bir mal satmak üzere gelmişti. O kadın o malını Beni Kaynuka çarşısında sattı. Bir kuyumcunun yanında oturdu. Onlar onun yüzünü açmasını ondan istediler. O ise bundan kaçındı. Bunun üzerine kuyumcu o kadının elbisesinin ucundan tuttu ve kadının sırtına attı. Kadın ayağa kalktığı zaman, avret-i açıldı. Onlar ise ona güldüler. Bunun üzerine kadın bağırdı. Böylece müslümanlardan bir adam kuyumcunun üzerine atıldı ve onu katletti. O kuyumcu yahudi idi. Yahudiler de o müslümana hidetlenip onu katlettiler. Bunun üzerine müslümanın sâhibleri, yahudilere karşı bağıarak müslümanları çağırdılar. Böylece Beni Kaynuka arasında savaş vâki oldu.

İbn-i Übey ile Resûlullah arasında olan hâdise

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat edinceye kadar O, onları muhasara altına aldı. Bunun üzerine Abdullah b. Übey b. Selûl, Allah ona imkân verdiği zaman, kalktı Resûlullah'a doğru gitti ve şöyle dedi :

«Ey Muhammed, mevâlim (25) hakkında ihsanda bulun!» Yahudiler, Hazrec'in halifleri idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) susup bekledi. O da şöyle dedi :

«Ey Muhammed mevâlim için ihsan et!» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yüz çevirdi. Bu sefer o elini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zırhının cebine soktu.

İbn-i Hişâm dedi ki : O zırha, Zatûl-Fuzul denilirdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona : Beni bırak, dedi. Gazablandı ve hatta yüzünde bir siyahlık gördüler. Sonra dedi ki :

Yazık! Beni bırak. O dedi ki : Hayır vallahi dört yüz zırhsız, üç yüz zırhlı kişi olan mevlâlarımı bırakıncaya kadar seni bırakmam. Onlar beni, beyazdan ve siyahdan korumuşlardır. Sen ise onları bir sabahta hasad etmek = katletmek istiyorsun. Şüphesiz ben musibetlerin meydana gelmesinden korkuyorum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

— İşte onlar senin olsun.

Muhasaralarının müddeti

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları muhasara ettiği zaman Medine üzerine Beşir b. Abdul-Münzir'i âmil kıldı. Onun onları muhasarası on beş gece sürdü.

İbn-i Sâmit'in yahudilerin halifi olmaktan beri olması, onun ve İbn-i Übeyy'in hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, babam İshâk b. Yesar, Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Sâmit'-den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

(25) Mevali, azadlı köleler mânasına gelir. Bundan ise onun tebeası olan yahudileri kastediyor.

Benü Kaynuka, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harp ettikleri zaman Abdullah b. Übeyy b. Selul onların işleriyle ilgilendi ve onların önüne geçti. Ubâde b. Sâmî de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına yürüdü. O Beni Avf'den biri idi. O da Abdullah b. Übeyy gibi yahudilerin halifi = müttefiki idi. Onlardan vazgeçti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tarafına geçti. Allah ve O'nun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onların halifliğinden beri olarak geldi. Dedi ki :

Yâ Resûlallah! Allah'ı ve O'nun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve mü'minleri dost ediniyorum. Ve işte o kâfirlerin halifi olmaktan ve onların dostluklarından kendimi beri kılıyorum. Onun ve Abdullah b. Übeyy'in hakkında Mâide sûresinden şu kıssa nâzil oldu :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ
وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ فَتَرَى الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

•Ey inananlar! Yahüdi ve hristiyanları dost edinmeyin, onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onlara dost olursa, o da onlardandır. Allah zulmeden kimseleri doğru yola erdirmez. Kalblerinde hastalık olanların...»

Abdullah b. Übeyy ve onun : «Ben musibetlerin inmesinden korkuyorum», sözü için :

«يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَحْشِي أَنْ تَصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَمَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ
بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ . وَيَقُولُ
الَّذِينَ آمَنُوا أَهْلُؤَلَا الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ»

«Bize bir felâket gelmesinden korkuyoruz» diyerek onlara koştugunu görürsün. Umulur ki Allah bir zafer verir veya katından bir emir getirir de, kalblerinde gizlendiklerine, içleri yananlara dönerler. İnananlar; «Sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle Allah'a yemin edenler bunlar mıdır?» derler.. (Mâide sûresinin 52 - 53. âyetlerinden). Kıssa Allah Teâlâ'nın şu kavline kadardır :

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ
زَاكُونَ»

«Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılan, zekât veren, rükû eden mü'minlerdir.» (Mâide sûresi, âyet 55).

Ubâde b. Samit'in Allah'a, O'nun Resûlüne ve iman edenlere dostluğunu, Beni Kaynuka'dan, onların halifliğinden ve onların dostluğundan beri olmasından dolayı şu âyet zikir olundu :

«وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»

«Kim Allah'ı, Peygamberini ve inananları dost edinirse bilsin ki, şüphesiz Allah'tan yana onlar üstün gelirler.» (Mâide sûresi ,âyet 56).

ZEYD B. HÂRİSE'NİN KADRE'YE SERİYYESİ

Zeyd'in kâfileyi ele geçirmesi ve adamların kaçıp kurtulmaları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Zeyd b. Hârîse'nin seriyyesi (ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu o seriyyede gönderdi) Karde'de Kureyş'in kâfilesine, Ebû Süfyan da içinde olduğu halde kavuştu. Burası Necd'in sularından bir sudur. Onun hakkında şöyle denilir : Kureyş, Bedir vak'asından sonra, daha önce Şam'a gittikleri yollarında gitmekten korktular, Irak'ın yolunu tuttular. Onlardan birtakım tüccarlar yola çıktılar ki içinde, Ebû Süfyan b. Harb var idi. Onunla birlikte de çok gümüş var idi. Bu gümüş onların ticâret mallarının büyük bir kısmını teşkil ediyordu. Beni Bekr b. Vâil'den bir adamı kiraladılar. Ona Furat b. Hayyan denilir. Onlara bu hususta yol gösteriyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Furat b. Hayyan, Beni İcl'dendir. Beni Sehm'in halifidir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Hârise'yi gönderdi O da onlarla işte o suyun yanında karşılaştı. O kâfileyi ve ellerindeki ele geçirdi. Adamlar elinden kaçtılar. O da o aldıklarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına getirdi.

Kureys'i ayıplayan Hassân'ın şiiri

Hassan b. Sâbit Uhud'dan sonraki Bedir gazvesinden sonra işte o yolu tuttukları için Kureys'i levm ederek şöyle dedi :

دَعُوا فَلَجَبَاتِ الشَّامِ قَدْ حَالَ دُونَهَا
جِلَادٌ كَأَفْوَاهِ الْخَاضِ الْأَوَارِكِ
يَأْبُدِي رِجَالَ هَاجِرُوا نَحْوَ رَبِّهِمْ
وَأَنْصَارِهِمْ حَقًّا وَأَيْدِي الْمَلَائِكِ
إِذَا سَلَكَتِ لِقَافُورٍ مِنْ بَطْنِ عَالِجٍ
قُولَا لَهَا : لَيْسَ الطَّرِيقُ هُنَالِكَ

«Şam'ın akar pınarlarını bırakınız.

Onların arasına, erâk ağaçlarıyla otlayan yüklü develerin ağızları gibi buzlar girmiştir.

Rablerine hicret eden bir takım adamların, gerçek ensârların ve meleklerin elleriyle.

Alic'in vâdisinden çukur yerlere yürüdükleri zaman ,o kâfileye deyiniz ki : Yol orada değildir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytler Hassan b. Sâbit'e âid beyitler içindedir. Ebû Süfyan b. Hâris b. Abdulmuttalib onları nakz eder mâhiyetle cevâbî şiirler söylemiştir ki, o beyitleri ve onların nakz eden cevaplarını inşaallah yakında zikr edeceğiz.

KÂB B. EL-EŞREF'İN KATL OLUNMASI

Onun Resûlullah'ın iki elçisinin müşriklerin katl olunmasına dâir verdikleri habere inanmaması

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. el-Eşref'in hakkında şöyle denilir : Bedir ashâbına felâket isabet ettiği ve Zeyd b. Hârise Ehl-i Sâfile'ye, Abdullah b. Revâhe de Ehl-i Âliye'ye müjdeciler olarak gitmek için hazırlandıkları zaman

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları Medine'deki müslümanlara, Allah (Azze ve Celle)'nin ona fethetmesi ve müşriklerden katl olunanların katlini haber vermesi için gönderdi. Nitekim bana Abdullah b. Muğis b. Ebî Bürde El-Zaferî, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Âsım b. Ömer b. Katade ve Sâlih b. Ebî Ümâme b. Sehl haber verdiler. Onların her biri bu olayın bir kısmını bana haber vermiştir. Onlar şöyle dediler :

Kâb b. El-Eşref — ki Tayy'den bir adam idi. Beni Nebhân'dandır. Onun anası Beni Nadir'den idi. Ona haber vardıgı zaman — şöyle dedi : Bu hak mıdır? Bu iki adamın Zeyd ile Abdullah b. Revahe'nin isimlerini zikr ettiğİ işte o kimseleri Muhammed'in katl ettiğİne kanaat getiriyor musunuz? Nasıl olur? Onlar Arab'ın eşrafı ve milletin melikleridirler! Vallahi eğer Muhammed o kavme musibet erİştirdi ise elbette yerin altı üstünden hayırlıdır.

Kâb'ın Resûlullah'a karşı kişkırtıcı şiiri

Allah'ın düşmanı haberin kesinliğini anlayınca yola çıktı ve Mekte'ye geldi. Muttalib b. Ebî Vedâe b. Dubeyre es-Sehmi'nin yanına indi. Onun yanında Âtike binti Ebil-İs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menaf vardı. O kadın onu konuk etti ve ona ikram etti. O ise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı kişkırtan şiirler okumaya ve Kureys'den olan Bedir'de kuyulara atılan Ashab-i Kalib'e ağlamaya başladı. Ve şöyle dedi :

وَلَيْلٍ بَذَرَ تَسْتَهُ وَتَدْمَعُ	طَجَنَتْ رَحَى بَذَرَ لِمَالِكٍ أَهْلِهِ
لَا تَبْعُدُوا إِنِّ الْمَلُوكُ تُصْرَعُ	قَتَلْتَ سَرَّاءَ النَّاسِ حَوْلَ حِيَاضِهِمْ
ذِي بَهْجَةٍ يَاوَى إِلَيْهِ الْعُصَمَاءُ	كَمْ قَدْ أَصِيبَ بِهِ مِنْ أُنْيَافٍ مَا جِدَ
تَحَالٍ أَتَقَالُ تَسْ—وَدُّ وَبَرَّيْغُ	طَلَّقَ الْيَدَيْنِ إِذَا الْكَوَاكِبُ أَخْلَفَتْ
إِنَّ ابْنَ الْأَشْرَفِ ظَلَّ كَفَبًا يَجْزَعُ	وَيَقُولُ أَقْوَامُ أَمْرُ يُسْخِطُهُمْ
ظَلَّتْ تَسْوُخُ بِأَهْلِهَا وَتُصَدِّعُ	صَدَقُوا فَلَيْتَ الْأَرْضُ سَاعَةً قُتِلُوا
أَوْ عَاشَ أَعْمَى مَرَعَشًا لَا يَسْمَعُ	صَارَ الْهَبَى أَثَرَ الْحَدِيثِ يَطْفَنُ

نُبِّئْتُ أَنَّ بَنِي النَّبَرَةِ كُلَّهُمْ خَشَعُوا لِقَتْلِ أَبِي الْحَكِيمِ وَجُدُّوْا
وَأَبْنَا رَبِيَّةَ عَنْدَهُ وَمُنَبَّهَ مَا نَالَ مِثْلَ الْمَلَائِكِينَ وَنُبِّعَ
نُبِّئْتُ أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ فِي النَّاسِ بَيْنِي الصَّالِحَاتِ وَبَيْنَهُمْ
لَيَزُورُ يَسْرِبَ بِالْجُمُوعِ وَإِنَّمَا يَحْبِي عَلَى الْحَسْبِ الْكَرِيمِ الْأَزْوَغُ

«Bedr'in değirmeni, ölüm için ahalisini öğüttü.

Bedir gibisi için göz yaşları akıtırsın ve göz yaşlarıyla ağlarsın.

Havuzlarının etrafında insanların hayırlısı katl olundu.

Uzak sanmayın.

Melikler de yere serilirler.

Şerefli güzel yüzlü, fakirlerin kendisine sığındığı çok kimseler musibetle katl olundu.

Yıldızlarda yağmur olmadığı zamanda (26) çok iyilik eden, ağırlıkları yüklenen, cendilik eden ve reis olduğu için ganimetin dörttebiri alan kimse.

Gazablarını gizlemiş birtakım kavimler derler ki muhakkak Kâb b. Eşref sabırsızlık ediyor.

Doğru söylediler, keşke yer onların katl olundukları saat yardıma, oranın ehline yarılıp içine çekmeğe devam etseydi.

Hadisi yanlış nakleden veya gözleri görmez olarak yaşayan, işitmeyen titrek biri haline geldi.

Haber aldım ki :

Ebü Hâkim'in katlinden ötürü Benî Muğire'nin hepsi korktular ve azimleri gitti.

Onun yanındaki Rabî'nin iki oğlu ve Münebbih ve Tübbe (27) helâk olanların nâil olduğuna nâil olmadılar.

Haber aldım ki onların Hâris b. Hişâm'ları, milletin içinde iyi işler yapıyor ve topluyor.

Elbette Yesrib'i topluluklarla ziyaret eder ve ancak hasab üzere kerim ve güzelliği hayrete düşüren kimse himâye eder.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Tübbe» sözü ve «üserrü bi suhtihim» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

(26) Araplar yağmurun yıldızlardan geldiğine inanıyorlardı. Yıldızlarda yağmurun olmadığı zaman kıtlık zamanıdır.

(27) Tübbe : Yemen meliklerinden bir meliktir.

Hassan'ın ona karşı reddiyesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit el-Ensâri de ona şöyle cevap verdi :

أَبْكِي لِكَلْبٍ^(١) ثُمَّ عَلَّ^(٢) بِتَرْفَةٍ   مِنْهُ وَعَاشَ جَدًّا لَا يَسْمَعُ
وَلَقَدْ رَأَيْتُ يَبْطِنُ بَدْرٍ مِنْهُمْ   قَتَلَى تَحْتَ لَهَا الْعِيُونُ وَتَذَمُّعُ
فَأَبْكِي قَدْ أَتَيْتَ عَبْدًا رَاضِمًا   شَبَّهَ الْكَلْبَ إِلَى الْكَلْبَةِ يَنْبِغُ
وَلَقَدْ شَفَى الرَّحْمَنُ مِتًّا سَيِّدًا   وَأَهَانَ قَوْمًا قَاتَلُوهُ وَمَرُّعُوا
وَنَجَا وَأَنْفَلَ مِنْهُمْ مَنْ قَلْبُهُ   شَفَّ^(٣) يَبْطُلُ لِحَوْفِهِ يَتَصَدَّعُ

*Kâb için ağladı mı, sonra göz yaşını bir kez daha içti mi, yani ağlamaktan sonra ağladı mı?

O, azmi gitmiş işilmez olarak yaşadı.

Bedr'in vâdisinde onlardan birçok maktuller görmüşüm ki onlar için gözler yaş dökerler ve ağlarlar.

O halde ağla, çünkü süt emen bir köleye ağlıyorsun.

Köpek yavrusunun köpeğe tâbi olup ardından gitmesi gibi.

Şüphesiz Rahman, bizden bir şeyyide şifâ verdi.

Onunla savaşın ve yere serilen bir kazmi hakir kıldı.

Kalbi yanımış onlardan bir kimse kaçarak kurtulmuştur ki onun yüreği, korkusundan halen atmaya devam ediyor.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilmi ehlinin ekserisi, onun Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler. «Ebka li kâbin» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Meymune'nin Kâb'e karşı reddiyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Müslüman Beni Müreyd'den olan bir kadın şu aşağıdaki şiiri Kâb'e cevap olarak söyledi. Beni Müreyd, Beli'den bir koldur. Bunlar Beni Ümeyye b. Zeyd'in de halifleri idiler. Onlara Ceâdire denilir. İbn-i İshâk dedi ki o şiiri söyleyen o kadının ismi Meymüne binti Abdullah'dır. Şiir ilmi ehlinin ekserisi, bu beyitlerin o kadına âid

olduğunu ve onun karşınının da Kâb'e âid olduğunu kabul etmezler.
O şiir şudur :

نَحْنُ هَذَا الْمَدُّ كُلُّ نَحْنُ   يُبَكِّي عَلَى قَتْلِي وَلَيْسَ بِنَاصِبٍ
بَكَتْ عَيْنٌ مِنْ يَبْكِي لِبَدْرِ وَأَهْلِهِ   وَعَلَّتْ يَحْتَلِيهَا لَوْئِي بْنُ غَالِبٍ
فَلَيْتَ الَّذِينَ ضَرَجُوا بِدِمَائِهِمْ   بَرَى مَا بِهِمْ مَنْ كَانَ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
فَقِيلَ حَقًّا عَنْ بَقِيٍّ وَيُنْصَرُّوا   مَجْرُومٌ قَوْقَ اللَّحَى وَالْمَوَاجِبِ

«Bu kul, tam bir acıma ile acıdı, bir takım maktullerin üzerine ağlıyarak.

Halbuki bu işin yorulmuşu da değildir.

Bedir ve ehli için ağlayanın gözü ağladı, Luayy b. Gâlib ise onun iki misli ağladı da ağladı.

Keşke onların kanlarına bulaşanlar, Ehâşibin (28) arasında olan kim-selerin onlarla olan durumunu bilselerdi.

Böylece gerçek olarak yakinen ve kesinlikle sakal ve kaşların üstünde süründükleri yerleri bilir ve görürlerdi.»

Kâb'ın Meymûne'ye karşı reddiyesi

Kâb b. Eşref de o kadına cevap vererek şöyle dedi :

أَلَا فَارْجُوا مِنْكُمْ سَقِيًّا لَتَسْلُوا   عَنِ الْقَوْلِ بَاقِي مِنْهُ غَيْرَ مُقَارِبٍ
أَتَشْتَبِي أَنْ كُنْتُ أَبْكِي بِعَبْرَةٍ   لِقَوْمٍ أَنَا بِي وَدُمْ غَيْرُ كَاذِبٍ
فَإِنِّي لَبَالِكٍ مَا بَقِيْتُ وَذَاكَ كَرَّ   مَا تَرَى قَوْمٌ مَجْدُمٌ بِالْحَبَابِ
لَمْ تَرَى لَقَدْ كَانَتْ مُرِيدٌ يَمْرُلُ   عَنِ الشَّرِّ فَاحْتَالَتْ⁽²⁸⁾ وَجْهَ الثَّعَالِبِ
فَقَسَّ مُرِيدٌ أَنْ يُجَدَّ⁽²⁹⁾ أَوْفُهُمْ   بِشَتِيمِهِمْ حَتَّى لَوْئِي بْنُ غَالِبٍ
وَهَبْتُ نَصِيبي مِنْ مُرِيدٍ لِحَمْدٍ   وَفَاءَ وَبَيْتُ اللَّهِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ

(28) Ehâşib ile ahşebeyni yani iki ahşebi kasteder. Bunlar Mekke'de iki dağdır. Ceni olarak burada getirmesi etraftaki tepeleri kastettiği içindir.

«Sizden bir sefihi (29) tutunuz ki, alâkasız, getirdiği bir sözden sâlim olasınız.

Doğru dost olan bir kavm için ağladığımdan dolayı beni mi sövecek.

Ben hayatta kaldıkça ağlayacağım ve Cebâcibdeki (30, şerefleri olan bir kavmin iyi haslet ve yaptıkları güzel şeyleri hatırlayacağım. Ömrüme kasem ederim ki elbette Müreyd hatnı, şerden kurtulmuş değildir.

Böylece tilkilerin yüzleri gibi değiştiler.

Müreyd'e vâcib olmuştur ki, Luayy b. Gâlib'in iki kabilesine sövmekle burunları kesilsin.

Nasibimi Müreyd'den olan Câdire bir vefa olsun diye hibe ettim.

Allah'ın Beyti de Ehâşib'in arasındadır.»

Kâb'ın, müslümanların kadınlarına süslü püslü kasideler söylemesi ve onun tuzak ile katledilmesi

Sonra Kâb b. Eşref Medine'ye döndü ve müslümanların kadınlarına süslü püslü kasideler söylemeğe başladı ve onlara eziyet verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de —Bana Abdullah b. Muğis b. Ebi Burde haber verdiğine göre— «İbn-i Eşref'i haklayacak kim var?» dedi. Muhammed b. Mesleme —ki bu Beni Abdil-Eşhel'in kardeşidir— «onu haklayacak ben varım, ben onu katlederim», dedi. Dedi ki :

«Eğer buna gücün yeterse yap.» Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme döndü ve üç gün bekledi. Yemiyor içmiyordu. Kalbi bir şeye takılı kalıyordu. Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikr olundu. O da onu çağırdı ve şöyle dedi :

«Niçin yemeyi içmeyi terkettin?» O da dedi ki :

«Yâ Resûlallah, sana bir söz söyledim, bilmiyorum ki acaba onu senin için yerine getirebilir miyim yoksa getiremez miyim?» O da buyurdu ki :

«Sana ancak cehd etmek düşer.» O da dedi ki :

«Yâ Resûlallah, mutlaka dememiz gereken bazı şeyler vardır.»

Dedi ki :

(29) Erkek sığasıyle sefihi deyip sefihe dememesi şahs kelimesinin ikisi-ne de denildiği içindir.

(30) Cebâcib Mekke konaklarıdır.

«Aklınıza gelen şeyi söyleyiniz, siz bu hususta serbestsiniz.»

Bunun üzerine onu öldürmek için Muhammed b. Mesleme, Sil-kân b. Selâme b. Vakş (ki bu Ebû Nâile'dir, Beni Abdil-Eşhel'den biridir ve Kâb b. El-Eşref'in de süt kardeşidir) ve Abbâd b. Bısr b. Vakş (ki bu, Beni Abdil-Eşhel'den biridir) Hâris b. Evs b. Muaz (ki bu Beni Abdil-Eşhel'den biridir) ve Ebû Abs b. Cebr (ki bu da Beni Hârise'den biridir) birleştiler. Sonra Ebû Nâile Silkan b. Selâme'yi önceden ona gönderdiler. O da ona geldi ve onunla beraber bir zaman konuştu ve karşılıklı şiirler söylediler. Ebû Nâile şiir söylüyordu. Sonra dedi ki :

«Yazık, ey İbn-i Eşref! Ben sana bir hâcetten dolayı geldim. Sana onu söylemek istiyorum. Onu gizli tut.» Dedi ki :

«Yaparım.» Dedi ki :

«Bu adamın (Muhammed'in) bizim yanımıza gelmesi belâlardan bir belâ oldu. Onun yüzünden Arablar bize muhâsım oldular ve bir tek yaydan bize hücum ettiler, bizden yolları kesttiler. Ailelerimiz dağıldı, güçlüğü düştük.» (31) Kâb dedi ki :

Ben Eşref'in oğluyum. Vallahi, ey İbn-i Selâme, sana haber vermiş olayım ki, muhakkak iş ilerde benim dediğime gelecektir.» Sil-kân da ona şöyle dedi :

«Ben istedim ki bize bir yiyecek satasın biz de sana rehin bırakalım ve senin için bir vesika kılalım. Bu hususta bize ihsanda bulunasın.» Bunun üzerine o da şöyle dedi :

«Oğullarınızı bana rehin verir misiniz?» O da dedi ki :

«Bizi rûsvay etmek istedin, çünkü benimle birlikte benim görüşüm üzere olan bir takım arkadaşlarım vardır. İstedim ki onları sana getireyim ve onlara satasın ve bu hususta ihsan edesin ve sana zırhlılardan borcu ifa etmeğe kâfi gelecek şeyi rehin edelim.» Sil-kân istedi ki :

«Arkadaşları silâhla geldikleri zaman silâhlar onu ürkütmesin onları yadırgamasın.» O dedi ki :

«Cemaatte vefâ vardır.»

---

(31) Süheylî dedi ki : Bu kıssanın fıkhi yönü şudur : Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e söven kimsenin katli vâcibdir. Her ne kadar ahidli yani zimmi vatandaş olsa bile. Ebû Hanife (Rahimehullah)'ın buna muhalefeti vardır. O bu gibi durumlarda zimminin katlini hak görmez.

Bunun üzerine Silkân arkadaşlarına döndü ve onlara onun durumunu haber verdi ve onlara silâhları almalarını sonra gitmelerini ve onun yanında toplanmalarını emretti. Onlar önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandılar.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki; o şöyle dedi :

«Kadınlarınızı bana rehin eder misiniz?» O da cevaben şöyle dedi :

«Kadınlarımızı sana nasıl rehin ederiz, sen Yesrib halkının en gencisin ve onların en güzel kokulususun.» O da bu cevabı aldıktan sonra şöyle dedi :

«Bana oğullarınızı rehin eder misiniz?»

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Sevrî b. Zeyd, İkrime'den, o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla birlikte Bakiül-Garkad'a kadar yürüdü. Sonra onları gönderdi. Ve şöyle dedi :

«Allah'ın ismi ile gidiniz. Ey Allah'ım onlara yardım et.» Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine döndü. O zaman ay aydınlığı olan bir gece idi. Onlar gititler ve nihayet onun kalesine vardılar. Ebû Nâile ona seslendi. O ise daha yeni damat olmuştu. Ve hemen yorganının içinden fırladı. Bunun üzerine karısı yorganın te çıkmazlar.» Dedi ki :

«Şüphesiz sen muhârib bir kişisin. Harbci kişiler ise işte bu saatte konuk olup gelmezler.» Dedi ki :

«O Ebû Nâile'dir. Şayet beni uykuda bulsaydı elbette beni uyandırmazdı.» Karısı da şöyle dedi :

«Vallâhi ben onun sesinde bir şer olduğunu anlıyorum.» Kâb karısına şöyle diyordu :

«Şayet bir yiğit süngülenmek için çağırılrsa elbette cevap verir.» Bunun üzerine o, orada indi ve onlara bir müddet konuştu onlar da onunla birlikte konuştular. Sonra Ebû Nâile şöyle dedi :

«Ey İbn-i Eşref! Şi'b-i Acûz'u (32) bizimle gezmek istemez misin? Orada bu gecemizin kalan kısmını konuşma ile geçirelim?» Dedi ki :

«Nasıl dilerseniz?»

---

(32) Şi'bül-Acûz : Medine'nin dış tarafıdır.

Bunun üzerine çıkıp gezerek yola çıktılar ve bir müddet yürüdüler. Sonra Ebû Nâile elini onun başının alın tarafından yana gelen saçlarına soktu. Sonra elini kokladı ve şöyle dedi :

«Bu gece gibi güzel kokan bir gece hiç görmedim.» Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra o yaptığı şeyin mislini tekrarladı ki kalb mutmain olsun. Sonra bir müddet daha yürüdü sonra yine öyle yaptı ve onun başının yana gelen saçını tuttu sonra dedi ki :

Allah'ın düşmanına vurunuz!- Onlar da ona vurdular ve onların kılıçları onun üzerine ard arda geldiler fakat bir kâr etmedi.

Muhammed b. Mesleme dedi ki :

Bunun üzerine kılıçlarımızın bir şeye yelde etmediklerini gördüğüm zaman, kılıcımdaki bir bıçağı hatırladım ve onu aldım. Allah'ın düşmanı bir bağırıyla bağırı ki etrafımızda ateşin yakılmadığı hiçbir kale kalmadı. Dedi ki :

«O bıçağı, hemen onun kasığı ile göbeği arasına koydum. Sonra, onun üzerine yüklendim ve nihayet bıçağı onun kasığına getirdim. Allah'ın düşmanı düştü. Hâris b. Evs b. Muâz da isâbet almıştı. Başından veya ayaklarından yaralanmıştı. Bizim kılıçlarımızdan biri ona isâbet etmişti. Biz çıktık. Benî Ümeyye b. Zeyd üzerinden yola düştük. Sonra Benî Kureyze sonra da Buâs üzerinden giderek nihâyet Ureyz (33) harresine yükseldik. Arkadaşımız Hâris b. Evs bizim yanımıza gelmekte gecikmişti. Ve kan onu zayıf düşürmüştü. Biz onun için bir zaman durduk. Sonra bize geldi bizim izimizi tâkib ediyordu.» Dedi ki :

«Biz onu yüklendik ve gecenin sonunda onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdik ki o ayakta idi namaz kılıyordu. Ona selâm verdik. O da bizim yanımıza çıktı. Biz ona Allah'ın düşmanının katledilmesini haber verdik. Arkadaşlarımızın yarası üzerine tükürüğünü sürdü ve döndü. Biz de evimize döndük. Sabahleyin yahudiler Allah düşmanına yaptığımız şeyden dolayı korkmuşlardı. Orada hiç bir yahudi yoktu ki kendisi için korkmasın.»

Kâb b. Mâlik'in, İbn-i Eşref'in katledilmesi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki : Kâb b. Mâlik şu şiiri söyledi :

(33) Ureyz : Medine'nin vâdisidir.

فَقَدَّرَ مِنْهُمْ كَعْبٌ مَرِيحًا   فَذَاتَ بَعْدَ بَصْرِهِ النَّصِيرُ
 عَلَى الْكَثِينِ نَمَّ وَقَدْ عَلَنَهُ   يَا بَدِينَا مُشَهَّرَةٌ ذُكُورُ
 بِأَمْرِ مُحَمَّدٍ إِذْ دَسَّ لَيْلًا   إِلَى كَعْبٍ أَخَا كَعْبٍ يَسِيرُ
 فَمَا كَرِهَ فَأَنْزَلَهُ بِمَكْرِ   وَمُحَمَّدُ أَخُو ثِقَةٍ جَسُورُ

«Onlardan Kâb yere düşmüş olarak gadr olundu.

Onun yere düşmesinden sonra Nadir kabilesi zelim oldular.

Elleri üzerine yere düştü.

Orada ellerimizle, meşhur salebetli, metin kılıçlarla kaldırıldı.

Muhammed'in emriyle o gece Kâb'in kardeşi gitti.

Kâb'e karşı hile kurdu.

Ona hile etti ve onu hile ile indirip konuk etti.

O öğülmüştür, güvenilir ve cesur bir kardeşidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu beytler onun Benî Nâdir günü hakkındaki (34) bir kasidesin-
 dedirler. İnşaaallah o günün bahsinde yakında onları zikr edeceğiz.

İbn-i Eşref'in ve İbn-i Ebi Hukayk'in katledilmeleri hakkında Hassân'ın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassan b. Sâbit, Kâb b. Eşref'in ve Sellâm b. Ebil-Hukayk'in kat-
 lını zikr ederek şöyle dedi :

فِي دَرْ عَصَابَةٍ لَأَقِيمَهُم   يَا بَنَ الْحَقِيقِ وَأَنْتَ يَا بَنَ الْأَشْرَفِ
 يَسْرُونَ بِالْبَيْضِ الْخَفَافِ إِلَيْكُمْ   مَرَحًا كَأَنْدِ فِي عَرَبٍ مُغْرِبِ
 حَتَّى أَتَوْكُمْ فِي مَحَلِّ بِلَادِكُمْ   فَتَقَوَّكُمْ حَتَّى بَيْضِ ذَنْبِ
 مُسْتَنْصِرِينَ لِنَصْرِ دِينِ نَبِيِّهِمْ   مُسْتَنْصِرِينَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُجْهِفِ

(34) Günden kasıt, savaş gibi önemli olayların içerisinde olduğu günlerdir.

«Ey İbn-i Hukayk ve sen ey İbn-i Eşref!

Kendileriyle karşılaştığınız adamların topluluğu, Allah için çok hayırlı işler yapmışlardır.

Size, ormandaki arslanlar gibi şiddetli bir şekilde hafif hareketli kılıçlarla gece yürüdüler.

Nihâyet kalelerinize geldiler.

Ve size şiddetli katl edici kılıçlarla, ölüm şerbetini içirdiler.

Peygamberlerinin dininin muzaffer olması için yardım dileyerek ve helâk edici her işi küçümseyerek.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Sellâm b. Ebil-Hukayk'ın katlini yakında inşaallah yerinde zikr edeceğim.»

«Züffîf» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

MUHAYYİSE VE HUVEYYİSE'NİN DURUMU

Huveyyise'nin, kardeşi Muhayyise'yi, bir Yahudiyi katl etmesinden dolayı kınaması ve sonra onun İslâma girmesi

İbn-i İshâk nakletti ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

«Yahudilerin adamlarından kendisini ele geçirip muzaffer olduğunuz kimseleri katlediniz.» Bunun üzerine Muhayyise b. Mesûd İbn-i Hişâm dedi ki : Mahîse denilir. (Bir rivâyette, Muhayyise b. Mesûd b. Kâb b. Âmir b. Adiyy b. Mecdee b. Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'dir) İbn-i Süneyne'nin üzerine atıldı. (İbn-i Hişâm dedi ki : Sübeyne denilir. O yahudilerin tüccarlarından bir adamdır. Onlarla ilişki kurar ve onlarla alış veriş yapardı. O, onu katletti. Huveyyise b. Mesûd da o zaman müslüman olmamıştı. Muhayyise'den daha yaşlı idi. Onu katlettiği zaman Huveyyise ona vurmaya ve şöyle demeğe başladı :

«Ey Allah'ın düşmanı onu katl mi ettin? Vallahi senin karnında onun malından çok iç yağ vardır.» Muhayyise dedi : Ben de dedim ki :

«Vallahi onun katlini bana öyle bir kimse emr etti ki, şayet seni katletmeyi bana emretseydi elbette senin boynunu vururdum.» Vallahi Huveyyise'nin İslâma girmesinin ilk sebebi bu oldu. Dedi ki :

«Acep! Şâyet Muhammed benim katlimi sana emretse beni katleder misin?» Ben :

Evet vallahi şâyet bana senin boynunu vurmaya emretseydi elbette onu vururdum.» Huveyyise :

«Vallahi seni bu duruma getiren bir din çok acıptır.» dedi ve müslüman oldu.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bu haberi, bana Beni Hârise'ye âid bir mevlâ Muhayyise'nin kızıdan naklen, onun da babası Muhayyise'den naklen haber verdi.

Muhayyise'nin, kardeşinin kendisini levmetmesi hakkındaki şiiri

Muhayyise bu hususta şöyle dedi :

يَلُومُ ابْنَ أُمِّي لَوْ أَمَرْتُ بِقَتْلِهِ لَعَلَّيْتُ ذِفْرَاهُ بِأَيْمُنٍ قَاصِبٍ
حُسَامٍ كَلَوْنِ اللَّيْلِ أَخْلَصُ مَقْلَهُ مَنَى مَا أَصْرَبَةُ ظَلَمٍ يَكَاذِبٍ
وَمَا سَرَّيْنِي أَنِّي قَتَلْتُكَ طَائِعًا وَأَنَّ لَنَا مَا بَيْنَ بَعْضِي وَمَآرِبٍ

«Şâyet katliyle emr olunsaydım, elbette onun kulaklarının ardındaki çıkık kemikleri keskin kılıçla keserdim, diye anamın oğlu beni kıyor.

Bir keskin kılıç ile ki onun rengi tuzun rengi gibidir.

Onun parlaklığına özeniyorum, onu doğrulttuğum zaman yalancı çıkmıyor.

Seni isteyerek katl etmem beni sevindirmez.

Halbuki bizim Busra ile Me'rib arasında geçen günlerimiz vardır.»

Huveyyise'nin İslâmı hakkında diğer bir rivâyet

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana Ebû Ubeyde, Ebû Amr el-Medenî'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yahudi olan Beni Kureyze'ye muzaffer olduğu zaman onlardan dört yüz civarında adam yakaladı. Bunlar Hazrec'e karşı Evs'in halifleri idiler. Resûlul-

lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların boyunlarının vurulmasını emretti. Hazrec de onların boyunlarını vurmaya başladı. Bu onları sevindiriyordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazrec'e baktı ki onların yüzleri güleç sevinçlidir. Evs'e baktı; onlar da bunu göremedi. Zan etti ki bu, Evs ile Beni Kureyze'nin arasındaki haliflikten yani andlaşmadan dolayıdır. Beni Kureyze'den, on iki erkek kalmıştı. Onları Evs'e verdi. Böylece Evs'den her iki adama Beni Kureyze'den bir adam verdi. Ve dedi ki:

«Falan vursun falan da öldürsün.» Onlara verilenlerden biri Kâb b. Yahuzâ idi. Bu, Beni Kurayza'nın içinde büyük bir kimse idi. Onu Muhayyise b. Mesûd'a ve Ebû Bürde b. Neyyâr'a verdi. (Ebû Bürde ise kendisine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in altı aylık keçi yavrusunu uhdiye kurbanı kesmeğe izin verdiği kimsedir) Ve dedi ki. «Ona Muhayyise vursun, Ebû Bürde de onu öldürsün.» Bunun üzerine Muhayyise ona bir darbe vurdu ki bu darbe onu kesmedi. Ebû Bürde de onun üzerine atladı ve onu süratle öldürdü. Bunun üzerine Huveyyise — ki o zaman kâfir idi — kardeşi Muhayyise'ye dedi ki:

«İşte vallahi onun malından senin karnında bitmiş birçok iç yağları vardır, şüphesiz sen alçaksın bayağısın ey Muhayyise!» Muhayyise de ona dedi ki:

«Muhakkak öyle biri onun katlini bana emr etmiştir ki şayet o bana senin katl edilmeni emretseydi elbette seni katl ederdim.» O da onun sözüne teaccüb etti sonra teaccüblü bir vaziyette ondan ayrırlıp gitti. Zikr ettiler ki: O gece uyumadı ve kardeşi Muhayyise'nin sözünden teaccüb etmeye başladı. Ve şöyle diyerek sabahladı:

«Vallahi elbette bu bir dindir.» Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve müslüman oldu. Bunun üzerine Muhayyise bu hususta birtakım beytler söyledi ki onları yazdık.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Behran'a gelmesiyle Uhud gazvesi arasındaki müddet

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Behran'dan gelmesinden sonra ikameti Cumadil-âhir, Receb, Şâban ve Ramazan ayında oldu. Kureys onunla Uhud'da, Şevval ayında Hicret'in 3. senesinde savaştı.

UHUD GAZVESİ

Bana, Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Muhammed b. Yahya b. Hibban, Asım b. Ömer b. Katade, Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sad b. Muaz ve ulemamızdan onların gayrıları haber verdiklerine göre Uhud hâdisesi şudur :

Onların her birisi Uhud gününün bir kısmını bana haber verdiler. Hepsinin bana söyledikleri şu aşağıda serd ettiğim hâdiselerdir.

Kureyş'in Resûlullah'a karşı savaşma için teşvik etmeleri

Bedir gününde Kureyş'in küffarından Ashab-ı Kalib (kuyulara atılanlar) musibete duçar olduğu ve onların yenilgiye uğrayıp kaçıp kurtulanları Mekke'ye döndüğü ve Ebü Süfyan b. Harb, kafillesiyle döndüğü zaman Abdullah b. Ebi Rebie, İkrime b. Ebi Cehl ve Safvân b. Ümeyye, Kureyş'ten babaları ve oğulları ve kardeşleri Bedir gününde musibete uğrayanlarla yürüdüler; Ebü Süfyan b. Harb ve o kafilede kendisi için ticaret malı bulunan Kureyşlilerle konuştular ve şöyle dediler :

«Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz Muhammed size musibet erіştirmişti ve sizin hayırlılarınızı katletmiştir. O halde bu mal ile ona karşı yapılacak harpte bize yardım ediniz. Umulur ki bizden kendilerine musibet erіştirdiği kimselere mukabil ondan intikam alırsınız.» Onlar da bunu yaptılar.

Bu hususta nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Onların hakkında, bir ehli ilim bana zikr ettiğine göre, Allah Teâlâ şu âyet-i kerimesini inzal etti :

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْعَمُونَ أَمْ لَمْ يَلْصُدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيَنْفَعُوهَا
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ

«Doğrusu inkâr edenler, Allah'ın yolundan insanları alıkoymak için mallarını sarf ederler ve daha da sarfedeceklerdir; Ama sonra

**içleri yanacak, hem de mağlûp olacaklardır. İnkâr edenler cehenne-
ne toplanacaklardır.»**

Kureyş'in harp için toplanması

Ebû Süfyan b. Harb, Mekkelilerden başka kendilerine katılan-
lar ve Kinâne kabilelerinden Kureyş'e itâat edenler ve Tihâme hal-
kı, savaşı kabul ettikleri zaman; Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem) ile harp etmek için toplandılar. Ebû Azze Amr b. Ab-
dullah el-Cumehi ise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Be-
dir gününde onun canını bağışlamıştı. İyal ve hâcet sahibi fakir bir
kimse idi. Esirlerin içinde idi ve şöyle demişti :

«Ben fakir, iyal ve hacet sahibi bir adamım, Allah sana salât
ve selâm indirsın, sen bunu biliyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem) de onu öldürmekten af etti. Safvan b. Ümeyye ona
şöyle dedi :

«Ey Ebû Azze şüphesiz sen şâir bir kişisin. O halde lisanınla bi-
ze yardım et ve bizimle beraber çık.» O da dedi ki :

«Şüphesiz Muhammed bana minnet etti ölümden beni af etti.
Ona karşı görünmeyi istemiyorum.» Safvan «Peki» öyle ise kendin
ile bize yardım et. Eğer ben dönersem Allah benim üzerime seni zen-
gin etmemi vâcib kılsın. Eğer sana bir şey olursa senin kızlarını be-
nim kızlarımla beraber kılmamı vâcib kılsın, onlara isabet eden var-
lık ve darlık onlara da isâbet eder.»

Bunun üzerine Ebû Azze Tihâme içine gitti. Beni Kinâne'yi sa-
vaşa dâvet ederek şöyle diyordu :

إِنَّمَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ الرُّزَامُ   أَنَسْتُمْ حِمَاةَ وَأَبَاكُمْ حَامَ
لَا تَعِدُونِي نَصْرَكُمْ بَدَ الْعَامِ   لَا تُنَلُّونِي لَا يَحِلُّ إِسْلَامُ

«Ey sâbit kadem olan yenilmek bilmeyen Abd-i Menâf oğulları, siz
himâyecilersiniz, babanız da himâyecidir.

Bana bu seneden sonra yardımınızı terketmeyin, beni yardımsız bırak-
mayın, çünkü yardımsız bırakmak doğru değildir.»

Müsâfi' b. Abd-i Menâf b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de Beni Mâlik b Kinâne'ye doğru yola çıktı, onları teşvik ediyor, onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı dâvet ediyordu. Ve şöyle dedi :

يَا مَالِ، مَالِ الْحَسَبِ الْقَدِّمِ   أَنْشُدْ ذَا الْقُرْبَىٰ وَذَا التَّدْنِ
مَنْ كَانَ ذَا رُحِمٍ وَمَنْ لَمْ يَرْحَمِ   الْحَلْفَ وَشَطَّ الْجَلْدِ لِلْعَرَمِ
• عِنْدَ جَلِيمِ الْكَنْبَةِ الْعَظَمِ •

«Ey Mâlik, önde gelen haseb ve karabet ve ahid sahibi! Sana sesleniyorum.

Hısımlığa sahib olan kimseye.

Haram kılınmış beldenin ortasında Kâbe-i Muazzama'nın hatiminin yanında olan andlaşmaya kim sahip çıkmaz.»

Cübeyr b. Mutim de kendisinden olan bir Habeşli köleyi (Vahşi'yi) çağırdı. O, mızrağını Habeşlilerin attığı gibi atardı. O mızrak ile çok az hatâ ederdi. Ona dedi ki :

«Milletle birlikte çık, eğer sen Muhammed'in amcası Hamzayı, amcam, Tuayme b. Adiyy'in mukabilinde katledersen sen azad-sın.»

Kureyş'in çıkışı

Bunun üzerine Kureyş bıçaklariyle, azıklariyle, keskin kılıçlariyle, onlardan başka onlara katılanlarla ve Beni Kinâne ve ehl-i Tihâme'den onlara tâbi olanlarla çıktılar. Gayret almak ve kaçmak için develerinin üstündeki hevdeçleriyle birlikte kadınlarını da kendileriyle beraber çıkardılar. Ebû Süfyan b. Harb — ki milletin lideri idi — Hind bint-i Utbe ile çıktı. İkrime b. Ebi Cehl, Ümm-i Hakim bint-i Hâris b. Hişâm b. Muğire ile çıktı. Hâris b. Hişâm b. Muğire, Fâtıma bint-i Velid b. Muğire ile çıktı. Safvân b. Ümeyye, Berze bint-i Mesûd b. Amr b. Umeyr es-Sekafiyye ile birlikte çıktı. Bu Berze, Abdullah b. Safvan b. Ümeyye'nin anasıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Safvan bin Rukiyye de denilir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Amr b. Âs, Rayta binti Münebbih b. Haccac ile çıktı. Bu kadın Abdullah b. Amr'ın anasıdır. Talha b. Ebi Talha ve Ebû Talha Abdullah b. Abdul-Uzza b. Osman b. Abdud-dar, Sülâfe binti Sad b. Şüheyd el-Ensariye ile birlikte çıktılar. Bu kadın, Talha'nın oğulları olan Mûsâfi, Cûlâs ve Kilâb'ın anasıdır. Uhud'da onlar ve onların babası katl olundular. Hunâs binti Mâlik b. Mudrib — ki bu, Benî Mâlik b. Hisl'in kadınlarından birisidir — oğlu Ebû Aziz b. Umeyr ile birlikte çıktı. Bu kadın Mus'ab b. Umeyr'in anasıdır. Amre binti Alkame de — ki bu kadın Beni Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'nin kadınlarından biridir — çıktı. Hind binti Utbe Vahşi'ye her rastladığında veya Vahşi ona rastladığında Vahşi'ye şöyle derdi :

«Baksana, ey Ebû Desme, intikam al, intikam almaya çalış. (Vahşi = Ebû Desme ile künyelenirdi.)»

Böylece gittiler ve nihayet Medine'nin karşı tarafında vâdinin kenarına bakan çorak çukur bir yerde iki çeşmenin yanında indiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüyası

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar onların gelmiş olduklarını öğrendiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlara şöyle dedi :

«Şüphesiz ben vallahi bir hayır rüya gördüm. Bir öküz gördüm. Kılıcımın vurulan tarafında bir kırık gördüm. Ve gördüm ki elimi muhkem bir zırha sokmuşum. Bu zırhı Medine ile tevil ettim.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana bir ehl-i ilim haber verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

Bana âid olan bir öküzün kesildiğini gördüm. Buyurdu ki : Öküzze gelince o ashabımdan birtakım kişilerdir ki katl olunurlar. Kılıcımın ağzındaki gördüğüm kırığa gelince bu ehl-i Beytimden katl olacak bir adamdır.

Resûlullah'ın sahâbeleriyle, çıkma veya kalma hakkındaki müşaveresi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Müşrikleri indikleri yerde bırakıp Medine'de kalmanızı uygun görürseniz; eğer orda kalırlarsa şerli bir kalışla kalmış olurlar. Eger onlar bizim üzerimize sokulurlarsa onlarla şehir içinde savaşırsınız.» Abdullah b. Übeyy b. Selül'ün reyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in reyine uyuyordu. Bu hususta onun uygun gördüğünü o da uygun buluyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkmayı hoş görmüyordu. Bunun üzerine Bedr'i kaçırmış olan kimselerden Uhud ve başka günlerde şehidlikle Allah'ın kendilerine ikrâm ettikleri müslümanlar şöyle dediler :

«Yâ Resûlallah, bizi düşmanlarımız karşısına çıkart. Bizim onlardan korktuğumuzu ve zayıf olduğumuzu sanmasınlar.» Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy b. Selül dedi ki :

Yâ Resûlallah, Medine'de kal, onlara karşı çıkma. Vallahi Medine'den hiçbir zaman düşmanlarımıza doğru çıkmadık ki onlar bizi musibete uğratmış olmasınlar ve onda durup üzerimize de hiç bir zaman sokulmadılar ki biz onları musibete uğratmış olmayalım. O halde, yâ Resûlallah, onları terket! Eğer kalırlarsa şerli bir kalışla haps olunmuş bir vaziyette kalmış olurlar. Eger sokulurlarsa adamlarımız onlarla yüz yüze savaşsınlar, kadınlar ve çocuklar da onların üstlerinden taşları onlara atarlar. Eger geri dönerlerse umudları kırılmış olarak geldikleri gibi döner giderler.»

Millet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından ayrılmıyordu. Bunlar içlerinde Kureyşle karşılaşma sevgisi olan kimselerdi. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine girdi. Ve zırhını giyindi. O gün Cuma günü idi. Namazı bitirdiği zaman bunu yaptı. O günde Ensârdan bir adam ölmüştü. Ona Mâlik b. Amr denilirdi. Beni Neccar'dan birisi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun namazını kıldırıldı ve sonra milletin huzuruna çıktı. Onlar pişman olmuşlardı. Kendilerine dediler ki :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşuna gitmeyen bir şeyi yaptık. Halbuki bizim bunu yapmaya hakkımız yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanına çıktığı zaman şöyle dediler :

Yâ Resûlallah, senin hoşuna gitmeyen bir şeyi yaptık, halbuki bizim buna hakkımız yoktu. Eğer dilerse kal gitme, Allah sana salât ve selâm ırdırsın.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

«Bir nebîye lâıyk olmaz ki zırhını giydiği zaman savaşmadan onu yere koysun.»

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından bin kişi ile birlikte yola çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

İnsanlara namaz kıldırması için İbn-i Ümm-i Mektum'u vâli yaptı.

Münafıkların, müslümanlara yardım etmeyi terketmeleri

İbn-i İşhâk dedi ki :

Nihayet Medine ile Uhud arasında bir düzlüğe vardıkları zaman Abdullah b. Übeyy b. Selûl ordunun üçtebiriyle Resûlullah'tan ayrıldı. Ve şöyle dedi :

«Muhammed onlara itaat etti bana ise isyan etti. Ey insanlar bilmiyoruz ki niçin kendilerimizi orada katli edeceğiz!» Sonra kavminden ehl-i nifak ve ehl-i şüphe olan ve kendisine tabi olanlarla birlikte geri döndü. Beni Seleme'nin kardeşi Abdullah b. Amr b. Haram, onların peşine düştü. Şöyle diyordu :

«Ey kavmim! Kavminizi ve peygamberinizi düşmanlarıyla karşı karşıya geldikleri zaman yardımsız bırakmamanızı Allah size hatırlatmadı mı?» Onlar da dediler ki :

«Şayet sizin savaşacağınıızı bilseydik elbette ki sizi yardımsız bırakmazdık. Fakat bir kıtâlin olacağını zan etmiyoruz.» Ona karşı isyan edip onun sözünü dinlemedikleri ve imtina edip ancak onlardan ayrıldıkları zaman Abdullah b. Amr onlara dedi ki :

«Ey Allahın düşmanları! Kahr olunuz... Allah, Peygamberini si-ze muhtaç etmeyecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ziyâd'dan başkası, Muhammed b. İşhâk'dan, o da Zühri'den zikr etti ki :

Uhud gününde Ensar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki :

«Yâ Resûlallah! Yahudilerden olan haliflerimizden (35) yardım istemez miyiz?» Buyurdu ki :

«Bizim onlara ihtiyacımız yoktur.»

---

(35) Mütteliklerimizden, demektir.

Resûlullah'ın tefe'ül ettiği, hayra yorduğu bir hadise

Ziyad dedi ki : Muhammed b. İshâk bana haber verdi şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam etti. Ta Beni Hâris arazisine girdi. Bir at kuyruğunu salladı ve bir kılıcın kabzesindeki bir çiviye takıldı ve o kılıcı yerinden çekip çıkarttı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Kilâb-i seyf denilir. (Metinde Kellab-i seyf diye geçti. Kılıcın kabzesi demektir).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de — fe'l'i yani uğur getirmeye yormayı sevir, tatayyur yani uğursuzluğu kabul etmiyordu. — İşte o vakit kılıcın sahibine şöyle dedi :

«Kılıcım kınına sok. Ben görüyorum ki, kılıçlar yakında kınlarından çıkacaklardır.»

Müslümanlar Mirbe'in bahçesine yürüdükleri zaman onun yaptığı şey

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına şöyle dedi :

«Bizi kavmin yanına götürecek kim var. Kim bizi onlara rastlatmayacak yakın bir yoldan götürecek?» Buna cevaben Ebû Hayseme, — ki bu, Beni Hârise b. Hâris'in kardeşidir. —

«Ben, yâ Resûlallah», dedi. Ve onları Beni Hârise arazisi içinde onların malları arasında geçirdi. Nihâyet Mirbe b. Kayzi'nin malının yanına gitti. Mirbe' gözü görmeyen münafık bir adam idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve onunla birlikte olan müslümanların sesini işitince kalktı onların yüzlerine toprak atmaya başladı. Ve şöyle diyordu :

«Eğer Resûlullah isen ben sana benim bahçeme girmeni helâl etmiyorum.» Bana zikr olundu ki o, o topraktan bir avuç eline aldı sonra şöyle dedi :

«Vallahi ey Muhammed, şâyet bilsem ki bu toprağı senden başka bir kimseye isabet ettirmem, elbette onu senin yüzüne vururum.» Bunun üzerine sahâbeler, onu katletmek için hemen harekete geçtiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise :

«Onu katletmeyiniz. Bu kör bir adamdır. Kalbi de kör gözü de», dedi. Fakat Sa'd b. Zeyd — ki Beni Abdul Eşhel'in kardeşidir — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan nehy etmesinden önce erken davrandı, onun başına bir yay ile vurup başını yarıdı.

Resûlullah'ın boğaza inmesi ve savaş için hazırlık yapması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam etti ve nihayet Uhud'dan olan boğaza vadinin dağa doğru olan yakasına indi. Sirtını ve askerini ordugâhını Uhud'a dayadı. Dedi ki :

«Sizden hiçbir kimse biz kendisine kıtal ile emr etmeden savaşmasın.» Kureyş ise develerini ve atlarını müslümanların hurmalık çukurlarından Samğa'daki (36) ekin tarlalarına serbest bırakmışlardı. Bu durumda, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaştan nehy ettiği zaman, Ensâr'dan bir adam şöyle dedi :

«Beni Kayle (37)'nin ekinlerini atlarına otlatınsınlar biz de hiç vuruşmayalım!» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaşa hazırlık yapıyordu. O yediyüz kişi ile birlikte idi. Okçuların üzerine Abdullah b. Cubeyr'i emir = kumandan yaptı. Bu Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Bu o zaman beyaz bir elbise ile üniformalı idi. Okcular elli kişi idiler. Resûlullah ona şöyle buyurdu :

«Athlıları bizden oklarla def et ki ardımızdan gelmesinler. İster lehimize olsun ister aleyhimize olsun, yerinde sâbit kal ki senin tarafından bize gelmesinler.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki zırhı üst üste giyindi ve sancağı Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Bu Beni Abdiddar'ın kardeşidir. (38)

Kendileri on beş yaşında oldukları halde Resûlullah'ın Onlara izin verdiği kimseler

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman savaş için Se-

(36) Samğa : Uhud'un yakınında bir yerdir.

(37) Benû Kayle : Bunlar Eys ve Hazrec'dir. Kayle : Ensârın analardan bir anadır ki onlar o kadına nisbet edilirlerdi.

(38) O zamanki Araplarda sürekli savaşlar olduğu için, kabilecilik ve aşiretçilik yetmiyormuş gibi, başkalarla haliflik (müttefiklik) ve kardeşlik bağlarını kuruyorlardı.

müre b. Cündeb el-Fezâri ile Râfi b. Hadic'e izin verdi. Bunlar Beni Hârise'nin kardeşleridirler. On beş yaşlarında idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları geri çevirmişti. Ona denildi ki:

«Yâ Resûlallah, Râfi ok atıcısıdır.» Bunun üzerine ona izin verdi. Râfi'e izin verdiği zaman ona denildi ki:

«Yâ Resûlallah, Semüre Râfi'i yıkıyor.» Bu sefer ona da izin verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Ömer b. Hattab ve Zeyd b. Sâbit'e de izin verdi. Bu Beni Mâlik b. Necacar'dan bir kişidir. Berâ b. Âzib'e de izin verdi. Bu Beni Hârise'den biridir; Amr b. Hazm'a da izin verdi. Bu Beni Mâlik b. Neccar'dan biridir; Üseyd b. Zuheyr'e de izin verdi. Bu Beni Hârise'den biridir. Sonra da Hendek gününde on beş yaşlarında oldukları halde onlara savaş için izin verdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kureyş harbe hazırlandı. Onlar üç bin kişi idiler. Onlarla birlik-te iki yüz at vardı. Yanlarında getirmişlerdi. Hâlid b. Velid'i atlıların sağ koluna kumandan koydular, sol kolun başına da İkrime b. Ebi Cehl'i koydular.

EBÜ DÜCÂNE'NİN DURUMU

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Kim bu kılıcı hakkıyla alacak?» deyince birtakım adamlar ona doğru kalktılar. O ise kılıcı onlara vermedi. Nihayet Ebü Dücâne Simâk b. Hareşe, (ki bu Beni Sâide'nin kardeşidir) kalkıp ona gitti ve şöyle dedi:

«Bu kılıcın hakkı nedir, yâ Resûlallah?» Dedi ki:

«Eğilinceye kadar onunla düşmana vurmandır.» Dedi ki:

«Ben onu hakkıyla alırım, yâ Resûlallah.» Resûlallah kılıcı ona verdi. O şecaatlı, harb esnasında tekebbür eden bir adam idi. Kırmızı sarığını sardığı zaman millet, yakında savaş olacağını bilirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden kılıcı aldığı zaman işte o sarığını çıkarttı ve başına sardı ve iki saf arasında salınmağa başladı.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Câfer b. Abdullah b. Eslem, — ki bu Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsıdır, — Ensâr'dan Beni Seleme'den bir adamdan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Dücâne'yi tekeb-
bürlenirken gördüğü zaman şöyle dedi :

«Bu gibi yerlerde hariç o Allah'ın gazablandığı bir yürüyüştür.»

Fâsık Ebû Âmir'in durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki :

Ebû Âmir, Beni Dubeye'den biri olan Amr b. Sayfi b. Mâlik b. Numan'ın kölesidir. Evs'den elli genç ile beraber, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den uzak kalmak için çıkmıştı. Bazıları «onların onbeş kişi olduğunu» derler. Ebû Âmir, Kureys'e şöyle vâid-de bulunuyordu : Kavmimle karşılaşsam hiç kimse bana karşı gel-meyecek.

Müşriklerle sahâbeler karşılaştıkları zaman, müşriklerden ilk karşılaşanlar, Mekke dışından onlara katılanlar ve Mekke halkının kölelerinden olan kimselerle birlikte Ebû Âmir idi. O şöyle nidâ etti :

«Ey Evs topluluğu, Ben Ebû Âmirim.» Onlar dediler ki :

«Ey fâsık Allah sana göz nimetini vermesin.» (Ebû Âmir'e, Câhiliyyede Râhib denilirdi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu «fâsık» diye isimlendirdi. O, kavmi olan Evs'in kendisine karşı red cevaplarını işitince şöyle dedi :

«Benden sonra kavmime şer isâbet etmiştir.» Sonra onlarla şiddetli bir şekilde savaştı. Sonra onlara taşlarla çatıştı.

Ebû Süfyan'ın Kureys'i teşvik etmekteki üslubu

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ebû Süfyan Beni Abdiddar'dan olan sancak sahiblerine, onları kâtıla teşvik ederek şöyle dedi :

«Ey Beni Abdiddar, şüphesiz Bedir gününde sancağımızı siz üst-lendiniz. Gördüğünüz gibi, o musibet bize isabet etti. Milletler, bay-raklariyle yaşarlar. Bayrakları zâil olduğu zaman onlar da zâil olur-lar. Ya sancağımızı siz taşırsınız veya bizim ile onun arasından çe-kilirsiniz, biz onu taşıyoruz.»

Bunun üzerine onlar bununla ilgilendiler, vâidleştiler ve şöyle dediler :

«Biz sancağımızı sana teslim ediyoruz, karşılaştığımız zaman nasıl yapacağımızı yarın göreceksin.» Ebü Süfyan da zâten bunu istiyordu.

Hind ve beraberindeki kadınların teşvikleri

Millet karşılaştıkları ve birbirine yaklaştıkları zaman, Hind binti Utbe kendisiyle beraber bulunan kadınlarla kalktı ve erkeklerin ardından defleri çalmaya ve onları teşvik etmeğe başladılar ve söyledikleri arasında şöyle diyordu :

وَيْتَا بَنِي عَبْدِ النَّازِ وَيْتَا حُمَاةَ الْأَذْيَارِ
فَرَزْنَا بِكُلِّ بَنَاتٍ

«Ey Beni Abdiddar ve ey arkadan gelenlerini himaye eden kimseler.
Her kesici şey ile vurun!»

Ve yine şöyle diyordu :

إِن تَقْبِلُوا نُنَاقِ وَفَرِشُ النَّارِ
أَوْ تَذَرُوا فَارِقُ فِرَاقٍ غَيْرِ وَامِنُ

«Eğer bu tarafa dönerseniz boyun boyuna sarılırız ve küçük kilimlerimizi sereriz.

Veya eğer arka çevirirseniz birbirimizden ayrılırız, tıpkı dost olmayan bir kimsenin ayrılığı gibi...»

Müslümanların şîarı = (parolası)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Uhud günündeki şîarı şu idi : «Öldür, öldür.» İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

Ebü Dücâne'nin kıssasının tamamı

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Millet savaştı. Nihayet harb kızıştı ve Ebü Dücâne vuruştu. Ta karşı tarafın içine girdi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana ehli ilimden birden çok kimseler haber verdiler ki Zübeyr b. el-Avvam şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kılıcı istediğimde onu bana vermeyip Ebü Dücâne'ye verdiği zaman, içimde bir şüphe geldi ve dedim ki :

«Ben onun halası Safiyye'nin oğluyum. Kureyştenim. Halbuki ben kalkıp ondan önce kılıcı ondan istedim, o ise kılıcı ona verdi ve beni terketti. And olsun Ebü Dücane'nin ne yapacağına bakıyorum ve onun peşine gidiyordum. Kırmızı sarığını çıkarttı ve onu başına sardı. Ensar şöyle dedi :

Ebü Dücâne ölüm sarığını çıkarttı. O sarığı başına bağladığı zaman ona işte böyle diyorlardı. Ben onu takip ederken o şöyle der olduğu halde çıktı :

أَنَا الَّذِي عَاهَدَنِي خَلِيلِي وَتَحَنُّنُ السَّمْعِ لَتَى النَّخِيلِ
أَلَا أَقَوْمَ الدَّهْرِ فِي الْكَثِيرِ . اضْرِبْ بِسَيْفِ اللَّهِ وَالرَّسُولِ

«Ben bir kişiyim ki dostum hürmalıkların yanında kan dökmek.
Harpte safların arkasında asla kalmamak üzere benden söz aldı.
Ne harikadır, Allah'ın ve Resûlünün kılıcı.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Şiirde, harbin safları arkasında mânasına olan keyûl, bağlar mânasına olan kübûl diye rivâyet olunur.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Nihayet, Ebü Dücane karşısına çıkan herkesi kılıçtan geçirmeye başladı. Müşriklerin içinde bir adam var idi ki bizim yaralılarımızdan hiç bir kimseyi öldürmeden bırakmıyordu. Böylece o ve Ebü Dücâne birbirine yaklaştılar. Allah'a duâ ettim ki ikisinin arasını birleştirsin. Nihayet karşılaştılar ve sıra ile birbirine iki darbe vurdular. Müşrik Ebü Dücane'ye vurdu. O da kendisini öküz derisinden yapılmış kalkaniyle sakındırdı ve o kalkan onun kılıcını ayırıp attı. Ebü Dücane ona vurdu ve onu katletti. Sonra onu gördüm ki kılıcı Hind binti Utbe'nin başına dikmiş. Sonra kılıcı o kadından uzaklaştırdı. Bunun üzerine dedim ki :

«Allah ve Onun Resûlü herkesten daha iyi bilendir!»

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Düçane Sımak b. Hareşe dedi ki :

«Bir insan gördüm ki insanları şiddetli bir şekilde tırmalıyor. Ben, ona doğru yürüdüm kılıcımı başına diktığım zaman feryad etti, fiğan kopardı bir de baktım ki o bir kadındır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcıyla bir kadına vurmaya kıyamadım.»

Hz. Hamza'nın şehid düşmesi

Hamza b. Abdulmuttalib savaştı ve Erta b. Abd-i Şürehbil b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abdiddar'ı katletti. Bu Erta, sancığı taşıyan kişilerden biri idi. Sonra ona Sibâ b. Abdul-Uzza el-Gubşanî rastladı. Bu, Ebü Niyâr ile künyelenirdi. Hamza ona dedi ki :

«Bana doğru gel ey dilakları kesen kadının oğlu!» Onun anası Ümm-i Enmâr Şerik b. Amr b. Vehb Es-Sekafi'nin azadlısı idi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Şerik b. el-Ahnes b. Şerik'dir. O kadın Mekke'de sünnetçi idi. İkisi karşılaştıkları zaman Hamza ona vurdu ve onu da katletti.

Cubeyr b. Mutim'in kölesi Vahşi şöyle dedi : Vallahi ben Hamza'ya bakıyordum. Milleti kılıçtan geçiriyor ve dokunduğu hiçbir şeyi bırakmıyordu. Tıpkı bozalak erkek deve gibi. O sırada ona benden önce Sibâ' b. Abduluzza gitti. Hamza da ona dedi ki :

«Bana doğru gel ey dilakları kesici kadının oğlu!» Ve ona bir darbe indirdi. Vurmakla kesmek bir oldu. Sanki kılıç hiç şaşmadı. Ben mızrağımı salladım nihayet ona isabet edeceğine tam kanaat getirdiğim zaman onun üzerine gönderdim. Onun göbeği ile kasığı arasına düştü ta iki ayağının arasından çıktı ve o bana döndü mecalsiz bir şeyilde yere düştü. Onu biraz bekledim. Nihayet öldü. Ben de geldim, süngümü aldım. Sonra ordugâha doğru uzaklaştım. Artık ondan başka hiç bir şeye ihtiyacım yoktu.

Vahşi'nin Damriye ve İbn-i Hiyâr'a Hamza'yı nasıl öldürdüğünü anlatması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Fazl b. Abbas b. Rebîe b. Hâris, Süleyman b.

Yesar'dan naklen, o da Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi :

Ben ve Ubeydullah b. Adiyy b. Hiyâr — ki bu Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'ın kardeşidir. Muâviye b. Ebi Süfyan zamanında çıktık ve millet ile beraber yolları geçtik. Döndüğümüz zaman Hıms'a uğradık. Cubeyr b. Mutim'in azadlısı Vahşi orada yerleşmiş ve orada ikamet ediyordu. Oraya geldiğimiz zaman bana Ubeydullah b. Adiyy dedi ki :

— Vahşi'ye gelip ona Hamza'nın katlini, onu nasıl katlettiğini sormaya var mısın? Ona dedim ki :

— Nasıl dilersen.

Böylece ondan sormak üzerine Hıms'a gittik. Biz Vahşi'yi sorarken bir adam bize şöyle dedi :

— Siz muhakkak onu yakında evinin avlusunda bulacaksınız. O üzerine şarabın gâlib olduğu bir adamdır. Eğer onu sarhoş değilken bulursanız Arabi bir kıyâfet içinde onu bulursunuz ve onun yanında istediğiniz şeyleri bulursunuz ve kendisinden soracağınız haberlerden dilediğinize nâil olursunuz. Eğer onu, kendisini bazı haller ile bulursanız ondan ayrılıp uzaklaşın. Dedi ki :

— Biz de çıktık yürüyorduk, nihâyet ona geldik bir de baktık ki o evinin avlusunda bir hasırın üzerinde duruyor. Yaşlanmış kuşlar gibi yıkılmıştı.

İbn-i Hîşâm dedi ki :

— Buğâs : Siyaha çalan kuşlardan bir nevidir.

Bir de baktık ki zararsız bir vaziyette sarhoş olmadığı bir haldedir. Onun yanına vardığımız zaman ona selâm verdik. O başım Ubeydullah b. Adiyye doğru kaldırdı ve şöyle dedi :

— Adiyy b. Hiyâr'm oğlu musun sen? Dedi ki :

— Evet. Dedi ki :

— Vallahi seni, Zu Tuvâ'da sana süt emziren anan Sadiye'ye verdiğim zamandan beri seni görmedim. Ben seni o kadına o devesi üzerinde olduğu halde verdim, o seni bezlerin içinde aldı. Ayakların bana göründü. Vallahi yanımda durduğun zaman o ayaklar ile seni tanıdım.

Onun yanında oturduk ve ona şöyle dedik :

— Sana geldik ki senin Hamza'yı nasıl katlettiğinden haber alalım, onu nasıl katlettin? O da dedi ki :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bundan bana sorduğu zaman haber verdiğim gibi, size de haber vereceğim :

— Ben Cübeyr b. Mut'im'in bir kölesi idim. Onun amcası Tuame b. Adıyy, Bedir gününde musibete uğramıştı. Kureyş Uhud'a yürüdüğü zaman Cübeyr bana şöyle dedi :

«Eğer Muhammed'in amcası Hamza'yı amcam mukabilinde katledersen sen azadsın.» Ben de milletle birlikte yola çıktım. Ben Habeşli bir adam idim. Mızrakı Habeşlilerin atışı gibi atardım. Az ke-re onunla bir şeye vurmakta hata ederdim. Millet, karşı karşıya geldikleri zaman çıktım Hamza'yı gözetliyor ve ona bakıyordum. Nihayet onu topluluğun yanında gördüm. Bozalak erkek deve gibi idi. Milleti kılıçtan geçiriyordu. Hiçbir şey ona dayanmıyordu. Ben onun için hazırlanıyor onu kastediyor ve ondan bir ağaç ile veya bir taş ile gizleniyordum ki bana yaklaşıp. Bu ara Siba' b. Abdul-Uzzâ ben-den önce ona doğru gitti. Hamza onu gördüğü zaman ona :

«Gel bana ey dilakları kesen kadının oğlu!» dedi. Ve hemen ona bir darbe vurdu. Vurmayı ve kesmeyi öyle süratle yaptı ki sanki kılıç hiç hedeften şaşmadı. Ben mızrağımı salladım Nihayet ona tam kanaat getirdiğim zaman mızrağı onun üzerine gönderdim. Onun göbeği ile kasığı arasına düştü, hatta iki ayağının arasından çıktı. Ağır ağır bana doğru kalkmaya başladı ve oraya yığıldı. Ben onu ve mızrağımı terkettim. O orada öldü. Sonra ona geldim ve mızrağımı aldım. Sonra ordugâha geri döndüm ve orada oturdum. Artık hiç bir şeye ihtiyacım yoktu. Çünkü onu ancak azad olunayım diye katlettim. Mekke'ye geldiğim zaman azad edildim. Sonra Mekke'de ika-met ettim nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi feth ettiği zaman Tâif'e kaçtım ve orada bekledim. Tâif'in elçi heyeti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına müslüman olmak için gittikleri zaman bütün yollar bana kapandı. Dedim ki :

«Şam'a veya Yemen'e veya beldelerden birine kavuşurum. Vallahi ben bu düşüncede iken bir adam bana dedi ki :

«Yazık sana! Vallahi O, dinine giren ve onun şahadetini getiren hiçbir kimseyi katletmiyor.»

Vahşi, Resûlullah'ın önünde müslüman oluyor

Adam, bunu bana söylediği zaman çıktım ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Medine'ye geldim. Onun baş ucun-

da ancak ayakta hak şehâdetiyle şehâdet getiriyor olmamdan başkasını iştirmedi. Beni görünce dedi ki :

«Vahşi sen misin?» Dedim ki :

«Evet yâ Resûlallah.» Dedi ki :

«Otur bana Hamza'yı nasıl katlettiğini anlat.» Ben de onu size anlattığım gibi anlattım. Sözümü bitirdiğim zaman dedi ki :

«Yazık sana! Huzurumdan kaybol ve ben seni görmeyeyim.» Dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den her nerede olursa uzak kaçıyordum ki beni görmesin. Ta Allah O'nun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruhunu kabz edinceye kadar.

Vahşi'nin Müseyleme'yi katletmesi

Müslümanlar, Yemâme'nin sahibi Müseylemetül-Kezzâb'a savaş açtıkları zaman onlarla beraber çıktım ve onunla Hamza'yı katlettiğim mızrağımı aldım. Millet, birbiriyle karşı karşıya geldikleri zaman Müseylemetül-Kezzâb'ı elinde kılıç olduğu halde ayakta dururken gördüm, Onu tanıyordum. Hazırlandım. Diğer taraftan da Ensar'dan bir adam da hazırlandı. Her ikimiz de onu kast ediyorduk. Mızrağımı oynattım. Nihayet tam hedefe gideceğine kanaat getirdiğim zaman mızrağımı onun üzerine attım, mızrak ona saplandı. Ensari de onun üzerine atıldı ve ona kılıç ile vurdu. Artık, hangimizin katlettiğini Allah daha iyi bilir. Eğer onu ben katletmişsem, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra insanların en hayırlısı (olan Hamza'yı) ve insanların en şerlisi olan (o kâfiri) katlettim, sayılır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Fazl, Süleyman b. Yesâr'dan naklen, o da Abdullah b. Ömer b. el-Hattab'dan (ki bu, Yemâme'de hazır bulunmuştu) naklen bildirdi ki o şöyle dedi :

Vahşi, Müseylime'yi öldürdüğü zaman birisi yüksek sesle «Müseylime'yi Siyah bir köle katletti» diyordu.

Vahşi divandan atıldı

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana şu haber vardı ki : Vahşi'ye şarab içtiği için tekrarlar had

vuruluyordu. Ta İslâm nüfus kütüğünden (divandan) çıkarıldı. Ömer b. el-Hattab şöyle diyordu : Bildim ki Allah Teâlâ Hamza'nın kâtili-nin yakasını bırakacak değildir.

Mus'ab b. Umeyr'in katli edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Mus'ab b. Umeyr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde savaştı nihayet katli olundu. Onu katleden, İbn-i Kame el-Leysi idi. Zan ediyordu ki :

O Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Sonra Kureyş'e döndü ve şöyle dedi : «Muhammed'i katlettim.. » Mus'ab b. Umeyr katli olununca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı Ali b. Ebi Tâlib'e verdi. Ali b. Ebi Tâlib ve bir cemaat müslüman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde savaştılar.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Müseyleme b. Alkame el-Mazeni haber verdi, şöyle dedi :

Uhud gününde savaş şiddetlendiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensar'ın bayrağının altında oturdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyh)'e haber gönderdi ki bayrağı öne geçirsin. Ali de öne geçti ve şöyle dedi :

«Ben Ebû Fusem'im. Kırıp dökerim.» İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Ebû Kusam denilir.) Ebû Sa'd b. Ebi Talha — ki bu müşriklerin sancağının sahibi idi. — şöyle çağırdı :

«Ey Ebül-Kusam karşılaşmak istiyor musun?» Dedi ki :

«Evet.»

Bunun üzerine ikisi iki saffın arasında karşılaştılar ve birbirine ard arda darbeler indirdiler. Ali ona vurdu, onu yere serdi. Sonra ondan ayrıldı. Direkt öldürmesini istemedi. Ali'nin arkadaşları ona dediler ki :

«Üzerine atılıp süratle onu katletsen ya?» O da dedi ki :

O beni avretiyle karşıladı. Akrabalık şefkatımı çekti. Allah (Azze ve Celle)'nin onu katlettiğini anladım.»

Denilir ki : Ebû Sa'd b. Ebi Talha iki saffın arasına çıktı ve şöyle ünledi : «Ben Kasım'ım (kırıcıyım) mübareze edecek var mı?» Ona hiçbir kimse çıkmadı. Bunun üzerine şöyle dedi :

«Ey Muhammed'in ashâbı! Maktullerinizin cennette, maktullerimizin ise cehennemde olduklarını sanıyorsunuz. Lâta and olsun ki, yalan söylüyorsunuz. Şayet bu meselenin gerçek olduğunu bilseydiniz bana sizden birisi çıkardı.» Bunun üzerine Ali b. Ebi Tâlib ona doğru çıktı ve birbirine sıra ile darbeler vurdular. Ali ona vurdu ve onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Sad b. Ebi Talha'yı, Sad b. Ebi Vakkas katletti...

Asım b. Sâbit'in durumu

Asım b. Sâbit b. Ebi Akleh savaştı. Mûsâfi' b. Talhâ ve onun kardeşi Cûlâs b. Talha ile savaştı. Onların her birine bir ok isabet ettirdi. Bunun üzerine onlar, anaları Sûlâfe'ye gelir, başını onun kucağına koyarlardı. Sûlâfe şöyle derdi :

«Ey oğulcuğum, kim sana vurdu?» O da şöyle derdi :

«Biri bana vurduğu zaman; «Al bunu benden. Ben İbn-i Ebu Aklehim » dediğini işittim.» Bunun üzerine Sûlâfe adadı ki :

«Eğer Allah Âsım'ın başını onun eline geçirirse onun içinde şarab içecek. Asım ise Allah'tan istemişti ki, hiçbir müşrike asla el sürmesin ve hiçbir müşrik de ona el sürmesin.»

Osman b. Ebi Talha, müşriklerin sancağını taşıyarak şöyle dedi :

إِن عَلَى أَهْلِ الْوَأَاءِ حَقٌّ أَن يَخْضِبُوا الصَّمْدَةَ أَوْ تَنْدَقًا

«Sancağın ehlinin üzerine hakkıdır ki, süngüyü kana batırsınlar veya onu kırsınlar.»

Bunun üzerine Hamza b. Abdul-Muttalib onu katletti.

Meleklerin yıkadığı Hanzala

Hanzala b. Ebi Âmir ile Ebü Süfyan karşı karşıya geldiler. Hanzala b. Ebi Âmir onun üzerine çıktığı zaman Şeddâd b. Esved, — ki bu İbn-i Şeüb'dur, onu Ebü Süfyan'ın üstüne çıkmış gördü. Şeddâd ona vurdu ve onu katletti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Şüphesiz melekler arkadaşınızı, yani Hanzala'yı yıkıyorlar. Bunun üzerine onun ailesinden durumunu sordular. Ailesi dedi ki :

O savaş çağrısını (Hatifi) işittiği zaman yıkanamadı, cünüb olarak çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

(Hatif) yerine (şiddetli bir ses mânasında) Hâia denilir. Hadiste şöyle gelmiştir :

«İnsanların hayırlısı atının yularından tutan ki düşmandan, korkulur bir ses (hatifi) işittiği zaman o sese doğru uçar.»

Tırrımâh b. Hakim et-Tâi, (ki Tırrimah erkeklerden uzun olan kişi demektir) şöyle dedi :

أَنَا ابْنُ حِمَاةِ الْمَجْدِ مِنْ آلِ مَالِكٍ إِذَا جَلَّتْ خَوْزُ الرِّجَالِ تَجِيعُ

«Ben, adamların korkak ve zayıfları, korkudan bağırmaya başladıkları zaman Mâlik soyundan şerefin himâyecilerinin oğluyum.»

Hey'e : İçinde korku olan sayha = korkulu bağırmaktır.

İbn-i İshâk dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : İşte bundan dolayı melekler onu yıkadılar.

Esved ile Ebü Süfyan'ın Hanzala'yı katletmeleri hakkındaki şiirleri

Şeddâd b. el-Evsed Hanzala'nın katli hakkında şöyle dedi :

لَأُحْمِيزَ صَاحِبِي وَتَنْبِيْ يَطْنَنَةُ مِثْلِ شُعَاعِ الشَّمْسِ

«Güneşin parıltısı gibi bir vurma ile arkadaşımı ve kendimi elbette himaye ederim.»

Ebü Süfyan b. Harb, Uhud gününde yakaladığını ve İbn-i Şeüb'un Hanzala'ya karşı ona yardım etmesini zikr ederek şöyle dedi :

وَلَوْ شِئْتُ لَنَجَّيْتُ كَيْتَ طَيْرَةٍ   وَلَمْ أَجْلِ النَّعْمَاءَ لِأَيْنِ شَعُوبِ
وَمَا زَالَ مَهْرِي مَزَجَ الْكَلْبِ مِنْهُمْ   لَدُنْ غُدُوَّةٍ حَتَّى دَنَتْ لِقُرُوبِ
أَقَاتِلُهُمْ وَأَدْعِي يَا لِقَالِيبِ   وَأَذْفَعُهُمْ عَنِّي بِرُكْنِ صَلِيبِ
فَبِكَيِّ وَلَا تَرْعَى مَقَالَةَ عَاذِلِ   وَلَا تَسْأَلِي مِنْ عِبْرَةٍ وَنَحِيبِ
أَبَاكَ وَإِخْوَانَا لَهُ قَدْ تَتَابَعُوا   وَحَقَّ لَهُمْ مِنْ عِبْرَةٍ بِنَصِيبِ
وَسَلَّى اللَّبِيَّ قَدْ كَانَ فِي النَّفْسِ أَنِّي   قَتَلْتُ مِنَ النِّجَارِ كُلَّ نَحِيبِ
وَمِنْ هَاهُنَا قَرْمًا كَرِيمًا وَمُضْعَبًا   وَكَانَ لَدَى الْمُنِجَاءِ غَيْرُ هَيُوبِ
وَلَوْ أَنِّي لَمْ أَشْفِ نَفْسِي مِنْهُمْ   لَكَانَتْ شَجَا فِي الْقَلْبِ ذَاتُ نُدُوبِ
وَأَبَا قَدْ أَوْدَى الْجَلَايِبُ مِنْهُمْ   يَهُمُّ خَدَبٌ مِنْ مُطَلَبٍ وَكَيْبِ
أَصَابَهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ لِدِمَائِهِمْ   كِفَاءً وَلَا فِي خَطَاةٍ بِضَرِيبِ

«Şâyet ben dileyeydim at beni kurtarırdı İbn-i Şcüb'a karşı minnetdar olmazdım.

Benim at tayım, onlardan, köpeğin seslenmekle kovulacağı bir mekânda sabahdan güneş batmaya yaklaşmaya kadar devamla kaldı.

Ordan uzaklaştım.

Onlarla savaşıyorum, kim üstündür diye söylüyorum, salabetli bir kazım ile onları benden def ediyorum.

O halde ağla hayal kırıklığına uğrayan kimsenin sözüne bakma ona aldırış etme ve göz yaşından ve azaz ile ağlamaktan melâlet getirip hayal kırıklığına düşme.

Baban ve onun kardeşleri birbir peşine gittiler ve onlar için pay olarak göz yaş gereklî oldu.

Neccâr'dan her bir kerim cömerd kişiyi katlettiğime dair içimdeki şeyi unutturmaya başlamıştı.

Hâşim'den de kerim bir erkek deveyi (yâni Hamza'yı ve Musab'ı (katlettiğimi.

Halbuki bu harb esnasında korkulur bir kişi değildir.

Şâyet ben onlardan nefsimin intikamını alıp yüreğimi soğutmasaydım elbette kalbde yaraların izleri bir hüzn olurdu.

Cilbablar içinde (39) içlerine işlemiş darbe yaraları olduğu halde kanı akan ve hüznü kimseler helâk oldukları halde çekindiler. Onlara, kanları için bir emsal olmayan ve yüksek hasletle de benzeri bulunmayan kimseler isabet ettirdiler.»

EBÜ SÜFYAN'a karşı reddiye olarak Hassan'ın şiiri

Ibn-i Hişâm'ın zikrettiğine göre Hassan b. Sâbit de ona şöyle cevap verdi :

ذَكَرْتَ الْقُرُومَ الصَّيْدِمِينَ آلِ هَاشِمٍ   وَلَسْتَ لِزُورٍ قُلْتَهُ بِمُحِبِّ
أَنْتَجِبُ أَنْ أَقْصَدْتَ حَمْرَةَ مِنْهُمْ   بِحَيًّا وَقَدْ سَمَيْتَهُ بِنَجِيبِ
أَلَمْ يَقْتُلُوا عَمْرًا وَعُتْبَةَ وَأَبْنَهُ   وَشَيْبَةَ وَالْحَجَّاجَ وَأَبْنَ حَبِيبِ
غَدَاةَ دَعَا الْعَامِيَ عَلَيْهِ فَرَأَاهُ   بِضَرْبَةٍ عَضِبَ بِهِ مُخَضِّبِ

«Haşim soyundan avcı develeri zikrettin.

Halbuki senin söylediğin elbette yalandır, isâbet eden değilsin.

Necip dediğin Hamza'yı öldürdüğüne mi güveniyorsun.

Amr'ı, Utbe'yi, onun oğlunu, Şeybe'yi, Haccâc'ı ve İbn-i Habib'i öldürmediler mi?

Asî'nin, Ali'yi dâvet ettiği sabahı, o da ona keskin bir kılıçla onun dâvetine riâyet etti, onu kan ile suladı.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Ibn-i Şeûb, Ebü Süfyan'a yaptığı yardımı zikrederek şöyle dedi :

وَلَوْلَا دِفَاعِي يَا بْنَ حَرْبٍ وَمَنْ هَدَى   لَا أَتَيْتُ يَوْمَ النَّفِّ غَيْرَ مُجِيبِ
وَلَوْلَا مَكْرِي الْمَهْزِ بِالنَّفِّ⁽³⁹⁾ قَرَفَرْتُ   ضِبَاعٌ عَلَيْهِ أَوْ ضِرَاءُ كَلِيبِ

«Ey İbn-i Harb şâyet benim müdafaa etmem ve hazır bulunmam olmasaydı dağın alt yanındaki günde sen elbette cevap veremeden ölerdün.

(39) Burada şiirin metninde geçen celâbib sert kumaştan yapılmış şalvardır. Mekke halkının müşrikleri, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte müslüman olan kimselere celâbib ismini veriyorlardı.

Şâyet dağın alt yanında, at tayına hamle yaptırmam olmasaydı sırtlanlar seni yemek için üzerine süratle koşup yiyeceklerdi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Aleyhi ev dirâûn» sözü İbn-i İshâk'ın gayrın lan menkuldür.

Yine Ebü Süfyan'a karşı reddiye olarak söylenen.

Hâris'in şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hâris b. Hişâm, Ebü Süfyan'a cevap vererek şöyle dedi :

جَزَيْتَهُمْ بَوْمًا بِدْرٍ كُنْهَ   عَلَى سَائِرِ ذِي مَنِمَةٍ وَشَيْبِ
لَدَى حَنْ بَدْرٍ أَوْ أَقْتِ رَاهِمَا   عَلَيْكَ وَلَمْ تَحْغَلْ مُصَابَ جَيْبِ
وَإِنَّكَ لَوْ عَايَنْتَ مَا كَانَ مِنْهُمْ   لَأَبَتْ بِقَلْبٍ مَا بَقِيَتْ نَحْبِ

«Bedir gününde onlara neşeli ve ön iki ayağını da kaldıran, şahlanan, yürüyor gibi yürüyen atın üstünde bunun gibi karşılık verdiniz. Bedr'in sahnı yanında veya üzerine birtakım ağılayıcıları koydun ve hiçbir dostun maktulüne üzülmedin.

Vc sen şâyet onlardan olan şeyleri gözünle görseydin elbette sen hayatta olduğun müddetce korkan bir kalb ile dönerdin.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hâris b. Hişâm, Ebü Süfyan'a ancak şunun için cevap verdi. O zannetti ki, Ebü Süfyan şu sözünde, kendisine târizde bulunmuş.

وَمَا زَالَ مُهْرِي مَرَجَرَ الْكَلْبِ مِنْهُمْ

«Benim at tayım, onlardan köpeklerin seslenerek kovulacağı bir mesâfede uzaklaşıp ayrılmadı.»

Çünkü Hâris, Bedir gününde kaçmıştı.

Zübeyr'in, hezimetin sebebinden bahsetmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Allah müslümanlara yardımını indirdi ve onlara vâdini doğru çıkardı. Müşrikleri kılıçlarla katlettiler. Nihayet onları ka-

rargâhtan sıyırdılar. Artık mağlûp olduklarında hiç şübhe kalmamıştı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbad'dan naklen, o da Abdullah b. Zübeyr'den, o da Zübeyr'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Vallahi baktım bir de ne göreyim! Hind binti Utbe'nin hizmetcileri ve onların karıları az çok ne almışlarsa süratle yürüyerek kaçmaktadırlar. Karargâhı boşalttığımız zaman okcular, karargâha doğru yöneldiler ve arkamızı atlılara boş bıraktılar. Böylece ardımızdan geldiler. Bu ara bir çağırıcı şöyle çağırdı : «Dikkat dikkat, Muhammed öldürülmüştür.» Bunun üzerine sancaktarlarını musibete uğratmamızdan sonra döndük. Onlardan hiçbir kimse o sancağa yaklaşmadı. Sonra üzerimize döndüler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Metinde geçen Sarih (yâni çağırıcı kişi) Ezebbül-akabe... Yani şeytândır.

Sancak (müşriklerin sancağı) yere düşmüş olduğu halde öylece kaldı. Nihayet Amre binti Alkame el-Hârisiyye onu aldı ve Kureyş'e götürdü. Onlar da bunun yanında toplandılar. Sancak Suâb ile birlikte idi. Bu, Beni Ebi Talha'nın kölesidir. Habeşlidir. Kureyşlilerden sancağı alanların son kişisi idi. O sancakla savaştı nihayet onun elleri kesildi. Sonra onun üzerine kapandı ve sancağı göğsü ve boynu ile tuttu. Nihâyet sancak üzerinde katl olundu. O : «Ey Allahım artık mazur oldum mu?» diyordu.

Hassân b. Sâbit de bu hususta şöyle dedi :

لَوَاءَ حِينَ رُدِّ إِلَى صُؤَابِ	فَفَخَرْنُمُ بِاللَّوَاءِ وَشَرُّ فَخْرٍ
وَأَلَامٍ مَن يَطَاغُرُ التُّرَابِ	جَنَّتُمْ فَعَزَّكُمْ فِيهِ بِعَدِ
وَمَا إِنْ ذَاكَ مِنْ أَمْرِ الْعَوَابِ	ظَنَنْتُمْ، وَالسَّيْفُ لَهُ ظَنُونٌ
نَمَكَةً يَبْعُكُمُ خُمْرَ الْعِيَابِ	يَأْتِ جِلَادًا ^(*) يَوْمَ التَّقِينَا
وَمَا إِنْ تَعْصَبَانِ عَلَى خِصَابِ	أَقْرَ الْعَيْنِ أَنْ عَصَبَتْ يَدَاهُ

*Sancakla fahirlendiniz, Şuab'a verildiği zaman istihbarın en şerlisi sancaktır.

Onda fahrinizi bir köle ile ve toprağa basanların en yaramazı ile kıldınız.

Zannettiniz! Seftihler ancak zan ederler.

Halbuki bu doğru bir işten değildi.

Şunu zan ettiniz ki:

Kuvvetiniz, Mekke'de karşılaştığımız zaman heybelerin altunlarını satmanızdır.

Ellerinin bağlanması gözü dindirmedi.

O eller boya üzerine bağlanmazlar.»

İbn-i Hişam dedi ki:

Onun son beytinin Ebü Hirâş el-Huzeli'ye âid olduğu rivâyet olunur. Halefû'l-Ahmer o şiirleri bana şöyle okudu.

أَقْرَأَ الْعَيْنَ أَنَّ عِدَاتَ يَدَاهَا   وَمَا بَانَ تَمَصِّبَانِ عَلَى خَبَابِ

«Ellerinin bağlanması gözü dindirmedi.

Eller boya üzerine bağlanmazlar.»

Bu beyitlerde, Uhud'dan başka bir yerde, karısının ellerinin bağlandığını kast ediyor.

Bu beytlerin yine Ma'kil b. Huveylid el-Hüzeli'ye âid oldukları da rivâyet olunur.

Amretül-Hârisi'ye hakkında Hassan'ın şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hasan b. Sâbit Amre bint-i Alkame'nin sancağı kaldırması hakkında şöyle dedi:

إِذَا عَصَلُ سَيْفَتِ إِيْمَانَا كَانَمَا   جِدَانِي شِرْكُ مُغْلَمَاتِ الْحَوَاجِبِ
أَقْنَانَا لَمْ طَفْنَا مُبِيرًا مُنْكَلَا   وَخَرْنَا نَامُهَا بِالنَّزْبِ مِنْ كُلِّ جَانِبِ
فَوَلَّا لَوَاهُ الْحَارِثِيَّةِ أَصْبَحُوا   يُبَاعُونَ فِي الْأَسْوَاقِ نَيْعَ الْحَلَائِبِ

«Adel (40) bize doğru sanki o kashları belirlenmiş Şürk greyiklerinin yavruları imiş gibi sevk olundukları zaman,

(40) Adel: Huzeyme'den bir kabilenin ismidir. Şürk bir yerin ismidir. Burası Beni Esed'den Beni Mukzi b. A'yâ'ya âid Kanan dağının ötesinde bir sudur.

Onlara helâk edici kahredici yok edici darbeler kaldırdık ve vurma ile onları her bir canibden topladık.

Şayet Hârisiyye kadının sancağı olmasaydı onlar çarşılarda getirilmiş satılık malların satışı gibi satılırlardı.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bu beyitler ona âid beytler içindedirler.

Uhud gününde Resûlullah'ın başına gelen şeyler

İbn-i İshâk dedi ki :

Müslümanlar çekildiler. Düşman onlara musibet erîştirdi. O gün imtihan ve tecrübe günü idi. Allah o günde müslümanlara şehâdet ikram etti. Hattâ düşman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kadar yol buldu ve taşları ona isâbet ettirdiler. Taş dörtlü dişine isâbet etti. Yüzünde yara meydana geldi. Dudağı yaralandı. Ona isâbet ettiren kimse Utbe b. Ebi Vakkâs idi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dörtlü dişi Uhud gününde kırıldı. Yüzünde yara açıldı, kan yüzü üzerine akmaya başladı. Kanı silmeğe başladı, şöyle diyordu :

«Peygamberinin yüzünü kana boyayan bir kavim nasıl felâh bulur! Halbuki o onları Rablerine dâvet ediyor!» Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) bu hususta şu âyetini inzâl buyurdu :

« لَبَسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ نَعًى أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ »

«Allah'ın, onların tebvelerini kabul veya onlara azab etmesi işyle senin bir alâkan yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Rübeyh b. Abdurrahman b. Ebi Said el-Hudri, babasından naklen, o da Ebü Said el-Hudri'den naklen şöyle zikir etti :

Utbe b. Ebi Vakkas, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e işte o günde ok attı ve üst sağ dörtlü dişini (yani ön dişlerle azı diş

arasındaki dişini) kırdı. Alt dudağını da yaraladı. Abdullah b. Şihâb ez-Zühri de onun alnını yaradı. İbn-i Kamie de yanağının üst tarafını yaraladı. Miğfer'in halkalarından iki halka yanağının üst tarafına girmişti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebü Âmir'in, müslümanların içine düşmesi için yaptığı çukurlardan bir çukura düştü. Müslümanlar ise bu çukurları bilmiyorlardı.

Ali b. Ebi Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden tuttu; Talha b. Ubeydullah onu kaldırdı ve ayağa kalktı. Mâlik b. Sinân Ebü Said el-Hudri'nin babası, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden kanı dudaklariyle ağzına çekti sonra yut-tu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

«Kanımın kanına dokunduğu kimseye ateş isâbet etmez.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdi şöyle zikr etti :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

«Kim yer yüzünde yürüyen bir şehidi görmek isterse, Talha b. Ubeydullah'a baksın.»

Abdulaziz ed-Derâverdi dedi ki : İshâk b. Yahyâ b. Talha'dan naklen, o da İsâ b. Talha'dan naklen, o da Aişe'den naklen, o da Ebü Bekr es-Siddık'dan rivâyet etti ki :

Ebü Ubeyde b. el-Cerrah iki halkadan birini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden çıkarttı, böylece onun ön dişi düştü. Sonra diğer halkayı çıkarttı. Bu sefer diğer bir ön dişi de düştü. Böylece ön dişlerinin ikisi düşmüş oldu.

Hassan'ın Utbe hakkında ve onun sebebiyle
Resûlullah'a isâbet eden şey hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit, Utbe b. Ebi Vakkas'a dedi ki :

إِذَا اللهُ جَازَى مَعْشَرًا بِفَعَالِهِمْ   وَصَرَّيْهُمْ (۱) الرَّحْمَنُ رَبُّ الْمَشَارِقِ
فَأَخْرَجَ الرَّبِّيَّ يَا عُتَيْبَ بْنَ مَالِكٍ   وَلَقَدْ قَبِلَ الْمَوْتَ إِحْدَى الصَّوْءِاقِ

بَسَطْتُ يَمِينًا لِلنَّبِيِّ تَعَمُّدًا   فَأَذَمِّتُ فَاهُ ، قَطَمْتُ بِالْبَوَارِقِ
فَهَلَّا ذَكَرْتُ اللَّهَ وَالْمَنْزِلَ الَّذِي   تَصِيرُ إِلَيْهِ عِنْدَ إِحْدَى الْبَوَارِقِ

«Allah bir topluluğa fiilleri sebebiyle ceza verdiği ve Rahmân olan doğuların Rabbi onlara zarar verdiği zaman...

Ve ey Uteybe b. Mâlik Rabbim seni hor ve zelil etsin ve ölümden önce seni yıldırımlardan biri ile karşılaştırsın.

Kasden Peygamber için sağ elini açtım ve onun ağzını kanattım, ellerin kılıçlarla kesilsin.

Musibet ve felâketlerden biri esnasında, Allahı ve kendisine varacağım menzili hatırlasaydın ya.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

O beytlerden iki beyti terkettik. Çünkü onlarda kötü sözler vardı.

İbn-i Seken ve Uhud gününde çektiği zorluk

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyşliler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in etrafını sardığı zaman buyurdu ki :

«Kim bizim için kendisini satacak?»

Bana Husayn b. Abdirrahman b. Amr b. Sad b. Muaz, Mahmud b. Amr'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Bunun üzerine Ziyad b. Seken, Ensardan beş kişi ile birlikte kalktı. — Bazılar derler ki : O ancak Umâre b. Yezid b. Seken'dir — Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde bir bir savaştılar. Birer birer önünde ölüyolardı. Nihâyet onların sonuncusu Ziyâd veya Umâre oldu. O da savaştı ve ona yara isâbet etti. Sonra müs-lümanlardan bir topluluk geldiler ve müşrikleri ondan izâle ettiler, onlara gâlib oldular.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Umare'yi bana yaklaştırdı, dedi. Onlar da onu ona yaklaştırdılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayagını ona yastık etti. Böylece yanağı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayacağı üstünde olduğu halde öldü.

**Ümm-ü Sa'd'in, Uhud gününde cihâddaki nasibinden
bahsetmesi**

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ümm-ü Umâre Nüseybe binti Kâ'b el-Maziniyye Uhud gününde savaştı.

Said b. Ebi Zeyd el-Ensâri zikr etti ki : Ümm-ü Sad binti Sad b. Rebî şöyle diyordu :

Ümm-ü Umâre'nin yanına girdim ve ona dedim ki :

«Ey teyze, haberini bana bildir. » O da dedi ki :

«Gündüzün evvelinde insanların ne yapacaklarına bakmak için çıktım. Benimle birlikte içinde su olan bir su kabı bulunuyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, o, ashabı içinde olduğu halde vardım. Devlet ve muzafferiyet müslümanlar içindi. Müslümanlar yenilgiye uğradıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim ve savaşa bizzat katıldım. Ve ondan kılıçla düşmanı def etmeye ve yaydan ok atmaya başladım. Ta bana yara isabet edinceye kadar.» Ümm-ü Sad dedi ki :

Onun üzerine yani Ümm-ü Umâre'nin vücudunda derin bir yara gördüm ve ona dedim ki :

«Sana bunu kim isâbet ettirdi.» Dedi ki :

İbn-i Kaime, Akmeehullah! (yâni, Allah onu zelil etsin). İnsanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den geri kaldıkları zaman geldi şöyle diyordu : Bana Muhammed'i gösterin, eğer o kurtulursa ben kurtulmam. Bunun üzerine, ben ve Musab b. Umeyr ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sâbit olan kimselerden birtakım sahâbeler, onun önüne geçtik. İşte o darbeyi bana vurdu. Ben de ona birtakım darbeler indirdim. Fakat Allah düşmanının üzerinde iki zırh vardı.

**Ebü Dücâne ve İbn-i Ebi Vakkas, Resûlullah'tan
düşmanı def edip onu koruyorlarken**

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Dücâne, kendisini, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne kalkan yapıyor, oklar onun sırtına düşüyordu. O da böylece Peygamberin üzerine eğiliyordu. Oklar onun üzerinde birik-

ti. Sad b. Ebi Vakkas da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde ok atıyordu. Sad dedi ki :

— O bana okları veriyor ve şöyle diyordu : «At, babam anam sana feda.» Nihâyet o bana kanadsız bir oku verdi ve şöyle dedi : Bunu da vur.

Katâde'nin çektikleri ve gözünün durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yayından oku attı ve o yayın bir tarafı kırıldı. Katâde b. Numan onu aldı ve o yay, onun yanında kaldı. O günde Katâde b. Numan'ın gözüne isabet olunmuş ve o göz onun yanağının üzerine düşmüştü.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gözü eliyle yerine koydu. O göz, onun gözlerinin en güzeli ve en keskini oldu.

Enes b. Nadr'ın durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Kasım b. Abdurrahman b. Râfi, ki bu Beni Adiy b. Nec-car'ın kardeşidir, haber verip şöyle dedi:

Enes b. Nadr, ki bu Enes b. Mâlik'in amcasıdır. Muhâcirlerden ve Ensardan birtakım adamlarla beraber bulunan Ömer b. el-Hattab ve Talha b. Ubeydullah'ın yanına gitti. Baktı ki ellerini savaştan çekmişler. Sizi oturtan nedir? diye sordu. Dediler ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katl olundu. Dedi ki :

Ondan sonra hayatta ne yapacaksınız! Kalkınız ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolunda öldüğü dâva üzere ölünüz. Sonra kavmi karşıladı ve onlarla savaştı nihayet katl olundu. Enes b. Mâlik onunla isimlendi. Yani amcasının ismini aldı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik'den haber verdi ki o şöyle dedi :

Enes b. Nadr'da o günde yetmiş darbe bulduk. Kimse onu tanıyamadı. Ancak kız kardeşi parmak uçlarından onu tanıdı.

İbn-i Avf'ın aldığı yaralar

İbn-i Hişam dedi ki :

Bana bir ehli ilim haber verdi ki :

Abdurrahman b. Avf'ın ağzına, o gün ok isabet etti ve seniyye dişi kırıldı, yirmi veya daha fazla yara aldı. Yaralar ona ayağından isabet etti. Topal kaldı.

Hezimetten sonra Resûlullah'ı ilk tanıyan kişi

İbn-i İshâk dedi ki :

Hezimetten ve milletin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katl olundu, sözlerinden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ilk tanıyan (Bana İbn-i Şihab ez-Zühri zikr etti) Kâb b. Mâlik'dir. O, dedi ki :

Peygamberin gözlerinin miğferin altından ışıldadığını gördüm ve sesimin en yükseği ile şöyle nida ettim :

— Ey müslümanlar topluluğu, işte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Bunun üzerine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana sus, diye işaret verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bildikleri zaman onu ayağa kaldırdılar, onlarla birlikte boğaza doğru yürüdü. Onunla beraber Ebû Bekr es-Sıddık, Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebi Tâlib, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvam ve Hâris b. Sime ve müslümanlardan bir topluluk (Rıdvanullahi Aleyhim) vardı.

Übeyy b. Halef'in sözü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğaza yükseldiği zaman Übey b. Halef ona kavuştu ve şöyle diyordu :

«Ey Muhammed eğer sen kurtulursan ben kurtulmam.» Bunun üzerine sahâbeler dediler ki :

Yâ Resûlallah onun üzerine bizden bir adam atılsın mı?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

«Onu bırakınız.» Yaklaştığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hâris b. Sime'den süngüyü aldı. Bana zikr edildiğine göre kavminden biri şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o süngüyü ondan aldığı zaman, onu öyle bir salladı ki, devenin sırtından şerâ denilen bir sineğin deve sırtını salladığı zaman ondan uçması gibi biz de ondan kaçtık. (İbn-i Hişâm dedi ki : Şerâ ısırın bir sinektir.) Sonra onu karşıladı ve onun boynuna bir dürtme ile dürttü ki o dürtmeden dolayı atından sarkılıp düştü ve yere yuvarlandı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Tede'dee» atından düştü ve yuvarlandı, demektir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Übey b. Halef, Mekke'de (Bana Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf haber verdiğine göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaşırken şöyle diyordu :

Ey Muhammed! Bir silâhım var. Bir atım var ki ona her gün bir ferak (41) darı yem veriyorum. O atın üstünde seni katledeceğim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

— Hayır bilâkis ben inşaallah seni katledeceğim. Uhud'da boynunda büyük olmayan bir tahriş içine kan dolmuş olduğu halde Kureyş'e döndüğü zaman dedi ki :

— Vallahi Muhammed beni katletti. Ona dediler ki :

— Vallahi senin yüreğin gitmiş. Vallahi sende bir şey yok. Dedi ki :

O Muhammed bana Mekke'de demişti ki : Ben seni katledeceğim, vallahi şayet benim üzerime tükürse, elbette beni katleder. Bunun üzerine Allah düşmanı, onlar onunla Meke'ye dönmüş gelirlerken, Seref'de öldü. (42)

Übeyy b. Halef'in katl olunması hakkında Hassan'ın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit bu hususta şu şiiri söyledi :

لَقَدْ وَرِثَ الضَّلَالَةَ عَنْ أَبِيهِ
أَنْتَ إِلَيْهِ تَعْمَلُ رِمَ عَظْمٍ
أَبَى يَوْمَ بَارَزَهُ الرَّسُولُ
وَوُعْدُهُ وَأَنْتَ بِهٍ جَهْلٌ

(41) Ferak on altı rıtıl alan bir ölçektir.

(42) Seref : Mekke'ye altı millik mesâfede bir yerdir.

وَقَدْ قَلَّتْ بَنُو النَّجَارِ مِنْكُمْ أُمَيَّةَ إِذَا^(١) يُفَوِّتُ: يَا عَقِيلُ
وَتَبَّ إِنَّا رَبِيعَةٌ إِذَا أَطْلَعْنَا أَبَا جَهْلٍ، لِأَمْنِنَا الْمُبْسُولِ
وَأَفْلَتَ حَارِثٌ لَمَّا شَفَلْنَا بِأَسْرِ الْقَوْمِ، أَثَرُهُ قَلِيلُ

«Übeyy, Resûlullah onunla mühareze ettiği zaman, babasından dalâlete vâris oldu.

Onun yanına çürümüş kemikleri taşır olarak geldin, onu korkutuyordun, halbuki sen o konuda câhildin.

Benü Neccar, sizden Ümeyye'yi «Ey Akil» diye imdad dilediği zaman katletmişti.

Rebiâ'nın iki oğlu, onlar Ebû Cehl'e itaat ettikleri zaman helâk olsunlar.

O ikisinin anasına da, oğullarını kaybetme olsun.

Biz kavmin en semizi ile meşgul olduğumuz için Hâris kabilesi az olduğu halde kaçıp kurtuldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Onun üsresi, demek, onun kabilesi demektir.

Yine Hassan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi :

أَلَا مِنْ مُبْلِغٍ عَنِّي أَيْتًا قَدْ أَلْفَيْتُ فِي سُحْقِ السَّعِيرِ
تَمَنَّى بِالصَّلَاةِ مِنْ بَعِيدٍ وَنَفْسِمُ أَنْ قَدَرْتُ مَعَ^(١) التَّدْوِيرِ
تَمَنَّىكَ الْأَمَانِي مِنْ بَعِيدٍ وَقَوْلُ الْكُفْرِ يَرْجِعُ فِي غُرُورِ
قَدْ لَا تَنْتَكِ طَمَنُهُ ذِي حِفَاطٍ كَرِيمِ الْبَيْتِ لَيْسَ بِذِي فُجُورِ
لَهُ فَضْلٌ عَلَى الْأَخْيَاءِ طَرًّا إِذَا نَابَتْ مُلَمَّاتُ الْأُمُورِ

«Acaba benden Übeyye bir bildiren var mıdır ki, muhakkak cehennemnin derinine ve uzağına atılmışsındır.

Uzaktan dalâleti temenni ediyorsun ve eğer kaadir olursan nezirlerle birlikte kâsem de ediyorsun.

Uzaklardan batıl temennileri temenni ediyorsun, halbuki küfürün sözü aldanmaya döner.

Gazabının dürtmesi sana mülâki olmuştur. O dürtten evin kerimidir, fücür sâhibi değildir.

O ki, işlerin felâketleri insanlara nâzil olup indiği zaman, onun için bütün dirilerin üzerine fazilet üstünlük vardır.»

Resûlullah'ın Uhud boğazına varması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğaz'ın ağzına vardı-
ğı zaman Ali b. Ebi Tâlib çıktı ve kalkanını Mihrâs (53) suyundan
bir su ile doldurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ge-
tirdi ki ondan içsin. O ise onda bir koku buldu ve ondan hoşlanma-
dı. İçmedi onunla yüzünden kanı yıkadı. Ve başına döktü ve o şöyle
diyordu : Allah'ın gazabı, peygamberinin yüzünü kanatana şiddetli-
dir.

İbn-i Ebi Vakkas'ın, Utbe'yi öldürmeye hırs göstermesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, Sâlih b. Keysân, ona Sad b. Ebi Vakkas'dan naklen haber
verenden naklen o şöyle diyordu :

Vallahi şimdiye kadar Utbe b. Ebi Vakkâs'ın katli üzerine hır-
sım gibi hiç bir adamın katli üzerine hâris olmadım. Her ne kadar
O kötü huylu ve kavmi içinde sevilmeyen buğz edilen bir kişi de-
ğilse de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Allah'ın azabı
Resûlünün yüzünü kanatan kimsenin üzerine şiddetlendi» sözü artık
bana kâfi geldi.»

Kureyş'in dağa çıkmaları ve Hz. Ömer'in onlarla savaşması

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onunla beraber bu-
lunan sahâbeler ile dağın boğazında iken Kureyş'ten bir grup dağa
çıktılar.

İbn-i Hişâm dedi ki : O atlı grubun başında Hâlid b. Velid bulu-
nuyordu.

---

(53) Ebû Zer dedi : «Ebul-Abbâs dedi ki : Mihrâs Uhud'daki bir su-
dur. Başkası ise şöyle dedi. Mihrâs : Bir yontulan taşır, kuyunun yanına
konulur ve onun içine su dökülür ki insanlar ondan yararlansınlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

«Onların üstümüzde olmaları yakışmaz.» Bunun üzerine Ömer b. El-Hattab ve onunla birlikteki muhâcirlerden bir topluluk onlarla savaştılar. Nihâyet onları dağdan aşağı indirdiler.

Resûlullah'ın kalkamayacağı kadar zayıf düşmesi ve Talha'nın ona yardımı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dağdan bir kaya parçasına doğru yerinden kalktı ki o taşın üzerine yükselsin. Fakat zayıflamıştı. Üst üste iki zırh giyinmişti. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkmaya başlayınca takat getiremedi. Talha b. Ubeydullah altına oturdu, onu kaldırdı. Ta taşın üzerine çıktı. Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr babası Zübeyr'den naklen şöyle dediğini haber verdi :

O zaman işittim : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Talha, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardım yaptığında cennet ona vacip odu.» diye buyurdu.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bana İkrime'den naklen ona da İbn-i Abbâs'dan naklen gelen habere göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğazda yapılmış merdivenlere ulaşamadı.

Resûlullah'ın oturarak namaz kılması

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ğufre'nin azadlısı Ömer zikr etti ki :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud gününde öğle namazını, kendisine isabet eden yaradan dolayı, oturarak kıldı ve müslümanlar da onun ardında oturarak namaz kıldılar.

Yemen ve İbn-i Vaks'm katli olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Millet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılıp dağılmışlardı. Bir kısmı A'ves'in (54) önündeki yolun üzerine çıkmışlardı.

---

(54) Medine'de bir yerdir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katade, Mahmud b. Lebid'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud'a gittiği zaman, Hüseyl b. Câbir (Huzeyfe'nin babası Yeman) Sâbit b. Vakş ve çocuklarla birlikte yüksek evlerin damına çıktılar ve onlardan biri diğerine (ki ikisi de ihtiyar idiler) şöyle dedi :

«Seni anlamıyorum, neyi bekliyorsun? Vallahi ikimizden birimizin ömründen, ancak iki su içimi arası kadar bir zaman kalmıştır. Biz ancak bu günün ve yarının ölüleriyiz. Kılıçlarımızı alsak ya. Sonra da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuşsak ya. Belki umulur ki Allah bizi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte şehâdetle rızıklandırır.» Böylece ikisi kılıçlarını aldılar sonra çıktılar ve ordunun içine dâhil oldular. Fakat orduya girdikleri bilinmedi. Müşrikler Sâbit b. Vakş'ı katlettiler. Hüseyl b. Câbir'e gelince, müslümanların kılıçları onu tanımayarak (55) katlettiler. Bunun üzerine Huzeyfe dedi ki :

«O benim babamdır.» Onlar da dediler ki :

«Vallahi biz onu tanımadık.» Ve doğru söylediler. Huzeyfe dedi ki :

«Allah sizi af eder. Allah Erhamür-Râhimindir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) istedi ki onun fidyesini ödeye. Huzeyfe ise onun diyetini müslümanlara bağışladı. Bu da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e göre onun (Radiyallahü anh) sevabına yazıldı.

Hatıb'ın oğlunun katli olunması ve babasının sözü

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katade haber verdi ki :

Onlardan bir adam vardı ki, o Hâtıb b. Ümeyye b. Râfi diye çağırılırdı. Onun bir oğlu vardı ki ona Yezid b. Hâtıb denilirdi. Uhud gününde ona bir yara isabet etti. Akrobalarının evine getirildi. Ölümüne yaklaşıyordu. Ev halkı, onun yanına toplandılar. Müslümanların

---

(55) Bir rivâyette: Onu hatâen katleden, Utbe b. Mes'ud'dur. Bu, Abdullah b. Mes'ud'un kardeşidir. Ve Fakih Abdullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'un dedesidir. Bu Utbe, Kur'an'ı Mushaf ismiyle isimlendirenlerin ilkidir.

erkekleri ve kadınları ona «Ey Hâtıb'ın oğlu Yezid, cennet ile müjdelen!» demeğe başladılar. Babası Hâtıb ihtiyardı, câhiliyette yaşamıştı. İşte o zaman onun nifakı zahir oldu. O şöyle dedi :

«Hangi şey ile onu müjdeliyorsunuz? Harmel'den (56) olan cenneti ile mi?»

Vallahi bu çocuğu aldattınız.

Resûlullah'ın haber verdiği gibi Kuzman'ın münafık olarak katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki o şöyle dedi :

İçimizde garib bir adam vardı. Onun kimlerden olduğu bilinmezdi. Kendisine Kuzman denilirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e o zikr olunduğunda şöyle derdi :

«O muhakkak cehennem ehliendir.» Uhud günü olduğu zaman şiddetli bir şekilde savaştı ve yalnız olduğu halde müşriklerden sekiz veya yedi kişiyi katletti. Kuvvetli ve şiddetli biri idi. Ona yara isabet etti. Beni Zafer evine taşındı. Müslümanlardan birtakım adamlar ona şöyle demeğe başladılar :

«Vallahi bu gün ey Kuzman sen imtihan verdin. Sana müjdeler olsun.» Dedi ki :

«Ne ile müjdeleniyorum? Vallahi ancak kavmimin şerefi için savaştım. Şayet bu anlattığınız için olsaydı savaşmazdım.» Sonra yarısı şiddetlenince okluğundan bir ok aldı ve kendisini okla katletti.

Muhayrik'in katl olunması

İbn-i İshak dedi ki :

Uhud gününde katl olunanlardan biri de Muhayrik idi. Beni Salebe b. Fityun'dan biri idi. Uhud günü olduğu zaman şöyle dedi : «Ey Yahudiler topluluğu! Vallahi biliyorsunuz ki, Muhammed'in yardımını üzerinize hakdır.» Dediler ki :

---

(56) Süheyli dedi ki : «Harmel'den» sözü ile Zeyd'in kendisinde defn olduğu yeri kast ediyor. Harmel bitkisi o yerde biterdi.

«Bu gün sebt günüdür.» O: «Sizin için sebt yoktur», dedi, kılıcını ve cebhanesini aldı ve şöyle dedi:

«Eğer öldürülürsem bana olan Muhammed'e olur, onda dilediği şeyi yapar.» Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına sabahleyin gitti. Onunla birlikte savaştı ve katl olundu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bize gelen habere göre — dedi ki: «Muhayrik yahudilerin hayırlısıdır.»

Hâris b. Süveyd'in durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâris b. Süveyd b. Sâmit münafık idi. Uhud gününde müslümanlarla birlikte çıktı ve millet onunla karşılaştığı zaman Mücezzer b. Ziyâd el-Belevi ile Beni Dubeye'den birisi olan Kays b. Zeyd'in üzerine saldırdı ve onları katletti. Sonra Mekke'de Kureyş'e katıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikr ettiklerine göre; Ömer b. el-Hattâb'a, eğer onu ele geçirirse onu katletmesini emr etmişti o ise onu kaçırtmıştı. O Mekke'de idi. Sonra kardeşi Cülâs b. Süveyd'e, kavmine dönmesi için tevbe eder olduğu halde haber gönderdi Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında İbn-i Abbâs'dan bana gelen habere göre şu âyeti kerimesini indirdi:

« كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ رَسُولَ حَقٍّ
وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ، وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ »

«İnandıktan, peygamberin hak olduğuna şehâdet getirdikten kendilerine belgeler geldikten sonra inkâr eden bir milleti Allah nasıl doğru yola erdirtir? Allah zâlimleri doğru yola erdirtmez..» Kısasının sonuna kadar.

İbn-i Hişâm'ın, Mücezzer'i katledenin hakkındaki tahkiki

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehli ilimden kendisine güvenip itimad ettiğim bir kimse haber verdi ki:

Hâris b. Süveyd, Mücezzer b. Ziyâd'ı katletti. Fakat Kays b. Zeyd'i katletmiş değildir. Bunun delili ise :

İbn-i İshak'ın onu Uhud'un maktulleri içinde zikr etmemesidir. Ona göre Hâris ancak Mücezzer'i katletti. Çünkü Mücezzer b. Ziyad, onun babası Süveyd'i Evs ile Hazrec'in arasında vâki olan harplardan birinde katli etmişti. Biz bu kitaptan geçen bir yerde bu konuyu zikr etmiştik.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından bir topluluk içinde iken Hâris b. Süveyd Medine'nin bahçelerinden birinden çıktı. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman b. Affân'a onun öldürülmesini emretti, o da onun boynunu vurdu. Bir rivâyette ona vuran Ensardan birisi idi.

İbn-i İshak şöyle dedi :

Muâz b. Afrâ, Süveyd b. Sâmit'i aldatıp bir yere götürmek suretiyle savaştan başka bir zamanda katletti. Ona bir ok attı ve onu öldürdü. Bu Buâs gününden önce idi

Usayrem'in durumu

İbn-i İshak dedi ki :

Bana Husaym b. Abdurrahman b. Amr b. Sad b. Muâz'dan (ki bu Ebû Süfyan İbn-i Ebi Ahmed'in mevlâsıdır) o da Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini söyledi :

«Bana bir adamdan haber verin ki hiç namaz kılmadığı halde cennete girmiş olsun.» Kimse ona cevap veremeyince ona sordular ki «O sorduğun kimdir?» O da şöyle dedi :

«O Usayrem Beni Abdüleşhel Amr b. Sâbit b. Vakş'dır.» Husayn dedi, Mahmud b. Esed'e dedim ki :

«Usayrem'in durumu nasıl idi?» Dedi ki :

Kavminin İslâma girmesine razı olmayan biri idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud'a çıkma günü olduğu zaman İslâm hakkında onun için bir şey zâhir oldu, o da müslüman oldu. Sonra kılıcını aldı, yürüdü ve ordunun içine dahil oldu. Savaştı ve yaralandı. Bir ara Beni Abdul-Eşhel'den birtakım adamlar harp meydanında maktûllerini ararlarken bir de baktılar ki o Usayrem maktûller içindedir. Dediler ki :

«Muhakkak bu Useyrem'dir. O nasıl buraya geldi? O İslâmı inkâr ederken onu bırakmıştık. Ona sorunuz ki onu buraya getiren nedir?» Sordular :

«Ey Amr, seni buraya getiren nedir? Senin kavmine karşı bir acımadan şefkatten mi yoksa İslâm'a râğbetinden mi?» Dedi ki :

«Hayır bilâkis İslâm'a râğbetimden. Allah'a ve onun Resûlüne iman ettim ve müslüman oldum. Sonra kılıcımı aldım. Kuşluk vaktinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktım. Sonra savaştım. İşte başıma gelen geldi. Bunları dedikten sonra çok geçmeden onların elinde öldü.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu zikr ettiler, O da buyurdu ki :

«Şüphesiz o cennet ehliendir...»

Amr b. Cemüh'un katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana babam İshâk b. Yesar, Beni Seleme'den birtakım ihtiyarlardan naklen haber verdi ki :

Amr b. Cemüh ağır bir şekilde topal idi. Onun dört tane oğlu vardı. Arslan gibiydiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşlarda hazır bulundular. Uhud günü, oğulları onun Medine'de kalmasını istediler. Ve ona dediler ki :

«Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) seni mazur görüyor.» Bunun üzerine o Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Benim oğullarım bu yüzden beni Medine'de bırakmayı istiyorlar ve benimle birlikte savaşa çıkmaktan beni men ediyorlar. Vallahi ben bu topallığımla cennete basmayı umuyorum.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

«Sana gelince, Allah seni mazur görmüştür. Artık üzerine cihad farz değildir.» Onun oğullarına da şöyle dedi :

«Sizin de onu men etmeniz gerekmez. Umulur ki Allah onu şehadetle rızıklandırır.» Böylece o onunla birlikte çıktı ve Uhud gününde katl olundu.

Hind'in Hz. Hamza'yı parçalaması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sâlih b. Keysân'ın bana haber verdiği gibi, Hind binti Utbe ve

onunla beraber olan kadınlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından maktulleri parçalamaya başladılar. Onların kulaqlarını ve burunlarını kesiyorlardı. Hatta Hind, onların kulaklarından ve burunlarından halhallar ve gerdanlıklar edindi. Hind o halhalleri, gerdanlıkları ve küpeleri Cübeyr b. Mutim'in kölesi Vahşi'ye verdi. Sonra Hind Hamza'nın ciğerini yardı ve onu ağzında çiğnedi. Fakat yutmaya takat getiremedi, dışarı attı. Sonra yüksek bir kayanın üzerine çıktı, yüksek sesiyle bağırdı ve şöyle dedi :

تَحْنُ جَزَيْنَاكُمْ يَوْمَ بَدْرٍ وَالْحَرْبُ بَعْدَ الْحَرْبِ ذَاتِ سُغْرِ
مَا كَانَ عَنْ عُتْبَةَ إِلَى مِنْ صَبْرٍ وَلَا أُخِيَّ وَغَمٍّ وَبَكْرٍ
شَفَيْتُ نَفْسِي، وَقَصَبْتُ نَذْرِي شَفَيْتُ وَخْنِي غَلِيلَ صَدْرِي
فَشَكَرُ وَخْنِي عَلَى عُمرِي حَتَّى تَرَمَّ أَعْطَى فِي قَبْرِ

«Biz Bedir gününe karşı size ceza verdik, harpten sonra harp alevlenicidir.

Utbe'den benim için sabır olmadı.

Ne kardeşimden ne onun amcasından ve ne de Bekr'imden.

Yüreğimi soğuttum ve nezrimi yerine getirdim, ey Vahşi göğsümün susuzluğunu giderdin.

Vahşi'nin teşekkürü üzerime ömrüm boyuncadır, hatta kabrimde kemiklerimin çürüyüp dağılmasına kadardır.»

Hind binti Utbe'ye karşı reddiye olarak,

Hind binti Üsâse'nin şliri

Hind binti Üsâse b. Abbâd b. Muttalib de ona cevap verdi ve şöyle dedi :

خَزَيْتَ فِي بَدْرٍ وَبَعْدَ بَدْرٍ يَا بِنْتَ وَقَاعٍ عَظِيمِ الْكُفْرِ
صَبَّحَكَ اللَّهُ غَدَاةَ الْفَجْرِ مِلْهَاتِمَيْنِ الطَّوَالِ الزُّهْرِ
بِكُلِّ قَطَاعٍ حُطَامٍ يَقْرَى حَمْرَةً لَيْثِي وَعَلَى صَفْرِي

إِذْ رَامَ شَيْبٌ وَأَبُوكَ عَذْرَى فَغَضَبَتْهُ ضَوَايِ النَّعْرِ
• وَنَذَرَكَ الشَّوْءُ فَشَرُّ نَذَرٍ •

«Ey alçaklıklara çok düşen büyük küfürünün kızı, Bedir'de ve Bedir'den sonra zelim ve hakir oldun.

Allah seni beyazlığı uzun olan Hâşimilerin fecrinin sabahında, Kesen her kesici ile keskin kılıç ile başını yarsın.

Hamza benim arslanımdır ve Ali ise doğanım.

O zamanda ki, Şeybe ve senin baban bana gâdr olsun diye attılar ve ondan göğüstün zahir olan şeyleri kanla boyadılar.

Senin kötü adağın, adakların en şerlisidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

O beytlerden üç tanesini terkettik. Çünkü onlarda kötü sözler söylemişti.

Hind binti Utbe'nin bir şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Yine Hind binti Utbe şöyle dedi :

فَقَيْتُ مِنْ خَمْرَةٍ قَبِيٍّ بِأَحَدٍ حَتَّى بَرَرْتُ بَطْنَهُ مِنْ الْكَذِبِ
أَذْهَبَ عَنِّي ذَاكَ مَا كُنْتُ أَجِدُ مِنْ لَذَّةِ الْحُزْنِ الشَّدِيدِ الْمُتَعَدِّ
وَالْحَرْبُ تَلْعُوكُمْ بِشَوَابِئِ بَرْدٍ نَقْدَمُ إِقْدَامًا عَلَيْكُمْ كَالْأَسَدِ

«Uhud'da nefsim Hamza'dan intikam şifasını aldı, hattâ onun karnını ciğerinden deldim.

Bu, benden kasd edici elem verici şiddetli hüznün ateşinin eleminden bulmakta olduğum şeyi benden götürdü.

Harb, şiddetli ve soğuk yağmurun atılmasıyla sizin üzerinize yükseldi Sizin üzerinize arslan gibi saldırdı.»

Ömer'in Hassan'ı Hind binti Utbe'nin hicvine karşı teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Sâlih b. Keysân haber verdi ki, ona şöyle haber verilmiş :

Ömer b. el-Hattâb, Hassân b. Sâbit'e dedi ki :

«Ey İbn-i Füreyy'e» (İbn-i Hişam dedi ki : Füreyy'e binti Hâlid b. Huney's'dir. Denilir ki : Huney's, İbn-i Hârise b. Levzân b. Abd-i Vudd b. Zeyd b. Salebe b. Hazrec b. Sâide b. Kâb b. Hazrec'dir) Hind'in dediğini işitseydin ve onun kaya üzerinde ayakta bize ürcüzeler okuyarak ve Hamza'ya yaptığı şeyi zikrederek böbürlenmesini bir görseydin! Hassan ona dedi ki :

«Vallahi bir tepenin üstünde bir mızrağı gördüm.» Ve dedim ki :

«Vallahi bu öyle bir silâhdır ki, Arabın silâhı değildir.» Sanki o mızrak ancak Hamza'ya doğru havalanıp uçuyordu. Bilemiyorum. Fakat o kadının bazı sözlerini bana söyle, ona karşı koyayım. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb o kadının dediklerinin bazısını ona söyledi. Bunun üzerine Hassan b. Sâbit şu şiiri söyledi :

أَشِيرَتْ لَكَعَ وَكَانَ عَادَتَهَا   ثُمَّا إِذَا أَشِيرَتْ مَعَ الْكُفْرِ

«Alçak kadın, ziyade sevindi ve tekebbürlendi.

Onun âdeti küfür ile birlikte sevinip öğündüğü zaman alçaklıktır, yaramazlıktır.»

İbn-i Hişam dedi ki :

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindendir ki biz o beytleri terkettik. Yine onun (Hassan'ın) dal üzerine olan ve zal üzerine olan iki kısım beyitlerini terkettik. Çünkü onlarda kötü sövmüştü.

Hüleys'in Ebû Süfyan'a karşı, onun Hamza'yı parçalamasını iğrenç görmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Benü Hâris b. Abd-i Menât'ın kardeşi Huleys b. Zebbân Uhud gününde (ki o, o zaman Ehabîş'in lideri idi) Ebû Süfyan'a rastladı. Ebû Süfyan Hamza b. Abdulmuttalib'in ağzının yanlarına süngünün dip demiri ile vuruyor ve şöyle diyordu :

«Tad, ey âsi!» Bunun üzerine Hüleys şöyle dedi :

«Ey Beni Kinâne, bu, Kureyş'in efendisidir, gördüğünüz gibi kar-

şı koymaya kâdir olmayan bir ölüye, amcasının oğluna ne yapıyor?» Bunun üzerine o dedi ki :

«Yazık sana benden bunu gizli tut. Çünkü bu kendime hakim olamayıp yaptığım bir hatadır.»

Ebü Süfyan'ın, Uhud'dan sonra müslümanlara sevincinden gülmesi ve Ömer ile konuşması

Sonra Ebü Süfyan b. Harb ayrılmayı kast ettiği zaman dağın üstüne çıktı sonra en yüksek sesiyle bağırdı ve kendi kendine şöyle dedi :

«Ey Ebü Süfyan! Çok ileri gittin, haydi kalk, çünkü harb bir günün bir günle nöbetleşe karşılaşmasıdır. Ey Hübel yücel. Yani dinine yardım et.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

— Ey Ömer kalk ve ona cevap ver ve şöyle de : Allah Alâ ve Ecelldir = en yüce ve en büyüktür, savaşımız eşit değildir. Bizim maktullerimiz cennettedir. Sizin maktulleriniz ise cehennemdedir.» Ömer Ebü Süfyan'a cevap verdiği zaman, Ebü Süfyan ona şöyle dedi :

«Ey Ömer hele bana doğru gel!» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ömer'e dedi ki :

«Ona git ve bak ki onun durumu nedir.» O da ona geldi ve Ebü Süfyan ona şöyle dedi :

«Ey Ömer Allah senin iyiliğini versin. Muhammed'i biz katletmedik mi?» Ömer dedi ki :

«Allah Allah hayır, böyle bir şey yok. Ve şimdi o senin sözünü dinliyor.» Dedi ki :

«Sen benim katımda İbn-i Kamie'den daha doğru sözlü ve daha iyi bir adamsın. Çünkü İbn-i Kamie onlara şöyle demişti : Ben Muhammed'i katlettim.»

İbn-i Hişâm dedi ki : İbn-i Kaime'nin ismi Abdullah'dır.

Ebü Süfyan'ın müslümanları tehdit etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Ebü Süfyan şöyle seslendi : Maktullerinize hakaret olarak burun ve kulakları kesilmiştir. Vallahi ben buna ne razı oldum, ne kızdım, ne nehyettim ne de emrettim.

Ebü Süfyan ve onunla birlikte olanlar ayrılıp uzaklaştıkları zaman şöyle nida etti :

«Gelecek sene buluşma yerimiz Bedir'dir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ashâbından bir adama «Evet gelecek sene Bedir'de buluşalım söyle» diye buyurdu.

Ali'nin müşriklerin izlerini takip etmesi

Sonra Resûlullah (Sallallah ü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i gönderdi ve dedi ki : «Onların izlerini takip et ve ne yaptıklarına ve ne kast ettiklerine bak. Eğer atları yanlarına alıp develere binmişlerse onlar Mekke'ye gitmeye kast ediyorlardır. Eğer atlara binmişler develeri önlerinde sürüyorlar ise onlar Medine'ye gitmeyi kast ediyorlardır. Nefsim yedinde olan zata yemin ederim ki, eğer Medine'ye gitmeyi kast ediyorlar ise elbette oraya yürüyeceğim. Sonra elbette onlarla savaşacağım.» Ali dedi ki :

«Ben de onların izlerine çıktım gittim ki bakayım ne yapıyorlar? Onlar atları yanlarına aldılar ve develeri binek edindiler ve Mekke'ye doğru yöneldiler.»

(Uhud) Savaş'ın sonu

Millet maktulleri ile meşgul olurken (Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa el-Mazeni = Beni Naccâr'ın kardeşinin bana haber verdiği göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

«Sa'd b. Rebi'in ne yaptığını (diriler içinde midir yoksa ölüler içinde midir?) benim yerimde ona bakacak bir kişi var mıdır?» Ensar'dan bir adam dedi ki : «Yâ Resûlallah, senin için Sa'd'in ne yapmakta olduğuna ben bakarım.» Gitti, baktı ve onu ölmek üzere maktullerin içinde yaralı olarak bu'du. Adam dedi ki : Ona dedim : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emr etti ki :

— Sen dirilerin içinde misin yoksa ölülerin içinde misin diye bakayım? Dedi ki :

Ben ölülerin içindeyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e benden selâm ilet ve ona de ki : Sa'd b. Rebi sana şöyle diyor :

Allah bizden yana seni ümmetinden bir peygamber olarak en hayırlı mükâfatla mükâfatlandırsın. Kavmine de benden selâm ilet ve onlara de ki :

•Sa'd b. Rebi size şöyle diyor : Bir an Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlar tarafından yol bulunursa, Allah katında sizin için bir özür bulunmaz.• Dedi ki : Sonra ölmesine kadar orada kaldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim ve onun haberini ona bildirdim.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Ebû Bekr ez-Zübeyri haber verdi ki :

Bir adam Ebû Bekr es-Siddîk'ın yanına girdi, onun kucağında Sa'd b. Rebi'in bir kızı vardı. Küçük bir kız çocuğu idi. Ağzını ve dudaklarını öpüyordu. Adam ona dedi ki :

•Bu kimdir?• Ebû Bekir dedi ki :

•Bu benden hayırlı olan bir adamın kızıdır. Bu adam Sa'd b. Rebi'dir. Akabe gününde nukabadandı. (57) Bedir'de hazır bulundu ve Uhud gününde ise şehid düştü.•

Resûlullah'ın Hamza'ya mahzun olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana gelen habere göre, Hamza b. Abdulmuttalib'i aramaya çıktı. Onu vâdinin çukurunda karnı ciğerinin hizasından delinmiş ve kendisine hakaret edilmiş burnu ve kulakları kesilmiş bir vaziyette buldu.

Bana Muhammed b. Câfer b. Zübeyr haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

•Gördüğüm şeyleri gördüğüm zaman, Safiyye'yi hüzünlendirmek ve benden sonra bir sünnet olur korkusu olmasaydı, elbette Hamza'yı öyle terkederdim. Ta yırtıcı hayvanların karınlarına ve kuşların da kursaklarına girsin. Ve and olsun! Eğer Allah, Kureys'e karşı herhangi bir yerde beni muzaffer kılarırsa, elbette onlardan otuz adamın ölüsünün başına böyle getireceğim.

---

(57) Nakip, başkan demektir. Akabe Bey'atinde kendi kabilesine başkanlık yapmıştı.

Müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hüznünü ve amcasına üzüldüğünden dolayı kızdığını gördükleri zaman dediler ki :

«Vallahi eğer Allah bizi her hangi bir zamanda onlara gâlib kılsa Arab'dan hiçbir kimseye yapılmadığı bir şekilde burun ve kulaklarını keseceğiz.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamza'nın yanında durduğu zaman şöyle dedi :

«Senin bu durumun gibi hiç bir musibet başıma gelmiş değildir. Ve burası gibi hiç bir yer bana bu kadar sıkıntılı gelmemiştir.» Sonra şöyle buyurdu :

«Cebrail bana geldi ve haber verdi ki : Hamza b. Abdulmuttalib yedi gök ehli içinde «Hamza b. Abdulmuttalib Allah'ın ve Resûlünün arslanıdır» diye yazılıdır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hamza ve Ebû Seleme b. Abdul-Esas süt kardeş idiler. Ebû Leheb'in câriyesi (58) onlara süt emzirmişti.

Uzuvlarını kesmek sûretiyle öç almaktan nehi hakkında nâzil olan âyet

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Bureyde b. Süfyan b. Ferve el-Eslemi, Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den naklen ve itham etmediğim bir kimse İbn-i Abbas'dan naklen bana haber verdiler ki :

Allah (Azze ve Celle) bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ashâbının sözünden dolayı şu âyetini inzal buyurdu :

«وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ، وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ
وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ، وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ، وَلَا تَكُ فِي ضَلٰىلٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ»

«Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyle mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir. Sab-

ret, senin sabrın ancak Allah'ın yardımıyledir. Onlara üzülmeye, kurdukları düzenlerden de endişe etme.»

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) af etti ve sabr etti ve ölümlere işkence etmekten de nehy etti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Humeyd et-Tavil, Hasan'dan o Semüre b. Cündeb'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şimdiye kadar bir duracak yerde durup da oradan ayrılmadı ki bize sadaka vermekle emreder ve işkenceden de nehyeder olmasın.» (59)

Resûlullah'ın, Hamza ve diğer şehidlerin üzerine namaz kılması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim biri, Miksem'den naklen — ki bu Abdullah b. Hâris'in mevlâsıdır — o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamza'nın getirilmesini emretti. Üzeri bir kumaş ile örtüldü. Sonra Resûlullah onun üzerine namaz kıldı ve yedi tekbir getirdi. Sonra diğer maktuller birer birer getirildi. Hamza'nın yanına konuluyorlardı. Resûlullah (Sallal-

---

(59) Süheylî dedi ki : Bu işkence etmekten nehy etmekte sahih bir hadistir. Eğer denilirse ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aranilere işkence etti, ellerini ve ayaklarını kesti, gözlerini çıkarttırdı, onları kırdı bıraktı. Deriz ki : Bunda iki cevap vardır. Onlardan biri : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kısas olarak yaptı. Çünkü onlar çobanların ellerini ve ayaklarını kesmiştiler ve gözlerini çıkartmışlardı. Bir kavle göre de bu, işkencenin haram kılınmasından önce idi. Eğer denilirse ki onları su ister oldukları halde su vermeden terketti ve nihayet onlar susuzluktan öldüler. Deriz ki : O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları susuz bıraktı. Çünkü onlar o gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ehl-i Beytini susuz bırakmıştılar.

lahü Aleyhi ve Sellem) onların ve onlarla beraber Hamza'nın namazını kıldı. Neticede Hamza'nın üzerine yetmiş iki namaz kılındı. (*)

Safiyye'nin Hamza'ya mahzun olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana gelen habere göre Safiyye binti Abdulmuttalib Hamza'ya bakmak için geldi. Hamza onun baba-ana bir kardeşi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o Safiyye'nin oğlu Zübeyr b. el-Avvam'a dedi ki :

Ananı karşıla ve onu geri çevir, kardeşinde olan durumu görme-sin.» O da ona dedi ki :

«Ey anacığım, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana geri dönmeni emr ediyor.» Safiyye dedi ki :

«Niçin? İşittim ki kardeşimin ölüsüne hakaret edilmiştir. Bu ise Allah yolunda olan bir şeydir. Biz buna razıyız! Ecrini Allah'dan beklerim ve inşaallah sabdereceğim.»

Zübeyr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiği ve anasının durumunu Ona haber verdiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onun yolunu serbest bırak», dedi.

Bunun üzerine Safiyye geldi, Hamza'ya baktı, ona dua etti, istirca (60) ve istiğfar etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun defn olunmasını emretti ve defn olundu.

(*) Süheyli dedi ki : Hicaz fukahâsı ve Evzai iki nokta için bu hadisle amel etmediler. O iki noktadan biri : Bu hadisin isnadının zayıf olmasıdır. İbn-i İshâk dedi ki : Bana itham etmediğim biri hadis nakletti. Zikr ettiklerine göre, Hasan b. Umâre'yi kâsd ediyor. Hasan b. Umâre'nin hadis ehli indinde zayıflığında hilâf yoktur. Hadiscilerin çoğu ondan hiçbir şey rivâyet etmezler. Eğer İbn-i İshâk'ın : İtham etmediğim biri bana haber verdi, diye söylediği kimse, Hasan'dan başkası ise, bu mechuldür, mechullük ise onu itibardan düşürür.

İkinci nokta : Bu hadis, ameli sünnet değildir. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hiç bir savaşta şehitlerin üzerine namaz kıldı diye bundan başka bir rivâyet yoktur. İki halifenin müddetinde de durum böyledir. Ancak şehid savaş meydanından mürtes olarak yani onda hayat belirtileri bulunursa müstesnadır.

(60) İstirca : «Biz Allah içiniz ve biz ona dönücüleriz» demektir.

Abdullah b. Cahş'ın Hamza ile birlikte defn olunması

Bana Abdullah b. Cahş'ın soyu, iddia ettiler ki, Ümeyme binti Abdulmuttalib'in kızı Hamne vardı. Dayısı Hamza'ya işkence edildiği gibi kardeşi Abdullah'a da işkence edilmişti. Ancak onun ciğerleri yarılmamıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Hamza kabrine defn etti. Bunu başkasından işitmedim ancak onun ehlinden işittim.

Şehidlerin defn olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir kısım müslümanlar maktullerini Medine'ye taşıyıp onları orada defn etmişlerdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu nehy etti ve şöyle dedi :

«Onları yıkılmış oldukları yerde defn ediniz.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Abdullah b. Sa'lebe b. Su-ayr el-Uzri'den — ki bu Beni Zühre'nin halifidir — naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud gününün maktullerine vardığı zaman şöyle dedi :

«Ben bunlara şahidim ki, Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki Allah onu kıyamet gününde yarası kan akıtır olarak diriltmesin. O kanın rengi kan rengidir, kokusu misk kokusudur. Bakınız hangileri daha çok Kur'an'ı okumuşsa onu öne koyun, arkadaşlarına imam olsun.» Bir tek kabirde iki ve üç kişiyi defn ediyorlardı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana amcam Müsa b. Yesâr haber verdi ki, o, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işitmiş :

Ebul-Kâsım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

«Hiçbir yaralı yoktur ki, Allah yolunda yaralansın da Allah onu kıyamet gününde yarası kan akıtır olduğu halde haşr etmesin. O kanın rengi kan rengidir, kokusu ise misk kokusudur.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana babam İshâk b. Yesâr, Beni Seleme'den bazı ihtiyar kişilerden naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman maktullerin defn olunmasını emrettiği zaman dedi ki :

«Amr b. Cemûh ve Abdullah b. Amr b. Haram'a bakınız, çünkü onlar dünyada aynı safta omuz omuza bulundular. Onları bir tek kabre koyunuz.»

Hamne'nin, Hamza için üzülməsi

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye doğru gitmek üzere ayrıldı. Hamne binti Cahş ona rastladı. Bana zikir olunduğuna göre Hamne millet ile karşılaştığı zaman ona kardeşi Abdullah b. Cahş'ın ölüm haberi verildi. O da isticra etti ve onun için istiğfâr etti. Sonra ona dayısı Hamza b. Abdulmuttalib'in ölüm haberi verildi, onun için de isticra ve istiğfâr etti. Sonra ona kocası Mûs'ab b. Umeyr'in ölümü haberi verildi. Bunun üzerine o bağırды ve vaveylayı kopardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

«Her şey bir tarafa, kocası da kadın için bir taraftadır. Çünkü kardeşinin ve dayısının ölüm haberi esnasında durdu, kocasının ölüm haberi esnasında ise bağırды.»

Ensar'ın kadınlarının Hamza'nın üzerine ağlamaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benü Abdul-Eşhel ve Zafer'den Ensar'ın evlerinden bir evin yanından geçti. Maktullerinin üzerine ağlayan kadınları dinledi. Bunun üzerine Onun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göz yaşları aktı ve ağladı. Sonra şöyle dedi :

«Fakat Hamza için ağlayan kadınlar yoktur!» Sa'd b. Muâz ve Üseyd b. Hudayr, Beni Abdul-Eşhel'in evlerine döndükleri zaman onların kadınlarına emr ettiler ki bellerinin iplerini bağlasınlar, sonra gitsinler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasına ağlasınlar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Hakim b. Hakim b. Abbâd b. Huneyf, Beni Abdul-Eşhel'in adamlarından birinden naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) onların Hamza'ya ağlamalarını işitince, onlar mescidin kapısı önünde ona ağlar oldukları halde, onların yanına çıktı ve şöyle dedi:

«Dönünüz, Allah size rahmet etsin, bize kendinizle teselli veriniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

O gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) feryad edip avaz ile ağlamaktan nehyetti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ağlamalarını işitince dedi ki: «Allah Ensara rahmet etsin. Bilindiğine göre eskiden beri böyle tesellidirler. O kadınlara emrediniz ayrılıp gitsinler.»

Beni Dinârlı kadının durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdulvâhid b. Ebi Avn, İsmâil b. Muhammed o da Sa'd b. Ebi Vakkas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Dinâr'dan bir kadına rastladı ki onun kocası, kardeşi ve babası Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Uhud'da musibete mâruz kalmışlardı. Onların ölüm haberleri ona verildiği zaman o kadın şöyle dedi:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne oldu?» Dediler ki:

«Ey falanın anası o, iyidir. O, Allah'a hamd olsun senin istediğin gibidir.» Dedi ki:

«Onu bana gösterin de ona bakayım?»

Peygamber ona gösterildi. Onu gördüğü zaman dedi ki:

«Senden sonra her musibet küçük kalır. (celeldir.)»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Cel: Az ve çok mânasına gelir. Burada ise az mânasınadır. İmrîl-Kays cel hakkında şöyle dedi:

قَتَلَ بَنِي أَسَدٍ رَبَّهُمْ   أَلَا كُلُّ شَيْءٍ سِوَاهُ جَلٍّ

«Beni Esed, meliklerini katletmeleri için.

Dikkat ediniz ki, onun gayrı her şey celeldir (küçüktür).»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şâirin (ki bu şâir Hâris b. Va'le el-Cerî'dir) şu sözüne gelince :

وَلَيْتَ عَقَوْتُ لَا عَفُونََ جَلَّالًا   وَلَيْتَ سَطَوْتُ لَا وَهِنَ عَظِيمًا

«And olsun ki şayet af etseydim elbette celeli (yani büyük şeyleri af ederdim).

And olsun ki eğer atılıp hamle etseydim elbette ki kemiğimi zayıflatırdım.»

Burdaki (celel) çokluk mânâsındır.)

Kılıçları yıkamak

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehline vardığı zaman kılıcını, kızı Fâtıma'ya verdi ve şöyle dedi :

«Ey kızcağım, bundan kanı yıka. Allah'a kasem ederim, bu kılıcım bu gün bana sadık çıktı.» Ali b. Ebi Tâlib de kılıcını Fâtıma'ya verdi ve şöyle dedi :

«Yine bunun da kanını yıka. Allah'a yemin ederim, o bana sadık çıktı.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi :

«And olsun, eğer doğru savaşmışsan seninle birlikte Sehl b. Hu-neyf ve Ebû Dücâne de doğru savaşmıştır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcına (61) Zülfikâr denilirdi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana bir ehli ilim haber verdi ki : İbn-i Ebi Nüceyd şöyle dedi : Biri Uhud gününde şöyle seslendi :

لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْقَعَا   رِ، وَلَا فَسَقَ إِلَّا عَلِيٌّ

«Zülfikârdan başka kılıç yoktur.

Ali'den başka yiğit yoktur.»

(61) Zülfikâr, Âsî b. Münebbih'in kılıcı idi. Bedir gününde o kâfir olarak katl olununca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geçti. Sonra Ali b. Ebi Tâlib'e verildi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana ehli ilimden biri şu haberi verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'e şöyle dedi :

«Allah bize feth yolunu açıncaya kadar müşrikler artık bu Uhud gibisini başımıza getirmezler.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Uhud günü sebt günü idi, Şevval ayının yarısında idi.

**Resûlullah'ın düşmanları korkutmak için onların
izini takip etmesi**

Şevvâl'den on altı gecenin geçtiği bir sırada, Uhud gününden ertesi gün, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini millet içinde düşmanı yakalamayı ilân etti. O müezzin, «Dün bizimle beraber olanlardan başka kimse çıkmasın» diye nida etti. Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ve şöyle dedi :

«Yâ Resûlallah, muhakkak benim babam beni yedi kız kardeşimin başında geri bıraktı» ve dedi ki :

«Ey oğulcuğum, ne benim için ne de senin için onların içlerinde bir erkek olmadığı halde bırakmamız lâıyk olmaz ve seni, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte cihatta kendi üzerime tercih edecek değilim. O halde sen kız kardeşlerinin başında geri kal.» Böylece onların başlarında geri kaldım.

Bu konuşmadan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi o da onunla birlikte çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak düşmanı korkutmak ve onları yakalamak için çıktığını bildirmek ve onda bir kuvvet olduğunu zan etmeleri onlara isabet eden şeyin onları düşmanlarından korkutmadığını bildirmek için çıktı.

**Resûlullah'a yardım için müslümanların ölümü
istemelerinden bir örnek**

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Hârice b. Zeyd b. Sâbit, Ebû Sâib'den, (ki bu Aîşe binti Osman'ın mevlâsıdır) naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından, Bent Abdil-Eşhel'den bir adam Uhud'a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. Dedi ki:

«Uhud'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ben ve benim bir kardeşim hazır bulunduk. Biz yaralı olarak döndük. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nidacısı düşmanı kovalamak hakkında çıkmaya çağırınca kardeşime dedim ki veya o bana dedi ki:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan bir gazveyi kaçırır mıyız? Vallahi bizim için binecek bir binek hayvan da yoktur. Biz ağır yaralıyız.» Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktık ve ben daha az yaralı idim. Yarası ağırlık verdiği zaman, onu kâh sırtımda taşıdım, kâh yürüdü. Nihâyet müstümanların, vardıkları yere vardık.

İbn-i Ümm-i Mektûm'un Medine üzerine âmil kılınması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı, nihayet Hamra-ı Esed'e vardı. Burası Medine'ye sekiz mil mesâfededir. Medine üzerine de İbn-i Ümm-i Mektûm'u âmil kıldı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve orada Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri kaldı, sonra Medine'ye döndü.

Ma'bed el-Huzâi'nin yaptığı

Bana Abdullah b. Ebi Bekr'in haber verdiği gibi, Ona, Mâbed b. Ebi Mâbed el-Huzâi rastladı. Huzaa müslümanları ve müşrikleriyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tihâme'deki sırdaşları idiler. Onunla beraber ittifak ettiler ki, Tihâme'de olan hiçbir şeyi ondan gizlemeyeler.

Ma'bed o zaman müşrikti. Ve o şöyle dedi:

«Ey Muhammed, vallahi başına gelen bu hal bize zor geldi. Biz Allah'ın onlar içinde seni kurtarmasını istiyorduk.» Sonra Ma'bed, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamra-ı Esed'de bulunduğu bir sırada çıkıp gitti. Nihayet Revhâda Ebû Süfyan b. Harb ve onun-

la birlikte olanlara rastladı. Onlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ashâbına doğru geri dönme üzerine azmetmişlerdi. Ve (kendi kendilerine) şöyle diyorlardı :

«Biz onun ashâbının sınırına ve onların eşrafına ve yiyeceklerine isâbet etmiş iken onların köklerini kurutmadan önce döndük gidiyoruz, and olsun ki onların kalanlarının üzerine saldıracağız ve onlardan kurtulacağız.» Ebû Süfyan Ma'bed'i görünce dedi ki :

«Ey Ma'bed, senin ardında ne vardır?» Dedi ki :

«Muhammed, ashâbiyle birlikte çıkmış, öyle bir cemaatla sizi arıyor ki, şimdiye kadar onun mislini hiç görmedim. Size karşı kızgınlık ateşiyle yanıyorlar. Öyle bir şekilde ki, onunla birlikte sizin gününüzde ondan geriye kalan kimseler toplanmış ve yaptıklarına pişman olmuşlar. Onlarda size karşı mislini görmediğim şiddetli bir kızgınlık vardı.» Ebû Süfyan dedi ki :

«Yazık sana ne söylüyorsun?» Dedi ki :

Vallahi atlar alınlarını göstermeden senin yola çıkmanı bırakmıyorum.» Ebû Süfyan dedi ki :

«Vallahi onlara saldırmaya azmettik ki onların kalanlarının kökünü kazıyayım.» Ma'bed dedi ki :

«Ben seni bundan nehyederim.» Sonra dedi ki :

«Vallahi gördüğüm şey, beni onların hakkında birkaç beyt şiir söylemeye sürüklemiştir.» Ebû Süfyan dedi :

«Ne söyledin?» O dedi ki :

«Şöyle dedim :»

كَادَتْ تَهْدُ مِنَ الْأَصْوَاتِ رَاحَتِي	إِذْ سَالَتْ الْأَرْضُ بِالْجُرْدِ الْأَبْيَلِ
تَرَدَّى بِأُنْدِ كِرَامٍ لَا تَنَابُلُهُ	عِنْدَ الْقَاءِ وَلَا مِيلَ تَمَازِيلِ
فَظَلْتُ عَدُوًّا أَظُنُّ الْأَرْضَ مَائِلَةً	لَمَّا سَمِعُوا بِرَبِيسٍ غَيْرِ مَخْذُولِ
قُلْتُ: وَيْلَ ابْنِ عَرَبٍ مِنْ لِقَائِكُمْ ⁽¹⁾	إِذَا تَنَطَّطَتِ الْبَطْعَةُ بِالْجَيْلِ
إِنِّي أَذِيرُ لِأَهْلِ الْبَسَلِ ضَاحِيَةً	لِكُلِّ ذِي إِزِيَةٍ مِنْهُمْ وَمَقُولِ
مِنْ جَيْشٍ أَحَدٌ لَا وَخْشٍ قَنَابُهُ	وَلَيْسَ بِوُصْفٍ مَا أَنْذَرْتُ بِالْقِيلِ

«Nerde ise binek hayvanım, seslerden askerın seslerinden ve onun çokluğundan korktuğu için düşüyordu.

Zira yer iyi vasıflı atlarla ve toplulukların atlılarıyla akıyordu.

Karşılaşma esnasında ne kısa olan ne süngüsü veya kalkanı olan ve ne de kendileriyle beraber silâhı olan üstün vasıflı arslanlarla koşuyorlar.

Bu sebeple, yardımsız bırakılmayan bir reis ile yükselip yukarı kalktıkları zaman, yerin eğildiğini zanneder olduğum halde yürümeye devam ettim.

Ve dedim ki: Sizinle karşılaşan İbn-i Harbe (Ebû Süfyan'a) yazık vay başına, yerin ençinleri bir sınıf insanlarla hareket ettiği zaman. Güneşe çıkan Mekke halkını ben korkutucuyum, onlardan akli olan ve makul olan her kimse için korkutucuyum.

İnsanların rezili, onların kıssaları olmayan, Ahmed'in askerlerinden korkutucuyum.

Korktuğu şeyler söz ile vasıflanır olacak gibi değil.»

Ebû Süfyan'ın, bir kafilenin dili ile Resûlullah'a haber göndermesi

Ebû Süfyan'a Abdülkays'dan bir kabile rastladı ve şöyle dedi:

— Nereye gitmek istiyorsunuz? Dediler ki:

— Medine'ye gitmek istiyoruz. Dedi ki:

— Niçin? Dediler ki:

— Yiyecek almak istiyoruz. Dedi ki:

— Acaba siz benden Muhammed'e, sizinle göndereceğim bir haberi ona iletir misiniz. Onu yerine getirdiğiniz zaman yarın size Uk-kaz'da sizin için develere kuru üzüm yüklerim.

Onlar bunu kabul ettiler. Bunun üzerine Ebû Süfyan dedi ki:

— Bu haberi yerine ulaştırdığınız zaman Muhammed'e haber veriniz ki biz onun ve ashabının üzerine gelmeye azm ettik ki, kâlanlarını da imha edelim.

Bunun üzerine kabile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, o Hamrá-i Esed'de iken rastladı ve ona Ebû Süfyan'ın dediğini haber verdiler. O da dedi ki:

— Hasbünellahü ve Nimel Vekil! Allah bize kâfidir ve ne güzel Vekildir.

Safvân'ın, Ebû Süfyan'ı tekrar savaşmaktan men etmesi

İbn-i Hişâm dedi : Bize Ebû Ubeyde haber verdi ki :

Ebû Süfyan b. Harb Uhud gününde, ayrıldığı zaman Medine'ye dönüp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının kalanlarını yok etmek için geri dönmek istedi. Bunun üzerine Safvân b. Ümeyye b. Halef onlara dedi ki : «Bunu yapmayınız. Çünkü onlar kızmışlar. Korkarız ki savaşmadıkları bir şekilde savaşsınlar. Bunun için geri dönünüz.» Onlar da geri döndüler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamrâ-i Esed'de olduğu halde ona onların geri dönmeye azmettikleri haberi geldiği zaman dedi ki :

«Nefsim kudret elinde olan Zat-i Ecelle kasem ederim ki, onlar için taşlar azap alâmeti olarak hazırlanmıştı. Şayet orada sabah-lasalardı geçmiş gün gibi silinip giderlerdi.»

Ebû Azze ve Muâviye b. Muğire'nin katli olunması

Ubeyde dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o cihette Medine'ye dönmeden önce Muâviye b. Muğire b. Ebil-As b. Ümeyye b. Abd-i Şems'i yakaladı. O, Abdulmelik b. Mervan'ın dedesidir. Yani anası Âişe binti Muâviye'nin babasıdır. Bir de Ebû Azze el-Cumehi'yi yakaladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Bedir'de esir etmişti. Sonra ona lütuf ile öldürmemişti. O da şöyle dedi :

«Yâ Resûlallah beni bırak.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

«Vallahi bundan sonra artık sen Mekke'de ellerini okşayıp Muhammed'e iki kere hile ettim demeyeceksin, ey Zübeyr boynunu vur. O da onun boynunu vurdu.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Said b. Müseyyib'den gelen habere göre şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki :

«Muhakkak mü'min bir delikten iki kere ısırılmaz. Ey Asım b. Sâbit onun boynunu vur.»

O da onun boynunu vurdu.

Muâviye b. Muğire'nin katl olunması

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki Zeyd b. Hârise ve Ammar b. Yâsir, Hamra-i Esed'den sonra Muâviye b. Muğire'yi katlettiler. Osman b. Affan'a sığınmıştı. O onun için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den eman diledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona eman verdi. Şu şart üzerine ki, üç günden sonra bulunursa katl olunur. O da üç günden sonra kaldı ve gizlendi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara haber gönderdi ve şöyle dedi :

«Şüphesiz siz yakında onu şöyle bir yerde bulacaksınız.»

Onlar da onu buldular ve onu katlettiler.

Abdullah b. Übeyy'in bundan sonra durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman, (İbn-i Şihab ez-Zühri'nin bana haber verdiği gibi) Abdullah b. Übey b. Selûl için bir makam vardı ki, her Cuma günü hiç kimseden itiraz gelmeksizin orada oturuyordu. Onun için kavmi için bir şeref payesi olarak böyle yapıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü insanlara hutbe okur olduğu halde oturduğu zaman (Abdullah) kalkar ve şöyle derdi :

«Ey insanlar, bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Sizin aranızdadır. Allah sizi onunla kerim kıldı ve onunla aziz kıldı. O halde ona yardım ediniz ve ona muavenette bulununuz, onu tazim ediniz ve onu dinleyiniz ve ona itaat ediniz.» Sonra otururdu. Niha-yet Uhud günü olduğu zaman kötülüğü yaptı. Milleti Uhud'dan çevirdi. Ve eskiden yaptığını yaptı. Bunun üzerine müslümanlar, elbiselerinin uçlarından tuttular ve şöyle dediler :

«Otur, ey Allah düşmanı, sen buna ehil değilsin. Sen yapacağını yapmışsındır.» O da insanların boyunlarına basarak çıktı ve o şöyle diyordu :

«Vallahi sanki büyük bir şey söyledim. Kalktım onun işini takviye ettim.» Bunun üzerine Ensardan bir adam mescidin kapısı önünde ona rastladı ve şöyle dedi :

«Sana ne oldu? Yazık sana!» Dedi ki :

«Kalktım onun işini takviye ediyordum. Onun ashabından birtakım adamlar yerlerinden fırlayıp beni çekiyorlar ve beni levm ediyor

ve bana itab ediyorlar. Sanki ben kötü bir söz söyledim. Kalktım ki onun işini takviye edeyim.» Dedi ki :

«Yazık sana! Dön Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin için istiğfar ediyor.» Dedi ki :

«Vallahi benim için istiğfar etmesini istemiyorum.»

Uhud günü mihnet günü idi

İbn-i İshâk dedi ki :

Uhud günü belâ, musibet ve imtihan günü oldu. Allah onunla mü'minleri denedi, tecrübe etti. Kalbindeki küfür ile istihfaf ettiği halde lisaniyle imanı izhar eden kimselerden olan münafıkları ise onunla imtihan etti. Ve öyle bir gün oldu ki onda Allah, dostlarından şehâdet ve keramet vermek istediklerine rahmet etti.

ALLAH'IN UHUD HAKKINDA İNDİRDİĞİ ÂYETLERİN BAHSİ

Bize (*) Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm haber verdi şöyle dedi : Bize Ziyad b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Mutalibi'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın Uhud gününde Kur'an'dan indirdikleri içinde Al-i İmrân sûresinden altmış âyet vardır. O âyetlerde, onların o günde başlarına gelen şeylerin evsafı vardır. Onlardan kendisine itab ettiği kimselerin itabı vardır. Allah Tebâreke ve Teâlâ, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şöyle buyurur :

«وَاذْعَدُّوْا مِنْ أَهْلِكَ نُبُوءَى الْمُؤْمِنِيْنَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ»

«Ey Muhammed! Sen inananları savaş için duracakları yerlere yerleştirmek üzere, erkenden evinden ayrılmıştın. Allah işitir ve bilir.»

(*) Bu kitabın uslubundan anlaşılan, bizzat İbn-i Hişâm tarafından te'lif edilmediğidir. Onun talebeleri, onun ve İbn-i İshâk'ın sözlerini te'lif etmişler.

Yani sizin dediklerinizi hakkiyle işiticidir; gizledikleriniz şeyleri de hakkiyle bilicidir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

«**Tubevviul-muminine**» Onlar için oturacak yerler ve konacak yerler kılarıdın, demektir. Kümeit b. Zeyd şöyle dedi :

لَيْتَنِي كُنْتُ قَبْلَهُ قَدْ تَبَوَّأْتُ مَضْجَعًا

«*Keşke ben ondan önce yatacak bir yer edinmiş olsaydım.*»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.

«إِذْ مَرَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا»

«Sizden iki takım bozulup geri çekilmek üzere idi.» Gevşemişlerdi. İki taife = iki takım, Benû Seleme b. Cuşem b. Hazrec ile, Evs'den Benû Hârise b. Nebt idiler. Bunlar iki kanad idiler. Allah Teâlâ şöyle buyurur :

«وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا»

«**Oysa Allah onların dostu idi?**» Yani o iki tâifeden kendisiyle bozulmaya yüz tuttukları şeyleri def edicidir. Muhakkak ki bu, onlara isabet eden zayıflık ve mecalsizlikten oldu. Dinleri hakkında bir şüphe vermez. Böylece bunu onlardan rahmetiyle ve merhametiyle def etmeyi üzerine aldı. Öyle ki bu sayede onlar mecalsizliklerinden ve zayıflık ve bi-tablıklarından selâmete erdiler ve Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştular (bu iki taife = iki takım).

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Esd kabilesinden olan ehl-i ilimden bir adam haber verdi ki, o şöyle dedi :

İki taife şöyle dediler : Kendisinde bozulmaya yüz tuttuğumuz savaş mühimsemediğinizi sevmiyoruz. Allah bizi bu hususta himayesi altına aldı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Teâlâ şöyle der :

« وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ »

«İnananlar yalnız Allah'a güvensinler.» Yani mü'minlerden kendisinde zaf olan kimse, bana tevekkül etsin ve benden yardım dilesin ki ona onun işi üzerine yardım edeyim ve onu müdafaa edeyim. ve onu umduğuna erdireyim ve korktuğunu ondan def edeyim ve onu niyyeti üzerine takviye edeyim.

« وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرِ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ، فَاتَّقُوا اللَّهَ أَعْلَمَكُمْ تُشْكِرُونَ »

«And olsun ki, siz düşkün bir durumda iken, Bedr'de, Allah size yardım etmişti; Allah'dan sakının ki şükredebilesiniz.» Yani benden sakınınız, çünkü sakınmak benim nimetimin şükrüdür.

« وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرِ »

«And olsun ki, size Bedr'de yardım etmişti.» Halbuki siz adedce azdınız ve kuvvetce en zayıf bir haldeydiniz.

« إِذْ يَقُولُ الْمَوْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكَ أَنْ يُبَدِّدَ كُمْ رَبُّكُمْ بِنِثْلَةِ ثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ . عَلَىٰ أَنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ »

«Mü'minlere : «Rabbinizin size gönderilmiş üç bin melekle yardım etmesi size yetmeyecek mi?» diyordun. Evet, eğer sabrederseniz, sakınırsınız ve onlar da hemen üzerinize gelirlerse Rabbiniz size, nişanlı beş bin meleklerle imdad edecektir.» Yani eğer benim düşmanıma karşı sabr ederseniz ve benim emrime itaat ederseniz ve o müşrikler de bu tarzda size gelseler Allah size beş bin meleklerle imdad ve yardım kılar.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Müsevvemine : Mu'lemine = alâmetlenmiş = üniformalı olarak demektir. Hasan b. Ebil-Hasan el-Basri'den naklen bize gelen habere göre o şöyle dedi : O melekler, atlarının kuyrukları ve alınlarına dö-külen saçları üzerine beyaz yün ile alâmetler yaptılar. İbn-i İshâk'a gelince o, şöyle dedi :

«Bedir gününde onların simaları beyaz sarıklar idi. Bu, Bedr vak'asının anlatılmasında zikr olunmuştur. Sima ise alâmet demektir. Allah (Azze ve Celle)'nin kitabında :

« سَيَاهُهُ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السَّجُودِ »

«Onlar yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.» Yani secde izi onların alâmetidir.

« وَحِجَارَةً مِنْ سَبِيلِ مَنْضُودٍ مُسَوَّمَةٍ »

«Üzerinde Rabbinin katından, işâretlenmiş olarak yığın yığın sert taş yağdırdık.» Hasan b. Ebil Hasan el-Basri'den naklen bize gelen haberde, o şöyle dedi :

«O taşlarda alâmet vardır. Onlar dünyanın taşlarından değildir. Onlar azab taşlarıdır.» Reûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

«فَالآنَ تُبْلَىٰ فِي الْجِيَادِ السَّهْمُ وَلَا تُجَارِبُنِي إِذَا مَا سَوَّمُوا
وَشَخَّصَتْ أَبْصَارُهُمْ وَأَخْذَمُوا •»

«Şimdi harbin şiddetinden değişmiş asık suratlı iyi vasıflı atlar beni deniyorlar.

Alâmetlendirildikleri zaman benimle beraber koşmuyorlar.

Gözleri açıldı ve süratlendiler.»

Bu beyitler onun bir urcûzesindedir. Müsevveme, yine otlatılmış hayvan demektir. Allah Teâlâ'nın kitabında :

« وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ »

«Otlatılmış atlar», diye geçer.

«شَجَرٌ فِيهِ نَسِيمٌ»

«Bir ağaç ki onunla otlatırsınız.»

Arablar şöyle derler : «Sevveme haylehu ve ibilehu ve Esâmeahâ = yani atları ve develeri otlattı.» Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi :

رَاعِيًا كَانَ مُنْجِحًا فَقَدْنَا . وَقَدْ أَلْسِمَ هَلَكُ السَّوَامِ

«İyi siyâset güden bir çoban oldu. Biz ise onu kaybettik.

Otlatanın kaybı demek, otlayanların helâki demektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Müscih, siyâseti yumuşak olan, koyunlara ihsan eden kimsedir. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

وَمَا جَهَّ أَفْءُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ، وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ، وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ
عِنْدِ أَفْءِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

«Allah bunu, ancak size müjde olsun ve böylece kalbleriniz yatışsın diye yaptı. Yardım ancak güçlü ve hakim olan Allah katından olur.»

Yani sizin için meleklerimin askerlerinden ancak sizlere bir müjde olsun ve bununla kalbleriniz yatışsın diye gönderdim. Çünkü biliyordum ki zayıfsınız. Yardım başkasından değil ancak bendendir. Çünkü benim hakimiyetim, kuvvetim ve kudretim vardır. Çünkü izzet ve hüküm bana âiddir. Sonra şöyle buyurdu :

«لِيَقْطَعَ طَرَقًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ»

«İnkâr edenlerin bir kısmını kesmek veya ümitsiz olarak geri dönecek şekilde bozguna uğratmak için.» Yani müşriklerden bir kıs-

mını onlardan intikam aldığı bir katil ile kesmek için veya onları ümitsizler olarak geri çevirmek için. Yani onlardan geri kalanları, umar oldukları şeylerden hiçbir şeye nâil olmadıkları halde ümitsizlikle kaçarak geriye dönmeleri için.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Yekbitehüm : Onlara şiddetli bir ğam verir ve onları istedikleri şeylerden men eder demektir. Zü Rime şöyle dedi :

مَا أَنَسَ مِنْ شَجَنِ لَا أَنَسَ مَوْقِنًا فِي حَيْرَةٍ بَيْنَ مَسْرُورٍ وَمَكْبُوتٍ

«Hüzün ve kederleri unutsam da mesrür ve mekbuû arasında şaşkınlıktaki durumumuzu hiç unutmuyorum.»

•Yekbituhum• şu mânaya da gelir : Onları yüz üstü sürer.

İbn-i İshâk dedi : Sonra Allah (C.C.) şöyle buyurdu :

« لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَلَهُمْ ظَالِمُونَ »

•Allah'ın, onların tevbelerin kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir ilişkînin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.» Yani sana emrettiğimden başka kullarımın hakkında senin için bir hüküm yoktur. Eğer dilersem günahları ya rahmetimle siler kaldırıyorum veya günahları sebebiyle onlara azab ederim ki bu benim hakkımdır.

« فَلَهُمْ ظَالِمُونَ »

•Çünkü onlar zâlimdirler.» Yani onların bana karşı isyanları sebebiyle bunu hak etmişirler.

« وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Allah Ğafurdur, Rahimdir.» Yani günahı bağışlar af eder ve kullara içinde bulundukları hal üzere rahmet eder. (62)

FAİZİN YASAK EDİLMESİ

Sonra Allah şöyle buyurdu :

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً»

«Ey inananlar! Kat kat faizi yemeyin.» Yani İslâm'da yemeyiniz. Daha önce yediklerinizden ise sorumlu değilsiniz.

«وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

«Allah'tan sakının ki başarıya erişesiniz.» Yani Allah'a itaat ediniz ki Allah'ın korktuğunuz azabından kurtulasınız. Ve istediğiniz sevabına kavuşasınız.

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ»

«İnkâr edenler için hazırlanmış ateşten sakının.» Yani bana küfr eden kimseler için kılınan cehennemden sakının.

Allah'ın ibâdete teşvik etmesi

Sonra Allah şöyle buyurdu :

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»

(62) Süheyli, Allah Teâlâ'nın: «Senin (onlara hükümde) bir ilişiğin yoktur» meâlindeki âyet hakkında şöyle dedi: Tirmizi'nin tefsirinde bir merfu hadis vardır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Süfyan, Hâris b. Hişâm ve Amr b. el-Âs'a bed duâda bulundu. Nihayet «Senin için bir ilişkin yoktur» kavlini Allah Teâlâ inzal etti. Dedi ki: «Bunun üzerine onlar tevbe ettiler ve müslüman oldular. Ve İslâmiyeti yaşadılar. Bu konuda bu hadis sabittir. Bu-

•Size merhamet edilmesi için, Allah'a ve Peygamber'e itaat edin.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, o günde ve başka savaşlarda onlara emr ettiği zaman, isyan edenlere itab için bu âyet-leri buyurdu. Sonra şöyle dedi :

«وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ
أَعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ»

•Rabbinizin mağfiretine ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış eni gökler ve yer kadar olan cennete koşuşun.» Yani bana ve Resûlüme itaat edenlerin yurduna.

«الَّذِينَ يَنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْفِتْنََةَ وَالْمَاعِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»

•Onlar bollukta ve darlıkta nafaka verirler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever.»

«وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ
وَمَنْ يَغْفِرِ الذَّنْبَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَمْ يَصِرُوا عَلَى مَافَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ»

•Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allah'tan başka günahları bağışlayan kim var? Onlar bile yaptıklarında direnmezler.» Yani fena bir iş yapmışlarsa veya bir masiyet sebebiyle nefislerine zulm etmişlerse Allah'ın o şeyi haram ve yasak ettiğini anarlar. Onlardan dolayı ona istiğfar ederler ve bilirler ki günahları başkası değil ancak O affeder.

«وَلَمْ يَصِرُوا عَلَى مَافَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ»

nun gayrını iddiâ eden kimse buna muhâlifdir. Hâris b. Hişâm'a gelince onun İslâmın güzelliğinde ve Şam'da şehid olarak ölümünde hilâf yoktur. Amr b. el-Âs'a gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında şöyle dedi : «İnsanlar İslâm oldu, Amr ise mü'min oldu.»

«Onlar yaptıklarında bile direnmezler.» Yani onlar bana karşı gelmeye devam etmezler. Yani şirk koşup küfürde direnen, kâfirler gibi değiller.

« قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ »

«Onların hareketlerinin karşılığı, Rablerinden bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlerdir. Çalışanların ne güzel karşılıkları vardır.» Yani itaat edenler için sevab vardır.

Müslümanların başlarına gelen musibetler ve Allah'ın onlara tesellisi

Sonra devamında müslümanlara inen musibet ve belâyı ve onların içinde bulundukları şeyleri (günahları) noksanlatıp temizlediğini ve onlardan şehidler edindiğini zikr etti. Ve onları taziye için ve yaptıkları şeyleri ve kendisinin onlara yaptığı şeyi onlara bildirmek için şöyle dedi :

« أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ » أَى ثَوَابِ الطَّاعِينَ .

«Sizden önce neler gelip geçmiştir. Veryüzünde gezin de, yalanların sonunun ne olduğuna bir bakın.» Yani Resullerimi yalanlayan ve bana şirk koşanlara ceza vakıaları gelmiştir. Bunlar Ad. Semud, Lût kavmi ve Ashâb-ı Medyen'dir. Onlar, kendilerine ve onların üzerinde bulundukları bu gibi fena şeyler üzere bulunanlara benden, ibretimiz azab ve cezaları gördüler. Çünkü ben onlara tuzak hazırladım. Ki, onlar benim ve sizin düşmanlarınız olan onlara azabımın kesildiğini sanmasınlar. Çünkü daha önce onları size üstün kılmıştım ki, sizi imtihan edeyim ve elinizdeki gerçekleri size bildireyim.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ »

«Bu Kur'an, insanlara bir açıklama, sakmanlara yol gösterme ve bir öğüttür.» Yani bu Kur'an insanlar için eğer hidayeti kabul ederlerse bir tefsirdir, açıklamadır .

«وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ»

«Sakınanlara yol gösterme ve bir öğüttür.» Yani muttakiler için, yani bana itaat eden ve benim emrimi tanıyan kimseler için bir nur ve bir edeptir.

«وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا»

«Gevşemeyin, üzülmeyin.» Yani zayıflamayın ve size isabet eden şeye karşı üzülmeyin.

«وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ»

«Mutlaka siz üstünsünüzdür.» Yani âkibet ve gâlibiyet sizin için olur.

«إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»

«İnanmışsanız.» Yani eğer benim peygamberimi benden size getirdiği şeyde tastik etmişseniz.

«إِنْ يَمْسِكُمْ فَزَاحٌ قَدْ مَسَّ الْقَوْمَ فَزَاحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ»

«Eğer siz bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da benzeri bir yara almıştır. İnsanlar arasında bu günleri bazan lehe, bazan aleyhe döndürür dururuz.» Yani imtihan ve tecrübe için böyle yaparız.

« وَلَيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَبَتَّحِدَ مِنْكُمْ شُهَدَاءُ، وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ »

«Allah'ın gerçek mü'minleri bilmesi ve içinizden şehidler edinmesi için... Allah zulmedenleri sevmez.» Yani mü'minler ile münafıkların arasını ayırd etmek için ve ehli imandan şehâdet ile ikram etmek istediği kimselere ikramı için.

« وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ »

«Allah zulmedenleri sevmez.» Yani lisanlariyle mü'min ve müs-lim görünüp kalbleri masiyet üzerine ısrar eden münafıkları sevmez.

« وَلَيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا »

«Allah'ın inananları arıtması için.» Yani iman edenleri deneyip kendilerine inen belâ ile onları hâlis kılıp temizlemesi için ve sabırlarının ve yakınlerinin nasıl olduğunu denemek için.

« وَبِمَقْعَ الْكَافِرِينَ »

«Ve inkâr edenleri yok etmesi için.» Yani münafıklardan kalblerinde olmayan şeyi lisanlariyle söylemelerini ibtal için... Ki, gizledikleri küfürleri açığa çıkarsın.

Mücâhitlerin cennete çağrılışı

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ »

«Yoksa içinizden Allah cihad edenleri ve sabredenleri belirtmeden cennete gireceğinizi mi sanıyordunuz?» Yani cennete girmenizi ve benim sevabımdan keramete nâil olmanızı, sizi şiddet ile denemediğim halde ve hoşâ gitmeyen şeylerle imtihan etmemiş olduğum halde ve sizden bana iman ile doğruluğunu ve benim yolumda size

isabet eden şeye karşı sabrınızı bilinceye kadar cennete girip benim sevabımdan keramete nâil olacağınızı mı sanıyorsunuz. Halbuki siz düşmanlarınızla karşılaşmadan önce üzerinde bulunduğunuz hak üzere şehitliği temenni ediyordunuz. Yani Bedir'e katılmayı kaçırınları, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, savaşa çıkmasını isteyen kimseleri kasd ediyor.

Ve şöyle buyurdu :

« وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ »

«And olsun ki ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz.»

« قَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْتَظِرُونَ »

«İşte onu gözlerinizle bakarak gördünüz.» Yani karşı karşıya geldiğiniz adamların ellerindeki kılıçlarla ölümü siz onlara bakar olduğunuz halde gördünüz. Sonra onları sizden men etti.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ، أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْثَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ، وَمَنْ يَنْفَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا، وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmiştir. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir.» Yani milletin «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katil olundu» sözünden ve bu esnâda onların hezimete uğramalarından ve düşmanlarından kaçmalarından dolayı böyle buyurdu.

« أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ »

«Ölür veya öldürülürse» kâfirler olarak mı dininizden dönersiniz. Düşmanlarınızla da cihadı mı terkedersiniz. Allah'ın kitabını da mı terkedersiniz... Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanınızda geriye bıraktığı dinini mi terkedersiniz. Halbuki benden size getirdiği bilgileri beyan etmiş O mutlaka ölecektir ve sizden ayrılacaktır.

« وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ »

«Kim geriye dönerse.» Yani dininden dönerse;

« فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا »

«Allah'a hiç bir zarar vermez.» Yani bu Allah Teâlâ'nın ne izzetine ne mülküne ne otoritesine ne kudretine eksiklik vermez.

« وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ »

«Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir.» Yani kim ona itaat eder ve onun emriyle amel ederse... (63)

Ölümün Allah'ın izniyle (emriyle) olması

Sonra Allah şöyle dedi :

« وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا »

«Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez; o, belli bir vakte bağlanmıştır.» Yani Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ecel vardır ki, o ona bâliğ olacaktır. O halde Allah (Azze ve Celle) bu hususta izin verdiği zaman olur.

(63) Süheyli dedi ki : Bu âyet şu olaya işaret eder : «Riddet ehli dinden geri döndüler. Allah'ın dinine ve peygamberinin ümmetine bir zarar olmadı. Bundan dolayı Ebû Bekr şükredenlerin emiri ismini aldı... Bu âyetle onun hilâfetinin sıhhatına bir delil vardır. Çünkü o, mürtedleri dine geri çevirmek için onlarla savaştı.»

« وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا
وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ »

«Kim dünya nimetini isterse ona ondan verilir ve kim âhiret nimetini isterse ona ondan verilir. Şükredenlerin mükâfatını vereceğiz.» Yani sizden bir kimse dünyayı isterse kendisinde âhirete rağbet olmasa ona taksim olunan mukadder rızkıdan başka vermeyiz. Artık onun için âhirette bir pay olmaz. Kim âhiretin sevabını murad ederse, âhiretten kendisine vad olunanı, dünyada ona verilecek olan rızkiyle beraber verilir. Bu, şükredenlerin yani muttakilerin mükâfatıdır.

Eski mücâhidlerin, peygamberlerle beraber
secaatlerinin bahsi

Sonra Allah şöyle dedi :

« وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قُتِلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ، فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَمَا ضَمَمُوا وَمَا أَسْتَكَاؤُوا ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ »

«Nice peygamberlerin yanında Rabb'e kul olmuş pek çok kimse savaştı. Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşememişler ve boyun eğmemişlerdi. Allah sabredenleri sever.» Yani peygamberlerden çok kimseler vardır ki ona kâtil isabet etmiştir ve onlarla beraber olan cemaatleri, Peygamberlerinin kaybolmasından dolayı gevşememişler ve düşmanlarından zaafa düşmemişlerdir. Allah ve dinleri yolunda cihâd etmelerinden başlarına gelenlerden yılmadılar. Sabır işte budur. Allah sabr edenleri sever.

« وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا : رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا ، وَإِشْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا
وَنَبْتَئْ أَقْدَامَنَا ، وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ »

«Dedikleri ancak şu idi : Rabbimiz! Günahlarımızı, işimizdeki aşırılıklarımızı bize bağışla, sebatımızı arttır, inkârcı topluluğa karşı bize yardım et.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ribbiyyûn'un müfredi Ribbidir. Arapların «ribâb» sözleri, İbn-i İlyas'ın çocukları Abd-i Menât b. Edd b. Tâbiha ve Dabbe kabilesi için söylenmiştir. Çünkü onlar birleşip ve yeminleştiler, bir cemaat olmuşlardır. Burda «Ribâb»-tan kasıt cemaatlerdir. Ribâb'ın müfredi : Ribbe ve ribâbedir. Bunlar oklar veya bastonlar ve benzerlerinin cemaatlarıdır. Burda kişiler oklara benzetilmişler. Ebû Zueyb el-Hüzeli şöyle dedi :

وَكَاثِبٌ رَبَّابَةٌ وَكَانَهُ يَسْرُ يَنْفِضُ عَلَى الْقِدَاحِ وَيَعْدَعُ

«Sanki onlar rebâbedir ve sanki o yumuşar, okların üzerinc akar ve meyleder.»

Bu beyt onun beyitleri içindedir. Ümeyye b. Ebis-Salt şöyle dedi :

حَوْلَ شَيْطَانِهِمْ أَبَابِيلُ رِيٍّ يُونُ شَدُّوا سَنُورًا مَدُورًا

«Şeytanlarının etrafında cemaatlar halinde çok ebâbil kuşları olduğu halde mısmarlı zırhlarını bağladılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ribâbe yine içlerinde okların sarıldığı bir bez parçasıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Senevver zırhlardır. Düsür ise halkalardaki çivilerdir.

Allah (Azze ve Celle) şöyle der :

وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْأَوَاحِ وَدُسُرٍ

«Onu tahtadan yapılmış mihla çakılmış bir gemiye bindirdik.»

Şair Ebü el-Ahzer el-Himmani el-Temimi şöyle dedi :

دُشْرًا بِأَطْرَافِ أَعْنَاقِ الْقَوْمِ

«Düzeltilmiş süngülerin uçlarında çiviler olarak.»

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Âyetin mânası şudur : Onların dedikleri gibi deyiniz. Biliniz ki bu mağlûbiyetiniz ancak sizden birtakım günahlar sebebiyledir. Onun için istiğfar ediniz. Eskiler günahları için istiğfar ettikleri gibi. Dininiz üzerine devam ediniz, onlar dinler üzerine devam ettikleri gibi. Geri dönenler olarak tabanlarınızın üzerine geri dönmeyiniz. Allah'tan sebat istedikleri gibi siz de Allah'tan sebat isteyin. Allah'tan yardım dileyiniz. Onlar Allah'tan yardım diledikleri gibi. Onlar böyle demişlerdi. Peygamberleri katl olunmuştu ve onlar yaptığınız gibi yapmadılar. Böylece Allah onlara düşmanlarına karşı galib gelmeleriyle dünyanın sevabını ve âhiretin sevabının güzelini ve orada Allah'ın vad ettiği şeyleri verdi. Allah iyilik edicileri sever.

Allah'ın müslümanları kâfirlere itaat
etmekten men etmesi

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا بَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْنََابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا حَاسِرِينَ»

«Ey inananlar! İnkâr edenlere itaat ederseniz, sizi geriye döndürürler de kayba uğrarsınız.» Yani düşmanlarınızdan gelen bir kayba uğrarsınız. Böylece sizin hem dininiz hem âhiretiniz gider.

«بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ»

«Sahibiniz Allah'dır. O, yardımcılarının en iyisidir.» Eger lisanlarınızla söyledikleriniz şeyler kalblerinizdeki ile eşit ise ona sarılınz

ve başkasından yardım talebinde bulunmayınız. Ve Onun dininden irtidad ederek tabanlarınızın üzerine geri dönmeyiniz.

« سَلِّقْ فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ »

•İnkâr edenlerin kalbine korku salacağız.• Yani bir delil olmadan bana şirk koştuklarından dolayı onlara karşı size yardım ettim. Onların kalblerine korku koydum. Bunun için bana bağlı olduğunuz ve emrime itaat ettiğiniz müddetçe onların size üstün geleceklerini sanmayın. Şimdiki mağlûbiyetiniz ise sizin kusurlarınızdandır. Peygamberimize karşı geldiğinizdendir.

« وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّوهُم بِأُذُنِهِ ، حَقٌّ إِذَا فُتِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ، وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ ، مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ
الدُّنْيَا ، وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ⁽¹⁾ ، ثُمَّ مَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ، وَلَقَدْ عَفَا
عَنْكُمْ ، وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ »

•And olsun ki, Allah, size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz, ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekiştiniz ve isyan ettiniz; sizden kimi dünyayı, kimi âhireti istiyordu (64) derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı. And olsun ki O, sizi bağışladı. Allah'ın inananlara nimeti boldur.• Yani sizin için size vad etmiş olduğum yardımı muzafferiyeti yerine getirdim. Zira benim iznimle ve sizi onlara musallat kılmamla ve onların ellerini sizden men etmemle siz onları kılıçlarla yani katil ile kırıp biçiyordunuz.

(64) Süheyli şöyle nakletti : «İbn-i Abbâs dedi ki : O Abdullah b. Cübeyr'dir, O okuların başında emir idi. Onlara yerlerinde sâbit kalmalarını ve peygamberlerinin emrine muhâlefet etmemelerini emr etti. Onunla birlikte bir takımı sâbit kaldı. O ve arkadaşları şehid düştüler. İşte, onlardır âhireti murad edenler.» Bir takım ise ganimetlere ve düşmanın bıraktıkları eşyayı almaya yöneldiler. Böylece düşman onların üzerine hamle yapıp saldırdı ve onları musibete uğrattılar.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Hıs : İstisal, yani kökünden koparıp atmak demektir. Arapçada bir şeyi hissettim demek onu kılıç ve gayriyle kopardım demektir. Cerir şöyle dedi :

تَحْتَهُمُ السُّيُوفُ كَمَا تَسَاى حَرِيقُ النَّارِ فِي الْأَجَمِ الْحَصِيدِ

«Kılıçlar onları biçerler, nitekim ağaçları kesilmiş sık ormanda ateşin yakarak alevin yükseldiği gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Ruûbe b. el-Accac dedi ki :

إِذَا شَكَوْنَا سَنَةً حَسُوسًا
نَاكُلُ كُلُّ بَعْدِ الْأَخْضَرِ الْيَبِيسَا

«Kesip koparıcı bir seneden şikâyet ettiğimiz zaman, yeşilden sonra kuru otu yersin.»

Bu iki beyt onun bir urcuzesindedir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Nihayet bozulduğunuz yani hizlana uğradığınız ve iş hakkında münazaaya düştüğünüz yani benim emrimde ihtilâf ettiğiniz yani peygamberinizin emrini ve size ahd ettiği şeyi terkettiğiniz zaman, (okuları kasd ediyor :

« مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تَحْبُونَ »

«Allah isze arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra.» Yani kesin fethi ve Kureys'in kadınlarından ve mallarından hezimete uğradıklarını size gösterdikten sonra...

« مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا »

«Sizden dünyayı isteyen kimseler vardı.» Yani o kimseler ki onlar dünyada kalmayı istediler ve âhiretin sevabının ona bağ olduğunu anladılar ve emr olundukları taatı terkettiller.

« وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ »

«Sizden âhireti murad eden kimseler.» Yani o kimseler ki, Allah yolunda mucâhede ettiler ve kendisinden nehy olundukları şeye, dünya metaından dolayı muhâlefet etmediler. Âhirete râğbet için ve âhîrette Allah katındaki güzel sevabı umarak bunları yaptılar. Yani din yolunda mucahede edenler ve dünya metaı için kendisinden nehy olundukları şeye karşı muhalefet etmeyenlerdir bunlar. Böyle oldu ki Allah sizi deneye... Bu sizin bazı günahlarınız sebebiyledir. Allah, bunların büyük kısmını af etti ki peygamberinize masiyetten dolayı yaptığınız şeyler sebebiyle sizi helâk etmesin. Fakat sizin üzerinize fazlım ile bunlardan vaz geçip sizi af ettim.

« وَكَذَلِكَ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ »

«Allah inananlara iyilikte bulundu. Günahların bazısiyle dünya âcilinde (şimdi de) terbiye etmek ve öğüt vermek için ikab etti. Onlardaki imandan dolayı onlara rahmet ve merhamet için, Allah'a karşı masiyete düşmeleri sebebiyle onların üzerinde olan bütün haklarını kökünden yok edici değildir, bazan ceza verir.»

Allah'ın, Peygamberinden kaçmalarından dolayı
mü'minleri levm etmesi

Sonra, Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kaçmaları sebebiyle onları levm etti. Çünkü onlar çağırılırlarken onun çağırısına dönmüyorlardı. Şöyle buyurdu :

« إِذْ تُفْعِدُونَ وَلَا تَأْوِنُ عَلَى أَحَدٍ، وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ، فَأَتَابَكُمْ
عَمَّا بَغِمْتِهِمْ، لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ. وَلَا مَا أَصَابَكُمْ. »

«Peygamber arkanızdan sizi çağırırken, kimseye bakmadan kaçıyordunuz. Kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmeyesiniz diye, Allah sizi kederden kedere uğrattı.» Yani kardeşlerinizden katli olu-

nan kimselerin katli sebebiyle ve düşmanlarınızın size üstün gelmesiyle ve «Peygamberiniz katli olundu» diyen kimsenin sözünde içini-ze düşen korku sebebiyle sizi kederden sonra kedere uğrattı, düşmanlarınıza gâlib olmayı kaybetmenize — onu gözlemlenizden sonra — ve yine kardeşlerinizin katli ile size isabet eden şeye üzülmeysiniz diye. Bu kadarı sizden giderdim.

«وَاللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا تَحْكُمُونَ»

«Allah yaptığınız işleri pek iyi bilendir.» İçinde bulundukları kederi ve onlara isabet eden gâmmı, onlardan kaldırması şu idi :

Allah şeytanın onların peygamberlerinin katli olunmasına dair verdiği haberin yalanını, ortaya çıkardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aralarında sağ olarak gördükleri zaman, kendilerine gâlibiyetten ve kardeşleri hakkında kendilerine isabet eden musibetten sonra, o kavme karşı yapmaları gereken şeyi kaçırdıklarını anladılar.

« ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَدْرِ النَّفَمِ أَمَنَةً نُمَاسًا يَفْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةً قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْتُمْ يَطْلُونُ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ، يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ، قُلْ إِنْ الْأَمْرُ كُلُّهُ لِلَّهِ، يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قَاتَلْنَا هَاهُنَا، قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ إِلَيْنَ الْكِتَابُ عَلَيْهِمُ الْقِتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ، وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ، وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ »

«Kederden sonra, bir takımınızı kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi; oysa bir takımınız da kendi derdlerine düşmüşlerdi. Allah hakkında, câhiliye devrinde olduğu gibi yanlış biliyorlar. «Bu işte bizim bir fikrimiz var mı?» diyorlardı; Ey Muhammed! De ki: «Buyruğun hepsi Allah'ındır.» Sana açmadıklarını içlerinde gizliyorlar, «Bu işte bizim fikrimiz alınsaydı, burada öldürülmezdik» diyorlar. De ki: «Evlerinizde olsaydınız, haklarında ölüm yazılı olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.» Bu, Al-

lah'ın, içnizde olanı denemesi, kalblerinizde olanı arıtması içindir. Allah gönüllerde olanı bilir.»

Bunun üzerine Allah kendisini yakın ile bilen kimseler üzerine kendinden geçirecek şekilde huzur ve emniyet indirdi. Böylece onlar uykuda olup korkmuyorlardı. Oysa bir takım ehli nifak = münafık kimseler, katilden korktukları için haksız yere Allah hakkında, câhiliye devrinde olduğu gibi inanıyorlardı. Çünkü onlar âhireti istemiyorlar. Böylece Allah, başlarına gelenlerden dolayı birbirini levmetmelerini ve kendilerine isabet eden şeyden hasret çektiklerini zıkr etti. Sonra Allah Sübhanehu, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ne şöyle dedi :

« قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ »

«De ki : Evlerinizde de olsaydınız.» Allah'ın sizden sizin sırlarınızdan izhar ettiği şeyi izhar ettiği bu yere gelmeseydiniz de;

« لَأَخْرَجَ الَّذِينَ كَتَبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ »

«Haklarında ölüm yazılı olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.» Devrilecekleri başka bir yere varırlardı. Ta ki onların içlerinde olanı denesin.

« وَإِئْتَى مَا فِي قُلُوبِهِمْ ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ »

«Kalblerinde olanı arıtması için Allah gönüllerde olanı bilir.» Yani münafıkların kalblerinde olup sizden gizledikleri şeyler Allah'a gizli kalmaz.

Allah yolunda ölümden korkanlardan olmaktan
Allah'ın sakındırması

Sonra şöyle buyurdu :

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لَا خَافِيهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غَزًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا، لِيَجْزَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ، وَاللَّهُ يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

«Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında : «Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ve öldürülmezlerdi» diyen inkârcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın, Dirilten de öldüren de Allah'dır. Allah işlediklerinizi görür.»

Yani şu münafıklar gibi olmayınız ki, onlar kardeşlerini Allah yolunda cihaddan ve Allah ve Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taatında yürümekten nehy ederler ve öldükleri veya katl olundukları zaman şöyle derler : Şayet bize itaat etselerdi, ölmezlerdi.

«لِيَجْزَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ»

«Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın.» Rablerine yakınlerinin azlığından dolayı.

«وَاللَّهُ يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ»

«Dirilten de öldüren de Allah'dır.» Yani kudretiyle onların ecellerinden dilediğini acil kılar, dilediğini ise tehir eder.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«وَلَنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَظْفِرَةً مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةً خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»

«Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, size Allah'tan, onların topladıklarından daha hayırlı bir mağfiret ve rahmet vardır.»

Yani ölüm elbette olacaktır ondân kurtuluş yoktur. O halde Allah yolunda ölüm veya katl olunma daha hayırlıdır. Şayet onun için cihaddan geri durdukları ve dünyadan topladıkları şeylerden daha hayırlı olduğunu bilseler ve yakın hâsıl etseler! Bun-

lar ölümden ve katilden korktukları için âhiretten yüz çevirip dünya servetinden cem ettikleri şeylere aldanarak yakın getirmiyorlar.

«وَلَنْ مِّنْ أَوْ قُلْتُمْ»

«And olsun ki ölseniz de, öldürülseniz de» bunların hangisi olursa olsun,

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَحْشَرُونَ»

«Allah katında toplanacaksınız.» Yani dönüş ancak Allah'adır. O halde dünya sizi aldatmasın ve siz onunla aldanmayınız. Cihâd ve Allah'ın sizi ragbet ettirdiği sevab, sizin katınızda (dünyadan) daha üstün olsun.

Resûlullah'ın onlara olan acımasının bahsi

Sonra Allah Tebareke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

«فَإِن رَّحِمَ مِنَّا إِلَهٌ لِّنْتَ لَهُمْ، وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ اللَّسَانِ لَا تَقْصُرُوا
مِنْ حَوْلِكَ»

«Allah'ın rahmetinden dolayı, ey Muhammed, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.» Yani elbette seni terkederlerdi.

«فَاعْفُ عَنْهُمْ»

«Onları af et.» Yani günahlarından dolayı onları cezalandırmaktan vaz geç.

«وَأَسْتَغْفِرْ لَهُمْ، وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ، فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ،
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ»

«Onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever.» Böylece Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'nin onlara yumuşaklığını ve zayıflıklarından katılığa karşı sabırlarının azlığından dolayı onlara olan sabrını zikr etti. Eğer farz kılman şeylerde Peygamberi-ne karşı geldikleri her şeyde Peygamber onlara karşı sert davran-saydı etrafından kaçarlardı.

Sonra Tebareke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

«فَاعْفُ عَنْهُمْ»

«Onları af et.» Yani onların günahlarından vaz geç.

وَأَسْتَغْفِرْ لَهُمْ

«Onlara mağfiret dile.» Onlardan ehli iman olan kimseler-den günah işleyen o günaha giren kimseler için...

«وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ»

«İş hakkında onlarla danış.» Yani senin onları dinlediğini ve on-lara yardım dilediğini onlara göstermen için... Her ne kadar onlar-dan gani olsan bile. Bununla dinleri üzerine onları telif etmek ülfet ettirmek için...

«فَإِذَا عَزَمْتَ»

«Fakat karar verdin mi.» Yani cihatta ne sana ne onlara yara-mayan fakat din için iyi olan benden sana gelen bir iş üzerine azm ettiğin zaman, emrolundugunu yap. Sana muvafakat etseler de et-meseler de...

«وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»

«Allah'a güvenip dayan.» Yani kullar yerine onunla 'azı ol.

« إِنْ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ . إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ، وَإِنْ يَحْذِلْكُمْ
فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ »

«Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever.» Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur. Sizi yardımsız bırakırsa ondan size yardım edebilecek kimse yok.» Yani emrimi insanlar için terketmeyesin. İnsanların işini bana bırak.

Gulül hakkında nâzıl olan âyetler

Sonra Allah şöyle buyurdu :

« وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغْلُفَ مَا بَأْسَ غُلَّ بِئَاتٍ بِمَا عَلَّ بِوَمَ الْفِيَاةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ
مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ »

«Bir peygamber için emanete (ganimet malına) hainlik etmek? (Bu) olur şey değil. Kim böyle hainlik eder (ganimet ve ammeye âid hâsılattan bir şey aşırır, gizler)se kıyâmet günü hainlik ettiği o şey (in günahını) yüklenerek gelir. Sonra herkes ne etti, ne kazandıysa (mü-câzat veya mükâfatı) eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.»

Yani bir peygamber için gerek insanları kaçıncıracığı ve gerekse rağbet ettireceği şeylerden emredildiklerini gizleme hakkı yoktur. Kim bunu yaparsa kıyâmet gününde ortaya getirilir sonra da kesbiyle zulmedilmeksizin ve haddi aşılmaksızın cezâlandırılır.

« أَمَّا أَنْتَ يَا رِضْوَانَ اللَّهِ »

«Allah'ın rızasına tabi olan kimse ise» Allah'ın rızasını insanları-
rından üstün tutan kimse,

« كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ »

«Allah'ın hışmına uğrayan kimse gibi midir» insanların rızasını veya onların hışmını esas aldığı için...

Bana itaat üzere olan ve sevabı cennet ve Allah'ın rızası olan kimse Allah'tan hışma uğrayan ve onun hışmına müstehak olan böylece durağı cehennem olan, (adam) gibi mi olacaktır? O, ne kötü dönüş yeridir. İkisi birbirine müsavi midir? Artık düşününüz.

« هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِرِّهِمْ بَعِيرٌ »

«Onlar (Allah'ın rızasına tâbi olanlar) ise Allah indinde derece derecedirler. Allah (Emin olanları da, hainlik edenleri de) ne yaparlarsa hakkiyle görür.» Herkes için amel ettikleri şeylerden cennette ve cehennemde dereceler vardır. Yani ona itaat eden ve ona karşı gelenler Allah'a gizli kalmaz.

Resûlleri göndermekle Allah'ın insanlara lûtfetmesi

Sonra Allah şöyle buyurdu :

« لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَبَنَ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَنِي ضَالِّينَ مُبِينٍ »

«Andolsun ki mü'minler daha evvel apaçık ve kati bir sapıklık içinde bulunuyorlarken Allah, içlerinden ve kendilerinden onlara âyetlerini okur, onları tertemiz yapar, onlara Kitâb ve hikmeti öğretir bir peygamber göndermiş olduğu için büyük bir lûtufda bulunmuştur.»

Yani ey ehli iman, Allah size lûtufda bulundu, zira kendinizden size bir resul gönderdi. O ihdas ettiğiniz ve amel ettiğiniz şeyler hakkında onun âyetlerini size okuyor. Böylece o size hayrı ve şerri öğretiyor ki, hayrı bilesiniz ve onunla amel edesiniz, şerri de bilesiniz ki ondan sakınasınız. Allah'a itaat ettiğiniz zaman sizden razı olacağını size haber veriyor. O halde onun taatını çok ediniz ve onun ma-

siyetinden size hışm ettiği şeylerden de kaçınınız, ki bununla onun azabından kurtulasınız ve bununla onun cennetinden sevabına kavuşasınız.

«وَأِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ لَنِي ضَالِّينَ»

«Her ne kadar bundan önce apaçık bir sapıklık içinde oldunuz ise de.» Yani câhiliyyenin körlüğünde ne bir hasene bilmiyordunuz ne de bir seyieden istiğfar etmiyordunuz, hayırdan sağırıdınız, haktan dilsizdiniz, doğru yoldan kördünüz.

Onlara isabet eden musibetin bahsi

Sonra onlara isabet eden musibeti zikr etti ve şöyle dedi :

«أَوَلَمْ أَصَابَكُمْ مِصْبَةٌ قَدْ أَصَبْتُ مِنْلَهَا قُلُوبَكُمْ : أَلَمْ يَكُنْ هَذَا ؟ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنْفُسِكُمْ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

«Size (Bedir'de) onlara iki katını başlarına getirdiğiniz bir belâ (Uhud'da) kendinize çatmış olduğu için mi? «Bu, nereden (geldi)» dediniz? De ki: «O, kendi katınızdadır.» Şüphesiz ki Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.»

Yani eğer size kardeşlerinizin ölümü olarak günahlarınız sebebiyle bir musibet isabet etmiş ise bundan önce Bedir'de olan günde düşmanlarınıza katl olunma ve esir edilme yönünden o musibetin iki mislini isabet ettirdiniz. Siz masiyetinizi ve Peygamberiniz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in size emr ettiği şeye muhâlefet etmenizi unutunuz. Siz muhalefeti kendilerinize helâl kılmıştınız.

«إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

«Şüphesiz ki Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.» Yani Allah kul-larına ukubet veya af olarak istediği şeylere hakkiyle kaadirdir.

«وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ قَبَاضُ اللَّهِ ، وَلَيَعْلَمُ الْمُؤْمِنِينَ»

•İki ordu karşılaştığı gün size gelen musibet Allah'ın emriyle idi. (Bu, Allah'ın) mü'minleri ayırd etmesi içindi.»

Yani siz ve düşmanınız karşılaştığınız zaman size isabet eden şey benim iznimledir. Bu benim yardımım size geldikten ve vaadimi size doğru çıkartmamdan sonra yaptığınız şeyleri yaptığınız zaman oldu ki mü'minlerle münafıkların arası ayırd olunsun ve sizden münafıklık edenler bilinsin yani onlardaki münafıklık zahir olsun.

« وَقِيلَ لَهُمْ تَنَالُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ أُذْهِبُوا »

•Berkilere : •Gelin. Allah yolunda muharebe edin, yahud (hiç olmazsa düşmanın kendinize ve ailelerinize saldırmasını) önleyin» denildi.» Yani Uhud'da, müşrik düşmanlarına yürüdüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ordusundan geri dönen Abdullah b. Übey ile onun ashâbını kasd ediyor. Onlar şöyle demiştiler : •Şayet sizin savaşaçağınızı bilseydik elbette sizinle beraber yürürdük ve müşrikleri def ederdik fakat bir savaşın olacağını zan etmiyorduk.» Böylece Allah onlardan içlerinde gizlemiş oldukları şeyi izhar etti.

Allah (Azze ve Celle) şöyle der :

« هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ، يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ »

•Onlar o gün imandan ziyade küfre yakındılar. Ağızlarıyla kalblerinde olmayanı söylüyorlardı.» Yani sana imanı izhar ediyorlar, halbuki onların kalblerinde iman yoktu.

« وَأَلَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ »

•Onlar ne gizlerlerse Allah çok iyi bilicidir.» Yani gizledikleri şeyleri bilir.

« الَّذِينَ قَالُوا لَا خِوَانِيهِمْ »

•Kardeşlerine» sizinle beraber aşiretlerinden ve kavimlerinden isabet olan kimselere;

«لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا، قُلْ فَأَدْرَهُمَا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»

«Eğer bizi dinleselerdi ölmeyeceklerdi, diyen o adamlara de ki, «Öyle ise kendi nefislerinizden ölümü geri çevirin, eğer doğru (adam)larsanız!» Yani ölümden elbette kurtuluş yoktur. Eğer onu kendinizden def etmeğe takatınız var ise yapınız. Bu kaçışları onların ancak münafıklık etmelerinden ve dünyada kalmaya hırslarından ve ölümden kaçmalarından dolayı ve Allah yolunda cihadı terketmeleri sebebiyleydi.

Cihada terğib ve teşvik

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mü'minleri cihada teşvik ederek ve katli onlara küçük göstererek şöyle buyurdu :

«وَلَا تَحْصِنَ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَالًا بَلْ أَجْزَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ
فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ، وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ
خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilâkis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) lutf-ü inayetinden, kendilerine verdiği (şehidlik mertebesi) ile hepsi de şad olarak (cennet nimetleriyle) rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılamayan (şehid dindaş)lar(ı) hakkında da : «Onlara hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir» diye müjde vermek isterler.»

Yâni Allah yolunda öldürülenleri ölümler zannetmeyiniz.

Yâni onları diriltmişimdir. Onlar benim katımda cennetin nimetleri içinde rızıklanırlar. Allah'ın onlara ondan yana cihadları karşılığı verdiği ihsan ve lutfu ile mesrur olarak ve arkalarından onlara kavuşamayan kimselerle müjdeleniyorlar. Yani üzerine devam ettikleri cihada karşılık kendilerine lahik olan kardeşlerinin kavuşmalarına seviniyorlar ki kendilerinin içinde bulundukları Allah'ın kendilerine vermiş olduğu sevaba onları ortak etsinler. Allah onlardan korku ve kederi gidermiş olduğu halde...

Allah Teâlâ şöyle buyurur :

« يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ »

«Onlar Allah'dan (gelen) bir nimetle, (hatta) daha fazlasıyla ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfatını zâyi etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler.» Çünkü artık onlara vaad olunan şeyin yerine getirildiği ve sevabın büyüğü ayan olmuştur.

Uhud şehidlerinin varış yeri

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana İsmail b. Ümeyye, Ebü Zübeyr'den, o İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kardeşlerinize Uhud'da musibet eriştiği zaman, Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Cennetin ırmaklarına gelirler ve oranın meyvalarından yerler. Arş'ın gölgesinde altından kandillere yerleşir otururlar. İçtiklerinin ve yediklerinin temiz ve güzelliğini ve lisanlarının güzelliğini buldukları zaman derler ki :

Keşke kardeşlerimiz de Allah'ın bize yaptığını bilselerdi de cihâddan yüz çevirmeseydiler ve harpten dönmeselerdi.» Bunun üzerine Allah Teâlâ buyurur ki : «Ben sizden bunu onlara tebliğ ederim.»

Sonra Allah Ona (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Zan etmeyiniz ki...» ile başlayan âyetlerini inzâl buyurdu.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Hâris b. Fuzeyl, Mahmud b. Lebid el-Ensâri'den naklen, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki; o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

— Şehidler cennetin kapısındaki bir nehir olan bârık üzerindedirler. Yeşil bir kubbenin içinde, onlara sabah akşam cennetten rızkı çıkar.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana kendisini itham etmediğim birisi Abdullah b. Mesud'dan naklen haber verdi ki;

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ »

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölürler sanma. Bilâkis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) lutf-u inayetinden rızıklanırlar.» meâlindeki âyetler ona sorulduğunda dedi ki :

Biz onları sorduk bize denildi ki :

Uhud'da kardeşlerinize musibet eriştiğinde Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Onlar cennetin nehirlerine gelirler ve cennet meyvalarından yerler ve arşın gölgesi altında olan altun kandillere konarlar. Böylece Allah (Azze ve Celle) onlara bir bakışla bakar ve şöyle der :

Ey kullarım, iştahınız neyi çekerse ben ziyade edeyim. Onlar da derler ki :

Ey Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde bir şey yoktur. Ondan dilediğimiz gibi yiyoruz. Sonra Allah onlara bir bakışla bakar ve şöyle buyurur :

Ey kullarım iştahınız neyi çeker ben ziyade edeyim? Onlar da derler ki :

Ey Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde bir şey yok. Cennetten dilediğimiz şekilde yiyoruz. Sonra Allah onlara görünür ve der ki :

Ey kullarım, iştahınız ne istiyor ben size ziyade edeyim. Onlar da derler ki :

Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde birşey yok. Cennetten dilediğimiz şekilde yiyoruz. Biz yalnız şunu istiyoruz ki ruhlarımızı cesedlerimize geri koyasın, sonra dünyaya gönderilelim, senin yolunda savaşalım ve bir kere daha katl olunalım.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana bir arkadaşımız, Abdullah b. Mu'âmmmed b. Akil'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi : Câbir b. Abdullah'dan işittim o şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki :

Ey Câbir, seni müjdeleyeyim mi?

Dedim ki : Evet ya Nebiyallah. Dedi ki :

Muhakkak senin baban Uhud'da musibete uğradığı zaman Allah

(Azze ve Celle) onu diriltti. Sonra ona dedi ki : Ey Abdullah b. Amr, sana ne yapmamı istersin.

Dedi ki : Ey Rabbim beni tekrar dünyaya göndermeni ve benim senin yolunda savaşmamı ve bir kere daha katli olunmamı istiyorum.

İbn-i İshak dedi ki :

Bana Amr b. Ubeyd, Hasan'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

«Nefsim kudret elinde olan Zât-ı Eccl-ü Alâ'ya kâsem ederim; şehit hariç hiçbir mü'min yoktur ki dünyadan ayrılış da bütün dünya ve içindekileri karşısında gündüzden bir saat kadar dünyaya dönmeyi arzu etsin. Çünkü şehit dünyaya geri gelip Allah yolunda savaşmayı ve bir kere daha katli olunmayı ister.

Hamrâ-i Esed'de Resûlullah'a karşı çıkanların bahsi

İbn-i İshak dedi ki :

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْصُ»

•Kendileri savaşta yara aldıktan sonra Allah ve Peygamberin çağrısına koşanlar...» Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Uhud gününün sabahında erkenden kendileri üzerinde yaralanmanın elemi olmasına rağmen, Hamrâ-i Esed'e yürüyen mü'minlerdir.

«لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ. الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ، فَزَادَهُمْ إِيمَانًا، وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ، وَنِعْمَ الْوَكِيلُ»

•Onlardan iyilik edip sakınanlara büyük ecir vardır. Halk onlara : Düşmanınız size karşı bir ordu olarak toplandılar, onlardan korkun, dediler. Bu, onların imanını artırdı. «Allah bize yeter, O ne

güzel Vekil'dir» dediler.» Mü'minlere korkun diyenler, Abdul-Kays'-den bir topluluk idi ki Ebû Süfyan'ın onlara dediğini sahâbelere naklettiler. Dediler ki .

Ebû Süfyan ve beraberindekiler size doğru üzerinize geliyorlar. Allah (Azze ve Celle) şöyle diyor :

« فَأَتَكَلِّمُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمَسَّهُمُ سُوْءٌ ، وَأَتَّبِعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ ،
وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ . »

«Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibidir.» Çünkü Allah onlardan, düşmanlariyle karşılaşmayı bertaraf etti.

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ

«İşte o şeytan.» (Şeytan ve ona uyanları kastediyor.)

« يَحْوَفُ أَوْلِيَائَهُ »

«Ancak kendi dostlariyle korkutur.» Yani şeytan dostlariyle sizi korkutur.

« فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ . وَلَا يَحْزُنْكَ الدِّينَ بَسَارِعُونَ فِي
الْكُفْرِ »

«İnanmışsanız onlardan korkmayın. Benden korkun. Ey Muhammed, küfürde yarışanlar (münafıklar) seni üzmesin.»

« إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوْا اللَّهَ شَيْئًا ، يُرِيدُ اللَّهُ الْأَلْبَحْلَ لِمَن حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ،

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ. إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. وَلَا يَخْشَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَمْثَلًا غَلِيًّا لَّهُمْ خَيْرٌ لِّأَنْفُسِهِمْ
إِنَّمَا تُغْلِي لَهُمْ لِيُزَادُوا إِثْمًا، وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ
عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ»

«Şüphesiz onlar Allah'a bir zarar veremezler. Allah âhirette onlara bir pay vermemek istiyor. Onlara büyük azab vardır. İmam inkâra değişenler, şüphesiz Allah'a bir zarar veremeyeceklerdir. Elem verici azab onlarıdır. İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Küçültücü azab onlarıdır. Allah inananları sizin durumunuzda bırakacak değildir, temizi pisten (münafıkları) ayıracaktır.»

« وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ »

«Allah size gaybı bildirecek değildir.» Yani kendisiyle sizi imtihan etmeyi istediği şeyde size gaybı bildirmiyor ki; kulluğu öğrenesiniz.

« وَلَكِنَّ اللَّهَ يَخْتَصِي بِرَسُولِهِ مَن يَشَاءُ »

«Fakat Allah peygamberlerinden dilediğini seçip,» yani bunu ona bildirir.

« فَلَايْمُنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ، وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ لَا يَزِيدَنَّكُمْ إِلَّا ظُلْمًا »

«Artık Allah'a ve peygamberlerine inanın; inanır ve sakınırsanız.» Yani dönerseniz ve tevbe ederseniz.

« فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ »

«Size büyük ecir vardır.»

UHUD'DA MUHÂCİRLERDEN ŞEHİD OLANLAR

Beni Hâşim'den :

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Uhud gününde müslümanlardan Kureyş'den Beni Hâşim b. Abd-i Menaf'dan olan muhâcirlerden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunup şehid düşenlerden; Hamza b. Abdul-Mutalib b. Hâşim (Radiyallâhü anı) vardı. Onu Vahşi katletti. Vahşi, Cübeyr b. Mut'im'in kölesidir.

Beni Ümeyye'den :

Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'den; Abdullah b. Cahş vardı. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'den, onların halifidir.

Beni Abduddar'dan :

Beni Abduddar b. Kusayy'dan, Mus'ab b. Umeyr vardı. Onu İbn-i Kamle el-Leysi katletti.

Beni Mahzum'dan :

Beni Mahzum b. Yakaza'dan, Şemmâs b. Osman vardı. Bunlar dört kişidir.

Ensar'dan :

Ensar'dan olan Beni Abdil-Eşhel'den, Amr b. Muaz b. Numan, Hâris b. Enes b. Râfi ve Umâre b. Ziyâd b. Seken vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Seken, Râfi b. İmriül-Kays'ın oğludur. Sekn denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Seleme b. Sâbit b. Vakş ve Amr b. Sâbit b. Vakş da vardı. Bunlar iki kişidir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katade iddia etti ki :

O ikisinin babası Sâbit o günde katl olundu ve Rifâe b. Vakş ve Ebû Hüzeyfe Huseyl b. Câbir, (ki bu Yeman'dır müslümanlar savaşı meydanında bilmeden onu öldürdüler. Bunun üzerine Huzeyfe onun

diyetini katillerine bağışladı) ve Sayfi b. Kayzi ve Hebâb b. Kayzi ve Abbâd b. Sehl ve Hâris b. Evs b. Muaz da vardı. Bunlar on iki erkektir.

(Râtîc (66)'den

Ehl-i Râtîc'den, İyas b. Evs b. Atik b. Amr b. Abdul-Alem b. Zeura b. Cuşm b. Abdul-Eşhel ve Ubeyd b. Teyyihan vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ona Atik b. Teyyihan denilir.

Bir de Habib b. Yezid b. Teym vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Zafer'den :

Beni Zafer'den : Yezid b. Hatıb b. Ümeyye b. Râfi vardı. Bir kişidir.

Beni Dubey'e'den :

Beni Amr b. Avf'dan olan Beni Dubey'e b. Zeyden, Ebû Süfyan b. Hâris b. Kays b. Zeyd ve Hanzala b. Ebî Amir b. Sayfi b. Numan b. Mâlik b. Eme vardı (ki bu, meleklerin yıkamış olduğu kimsedir) onu Şeddâd b. Esved b. Şeüb el-Leysi katletti. Bunlar iki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kays, İbn-i Zeyd b. Dubey'e, Mâlik de, İbn-i Eme b. Dubeye'dir.

Beni Ubeyd'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Ubeyd b. Zeyd'den, Üneys b. Katade vardır. Bir kişidir.

Beni Sa'lebe'den :

Beni Sa'lebe b. Amr b. Avf'dan, Ebû Hayye vardı (ki o, Sad b. Hayseme'nin ana bir kardeşidir.)

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Hayye de vardı (ki o İbn-i Amr b. Sâbit'tir.)

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Abdullah b. Cübeyr b. Numan da vardı. Bu okuların emiriydi. Bunlar iki kişidir.

---

(66) Râtîc : Medine'nin kalelerinden bir kaledir.

Beni Selm'den :

Beni Selm b. İmriül-Kays b. Mâlik b. Evs'den, Hayseme Ebû Sad b. Hayseme vardı. Bir kişidir.

Beni Aclân'dan :

Onların halifleri olan Beni Aclân'dan : Abdullah b. Selem vardı. Bir kişidir.

Beni Muâviye'den :

Beni Muâviye b. Mâlik'den, Sübey b. Hatib b. Hâris b. Kays b. Heyşe vardı. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Süveybik b. Hâris b. Hatib b. Heyşe denilir.

Beni Neccar'dan :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Neccâr'dan olan Beni Sevad b. Mâlik b. Ğanm'den; Amr b. Kays ve onun oğlu Kays b. Amr vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Amr b. Kays, İbn-i Zeyd b. Sevâd'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ve Sâbit b. Amr b. Zeyd ve Amir b. Mahled vardı. Bunlar dört kişidir.

Beni Mebzûl'dan :

Beni Mebzul'dan;

Ebû Hubeyre b. Hâris b. Alkame b. Amr b. Sakf b. Mâlik b. Mebzûl ve Amr b. Mutarrif b. Alkame b. Amr vardı. İki kişidirler.

Beni Amr'dan :

Beni Amr b. Mâlik'den;

Evs b. Sâbit b. Münzir vardır. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Evs b. Sâbit, Hassan b. Sâbit'in kardedışidir.

Beni Adiy'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Adiyy b. Neccar'dan;

Enes b. Nadr b. Zamzam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adiyy b. Neccar vardı. Bir kişidir.

İbn-i Hişam dedi ki : Bu Enes b. Nadr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetcisi Enes b. Mâlik'in amcasıdır.

Beni Mazin'den :

Beni Mâzin b. Neccar'dan;

Kays b. Muhalled ve Keysân vardı. Bu Keysan onların kölesidir. İki kişidirler.

Beni Dinâr'dan :

Beni Dinar b. Neccar'dan;

Süleym b. Hâris ve Numan b. Abd-i Amr vardı. İki kişidirler.

Beni Hâris'den :

Beni Hâris b. Hazrec'den; Hârice b. Zeyd b. Ebi Züheyr, Sad b. Rebi b. Amr b. Ebi Züheyr vardı. (Bunlar bir tek kabre defn olundular) ve Evs b. el-Erkam b. Zeyd b. Kays b. Numan b. Mâlik b. Salebe b. Kâb vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Ebcer'den :

Beni Ebcer'den ki bunlar Hudre Oğullarıdır. Mâlik b. Sinân b. Ubeyd b. Salebe b. Ubeyd b. Ebcer vardı. Bu, Ebû Said el-Hudri'nin babasıdır.

İbn-i Hişam dedi ki :

Ebû Said el-Hudri'nin ismi Sinân'dır. Sa'd da denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Said b. Süveyd b. Kays b. Amir b. Abbad b. Ebcer ve Utbe b. Rebi b. Râfi b. Muâviye b. Ubeyd b. Salebe b. Ubeyd b. Ebcer vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Saide'den :

Beni Sâide b. Kâb b. Hazrec'den; Salebe b. Sad b. Mâlik b. Hâlid b. Salebe b. Hârise b. Amr b. Hazrec b. Sâide ve Sakf b. Ferve b. el-Bediyy vardı. Bunlar iki kişidir.

Beni Tarif'den :

Sa'd b. Ubâde'nin kavmi Beni Tarif'den; Abdullah b. Amr b. Vehb b. Sa'lebe b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarif ve Damre vardır. Damre, Beni Cühey'n'den onların halifidir. İki kişidirler.

Beni Avf'den :

Beni Avf b. Hazrec'den olan Beni Sâlim'den olan Beni Mâlik b. Aclân b. Zeyd b. Ğanm b. Salim'den :

Nevfel b. Abdullah ve Abbâs b. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. Aclan ve Numan b. Mâlik b. Salebe b. Fihri b. Ğanm b. Salim ve Mücezzar b. Ziyâd ki bu, Beni'den onların halifidir ve Ubâde b. Heshas vardı.

Numân b. Mâlik, Mücezzar ve Ubâde bir tek kabre defn olundular. Bunlar beş kişidir.

Beni Hublâ'dan :

Beni Hublâ'dan Rifâe b. Amr vardı. Bir kişidir.

Beni Seleme'den :

Beni Seleme'den olan Beni Haram'dan;

Abdullah b. Amr b. Haram b. Salebe b. Haram ve Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Haram vardı. Bunlar bir tek kabirde defn olundular ve Hallad b. Amr b. Cemuh b. Zeyd b. Haram ve Ebû Eymen vardı. (Bu Amr b. Cemuh'un azadlısıdır) Bunlar dört kişidir.

Beni Sevâd'dan :

Beni Sevâd b. Ğanm'dan :

Süleym b. Amr b. Hadide ve onun mevlası = azadlı kölesi Antere, ve Sehl b. Kays b. Ebî Kâb b. el-Kayn vardı, üç kişidirler.

Beni Züreyk'den :

Beni Züreyk b. Amir'den :

Zekvân b. Abd-i Kays ve Ubeyd b. Muallâ b. Levzan vardı, iki kişidirler.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ubeyd b. Muallâ, Beni Habib'dendir.

Şehidlerin sayısı :

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Muhâcîr ve Ensar'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan müslümanlardan Uhud'da şehid düşenler altmış beş kişidir.

Beni Muâviye'den :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Zikr ettiğimiz yetmiş şehidden İbn-i İshâk'ın zikr etmediklerinden Evs'den olan Benû Muâviye b. Mâlik'den :

Mâlik b. Nümeyle vardı. Bu onların Müzeyne'den olan halifidir.

Beni Hatme'den :

Beni Hatme'den — ki Hatme'nin ismi Abdullah b. Cuşem b. Mâlik b. Evs'dir —; Hâris b. Adiyy b. Hareşe b. Ümeyye b. Amir b. Hatme vardı.

Beni Hazrec'den :

Hazrec'den olan Beni Sevâd b. Mâlik'den; Mâlik b. İyâs vardı.

Beni Amr'dan :

Beni Amr b. Mâlik b. Neccâr'dan; İyâs b. Adiyy vardı.

Beni Sâlim'den :

Beni Sâlim b. Avf'dan; Amr b. İyâs vardı.

UHUD GÜNÜNDE MÜŞRİKLERDEN KATL OLUNANLAR**Beni Abduddar'dan :**

İbn-i İshâk dedi ki :

Uhud gününde müşriklerden, Kureys'den olan ve sancaktar Beni Abduddar b. Kusayy'dan katl olunanlar :

Talha b. Ebi Talha (ki Ebû Talha'nın ismi Abdullah b. Abdül-Uzza b. Osman b. Abduddar'dır) Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti ve Ebû Said b. Ebi Talha vardı. Onu da Sad b. Ebi Vakkas katletti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Osman b. Ebi Talha ki bunu Hamza b. Abdulmuttalib katletti ve Mûsâfî b. Talha ve Cûlas b. Talha ki bunları Asım b. Sâbit b. Ebil Aklah katletti ve Kilâb b. Talha ve Hâris b. Talha vardı ki bunları da Kuzman katletti. Kuzman, Beni Zafer'in halifidir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Kilâbı Abdurrahman b. Avf katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Artâ b. Abd-i Şürehbil b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abdud-dar vardır ki bunu Hamza b. Abdulmuttalib katletti. Ve Ebû Yezid b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abduddar vardı ki bunu da Kuzman katletti. Ayrıca onun kölesi olan Habeşi Suab vardı. Onu Kuzman katletti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Yine denilir ki : Onu Sad b. Ebi Vakkas katletti bir kavle göre de Ebû Dücâne katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Kasid b. Şüreyh b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abduddar vardı ki bunu Kuzman katletti. Bunlar on bir kişidirler.

Benî Esed'den :

Beni Esed b. Abduluzza b. Kusay'dan :

Abdullah b. Humeyd b. Züheyr b. Hâris b. Esed vardı. Bunu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Bir kişidir.

Benû Zühre'den :

Beni Zühre b. Kilâb'dan :

Ebû Hakem b. Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi vardı. Bu onların halifidir. Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Ve Siba b. Abduluzza — ki Abduluzza'nın ismi; Amr b. Nadle b. Çubşan b. Selim b. Melekan b. Aksa'dır — onların Huzaa'dan olan halifidir, onu Hamza b. Abdulmuttalib katletti. Bunlar iki kişidir.

Benü Mahzum'dan :

Beni Mahzum b. Yakaza'dan :

Hişâm b. Ebi Ümeyye b. el-Muğire vardı. Bunu Kuzman katletti. Ve Velid b. As b. Hişâm b. Muğire, ki bunu Kuzman katletti. Ve Ebû Ümeyye b. Ebi Huzeyfe b. Muğire vardı. Bunu da Ali b. Ebi Tâlib katletti. Bir de Hâlid b. A'lem vardır. Ki bu, onların halifidir. Onu Kuzman katletti. Bunlar dört kişidir.

Beni Cumeh'den :

Beni Cumeh b. Amr'dan :

Amr b. Abdullah b. Umeyr b. Vehb b. Huzafe b. Cumeh vardı. Bu Ebû Azze'dir. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hapsederek katletti. Ve Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumeh vardı. Bunu da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katletti. İki kişidirler.

Beni Amir'den :

Beni Amir b. Luay'dan :

Ubeyde b. Câbir ve Şeybe b. Mâlik b. Mudarrib vardı. Bunları Kuzmân katletti. İki kişidirler.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Ubeyde b. Câbir'i Abdullah b. Mesud katletti.

Müşriklerin maktullerinin sayısı :

İbn-i İshâk dedi ki :

Uhud gününde Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın müşriklerden katlettiği kimselerin hepsi yirmi iki kişidir. .

UHUD GÜNÜ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER**Hubeyre'nin şiiri**

İbn-i İshâk dedi ki :

Uhud günü hakkında söylenen şiirlerden biri de Hubeyre b. Ebi Vehb b. Amr b. Âiz b. Abd b. İmran b. Mahzum'un şu aşağıdaki sözüdür :

— İbn-i Hişâm dedi ki : Âiz, İbn-i İmrân b. Mahzum'dur — :

مَبَالٍ هَمَّ عَمِيدَاتٍ بَطْرُقِي
بَاتَ تَمَاتِنِي هِنْدٌ وَتَمْدَلِي
مَهْلًا فَلَا تَمْدَلِينِي إِنْ مِنْ خُلُقِي
مُسَاعِفٌ لَيْتِي كَتَبَ بِمَا كَلَّفُوا
وَقَدْ حَلَّتْ سِلَاحِي فَوْقَ مُشْرِفِ
كَأَنَّهُ إِذْ جَرَى عَيْرٌ بِقُدْفَةٍ
مِنْ آلِ أَعْرَجٍ يَرْتَاخُ النَّدَى لَهُ
أَعْدَدْتُهُ وَرِقَاقُ الْحَدِّ مُنْتَخَلًا
هَذَا وَبَيْضَاءُ مِثْلُ النَّهْيِ مُحْكَمَةٌ
سُقْنَا كِنَانَةً مِنْ أَطْرَافِ ذِي يَمَنِ
قَالَتْ كِنَانَةٌ أَوَى تَذْهَبُونَ بِنَا؟
نَحْنُ الْغَوَارِسُ يَوْمَ الْجَزْرِ مِنْ أَحَدٍ
هَابُوا ضِرَابًا وَطَعْنَا صَادِقًا خَذَمًا
نَمَتْ رُحْنَا كَأَنَّا عَارِضُ بَرْدٍ
كَأَنَّ هَامَهُمْ عِنْدَ الْوَعَى فِلَقُ
أَوْ حَظَلٌ دَعْدَعَتِ الرَّيْحُ فِي غُصْنٍ
قَدْ نَبَذَ الْمَالُ سَحًّا لِأَحْسَابِ لَهُ
وَلَيْلَةٌ يَصْطَلِي بِالنَّرْتِ جَارُهَا
وَلَيْلَةٌ مِنْ مُجَادِي ذَاتِ أُنْدِيَةٍ
لَا يَنْبُحُ الْكَلْبُ فِيهَا غَيْرَ وَاحِدَةٍ

بِالْوَدِّ مِنْ هِنْدٍ أَذْ تَمْدُو عَوَادِيهَا
وَالْحَرْبُ قَدْ شُعِلَتْ عَنِّي مَوَالِيهَا
مَا قَدْ عَلِمْتُ وَمَا إِنْ لَسْتُ أَخْضِيهَا
حَمَلٌ عَلَيْهِ وَأُنْقَالَ أَعَابِيهَا
سَاطِئُ سُبُوحٍ إِذَا تَجَرَّى بِيَارِيهَا
مُكَدَّمٌ لِأَحَقِّ بِالْمَوْنِ بِمَحَبِّيهَا
كَجَذْعِ شَرَاهِ مُسْتَعْلٍ مَرَاغِيهَا
وَمَارِنَا لِحَطُوبٍ قَدْ أَلْقِيَا
بِطَلَّتْ عَلَيَّ فَمَا تَبْدُو مَسَاوِيهَا
عَرَضُ الْبِلَادِ عَلَى مَا كَانَ بَرْجِيهَا
قُلْنَا: الْخَيْلُ، فَأَمُوهَا وَمَنْ فِيهَا
هَابَتْ مَعَدَّةٌ قُلْنَا نَحْنُ نَاتِيهَا
بِمَا يَرَوْنَ وَقَدْ ضَمَّتْ قَوَاصِيهَا
وَقَامَ هَامُ بَنِي النَّجَارِ يَنْبِكِيهَا
مِنْ قَبِيضِ رُنْدٍ نَفَثَهُ عَنْ أَدَاجِيهَا
بِالْ تَمَاوَرَهُ مِنْهَا سَوَافِيهَا
وَنَطْمُنُ الْخَيْلُ شَرَارًا فِي مَاقِيهَا
يَحْتَمِنُ بِالنَّقَرِ الْأَثَرِينَ دَاعِيهَا
جَرَّتَا جَادِيَةً قَدْ بَتَّ أَشْرِيهَا
مِنْ الْقَرِيصِ وَلَا تَسْرِي أَفَاعِيهَا

أَوْقَدْتُ فِيهَا لَيْلِي الضَّرَاءَ (جَاهِدَةً) كَأَبْرَقِ ذَاكِيَةِ الْأَزْكَانِ أَجْمِيَا
 أَوْزَنْتِي ذَاكُمُ عَمْرُو وَوَالِدُهُ مِنْ قَبْلِهِ كَانَ بِالْمُنَى يُنَالِيهَا
 كَانُوا يُبَارُونَ أَنْوَاءَ الثُّجُومِ فَأَا دَنْتَ عَنِ السُّورَةِ الْمُنْيَا مَسَاعِيهَا

«Elem virici kederin durumu nedir ki beni gece Hind'in dostlarına götürür oldu.

İşler Hind'i meşgul ederken.

Hind gece beni kınadı ve kınamakta da devam etti.

Halbuki harb'den beni onun mevâlisi alıkoydular.

Biraz bekle, beni ayıplama.

Çünkü benim huyumun ne olduğunu sen bilirsin, ki ben onu gizleyecek değilim.

Ben, çok sevmeleri sebebiyle Beni Kâbe itâatkârim, onlara muvafık ve mutabıkım.

Ağır yükün (67) hammalıyım ve kendilerini zahmet ve meşakkatle taşıdığım ağır yüklerin de...

Kendisine, güzelliğinden dolayı herkesin bakıp beğendiği uzun adımlar atan, koştuğu zaman sanki yüzer gibi olan atlarla yarışan, bir atın üstünde silâh taşıdım.

Sanki o koştuğu zaman geniş bir sahradaki vahşi bir eşektir de, vahşi eşekler topluluklarına kavuşmuş onları himaye ediyor.

Avec, atın soyundan olup onun için meclis sevinç duyar.

Tıpkı tepeleri yükselmiş dalları çok olan bir hurma ağacının dalları gibidir.

Kılıcı ve sallanan süngü ile karşılaştığım hâdiselere karşı hazırladım.

Bu ve zırh, derin su gibi muhkemce bana bağlandı ve böylece ayıpları görünmüyor.

Kinâne'yi sağ yandaki topraklardan geniş beldeler boyunca onun sevkettiği yerlere sevkettik.

Kinâne dedi ki :

Bizi nereye götürüyorsunuz? Dedik ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medinesi'ne (yani Medine'nin yakınındaki bir çeşmenin yanına.)

(67) Ağır yükleri yüklenmek, mecâzen meşakkatli işleri üzerine almak demektir.

Bunun üzerine oraya ve oradakilere yöneldiler.

Biz o günde Uhud dağının dibindeki at binicileri idik.

Maad korktu, biz dedik ki oraya geliyoruz.

Gördükleri vuruşmadan, süratli kesen kılıçtan ve bunların parçalarından korktular.

Sonra biz, sanki buzlu bir bulut olarak yürüdük.

Beni Neccar'ın maktul kuşu kalkmış onlara ağılıyordu. (68)

Sanki onların başları, harp esnasında, deve kuşlarının yumurtalarının üst kabuklarından parçalardır ki deve kuşları onu yumurtlama yerlerinden öte ederler.

Veya bir hanzaldır ki rüzgâr onu eskimiş dallar üstünde hareket ettirir, toprağı ve kumları yerinden söken rüzgârlar onun bir sağından bir solundan bir arkasından bir önünden esmektedir.

Malı hisabsız olarak bolca döküp bezletmişizdir.

Ve atları, sağından ve solundan gözlerinin yaş mecrasından dürteriz.

Bir gecede ki onları boğazlayan işkembe ile ısıtmıyor, dâvet edici zenginlere mahsus verilmiş bir dâvet veriyor.

Yağmurlu bir cumâdi gecesinde cumâdi bir kılıkta gece yürür olduğum halde. (69)

O gecede soğuktan köpek bir kereden başka havlamaz ve yılanlar da bir kereden başka yerde sürünmezler.

O gecede ihtiyaç sahipleri için alevî bir ateş yaktım.

Tıpkı bir yıldırım gibi ki himaye ettiğim büyük işlere ışık tutucu oldu.

İşte Amr ve ondan önce onun babası bunu bana miras bıraktı, onları kat kat pahalı kılıyordu.

Yıldızların batmaya meylettikleri yerlere muaraza ederler, onlarla yarışırlandı, onların çalışmaları, iyi işleri yüksek menzilelerden geri kalmazdı.»

(68) Maktul kuşu: Arapların inandığı ve maktulün kabri ucunda intikamı alınincaya kadar durup öten kuştur.

(69) Şiirde geçen cumâdiyye ile, cumâdi ayı kastedilmektedir. Bu isim, bu ayın üzerine suyun donması zamanında vâki olmuş idi. Sonra hilâllerle belirlenen aylara intikal etti ve o isim o aya kaldı. Her ne kadar yazda ve hararetli bir zamanda olsa da.

Arabi ayların ekserisi sene-i şemsiyenin hallerinden alınmış isimlerle isimlenmişler. Sonra o isimler devam etmiş. Her ne kadar hicri senesi dönüp o vakitlerden çıksalar da. (Rav'ze mürâcaat et).

Hassan'ın Hubeyre'ye karşı söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Bunun üzerine Hassan b. Sâbit ona şöyle cevap verdi :

سَقَمُ كِنَانَةَ جَلًّا مِنْ سَفَاهَتِكُمْ   إِلَى الرَّسُولِ فَنَدُّ اللَّهُ مَحْرَبَهَا
أَوْرَدْتُمُوهَا حِيَاضَ الْمَوْتِ صَاحِبَةً   فَالنَّارُ مَوْعِدُهَا، وَالْقَتْلُ لَا قَبْهَا
جَمَعْتُمُوهَا أَحَابِشًا بِلاَ حَسَبِ   أُمَّةَ الْكُفْرِ غَرَّتْكُمْ طَوَاغِبَهَا
أَلَّا تَعْتَبِرْتُمْ بِحِيلِ اللَّهِ إِذْ قَتَلَتْ   أَهْلَ الْقَلْبِ وَمَنْ الْيَتِيمَ فَبِهَا
كَمْ مِنْ أُسِيرٍ فَكَنَّاهُ بِلاَ تَمَنٍ   وَجَرَّ نَاصِيَةَ كُنَّا مَوَالِيَهَا
وَلَيْلَةٍ بَضَطِلَ بِالْفَرثِ جَارُهَا   يَحْتَصُّ بِالْفَرَى الْتَرِينَ دَاعِيَهَا

«Kinâne'yi sefihliğinizden, bilmeyerek Resüle doğru sürdünüz, Allah'ın
oskeri ise onu zelil yapacaktır.

Güneşin doğduğu bir sırada onu ölüm havuzlarının başına getirdiniz.

Ateş onun vad olunduğu yerdir, katil ise ona rastlayandır.

Onları şerefi olmayan, soyu Arap olmayan kimselerden topladınız.

Onlar küfürün önderleridirler ki onların mütekebbirleri ve azgınları sizi
aldattılar.

Ehl-i kalib'i (70) katlettikleri zaman Allah'ın atlıları ile ve ehl-i kalib'i
o kuyulara atanlardan ibret almadınız mı?

Çok esirler vardır ki biz onların bağlarını fidesi alınmaksızın ve
boyunlarını vurmaksızın çözdük.

Biz onların veli nimetleri olduk.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu şiiri, bana Ebû Zeyd el-Ensari, Kâb b. Mâlik'e âid olarak ha-
ber verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Hubeyre b. Ebi Vehb'in içinde söylediği şu
beyti, Cenûb'a âid olduğu rivâyet olunur. Bu cenûb, Amr Zül-Kelb'in

(70) Ehl-i kalib, Bedr harbinde müşriklerden katl olunup su kuyularına
atılanlardır.

kız kardeşidir. Uhud'dan başka bir gün hakkında o kadına âid olan beyitler içinde geçmektedir.

Kâ'b'in Hubeyre'ye karşı söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik yine Hubeyre b Ebi Vehb'e söyle cevap verdi :

أَلَا هَلْ أَتَى عَسَانَ عَنَّا وَدُونَهُمْ   مِنْ الْأَرْضِ خَرَقَ سَيْرُهُ مُتَمَنِّعٌ
 حَارٌّ وَأَعْلَامٌ كَأَنَّهُ قَتَامُهَا   مِنَ الْبُعْدِ نَقَعُ هَامِدٌ مُتَقَطِّعٌ
 تَطَّلَى بِهِ الْبَزْلُ الرَّامِيسُ رُزْحًا   وَتَحْلُو بِهِ غَيْثُ السَّبِينِ فَيَمْرُغُ
 بِهِ جَيْفُ الْمَسْرَى يُلَوِّحُ صَلِيلُهَا   كَالْأَحْ كَتَّانُ التَّجَارِ الْمَوْضِعُ
 بِهِ الْعَيْنُ وَالْأَرَامُ يَمْشِي خَلْفَهُ   وَبَيْنَهُ نَعَامٌ قَيْصُهُ يَتَقَلِّعُ
 مَجَالِدُنَا^(١) عَنْ دِينِ كُلِّ لَحْمَةٍ   مُدْرَبَةٍ فِيهَا الْقَوَاسُ تُلْعَقُ
 وَكُلُّ مَسْمُوتٍ فِي السَّوَانِ كَأَنَّهَُا   إِذَا لُبِسَتْ نَغَى مِنَ الْمَاءِ مَتَرَعٌ
 وَلَكِنْ يَذَرُ سَائِبُوا مِنْ لَقِينِهِمْ   مِنَ النَّاسِ وَالْأَنْبَاءِ بِالْغَيْبِ تَنْفَعُ
 وَإِنَّا بِأَرْضِ الْخَوْفِ لَوْ كَانَ أَهْلُهَا   سَوَانًا لَقَدْ أَجْلَوْا يَلِيلٌ فَأَقْشَعُوا
 إِذَا جَاءَ مِنَّا رَاكِبٌ كَانَ قَوْلُهُ   أَعْدُوا لِلْأَرْجَى ابْنُ حَرْبٍ وَيَجْمَعُ
 قَهْمًا يَهُمُّ النَّاسَ نِمَّا يَكِيدُنَا   فَتَحْنُ لَهُ مِنْ سَائِرِ النَّاسِ أَوْسَعُ
 فَلَوْ غَيْرُنَا كَانَتْ جَمِيعًا تَكِيدُهُ الْـ   سَيْرِيَّةٌ قَدْ أَعْطُوا بَدَأَ وَتَوَزَّعُوا
 نَحَالِدُ لَا تَبْقَى عَلَيْنَا قَبِيلَةٌ   مِنَ النَّاسِ إِلَّا أَنْ يَهَابُوا وَبَطَلُوا
 وَلَمَّا أَبْتَدُوا بِالْعَرِضِ قَالَ سَرَانَا   عَلَامٌ إِذَا لَمْ تَمْنَحِ الْعَرِضَ تَرْزَعُ؟
 وَفِينَا رَسُولٌ وَلِلَّهِ نَفْعُ أَمْرُهُ   إِذَا قَالَ فِينَا الْقَوْلُ لَا تَنْطَلِعُ
 تَدَلَّى عَلَيْهِ الرُّوحُ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ   بُرْلٌ مِنْ حَوَّ السَّمَاءِ وَبُرْفَةٌ
 نَشَاوَرُهُ فِيهَا يُرِيدُ وَفَضْرُنَا   إِذَا مَا اشْتَهَى أَنَا نَطِيعٌ وَاسْمُ

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَمَّا بَدَا لَنَا
وَكُونُوا كَمَنْ يَشْرِي الْحَيَاةَ نَفَرًا
وَلَكِنْ خُذُوا أَسْيَافَكُمْ وَتَوَكَّلُوا
فَإِسْرَانًا إِلَيْهِمْ جَهَنَّةٌ فِي رَحْلِهِمْ
يَعْلَمُونَ فِيهَا السُّنُورَ وَالْقَنَا
يَجْعَلُنَا إِلَى مَوْجٍ مِنَ الْبَحْرِ وَسَطَهُ
ثَلَاثَةُ آلَافٍ وَخَمْسُ نَصِيبَةٍ
تَأْوِرُهُمْ تَجْرَى النَّيْبَةُ بَيْنَنَا
تَهَادَى قَيْسُ السَّبْعِ بَيْنَا وَفِيهِمْ
وَمَنْجُوفَةٌ حَرِيبَةٌ صَاعِدِيَّةٌ
تَصُوبُ بِأَيْدِي الرِّجَالِ وَتَارَةٌ
وَحَيْلٌ تَرَاهَا بِالْقَضَاءِ كَأَنَّهَا
فَلَمَّا تَلَاقَيْنَا وَدَارَتْ بِنَا الرِّحَى
ضَرَبْنَاَهُمْ حَتَّى تَوَكَّنَا سَرَائِهِمْ
لَدُنْ غُدُوءَةٍ حَتَّى اسْتَقَفْنَا عَشِيَّةً
وَرَأَوْا سِرَاعًا مُوجِعِينَ كَأَنَّهُمْ
وَرَحْنَا وَأَخْرَأْنَا بَطْلًا كَأَنَّا
فَقَلْنَا وَبَالَ الْقَوْمِ مِنَّا وَرُبَّمَا
وَدَارَتْ رَحَانَا وَاسْتَدَارَتْ رَحْلُهُمْ
وَبَعْضُ النَّاسِ لَا تَرَى الْقَتْلَ سَبْعَةً
ذَرَوْا عَنْكُمْ قَوْلَ النَّبَاتِ وَاطْمَنُوا
إِلَى مَلِكٍ يُحْيِي لَدَيْهِ وَيُرْجِعُ
عَلَى اللَّهِ إِنْ الْأَمْرَ فِيهِ أَجْمَعُ
صُحْبًا عَلَيْنَا الْبَيْضُ لَا تَنْتَشِعُ
إِذَا ضَرَبُوا أَقْدَامَهَا لَا تَوَرُّعُ
أَحَابِيشُ مِنْهُمْ حَابِرٌ وَمَنْعُ
ثَلَاثُ يَشِينُ إِنْ كَثُرْنَا وَأَرْبَعُ
نُشَارِعُهُمْ حَوْضُ النَّبَايَا وَنَشْرَعُ
وَمَا هُوَ إِلَّا الْبَيْتُورِيُّ الْمُقَطَّعُ
يُذَرُّ عَلَيْهَا السَّمَاءُ سَاعَةً تُصْنَعُ
تَمْرٌ بِأَعْرَاضِ الْبَصَارِ تَمْتَعُ
جَرَادٌ صَبَا فِي قَرَّةٍ يَتَرَبَّعُ
وَلَيْسَ لِأَمْرِ سَمَةِ اللَّهِ مَدْفَعُ
كَأَنَّهُمْ بِالْقَاعِ خَشَبٌ مُصْرَعُ
كَأَنَّ دَسَايًا حَرًّا مَارٍ نَلْفَعُ
جَهَامٌ هَرَاقَتْ مَاءَهُ الرِّيحُ مُنْفَعُ
أَسُودٌ عَلَى لَحْمٍ بَيْشَةٍ ظَلَعُ
فَقَلْنَا وَلَكِنْ مَا لَدَى اللَّهِ أَوْسَعُ
وَقَدْ جَلَوْا كُلُّ مَنْ الشَّرُّ يَنْشِعُ
عَلَى كُلِّ مَنْ يَجْدِي الدَّمَارَ وَيَمْنَعُ

جَلَادٌ عَلَى رِيبِ الْحَوَادِثِ لَا تَرَى
 عَلَى هَالِكٍ عَيْنَانَا الدَّهْرُ تَذَمُّعُ
 بَنُو الْحَرْبِ لَا تَمَيَّزُ^(١) شَيْءٌ يَقُولُهُ
 وَلَا تَحْنُ نِمَا جَرَبَتِ الْحَرْبُ نَحْزَعُ
 بَنُو الْحَرْبِ إِنْ نَظَرْنَا فَلَسْنَا بِحَيْشٍ
 وَلَا تَحْنُ مِنْ أَطْفَارِهَا تَتَوَجَّعُ
 وَكُنَّا شِمَا بَا بَقِيَ النَّاسُ حَرَّةُ
 وَبَفَرُّجٍ عَنْهُ مَنْ يَلْبِيهِ وَيَنْفَعُ
 فَخَرَّتْ عَلَى ابْنِ الْإِبْرَةِ وَقَدْ سَرَى
 لَكُمْ طَلَبٌ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ مُتَبَسِّعُ
 فَسَلَّ عَنْكَ فِي عِلْمِيَامَةٍ وَغَيْرِهَا
 مِنْ النَّاسِ مَنْ أَخْرَى مَقَامًا وَأَشْنَعُ
 وَمَنْ هُوَلَمْ تَتْرَكَ لَهُ الْحَرْبُ مَفْخَرًا
 لَكُمْ طَلَبٌ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ مُتَبَسِّعُ
 شَدَّدْنَا بِحَوْلِ اللَّهِ وَالنَّصْرِ شَدَّةُ
 عَزَالِي مَزَادِ مَاوَاهَا يَتَهَزَّعُ
 تَكْرُرُ الْقَنَا فِيكُمْ كَانَ فُرُوعُهَا
 بَذَرَ الْوَاءِ فَهَوِيَ فِي الْحَمْدِ أَسْرَعُ
 لَهَاوُوا وَقَدْ أَعْطُوا بَدَأَ وَتَحَاذَلُوا
 أَبِي اللَّهِ إِلَّا أَمْرُهُ وَهُوَ أَصْنَعُ

«Acaba Cassan ve başkalarına bizden sarsıntılı bir rüzgâr gelmedi mi. Sahralar ve yüksek dağlar gibi, sanki onların uzaktan siyaha çalan renkleri sakın kesintili bir tozdur.

Onunla kuvvetli ve şiddetli devler zayıflar ve onunla senelerin yağmuru boşalır ve bollaşır.

Onunla hasretlilerin, kokmuş ölü cesedlerinin kemiklerindeki ilikleri gözüktür.

Tüccarın yayılmış nakışlı ketenleri görüldüğü gibi.

Onunla vahşi sığırtı ve karınları beyaz, sırtları siyah öküzler bölük bölük yürürler ve deve kuşunun yumurtasının üst kabuğu yarıdır.

Dinimizi müdafaa için kılıç vurucularımız, kendilerinde uçları parıldayan kılıçların ve silâhların bulunduğu her bir mâhir becerikli büyük askeri kitalardır.

Dokunuşu muhkem, halkaları küçük ve birbirine yakın, sesleri işitilmeyen, saklandığı yerlerindeki her zırhı, giyildikleri zaman sanki içleri su ile dolu derin çukurlardır.

Fakat Bedir'de sordular ki, insanlardan kimlerle karşılaştınız, gaybî haberler menfaat verirler.

Biz korkunç bir yerde idik ki, şayet başkaları oranın ehli olsaydı, elbette gece çekilip kaçarlardı.

Bizden bir binekli geldiği zaman, onun sözü şu olurdu :

İbn-i Harb'in sevk ettiklerine ve topladıklarına hazırlanınız.

Bize yaptıkları insanları ilgilendiriyorsa biz diğer insanlardan fazla onun yaptıklarına gücümüz yeter.

Şayet bizden başkasına yer halkı hile yapsalar, toplanıp ayrılınsınlar.

Kılıçlarla vuruşuruz.

Korkutulmadan hiç bir kabile bize üstün kalamaz.

(Medine'nin dışındaki) Irz da hinalarını kurdukları zaman, bizim hayırlılarımız dediler ki :

Irzı korumadan niçin ekiyoruz?

İçimizde Resûlullah var ki, bir sözü söylediği zaman hiç beklemeden onun emrine uyarız.

Onun yanına Rabbi'nin katından Ruh (Yani Cebrail) gökten iner ve yükselir.

Yapmak istediğimiz şeyler hakkında onunla müşavere ederiz, bizim gayemiz ise emrettiği zaman ona itaat etmemiz ve dinlememizdir.

Göründükleri zaman, Resûlullah bize dedi ki, korkunç ölümleri bırakınız, hayrı umunuz.

Katında yaşanacak ve katına dönülecek olan Melik'ine yaklaşmak için hayatını satanlar gibi olunuz.

Fakat kılıçlarınızı alınız ve Allah'a tevekkül ediniz.

Çünkü tüm işler Allah'a âiddir.

Böylece aşîkâr bir vaziyette kuşluk vaktinde onlara göç eşyalarının yanında dururlarken yürüdük ve üzerimizde kılıçlar olup korkmaz olduğumuz bir halde...

Toplanmış bir ordu birliği ile ki onun içinde silâh süngü vardı.

Ayaklarını yere vurdukları zaman dağılmazlardı.

Böylece denizden bir dalgaya geldik ki onun ortasında Arap olmayan karışık soydan kimseler vardır.

Onlardan üzerinde zırh ve miğfer olmayanlar ve başında miğfer bulunanlar vardı.

Üç bin kişi idiler biz ise kavimden seçkin kişiler olarak üç yüz kişiydik veya dört yüz idik.

Onlarla nöbetleştik, ölüm aramızda cereyan ediyordu, onlara ölümlerin havzından içiriyorduk ve içiyorduk.

(Neb'a ağacından yapılan) yaylar bizim içimizde ve onların içinde he-diye olarak verildi.

Onlar Medine oklarıdır.

Haremli, Sâidli oklardı ki, yapıldıkları zaman zehirlendirilirler.

Adamların bedenlerine düşer, bazan da yumuşak taşların yanları üze-rine varıp ses çıkartırlar.

Bir takım atları görürsün ki; fezadadırlar.

Sanki onlar çekirgelerdir ve soğuk saba rüzgârı, (yani şarktan esen rüzgâr) gibi gelip gitmektedir.

Karşılaştığımız ve değirmen bizleri döndürdüğü zaman, Allah'ın takdir ettiği işi def edecek bir şey yoktur.

Onlara kılıçlarımızla vurduk ve onların hayırlı kişilerini bıraktık, san-ki onlar çukurlarda yerlere devrilmiş ağaçlar gibiydi.

Sabahtan itibaren akşama doğru ayrıldık.

Sanki harpteki alevlerimiz bir ateşin sıcağıdır ki o yaklaşan kimseyi ısıtacak kadar şule şule yanardı.

Onlar süratle yürüdüler, sanki yerinden kopmuş, rüzgâr suyunu akıtmış da içinde su bulunmayan ince bir buluttur.

Biz de yürüdük ve geridekilerimiz yavaşça geliyorlardı.

Sanki et üzerine düşmüş ormandaki arslanlar idik.

Biz matlubumuza nâil olduk, o kavim de bizden matlublarına nâil ol-dular ve helki de yaptık, fakat Allah'ın katında olanlar daha ge-niştir.

Bizim değirmenimiz döndü, onların değirmenlerini de döndürdü, böy-lece onlar bütün şerlerden doymuş kılindılar.

Biz öyle insanlarız, namusunu koruyan hiç kimse için savaşı ar gör-meyiz.

Zamanın hâdiseleri karşısında çok sabırlıyız, ölen için zaman boyu gözlerimizin yaş akıtmasını uygun bulmayız.

Biz harbin çocuklarıyız, söylediğimiz bir şeyi yapmaktan yorulmayız, ne de harbin çekip götürdüğü şeylerden sabırsızlık ederiz.

Biz harbin çocuklarıyız, eğer zafer bulursak kötülelmeyiz ve biz har-bin tırnaklarından elem duymayız.

Biz birtakım ateşleriz ki insanlar onun sıcağından sakınırlar, yanında duran ondan istifade eder.

Ey İbn-i Zibarâ bana karşı böbürlendin.

Halbuki geceleyin sizden bize bir rica geldi.

Meaddin üstünde ve başkaları içinde sonra kendini sor.

*Acaba senden makamca daha hakir ve daha uğursuz olan kim var.
 Sor ki harbin onun için bir mefharet bırakmadığı ve hoşla gilmeyen
 günde yanağı yerde zelil olan oldu.
 Allah'ın kudreti, kuvveti ve yardımı ile sizin üzerinize öyle bir şiddet-
 lendik ki mızrakların uç demirleri suya girmişti sanki.
 Mızraklar size batar, sanki onların geniş dürttükleri azık konulan da-
 ğarcıkların ağızları gibidir ki, suları kesilir.
 Sancak ehline gitmeyi kasd ettik o yöne yöneldik.
 Kim sancağın zikriyle mutluluk hayır umarsa o kimse hamd etmekte
 daha süratlidir.
 Onlar hiyânet ettiler.
 Halbuki el vermişlerdi, fakat yardımlaşmasız kalmışlardır.
 Allah kendi istediğinden başka hiçbir şeye razı olmaz.»*

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kâb b. Mâlik;

مَجَالِدُنَا عَنْ جَدِّمِنَا (١) كُلُّ قَتَّةٍ

«Aslımızı müdafaa ederek her büyük askeri birliği kılıçla vurucularız»

demmişti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
 buyurdu ki :

«Dinimizi müdafaa eden kılıç vurucularımız» deseniz iyi olmaz
 mı? Kâb da dedi ki :

Evet. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
 buyurdu ki :

— Bu daha güzeldir. Kâb de :

«Dinimizi müdafaa eden kılıç vurucularımız...» diye değiştirdi.

İbn-i Zîbarâ'ya âid bir şiir :

İbn-i İshâk dedi ki :

Abdullah b. Zîberâ Uhud gününde şöyle dedi :

يَا غُرَابَ الْبَيْنِ اُنْصَحْتَ قُلْنَ اِنَّمَا تَنْطِقُ شَيْئًا قَدْ فُلْنَ

إِنَّ الْغَبِيرَ وَالشَّرَّ مَسْدَى   وَكَلَّا ذَلِكَ وَجْهٌ وَقَبْلُ
 وَالْمَطِيَّاتُ خِيسَانُ بَيْنَهُمْ   وَسَوَاءٌ قَبْرٌ مَثَرٍ وَمُقْلُ
 كُلُّ عَيْشٍ وَمَمِيعٍ زَائِلٌ   وَبَنَاتُ الدَّهْرِ يَلْمَنَ بِكُلِّ
 أَلْبَنًا حَسَّانَ عَنِّي آيَةٌ   فَهَرِيقُ الشَّعْرِ يَنْفِي ذَا الْفُلِّ
 كَمْ تَرَى بِالْجَزْمِ مِنْ مُجْجَمَةٍ   وَأَكْفٍ قَدْ أُتِرَتْ وَرَجُلُ
 وَسَرَّابِلُ حِسَابٍ سُرَيْتُ   عَنْ كُمَاةٍ أَهْلِكُوا فِي النَّزَلِ
 كَمْ قَتَلْنَا مِنْ كَرِيمٍ سَيِّدٍ   مَا جَدَّ الْجَدِّينَ بِقَدَامٍ بَطْلُ
 صَادِقُ النَّجْدَةِ قَرْمٍ بَارِعٍ   غَيْرُ مُلْتَاثٍ لَدَى وَقْعِ الْأَسْلِ
 قَتَلَ الْمِزَاسَ مَنْ سَاكِنُهُ؟   بَيْنَ أَفْصَافٍ وَهَامٍ كَالْمُجْلِ
 لَيْتَ أَشْيَاخِي يَذَرُ شَهِيدُوا   جَزَعُ الْمَزْرَجِ مَنْ وَقَعَ الْأَسْلُ
 حِينَ حَكَّتْ بُيُوتُهُ بَرَكَهَا   وَاسْتَعْرَةَ الْقَتْلُ فِي عَيْدِ الْأَسْلِ
 ثُمَّ خَهِلُوا عِنْدَ ذَاكُمْ رُقَصَا   رَقَصَ الْحَقَّانِ يَمْلُؤُ فِي الْجَبَلِ
 فَقَتَلْنَا الضَّمَفَ مِنْ أَشْرَافِهِمْ   وَعَدَانَا مَيْلَ بَذَرٍ فَاعْتَدِلِ
 لَا أَلُومُ النَّفْسَ إِلَّا أَنَّا   لَوْ كَرَّرْنَا أَمَعْنَا الْمَقْتَلِ
 بِسُيُوفٍ الْمُنْدِ تَعْلُو هَامَهُمْ   عَلَّأ نَمُوتُ لَوْ كُنَّا بِمَدَنِهِ

«Ey fesadın kargası, işittin o halde söyle.

Ancak yapılmış bir şeyi konuşursun.

Hayır ve şer için bir şan vardır.

Bunların her ikisi de insanın, kendisiyle karşılaşacağı şeylerdir.

Bahşişler, aralarında önemsiz hakir durumdadır.

İster varlığının kabri olsun, ister fakirin kabri olsun.

Her bir geçim ve nimetler zâildirler.
 Zamanın kızları ise onların hepsiyle oynarlar.
 Benden Hassân'a bir ıfarcı ulaştır :
 Şiirin kıtâsı, susuzluk harareti olanların susuzluğunu giderir.
 Dağın dibinde çok kesilmiş kafa kemikleri, el ve ayak kemikleri görürsün.
 Harb yerinde helâk olmuş çok, şacaatlılardan soyulmuş güzel zırhlar da görürsün.
 Çok üstün efendi, iki taraftan dedeleri şerefli, bahadırlık öncülerini katlettik.
 Kuvvet ve şecaatı doğru olan üstün erkek, başkasına karşı koyan mızrağın batmasında dayanıksız olmayanları...
 Mihrâs'a sor ki onda oturan kimdir?
 Büyüğünden küçüğüne kadar...
 Keşke büyüklerim Bedr'de hazır bulunsalardı ne mızrağın batmasında Hazrec'i korkutsalardı.
 Kubâ'da yamacı kazdığı ve katlin Abdueşhelde şiddetlendiği zaman.
 Sonra işte o esnada dağda yükselen küçük deve kuşlarının süratle yürümesi gibi süratli bir yürüyüşle ayrılıp gittiler.
 Biz de onların eşrafindan iki katını katlettik ve Bedr'in eğilimini düzelttik o da düzeldi.
 Nefsi kınamıyorum, ancak biz hamle yapsaydık elbette yapılmış olanı yapmış olurduk.
 Hind kılıçları ile ki onlar onların başlarına bir defadan sonra bir daha vururlar.»

Hassan'ın İbn-i Zibarâ'ya karşı red cevabı

Hassân b. Sâbit el-Ensari (Radiyallâhü anh) de ona şöyle cevap verdi :

ذَهَبَتْ يَأْنَ الرَّبْعَى وَقَمَّةٌ   كَانَ مِنَّا الْعَصْلُ فِيهَا لَوْ عَدَلْ
 وَقَدْ بَلَّغْنَا وَلِنَّا مِنْكُمْ   وَكَذَلِكَ الْحَرْبُ أَحْيَانًا ذَوْلُ
 نَصْعُ الْأَشْيَافِ فِي أَكْتَفَائِكُمْ^(۱)   حَيْثُ نَهْوَى عَنَّا بَعْدَ نَهْلِ
 نَحْرِجُ الْأَصْبَاحَ مِنْ اسْتَاهِكُمْ^(۲)   كَسَلَاحِ النَّبِّ يَا كَلْنَ الْعَصْلُ

إِذْ تُؤْنِ عَلَى أَغْفَابِكُمْ
 إِذْ شَدَدْنَا شَدَّةً صَادِقَةً
 بِخَنَاطِيلٍ⁽¹⁾ كَأَشْدَافٍ⁽²⁾ لِلَّالَا
 صَاقَ عَنَّا الشَّعْبُ إِذْ تَجَزَّعُ
 رِجَالٍ لَسْتُمْ أَنْتَ لَمْ
 وَعَلَوْنَا يَوْمَ بَذَرٍ بِالثَّقَى
 وَقَتَلْنَا كُلَّ رَأْسٍ مِنْهُمْ
 وَتَرَكْنَا فِي قُرَيْشٍ عَوْرَةً
 وَرَسُولُ اللَّهِ حَقًّا شَاهِدٌ
 فِي قُرَيْشٍ مِنْ جَمُوعٍ جَمَعُوا
 نَحْنُ لَا أَمْنًا لَكُمْ وَلَدَأْتَهَا
 هَرَبًا فِي الشَّعْبِ أَشَدَّ الرِّسْلِ
 فَأَجَانَاكُمْ إِلَى سَفْحِ الْجَبَلِ
 مَنْ يُلَاقُوهُ مِنَ النَّاسِ يُهْلُ
 وَمَلَأْنَا الْقَرْطَمَ مِنْهُ وَالرَّجُلُ
 أَيْدُوا جَبْرِيلَ نَضْرًا فَزَلَّ
 طَامَعَهُ اللَّهُ وَتَصَدَّقَ الرُّسُلُ
 وَقَتَلْنَا كُلَّ جَنْجَاعٍ رِفْلَ
 يَوْمَ بَذَرٍ وَأَحَادِيثَ اللَّئْلِ
 يَوْمَ بَذَرٍ وَالتَّنَائِيلِ الْمُبْلِ
 مِثْلُ مَا يُجْمَعُ فِي الْخُصْبِ الْمَمْلِ
 تَحْضُرُ النَّاسَ إِذَا الْبَاسُ نَزَلَ

«Ey İbn-i Zibarâ!

Bir savaş oldu ki, o savaşta üstün bizden idi, şayet adalet olsa...

Siz elbette matlubunuza nâil oldunuz ve biz de sizden matlubumuza nâil olduk.

İşte böylece harb bazan bir öteye bazan bir beriye döner.

Kılıçları omuzlarınızın üstüne koyarız.

O şekildeki bir vuruştan sonra bir vuruşu da yukardan indiriniz.

Su ile karışmış olan sütü dübürlerinizden çıkartınız.

Tıpkı Asal (71)'in yaşlı develerden çıktığı gibi.

Siz dağdaki boğazdan kaçarak tabanlarınızın üzerine geri dönerdiniz.

Tıpkı birbirinizin izini takib eden develerin kaçış gitmesi gibi.

Biz doğru bir şekilde şiddetle şiddetlendik.

Böylece sizi dağın yanına sığınmaya zorladık.

Geniş yerlerin karartıları gibi topluluklar ile insanlardan kim onunla karşılaşırsa korkar.

(71) Asal, develerin yediği ve onlardan kırmızı olarak çıkan bir ottur.

Geçtiğimiz dağ yolu bize dar geldi, ondan yüksek ve alçak yerleri doldurduk.

Siz emsalleri olmadığınız bir takım adamlar ile ki, Cibril ile teyid edildiler. O da indi.

Bedir gününde takva ile, Allah'a taat ve resûlleri tasdik ile yükseldik. O müşriklerden her bir başı kestik ve elbisesini kibirlikle sarkıtan her efendiyi katlettik.

Bedir gününde Kureyş'in içinde gedik bıraktık ve mesel olmaya değer sözleri bıraktık.

Bedir gününde Resûlullah hak ile şâhiddir.

Kureyş içinde topladıkları topluluklar et yığını gibidirler.

Ey oturak yerlerinden doğan kimseler!

Biz sizin emsâliniz değiliz, şiddet indiği zaman insanları hazır kularız.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Ebû Zeyd el-Ensari haber verdi ki : «Mesel olmaya değer sözleri» sözü ve ondan önceki beyti ve «Kureyş'in içinde topladıkları topluluklar» sözü, İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Kâb'ın Hamza'ya ve Uhud şehidlerine ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Kâb b. Mâlik, Hamza b. Abdulmuttalib'e ve Uhud'un müslüman maktullerine ağlayarak şöyle dedi :

نَشَجْتَ وَهَلْ لَكَ مِنْ مُنْشِجٍ	وَكُنْتَ مَتَى نَدَّ كِرْزٌ تَلْجِجٍ
نَدَّ كِرْزٌ قَسُومٍ أَنَا بَى لَهْمُ	أَحَابِثُ فِي الزَّمَنِ الْأَعْوَجِ
قَتْلِكَ مِنْ ذِكْرِهِمْ خَافِقُ	مِنْ الشَّوْقِ وَالْحَزَنِ النَّصِجِ
وَقَتْلَاهُمْ فِي جَنَابِ النِّعَمِ	كَرَامُ الْمَدَاخِلِ وَالْمَخْرَجِ
يَا مَسْبُورًا تَحْتَ ظِلِّ الْقَوَاهِ	لَوَاهِ الرَّسُولِ بِذِي الْأَصْوَجِ

غَدَاةً أَجَابَتْ بِأَسْيَافِهَا   جَمِيعًا بَنُو الْأَوْسِ وَالْمُزَاجِ
 وَأَنْعِيَاءُ أَحْمَدَ إِذْ شَابَعُوا   عَلَى الْحَقِّ ذِي النُّورِ وَالْمُهَاجِ
 فَأَبْرَحُوا بِضُرْبِ الْكَمَاةِ   وَنَمُصُونَ فِي الْقَسْطِ الْأَرْهَاجِ
 كَذَلِكَ حَتَّى دَعَاهُمْ مَلِيكُ   إِلَى جَنَّةِ دَوْخَةِ الْمَوَاجِ
 فَكُلُّهُمْ مَاتَ حُرًّا أَلْبَلَاءُ   عَلَى مِلَّةِ اللَّهِ لَمْ يَخْرُجِ
 كَعَمْرَةٍ لَمَّا وَفَى صَادِقًا   بِذِي هَبَةٍ صَارِمٍ سَلْجُجِ
 فَلَا قَاهُ يَمْبُودُ بَنِي تَوَفَّلِ   يُزِيرُ كَالْجَمَلِ الْأَدْعَجِ
 فَأَوَجِرُهُ حَرْبَةً كَالشَّهَابِ   تَلْعَبُ فِي اللَّهَبِ الْمُوَهَجِ
 وَشَنَاتُ أَوْفَى بِمِثَاقِهِ   وَحَنَظَلَةُ الْخُمَيْرِ لَمْ يَمْنُجِ
 عَنْ الْحَقِّ حَتَّى غَدَّتْ رَوْحُهُ   إِلَى مَنَزِلِ فَخْرِ الزُّرْجِ
 أُولَئِكَ لَا مَنَ نَوَى مِنْكُمْ   مِنَ النَّارِ فِي أَدْرَاكِ الرُّنْجِ

«Ağladın, acaba senin için bir ağlayan var mıdır?

Sen ne zaman hatırlarsan, ağlamaya devam edersin.

Bir kavmin hatırlaması gibi ki, bana onlara âid eğri büğrü zamanlarda haberler geldi.

Böylece senin kalbin onların zikrinden dolayı şevkten ve saçılan hü-
zünden mustaribtir.

Onların maktulleri, giriş ve çıkışları iyi olan Nâim cennetlerindedirler.
Vadinin yanında, Resûlün sancağının gölgesi altında, sabretmeleri se-
bebiyle...

Bir sabahta ki, Beni Evs ve Hazrec hep birlikte kılıçlarıyla icâbet et-
tiler.

Ahmed'in etbatı nur ve vazih yol sahibi bir hakka tabi oldukları zaman.
Şecâatlılere vurmakta ve kalkan tozda yürümekte devam edip kaldılar.
Yine böylece girişi çok dallı ağaç olan cennete Melik (Rab) onları dâ-
vet etti.

Böylece onların hepsi Allah'ın milleti üzere güçlük çekmeden halis bir
imtihanla öldüler.

O Benî Nevsel'in kölesi (Vahşi) siyah erkek deve gibi bağırarak karıştı.

Hamza gibi ki, sâdık olarak vâdini veâ etti, kemiğe dayanan ince keskin bir kılıçla katl olundu.

Alevlenen bir ateş parçası gibi bir mızrağı onun göğsüne dürttü.

Numan da ahdini yerine getirdi ve Hanzala-i Hayd'de hak bildiği ve hak olarak murad ettiği şeyden ayrıldı.

Nihayet onun ruhu altınla bezenmiş bir menzil ve makama gitti.

İşte onlar sizden, ateşin derin alt tarafında yerleşen kimseler değillerdir.»

Kâb'e karşı Dırâr'ın red cevabı olan şiiri :

Dırâr b. Hattab el-Fihri de ona cevaben şöyle dedi :

أَيُّجُزْ كَبِّ لَأَشْيَاءِهِ	وَيَكِي مِنَ الزَّمَنِ الْأَفْجِ
مَحِيحُ الَّذِي رَأَى إِيَّاهُ	تَرَوْحَ فِي صَادِرِ مُنْجِ
فَرَّاحُ الرِّوَايَا وَعَاذَرُهُ	يُجَمِّعُ قَسْرًا وَلَمْ يُجْدِجْ
قَوْلًا يَكْتُمُ بُنَى الْبَكَاءِ	وَلَقِيَ مِنْ لَحْدِهِ بِنْفَجِ
لِصُرْعِ إِخْوَاهِ فِي مَكْرِ	مِنَ الْحَيْلِ ذِي قَسَطٍ مُرْهَجِ
قِيَالَيْتَ عَمْرًا وَأَشْيَاءَهُ	وَعَتَبَهُ فِي جَمْعِ السَّوْجِ
فَقَسَمُوا النُّفُوسَ بِأَوَارِهَا	يَقْتُلُ أَصِيبَتِ مِنَ الْخَرْجِ
وَقَتْلَى مِنَ الْأَوْسِ فِي مَعْرَكِ	أَصِيبُوا جَيْمًا بِذِي الْأَوْجِ
وَمَقْتَلِ حَزَّةٍ تَحْتَ الْلَوَاءِ	بِمُطَرِّدٍ ، مَارِبٍ ، مُخْلَجِ
وَحَيْثُ أَتَيْتُ مُضْطَبُّ نَاوِيَا	بِضَرْبَةِ ذِي هَبٍّ سَنَجِ
يَأْتِدِ وَأَشْ-نِيَا فَيَهْمُ	تَلَبُّ كَاللَّهَبِ الْمَاهِجِ
عَدَاةً لَقِينَاكُمْ فِي الْحَدِيدِ	كَأَشِدِّ الْبَرَّاجِ (١) قَلَمُ نَمَجِ
يَكُلُّ مُجَامَعَةً كَالْقَابِ	وَأُجْرَدِ ذِي مَيْمَةٍ مُسْرَجِ
فَذَسَانُهُمْ نَمَ حَتَّى ائْتَدُوا	سَيَوَى زَاهِقِ النَّفْسِ أَوْ مُخْرَجِ

«Kâb etbas için sabırsızlık eder mi ve eğri büğrü zamandan ağlar mı? Yaşlı devenin bağırması ile dostunu gördü ki sudan çıkan bir toplulukta yüz çevirmiş rüzgârla serinlenmektedir.

Su taşıyıcı develer yürüdüler ve onu terkettiler, o kahren ses çıkarıyor ve onun üzerine hevdec (yani kadınların deve üzerindeki binek sandukunu) yapmıyordu.

Kâb'e söyleyiniz ki, ağlamayı tekrarlasın ve böylece onun pişmemiş eli pişsin.

Onun kardeşlerinin devrilme yerleri için atların hamle yaptıkları yerler de yükselen tozlardan bir yerde.

Ey alevlenen topluluğumuzun içindeki Amr ve onun etbas ve Utbe.

Böylece nefisler Hazrec'e isabet eden maktullerle, taleb ettiklri intikamlarıyla şifa bulurlar, susuzluklarının hararetlerini giderirler.

Yine vadinin yanında isabet ettikleri harp meydanındaki Evs'in maktulleriyle de...

Yine süratle dürtülen yumuşak mızrak ile sancağın altında Hamza'nın öldürülmesiyle de.

Yine Mus'ab'ın kemiğe dayanan ince keskin kılıç ile vurmakla kaldığı yerde.

Bir takım arslanlarla ve onlardaki kılıçlarımız, halis güzel alev gibi alevlenir.

Geniş bir yerde arslanlar gibi, Hadid'de sizinle karşılaştığımız sabah imtina etmedi.

Tavşancıl kuşu gibi olan her bir at ile, eğlenmiş coşkunun, iyi atlar ile.

Orada onları çiğnedik, öldürülen ve esir edilenler hariç ayrıldılar.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinde bazıları o şiirin Dırâr'a âid olduğunu kabul etmezler. Kâb'in «nur ve menhec» sözü Ebû Zeyd el-Ensari'den menkuldür.

İbn-i Zibarâ'nın Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Abdullah b. Zibarâ Uhud gününde maktullere ağlayarak şöyle dedi :

أَلَا ذَرَفَتْ مِنْ مُغْلَتَيْكَ دُمُوعٌ   وَقَدْ بَانَ مِنْ خَبْلِ الشَّبَابِ قَطُوعٌ
 وَشَطَّ بَيْنَ تَهْوَى الزَّارِ وَفَرَقَتْ   تَوَى الْحَيِّ دَارُ بِالْحَبِيبِ فَجُوعٌ
 وَلَيْسَ لِمَا وَلَّى عَلَى ذِي حَرَارَةٍ   وَإِنْ طَالَ تَذَرَأُ الدُّمُوعِ رُجُوعٌ
 قَدَّرَ ذَا^(١) وَلَكِنْ هَلْ أَتَى أَمَّ مَالِكٍ   أَحَادِيثُ قَوْمِي وَالْحَدِيثُ بِشِيعِ
 وَجُنُبْنَا جُرْدًا إِلَى أَهْلِ تَبَرٍ   عَنَّا جَمِيعُ مَنَّا مُسْلِمٌ وَتَرْبِ
 عَشِيَّةَ سِرْنَا فِي لَهَامٍ^(٢) يَمُودُنَا^(٣)   ضُرُورُ الْأَعَادَى لِصَدِيقِ قُوعُ
 نَشَدُ عَلَيْنَا كُلَّ زَغَبٍ كَأَنَّا   غَدِيرُ يَصُوجُ الْوَادِيَيْنِ نَقِيعُ
 فَلَا رَأَوْنَا خَالَطَتْهُمْ مَهَامَةٌ   وَعَابَتْهُمْ أَمْرٌ هُنَاكَ فَطِيعُ
 وَوَدُّوا لَوْ أَنَّ الْأَرْضَ يَدْنُقُ ظَهْرُهَا   بِهِمْ وَصُورُ الْقَوْمِ نَمَّ حَزُوعُ
 وَقَدْ عَرَبَتْ بَيْضُ كَانَ وَمِيعَهَا   حَرِيقُ تَرَقَّى فِي الْأَبَاءِ سَرِيعُ
 يَا بَحَايِنَا تَمَلُّوْهَا كُلَّ هَامَةٍ   وَمِنْهَا سَحَابٌ لِلْمَلِكِ دَرِيعُ
 فَغَادَرْنَا قَتْلَى الْأَوْسِ عَاصِيَةَ بِهِمْ^(٤)   ضَلَّاعٌ وَطَيْرٌ يَمْتَفِينِ وَقُوعُ
 وَجَمْعُ بَنِي النَّجَارِ فِي كُلِّ تَلْمَةٍ   بِأَبْدَانِهِمْ مِنْ وَفِينِ تَجْمِيعُ
 وَلَوْلَا عُلُوُّ الشَّعْبِ غَادَرْنَا أَحْمَدًا   وَلَكِنْ عَلَا وَالسَّمْعِيُّ شُرُوعُ
 كَمَا غَادَرْنَا فِي السَّكْرِ حَمْرَةَ نَارِيَا   وَفِي صَدْرِهِ مَانِي الشَّبَاةِ وَقِيعُ
 وَنَدَانُ قَدْ غَادَرْنَا نَحْتِ لَوَائِهِ   عَلَى لَحْمِهِ طَيْرٌ يَحْفُضُ وَقُوعُ
 بِأَخْذٍ وَأَرْمَاحُ الْكَلَاءِ يُرْذَنُهُمْ^(٥)   كَمَا غَالِ أَشْطَانُ الدَّلَاءِ تَرُوعُ

«Dikkat, dikkat!

İki gözünden yaş aktı.

Gençlik ipinden kesintiler görünmeye başladı.

Ziyareti seven ile uzaklaştı ve ayrıldı.

Kabilenin uzaklığı ve ayrılığı Habib'de esefli bir evdir.

Sıcak kişiye döndüğü zaman öyle değildir.

Göz yaşları dönüp dönüp dökülse de.

Bunu bırak, fakat Malik'in anasına kavminin haberleri geldi mi?
 Haberler yayılır.
 Ehli ve yaban atları Medineliler üzerine sürdük.
 Akşama doğru büyük bir ordu ile yürüdük, bizi yediyor..
 Düşmanların zararı, dost için menfaattır.
 Üzerimize her bir yumuşak zırhı bağlarız.
 Sanki onlar iki vadinin su ile dolu derin göllerdir.
 Bizi görlükleri zaman onlara bir korku karıştı.
 Ve işte orada korkunç iş onlara göründü.
 Arzu ettiler ki keşke yer onlara yarılса kavmin sabırlıları orada sabırsızdılar.
 Kılıçlar kınlarından soyulmuştu.
 Sanki onların ziyası, dalları birbirine çitleşmiş, sık bir ormanda yükselen süratli bir yangındı.
 Ellerimizle her başı alt ederiz.
 O kılıçlarda düşman için süratle katleden zehirler vardır.
 Onlar Evs'in maktullerini kendilerine yapışık olarak terkettiler.
 Sırtlanlar ve kuşlar rızık taleb ederek onların üzerlerine konarlar.
 Beni Neccar'ın hepsi, alçak yerlerin hepsinde bedenlerine vurulan yerlerinden kan akar.
 Şâyet dağ yolu geçitinin yüksekliği olmasaydı, Ahmed'i terkederlerdi.
 Fakat yükseldi ve mızraklar için eğilmişlerdi.
 Nitekim Hamza'ya ölü olarak terkettiler ki onun göğsüne keskin sivri demir geçmişti.
 Nu'manı sancağının altında terkettiler.
 Öyle ki kuşlar, karın boşluğunu delmek için onun üzerine konmuşlardı.
 Uhud'da böyledir ve şecaatlı kişilerin süngüleri onları kast ederler.
 Su kovalarımın iplerini, helâk ettiği gibi...»

Hassan'ın, İbn-i Zibarâ'yı red eden şiiri

Hassan b. Sâbit de ona cevaben şöyle dedi :

أَشَاقُكُ مِنْ أَمِّ الْوَلِيدِ رُبُوعُ   بَلَاقِعُ مَآمِنِ أَهْلِيْنَ حَمِيعُ
 عَمَّاهُنَّ صَيُوفُ الرِّيَاحِ وَوَاقِفُ   مِنَ الدَّلْوِ رَجَفُ السَّحَابِ مَمُوعُ
 فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا مَوْقِدُ النَّارِ حَوَاقِفُ   رَوَاكِدُ أَمْثَالِ الْحَمَامِ كُنُوعُ

فَدَعِ ذِكْرَ دَارٍ بَدَدَتْ بَيْنَ أَهْلِهَا
وَقُلْ إِنْ يَكُنْ يَوْمَ يَأْخُذُ بِعَدُوِّهِ
فَقَدْ صَارَتْ فِيهِ بَنُو الْأَوْسِ كُلُّهُمْ
وَحَامِي بَنُو النَّجَارِ فِيهِ وَصَارُوا
أَمَامَ رَسُولِ اللَّهِ لَا يَحْدِلُونَهُ
وَقُوا إِذْ كَفَرْتُمْ يَا سَخِينِ رَبِّكُمْ
يَأْبُدِيهِمْ بَيْضٌ إِذَا سَمَشَ الْوَعَى
كَأَنَّ عَادَرَتْ فِي النَّفْعِ عُنَّةٌ نَاوِيَا
وَقَدْ عَادَرَتْ تَحْتَ الْعَجَاجَةِ مُسْنَدًا
بَكَتُ رَسُولُ اللَّهِ حَيْثُ تَنَصَّبَتْ
أُولَئِكَ قَوْمٌ سَادَةٌ مِنْ فُرُوعِكُمْ
بَيْنَ نَمْرِ اللَّهِ حَاشَى يُعْرُثُنَا
فَلَا تَذْكُرُوا قَتْلِي وَحِمْرَةَ فِيهِمْ
فَإِنَّ جَنَانَ الْحُلْدِ مَنَزَلَةٌ لَهُ
وَقَتْلَاكُمْ فِي النَّارِ أَفْضَلُ رِزْقِهِمْ

نَوَى لِمُنْتَبِهَاتِ الْحِبَالِ قَطْعُ
سَبِيهِ فَإِنَّ الْحَقَّ سَوَافَ يَشْفِيهِ
وَكَانَ لَهُمْ ذِكْرُ هُنَاكَ رَفِيعُ
وَمَا كَانَ مِنْهُمْ فِي الْقَاءِ جَرُوعُ
لَهُمْ نَاصِرٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَشَفِيعُ
وَلَا يَسْتَوِي عِنْدَ وَفَى وَمُضِيعُ
فَلَا بُدَّ أَنْ يَرْدَى مَنْ ضَرِيعُ
وَسَعْدًا صَرِيحًا وَالْوَشِيحُ شُرُوعُ
أَيُّهَا وَقَدْ بَلَ الْقَبِيصُ نَحِيعُ
عَلَى الْقَوْمِ مِمَّا قَدْ يُرْزَنُ نُفُوعُ
وَفِي كُلِّ قَوْمٍ ^(١) سَادَةٌ وَفُرُوعُ
وَإِنْ كَانَ أَمْرٌ يَا سَخِينِ فَطَمِيعُ
فَقِيلَ نَوَى اللَّهُ وَهُوَ مُطِيعُ
وَأَمْرُ الَّذِي يَقْضِي الْأُمُورَ سَرِيعُ
حَمِيمٌ مَنَافِي جَوْفِهَا وَضَرِيعُ

«Ey Velid'in oğlu!

Sana boş, ot bitmeyen topraklar ağır mı geldi?

Onların halkından bir topluluk yoktur.

Yaz rüzgârı onları değiştirdi ve eskitti.

Kovadan boşalıncasına akan yağmur ise, bulutun hareketidir ses çı-
kartmasıdır.

Ancak etrafında ateşin yakıldığı yer kaldı, görevciler gibi sabit taşlar
yere bitişik durmaktadır.

Bir evin anısını terket ki o ev dağılmış, ehli uzaklaşmış.

Şiddetli kalın ipleri içinde kesintiler vardır.

De ki eğer Uhud'da bir seçihin kendisini sayacağı bir gün olursa, şüphesiz ki hak pek yakında yayılacaktır.

Orada Benü Evs'in hepsi sabredip dayanışma yapmıştır ve onlar için orada yüce bir hâtıra vardır.

Benü Neccâr orada himayesini yaptı ve sabrettiler.

Onlardan hiç bir kimse karşılaşmada sabırsız olmadı.

Resûlullah'ın önünde onu yardımsız bırakmaz oldukları halde.

Onlar için Rablerinden bir yardımcı ve şefaatci bulunmaktadır.

Ey kepeği alınmamış undan yapılmış ekmeğini yiyen kimse!

Siz Rabbinize küfr ettiğiniz zaman, onlar vefâ ettiler.

Vefa eden ile hakkı zayi eden kimse bir olmaz.

Harb şiddetlendiği zaman, ellerinde ak kılıçlar vardı.

Öyle ise elbette onlar için yıkılmış bir kimsenin helâk olması kaçınılmaz olur.

Nitekim tozun içinde Utbe'yi ölü olarak, Sa'd'i de yere yıkılmış olarak terkettiler.

Mızraklar ise vurmaya meyilli idiler.

Toprağın altında dağa çıkmış vaziyette hoşnut olmayan bir halde terkettiler.

Halbuki gömleği kan ile ıslanmıştı.

Resûlullah az az kan akıttı.

O sırada toz-toprak milletin başına yükseldi.

İşte o kimseler yok mu?

Onlar sizlerin dal budaklarınızdan efendilerdir.

Her bir kavim içinde efendiler ve dal budak kişiler vardır.

Onlarla Allah'a yardım ettik ki o da bize yardım etsin.

Her ne kadar iş korkunç olsa da, ey kaba öğütölmüş undan ekme yiyen!

Maktulleri artık anmayınız, Hamza da onların içinde bir maktuldür.

Allah için muti olduğu halde ölmüştür.

Çünkü ebed cennetleri onun için bir makamdır.

İşleri iktiza eden emir ise seridir.

Sizin maktulleriniz cehennemdedir, onların en iyi rızıkları ise sıcak su ve zakkum onların karınlarını dolduracaktır.»

Amr b. El-Asî'nin Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Şiir ilmi ehlinde bazıları, bu şiirlerin Hassan ve İbn-i Zibe'ra'ya

ald olduğunu kabul etmezler. «Maziş-Şübâtî ve tayrûn yücifne» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki :

Amr b. el-Asî Uhud günü hakkında şöyle dedi :

خَرَجْنَا مِنَ الْفَيْفَا عَلَيْهِمْ كَأَنَّا
مَعَ الصَّبِيعِ مِنْ رِضْوَى الْحَبِيبِ الْمُنْطَلِقِ
تَمَنَّتْ بَنُو النَّجَّارِ جَهْلًا لِقَاءَنَا
لَدَى جَنْبِ سَلَمٍ وَالْأَمَانِ تُعَدُّ
فَمَا رَأَوْهُمْ بِالشَّرِّ⁽¹⁾ إِلَّا فُجَاءَةً
كَرَادِيسُ خَيْلٍ فِي الْأَزَقَةِ تَمْزُقُ
أَرَادُوا لِكَيْلِمَا يَسْتَبِيحُوا قِيَابَنَا
وَدُونَ الْقِيَابِ الْيَوْمَ مَرَبٌ مَحْرَقُ
وَكَاثَتْ قِيَابًا أُوْمِنْتَ قَبْلَ مَا تَرَى
إِذْ رَأَاهَا قَوْمٌ أَيْبَعُوا وَأَخْنَقُوا
كَأَنَّ رُؤُسَ الْحَزْرَجِيِّينَ غَدَوَةٌ
وَأَيْمَانَهُمْ بِالْمُشْرِقَةِ بَرَوَقُ

«Çorak topraktan, yanlarına gittik, sanki biz sabahla birlikte çıkmış
Rudva dağında belinden gömleğinin ortasından kemer bağlamışlar.
Benî Neccar bilgisizlikle, Sel' dağının yanında olduğumuz bir sırada
bizimle karşılaşmak istediler.

Doğru çıkar.

Darlıklarda, çıkar at sürüleri ancak onları korkutabilir.

Kubbelerimizi paymal etmeye kast ettiler.

Bu gün kubbelerin önünde yakıcı bir dayak vardır.

Kanları helâl kılınan ve kızdırılan bir kavim onları attığını görmeden
önce onlar emin kubbelerdi. (72)

Sanki sabahleyin Hazrecilerin başları ve Müşriji'deki kuvvetleri soğan
gibi idi.»

Ka'b'ın İbn-i Âsî'ye karşı reddeden söylediği şîrî

Kâb b. Mâlik de İbn-i Hîşâm'ın zikr ettiğine göre ona şöyle ce-
vap verdi :

أَلَا أَتَلْنَا هِزْرًا قَلَى نَائِي دَارِهَا وَعِنْدَهُمْ مِنْ عَلَيْنَا الْيَوْمَ مَصْدَقُ

(72) Burda kubbelerden kasıt çadırlardır.

بَانَ غَدَاةَ السَّفْعِ مِنْ بَطْنِ يَثْرَبَ   صَبَرْنَا وَرَأَيْتُ اللَّيْنَةَ تَخْفُ
صَبَرْنَا لَهُمْ وَالصَّبْرُ مِنَّا سَجِيَّةٌ   إِذَا طَارَتْ الْأَرْبَامُ نَسُوا وَرَوُّهُ
عَلَى عَادَةٍ نَلِكُمْ جَرِينًا يَصْبِرُنَا   وَقَدِمَا لَدَى الْغُلَابَاتِ نَجْرِي قَدْسِقُ
لَنَا حَوْمَةٌ لَا تُسْتَطَاعُ بِقُوْدَهَا   نَبِيٌّ أَنَّى بِالْحَقِّ عَفٌّ مُصَدِّقُ
أَلَا هَلْ أَنَّى أَفْنَاءَ فَهْرِ بْنِ مَالِكٍ   مُقَطَّعُ أَطْرَافٍ وَهَامٌ مُغْلَقُ

«Fihri'e, yurtları uzak olmasına rağmen bildiriniz ki, bildiklerimiz onlarda doğru çıktı.

Yesrib'in yani Medine'nin vâdisinden dağın yanındaki düzlükte sabrettik ve ölüm bayrakları dalgalanıyordu.

Onlara sabır ettik, sabır bizde bir seciyyedir, âdettir.

Kötüler kaçtıkları zaman biz yücelir ve otururuz.

İşte o âdetimiz üzere sabırlımlı koştuk ve önceden hedeflere gider, müsabakayı kazanırız.

Öyle bir büyüklüğümüz var ki, ona güç getiremezsiniz.

Hak ile gelen, haysiyetli, tastik olunmuş bir peygamber onu kumanda eder.

Elleri ayakları kesilmiş, başı yarılmış kimseler Fihri b. Mâlik kabilesine uğradı mı?»

Dirâr'ın Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Dirâr b. Hattâb şöyle dedi :

إِنِّي وَجَدْتُكَ لَوْلَا مُقَدِّمِي فَرَسِي   إِذْ جَالَتْ الْخَيْلُ بَيْنَ الْجَرْعِ وَالْقَاعِ
مَا زَالَ مِنْكُمْ يَجْنِبُ الْجَرْعِ مِنْ أَحَدٍ   أَصَوَاتُ هَامٍ تَرَانِي أَمْرَهَا شَاعِي
وَفَارِسٌ قَدْ أَصَابَ السَّيْفَ مَفْرَقَهُ^(١)   أَفْلَاقُ هَامَتِهِ كَفَرُودُهُ^(٢) الرَّاعِي
إِنِّي وَجَدْتُكَ لَا أَفْكَكَ مُنْتَطِقًا   بِصَارِمٍ مِثْلَ لَوْنِ اللَّيْلِ قَطَاعِ
عَلَى رِحَالَةٍ مِثْلَ لَوْنِ مِثَارَةٍ   نَحْوُ الصَّبْرِ بَحْجٍ إِذَا مَا تَوَتَّ الدَّاعِي
وَمَا انْتَمَيْتُ إِلَى خُورٍ وَلَا كُفٍّ   وَلَا لِنَامٍ غَدَاةَ النَّاسِ أَوْزَاعِ

بَلْ ضَارِبِينَ حَبِيكَ الْبَيْعِ إِذْ لَحَقُوا   ثُمَّ الْفَرَانِينَ عِنْدَ الْوَتِ لَدَاعِ
ثُمَّ بِهَالِيلٍ مُسْتَرِخٍ هَامِلُهُمْ   يَسْمُونَ لِلْمَوْتِ سَفِيًّا غَيْرَ دَعْدَاعِ

«Senin ceddine kasem ederim ki, şayet vadinin yamacında atımın öncülüğü olmasaydı.

Uhud vadisinin yanında maktul kuşu (*) sizde devamla bağırıp dururdu.

Bir süvari ki, kılıç başını ortasından yarmıştır.

Başının yarıkları çobanın giyindiği keçe gibidir.

Ben senin ceddine yemin ederim ki, keskin kılıcı beline bağlamakta devam eder.

Kılıç tuzun rengi gibidir.

Çağırana iki sefer nazlandığı halde, bağırana birden giden dolgun atın sırtında.

Ne zayıflara ne harpte kalkanı olmayanlara ne de şiddet günü sabâhında yaramaz huylulara veya korkaklara müntesib olmadım.

Kavuştukları zaman beyaz yollu kılıçlarla burunlarının üstlerine vurucudurlar, ölüm esnasında ise yakıcıdırlar.

Burunları yüksektir, efendilerdir.

Hamaillerini, kılıç bağlarını sarkıtmışlardır.

Ölüm için süratli bir şekilde koşarlar.»

Yine Dırâr b. Hattab şöyle dedi :

لَا أَنتَ مِنْ بَنِي كَعْبٍ مُزَيَّنَةٍ   وَالْخَزْرَجِيَّةُ فِيهَا الْبَيْعُ تَأْتَلِقُ
وَجَسَرُ دُوا مَشْرِفَاتٍ مُهَنَّدَةٍ   وَرَأْيَةَ كَجَنَاحِ النَّسْرِ تَحْتَفِقُ
صَلْتُ يَوْمَ يَا نَامٍ وَمَعْرَكَةٍ   تُنْبِي لِمَا خَلَفَهَا مَا مَرَّ هَزِ الْوَرَقُ
قَدْ عَوِدُوا كُلَّ يَوْمٍ أَنْ تَكُونَ لَهُمْ   رِيحُ الْقِتَالِ وَأَسْلَابُ الَّذِينَ لَقُوا
حَيَّرْتُ^(*) نَسَبِي عَلَى مَا كَانَ مِنْ وَجَلٍ   مِنْهَا وَأَيَقَنْتُ أَنَّ الْجَدَّ مُسْتَبِقُ

(*) Maktul kuşu Arapların, maktulun intikamını alınıncaya kadar, kabri başında bağırdığına inandıkları bir kuştur.

أَكْرَهْتُ مَهْرِي حَتَّى خَاصَّ عَمْرَهُمْ   وَبَلَّهَ مِنْ نَجِيمٍ عَانِكَ عَلَقُ
فَطَلَّ مَهْرِي وَسِرْنَا إِلَى جَسِيدَهُمَا   نَفَخَ الرُّوْقُ دِشَاشُ الطُّغْنِ وَالْوَرَقُ
أَبْقَيْتُ أُنَى مُقَبِّ - يَمُّ فِي دِيَارِهِمْ   حَتَّى يُفَارِقَ مَا فِي جَوْفِهِ الْحَدَقُ
لَا تَجْزِعُوا يَا بَنِي مُحْرَمٍ إِنْ لَكُمْ   مِثْلُ اللَّيْثَةِ فَبِكُمْ مَا بِهِ زَهَقُ
صَبْرًا فِدَى لَكُمْ أُمِّي وَمَا وَلَدْتُ   نَمَاورُوا الضَّرْبَ حَتَّى يَذُرَ الشَّفَقُ

«Benî Kâb'den çeşitli silâhlara sahip olan bir askeri birlik geldiği zaman, Hazretclilerin içinde ışık veren ve parlayan kılıçlar geldiği, (Şam köylerinden) Meşârif'in keskin kılıçları kınlarından çıkartıp soydukları,

Kerkes kuşunun kanadı gibi dalgalanan bir bayrağı da çıkarttıkları zaman,

Dedim ki, güne karşı gün olur.

Savaş kendi gerisindeki şeyleri, yaprak hareket ettiği müddetce, haber verir.

Her gün savaşın rüzgârı ve karşılaştıkları kimselerin teçhizatları, kendileri için olmasını âdet haline getirmişlerdir.

Olan korku üzerine nefsimi muhayyer kıldım ve şunu kesinlikle bildim ki, şeref öne geçmiştir.

Tayımı zorladım, hatta onların cemaatlarının içerisine daldı da kırmızı ve alak kanla sulandı.

Böylece tayım ve elbisen boyaları damarların attığı, dürtmeden saçılan ve kesilen kan oldu.

Kesin olarak bildim ki, ben onların diyârında mukimim, hatta içindeki göz karası ayrılıncaya kadar.

Ey Benî Mahzûm!

Sabırsızlanmayınız.

Çünkü Muğire'ye olan size de olacaktır.

İçinizde ayıplı şeyler vardır.

Sabırlı olun!

Sizin için anam ve doğurduğu kimseler fedâ olsun.

Onlar şafak dönünceye kadar vuruşmayı sürdürdüler.»

Amr'ın, Uhud günü hakkında şiiri

Amr b. el-As şöyle dedi :

لَمَّا رَأَيْتُ الْحَرْبَ يَنْزُو شَرَّهَا بِالرَّضْفِ تَرَوَا
وَتَنَاوَلَتْ شَهْبَاءَ نَلْعُو النَّاسَ بِالْقَرَاءِ لَمْ نَوَا
أَيُّقُنْتُ أَنَّ الْمَوْتَ حَقٌّ وَالْحَيَاةَ تَكُونُ لَنَوَا
حَمَلْتُ أَنْوَابِي عَلَى عَتِدِ يَبْدُ الْخَيْلِ رَهَوَا
سَلِسٍ إِذَا نَكَبْنَ فِي السَّبِيذِ يَقْلُو الْعَارِفَ عُلَوَا
وَإِذَا تَسَرَّلَ مَأْوُهُ مِنْ عِطْفِهِ يَزْدَادُ زَهَوَا
رَبِذٍ كَيَمْفُورٍ الصَّرِيحَةِ رَاعُهُ الرَّامُونَ دَحَوَا
شَنِجٍ نَسَاءُ ضَايِعٍ لِلْخَيْلِ إِزْخَاءَ وَعَدَوَا
فَدَيْتُ لَمْ أَمْ غَدَاةَ الرُّوعِ إِذْ يَمْشُونَ قَطَرَا
سَوِيًّا إِلَى كَبْشِ الْكَتِيبَةِ إِذْ جَلَتْهُ الشَّمْسُ جَلَوَا

«Harbin şerrini, ateşle kızdırılmış taşla yükseldiğini gördüğüm zaman,
Çok silâhlara sahip bir askerî birlik, milleti soyarak zarara soktukları
zaman,

Kesin olarak bildim ki, ölüm hakdır ve hayat lağv olur.

Çamaşırlarımı, elbiselerimi sert rehvan, önde giden bir atın üzerine
yükledim.

Biz sahrada musibete duçar olduğumuz zaman, o at hedeflere yüksel-
mek üzere akar.

Yanında teri indiği zaman böbürlenir.

Kesintili kum geyiklerinin yavrusu gibi süratlidir, atıcılar önünü dü-
şeyip onu korkuttular.

Uyluk başından tırnağa ulaşan damarı tıkanmıştır.

Gerek dört nala gerek rahvan yürüyüşle atları tutucudur.

Korku sabakı anam onlar için feda olsun ki onlar bağırtlak kuşu gibi
böbürlenerek yürürler.

Güneşin görünmesi sırasında, askeri birliğin başkasına doğru bir yürüyüşle yürüdü.»

İbn-i Hişam dedi ki :

Şiir ilmi ehlinde bazıları bunun Amr'a âid olduğunu kabul etmezler.

Amr b. el-As'a karşı Kâb'in söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik onlara cevaben şöyle dedi :

أَبْلَغُ قُرَيْشًا وَخَيْرُ اقْوَالٍ أَصْدَقُهُ	وَالْعِدْقُ عِنْدَ ذَوِي الْأَلْبَابِ مَقْبُولُ
أَنْ قَدْ قَتَلْنَا بَقْتَلَانَا سَرَاتَكُمْ	أَهْلَ اللَّوَاءِ فَبِمَا يَكْثُرُ الْقَيْلُ
وَيَوْمَ بَدِرٍ لَقَيْنَاكُمْ لَنَا مَسَدُ	فِيهِ مَعَ النَّصْرِ مِيكَالٌ وَجِبْرِيلُ
إِنْ تَقْتُلُونَا فَدَيْنُ الْحَقِّ فِطْرَتُنَا	وَالْقَتْلُ فِي الْحَقِّ عِنْدَ اللَّهِ تَفْضِيلُ
وَإِنْ تَرَوْا أَمْرًا فِي رَأْيِكُمْ سَفَهًا	فَرَأَى مَنْ خَالَفَ الْإِسْلَامَ تَغْيِيلُ
فَلَا تَمْنُوا لِقَاحَ الْحَرْبِ وَاقْتَعِدُوا	إِنْ أَخَا الْحَرْبِ أَصْدَى اللّٰوْنِ مَشْغُولُ
إِنَّ لَكُمْ عِنْدَنَا ضَرْبًا تَرَّاحُ لَهُ	عُرْجُ الصَّبَاحِ لَهُ خَدْمٌ رَمَائِلُ
إِنَّا بَنُو الْحَرْبِ نَمْرِيهَا وَنَنْتَجِهَا	وَعِنْدَنَا لِدَوَى الْأَضْفَانِ تَنْكِيلُ
إِنْ يَنْجُ مِنْهَا ابْنُ حَرْبٍ بَعْدَ مَا بَلَّتْ	مِنْهُ التَّرَاقِي وَأَمْرٌ مَقُولُ
قَدْ أَفَادَتْ لَهُ حِلْمًا وَمَوْعِظَةً	لَنْ يَكُونَ لَهُ لُبٌّ وَمَقُولُ
وَلَوْ مِيطَمٌ يَطْنُ السَّيْلَ كَافَحَكُمْ	ضَرْبُ بَشَا كَلَّةِ الْبَطْعَاءِ تَرَعِيلُ

تَلَقَّاكُمْ عِصْبَ حَوْلِ النَّبِيِّ لَمْ
 مِنْ جِذْمٍ غَتَانٍ مُتَتَرِّخٍ حَائِلُهُمْ
 يَمْشُونَ تَحْتَ^(١) عِمَامَاتِ الْقِيَالِ كَمَا
 أَوْ مِثْلُ مَنْشَى أَسْوَدِ الظِّلِّ الثَّقَمِ^(٢)
 فِي كُلِّ سَائِنَةٍ كَانَتْ هِيَ مُحْكَمَةٍ^(٣)
 تَرُدُّ حَسَدَ قِرَامِ النَّبْلِ حَاسِنَةً
 وَلَوْ قَدْ فُتِمَ بِسَلَمٍ عَنْ ظُهُورِكُمْ
 مَازَالِ فِي الْقَوْمِ وَتَرْتُمُكُمْ أَبَدًا
 عَبْدٌ وَخُرُكُكُمْ مُؤْتَقٌ قَنَصًا
 كُنَّا نُوْمِلُ أُخْرَاكُمْ فَأَعْجَلَكُمْ
 إِذَا جَنَى فِيهِمْ الْجَلَاءُ قَدْ عَلَوْا
 مَا نَحْنُ لَا نَحْنُ^(٤) مِنْ إِيْمٍ مُجَاهَرَةٍ
 مِمَّا يُمِدُّونَ لِيُنَجِّيَا سَرَائِيلَ
 لَا جُنْبَاءَ وَلَا مِيسْلَ مَازِيلَ
 تَمْنَى الْمَصَاعِبُ الْأَذَمَ الرَّاسِيلُ
 يَوْمَ رَذَاذٍ مِنَ الْحَوَازِ مَشْمُولُ
 قِيَامُهَا^(٥) فَلَجَّ كَالْتَيْفِ بِهُلُولُ
 وَرَجَعَ السَّيْفُ عَنْهَا وَهُوَ مَقُولُ
 وَلِلْحَيَاءِ وَدَفْعِ الْمَوْتِ تَأْجِيلُ
 تَعْمُو السَّلَامُ عَلَيْهِ وَهُوَ مَقُولُ
 شَطْرُ الْمَدِينَةِ مَأْسُورٌ وَمَقُولُ
 مِمَّا قَوَّارِسُ لَا عَزْلَ وَلَا مِيلُ
 حَقًّا بَانَ إِلَهِي قَدْ جَرَّ بِحَمُولُ
 وَلَا مَوْمٌ وَلَا فِي الْغُرْمِ مَحْدُولُ

«Kureyş'e haber ver ki, sözün hayırlısı, onun en doğru olanıdır.

Doğruluk ise aklın hulâsasına sahip olanlar katında makbuldür.

Bizim maktullerimiz sebebiyle ey sancak ehli, sizin hayırlılarınızı katlettik.

Bu hususta söz çoktur.

Bedir gününde bizim için bir meded olduğu halde, sizinle karşılaştık, yardım edici olarak yanımızda Mikâil ve Cebriîl vardı.

Eğer siz bizi öldürürseniz, hak dini bizim fıtratımızdır.

Hak yolunda katl olunmak ise Allah katında üstün kılınmadır.

Eğer görüşünüzde işimizi bir sefihlik olarak görüyorsanız, İslâma muhalefet edenlerin görüşü sapıklığa nisbet edilmiştir.

Öyle ise harbin büyümesini, artmasını temenni etmeyiniz ve harp etmekten geri durunuz.

Çünkü harbin kardeşi, siyah ile kırmızılık arasında bir renktedir, tuştur.

Sizin bizde bir vurmanız vardır.

Sırtlanların topallıkları onun için sevinir, kuyruk sallar.

Çünkü, onun için kesintili et parçaları vardır.

Biz harb ehliyiz, harbi çevirir ve idâre ederiz, onu verimli bir şekilde neticeye erdiririz.

Bizim katımızda düşmanlık sahibleri için elem verici tedbir ve azab vardır.

Eğer ölüm göğüs kemiklerine vardıktan sonra, İbn-i Harb ondan kurtulur mu?

Allah'ın emri yerine gelir.

Onun için nasihat ve öğüt vermiştir.

Kendisinde aklın özü olan kimse için.

Şayet derenin çukuruna inseydiniz, sizinle alçak yerlerin kenarında süratli bir vuruşma karşılaşırdı.

Peygamberlerinin etrafında birtakım topluluklar sizinle karşılaşır ki, savaş için hazırladıkları arasında elbiseler vardır.

Ğassan asıllı kılıçlarının hamâili sarkıtılmış, ne korkaktırlar ne kal kanları olmayan, kendileriyle beraber süngüleri olmayan kişilerdir.

Savaşın karanlıklarının altında yürürler, birbirinin izi sıra yürüyen beyaz develerin yürümesi gibi.

Veya izzet ve şevket arslanlarının yürümesi gibi, kendisinde şimâl rüzgârının estiği Cevzâ burcundan zayıf bir yağmur onları ıslattı.

Derin su gibi muhkem her mükemmel zırh içinde, emrini yerine getiren beyaz kılıç gibi...

Kumar okunun demiri zelil olarak geri döner ve kılıç da ondan gediklenmiş olarak döner.

Şâyet Sel' dağından, arkadan atsaydıımız?

Hayat ve ölümün ertelenmesi için bir ecel vardır.

Kavmin içinde sizden intikam duygusu asla gitmez.

Taşlar intikamı alınmadan eskir ve değişirler.

Köle ve iyi bir hür Medine tarafında, bir av tutmuşlar.

Esir edilmiş ve öldürülmüştür.

*Sizin en sonuncunuzu bekliyorduk, kalkansız ve süngüsüz olmayan at-
lılar acele edip üzerinize geldiler.*

*Onların içinde bir cinayetçi cinayet işlediği zaman, onlar hakk ile bil-
mişlerdir ki, çeken, yüklenilir.*

*Bizler aşikâr bir şekilde işlenen günahktan yana olmadık ve olmalı-
yız da.*

Kınanmayız ve borçta da kalmayız.»

Hassan'ın sancak sahipleri hakkındaki şiiri

Hassan b. Sabit, Uhud gününde sancak ashâbının sayısını zikr
ederek şöyle dedi :

— İbn-i Hişam dedi ki : Bu söylenenlerin en güzelidir. —

مَعَ النَّوْمِ بِالْقَتْلِ الْمَوْتِ   وَحَيَالٍ إِذَا تَنَوَّرَ النُّجُومُ
مِنْ حَبِيبٍ أَضَافَ قَلْبَكَ مِنْهُ   سَقَمَ نَفْسُهُ دَاخِلَ مَكْتُومٍ
يَا لَقَوْمِي هَلْ يَقْتُلُ الرَّاءُ بِنَلِي   وَاهِنُ الْبَطْنِ وَالنِّظَامِ سُوءُ
لَوْ يَدِبُ الْمَوْتُ مِنْ وَلَدِ الدَّارِ   عَلِمَ أَنَا لَأَنْذَبْتَنِي الْكُلُومُ
شَانَهَا الْبَطَرُ وَالْفِرَاشُ وَيَمْلُؤُ   هَا لِحْيَتِي وَلَوْ لَوْ مَنْظُومُ
لَمْ تَقْتَتَهَا شَمْسُ النَّهَارِ بِشَيْءٍ   غَيْرَ أَنَّ الشَّبَابَ لَيْسَ يَدُومُ
إِنْ حَالِي خَطِيبُ جَابِيَةِ الْمَوْتِ   لِأَنَّ عِنْدَ الثُّغَمَانِ حِينَ يَقُومُ
وَأَنَا الصَّمْرُ عِنْدَ بَابِ ابْنِ سُلَيْمٍ   يَوْمَ نَمَانٍ فِي الْكُفُولِ سَقِيمُ
وَأَبَى وَوَأَفِيدَ أَطْلُقًا لِي   يَوْمَ رَأَا وَكَبَلَهُمْ مَخْطُومُ

وَرَهْنْتُ الْبَدَنَ عَنْهُمْ حِمِيًّا   كُلُّ كَفٍ جُرْءٍ لَهَا مَقْشُومٌ
 وَسَطَتْ نِسْبَتِي الدَّوَابَّ وَنَهُمُ   كُلُّ دَارٍ فِيهَا أَبٌ لِي عَظِيمٌ
 وَأَتَى فِي سُمِيحَةِ الْقَائِلِ أَلَا   صِلَ يَوْمَ التَّقَتِ عَلَيْهِ الْخُصُومُ
 نِلَكَ أَفْأَلَنَا وَضِلُّ الزُّبَيْرَى   خَامِلٌ فِي صَدِيقِهِ مَذْمُومٌ
 رَبِّ حِلْزٍ أَصَاعَهُ عَدَمُ أَلَا   لِي وَجْهٌ غَطَى^(١) عَلَيْهِ النَّعِيمُ
 لَا تَسْبَتْنِي فَلَسْتُ بِسَبِي   إِنْ سَبَى مِنَ الرِّجَالِ الْكَرِيمِ
 مَا أَبَالِي أَنْبَ بِالْحَزَنِ نَبِي   أَمْ لِحَايَ يَظْهَرُ غَيْبِ لَيْثٍ
 وَلِي الْبَاسُ مِنْكُمْ إِذْ رَحَلْتُمْ   أُسْرَةٌ مِنْ بَنِي قَعْقَى صَبِي
 نِسْمَةً تُحْمِلُ اللِّوَاءَ وَطَارَتْ   فِي رَعَايَ مِنَ الْقَنَاءِ تَخْرُومُ
 وَأَقَامُوا حَتَّى أُبَيِّحُوا حِمِيًّا   فِي مَقَامٍ وَكَلَّهْمُ مَذْمُومٌ
 يَذِمُّ عَائِنِكَ وَكَانَ حِظَاظًا   أَنْ يُقِيمُوا إِنْ الْكَرِيمِ كَرِيمٌ
 وَأَقَامُوا حَتَّى أَرْبَرُوا شُؤْبَا   وَأَقَنَّا فِي نُحُورِهِمْ مَحْطُومٌ
 وَفَرِيشَ تَغْرِ مَنَا لَوَاذًا   أَنْ يُقِيمُوا وَخَفَ مِنْهَا الْخُلُومُ
 لَمْ تَطِقْ حَمْلَهُ النُّوَاتِقُ مِنْهُمْ   إِمَّا يَحْمِلُ اللِّوَاءَ النُّجُومُ

«Hüzün ve kederler ve yıldızlar battığı zamanki hayal akşamleyin uykuyu kaçırttılar.

Kendisinden, kalbine hastalık inen bir sevgiliden ki, o içerde gizlenmiştir.

Ey kavmim, acaba benim gibi katleden olur mu?

Tutması ve kemikleri zayıf ve melul bir kişi olarak.

Şâyet küçük karınca yavrularından küçüğü o ikisinin üzerine basıp yü-rüse elbette yaralar onlarda iz bırakır.

Onun gereği güzel kokudur, yataktır üzerinde gümüş ve dizilmiş inci yükselir.

Gündüzün güneşi ondan hiçbir şey kaybetmez, şu kadar ki, gençlik de-vam etmez.

Şüphesiz dayım Şam'daki Cölan Cabiyesinin katibidir.

Kalktığı zaman, Numan'ın katındadır.

Ve biz İbn-i Selmâ'nın kapısı yanında bağlanmış olduğu bağ içinde has-talanmış bir doğan kuşuyuz.

Übeyy ve Vakid bağları kırılmış olarak yürüdükleri gün, benim için serbest bırakıldılar.

Onların hepsinden iki eli rehin aldım.

Her bir avuç için taksim olunmuş bir pay olduğu halde.

Benim nisbetim, nesebim onların yükseklerinin ortasında olmuştur, on-lardaki her bir evde benim için büyük bir baba vardır.

Übey, Medine'deki su kuyusunda onun yanına hasımlar birleştiği gün-de konuşan ve hal ve fasl eden kimsedir.

İşte bizim yaptıklarımız ve Ziberâ'nın yaptığı...

O dostluğunda silik bir kişidir, mezmûmdur.

Çok akıllar vardır ki, malın olmayışı ve nimetlerin üzerini örten bil-gisizlik onu zâyi' etmiştir.

Ben'dövmec, çünkü sen, ben'dövecek kadar iyi değilsin.

Ben'dövenler, iyi adamlardır.

İster bir teke hüzn ile bağırırsın, ister bir yaramaz kişi beni ayıplaya-rak zikr etsin, aldırış etmem.

Göç ettiğiniz zaman sizden bana bir şiddet geldi.

Beni Kusayy'dan bir kavim olup nesebi hâlistir.

Dokuz kişi sancağı taşır ve zayıfların içinde Mahzûm süngüden kaçır.

Ayaklandılar hatta hepsi bir makamda ve hepsi de mezmumdurlar.

Kırmızı kan ile ki onlar kerimin kerim olduğunu ikame etmek için mü-dâfiler oldular.

Kalktılar ve ölümler olarak ziyaret olundular.

Onların göğüslerinde mızrak kırılmıştı.

Kureyşliler, ayağa kalkmaktan gizlenerek bizden kaçarlardı ve ondan akılları hafifler.

Onlardan öyleler var ki omuzlar onu taşımaya takat getirmezler.

Sancağı ancak insanların meşhurları yüklenir, taşır.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Hassân;

مَعَ النَّوْمِ بِالْعَاشَاءِ الْجَمُومِ

«Akşamları uykuyu hüzn ve kederler men etti»

kasidesini gece söyledi ve kavmini çağırıp onlara şöyle dedi :

Korktum ki : Sabaha varmadan ecelim gelir de benden rivâyet etmemiş olursunuz.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Ubeyde, Haccâc b. İlat es-Süllemî'ye âid olarak Emirül Mü'mininin Ebül-Hasan'ı yani Ali b. Ebi Tâlib'i medh eden ve onun Talhâ b. Ebi Talha b. Abduluzza b. Osman b. Abduddar'ı, yani Uhud gününde müşriklerin sancaktarı olan bu kişinin katlini zikr eden, şu şiiri bana rivâyet etti :

فَهِيَ أَيْ مُذَبِّبٌ عَنْ حُرْمَةٍ   أَعْنَى ابْنِ فَاطِمَةَ الْمِمْ الْخَوْلَا
سَبَقَتْ بِدَاكِ لَهُ بِأَجَلٍ طَعَنَ   تَرَكَتْ طَلِيحَةً لِلْجَبِينِ مُجَدَّلَا
وَشَدَّدَتْ شِدَّةً بِأَسَلٍ فَكَشَفَتْهُمْ   بِالْجَرِّ إِذْ يَهْوُونَ أَخُولَ أَخُولَا

«Allah için söylemeliyim ki haremini savunan hiç kimse Fâtıma oğlu

Ali b. Ebi Tâlib'i iyi amca ve dayılara sahip olarak geçer mi?

Ellerin âcilen ona saldırdı.

Tuleyhe'yi yani üzerine yere bitişik olarak terketti.

Şecâatlı bir kimsenin bağlamasıyla bağladın ve onları dağın dibinde keşfettin ki, o zaman bir bir peşi sıra düşüyorlardı.»

Hassan'ın Uhud gününün (şehidler) hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit, Hamza b. Abdulmuttalib'e ve Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud gününde musibete uğrayan as-hâbına ağlayarak şöyle dedi :

يَا أَيُّ قَوِيٍّ قَاتِلُ دُنَيْنِ   بِسُحَيْرَةٍ شَجَوَ التَّوَانِجِ
كَالْحَايَلَاتِ الْوَقْرِ بِالنَّقْلِ   الْمَلْعَاتِ الدَّوَالِجِ
الْمَقُولَاتِ الْحَايَلَاتِ   وَجُوهَ حُرَاتِ حَيَّانِجِ

وَكَانَ سَبِيلَ دُمُوعِهَا الْأَنْصَابُ تُخَضَّبُ بِالذَّبَائِحِ
بِتَقْضُنَ أَشْمَارًا لَمَنْ هُنَاكَ بَادِيَةُ السَّائِحِ
وَكَاثِنُهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ بِالصُّعَى شُشْرِ رَوَاجِ
مِنْ نَعِينَ مَشْرُورٍ وَتَجَزُّورٍ بِذُعْغٍ بِالْبَوَارِجِ
بِبَنَكِينَ شَجْوًا مُسَلَّبًا نِ كَذَحْتِ الْكُودِجِ
وَلَقَدْ أَصَابَ قُلُوبَهَا تَحَلُّ لَهُ جَلْبُ قَوَارِجِ
إِذْ أَفْصَدَ الْمَذْنَانُ مِنْ كُنَّا رَجَى إِذْ نُشَائِحِ
أَحْبَابِ أَحَدٍ عَالَمٌ دَفَرُ الْمِ لَهْ حَوَارِجِ
مَنْ ثَكَانَ قَارِسًا وَحَا مَيْتًا إِذَا بُعِثَ السَّالِحِ
يَا حَمَزَ، لَا وَاقَهُ لَا أَنْسَاكَ مَا مَرَّ الْقَائِمِ
لِمَنَاخِ أَيْتَامٍ وَأَضْيَافٍ وَأَزْمَلَةٍ نَلَامِجِ
وَلِمَا يَنْوُبُ الدَّهْرُ فِي حَرْبٍ لِحَرْبٍ وَهِيَ لَافِحِ
يَا قَارِسًا يَا مِذْرَهَا يَا حَمَزَ قَدْ كُنْتَ الْعَامِجِ
عَنَا شَدِيدَاتِ الْخَطْوِ بَ إِذَا يَنْوُبُ لَمَنْ فَادِحِ
ذَكَرْتَنِي أَسَدَ الرَّسْوِ لِ، وَذَلِكَ مِذْرَهُنَا الْمَنَافِحِ
عَمَّا وَكَانَ بَعْدُ إِذْ عُدَّ الشَّرِيفُونَ الْجَعَاجِجِ
يَقُولُوا لِقَائِهِمْ جَهْرَةً سَبَطَ الْيَدَيْنِ أَغْرَ وَاضِحِ
لَا طَائِشُ زِعِشٌ وَلَا دُوعِلَةٌ بِالْحَمَلِ آخِجِ
بَحْرُ فَلَيْسَ بَغِيبٌ جَا رَأَى مِنْهُ سَيْبٌ أَوْ تَنَادِحِ
أَوْ دَى شَبَابُ أُولَى الْحَفَا نَظِ وَالْتَفِيلُونَ الرَّاجِحِ

الْمُطْمِئِنُونَ إِذَا الشَّا فِي مَا يُصَفِّقُونَ فَاصِح
 لَحْمَ الْجِلَادِ وَقَوْفَهُ مِنْ شَخِيهِ شُطْبُ شَرَايِجِ
 لِيُدَافِعُوا عَنْ جَارِمٍ مَارَامَ ذُو الضَّفَنِ الْكَاشِيعِ
 لَمْ يَلْنِي لِشُبَّانٍ رَزْنَتَاهُمْ كَأَنَّهُمْ الْمَصَابِيعِ
 شُمٌ، بَطَارِقَةٌ، غَطَا رِفَةً، خَضَارِمَةٌ، مَسَامِيعِ
 الْمُشْتَرُونَ الْهَمْدُ بِأَلْأَمْوَالِ بْنِ الْهَمْدِ رَاجِعِ
 وَالْجَامِرُونَ بِلُجْمِهِمْ يَوْمًا إِذَا مَا صَاح صَاحِجِ
 مَنْ كَانَ يُرْمَى بِالنَّوَا^(١) قِرْمِينَ زَمَانٍ غَيْرِ صَاحِ
 مَا إِنْ تَرَأَى رِكَابُهُ يَرْسِمْنَ فِي غُبْرِ مَحَاصِجِ
 رَاحَتِ تَبَارَى وَهُوَ فِي رَكْبٍ صُدُورُهُمْ رَوَاشِجِ
 حَتَّى تَنْتُوبَ لَهُ اللَّعَا لِي لَيْسَ مِنْ قَوْزِ السَّمَاءِجِ
 يَأْتِمُرُ قَدْ أَوْحَدْتَنِي كَالْمَوْدِ شَذْبَةُ الْكُؤَافِجِ
 أَشْكُو إِلَيْكَ وَفَوْقَكَ الْبُزْبُ الْمَكُورُ وَالصَّمَانِجِ
 مِنْ جَنْدِلٍ نَلْقِيهِ قَوْ قَكَ إِذَا جَادَ الصَّرْحُ صَارِحِ
 فِي وَاسِعٍ يَحْشُوْنَهُ بِالتَّرْبِ سَوْنُهُ الْمَاسِجِ
 فَمَرَاؤَنَا أَنَا نَقُو لَوْ قَوْلُنَا بَرَحُ بَوَارِحِ
 مَنْ كَانَ أَمْسَى وَهُوَ عَمَّا أَوْقَعَ الْهَدْنَانِ جَارِجِ
 فَلْيَأْتِنَا فَلْتَبْكِ عَيْنَاهُ لَهْلَكَا مَا التَّوَافِجِ
 الْقَائِلِينَ الْفَاعِلِينَ ذَوِي السَّاحَةِ وَالْمَادِحِ
 مَنْ لَا يَرَالُ نَدَى يَدْبِسُهُ لَهُ طَوَالُ الدَّهْرِ مَانِحِ

«Ey anam!

Kalk, seher vakti, nâihe kadınların hüznüyle çağır,
Ağır yük yüklenen, ağırlık ile yerinden oynamayıp sabit kalan kadın-
lar gibi,

Sesli ağlayan ve yüzlerini tırmalayan kadınlar gibi, bağırın hüsr kadın-
lar gibi...

Sanki onların göz yaşlarının seli kendilerince kesilen kurbanların kan-
larıyla bulaşan, boyanan taşlar gibidir.

Suçlarının örüklerini çözerler, orada zülüfleri aşikâre görünen kadın-
lar...

Sanki onlar kuşluk zamanında ayaklarıyla kendilerine binmekten men
eden atların kuyrukları gibidir.

Sağından, solundan dürtülmüşlerle, savaş meydanında yırtıcı hayvan-
lara terk edilmiş arasında şiddetli rüzgârlarla gark olunur.

Hüzün ve keder elhiselerini giymiş oldukları halde, o kadınlar hüznün-
den ağlarlar. Zamanın musibetleri o kadınlarda iz bırakır.

Onların kalblerine yara isabet etmiştir ki, onun için elem verici yara
kabukları vardır.

Zamanın musibetleri isabet ettiği zaman, sakınıp umut bağladık.

Uhud ashâbını zaman helâk etti, yırtıcı hayvanlar başlarına indiler.

Silâhları taşıyan bir kavim gönderildiği zaman, kim bizim süvarimiz
ve himayecimiz olur.

Ey Hamza, hayır vallah, sütlü deve bağlandığı müddetçe seni unut-
mam.

Gözümden, yetimlerin, müsafirlerin konağı için.

Bir de şerri artan bir harpte, zamanın musibeti indiği için.

Ey at binicisi, ey müdâfi, ey Hamza, sen savunucu idin.

Sert musibetler onlardan gelirken, sen bizi müdafaa ediyordun.

Resûlullah'ın arslanını bana hatırlattı ve kavme karşı bizim müdafii-
miz, def edicimizdin.

Şerifler efendiler sayıldığı zaman, o bizden sayılırdı.

Efendiler üzerine âşikâr bir vaziyette yükselir, beyaz ve ziya veren
kimsedir.

O, vekarsız hafif bir kişi değildir.

Korkak da değildir.

İllet sahibi de değildir.

Ağır yük yüklendiği zaman, göğsünden hırıltı sesi gibi bir ses çıkaran
deve gibi de değildir.

O deniz gibidir, hiçbir bahşış veya genişlik ondan başka bir komşuya gitmemiştir.

Gazab sahiblerinin gençliği helâk oldu ve hilimle üstün olanlarda.

Doymayan kişi deve ve davarları sağdığı müddetçe ihsan ederler.

Kuvvetli develerin etini yediricidirler.

Üstünde yollu kılıç olduğu halde, yağlarından çizilmişler ve parçalanmışlardır.

Tecâvüz eden düşmanlık sahibi kimse olduğu müddetçe komşularını müdafaa için.

Hüznüm o gençlere ki, bizden hayra nail oldular.

Sanki onlar birer lâmbadır.

Aziz, efendi ve bahşışleri çok olan cömerddirler.

Mallarla övgüyü, övgü satın alıcıdırlar, kâr edicidir.

Bir bağırان bağırdığı zaman, yularlariyle atılanlardır.

Sâlih olmayan bir zamanda insanı yontan zaman gâilelerini atanlardır.

Onun develeri düz, tozlu bir yerde yol çizmeye devam ederler.

O, göğüsleri ter akıtan bir deve kâfilesinde olduğu halde, onlar birbiriyle yarışarcasına yürüdüler.

Hattâ yücelikler ona ve bu kumar oklarının kazandırdığından değil...

Ey Hamza, beni yalnız bıraktın.

Tıpkı dalı, budağı, dikenini kesilmekle bir (perişan) hale gelen ağaç gibi.

Sana şikâyet ediyorum, senin üstünde birbirini üstüne yığılmış topraklar ve geniş taşlar olduğu halde.

Kabir kazan kimse kabri kazdığı zaman, senin üstüne attığımız taşlı yerden şikâyet ederim.

Bir genişlik ki onu toprakla doldururlar.

Kürekler onu tesviye ederler.

Taziyeimiz sözlerimizdir.

Sözlerimiz ise ağırdır.

Zamanın hâdiselerinden kaçan bize gelsin ve gözleriyle, iyilik yapan ve helâk olanlarımıza ağlasın.

Ki onlar söyler ve yaparlar.

Cömerddirler, medh olunmuşlardır.

Öyleler ki ellerinin yaşı devam eder, kuyunun dibinde su az olduğu zaman kovasıyla kuyunun dibine iner su alır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin ekserisi, bu şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul

etmezler. Onun; «الْمَطْمُونُ إِذَا الشَّائِي» ve «الْجَاهِرُونَ بِأَجْهِمِ» ve
«مَنْ كَانَ يُرْمَى بِالتَّوَاقِرِ» İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Hassan'ın, Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Yine Hassân b. Sâbit Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

أَتَرِفُ الدَّارَ عَفَا رَسْمُهَا   بَعْدَكَ صَوْبُ الْمَسِيلِ الْهَاطِلِ
يَبْتَ السَّرَادِيجَ فَادْمَانَةً   قَدَفَعَ الرُّوحَاءُ فِي حَاتِلِ
سَاءَلَتْهَا عَنْ ذَلِكَ فَاسْتَجَمَتْ   لَمْ تَذَرِ مَا مَرَّ جُوعُهُ السَّائِلِ؟
دَعَّ عَنْكَ دَارًا قَدَّ عَفَا رَسْمُهَا   وَابِكِ عَلَى حَمْرَةِ ذِي النَّائِلِ
الْمَالِي الشَّيْزَى إِذَا أَعْصَمَتْ   غَبْرَاءُ فِي ذِي الشَّيْمِ الْمَاحِلِ
وَالثَّارِكِ الْقِرْنَ لَدَى لِبْدَةٍ   يَتَعَرَّ فِي ذِي الْخُرُصِ الدَّائِلِ
وَالْأَبِيسِ الْخَلِيلِ إِذَا جَعَمَتْ⁽¹⁾   كَاللَّبِثِ فِي غَابَتِهِ الْبَاسِلِ
أَبْيَضُ فِي الدَّرْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ   لَمْ يَمْرُدُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ
مَالَ شَهِيدًا بَيْنَ أَسْيَافِكُمْ   شَلَّتْ يَدَا وَخَشِيَ مِنْ قَاتِلِ
أَيُّ أَمْرِي غَادِرٌ فِي أَلَةٍ   مَطْرُورَةٌ مَارِنَةٌ الْعَالِلِ
أَغْلَطَتِ الْأَرْضُ لِفَقْدَانِهِ   وَاسْوَدَّ نُورُ الْقَمَرِ النَّاصِلِ
صَلَّى عَلَيْهِ اللَّهُ فِي جَنَّةٍ   عَالِيَةٍ مُكْرَمَةٍ الدَّاحِلِ
كُنَّا نَرَى حَمْرَةَ حِرْزًا لَنَا   فِي كُلِّ أَمْرٍ نَابِتًا نَائِلِ
وَكَانَ فِي الْإِسْلَامِ ذَا تَذَرٍ   يَكْمِيكَ فَقَدْ أَلْقَاعِدِ الْحَادِلِ

لَا تَفْرَحِي يَا هِنْدُ وَاسْتَغْلِي دَمْعًا وَأَذْرِي عَيْرَةَ الْإِثْكِ
وَابْكِي عَلَى عُتْبَةٍ إِذَا قَطَعَتْ بِالسَّيْفِ تَحْتَ الرَّهْجِ الْجَانِلِ
إِذَا حَرَفِي مَشِيخَةً مِنْكُمْ مِنْ كُلِّ عَاتٍ قَلْبُهُ جَاهِلُ
أَزْدَانِي حَمَزَةٌ فِي أُشْرَةٍ يَمْشُونَ تَحْتَ الْحَلَقِ الْفَاضِلِ
غَدَاةَ جِبْرِيلَ وَزِيرَهُ نَعِمَ وَزِيرُ الْفَارِسِ الْحَامِلِ

«Eseri değişmiş, eskimiş evi tanıyor musun?

Senden sonra yağmur çok akıcı olarak yağdı.

Vâdilerle, Üdmâne mevkii ile Tay'ın iki dağı arasındaki bir vâdide

Revhâ denilen yerde, selin def olunduğu yerde.

Bundan bunu sordum, bir cevap vermedi.

Bilmezsin ki soranın cevabını çevirmek nedir?

Bir evi terket ki onun izi eskimiştir ve ihsan sahibi olan Hamza'ya ağla.

Soğukun ve kütüğün olduğu kurak bir zamanda toz kaldıran rüzgâr şiddetlendiğinde ağaçtan bir kab,

Keçelenmiş yünün yanında savaş menzillerini terkedene, ince demirli süngüde kayar.

Ateş şiddetlendiği zaman atlara ilişkin kimse, meşesindeki şecaatlı arslan gibi,

Zirvede Hâşim'den daha beyazdır, hakkın önünde bâtil ile cidâl etmez.

Sizin kılıçlarımızın arasında şehid olarak eğildi, katili olan Vahşi'nin eli çolak olsun.

Üst tarafı yumuşak, keskinletilmiş, uzun bir uç demiri olan mızrak kimi bırakır.

Onun kaybolmasından dolayı yer karanlık oldu, buluttan çıkan ayın nuru karardı.

Allah, yüksek cennette ona ikram ve rahmet etsin.

Biz Hamza'yı, kendimiz için, bize inen her bir musibete karşı bir sığınak görüyorduk.

İslâm'da müdafaa sâhibi idi, kaçanlar yerine o yeterdi.

Ey Hind, sevinme, holca göz yaşı akıt ve yavrusunu kaybeden kimse-nin göz yaşı gibi, bir yaş saç.

Utbe'ye ağla ki, hareket eden toz altında kılıç ile kesti.
 Sizden kalbi mütekebbir, câhil olan ihtiyarların içinde düştü.
 Uzun zırhlar altında yürüyen bir aile içinde Hamza onları helâk etti.
 Cibril'in ona yardımcı olduğu günün sabahında..
 O ne güzel süvaridir.
 Ve ne güzel kılıç tutandır.»

Kâb'in Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri :

Kâb b. Mâlik Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

طَرَقَتْ هُمُومُكَ فَالْهَادُ مُسَهَّدُ   وَجَزَيْتَ أَنْ سُلِّخَ الشَّبَابُ الْأَعْيَدُ
 وَدَعْتَ قُوَادِكَ لِلْهَوَىٰ صَمْرِيَّةُ   فَهَوَاكَ غَوْرِي وَتَهْوُوكَ مُنْجِدُ
 قَدِ عَادَ النَّادِي فِي الْفَوَاةِ سَادِرًا   قَدْ كُنْتَ فِي طَلَبِ الْفَوَاةِ تَقْنُدُ
 وَقَدْ أَتَىٰ لَكَ أَنْ تَنَاهَىٰ طَائِفًا   أَوْ تَسْتَفِيقُ إِذَا نَهَكَ الْمُرْشِدُ
 وَأَقْدَمَ هُدَيْتَ لَقَعْدَ حَمْرَةَ هَدَّةُ   ظَلَمْتَ بَنَاتِ الْجَوْرِ مِنْهَا تَرَعْدُ
 وَلَوْ أَنَّهُ فُجِئَتْ دِرَاهِمُهُ بِمَنْعِهِ   لَرَأَيْتُ رَاسِي صَخْرَهَا تَنْدَدُ
 قَوْمٌ تَمَسَّكْنَ فِي ذُوَابَةِ هَائِمِهِ   حَيْثُ النُّبُوَّةُ وَالنَّذَى وَالشُّوَدَدُ
 وَالْعَاقِرُ الْكُومَ الْجَلَادَ إِذَا غَدَتْ   رَجِمُ بَكَادُ الْمَاءِ مِنْهَا يَجْمَدُ
 وَالتَّارِكُ الْقَرْنَ الْكَمَىٰ مُجْدَلًا   يَوْمَ الْكَرِيهَةِ وَالْقَنَا يَتَقَصَّدُ
 وَتَرَاهُ يَرْقُلُ فِي الْحَدِيدِ كَأَنَّهُ   دُوْ لِبْدَةٍ شَقْنُ الْبَرَانِ أَرْبَدُ
 عَمُ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ وَصَفِيُّهُ   وَرَدَ الْحِمَامَ قَطَابَ ذَاكَ الْمُرْدُ
 وَأَتَىٰ النَّيَّةَ مُعْلِمًا فِي أُشْرَةٍ   نَصَرُوا النَّبِيَّ وَمِنْهُمْ الْمُتَشَفِّدُ
 وَقَدْ إِبْخَالَ بِذَاكَ هَذَا بَشَرَتَ   ائْتَمْتُ دَاخِلَ غَضَةٍ لَا تَبْرُدُ

مِمَّا صَبَحْنَا بِأَقْدَلِ قُوَّتِهَا   يَوْمًا تَقَيَّبَ فِيهِ عَنْهَا الْأَشَدُّ
 وَبَيَّرَ بَدْرٍ إِذْ بَرَدُ وَجُوهُهُمْ   حَبْرِيْلُ تَحْتَ لَوَائِنَا وَوَحْدُ
 حَتَّى رَأَيْتُ لَدَى النَّبِيِّ سَرَاهِمُ   قَسْدَيْنِ : يَقْتُلُ مَنْ شَاءَ وَيَطْرُدُ
 فَأَقَامَ بِالطَّلَنِ الْمَطْلَنِ مِنْهُمْ   سَبْمُونُ ، غُنْبَةُ مِنْهُمْ وَالْأَشَدُّ
 وَأَبْنُ الْخَيْرَةِ قَدْ ضَرَبْنَا ضَرْبَةً   قَوْقُ الْوَرِيدِ لَهَا رَشَاشُ مُرِيدِ
 وَأَمِيَّةُ الْجَمْعِيِّ قَوْمَ مَيْسَلَه   عَصَبُ يَأْبَدِي الْمُوْمِنِينَ مُهْنَدُ
 فَأَنَّاكَ قُلَّ الشَّرِيكِينَ كَانَهُمْ   وَالْحَلِيلُ تَنْفِيهِمْ نَامُ فَرْدُ
 شَتَّانَ مَنْ هُوَ فِي جَهَنَّمَ نَارِيَا   أَدَّ وَمَنْ هُوَ فِي الْحَنَانِ مُخْلَدُ

«Senin hüznülerin gitti, yatanlar uyuyamıyor.

Yumuşak gençliğin izâle olunmasından korktum.

Damriyeli kadın kalbini hevaya çağırdı.

Hevan bataklığıdır.

Ayıklığın kurtarıcıdır.

Şaşkın olarak azgınlıkta devam etmeyi terket, azgınlığın peşine gitmek-
te levm olunmuş, yalanlanmış oldun.

And olsun ki, senin için isteyerek vazgeçmek zamanı veya mürşid seni
nehy ettiği ve ayılmanın zamanı geldi.

And olsun ki Hamza'nın kaybindan dolayı öyle bir sarsılma ile sarsıl-
dım ki, karın boşluğumdaki cihazlar hareket etmeğe başladı.

Şâyet onun misli, Hirâ'nın başına gelseydi, elbette onun kayalarının
sâbit duranlarını dağılır görürdüm.

Bir seyyid şerif kişi ki, Hâşim'in yücelerinde (*) yerleşti, peygamberlik,
cömertlik ve efendilik bakımından...

Suyu donduran rüzgâr estiği zaman, kuvvetli hörgüçlü devleri kesendir.

Savaş menzilini terkeden şecaatli kişi, kerih ve mızrak gününde yere
atılmış olarak kırılır.

Onu görürsün ki demirde salınarak yürür.

Sanki o toprak renginde kalın tırnaklara sahip omuzu kılı bir ars-
landır.

(*) Yani Hâşim sülâlesinin en yücesi oldu.

Nebî Muhammed'in amcası ve onun güzîdesi ölüme geldi ve işte o geliş güzel bir şekilde oldu.

*Peygambere yardım eden bir kavmin içinde, kendisini, harpte tanı-
nacağı bir âlâmetle teşhir ederek ölüme geldi.*

*Bununla Hind'in müjdelendiğini zan ederim, elbette boğazında kalan
bir şey soğumadan ölecektir.*

*Kum tepelerinde bir gün Hind'in kavmiyle sabahladık ki, orada ondan
Esad kayboldu.*

*Ve Bedr'in kuyusunda Ceb râil ve Muhammed bizim sancağımızın al-
tında onların yüzlerini geri çevirmişti.*

*Hattâ Peygamberin katında onların hayırlılarını iki kısım olarak gör-
düm.*

Dilediğimiz katl olunur, dilediğimiz salıverilirdi.

Böylece suyun etrafındaki deve yatağında onlardan yetmiş kişi kaldı.

Utbe ve Esved onlardandır.

İbn-i Muğîre de onlardandır.

*Boynunun iki yanındaki damarın üstüne bir darbe indirdik ki, o darbe
kaymak tutmuş üzerinde köpük yükselir.*

*Ümeyye el-Cumhî'ye gelince, onun eğriliğini mü'minlerin ellerindeki
keskin Hind kılıcı düzeltti.*

Böylece sana müşriklerin yenilgiye uğramış kavmi geldi.

*Sanki onlar, atlılar onları kovmuş ve izlerine düşmüş, dağılmış deve
kuşlarıydılar.*

*Cehennemde ebedi kalacaklar ile, cennetlerde ebedi kalacaklar arasın-
da ne kadar uzak bir mesâfe vardır?»*

Yine Kâb, Hamza'ya ağlayarak şöyle dedi :

صَفِيَّةُ قَوْمِي وَلَا تَعْجِزِي وَبَكَى النِّسَاءُ عَلَى حَمْرَةَ
وَلَا تَسْأَلِي أَنْ تُطْلِيَ الْبَكَاءَ عَلَى أَسَدِ اللَّهِ فِي الْمِرَّةِ
قَدْ كَانَ عِزًّا لِأَيْتَامِنَا وَآيَتِ الْمَلَأِيمِ فِي الْبِرَّةِ
يُرِيدُ بِذَلِكَ رِضًا أَحْمَدَ وَرِضْوَانَ ذِي الْعَرْشِ وَالْمِرَّةِ

«Ey Safiyye, kalk ve âcizlik etme.

Kadınları Hamza'nın üzerine ağlat.

*Harpteki hareketlerde ve karışmalarda Allah'ın Arslanı üzerine ağla-
mayı sürdürmen seni üzmesin.*

O, bizim yetimlerimiz için bir izzet bir kuvvet olmuştur.

Kendisinde katlin çok olduğu silâhlı harplerde Arslandır.

*Ahmed'in (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rızasını, Arş ve izzetin sâhibi-
nin rızasını kast ediyordu.*

Kâb'ın, Uhud hakkındaki şiiri

Yine Kâb, Uhud hakkında şöyle dedi :

إِنَّكَ عَمَرَ أَيْكَ الْكَرِيمِ أَنْ تَسْأَلَ عَنْكَ مَنْ يَجْتَدِبُنَا
فَإِنْ تَسْأَلَ نَمَّ لَا تُكَذِّبُنَا بِحَبْرِكَ مَنْ قَدْ سَأَلَتْ أَيْقِينَا
يَا نَا لِيَالِي ذَاتِ الْعِظَا بِمِ كُنَّا نِمَالًا لِمَنْ يَمْتَرِنَا
تَلَوْدُ الْبَجُودِ^(*) يَا ذَرَانِنَا مِنْ الصَّرِّ فِي أَرْمَاتِ السَّيْنَا
يَحْدَوِي فُؤُولِ أُولَى وَجِدْنَا وَبِالصَّبْرِ وَالتَّهْلُ فِي الْمَدْمِينَا
وَأَبَقَتْ لَنَا جَلَمَاتِ الْخُرُوبِ بِِمِنْ نَوَازِي لَدُنْ أَنْ بَرِنَا
عَاطِنَ تَهْوِي إِلَيْهَا الْحُقُوبُ قُ بِحَسِبَهَا مِنْ رَأَاهَا الْقَتِينَا
نُحْبِسُ فِيهَا عِتَافُ الْهَمَا لِي لُحْمًا دَوَاجِنَ خُمْرًا وَجُونَا
وَدَفَاعُ رَجُلٍ كَمَوْجِ الْفَرَا بِتِ يَقْدُمُ جَاوَاهُ جُولًا طَحُونَا
تَرَى لَوْنَهَا مِثْلَ لَوْنِ النُّجُومِ بِمِ رَجَرِاجَةٍ تُتَرَقُّ النَّاطِرِينَا

فَإِنْ كُنْتَ عَنْ شَانِنَا جَاهِلًا   فَكُلْ عَنْهُ ذَا الْعِلْمِ يَمْنُ بِلِينَا
 بِنَا كَيْفَ تَقْعَلُ إِنْ قَلَصْتَ   عَوَانَا ضَرُوسًا عَضُوسًا حَجُونَا
 أَلَسْنَا نَشُدُّ عَلَيْهَا الْعِصَا   بَ حَتَّى تَذَرُ وَحَتَّى تَلِينَا
 وَيَوْمَ لَهُ وَهَجٌ دَائِمٌ   شَدِيدُ التَّهَوُّلِ حَامِي الْأَرِينَا
 طَوِيلٌ شَدِيدُ أَوَارِ الْقِتَا   لِي تَنْبِي قَوَاحِشْرُهُ الْمُتَرَفِينَا
 تَحَالُ الْكَلَامُ بِأَعْرَاضِهِ   نِمَالًا عَلَى لَذَّةِ مُتَرَفِينَا
 تَعَاوَرُ أَيْمَانُهُمْ بَيْنَهُمْ   كَثُوسُ الْمَنَآيَا بِحَدِّ الطُّلِينَا
 شَهْدَانَا فَكُنَّا أُولَى نَاسِهِ   وَتَحْتَ الْمَمَامَةِ وَالْمُعَلِينَا

يَحْمُرُ الْحَمِيرِ حِسَانِ رِوَاةٍ   وَبُضْرِيَّةٍ قَدْ أَجْنَحَ الْجُحُونَا
 قَا يَنْفُلِينَ وَمَا يَنْتَعِينَ   وَمَا يَنْتَعِينَ إِذَا مَا نَهْنِينَا
 كَبْرُوقِ الْخَرْيَفِ بِأَيْدِي الْكَلَامَةِ   يُنَجِّمَنَ بِالْأَطْلِ هَامَا سُكُونَا
 وَعَلَيْنَا الْقَرْبُ أَبَاؤُنَا   وَسَوْفَ نَعْلِمُ أَيْضًا بَنِينَا
 جِلَادَ الْكَلَامَةِ ، وَبَذَلَ الثَّلَا   دِ ، عَنْ جُلِّ أَحْسَانِنَا مَا يَقِينَا
 إِذَا مَرَّ قَرْنٌ كَتَى نَسْلُهُ   وَأَوُزْنُهُ بَعْدَهُ أَخِيرِينَا
 نَسَبُ وَتَهْلُكَ أَبَاؤُنَا   وَبَيْنَا نُرَى بَيْنَنَا قَدِينَا
 سَأَلْتُ بِكَ ابْنَ الزُّبَيْرِ فَلَمْ   أَنْبَأَكَ فِي الْقَوْمِ إِلَّا هَجِينَا
 حَيِّيًا نَطِيفُ بِكَ الْمُنْدِيَّاتِ   مُقِيمًا عَلَى الْأَوْثَمِ جِينَا خَجِينَا
 تَبَجَّتْ تَهْجُو رَسُولَ الْمَلِكِ فَاتْلُكَ اللَّهُ جِلْفًا لَعِينَا   تَبَجَّتْ تَهْجُو رَسُولَ الْمَلِكِ فَاتْلُكَ اللَّهُ جِلْفًا لَعِينَا
 تَقُولُ الْمَنَآئِمُ تَرْمِي بِهِ   تَقُولُ الْمَنَآئِمُ تَرْمِي بِهِ

«Ey kadıncağız!

Kerim olan baban hakkı için, bizden yardım isteyeniyi sor.

Eğer orada sorarsan yalanlanmazsın, sorduğun kimse sana yakın olarak kesinlikle haber verir.

Biz, kemikli gecelerde yani kendisinde kemiklerin toplandığı ve kırılıp iliklerinin çıkartıldığı böylece katık yapıp açıklarının giderildiği bir gecede, bizi ziyaret edenlere imdad edenler idik.

İnsan toplulukları şiddetli zamanlarda, zarardan, darlıktan bizim bakımımıza sığınır.

Malı bol olan kimselerin bahşişlerinin fazlalığı ile ve varlıklı olmayanlarımıza da sabır ile ve mal bezletme ile.

Halk olunmamızdan beri, bizimle mûsâvi olan kimselerden harp parçaları bize kaldı.

Develler ki, yavrular onlara gider, onları gören onları kara taşlı yer zan ederler.

Onlarda erkek develerin iyi vasıflıları tezellül ederler, kendilerinde siyahlık kalmaya devam ettiği halde kırmızı ve siyah oldukları halde...

İnsan seli, Fırat Nehri'nin dalgası gibidir.

Ezici, siyah bir bölük geliyor.

Onları, yıldızlar gibi bakanları hayrette bırakır bir şekilde birbiri üzerine gelen dalgalar halinde görürsün.

Eğer durumumuzdan bilgisiz isen, peşimizden gelen ilim sahiblerine sor.

Nasıl yapıyoruz?

Kendisinde bir kereden sonra bir kere daha kıtal olunan harbi nasıl bir şiddet ile şiddetlenendiriyoruz, çok ısırtıcı ve dişleri eğrilmiş olarak...

Biz, memelerini bağlamadık mı ki bize süt versin ve bize yaklaşsın.

Bir gün ki onda yakıtığımız ateşleri kızdıran şiddetli, felâketli daimi bir harb vardır.

Savaş uzundur, harâreti şiddetlidir, onun kararsızlıkları sıkıntıları, kötülükleri ortadan kaldırır.

Şecâatli kimseler, yanlarıyla sarhoş ve şarab, akıllarını gidermiş olarak kendilerini lezzet üzere zan ederler.

Onların kuvvetleri, kendi aralarında ölüm şerbetlerini kılıcın demiriyle tedâvül ederler...

Hazır bulunduk ve onun şiddet sahipleri olduk, bulutun altında ve harpte bir alâmetle kendilerini alâmetlendirenler olduk.

Güzel, kanlı dolu sesi çıkmayan ve Busrâ'lı kılıçlarla kınları kerih gör-düler.

Biz nehy olduğumuz zaman yenilmediler, eğilmediler ve vazgeçme-diler.

Şecâatli kişilerin ellerinde bahar mevsiminin yıldırımı gibi kılıçların gölgelerinde sabit kâfaları füceten aldılar.

Babalarımız bile vurmaya öğretiler.

Yakında biz de çocuklarımıza öğreteceğiz.

Kahramanların vuruşu, malların verilışı, baki kaldığımız müddetçe, şe-reflerimizi müdafaa için...

Bir savaş menziline insanlardan bir topluluğa vardıgı zaman onun nesli yeterlidir ve diğerleri ondan sonra ona vâris olurlar.

Biz, genciz, babalarımız öldü.

Bu ara oğullarımızı jenciler olarak yetiştiririz.

Ey İbn-i Zibarâ, seni sordum ve kavim içinde senin melez olduğun-dan başka bir haber almadım...

Pis olarak sana pis şeyler âdi şeni şeyler rezaletler meyleder, helâktan helâka yaramazlık üzere kalıcı olduğun halde...

Melik'in (Rabbın) resûlünü hicvederek konuştun ve çok hicvettin.

Allah sana mel'un olduğun halâe kuru olarak lânet etsin.

Fuhş sözler söylersin sonra pâk elbiseliye, mütteki ve emin olan kişiye atarsın...»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana;

« بَا كَيْفَ تَعْمَلُ »

beytini ve onun ardından gelen beyti ve üçüncü beyti ve onun ardından da dördüncü beytin başını ve ondan sonraki gelen beyt ve ondan üçüncü beyti, Ebû Zeyd el-Ensari bana haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik yine Uhud günü hakkında dedi ki :

مَاذَا لَقِينَا وَمَا لَاقُوا مِنْ الْهَرَبِ	سَائِلٌ قُرَيْشًا غَدَاةَ السَّفْعِ مِنْ أَحَدٍ
مَا إِنْ تَرَأَيْتَ مِنْ آلٍ وَلَا نَسَبٍ	كُنَّا الْأَسْوَدُ وَكَانُوا النَّوْرُ إِذْ زَحَفُوا
حَامِيَ الدِّمَارِ كَرِيمِ الْجِدِّ وَالْحَسَبِ	فَكَمْ تَرَكْنَا بِهَا مِنْ سَيِّدٍ بَطَلٍ
نُورٌ مُضَى لَهُ فَضْلٌ عَلَى الشُّبِّ	فَيْنَا الرَّسُولُ شِهَابٌ ثُمَّ يَقْبَعُهُ
فَمَنْ يُجِبُهُ إِلَيْهِ يَنْجُ مِنْ نَبِّ	الْحَقِّ مَنْطِقُهُ وَالْعَدْلُ سِيرَتُهُ
جَيْنَ الْقُلُوبِ عَلَى رَجْفٍ مِنَ الرُّعْبِ	تَجِدُ الْقُدَّمَ، مَا صِيَ الْهَمِّ، مُعْتَرِمٍ
كَأَنَّهُ الْبَدْرُ لَمْ يُطِغْ عَلَى الْكَذِبِ	يَمْضَى وَيَذْمُرُنَا عَنْ غَيْرِ مَعْصِيَةٍ
وَكَذَّبُوهُ فَكُنَّا أَسْعَدَ الْعَرَبِ	بَدَلْنَا فَاتَّبَعْنَاهُ نَفْسَ دَقَّةٍ
وَحَمْنٌ نَنْفِئُهُمْ لَمْ نَأَلِ فِي الطَّلَبِ	جَالُوا وَجَلْنَا فَمَا قَالُوا وَمَا رَجَعُوا
حِزْبُ الْإِلَهِ وَأَهْلُ الشَّرِكِ وَالنُّصَبِ	لَيْسَ سِوَاهُ وَشَتَّى بَيْنَ أَمْرِيهَا

«Kureyş'e Uhud'un böğründe bizimle karşılaştıkları sabahı kaçışlarını sor.

Bizler arslanlar, onlar ise kaplanlar idiler.

Harp sahinında karşı karşıya geldiğimiz zaman, ne bir soy ve nesebi gözetmedik...

Aslı, nesebi, kerim olan âilelerini koruyan, efendileri orada terkettik.

İçimizdeki Resûl bir şûle'dir, peşinde aydınlatıcı bir nur gelir.

O bütün nurlardan üstündür...

Onun konuşması hakdır, sireti adâlettir.

Kim ona icâbet ederse husrandan necât bulur.

Yüceliği önde gelen, himmeti köklü kalbler korkudan titreme üzere iken o azimlidir.

Yürür ve bizi saptırmadan himaye eder.

Sanki o bir aydır da yalan üzere yaratılmamıştır.

Bizim için zahir oldu ve biz de ona tâbi olduk.

Onu tasdik ederiz.

Onlar ise onu yalanladılar tekzib ettiler biz de Arabın en mesudu olduk. Onlar harekete geçtiler, biz de harekete geçtik, onlar ne geriye döndüler ne geri durdular.

Biz ise onların peşine düşüp onları yakalamakta kusur etmedik.

İkisi bir değillerdir.

İkisinin işleri birbirinden uzaktır.

Biri İlâh'ın partisi diğeri ise şirk ve tapılan taşların ehlidir.»

Şu; **بِمَعْنَى وَيَذْمُرْنَا** sözünden sonuna kadar olan kısmı, Ebû Zeyd

el-Ensari bana haber verdi.

İbn-i Revâhe'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Abdullah b. Revahe, Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Onu bana Ebû Zeyd el-Ensari, Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi :

بَكَتْ عَيْنِي وَحَقَّ لَهَا سُكَاها	وَمَا بَعْنَى الْبُكَاءِ وَلَا الْعَوِيلُ
عَلَى أَسَدِ الْإِلَهِ غَدَاةَ قَالُوا	أَحْمَرَةٌ ذَاكُمْ الرَّجُلُ الْقَتِيلُ
أَصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ جَمِيعًا	هَذَاكَ وَقَدْ أَصِيبَ بِهِ الرَّسُولُ
أَبَا يَعْلَى لَكَ الْأَزْكَانَ هُدَّتْ	وَأَنْتَ الْمَاجِدُ الْبَرُّ الْوَصُولُ
عَلَيْكَ سَلَامُ رَبِّكَ فِي جَنَانٍ	مُخَالِطُهَا نَعِيمٌ لَا يَرُودُ
أَلَا يَا هَانِئِمْ الْأَخْيَارُ صَبْرًا	فَكُلُّهُمْ فِعَالِكُمْ حَسَنٌ حَبِيلُ
رَسُولُ اللَّهِ مُضْطَرِّبٌ كَرِيمٌ	يَأْمُرُ اللَّهُ بِتَطْلُقِ إِذَا يَقُولُ
أَلَا مِنْ مُبْلِغٍ عَنِّي لَوْيَا	فَبَعْدَ الْيَوْمِ دَائِلَةٌ تَدُولُ
وَقَبْلَ الْيَوْمِ مَا عَرَفُوا وَذَاقُوا	وَقَانَعْنَا بِهَا بَشَرٌ الْقَلِيلُ

نَسِئُكُمْ مَرَبُّنَا بِقَلْبٍ بَدْرٍ   غَدَاةَ أَنَا كُمْ أَلَوْتُ الْعَجِلُ
 غَدَاةَ تَوَى أَبُو جَهْلٍ مَرَبِّمَا   عَلَيْهِ الطَّيْرُ حَامِئَةً تَجُولُ
 وَغَنَبَةُ وَابْنُهُ خَرًّا جِيمًا   وَشَيْئُهُ عَقَّةُ السِّيفِ الصَّبِيلُ
 وَمَتَرَكْنَا أُمَيَّةً مُجْلَمِيًا   وَفِي حَزُونِهِ لَدُنْ نَبِيلُ
 وَهَامَ بَنِي رَبِيعَةَ سَائِلُوهَا   فَقَى أَسْيَافَنَا مِنْهَا فُلُولُ
 أَلَا يَا هِنْدُ فَاتَكِي لَا تَعْلَى   فَأَنْتِ الْوَالِدَةُ الْقَتْلَى الْمَبُولُ
 أَلَا يَا هِنْدُ لَا تُبْدِي شِمَانًا   بِحِمْرَةٍ إِنْ عَزَاكَمُ ذَلِيلُ

«Gözüm ağladı ki o göz için ağlamak vâcib olmuştur.

Onu ne ağlamak ne de sabahleyin yüksek sesle Allah'ın Arslanına figan etmek kurtarmaz.

Hamza, bu maktul adamı mıdır?

Müslümanların hepsi onunla birlikte orada musibete duçar olmuştur, Resûl dahi onunla musibete duçar olmuştur.

Ey Ebû Yala (Hamza) senin için binanın duvarları yıkıldı.

Sen ki şerîfsin, iyisin, hakka vâsıl olan kimsesin.

Cennetlerde sana Rabbin selâmı olsun ki, o cennetlerin karışımı zâil olmayan, daimi nimetlerdir.

Haberin olsun ey Benî Hâşim, ey hayırlılar!

Sabredin, bütün işleriniz güzeldir ve cemildir.

Resûlullah, sabredici ve kerimdir.

Konuştuğu zaman Allah'ın emriyle konuşur.

Haberin olsun, Luay'ya benden kim haber iletecektir ki bu günden sonra harb dönecektir.

Bu günden önce bilmediler ve ordaki vakıalarımızı taddılar.

Susamış hararetili kimsenin göğsünün sıcağı soğur.

Bedr'in kuyularında vuruşlarımızı unuttunuz.

Bir sabah ki size acele ölüm gelmişti.

Bir sabah ki Ebû Cehil yere devrilmiş kalmıştı, onun üzerinde ise halkalar halinde kuşlar gezerlerdi.

Utbe ve onun oğlu hep birlikte yerc yıkıldılar ve Şeybe'yi parlak, keskin, ince bir kılıç ısırmıştı.

Ümeyye'yi uzuzun yere terketmiştik, onun göğsünün alt tarafında büyük mızrak bulunmaktaydı.

Beni Rebia'nın maktul kuşuna sorunuz ki bizim kılıçlarımızda ondan eğrilikler olmuştu.

Haberin ola, ey Hind ağla, usanma.

Sen çok göz yaşlısın ve çok kaybedicisin.

Ey Hind, haberin ola, sevinç ile karşı tarafa Hamza'ya gülmeyi izhar etme.

Çünkü sizin iziniz zelildir.»

Kâb'ın Uhud hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik şöyle dedi :

أَبْلَغُ قُرَيْشًا عَلَى نَابِهَا   أَنْفَخَ رُ مَتَاعًا لَمْ تَلِ
فَخَرْتُمْ بِقَتْلِ أَصَابَتِهِمْ   قَوَاضٍ مِنْ نِعَمِ الْفَضْلِ
فَعَلُوا جِنَانًا وَأَبْقَوَالَكُمْ   أُسُودًا تُحَامِي عَنْ الْأَشْبِلِ
تُقَاتِلُ عَنْ دِينِهَا، وَنُطْلَهَا   نَبِيٌّ عَنِ الْحَقِّ لَمْ يَنْكَلِ
رَمَتْهُ مَعْدُ بِمُورِ الْكَلَامِ   وَتَبَلَّ الْقَدَاوَةَ لَا تَأْتَلِي

«Kureyş'in uzak olmasına karşı, ona haber gönder ki, bize yaklaşıp saldırıları sebebiyle mi istihar ederler?

Bir takım maktuller sebebiyle övünüyorsunuz ki onlara nimetleri bol veren Rabbin nimetlerinin fazılları isabet etmiştir.

Ve onlar cennetlere yerleşmişler ve sizin için geride arslanlar bırakmışlar ki arslanlar yavrularını korusunlar.

Onlar dinleri için savaşır ve onların ortasında ise Hakdan gönderilen peygamber vazifesinden vazgeçmedi.

Maad ona kelâmın şahîşini ve düşmanlık okunu attı.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana; « لَمْ يَلِ » sözünü ve « مِنْ نَعَمِ الْفَضْلِ » sözünü Ebü Zeyd

el-Ensari haber verdi.

DİRÂR'IN UHUD HAKKINDAKİ ŞİİRİ

İbn-i İshâk dedi ki:

DİRÂR b. Hattab Uhud günü hakkında dedi ki:

مَا بَالُ عَيْنِكَ قَدْ أَرَى بِهَا الشُّهُدُ   كَأَنَّمَا جَلَّ فِي أَجْنَابِهَا الرِّمْدُ
 أَمِنْ فِرَاقٍ حَبِيبٍ كُنْتُ تَأْتِيهِ   قَدْ حَالَ مِنْ دُونِهِ الْأَعْدَاءُ وَالْبَعْدُ
 أَمْ ذَالِكُمِنْ شُغْبٍ قَوْمٍ لَأَجِدَنَّ بِهِمْ   إِذَا الْخُرُوبُ تَلَطَّطَتْ نَارَهَا تَقْدُ
 مَا يَنْقُحُونَ عَنِ النَّفْيِ الَّذِي رَكِبُوا   وَمَا لَهُمْ مِنْ لُؤْيٍ وَيَحْمُومٍ عَصْدُ
 وَقَدْ نَشَدْنَاَهُمْ بِاللَّهِ قَاطِبَةً   فَمَا تَرُدُّهُمْ الْأَرْحَامُ وَالنَّشَدُ
 حَتَّى إِذَا مَا أَبَوَا إِلَّا مَحَارَبَةً   وَاسْتَعَصَدَتْ بَيْنَنَا الْأَضْفَانُ وَالْحِقْدُ
 سِرْنَا إِلَيْهِمْ يَجِيئُ فِي جَوَانِيهِ   قَوَانِسُ الْبَيْضِ وَالْعُبُوكَةُ الشُّرْدُ
 وَالْجُرْدُ تَرْفُلُ بِالْأَبْطَالِ شَارِبَةً   كَأَنَّهَا حِدَا فِي سَيْرِهَا نَوْدُ
 جَيْشٍ يَقُودُهُمْ صَخْرٌ وَبِرْأُسُهُمْ   كَأَنَّهُ لَيْثٌ غَابٍ هَامِرٌ حَرْدُ
 فَأَبْرَزَ الْحَيْنُ قَوْمًا مِنْ مَنَازِلِهِمْ   فَكَانَ مَنَا وَبِهِمْ مُتَلَقًى أَحْدُ
 فَتَوَدَّرَتْ مِنْهُمْ قَتْلَى مُجْدَلَةٌ   كَأَلَمِ أَسْرَدَهُ بِالصَّرْدِجِ الْبَرْدُ
 قَتْلَى كِرَامٍ بَنُو النَّجَارِ وَسَطُهُمْ   وَمُصَنَّبٌ مِنْ قَنَازٍ حَوْلَهُ قِصْدُ
 وَخَمْرَةُ الْقَرْمِ مَضْرُوعٌ يُطْلِفُ بِهِ   نَكْلَى وَقَدْ خَرِمَتْهُ الْأَنْفُ وَالْكَبِدُ
 كَأَنَّهُ جَمِينٌ يَكْبُورُ فِي جَدْبَتِهِ   تَحْتَ الْعَجَاجِ وَفِيهِ ثَمَلَبٌ جَسِدُ
 حَوَارٍ نَابٍ وَقَدْ وَلَّى حَصَابَتَهُ   كَمَا تَوَلَّى التَّعَامُ الْمَارِبُ الشُّرْدُ

مُجْلَحِينَ وَلَا يَلُودُونَ قَدْ مَلِئُوا رُغْبًا فَتَجَنَّبَهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَالْكَوْثُ
تَبَيَّنَ عَلَيْهِمْ نِسَاءَهُ لَا يَقُولُ لَهَا مِنْ كُلِّ سَالِيَةٍ أَنْوَابُهَا قَدْ دُ
وَقَدْ تَرَكَنَاهُمْ لِلطَّيْرِ مَاحِمَةً وَلِلصَّبَاحِ إِلَى أَجْسَادِهِمْ قَدْ

«Senin gözüne ne oldu ki onda uykusuzluk yerleşti.

Sanki göz kapaklarının içinde bir ağırlı dolaşmaktadır.

Voksa kendisiyle ülfet ettiğin bir sevgiliden ayrıldıktan mıdır?

Ki onun önüne düşmanlar ve uzaklıklar çıktı.

Voksa bu, kendilerinde bir menfaat ve kuvvet olmayan bir kavmin üze-
rine tahrik ettiği şerden midir?

Harblerin ateşleri yanıp alevlendiği zaman...

Bindikleri azgınlıktan vaz geçmezler.

Yazık onlara, Luay'den onlara olan kılıçtır.

Onların hepsini birlikte Allah'a yemin ettirdik.

Hısmlıklar, ve yeminler onları geri çevirmedi.

Savaştan başka hiç bir şey kabul etmediler ve aramızda kinleri sağ-
lamlaştırdılar.

Onlara bir ordu ile gittik ki, yanlarında miğferler ve sert dokunmuş
zırhlar vardır.

İyi vasıflı, sayılı fakat kavi ciltli atlar, şecuahtı, bahadır kişilerle salma-
rak yürürler.

Sanki onlar yürümelerinde dolangeç kuşları gibi yumuşakdırlar, müh-
let verirler.

Bir ordu ki onları Sahr (Ebû Süfyan) idare eder, onlara reislik yapar.

Sanki o kırıncı, gazablı arslan yatağının bir arslanıdır.

Böylece ölüm, bir kavmi menzillerinden çıkarttı.

Bizden ve onlardan Uhud'da karşılaşan oldular.

Onlardan yere serilmiş maktuller terk olundular, tıpkı keçi gibi.

Soğuk kalın salb bir mekânda soğutmasında çok ileri gitti.

Kerim maktûller...

Beni Neccâr ise onların ortasındadır.

Musab da bizim mızraklarımızdan kırılmış parçalar olduğu halde duruyor.

Efendi Hamza'nın etrafında hüznü kadın tavaf etmekte ve ondan burun ve ciğer kesilmiştir.

Sauki o kanın yoluna düştüğü zaman, toz altında ve onda süngünün demirine giren yeri bulunmakta.

Onun üzerinde kan kurumuştur.

Yaşlı bir devenin yavrusu, onun arkadaşlığını üzerine almıştır.

Ürkmüş kaçkın deve kuşlarının üstlendikleri gibi.

Samimiler olarak hiçbir kimsenin çeviremeyeceği bir vaziyette, büyüklemezler, eğilip korku ile dolu olarak çetin ve sarp yokuşlu bir geçit onları kurtardı.

Onların üzerlerine kocaları olmayan kadımlar ağılıyorlar ki onlar elbise-leri parça parça olmuş, yerine elbiselerini giymişlerdir.

Biz onları maktûllerin kendisinde harpte düştükleri yerde kuşlar için terkettik.

Bir de sırtlanlar için terkettik ki onlar onların cesedlerine gelironları ziyaret ederler.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bazı şiir ilim ehli onun Dırâr'a âid olduğunu kabul etmezler.

Ebü Za'ne'nin Uhud günü hakkındaki urcûzesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Za'ne b. Abdullah b. Amr b. Utbe, ki bu, Benî Cuşem b. Hazrec'in kardeşidir, Uhud günü hakkında şöyle dedi :

أَنَا أَوْ رَعْنَةَ يَعْذُوبِي الْمُرَمَّ   لَمْ تَمْنَعْ الْخَرَّاءُ إِلَّا بِالْأَلَمِ
• يَحْيَى الدِّمَارَ خَزَرَجِيٍّ مِنْ جُشَمِ •^(١)

Ben Ebü Zane'yim, bana Huzem adlı at koşar, hakirliğe sebeb kimse ancak azap ile def edilir.

Cuşem'den Hazrec'li korunması gereken kimseyi korur.»

Uhud günü hakkında Ali'ye nisbet olunan urcuze

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ali b. Ebi Tâlib dedi ki :

(İbn-i Hişâm dedi ki : Bu şiiri Ali (Radiyallâhü anh) 'den baş-
ka biri söylemiştir.) Şiir ilim ehlerinden bazılarının bana zikrettiğine
göre böyledir. Halbuki onlardan onun Ali'ye âid olduğunu bilen kim-
seyi görmedim.

لَا هُمْ إِنَّ الْحَارِثَ بْنَ الصِّمَّةِ كَانَ وَفِيَّا وَبَنِي دَاوُدَ

أَقْبَلَ فِي مَهَامِ مِهْمَةٍ كَلِيلَةٍ ظَلَاءَ مُذْمَنَةٍ

بَيْنَ سُيُوفٍ وَرِمَاحٍ جَمْعَ بَنِي رَسُولِ اللَّهِ فِيهَا قَتَمَ

*And olsun ki, Hâris b. Samme ve fâtı idi ve bizimle de ahid sâhibi idi.
Mühim, otsuz, susuz, bitki bitmeyen topraklarda, geldi, tıpkı şiddetli
siyah karanlık bir gece gibi.*

Çok kılıçlar ile süngüler arasında orada Resûlullah'ı arıyordu.»

İbn-i Hişâm dedi ki : « كَلِيلَةٍ » sözü İbn-i İshâk'ın gayrından men-

kuldür.

İkrime'nin Uhud günü hakkındaki urcûzesi

İbn-i İshâk dedi ki :

İkrime b. Ebi Cehl Uhud günü hakkında dedi ki :

كُلُّهُمْ يَرْجُوهُ أَرْحَبُ هَلَا وَلَنْ يَرَوْهُ الْيَوْمَ إِلَّا مُقْبِلًا

• يَحْتَلُ رُحْمًا وَرَيْسًا جَفَلًا⁽¹⁾ •

«Onların hepsi atlarını «erhib belâ» sözüyle çağırıyorlar.

Bu gün onlar dönmeden onu görmeyecekler.

Mızrağı ve büyük rcisi taşıyarak...»

A'sa-i Temim'in Uhud günündeki Beni Abduddar'ın maktullerine ağlayarak söylediği şiiri

A'sa b. Zürrâ b. Nebbâş et-Temimi (İbn-i Hişâm dedi ki : Son-
ra Beni Esed b. Amr b. Temim) Uhud gününde Beni Abduddar'ın
maktullerine ağlayarak şöyle dedi :

حُمَيٍّ مِنْ حَيٍّ عَلَى نَائِيهِمْ   بَنُو أَبِي طَلْعَةَ لَا تُصْرَفُ
يَمْرُ سَاقِيهِمْ عَلَيْهِمْ بِهَا   وَكُلُّ سَاقِي لَمْ يُصْرَفُ
لَا جَارُهُمْ يَشْكُرُ وَلَا ضَيْفُهُمْ   مِنْ دُونِهِ بَابٌ لَمْ يُصْرَفُ

«Benû Ebî Talha bir kabileden uzaklıklarına rağmen bana selâm getirdi ki, o selâm red olunmaz.

Onların suçuları orada onların yanlarına varırlar. Onlara âid her bir suçu bilinir.

Ne onların komşusu ne de onların konukları şikâyet etmezler.

Onun önünde onlar için kitlenen bir kapı vardır.»

Abdullah b. Ziberâ Uhud günü hakkında şöyle dedi :

قَتَلْنَا ابْنَ جَحْشٍ فَاغْتَبَطْنَا بِقَتْلِهِ   وَحَمْرَةَ فِي فُرْسَانِهِ وَإِنْ قَوَّلِ
أَقَلَّتْنَا مِنْهُمْ رِجَالٌ فَأَسْرَعُوا   فَلَيْتَهُمْ عَاجَسُوا وَلَمْ تَعْجَلِ
أَقَامُوا لَنَا حَتَّى نَعْصُ سَيُوقَنَا   مَرَاتِمَهُمْ وَكُلْنَا غَيْرُ عُرْلِ
وَحَتَّى يَكُونُ الْقَتْلُ فِينَا وَفِيهِمْ   وَيَلْقَوْا صَبُوحًا شَرَّةً غَيْرَ مُنْجَلِ

«İbn-i Cahş'ı katlettik ve onun kalbi ile sevindik.

Hamza'yı süvarileri içinde ve İbn-i Kavkal'i de katlettik.

Bizi onlardan bir takım adamlar kurtardı ve süratle gütiler.

Keşke onlar kalsalardı ve biz acele etmeseydik.

Bizim için kaldılar da nihayet bizim kılıçlarımız onların hayırlı kişilerini ısırdı.

Biz, kendileri için silâh olmayan kimseler değiliz.

Nihâyet katil, hem bizden, hem de onlardan oluyordu ve şerri bitmeyen bir ölüm şerbetini içmeğe kavuşurlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki : « وَكُلْنَا » sözü ve « وَيَلْقَوْا صَبُوحًا » sözü İbn-i

İshâk'ın gayrındandır.

Safîyye'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Safîyye binti Abdulmuttalib, kardeşi Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

أَسْأَلُهُ أَصْحَابَ أُحُدٍ خَفَافَةً   بَنَاتُ أَبِي مِنْ أُنْعَمٍ وَخَيْرِ
 قَالِ الْخَبِيرُ إِنَّ حَزْرَةَ قَدْ تَوَى   وَزِيرُ رَسُولِ اللَّهِ خَيْرُ وَزِيرِ
 دَعَاهُ إِلَهُ الْحَقِّ ذُو الْعَرْشِ دَعْوَةً   إِلَى جَنَّةٍ بِحَيْثُهَا وَسُورِ
 فَذَلِكَ مَا كُنَّا نُرْجَى وَنَرْجَى   لِحَزْرَةِ يَوْمِ الْحَشْرِ خَيْرَ مَصِيرِ
 فَوَاللَّهِ لَا أُنَاكَ مَا هَبَّتِ الْعَصَا   بَكَاءَ وَحُزْنًا مَحْضَرِي وَمَسِيرِي
 عَلَى أَسَدِ اللَّهِ الَّذِي كَانَ مِذْرَهَا   يَذُودُ عَنِ الْإِسْلَامِ كُلَّ كُفُورِ
 فَيَا لَيْتَ شَأْنِي عِنْدَ ذَلِكَ وَأَعْظَمِي   لَدَى أَضْمِيعِ تَعْتَادِي وَنُسُورِ
 أَقُولُ وَقَدْ أَعْلَى النَّمَى عَشِيرِي   جَزَى اللَّهُ خَيْرًا مِنْ آخِرِ وَنَصِيرِ

«Korkarak, Uhud ashâbını mı sorar?

Babamın kızlarından acemi ve bilgililer vardır.

Bilgilisi dedi ki :

Hamza öldü, o Resûlullah'ın hayırlı bir veziridir.

Arşın sahibi Hak İlâh onu bir dâvet ile cennete dâvet etti ki o, orada yaşar ve sevinir.

Yine Hamza'ya haşır gününde umduğumuz şey de hayırlı bir varış yeridir.

Allah'a yemin ederim ki, sabâ rüzgârı estiği müddetce seni unutmam, hazerimde ve seferimde ağlamakla, kederle...

Allah'ın o arslanı ki, milleti koruyan idi, İslâmı da her bir kâfire karşı müdafaa ederdi...

Keşke bâki kalan kanım ve kemiklerim benimle anlaşılan sırtlanların ve kuşların yanında kalsaydı.

Derim ki, ölüm haberini getiren kişi, aşiretimi yükseltti.

Allah hayırlı kardeşe ve yardımcıya hayır ihsan etsin, mükâfat versin.»

Ibn-i Hişâm dedi ki :

Bana bazı şiir ilim ehli, onun şu sözünü haber verdiler :

* بَكَاءَ وَحُزْنًا مَحْضَرِي وَمَسِيرِي *

Nu'm'un Şemmas'a ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Nu'm (ki bu Şemmâs b. Osman'ın karısıdır, Şemmâs Uhud gününde katl olunmuştu) ağlayarak şöyle dedi :

يَا عَيْنُ جُودِي بِقَيْضٍ غَيْرِ إِنْسَانٍ عَلَى كَرِيمٍ مِنَ الْفَتَيَانِ أَبَاسٍ
صَغَبَ الدَّبِيهَةِ مَيِّمُونَ نَقِيَّتُهُ تَحَالِ الْوَيْهَةِ رَكَّابِ أَوْرَاسٍ
أَقُولُ لَمَّا أَتَى النَّاعِي لَهُ جَزَعًا أَوْدَى الْجَوَادُ وَأَوْدَى الطُّعْمُ الْكَاسِي
وَقُلْتُ لَمَّا خَلَّتْ مِنْهُ مَجَالِسُهُ لَا يُبْعِدُ اللَّهُ عَنَّا قُرْبَ شَمَّاسٍ

«Ey gözüm, yeter demec, sizin başkalarına gâlib olan, şiddetli kimselerin yiğitlerinden bir kerim üzerine, bol bol göz yaşı dök.

İlk işi çetin, yıldızı şirin ve mesud, sancakların taşıyıcısı, atların binicisi...

Ölüm haberini getiren kimse korkarak geldiği zaman ona derim ki :
Yedirici ve giydirici cömert kişi öldü.

Onun meclisleri ondan boş kaldığı zaman, dedim ki :

Allah bizden Şemmâs'ın yakınlığını uzak etmesin.»

Ebul Hakem'in, Nu'm'a tâziye olarak söylediği şiir

O kadının kardeşi, Ebül Hakem b. Said b. Yerbu' onu taziye ederek şöyle cevap verdi :

إِفْقَى حَيَاكَ فِي سِتْرِ وَفِي كَرَمٍ فَإِنَّمَا كَانَ شَمَّاسٌ مِنَ النَّاسِ
لَا تَقْتُلِ النَّفْسَ إِذْ حَاتَتْ مَيِّتَتُهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ يَوْمَ الرُّوْجِ وَالْبَاسِ
قَدْ كَانَ حَمْرَةً لَيْثَ اللَّهِ فَاصْطَلِبِي فَذَاكَ يَوْمَئِذٍ مِنْ كَأْسِ شَمَّاسٍ

«Örtünmede ve keremde hayâna sahip çık, çünkü Şemmas ancak insanlardan birisi idi.

Savaş gününde Allah'ın taatında ölüm zamanı gelmiş idi.

Kendini yıpratma.

Hamza da Allah'ın arslanı idi, o halde sabret.

O da o gün Şemmâs'ın ölüm şerbetinden tadmıştı.»

Hind'in Uhud'dan döndükten sonra şiiri

Hind binti Utbe, müşrikler Uhud'dan ayrıldıkları zaman şöyle dedi :

رَجَعْتُ فِي نَفْسِي بِلَايِلُ حَمَةٍ   وَقَدْ فَاتَنِي بَعْضُ الَّذِي كَانَ مَطْلَبِي
مِنْ أَصْحَابِ بَدْرٍ مِنْ قُرَيْشٍ وَغَيْرِهِمْ   بَنِي هَاشِمٍ مِنْهُمْ وَمِنْ أَهْلِ يَثْرِبِ
وَلَكِنِّي قَدْ نَلْتُ شَيْئًا وَلَمْ يَكُنْ   كَمَا كُنْتُ أَرْجُو فِي مَسِيرِي وَمَرْكَبِي

«İçimde çok hüznler olduğu halde döndüm, maksudum olan bazı şeyleri kaybettim, kaçırttım.

Bedir ashâbından, Kureyş'ten ve başkalarından Benî Hâşim ve Yesrib halkından...

Fakat bir şeye nâil olmuşumdur ki, yürüyüşümde ve binişimde umduğum gibi olmadı.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bâzı şiir ilim ehli bana onun şu sözünü haber verdiler :

Bazıları onun Hind'e âid olduğunu kabul etmezler. Allah daha iyi bilir. -

RECİ GÜNÜ'NÜN BAHSİ

(Üçüncü senede)

Adel ve Kare kabilelerinin, kendilerine ilim öğretmek için birtakım kişileri taleb etmeleri, Resûlullah'ın da altı kişiyi göndermesi

Bize Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm şöyle haber verdi : Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den naklen şöyle haber verdi : Bana Asım b. Ömer b. Katade haber verdi, şöyle dedi :

Uhud'dan sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Adel'den ve Kare'den bir topluluk geldiler.

Adel ve Kaare'nin nesebi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Adel ve Kaare kabileleri, Havn b. Huzeyme b. Müdrike'dendir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Hûn denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Şöyle dediler : Yâ Resûlallah, biz müslümanız. Bizimle beraber ashâbından birtakım kimseler gönder ki, bize dinî bilgi öğretsinler, bize Kur'an okuyup okutsunlar, bize İslâmın ahkâmını öğretsinler.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla birlikte ashâbından altı kişi gönderdi. Bunlar :

Mersed b. Ebi Mersed b. Ebi Mersed el-Ğanevi'dir ki bu, Hamza b. Abdulmuttalib'in halifidir ve Hâlid b. Bükeyr el-Leysi ki bu da, Benî Adiyy b. Kâb'in halifidir. Ve Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'in kardeşi olan Âsım b. Sâbit b. Ebi Akleh ve Benî Cahcaba b. Kûlfe b. Amr b. Avf'in kardeşi olan Hubeyb b. Adiyy'dir. Altı kişiden biri de Zeyd b. Desinne b. Muâviye'dir ki, bu da Benî Beyâze b. Amr b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cüşem b. Hazrec'in kardeşidir. Altıncısı ise Abdullah b. Târik'dir ki, bu Benî Zafer b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'in halifidir.

Adel ve Kaare'nin altı kişiye saldırması :

Resûlullah (S.A.V.) o heyetin üzerine Mersed b. Ebi Mersed el-Ğanevi'yi emir kıldı. Onlarla birlikte Hicaz bölgesinde Hüzeyl kabilesine âid bir suya geldiler. Ordaki Hede'nin (73) yamaçlarına vardıklarında sahâbelere hıyanet ettiler. Sahâbeler, Huzeyl kabilesini imdada çağır-dılar. Etrafdaki nöbetçilerden başka kimse farkına varmadı. Bunun üzerine gaddarlar kılıçlarını alıp sahâbeleri sardılar, dediler ki :

— Biz, sizi öldürmek istemiyoruz. Yalnız sizinle Mekke'lilerden bir şeyler almak istiyoruz. Sizi öldürmemek üzere Allah'a söz veriyoruz.

(73) Hed'e Usfan ile Mekke arasında bir vâdidir.

Mersed, İbn-i Bükeyr ve Âsım'ın katl edilmesi

Mersed b. Ebi Mersed, Hâlid b. Bükeyr ve Âsım b. Sâbit'e gelince, onlar şöyle dediler :

Vallahi biz hiç bir müşrikden aslâ ahid ve akid kabul etmeyiz. Âsım b. Sâbit şöyle dedi :

مَا عَلَيَّ وَأَنَا جَلْدٌ نَابِلٌ وَالْقَوْمُ فِيهَا وَتُرُّ عُنَابِلُ
تَزَلُّ عَنْ صَفَحَتِهَا لِلْعَابِلِ الْمَوْتُ حَقٌّ وَالْحَيَاةُ بَاطِلُ
وَكُلُّ مَا حَمَّ إِلَهُهُ نَازِلٌ بِالْمَرْءِ وَالرَّءِ إِلَى آتِلِ
• إِنْ لَمْ أَفَاتِلْكُمْ فَأَتَى هَابِلُ •

«Bana ne olmuş ki, ben oku, salabetli bir adamım.

Okda ise kalın şiddetli bir kırılgan vardır.

Onun yüzünden uzun geniş ok demiri gider, ölüm haktır, hayat ise bâtıldır.

İlâhın takdir ettiği her şey ise, kişiye gelicidir, kişi de ona varıcıdır.

Eğer sizinle savaşmazsam anam çocuğunu yitirmiş olsun.»

İbn-i Hişâm dedi ki : (Metinde geçen) hâbil, çocuğunu yitiren demektir.

Âsım b. Sâbit yine şöyle dedi :

أَبُو سُلَيْمَانَ وَرِيشُ التَّمْدِ وَصَالَةٌ مِثْلُ الْجَحِيمِ الْمَوْقِدِ
إِذَا التَّوَّاجِي أَفْتَرَشَتْ لِمِ الْأَزْعِدِ وَنَحْنُ مِنْ جِلْدٍ نَوْرِ الْأَخْرَدِ
• وَمُؤْمِنٌ بِمَا عَلَى مُحَمَّدٍ •

«Ebû Süleymân ve ok yontan bir adamın oku, yanmış bir cehennem gibi bir kavis,

Süratli develer gelip durdular, korkudan ürpermedim.

Kalkan ise düz öküz derisindendir.

Ben de Muhammed'in üzerine gelene inanıyorum.»

Yine Âsım b. Sâbit şöyle dedi :

أَبُو سُلَيْمَانَ وَمِثْلِي رَأَوْهُ وَكَانَ قَوْمِي مَعْشَرًا كِرَامًا

«Ebû Süleyman ve benim gibisi atar.

Benim kavmim de şerefli olan bir topluluktur.»

Âsım b. Sâbit Ebû Süleyman diye künyelenir idi. Sonra Hüzeyl ile savaştı ve iki arkadaşı da katl olundu.

Arıların, Âsım'ı himaye etmesi

Âsım katl olunduğu zaman, Hüzeyl onun başını almayı istedikler ki onu Sülâfe binti Sad b. Şüheyd'e satsınlar. Bu kadın Uhud gününde iki oğlu katl olunduğu zaman şöyle adamıştı :

Âsım'ın başını ele geçirirsem, elbette onun kafa tası içinde şarab içeceğim.

Ama arılar ondan bunu men ettiler. Arılar Âsım ile onların arasına girdikleri zaman, dediler ki :

«Onu bırakınız. Akşam olup arılar ondan gidince, biz onu alırız.»

Bunun üzerine Allah bir sel gönderdi ve o sel Âsım'ı yükleyip götürdü. Âsım Allah'a ahid vermişti ki, kendisine hiçbir müşrik dokunmasın ve kendisi de asla hiçbir müşrike, necâsetinden dolayı el sürmesin.

Ömer b. el-Hattab (Radiyallâhü anh) kendisine arıların onu men ettikleri haberi vardıği zaman, şöyle dedi :

«Allah, mü'min kulu hıfzeder. Âsım Allah'a nezr etmişti ki, hiçbir müşrik ona dokunmasın ve kendisi de hayatında hiçbir müşrike el sürmesin. Böylece Allah vefâtından sonra da onu korudu, hayatında onu koruduğu gibi.»

İbn-i Târik'in katl olunması ve Hubeyb ile

İbn-i Desinne'nin satışı

Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adiyy ve Abdullah b. Taarik'a gelince, huyları yumuşadı, yaşamak istediler. Müşriklere telsim oldular. Onlar da bunları esir edip Mekke'ye götürdüler ki, onları orada

satsınlar. Nihayet Zahrân'da (74) oldukları zaman, Abdullah b. Taa-
rık elini esir olarak bağlandığı ipten çıkarttı, sonra kılıcını tuttu.
Hüzeyliler geri çekindiler, ona taş attılar, onu taşla katlettiler. Onun
(Radiyallâhü anh) kabri Zahrân'dadır. Hubeyb b. Adiyy ve Zeyd b.
Desinne'ye gelince onlarla birlikte Mekke'ye geldiler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hüzeyliler, bu ikisini, kendilerinin Mekke'de olan iki esiri karşı-
lığında Kureys'e sattılar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Cübeyr b. İhâb et-Temimi, — ki bu Beni Nevfel'in halifidir —
Ukbe b. Hâris b. Âmir b. Nevfel için Hubeyb'i satın aldı. Ebû İhâb,
Hâris b. Âmir'in ana bir kardeşi idi. Cubeyr, babasının mukabilinde
onu katletmek için satın aldı.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Hâris b. Âmir, Ebû İhâb'ın dayısıdır. Ebû İhâb ise Beni Üseyyid
b. Amr b. Temim'den birisidir. Beni Temim'den olan Beni Udes b.
Zeyd b. Abdullah b. Dârüm'den biri olduğu da söylenir.

İbn-i Desinne'nin katledilmesi ve Resûlullah için gösterdiği vefakârlıktan bir misâl

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Zeyd b. Desinne'ye gelince, onu Safvân b. Ümeyye satın aldı ki,
babası Ümeyye b. Halef mukabilinde onu katletsin. Safvân b. Ümey-
ye onu Nitâs denilen bir kölesi ile Ten'im'e (75) gönderdi. Onu kat-
letmek için Harem'den çıkarttılar. Kureys'ten bir grup toplandı. On-
ların içinde Ebû Süfyan b. Harb de vardı. Katl olunmak için geldi-
ği zaman, Ebû Süfyan ona şöyle dedi :

(74) Zahran Mekke yakınında bir vadidir. (Mu'cem el-Buldan'dan).

(75) Ten'im, Mekke'de Hil bölgesinde bir mevki olup, Mekke ile Seref
arasında iki fersah mesafededir. (Mu'cem el-Buldan'a bak).

— Ey Zeyd, Allah iyiliğini versin, Muhammed'in şimdi bizim yanımızda senin yerinde olup onun boynunu vurmamızı ve senin de ailen yanında olmanı ister misin? Dedi ki :

— Vallahi Muhammed'in şimdi bulunduğu mekânında ona eziyet veren bir dikenin isabet etmesini benim ise âilemin içinde oturur bulunmamı ne isterim, ne de severim. Ebû Süfyan şöyle diyordu :

— Muhammed'in ashâbının, Muhammed'i sevmesi gibi insanlardan hiçbir kimseyi görmedim. Sonra Nistâs onu katletti. (Allah ona rahmet etsin)

Hubeyb'in katli (şehid) edilmesi ve duâsının haberi

Hubeyb b. Adiyy'e gelince Abdullah b. Ebi Necih Mâviye'den naklen bana haber verdi ki : (Mâviye, Huceyr b. Ebi İhâb'ın câriyesidir ve müslüman olmuştu.) O câriye şöyle dedi :

Hubeyb benim yanımda idi. Benim evimde habs olunmuştu. Bir gün ona muttali oldum, baktım elinde adam başı kadar üzümün bir salkım var. Ondan yiyordu. Allah'ın topraklarında öylesine yenilen bir üzüm bilmiyorum.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Necih birlikte haber verdiler ki, o kadın şöyle dedi :

Katli olunmaya geldiği zaman bana şöyle dedi :

Bana bir bıçak gönder ki, onunla katil için temizleneyim. Ben de kabileden bir çocuğa bir ustura verdim ve dedim ki :

Onu evdeki şu adama götür. Vallahi çocuk hemen onu götürmeyi üzerine aldı. Bu sefer dedim ki :

Ben ne yaptım! Vallahi adam bu hizmetciyi katletmekle intikamını alır ve böylece kısasa karşı kısas olur. Bıçağı ona verdiği zaman usturayı onun elinden aldı, sonra da : «Ömrüne and olsun, anan bu bıçakla seni bana gönderirken benim ihanetimden korkmadı mı!» dedi ve onun yolunu serbest bıraktı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu çocuğun o kadının oğlu olduğu söylenir.

İbn-i İshâk dedi ki : Asım şöyle dedi :

Sonra Hubeyb'i çıkarttılar ve onu asmak için Ten'im'e götürdüler. Onlara dedi ki :

Eğer uygun görürseniz beni bırakın ki, iki rekât namaz kılayım. Onlar da :

Hay hay, namaz kıl! dediler.

O da iki rekât namaz kıldı. Namazını tadil-i erkân ile ve huzur ile kıldı. Sonra kavme dönüp şöyle dedi :

Vallahi, eğer sadece katilden korkarak uzattığımı zannetmeniz olmasaydı, elbette namazı çok kılardım. Hubeyb b. Adiyy katlolunma esnasında iki rekât namaz kılmayı müslümanlar için sünnet kılanların ilki oldu. Sonra onu bir ağaç parçasının üzerine kaldırdılar. Onu bağladıkları zaman şöyle dedi :

Ey Allah'ım! Şüphesiz biz senin resülünün risâletini tebliğ ettik, o halde sabahleyin ona bize yapılan şeyi bildir.

Ey Allah'ım! Sayılarını tüket, onları dağıt. Onlardan hiç kimseyi yaşatma. Sonra onu katlettiler. (Allah ona rahmet etsin.)

Muâviye b. Ebi Süfyan şöyle diyordu :

O gün Ebû Süfyan ile birlikte orada hazır bulunan kimselerin içinde hazır bulundum. Hubeyb'in duâsından korkarak yere yattım. Onlar şöyle derlerdi :

Bir adamın üzerine bed dua edildiği zaman yan yatınca o bed dua ondan gider.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbad'dan, o da Ukbe b. Hâris'den naklen haber verdi. Dedi ki : Ondan işittim şöyle diyordu :

Vallahi Hubeyb'i ben katletmedim. Çünkü ben ondan daha küçük idim. Fakat Beni Abduddar'ın kardeşi Ebû Meysere mızrağı aldı elime koydu, sonra benim elimden ve süngüden tuttu, süngüyü ona dürttü, böylece onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana ashâbımızdan birisi şöyle haber verdi :

Ömer b. Hattab (Radiyallâhü anh), Said b. Âmir Huzeym el-Cumehi'yi Şam'ın bir kısmı üzerine vâli tayin etmişti. Halk arasında iken bayıldı. Bu, Ömer b. Hattab'a anlatıldı ve denildi ki :

Adam hastalandı. Ömer de onun yanına gelişlerinden birinde sordu ve dedi ki :

Ey Said, nedir hâlin? O da dedi ki :

Vallahi ey Emirü'l-Müminin bende bir şey yoktur, fakat ben Hubeyb b. Adiyy'in katl olunması sırasında orada hazır bulunanların içindeydim. Onun bed duâsını dinledim, vallahi o bed duâ, ben bir mecliste olduğum halde hatırıma gelmez ki bana baygınlık gelmesin. Böylece Ömer'in yanında kıymeti arttı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hubeyb onların elinde kaldı. Nihayet Haram ayları son bulunca onu katlettiler.

Reci' seriyyesi hakkında Kur'an'dan nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki :

O seriyye hakkında Kur'an'dan şu gelen âyetler indi.

Zeyd b. Sâbit'in akrabalarına âid bir azadlı bana İkrime'den — ki bu İbn-i Abbas'ın mevlâsıdır — naklen veya Said b. Cübeyr'den naklen, o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki, İbn-i Abbâs şöyle dedi :

Reci'de, içinde Mersed ve Âsım'ın bulunduğu seriyyeye isabet olunduğu zaman, münâfıklardan birtakım adamlar şöyle dediler :

Vah vah, işte o meftûn kişilere ki, böylece helâk oldular, onlar ne âilelerinin yanında oturdular, ne de arkadaşlarının risâletini tebliğ ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta münâfıkların sözlerinden olarak o kişilere isabet eden hayır hakkında şöyle buyurdu :

« وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجِبُّكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا »

«Dünya hayatına dâir konuşması senin hoşuna giden» çünkü lisaniyle İslâmı izhar etmektedir.

« وَشَهِدُ اللَّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِي »

«Kalbinde olana Allah'ı şahid tutan.» Halbuki o lisaniyle söylediği şeye muhaliftir.

« وَهُوَ الَّذِي الْخَضَمَ »

«Pek azırlı düşman iken» yani seninle konuştuğu ve sana müracaat ettiği zaman cidal sâhibidir.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Eledd, o kimsedir ki şerri tahrik ve tehyic eder. Böylece düşmanlığı şiddetlenir. Onun cemi lüdd'dür. Allah (Azze ve Celle)'nin kitabında :

وَنُنذِرُ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا

«Ve inatçı milleti uyarman için» geçer. Mühelhel b. Rebîe et-Tağlibi — ki onun ismi İmriül-Kays'dır, aşağıdaki şiiri söyledi :
Adiyy b. Rebîe'nin söylediği de söylenir :

إِن تَحْتَ الْأَجْبَارِ حَدًّا وَلَيْنًا وَخَصِيمًا أَلَدًا ذَا مِفْلَاقٍ

«Eğer taşların altında sertlik ve yumuşaklık ve hasımın hüccetine tellük eden şiddetli bir hasım var ise.»

diye rivâyet olunur, İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Tırrimah b. Hakim et-Tai, güneşe karşı duran keleri vasfederek şöyle dedi :

يُوفِي عَلَى جِذِيمِ الْجُدُولِ كَأَنَّهُ خَضَمٌ أَبْرَءُ عَلَى الْخَصِيمِ أَنْتَدَدُ

«Isılların parçası üzerine yukardan bakar, sanki o hasımların üzerine gâlib sert bir savaşçı hasımdır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.
Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«وَإِذَا تَوَلَّى»

«Arka verince.» Yani senin yanından çıktığı zaman;

« سَمَى فِي الْأَرْضِ لِيُنْفِذَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ »

•Yer yüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çabalayan insanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez.• Yani yapılmasını sevmez ve ona râzı olmaz.

« وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَيْسَ الْمِهَادُ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ »

•Ona, Allah'tan sakın• denince, gururu kendisine günah işletir, artık ona cehennem yetişir. Orası ne kötü yataktır! İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kul-larına karşı şefkatlidir.• Yani nefislerini ölünceye kadar Allah yo-lunda cihâd etmek ve onun hakkını yerine getirmek için, Allah'a satmışlardır. (O seriyyeyi kastediyor)

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Yeşri nefsehü : Nefsini satar demektir.

Şerev : sattılar, demektir. Yezid b. Rebîe b. Muferrîğ el-Himyeri şöyle dedi :

وَمَرَيْتُ بُرْدًا لَيْتَنِي مِنْ بَدْرِ بُرْدٍ كُنْتُ هَامَةً

«Burd'u sattım.

Keşke Burd'dan sonra onun maktul kuşu (76) olsaydım.»

Burd, onun sattığı bir kölesidir. Bu beyt, onun bir kasidesinde-dir. Şerâ, iştira «satin alma» mânasına da gelir.

Şâir şöyle dedi :

(76) Maktul kuşu. Arapların inanişına göre; bir maktulun intikamı alı-nıncaya kadar onun kabri başında durup «bana su verin bana su verin» diyen bir kuştur.

قُلْتُ لَهَا لَا تَجْزِي أُمَّ مَالِكٍ عَلَى ابْنِكَ إِنْ عَبْدَ لَيْمٍ شَرَاهَا

«O kadına dedim ki : Ey Ümm-i Mâlik, iki oğlun üzerine, eğer onları yaramaz kötü bir kul satın aldı ise, sabırsızlık etme.»

Asılması istendiğinde Hubeyb'in söylediği şiir

İbn-i İshâk dedi ki :

Bu hususta söylenen şiirlerden biri de, Hubeyb b. Adiyy'in kendisini asmak için kavmin toplanmış olduğu haberini aldığı zamanki sözüdür :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin bir kısmı o şiirin Hubeyb'e âid olduğunu kabul etmezler.

قَدْ جَمَعَ الْأَحْزَابُ حَوْلِي وَالْبُؤَى قَبَائِلَهُمْ وَاسْتَجَمَعُوا كُلُّ مُنْجَعٍ
وَكُلُّهُمْ مُبْدَى الدَّوَاةِ جَاهِدُ عَلَى لَأَنِي فِي وَتَاقِي بِصَنِيعٍ
وَقَدْ جَمَعُوا أَبْنَاءَهُمْ وَنِسَاءَهُمْ وَفَرَّبْتُ مِنْ جِذْعٍ طَوِيلٍ مُنْجَعٍ
إِلَى اللَّهِ أَشْكُو غُرْبِي نَمَّ كُرْبِي وَمَا أُرْصِدُ الْأَحْزَابُ لِي عِنْدَ مَعْرِعٍ
قَدْ أَلْقَيْتُ، صَبْرِي عَلَى مَا يَرَادُ بِي ⁽¹⁾ قَدْ بَضَعُوا لِحْمِي وَقَدْ يَأْسُ مَطْعِي
وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأْ يُبَارِكْ عَلَى أَوْصَالِ شِلْوٍ مُمْرِعٍ
وَقَدْ خَيْرُونِي الْكُفْرَ وَالْمَوْتَ دُونَهُ وَقَدْ هَمَلْتُ عَيْنَايَ مِنْ غَيْرِ مُجْزَعٍ
وَمَا بِي حِذَارُ الْمَوْتِ، إِنْ لَيْتُ وَلَكِنْ حِذَارِي جَعَمَ نَارٍ مُلْقِعٍ
فَوَاللَّهِ مَا أَرْجُو ⁽²⁾ إِذَا مِتُّ مُسْلِمًا عَلَى أَيْ جَنْبٍ كَانَ فِي اللَّهِ مَعْرِعٍ
قُلْتُ مُبْدَى لَعْنَةٍ تَحْمُمَا وَلَا حَزَمًا إِنِّي إِلَى اللَّهِ مَرْجِعِي

«Hizipler etrafımda toplandılar.

Kabilelerini de topladılar.

Onların hepsi düşmanlığı izhar, bana karşı gayret edicidir.

Çünkü ben bağa vurulmuşum.
 Oğullarını ve kadınlarını topladılar.
 Çıkmaz, uzun bir ağaca yaklaştırdım.
 Garibliğimi, hüznü ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ederim ve kızıb-
 lerin, yere devrilmem esnasında, benim için hazır olmasını da Al-
 lah'a şikâyet ederim.
 Arşın sahibi, bana yapılmak istenen şeye karşı sabır ver.
 Benim etimi parça parça ettiler ve benim umudum kesildi.
 Bu ise Allah'ın elindedir, eğer dilerse kesilmiş kalanları birleştirmekle
 bana mübârek kılar.
 Beni küfür ile ölüm arasında muhayyer kılmışlardır.
 Halbuki benim gözlerim sabırsızlık göstermeksizin yaşlarını döküyordu.
 Bende ölümden kaçınma yoktur, çünkü ben ölüyüm, fakat benim ka-
 çınmam, her tarafı saran cehennemden alevli yanmış ateşi demektir.
 Vallahi müslüman olarak öldüğüm zaman Allah yolunda yıkılış yeri-
 min hangi tarafa olmasına umud bağlamam.
 Ben düşmana ne bir zillet ne de bir korku izhar edici değilim.
 Çünkü benim dönüşüm ancak Allah'adır.»

Hassan'ın Hubeyb'e ağlayarak söylediği şiiri

Hassan b. Sabit Hubeyb'e ağlayarak şöyle dedi :

مَا بَالُ عَيْنِكَ لَا تَرَقَا مَدَامَهَا
 سَخَا عَلَى الصَّدْرِ مِثْلَ الدَّوَالِوِ الْقَلِقِ
 عَلَى خُبَيْبٍ فَتَى الْفَتَيَانِ قَدْ عَلِمُوا
 لَا فَتِيلَ جَيْنَ نَلَقَاهُ وَلَا تَرَقِ
 فَادْهَبْ خُبَيْبُ جَزَاكَ اللَّهُ طَيِّبَةً
 وَجَنَّةَ الْخُلْدِ عِنْدَ الْحُورِ فِي الرُّفُقِ
 مَاذَا تَقُولُونَ إِنْ قَالَ النَّبِيُّ لَكُمْ
 جَيْنَ الْأَلَايِكَةِ الْأَنْزَارِ فِي الْأَفُقِ
 فِيمَ قَتَلْتُمْ شَهِيدَ اللَّهِ فِي رَجُلٍ
 طَارِحٍ قَدْ أَوْعَتْ فِي الْبُلْدَانِ وَالرُّفُقِ

«Senin gözüne ne oldu ki, onun yaşları, göğüs üzerine durmadan akar.

Tıpkı düşen inciler gibi.

Yiğitler yiğidi olan Hubeyb'in üzerinc.

Bildiler ki, o karşılaştığı zaman ne korkarlar, ne kuvvetli zaafa düşer;
 ne de kötü huyludur.

O halde ey Hubeyb, git! Allah seni güzel şeylerle ve Cenneti-Huld ile huriler katında, arkadaşlar içinde mükâşatlandırsın.

Melâike-i ebrar ufukta oldukları zaman Peygamber size dese, siz ne dersiniz.

Niçin Allah'ın şahidini azgın bir adam karşılığında katlettiniz ki, o azgın adam beldelerde ve arkadaşlar arasında fesadı şiddetlendirdi.»

Ibn-i Hişâm dedi ki :

الطرق

diye rivâyet olunur. Ondan geri kalanlarını biz terkettik. Çünkü onların içinde fahiş sözler söylenmişti.

Ibn-i İshâk şöyle dedi :

Hassân b. Sâbit yine Hubeyb'e ağlayarak şöyle dedi :

يَا عَيْنُ جُودِي يَدْمَعُ مِنْكَ مُنْكَبِ   وَابْنُكَ خُبَيْبًا مَعَ الْفَتَيَانِ كَمْ يُوْبِ
صَقْرًا تَوَسَّطَ فِي الْأَنْصَارِ مَنْصِبُهُ   سَمَحَ السَّجِيَّةِ مَخْضًا غَيْرَ مُؤْتَسِّبِ
قَدْ هَاجَ عَيْنِي عَلَى عِلَاتِ عَيْرَتِهَا   إِذْ قِيلَ نَصْرٌ إِلَى جَذْعٍ مِنَ الْحَشَبِ
يَأْتِيهَا الرَّائِبُ الْغَادِي لَطِيبَتِهِ   أَلْبَغَ لَدُنْكَ وَعِمْدًا لَيْسَ بِالْكَذِبِ
بَنِي كُهَيْبَةٍ (٣) أَنْ الْحَرْبَ قَدْ لَقَعَتْ   مَخْلُوبًا الْقَابُ إِذْ تَمَرَّى لُخْتَلِبِ
فِيهَا أُسُودُ بَنِي النَّجَّارِ تَقْدُمُهُمْ   شُهْبُ الْأَسْنَةِ فِي مُعْصُوبِ لَجِبِ

«Ey gözüüm, senden akan bir göz yaşı ile yaş dök ve dönmeyen yiğitlerle birlikte Hubeyb'e ağla.

Bir doğan kuşuna ki, Ensar'ın içerisinde onun makamı orta yeri aldı, seciyyesi hoş görülü, halisdir.

Ey sabahleyin, binip gitmekte olan binici, katından bir tehdit ilet ki, yalan değildir.

Beni Küheybe'ye ki, harbin acı hanzaldan ibâret olan sütü, şerrini ziyadeleştirdi, o zaman ki sağıldığı kabın içine silindi.

Orada Beni Neccâr'ın arslanları onlara, sesleri fazla olan çok askerler içinde kılıçları parlayanlar olarak gelirler.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu kaside bundan öncekinin benzeridir. Bâzı, şiir âlimleri o ikisinin de Hassan'a âid olduğunu inkâr ederler. Hassan'ın Hübeyb hakkında söylediği bazı şiirleri, söylediğim sebepten dolayı terk ettim.

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit yine şöyle dedi :

لَوْ كَانَ فِي الدَّارِ قَرْنٌ مَا جِدُّ بَطَلٌ   أَلَوِي مِنَ الْقَوْمِ صَفْرٌ خَالَهُ أَسْرٌ
إِذْنُ وَجَدْتُ حُبِيًّا مَجْلِسًا فَحِصَاً   وَلَمْ يُشَدُّ عَلَيْكَ السَّجْنُ وَالْحَرَسُ
وَلَمْ تَسْغِكَ إِلَى التَّنْعِيمِ زِعْفَةً   مِنْ الْقَبَائِلِ مِنْهُمْ مِنْ نَفْتِ عُدُسٍ
دَلَّوكَ غَدْرًا وَنَمَّ فِيهَا أُولُو خُلْفٍ   وَأَنْتَ صَبَمَ لَهَا فِي الدَّارِ مُحْتَبَسُ

«Şâyet bir evde şerîf, bahadır kazme husûmeti şiddetli, doğan kuşu, dayısı Enes olan bir efendi olursa.

Bu takdirde Hubeyb'i geniş bir meclis olarak bulursun ki, senin üzerine hâpishane ve bekçiler şiddetli gelmezler.

Kabilelere intisab edip onlara tabi olan Zî'nefe, seni Ten'im'e sevk etmedi.

Onlardan Likim kabilesinden bir kabile olan Udes'i sürüp dışarı çıkarırlardı.

İhanetle seni aldattılar.

Halbuki onlar sözünü yerine getirmeyen yalancı idiler.

Sen ise orada zillet sâhibi, evde hapsedilmiş bir kimse idin.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Enes, Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menaf'ın dayısı el-Esam es-Sülemî'dir.

«نَفْتِ عُدُسٍ»

sözü ile Huceyr b. Ebi İhâb'ı kastediyor. Bir rivâyette, Aşa b. Zürene b. Nebbaş el-Esedî'dir. Bu, Beni Nevfel b. Abd-i Menaf'ın halifi idi.

Hubeyb'i katletmek için toplananlar

İbn-i İshâk dedi ki :

Hubeyb'in katli edilmesi için Kureys'den toplanıp bağırانlar şunlar idi :

İkrime b. Ebi Cehl, Said b. Abdullah b. Ebi Kays b. Abd-i Vüd ve Ahnes b. Şerik es-Sekafi ki bu Beni Zühre'nin halifidir ve Ubeyde b. Hakim b. Ümeyye b. Hârise b. El-Evkas es-Sülemi'dir. ki bu, Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'in halifidir ve Ümeyye b. Ebi Utbe ve Hadrami Oğulları.

Hassan'ın, Hubeyb'i katletmelerinden dolayı

Huzeyli (77) kabilesini hicveden şiiri

Hassan yine Hubeyb b. Adiyy'e yaptıkları şeyler hakkında Huzeyli'i hicvederek şöyle dedi :

أَبْلَغُ بَنِي عَمْرِو بَانَ أَحَامُ
شَرَاهُ إِمْرُو قَدْ كَانَ لِلْفَارِ لَازِمًا
وَكُنَّا جَمِيعًا بَرَّ كَبَانِ الْحَارِمَا
وَكُنْتُمْ بِأَكْثَابِ الرَّجِيعِ لَهَاذِمًا
فَلَيْتَ خُبِيًّا لَمْ تَخْنَهُ أَمَانَةً
وَلَيْتَ خُبِيًّا كَانَ بِأَقْوَمِ عَالِمًا

«Benî Amr'a bildir ki, onların kardeşi onu sattı.

O şerli bir karakter sahibidir.

Züheyr b. el-Eğarr ve Câmi onu sattılar.

Bu iki kişi birlikte haramları işlemiş oldular.

Himayenize aldığımız zaman gâdr (ihânet) ettiniz, sizin gibi et parçaları!

Keşke Hubeyb'e emânet hiyânet etmeseydi ve keşke Hubeyb kavmin ne mal olduğunu bilseydi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Züheyr b. El-Eğarr ve Câmi' Hubeyb'i satan iki Hüzeylidirler.

(77) Hassan Hüzeyli'i hicvetti. Çünkü onlar Kaare'nin kardeşleridirler ve Hubeyb ile arkadaşlarına ihânet etmekte onlara ortak oldular. Hüzeyli ve Huzeyme, Müdrike b. İlyas'ın oğullarıdır. Adal ve Kaare kabileleri Benî Huzeyme-dendirler (Ravz'e müracaat et).

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassan b. Sâbit yine şöyle dedi :

إِنْ سَرَكَ الْقَدْرُ صَرَفًا لَأَمْرَاجَ لَهُ قَاتِ الرَّجِيعَ فَسَلَّ عَنْ دَارِ الْحَيَانِ
قَوْمٌ تَوَاصَوْا بِأَكْلِ الْجَارِ بَيْنَهُمْ فَالْكَلْبُ وَالْفِرْدُؤُ الْإِنْسَانِ مِثْلَانِ
لَوْ يَنْطِقُ النَّيْسُ يَوْمًا قَامَ يَخْطُبُهُمْ وَكَانَ ذَا شَرَفٍ فِيهِمْ وَذَا شَانِ

«Eğer kendisine ihanet seni sevindirirse, Reci'e git ve Lihyân yurdu-
dan sor.

Bir kavim ki, aralarında komşularını yemeyi birbirine tavsiye ettiler.

Demek köpek maymun ve insan birbirine benzer.

Şâyet teke bir gün konuşacak olsa, kalkıp onlara hitab eder.

O onların içinde şeref ve şân sahibi idi.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bana Ebû Zeyd el-Ensari şöyle söyledi :

لَوْ يَنْطِقُ النَّيْسُ يَوْمًا قَامَ يَخْطُبُهُمْ وَكَانَ ذَا شَرَفٍ فِيهِمْ وَذَا شَانِ

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassan b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicveder = yererek şöyle dedi :

سَأَلَتْ هُذَيْلَ رَسُولَ اللَّهِ فَاحْتَسَتْ سَأَلَتْ هُذَيْلَ رَسُولَ اللَّهِ فَاحْتَسَتْ
سَأَلُوا رَسُولَهُمْ مَا لَيْسَ مُعْطِيَهُمْ حَتَّى الْمَاتِ وَكَانُوا سُبَّةَ الْقَرَبِ
وَلَنْ تَرَى لِهُذَيْلٍ دَاعِيًا أَبَدًا يَدْعُو لِكُرْمَةٍ عَنْ مَنْزِلِ الْحَرْبِ
لَقَدْ أَرَادُوا خِلَالَ الْفُغَيْشِ وَنَحْمُهُمْ وَأَنْ يُحِلُّوا حَرَامًا كَانَ فِي الْكُتُبِ

«Hüzeyl, Resûlullah'dan bir fâhiş iş istedi. İstediklerinde isabet et-
mediler. (78)

(78) Hassân, Hüzeyl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müslüman olmak istedikleri zaman, onlar için zinayı helâl kılmasını istemeleri-
ne işaret ediyor.

*Resûllerinden kıyâmete kadar kendilerine vermeyeceği bir şeyi istediler
ve Arabın ayb ve arı oldular.*

Hüzeyl'den savaşta ikrama çağırarak hiç kimse yoktur.

Onlar fuhuş hasletini isterler.

Vazık olsun onlara ki kitaplarda haram olan bir şeyi helâl kılarlar.»

Hassan b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicvederek şöyle dedi :

لَعَمْرِي تَمَذَّشَانَتْ هَذِبُ بْنُ مُذْرِكٍ أَحَادِيثُ كَانَتْ فِي خَيْبٍ وَعَاصِمٍ
أَحَادِيثُ لِحْيَانَ صَلَوَا بِقَبِيحَا^(١) وَلِحْيَانُ جَرَامُونَ شَرُّ الْجَرَانِمِ
أَمَّا نَسْ مُمِّ مِنْ قَوْمِهِمْ فِي صَحِيمِهِمْ بِمَنْزِلَةِ الرَّمَعَانِ دُبُرُ الْقَوَادِمِ
مُمْ غَدَرُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ وَأَسْلَفَتْ أَمَاتُهُمْ ذَا عَفْصَةٍ وَمَكَارِمِ
رَسُولِ رَسُولِ اللَّهِ غَدْرًا وَلَمْ تَكُنْ هَذِبُ تَوَقَّى مُنْكَرَاتِ الْحَارِمِ
فَسَوْفَ يَرَوْنَ النَّصْرَ يَوْمًا عَلَيْهِمْ يَقْتُلُ اللَّهُ تَحْبِيهَ دُونَ الْحَرَامِ
أَبَابِيلُ دُبُرُ شُمُسٍ دُونَ لَحْمِهِ تَحْتَ لَحْمٍ شَهَادٍ عِظَامَ الْمَلَامِ
لَلَّ هَذِبًا أَنْ يَرَوْا بِمَصَابِهِ مَصَارِعَ قَتْلَى أَوْ مَقَامًا لِيَاتِمِ
وَنُوقِعَ فِيهِمْ^(٢) وَهَذِهِ ذَاتُ صَوْلَةٍ^(٣) يُوَافِي بِهَا الرُّكْبَانُ أَهْلَ الْوَلَايِمِ
بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ رَسُولَهُ رَأَى رَأَى ذِي حَزْمٍ بِلُغْيَانِ عَالِمِ
قُبَيْلَةٍ لَيْسَ الْوَفَاءُ يَهْمُهُمْ وَإِنْ ظَلَمُوا لَمْ يَدْفَعُوا كَفَّ ظَالِمِ
إِذَا الدَّاسُ حَلَا بِالْفَضَاءِ رَأَيْتَهُمْ بِمَجْرَى مَسِيلِ الْمَاءِ بَيْنَ الْخَارِمِ
مَحَامُهُمْ دَارُ الْبَوَارِ وَرَأَيْتُهُمْ إِذَا نَابَهُمْ أَمْرٌ كَرَأَى الْبَهَائِمِ

«Ömrüme kâsem ederim ki, Hubeyb ve Âsım için olan hâdiseler elbette

Hüzeyl b. Müdrike'yi ayıplar.

Lihyan'ın hâdiselerinin en şerlisi onlara isabet etti.

Lihyan ise suçların en şerlisini işleyicidirler.

Birtakım insanlar onların kavmindendirler, hâlis neseblidirler.

Tıpkı ellerin arkasındaki tüyler gibi.

Onlar Recî' gününde ğadrettiler ve iffet ve mekârim sâhibi Resûlul-lah'ın elçisine ihânet ederek yardımsız bıraktılar.

Hüzeyl, haram şeylerin münkerlerinden sakınır olmadı.

Haram kâfirlere karşı korunan Asî'nin katli sebebiyle bir gün Zafer'in aleyhlerinde olacağını görecekler.

Müdafaaçı öyle kuşlar ki, (arıları kast ediyor.) şhidin etini büyük savaşıardan korurlar.

Belki, Hüzeyl onu öldürmekle ölüm yerlerini veya ağlayan kadınlar topluluğunu görecekler.

İçlerine şiddetli bir vaka meydana koyarız ki, o vaka ile mevsimlerin ahalisinden kervanlar ödeşirler.

Resûdullah'ın emriyle ki, Onun elçisi sağlam bir görüş ile Lihyân'ta tanıdı.

O küçücük bir kabiledir ki, ahde vefa etmek onlar için mühim değildir. Eğer zulm olumurlarsa zâlimin elini öteye itmezler, ona karşı müdafaa etmezler.

İnsanlar geniş bir yere yerleştikleri zaman, onları kendisinde sellerin aktığı su mecrâsında görürsün.

Onların yerleri ölüm yurduudur.

Ve başlarına bir iş geldiği zaman görüşleri hayvanların görüşü gibidir.

Yine Hassan b. Sâbit Hüzeyl'i hicvederek şöyle dedi :

لَمْ يَلْمِ اللَّهُ لِحَيَّانًا فَلَيْسَتْ دِمَاؤُهُمْ
لَنَا مِنْ قَتِيلٍ عَذْرَةٌ يَوْمًا
هُمُا قَتَلُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ ابْنَ حُرَقٍ
أَخَانَتُهُ فِي وَدِّهِ وَصَفَاءُ
فَلَوْ قَتَلُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ بِأَسْرِمٍ
يَذِي الدَّبْرِ مَا كَانُوا لَهُ يَكْفَاءُ
قَتِيلَ حَمَتِهِ الدَّبْرِ يَنْ بَيُوتِهِمْ
لَدَى أَهْلِ كُفْرِ ظَاهِرٍ وَجَهَاءُ
هَدَّ قَتَلَ لِحَيَّانٍ أَكْرَمَ مِنْهُمْ
وَبَاعُوا خُبَيْنًا وَبَلَّغُوا
فَأَفِ لِّلْحَيَّانِ عَلَى كُلِّ حَالَةٍ
عَلَى ذِكْرِهِمْ فِي الذِّكْرِ كُلِّ غِيَاءُ

قَبِيلَهُ بِالزُّومِ وَالْقَنْدَرِ تَقْتَرِي قَلَمٌ تَمِيسُ يَخْنِي لَوْهَهَا بِحَقَاءِ
 قَلْبُهَا (١) قَتَلُوا لَمْ تَوَفِّ مِنْهُ دِمَاؤُهُمْ بَلَى إِنَّ قَتْلَ الْقَاتِلِيهِ شِفَائِي
 فَلَا أَمْتُ أَذْعُرُ هَذِيلًا بِنَارِهِ كَفَادِي الْجَاهِمِ الْقَتْدِي بِأَفَاءِ
 بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ وَالْأَمْرِ أَمْرُهُ نَبِيتُ الْخِيَانِ الْخَنَاءِ فَنَاءِ
 يُصْبِحُ قَوْمًا بِالرَّجِيعِ كَانَهُمْ جِدَاءُ شِئَاءٍ بَيْنَ غَيْرِ دِفَاءِ

«Allah Lihyan'ı zayıflattı.

Onların kanları bizim için hâinlikle katledilen iki maktulümüzün karşılığında bize yetmez.

Onlar Recî' gününde hür kadının oğlunu, dostluğunda ve safasında güvenilir arkadaşını katlettiler.

Şâyet Recî' gününde onların hepsi birden arıların koruduğu kimse muhabilinde katl olunsalardı onun için kifayet etmezdi.

Bir maktul ki, evlerinin arasında arılar, zâhir küşr ve zulüm ehlînin yanında onu himaye ettiler.

Lihyan onlardan en kerimini katletti ve Hubeys'i az bir fiyatla sattı.

Onlara yazıklar olsun, azab deresi olsun!

Lihyan kahr olsun.

Anıları unutulsun.

Yaramazlıkta ve hilede birbirini teşvik eden bir küçük kabiledir.

Onu gizlemekle kabilenin yaramazlığı gizlenir olmadı.

Şâyet onlar katl olunsalar, o katilden onların kanları ödenmeye değmez.

Onu katledenlerin katledilmesi göğsüme bir şifâdır.

Yoksa ölürüm, sabahleyin erkenden gelen ince bir bulut gibi ganimetle yağma ederek Hüzeyl'i korkuturum.

Resûlullah'ın emriyle ki emir, onun emridir, Lihyan için yaramaz söz ile birlikte fena geceler olacaktır.

Sabahleyin bir kavim Recî'ye getirildi.

Sanki onlar kış oğlaklarıdır da ısınmaksızın geceyi geçirdiler.

Hassân b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicv ederek şöyle dedi :

فَلَا وَاللَّهِ مَا تَدْرِي (١) هَذِيلُ (٢) أَصَافِي (٣) مَا زَرَمَ أَمْ مَشُوبُ

وَلَا لَهُمْ إِذَا اعْتَمَرُوا وَحَجُّوا مِنْ الْحَجَرَيْنِ وَالْأَنْعَى نَصِيبُ
 إِلَيْهِ اللَّؤْمُ الْمُبِينُ وَالْمَيُوتُ كَانَهُمْ لَدَى الْكُنَاتِ أَضْلًا
 مُمَّ عَرَّوْا بِذَنبِهِمْ خُبَيَّا قِنَسَ التَّهْدُ عَهْدُهُمُ الْكَذُوبُ

«Hayır, vallahi Hüzeyl Zemzem suyunun sâfi mi yoksa karışık mı olduğunu bilmez.

Onlar için umre yaptıkları ve hac ettikleri zaman, iki hicirden, say'ya den nasipleri yoktur.

Fakat Recî' onlar için, açık seçik bir yaramazlığın ve ayıpların bulunduğu bir mahaldir.

Sanki onlar, kendisiyle gizlenilen yerlerde ikindi ile akşam arası Hicaz'da kendileri için ses olan tekelerdir.

Onlar ahidleriyle Hubeyb'i aldattılar.

Ne kötü ahiddir, onların yalan ahidleri.»

İbn-i Hişâm dedi ki: En son beyt Ebû Zeyd el-Ensari'den mervidir.

İbn-i İshâk dedi ki: Hassan b. Sâbit Hubeyb'e ve onun arkadaşlarına ağlayarak şöyle dedi:

صَلَّى إِلَهِهُ عَلَى الَّذِينَ تَتَابَعُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ فَأَكْرَمُوا وَأُتْبِعُوا
 رَأْسُ الشَّرِيَّةِ مَرْتَدٌ وَأَمِيرٌ وَأَبْنُ الْبُكَيرِ إِمَامُهُمْ وَخُبَيْبُ
 وَأَبْنُ لَطَارِقٍ وَأَبْنُ دَنْتَةَ مِنْهُمْ وَأَفَاهُ نَمَّ حِمَامُهُ الْكَتُوبُ
 وَالْعَالِمُ الْقَتُولُ عِنْدَ رَجِيعِهِمْ كَسَبَ الْعَالِي إِنَّهُ لَكُذُوبُ
 مَنَعَ الْقَادَةَ أَنْ يَنَالُوا ظَهْرَهُ حَتَّى يُجَايِدَ إِنَّهُ لَنَجِيبُ

«Allah o kimselere rahmet etsin ki, Recî gününde birbiri ardına gittiler ve böylece ikram olundular, sevaba nâil oldular.

Seriyenin başı ve emirleri Mersed idi.

İbn-i Bükeyr imamları idi.

Onlardan İbn-i Tarık ve İbn-i Desine ise mükadder ölümleri onları aldı. Recî'de öldürülen Asım ise yüce hasletler kazandı.

O kazançlı biridir.

O, onlara karşı zillet ve boyun eğmeyi kabul etmedi de, nihayet kılıçla vuruldu.

Çünkü o necibdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Hattâ yere düşünceye kadar bunu yaptı. Çünkü o necib'dir» diye rivâyet olunur.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin ekserisi bu beytlerin Hassân'a âid olduğunu kabul etmezler.

Bİ'R-İ MAÛNE VAK'ASI

(H. Dördüncü sene Safer ayında)

Bir-i Meûne'ye gönderilme

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Şevval'in geri kalan kısmı ile Zulkade, Zülhicce (ki Zilhicce ayında müşrikler geri çekildiler) ve Muharrem ayında Medine'de ikamet etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bi'r-i Meûne ashâbını Safer ayında, Uhud'dan dört ay geçtiği bir sırada gönderdi.

Göndermesinin sebebi

Onların hâdisesi şu idi :

Babam İshâk b. Yesâr, Muğire b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'dan ve Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ile ilim ehlinin başkaları bana şöyle haber verdiler :

Ebü Berâ Âmir b. Mâlik b. Cafer b. Mülâibü'l-Esinne, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Medine'ye geldi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu İslâma dâvet etti. O ise müslüman olmadı. Fakat İslâm'dan da uzaklaşmadı. Ve şöyle dedi :

Ey Muhammed, şâyet ashâbından Necid halkına birtakım adamlar göndersen ve onlar da onları, senin emrine dâvet etseler, umarım ki, sana icâbet ederler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buyurdu ki: «Ben onlar için Eh!-i Necid'den korkarım.» Ebû Berâ dedi ki:

Ben onlara kefilim. Onları gönder de milleti İslâm'a dâvet etsinler.

Gönderilen adamlar

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münzir b. Amr'ı — ki bu Münzir, Benî Sâide'nin kardeşi olup kendisine «ölüme sür'atlı koşan» anlamında «Mu'nik liyemûte» lâkâbı takılmıştır — ashâbından müslümanların hayırlılarından kırk kişi ile birlikte gönderdi. Onlardan bazıları şunlardır:

Hârise b. Simme, Haram b. Milhân — ki, bu Beni Adiyy b. Necar'ın kardeşidir — Urve b. Esmâ b. Salt es-Sülemi, Nâfi b. Büdeyl b. Verkâ el-Huzâi, Âmir b. Fûheyre — ki, bu Ebû Bekr es-Sıddık'ın mevlâsıdır. — Bunlar müslümanların hayırlılarından isimleri zikr olunan kişilerle gönderildiler. Onlar da gittiler ve Bi'r-i Maûne'de indiler. Burası Benî Âmir'in yurdu ile Benî Süleym'in arâzileri arasındadır. O beldelerin her ikisi de oraya yakındır. Fakat bu kuyu Benî Süleym'in arazilerine daha yakındır.

Âmir'in ihaneti

O sahâbeler, o kuyunun başına indikleri zaman Harâm b. Milhân'ı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektûbuyla Allah düşmanı Âmir b. Tufeyl'e gönderdiler. Ona geldiği zaman o, onun mektûbuna bakmadı ve hemen adamın üzerine saldırdı. Onu katletti. Sonra bağırarak onlara karşı Benî Âmir'den yardım istedi.

Onlar ise kendilerine dâvet ettiği şeye icâbet etmekten imtina ettiler ve şöyle dediler:

Aslâ Ebû Berâ'nın ahdini bozmayız. O, onlar için sözleşme ve kefalet vermişti. Bunun üzerine Amr onlara karşı, Benî Süleym'den Usayy, Ri'l, Zekvan kabilelerinden yardım isteyerek çağırdı. Onlar da bu hususta ona icâbet ettiler. Çıkıp, o sahâbelerin etrafını çevir-

diler. Onları yolculuk eşyaları içinde iken kuşattılar. Onlar da onları gördükleri zaman kılıçlarını alıp savaştılar ve en sonuncusuna varıncaya kadar katl olundular. Allah onlara rahmet etsin. Ancak Kâb b. Zeyd ki bu Beni Dinâr b. Neccâr'm kardeşidir, müstesnâ olup, onlar onu canı çıkmak üzere iken bıraktılar. O da maktullerin arasından yaralı olarak kalktı. O, Hendek gününde şehid olarak katl olununcaya kadar yaşadı. Allah ona rahmet etsin.

İbn-i Ümeyye ile Münzir'in arkadaşlarının katl olunduğunu bilmelerinden sonra o azgınlara karşı tutumları

Kavmin mer'asında Amr b. Ümeyye el-Damri ve Beni Amr b. Avf'dan olan Ensâr'dan bir adam vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : O, Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uheyhe b. Cülâh'dır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bu iki kişi, arkadaşlarının musibetlerini ancak askerin üzerinde dolaşan bir kartalla haber aldılar. Bunlar dediler ki :

Vallahi bu kartalda elbette bir iş vardır. Dönüp baktılar ki sahâbeler kanlar içerisinde. Başlarına getirilen ihanetler gözle görünüyor. Bunun üzerine Ensarlı adam, Amr b. Ümeyye'ye :

Ne dersin? dedi. O dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e varmamızı ve durumunu ona haber vermemizi uygun görüyorum. Ensari dedi ki : Fakat ben kendisinde Münzir b. Amr'ın kati olunduğu bir yerden yüz çevirip ayrılmam. Ve ben adamlardan onun haberini soracak da değilim. Sonra o azgınlarla savaştı ve katl olundu. Amr b. Ümeyye'yi de esir aldılar. Mudar'dan bir kimse olduğunu onlara haber verdiği zaman Âmir b. Tufeyl onu serbest bıraktı. Anasının üzerine lâzım geldiğini sandığı bir köle azad etme adağı karşılığında onu âzâd etti.

İki Âmirli'nin katl edilmesi

Amr b. Ümeyye çıkıp da Karkara'ya (79) vardığı zaman, ki burası Kanatın (80) yamacındandır. Beni Âmir'den iki adam geldi

(79) Orası Karkatü'l-Kedir'dir.

(80) Kanat Taif'den gelen bir vadidir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Beni Âmir, Beni Kilâbdandırlar. Ebû Amr el-Medenî de o iki adamın Beni Süleym'den olduğunu söyledi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Nihayet o iki kişi onunla birlikte onun içinde bulunduğu bir bölgeye indiler. Âmirli'lerin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir andlaşma ve kefaletleri vardı. Amr b. Ümeyye bunu bilmiyordu. Onlar indikleri zaman onlara, siz kimdensiniz? diye sordu. Onlar da Beni Âmir'deniz dediler. Onlara mühlet verdi ve uyudukları zaman üzerlerine saldırıp onları katletti. O Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının başına getirdikleri şeyden dolayı Beni Âmir'den bir intikam olarak bunu yaptığını zan ediyordu. Amr b. Ümeyye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip de olanları ona haber verdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :

Öyle iki kişiyi katlettin ki onların diyetlerini ödemem lâzım.

Resûlullah'ın Ebû Berâ'nın yaptığından üzülməsi

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

Bu, Ebû Berâ'nın yaptığıdır. Ben bunun için isteksizdim ve korkuyordum. Ebû Berâ'ya bu haber vardı. Âmir b. Tufeyl'in onun andlaşmasını bozması ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına onun sebebiyle ve eman vermesiyle bu durumun isabet etmesi, ona ağır geldi. Maktuller içinde Âmir b. Fûheyre de vardı.

İbn-i Fûheyre'nin katl olunmasından sonra durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Hişâm b. Urve babasından naklen haber verdi ki :

Âmir b. Tufeyl şöyle dedi :

Onlardan katl olduğu zaman, gök ile yer arasında kaldırıldığını ve hatta önünde göğün yarıldığını gördüğüm adam kim idi? Dediler ki :

O Âmir b. Fûheyre'dir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Beni Cebbar b. Selmâ b. Mâlik b. Cafer'den biri haber verdi — ki, Cebbar o günde Âmir ile birlikte hazır bulunan kimselerin içindeydi. Sonra müslüman oldu — o şöyle diyordu :

Şüphesiz ki, beni İslâma dâvet eden şeylerden birisi şu olmuştur: Ben o gün onlardan bir adamı iki omuzu arasında vurdum ve süngünün ucundaki demir onun göğsünden çıktığı zaman ona baktığımda şöyle dediğini işittim:

«Vallahi kazandım!» Ben içimden dedim ki:

Neyi kazandın? Ben seni katl etmedim mi!

Sonra onun bu sözünü sorduğumda dediler ki: O şehadeti kazandığını söylemiştir. Ben de dedim ki Allah'ın bakasına and olsun ki o kurtuldu.

Hassan'ın, Beni Ebi Berâ'yı Âmir'e karşı kışkırtan şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassan b. Sâbit, Beni Ebi Berâ'yı Âmir b. Tufeyl'e karşı kışkırtarak şöyle dedi:

بَنِي أُمِّ الْبَنِينَ أَلَمْ يَرْغَبُوا
وَأَنْتُمْ مِنْ ذَوَائِبِ أَهْلِ نَجْدٍ
تَهْتَكُمُ عَائِشَةَ بِنْتَ بَرَاءٍ
لِيُخَفِّرَهُ وَمَا خَطَا كَتْمِدٍ
أَلَا أَبْلِغُ رَبِيعَةَ ذَا اللَّسَاعِي
فَمَا أَحَدَتَتْ فِي الْمَدَائِنِ بَنَدِي
أَبُوكَ أَبُو الْحُرُوبِ أَبُو نَرَاءٍ
وَحَالَكُ مَا جَدَّ حَكَمُ بْنُ سَعْدٍ

«Ey Beni Ümmül-Benin, siz Necid halkının ulularından olduğunuz halde Âmir'in Ebû Berâ'ya, onun akdini bozarak onu hafife alarak sizi korkutmadı mı?

Hatâ ise, kasıd gibi değildir.

Şeref ve fazilet peşinde koşan Rubic'ye bildir ki, benden sonra hâdiselerin içinde ne icad ettin?

Baban harblerin babasıdır, Ebû Berâ'dır ve Hâlid'dir, şeriftir.

Hakem b. Sad'dır.»

Hakem ve Ümmül-Benin'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hakem b. Sa'd: Kayn b. Cesr'dendir. Ümmül-Benin, Amr b. Âmir b. Rebie b. Amir b. Sa'saa'nın kızıdır. Bu kadın Ebû Berâ'nın anasıdır.

Rabia'nın, Amir'i yermesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Rabie b. Amir b. Mâlik, Âmir b. Tufeyl'in üzerine hamle yaptı ve ona süngü ile vurdu. Süngü onun uyluk etine isabet etti. Ölüm yerine isabet ettiremedi. Atından düştü ve şöyle dedi :

Bu, Ebû Berâ'nın işidir. Eğer ben ölürsem benim kanım amcam içindir. Onun peşine düşmesinler. Eğer yaşarsam başına gelen şey için ne yapacağımı bilirim.

İbn-i Verka'nın katli edilmesi ve İbn-i Revâhe'nin ona mersiyesi

Tuayme b. Adıyy b. Nevfel'in dayısı olan ve o gün Nafi b. Büdeyl b. Verka El-Huzai'yi katleden Enes b. Abbas Es-Sülemi şöyle dedi :

تَرَكْتُ ابْنَ وَرْقَاءَ الْحُرَّائِي نَائِبًا بِمَعْتَرِكِ نَسْفِ عَلَيْهِ الْأَعَامِرُ
ذَكَرْتُ أَبَا الزَّيَّانِ لَمَّا رَأَيْتُهُ⁽¹⁾ وَأَبْقَيْتُ أَنِّي عِنْدَ ذَلِكَ نَائِبًا

«İbn-i Verka el-Huzâ'i'yi harpte dar bir yerde ölü olarak bıraktım ki onun üzerine rüzgârlar toprak serperler.

Ebû Reyyân'ı gördüğün zaman onu hatırladım.

Ve şunu yakinen bildim ki o arada intikamımı alacağım.»

Ebû Reyyân : Tuayme b. Adıy'dır.

Abdullah b. Revâhe, Nâfi b. Büdeyl b. Verka'ya ağlayarak şöyle dedi :

رَحِمَ اللَّهُ نَافِعَ بْنَ بُدَيْلٍ رَحْمَةً الْمُنْتَقَى نَوَابَ الْجِهَادِ
صَابِرٌ صَادِقٌ وَفِي إِذَا مَا أَكْثَرَ الْقَوْمُ قَالَ قَوْلَ السَّادِ

«Allah Nâfi b. Büdeyl'e, cihâdın sevabını isteyen kişinin rahmetiyle rahmet etsin.

Sabırlıdır, sâdıktır, va'dini yerine getirendir ; cemaat içinde doğru söz sahibidir.»

**Hassan'ın Bi'r-i Maüne'nin maktullerine ağlayarak
söylediği şiiri**

Hassan b. Sabit Bi'r-i Maüne'nin maktullerine, hasseten Münzir
b. Amr'a ağlayarak şöyle dedi :

عَلَى قَتْلِ مَمُونَةَ فَاسْتَهْلَى   بَدَمْعِ الْبَيْنِ سَحَابًا غَيْرَ تَزَرِ
عَلَى خَيْلِ الرَّسُولِ غَدَاةَ لَاقُوا   مَنَايَاهُمْ وَلَا قَتْلَهُمْ بِقَدْرِ
أَصَابَهُمُ الْقَتْلَاءُ بِقَدْرِ قَوْمِ   نَعْوَانُ عَقْدُ خَيْلِهِمْ بِقَدْرِ
فِيَا لَمَنِي لِمُنْذِرٍ إِذْ تَوَلَّى   وَأَعْنَقَ فِي مَنِيَّتِهِ بَصِيرَ
وَكَاثِنٍ قَدْ أَصِيبَ غَدَاةَ دَاكُمُ   مِنْ أَيْضِ مَا جَدَّ مِنْ سِرِّ عَمْرُو

«Maüne'nin maktullerine az olmayan bir döküşle göz yaşlarını dök.
Ölümlerine sabahleyin karşılaşan Resûlullah'ın atlılarına ağla.
Bir kavmin akdiyle onlara fena isabet etti gadir ile iplerinin düğümü
çözüldü.

Yazık Münzir'e ki yüz çevirdi ve ölümüne sabr ve süratle gitti.
İşte o sabahınızda çokları isabet almıştır.

Bunlar şerifin akından ve Amr'ın hayırlılarından kimselerdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

En son beyti, bana Ebû Zeyd el-Ensâri haber verdi.

Kâb'in Bi'r-i Maüne hakkında şiiri

Beni Cafer b. Kilâb'ı ayıplayan Bi'r-i Maüne gününde Kâb b.
Mâlik'e âid olarak bana şu şiir haber verildi :

تَرَكْنُمُ جَارَكُمْ لَيْفَى سَلِيمٍ   حَمَاقَةَ حَزِينٍ عَجْزًا وَهُونًا
قَلَوْ حَبَلًا تَنَاولَ مِنْ عَقِيلٍ   لَدَى حَبْلَيْهَا حَبْلٌ مَلَأَ مَتِينًا
أَوْ اقْرَطَا مَا بَانَ أَشْمُؤُهُ   وَقَدْ مَأَوْقُوا إِذْ لَا تَقُونَا

«Komşuınızı Beni Süleym'e bıraktınız, onların harbinden korkarak
acizlik ve zayıflık ederek.

Şayet Ukeyl'den bir ip alsa elbette onun ipiyle kuvvetli ve sağlam bir
ipi çekerd. (Yani onunla andlaşma sağlam bir andlaşma olurdu).

Kurca kabilesi olsaydı bunu teslim etmezdi.

Eskiden vefa göstermediler, çünkü siz de vefakâr değildiniz.»

Kuratâ'nın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kuretâ : Hevazın'den bir kabiledir.

yerine rivâyet olunur. Sahih olan da budur. Çünkü Kuretâ Nüfeyl'e yakındır.

BENİ NADİR'İN SÜRÜLMELERİ

(Dördüncü senede)

Resûlullah'ın, Beni Âmir'in maktullerinin diyeti için
Benî Nadir'den yardım istemeğe gitmesi ve onların da
ona ihanet etmek istemeleri :

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Nadir'e gitti, Beni Âmir'den olan o iki maktulün diyeti için onlardan yardım istiyordu. O iki maktûl ki, onları Amr b. Ümeyye el-Damri katletmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, o ikisi için akdettiği civârdan yani emân andlaşmasından dolayı yapıyordu. Nitekim Bana Yezid b. Rûmân haber verdiğine göre, Beni Nadir ile Beni Âmir'in aralarında andlaşma vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte o iki maktûlün diyeti için onlardan yardım isteyerek onlara gelince, onlar dediler ki :

Evet, ey Ebu'l-Kasım! Senin bizden kendi istediğin şey için sana yardım ederiz. Sonra birbiriyle tenhada kaldıkları zaman şöyle dediler :

Şüphesiz siz asla bir daha onu şimdiki bu hâli üzere bulamazsınız. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların evlerinden bir duvarın yanında oturmakta idi. «Hangi adam işte şu evin üstüne çıkar da onun üzerine bir kaya atar? Böylece ondan rahata kavuşuruz» dediler. Bunun üzerine onlardan biri olan Amr b. Cihâs b. Kâb, bu çağrıya uydu ve :

«Bunun için ben varım», dedi. Böylece Resûlullah'ın üzerine bir kaya atmak için yukarı çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bir gurub ashabı içinde idi.

Onların içinde Ebû Bekr, Ömer ve Ali vardı. Allah onlardan razı olsun.

Onların niyyetlerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirilmesi ve onun onlarla harb etmek için hazırlık yapması

Allah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onların kast ettiği şeyi bildirdi. O da kalktı ve Medine'ye dönmek üzere yola çıktı.

Ashap Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bekledikleri zaman geç kalınca onu aramaya kalktılar ve Medine'den gelen bir adama rastladılar, ona sordular. O da dedi ki :

Onu Medine'nin içinde gördüm. Bunun üzerine ordaki sahâbeler de döndü ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardılar. O da onlara Yahûdilerin ona kast ettikleri hainliğe dâir olan haberi verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla harb etmek için hazırlık yapmayı ve üzerlerine yürümeyi emretti.

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Medine üzerine de İbn-i Ümm-i Mektûm'u vâli yaptı. '

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra üzerlerine yürüdü.

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Bu, Rebiül-evvel ayında idi. Ve onları altı gece muhâsara altına aldı. O sırada şarabın haram kılınmasına dâir âyetler nâzil oldu.

Resûlullah'ın onları muhâsara etmesi ve onların hurmalıklarını kestirmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Onlar kalelere yerleşip sığındılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de hurmalıkların kesilmesini ve oralarda yangın çıkartılmasını emretti. Bunun üzerine onlar :

«Ey Muhammed! Sen fesaddan nehy ediyordun ve onu işleyen kimseleri ayıplıyordun o halde hurmalıkları kesmek ve onları yak-tırmak nasıl olur!» diye nidâ ettiler.

Münâfıkların onları teşvik etmesi ve sulh yapmak istemeleri

Beni Avf b. Hazrec'den bir topluluk var idi. Allah düşmanı Abdullah b. Übeyy b. Selul, Vedî'e, Mâlik b. Ebi Kavkal, Süveyd ve Dâis bunlardandı. Beni Nadir'e «Sâbit olunuz, karar kılınız ve korununuz.» diye haber gönderdiler. Çünkü biz asla sizi yardımsız bırakmayacağız. Eğer sizinle savaşılırsa biz sizinle beraber savaşırız. Eğer siz çıkartılırsanız sizinle beraber çıkarız.» Bunun üzerine onlar, onların bu yardımını beklemediler, ama onlar söz verdikleri gibi bu yardımı yapmadılar. Allah onların kalblerine korku attı.

Bunun üzerine Beni Nadir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kendilerini çıkartmasını ve kanlarına dokunmamasını istediler. Şu şart ile ki, silâhlardan başka develerin kaldırabileceği kadar malı kendilerine alacaklar. Gerisi ganimet olarak bırakılacaktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etti. Develerin kaldırabileceği kadar mal yüklediler. Hatta adam vardı ki, evini kapı eşiğinden yıkar ve onu devesine yükler götürürdü. Ordan çıkıp Hayber'e doğru gittiler. Şam'a gidenleri de oldu.

Onlardan Hayber'e muhâcir gidenler

Onların Hayber'e gidenlerin eşrafı şunlar idi :

Sellâm b. Ebi'l-Hukayk, Kinâne b. Rebi b. Ebi'l-Hukayk ve Huvey b. Ahtab. Bunlar Hayber'e yerleştikleri zaman oranın ehli onlara itaat ve hürmet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki ona şu haber verilmiş :

Onlar kadınları, çocukları ve malları develere yüklediler. Beraberlerinde davullar, zurnalar ve oynayan oyuncu kadınlar vardı. Onların içinde Ümm-i Amr vardı. Bu Urve b. Verd el-Absi'nin yanındaydı. Ondan satın almışlardı. Bu kadın, Beni Cıfâr'ın kadınlarından biri idi. Onda, o zamanki hiç bir kabilede misli görülmemiş bir şekilde kendini beğenmişlik vardı.

Resûlullah'ın onların mallarını muhâcirlerin arasında taksim etmesi

Onlar mallarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bıraktılar. Mallar da hasseten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem) için oldu. Onları dilediği yere veriyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o malları Ensara değil de, ilk mühâcirlere taksim etti. Ancak Ensar'dan Sehl b. Hüneyf, Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe fakirliklerini zikredince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da verdi.

Beni Nadir'den müslüman olanlar

Beni Nadir'den ancak iki adam müslüman oldu. Biri Yâmin b. Ümeyr'dir ki bu Ümeyr, Amr b. Cihâş'ın babası Kâ'b'in oğludur. (Yani Amr'ın kardeşidir) Biri de Ebû Sad b. Vehb'dir. Bunlar müslüman olup mallarının başında kaldılar ve mallarını ellerinde tuttular.

Yâmin'in, Amr b. Cihâş'ın katli edilmesine teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yâmin soyundan biri şöyle haber verdi : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yâmin'e dedi ki :

Senin amca oğlundan (yani Amr b. Cihâş'dan) gördüğüm ve benim hakkında kasd ettiği şeyi biliyor musun?

Bunun üzerine Yâmin b. Umeyr de bir adama, Amr b. Cihâş'ı katletmesi için peşkeş verdi. İddia ettiklerine göre o da onu katletti.

Beni Nadir hakkında nâzil olan âyetler

Beni Nadir hakkında bütünüyle Haşır sûresi nâzil oldu. O sûrede Allah'ın onlara verdiği azâbı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlardan üstün kılması ve onun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlar hakkında yaptığı şeyler zikir edilmiş. Allah Teâlâ buyurdu ki :

« هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ^(۲) ، مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا ، وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَنَّتُمْ لَهُمْ خُصُومَتُهُمْ مِنْ اللَّهِ ، فَأَنَّا هَمَّ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْذَرُوا ، وَقَدْ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّغْبُ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ »

«Kitâb ehlin den inkârcı olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkararak O'dur. Oysa ey inananlar! Çıkacaklarını sanmamıştınız, onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. İşte Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi, kalblerine korku saldı; evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yıkıyorlardı.»

Bu, onların, evlerini kapılarının eşiklerinden itibaren develerine yükleyip götürmek için yıkmalarını kast ediyor.

« فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ . وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَءَ . »

«Ey akıl sahipleri ders alın. Allah onlara sürülmeyi yazmamış olsaydı» ki bu onlar için Allah'dan bir azab oldu.

« لَعَذَابُهُمْ فِي الدُّنْيَا »

«Dünyada başka şekilde azab verecekti.» Kılıç ile.

« وَلَمْ يَكُنْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ »

«Âhirette de onlara ateş azabı vardır» bununla beraber,

« مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا »

«Hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız.» (Line, bir hurma ağacıdır ki, acve denilen hurma ağacının tersidir.)

« فَبِإِذْنِ اللَّهِ »

«Allah'ın izniyledir.» Yani Allah'ın emriyle kesilmişlerdir, fesad değildir. Allah'dan bir azabdır.

« وَيُخْرِجُ الْفَاسِقِينَ »

«Bir de fasıkları rezil edip hakir kılmanız içindir.»

İbn-i Hişâm'ın, bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

Line; Bir hurma ağacı türüdür ki, ne hurma ağacının berniyye türündendir, ne de acve türündendir. Bu, Ebû Ubeyde'nin bize haber verdiği şeye göredir. Zür-Rime şöyle dedi :

كَأَنَّ قُتُبْدَى فَوْقَهَا عَشُّ طَائِرٍ عَلَى لِينَةٍ سَوَافٍ تَهْفُو جُنُوبَهَا

«Sanki benim bincğimın sırtındaki, çğır takımının üstünde, kalın gövdeli, yanları sallanan line türü bir hurma ağacının üzerinde olan bir kuşun yuvasıdır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ »

Onların mallarından Allah'ın Resûlüne ganimet kıldığı şeyler.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Onlardan maksad Beni Nadir'dir.

« مَا أَوْجَعْتُمْ عَيْنِي مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Siz ne at, ne de deve sürdünüz.

Fakat Allah, Peygamberlerince, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye kaadirdir.» Yani güç ve kuvvet hasseten onundur.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Evceftüm, hareket ettirdiniz veya yürümekte yordunuz, demektir. Temim b. Übeyy b. Mukbil, ki bu Beni Âmir b. Sa'saa'dan biridir, şöyle dedi :

مَدَاوِدُ بِالْبَيْضِ الْغَدَبِثِ صِقَالَهَا عَنْ الرَّكْبِ أَحْيَانًا إِذَا الرِّكْبُ أَوْجَعُوا

«Revvak ve cilâsı yeni vurulmuş bir kılıç ile kervân yorgun düşürüldüğü zaman kervandan bazı zamanlarda kavimlerini müdafaa edenler...»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Bu, süratli yürüyendir. Ebû Zebid et-Taai, ki onun ismi Hermele b. Münzir'dir, şöyle dedi :

مُسْنَتٌ كَأَنَّهُنَّ قَفَا الْمُنْدِ لَطُولِ الرَّجِيفِ جَذْبِ الرَّوْدِ

«Ot arayan kimsenin aradığı bu mevkiin kuraklık ve otsuzluğunda süratli hareketin uzamasından dolayı sanki onlar kolanları bağlanmış Hind kılıçlarıdırılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sînâf, Bitân. Yâni devenin veya atın dokunmuş kolanıdır. Vecif kalbin ve ciğerin titremesi, çarpması, hareket etmesidir. Bu, iki kısımdır. Kays b. Hatim ez-Zaferi dedi ki :

إِنَّا وَإِنْ قَدَّمُوا إِلَيْنَا عَلِمُوا ۖ أَكْبَادُنَا مِنْ وَرَائِهِمْ نَحِفُ

«Her ne kadar bildikleri kimseyi gönderdilerse de bizim ciğerlerimiz onların arkasından çarparlar.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

« مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَفِيهِ وَلِلرَّسُولِ »

«Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri; Allah ve peygamber içindir.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Müslümanların atları ve develeri sürdükleri ve harpte zorla fethedilen yerler, Allah ve Resûlü içindir.

« وَلِلَّهِ الْقُرَىٰ وَالْبَنَاتَىٰ وَالسَّكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ، كَيْلًا يَكُونُ دَوْلَةً يَنْ
الْأَغْنِيَاءَ مِنْكُمْ ، وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ ، وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا »

«Bu mallar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; tâki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun.» Der ki :

Bu harpte kazanılan başka bir maldır. Allah'ın taksimine göre olacaktır.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَأْتُوا »

«Ey Muhammed, münâfıkları görmedin mi?» Abdullah b. Übeyy ve onun arkadaşlarını ve onların durumlarında olanları kasd ediyor.

« يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ »

«Kitab ehlinin inkârcılarından olanlar kardeşlerine şöyle derler.» Yani Beni Nadir'e... Şu âyete kadar :

« كَتَمَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاتُوا أَبًا لِمَنْ أَهْلُ عَذَابٍ أَلِيمٌ »

«Onların durumu, kendilerinden az zaman önce geçmiş ve işlerinin karşılığını tatmış olanların durumu gibidir.» Beni Kaynûka'yı kasd ediyor. Kıssa, şu âyete kadardır :

« كَتَمَلِ الشَّيْطَانُ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ، فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ، إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ »

«İkiyüzlülerin durumu, bir insana : «İnkâr et!» deyip, o insan da inkâr edince : «Doğrusu ben senden uzağım; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım» diyen şeytanın durumu gibidir. İkisinin sonucu da, içinde temelli kalacakları ateş olacaktır. Zâlimlerin cezası budur.»

Beni Nadir hakkında söylenen şiirlerden biri de İbn-i Lukaym el-Absî'nin aşağıdaki sözüdür. Bir rivâyette bu şiiri Kays b. Bahr b. Tarif söylemişti.

İbn-i Hişâm dedi ki :

O, Kays b. Bahr el-Eşcaî'dir. O şöyle dedi :

أَهْلِي فِدَاءٌ لَا مَرِيَّ غَيْرَ هَالِكٍ أَحَلَّ الْيَهُودَ بِالْحَيْسِ الزَّمِّ
يَقِيلُونَ فِي بَجْرِ الْقَضَاءِ وَبَدَلُوا^(١)

أَهْنَيْبُ^(٢) عُودِي^(٣) بِالْوَدِيِّ الْكَنْمِ

فَإِنْ بَكَ طَلَى صَادِقًا مُحَمَّدٍ تَرَوْا خَيْلَهُ بَيْنَ الصَّلَا وَبَرَزَمِ
يَوْمٌ بِهَا عَمْرُو بْنُ هَنْتَةَ إِيَّاهُمْ عَدُوٌّ وَمَا حَىٰ صَدِيقُ كُفْرِهِمْ
عَلَيْهِمْ أَبْطَالٌ مَسَاعِيرُ فِي الْوَعَىٰ يَهْرُونَ أَطْرَافَ الْوَشِيحِ الْقَوْمِ
وَكُلُّ رَقِيقِ الشُّفَرَيْنِ مَهْدٌ تُوَوِّشُ مِنْ أَرْمَانٍ عَادٍ وَجُرْهُمِ
فَرَسٌ مُنْبِلِغٌ عَنَى قُرَيْشًا رِسَالَةً قَهْلُ بَدَلْمُ فِي الْحَدِّ مِنْ مُتَكَرِّمِ
يَأْتِ أَحَاكُمُ فَاعْلَمْنِ مُحَمَّدًا تَلِيدُ النَّدَى بَيْنَ الْحَبُونِ وَزَمَمِ
فَدِينُوا لَهُ بِالْحَقِّ تَجَسُّمُ أُمُورِكُمْ وَتَسْمُوا مِنَ الدُّنْيَا إِلَى كُلِّ مُعْظِمِ
نَبِيٍّ تَلَاقَتْهُ مِنْ اللَّهِ رَحْمَةٌ وَلَا تَسْأَلُوهُ أَمْرَ غَيْبٍ مُرْجِعِ
فَقَدْ كَانَ فِي بَدْرِ لَمْعَرَى عِبْرَةٍ لَكُمْ يَا قُرَيْشًا وَالتَّلْبِيبِ اللَّتَمِ
غَدَاةً أَنَّى فِي الْمَرْزَجِيَّةِ عَايِدًا إِلَيْكُمْ مُطِيمًا لِعَظِيمِ الْكُرَمِ
مَعَانَا بِرُوحِ الْقُدُسِ بِنَسْكِ عَدُوَّةٍ رَسُولًا مِنَ الرَّحْمَنِ يَنْقُلُ كِتَابَهُ
أَرَى أَمْرَهُ بَرْدًا ذِي فِي كُلِّ مَوْطِنِ قَلَا أَنْارَ الْحَقِّ لَمْ يَتَلَفَّضْ
عُلُوًّا لِأَمْرِ حَمَّةٍ اللَّهُ نُحْكَمِ

«Ehlim helâk olmayan bir kişi için fedâdır ki o, yahûdileri, aşiretleri-
nin bulunmadığı bir gurbet yurduna; kendilerinden olmadıkları bir
kavmin içine yerleřtirdi.

Ağaç közü içinde kavrulurlar ve yer deęiřtirirler.

Yüksek bir mevkiye tomurcuğu çıkan küçük hurma ağaçlarınının ye-
rinde.

*Eğer benim imanım Muhammed'e sâdık ise, onun atlarını ve atlılarını
Sala ile Yermecem denilen mevkiilerin arasında göreceksiniz.*

Orada Amr b. Bühse şiddetle susanır.

Çünkü onlar düşmandırlar.

Mücrim gibi dost bir kabile yoktur.

*Onların üzerinde harbi kızıştıran, onu tahrik ve tehyic eden birtakım
şecaatlılar vardır ki, onlar düzeltilmiş, doğrultulmuş süngülerin uç-
larını titretirler.*

İki ağzı da ince olan her kılıç hind kılıcıdır.

Ad ve Cürhüm zamanlarından miras kalınırlar.

Benden Kureyş'e kim bir risale ulaştıracaktır.

Acaba onlardan sonra şerefte bir üstünlük sağlayan var mıdır?

*Şununla ki, kardeşiniz Muhammed'i biliniz ki o Hacı ile Zemzem ara-
sında eski bir keremdir.*

*O halde ona hakkile itaat ediniz ki sizin işlerinizi canlansın ve dünya-
dan her büyük yere yüksesiniz.*

Bir peygamberdir ki, ona Allah'dan rahmet kavuşmuştur.

Ona henüz kesinleşmemiş zanlı bir gayıb işini sormayınız.

And olsun ki, ey Kureyş!

*Sizin için Bedir'de ve Bedir kuyularında elbette büyük ibretler var-
dır.*

*Bir sabahtan ki, Azim mükerreme muti olarak sizi kasd edici olduğu
halde Hazrec kabilesine geldi.*

*Ruh'l-Kudüs ile yardım görmüş olarak, düşmanına zarar vermekte
çok ileri gider olduğu halde Rahman'dan yüksek bir mevkide Resûl
olarak geldi.*

Rahman'dan O'nun kitabını okur olduğu halde Resûl olarak geldi.

Hak ateşini yaktığı zaman geri durmadı ve gecikmedi.

*Onun meselesini görürüm ki, her yerde artar, Allah'ın takdir etmiş
olduğu muhkem emrini yüceltmek için.»*

İbn-i Hişâm dedi ki :

Amr b. Bühse, Gatafan'dandır.

sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki :

**Ali b. Ebi Tâlib, Benî Nadir'in yurtlarından çıkartılmasını ve Kâb
b. Eşref'in katledilmesini zikrederek aşağıdaki şiiri söyledi :**

İbn-i Hişâm dedi ki :

O şiiri müslümanlardan Ali b. Ebi Tâlib'in gayrı bir adam söyledi. Şiir ilim ehlinde bazılarının bana zikr ettiğine göre böyledir. Onlardan onun Ali'ye âid olduğunu bilen hiçbir kimseyi görmedim :

حرفتُ مِنْ يَمْتَذِلْ يَحْرِفُ   وَأَيَقْنَتْ حَفًّا وَلَمْ أَصْدَفِ
عَنِ الْكَلِمِ الْمُحْكِمِ الْأَمِينِ^(*)   لَدَى اللَّهِ ذِي الرَّأْفَةِ الْإِنْفِ
رَسَائِلُ تُدْرَسُ فِي الْمَوَاقِفِ   بَيْنَ أَصْطَفَى أَحَدِ الْمُصْطَفِ
فَأَصْبَحَ أَحَدُ فِتْنَا عَزِيزَا   عَزِيزَ الْقَامَةِ وَالْوَقِيفِ
فَيَأْتِيهَا الْمَوْعِدُوهُ سَفَاهَا   وَلَمْ يَأْتِ جَوْرًا وَلَمْ يَنْتَفِ
أَلَسْتُمْ تَخَافُونَ أَدَى الْمَذَابِ   وَمَا آمِنُ اللَّهَ كَلَّاخَوْفِ
وَأَنْ تَضْرَعُوا تَحْتَ أَشْيَاهِ   كَضَرْعِ كَمْبِ ابْنِ الْأَشْرَفِ
غَدَاةً رَأَى اللَّهُ طَلَبَاهُ   وَأَعْرَضَ كَالْجَلِّ الْأَجْنَفِ
فَأَنْزَلَ جِبْرِيلَ فِي قَتْلِهِ   يَوْحِي إِلَى عَبْدِهِ مُلْطَفِ
قَدَرِ الرَّسُولِ رَسُولًا لَهُ   يَا أَيُّهَا ذِي هَبْنِ مَرْهَبِ
فَبَاتَتْ عُمُورٌ لَهُ مَعْرُولَاتِ   مَتَى يَنْتَعِ كَمْبٌ لَهَا تَذْرِفِ
وَقُلْنَ لِأَحَدٍ دَرْزًا قَلِيلًا   فَإِنَّا مِنَ النَّوْحِ لَمْ نَشْتَفِ
فَلَا هُمْ ثُمَّ قَالَ اظْمَنُوا   دُجُورًا عَلَى رَعِيمِ الْأَفِ
وَأَجَلِ النَّصِيرِ إِلَى غُرْبَةٍ   وَكَانُوا يَدَارِ ذَوِي زُخْرِفِ
إِلَى أَذْرَعَاتِ رُدَّاقٍ وَهَمِّ   عَلَى كُلِّ ذِي دَبَرٍ أَهْمِ

«Bildim, kim azm ederse bilir ve gerçekten yakın bilgi edindim ve yüz çevirmedim.

Rahmet ve marhameti en bol olan Allah'ın katından olan muhkem sözlerden yüz çevirmedim.

Birtakım risâlelerdir ki mü'minler içinde onlarla ders verilir.

Allah onlarla Ahmed Mustafa'yı seçti.

Böylece Ahmed bizim içimizde aziz oldu, kaldığı yer ve durduğu yer aziz olarak.

Ey sefîlikle onu tehdid eden kimseler!

O ne zulüm getirdi ne de rıfkın hilâfını getirdi.

Siz azabın en yakınından korkmaz mısınız, Allah'ın azabından emin olan çok korkan gibi değildir.

Onun kılıçlarının altında yere serilmekten korkmadınız mı?

Tıpkı babası Eşref olan Kab'in yere serilmesi gibi.

Bir sabahta ki Allah onun tuğyanını gördü ve o bir cihete eğri deve gibi yüz çevirdi.

Bunun üzerine Cebrâil'i onun katli hakkında indirdi.

Lûtf olunmuş kuluna bir vahy ile.

Böylece o, hareketli keskin bir kılıç ile, onun için elçi olarak toprağa ayak bastı.

Kâ'b'in ölüm haberi verildiği zaman, sesli ağlayan kadınların gözleri onun için göz yaşları akıtarak geceledi.

Ve Ahmed'e dediler ki, bizi biraz bırak.

Çünkü biz ölüye ağlamaktan şifa bulmadık.

Böylece onları çıkarttı, sonra da buyurdu ki:

Burnunuz yere gelerek zillet üzere zelil olarak göç ediniz.

Nadir'i bir gurbete çıkarttı ki onlar zinetli ve güzel nimetli bir yurtta idiler.

Birbirinin terkisinde oldukları halde Şam'da bir yer olan Ezriât'a sayıf yaralı develer üzerinde uzaklaştırdı.»

Yahudi Semmak da, ona şöyle cevap verdi :

يَقْتُلُ كَمْبَ أَبِي الْأَشْرَفِ	إِنْ تَفْعَرُوا فَوَ فَعَرُ لَكُمْ
وَلَمْ يَأْتِ غَدْرًا وَلَمْ يَخْلِفِ	غَدَاةَ غَدْوَتُمْ عَلَى حَقِّهِ
يُدْبِلُ ^(۲) مِنَ الْعَادِلِ النُّصَيْفِ	قَتَلَ الْيَمَالِيَّ وَصَرَفَ الدُّهُورَ
وَعَفَرَ النَّجِيلِ وَلَمْ تَقْطِفِ	يَقْتُلِ النَّصْبِ وَأَحْلَاهَا
وَكُلَّ حُمَامٍ مَعَ مَرْهَفِ	فَإِنْ لَا أَمْتُ نَأْيَكُمْ بِالْقَنَا

يَكْفُ كَيْفَ بِهِ يَحْتَبِي مَتَى يَلْقَ قِرْنًا لَهُ يُتْلَفُ
 مَعَ الْقَوْمِ صَحْرَ وَأَشْيَاؤُهُ إِذَا عَاوَرَ الْقَوْمَ لَمْ يَصْنِفِ
 كَلْبَتِ يَرْجَحُ مَتَى غِيْلَهُ أَخِي غَابَ هَامِرٍ أَجْوَفِ

«Eğer iftihar ederseniz, babası Eşref olan Kâb'in katledilmesi sizin için bir iftihardır.

Bir sabah ki, siz onun ölümüne erkenden geldiniz.

Halbuki o bir gadir yapmadı.

Geceler ve zamanlar, o âdil ve münsifinizden intikamınızı alacaktır.

Nadir'in ve onun halifelerinin katliyle ve hurma ağaçlarının meyvası koparılmadığı halde kesilmesiyle.

Eğer ölmezsem süngülerle ve her keskin kılıçla birlikte size geleceğim.

Bir şecâatlının avucıyla ki, savaşta mukavemet eden bir kimse ile karşılaştığı zaman telef eder.

Kavim ile birlikte Sahr (yani Süfyan) ve onun etbâsı vardır.

Kavme daldığı zaman zayıflanmadı.

Hicâz'da Terc dağındaki yatağını himaye eden, meşenin kardeşi, saldırdığı şeyi ele geçirdiği zaman kırıcı, karnı büyük arslan gibidir.»

**Kâb'in, Beni Nadir'in yurtlarından çıkartılması ve
İbn-i Eşref'in katledilmesi için söylediği şiiri**

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik Beni Nadir'in yurtlarından çıkartılmasını ve Kâb b. Eşref'in katledilmesini zikr ederek şöyle dedi :

قَدْ خَرَيْتَ يَنْدَرَتَهَا الْخُبُورُ كَذَلِكَ الْقَهْرُ ذَوْ صَرْفٍ يَدُورُ
 وَذَلِكَ أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِرَبِّ عَزِيزٍ أَمْرُهُ أَمْرٌ كَبِيرُ
 وَقَدْ أَوْتُوا مِمَّا قَهَمَا وَعَلَا وَجَاهُ مِنْ اللَّهِ التَّذِيرُ
 تَذِيرٌ صَادِقٌ أَقْدَى كِتَابًا وَأَيَّاتٍ مُبَيَّنَّةٌ تُنِيرُ
 قَالُوا مَا أَتَيْتَ بَأْمَرٍ صِدْقٍ وَأَنْتَ يَنْكُرُ مِنَّا جَدِيرُ
 قَالَ عَلَى قَدْ أَذَيْتُ حَتَّى يُدْفَقَ بِهِ الْقَوْمُ الْخَبِيرُ

قَنَ يَنْبَغُهُ يَهْدَ لِكُلِّ رُشْدٍ   وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ يَجْزُ الْكُفُورُ
فَلَمَّا أَثَرُوا غَدْرًا وَكُفْرًا   وَحَادَ بِهِمْ^(۲) عَنِ الْحَقِّ النُّفُورُ
أَرَى اللَّهُ النَّبِيَّ إِِرْأَى صِدْقٍ   وَكَانَ اللَّهُ يَحْكُمُ لَا يَجُورُ
فَأَبْدَهُ وَسَلَطَهُ عَلَيْهِمْ   وَكَانَ نَصِيرُهُ نَعَمَ النَّصِيرُ
فَنُودِيَ مِنْهُمْ كَتَبَ صَرِيحًا   فَذَلَّتْ بِمَدِّ مَضَرَعِهِ النَّصِيرُ
عَلَى الْكَافِينَ ثُمَّ وَقَدْ عَلَنَهُ   بِأَيْدِينَا مُشَهَّرَةً ذُكُورُ
بِأَمْرِ مُحَمَّدٍ إِذْ دَسَّ^(۳) لَيْلًا   إِلَى كَتَبَ أَخَا كَتَبَ بَيْسِيرُ
فَكَرَّرَهُ فَأَنْزَلَهُ بِمَكْرِ   وَتَحْمُودُ أَخُو نَفَقَةِ جُورُ
فَتَلَّكَ بَنُو النَّصِيرِ يَدَارِ سَوْهٍ   أَبَارَهُمْ بِمَا اجْتَرَمُوا الْمُبِيرُ
غَدَاةً أَنَاهُمْ فِي الرُّخْفِ رَهْوًا   رَسُولُ اللَّهِ وَهُوَ بِهِمْ بَصِيرُ
وَعَنَانِ الْحِمَاةِ مُوَارِدُهُ   عَلَى الْأَعْدَاءِ وَهُوَ لَهُمْ دَرِيرُ
فَقَالَ السَّلَامُ^(۴) وَيَحْنُكُمْ فَصَدُّوا   وَحَالَفَ^(۵) أَمْرُهُمْ كَذِبَ وَزُورُ
فَذَاتُوا غِبَّ أَمْرِهِمْ وَبَالًا   لِكُلِّ ثَلَاثَةٍ مِنْهُمْ بَصِيرُ
وَأَجْلُوا عَامِدِينَ لَقَيْنَقَاعَ   وَغُودِرَ مِنْهُمْ نَحْلُ وَدُورُ

«Yahudi âlimlerinin hâinlik etmesiyle yahûdi topluluğu hakir ve zelil oldu.

İşte zaman böyledir, dönen bir musibetin inmesine şahnedir.

Bu şunun içindir ki, onlar emri, büyük bir emir olan Aziz Rabbi inkâr ettiler.

İlimce ve anlayışca birlik oldukları halde geldiler.

Halbuki onlara Allah'dan nezir = korkutucu gelmişti.

Bir korkutucu ki, sadıktır, bir kitabı aydınlatan, açıklayan âyetleri edâ etti.

Onlar ise dediler ki, sen doğru bir emir ile gelmedin ve bizden inkâr edilmeğe lâyık bir kişisin.

O da şöyle dedi :

Hayır, hayır, bir hakkı yerine getirmişimdir ki, onunla beni ancak alayışlı, bilgili kişi tastik eder.

O hâlde kim ona tâbi olur ona uyarırsa, her doğru şeye erişir, doğruyu bulur.

Kim de onu inkâr ederse, küfirlerin gördüğü ceza ile cezalanır.

Onlar gadr ve küfür içirildikleri ve nefretler onları haktan meyl ettirdiği zaman,

Allah, peygamberi, doğru bir görüş gösterdi.

Allah hükmediyor, zulüm etmiyordu.

Böylece onu kuvvettlendirdi ve üzerlerine üstün kıldı.

Onun yardımcısı, ne güzel yardımcıdır.

Böylece onlardan Kâb yere devrilmiş olarak saldırıya uğradı ve onun yere serilmesinden sonra Nadir zelil oldu.

Orada bizim ellerimizde kınlarından çıkartılmış kılıçlar onun üzerinde yükselmiş olduğu halde.

Muhammed'in emriyle küçük Kâb'in kardeşi Kâb'e gece gittiği zaman.

Ona hile etti, o da ona hile etti.

O ki cesur, itimadlı kişilerin kârdeşi öğülmüş insandır.

İşte o Benî Nadir kötü bir yurtttadır.

Helâk edici bir şeyi iktisâb etmeleri sebebiyle helâk oldular.

Bir sabah ki, harp saffında sâkin bir yürüyüşle Resûlullah'ın kendisi onları görür olduğu halde onlara geldi.

Koruyucu Gassân ise düşmanlara karşı onun yardımcısıdır ve o onlar için bir vezirdir.

Sulha çağırdı, onlar ise men ettiler.

Onların işlerine yalan ve yalancılık arkadaşlık etti.

Onlardan her üçüne bir deve düşerek, işlerinin âkibetini azab olarak taddılar.

Yahûdilerden Kaynuka'ı kasd ederek yurtlarından çıkartılıp uzaklaştırıldılar.

Onlardan hurmalıklar ve evler işgal olundu.»

Semmak'ın Kâb'e karşı reddiyesi

Yahudi Semmâr da ona cevap verdi ve şöyle dedi :

أَرِقْتُ وَصَافِنِي هَمْ كَبِيرُ   بِأَيْلِ غَيْرِهِ أَيْلُ قَسِيرُ
أَرَى الْأَخْبَارَ تَنْكَرُهُ جَيْمًا   وَكُلَّمَّ لَهُ عِلْمٌ خَبِيرُ

وَكَانُوا الدَّارِسِينَ لِكُلِّ عِلْمٍ   فِي التَّوْرَةِ تَنْطِقُ وَالزُّبُورُ
 قَلَّمُ سَيْدِ الْأَخْبَارِ كَمَا   وَقَدْ مَا كَانَ يَأْمَنُ مَنْ يُجِيرُ
 تَدَلَّى نَحْوَ مُحَمَّدٍ أَخِيهِ   وَمُحَمَّدٌ سَرِيرَتُهُ الْفُجُورُ
 فَخَادِرُهُ كَانَ دَمَا نَجِيمًا   يَسِيلُ عَلَى مَدَارِعِهِ عَيْرُ
 قَدَّ وَأَيْكُمُ وَأَى جَمِيمًا   أُصِيبَتْ إِذْ أَصِيبَ بِهِ النَّصِيرُ
 فَإِنْ نَسَلَكُمْ تَرَكَ رِجَالًا   يَكْتَفِي حَوْلَهُمْ طَيْرٌ تَدُورُ
 كَأَنَّهُمْ عَتَاؤُ يَوْمٍ عَسِيرٍ   تَذْبُجُ وَهِيَ أَيْسَ لَهَا نَكِيرُ
 بَيْضٌ لَا تَلِيْقُ لَمَنْ عَظَمًا   صَوَافِي الْحَدِّ أَكْثَرُهَا ذُكُورُ
 كَأَ لَا قَيْمٌ مِنْ بَأْسٍ صَخِيرٍ   بِأَخْذِ حَيْثُ لَيْسَ لَكُمْ نَصِيرُ

«Benden uyku gitti ve bana büyük bir hüznün öyle bir gecede indi ki onun yanında diğer gecelerim çok kısa kalır.

Yahûdî âlimlerini hep birlikte onu inkâr ediyor olarak görüyorum.

Oysa ki onların hepsi ilim sâhibidir, bilgilidirler.

Onlar, Tevrât ve Zebûr'un konuştuğu her bir ilmi okumuş, öğrenmişler.

Yahûdî âlimlerinin efendisi, Kâb'i katlettiniz.

Halbuki daha önce onun emân verdiği kimseler emin oluyorlardı.

Kardeşi Mahmud'a doğru atından indi.

Onun kendisi de Mahmud'dur, ama içi yaramazdır.

Böylece, onu bir şekilde terketti ki, onun ceketleri üzerine akan taze kan sanki bir zaferandır.

Nadîr isabet almış olduğu zaman, babanız ve babam hep birlikte isabet almışlar demektir.

Eğer biz size boyun eğsek etraflarında dolaşan kuşlar olduğu halde

Kâb ile birlikte birtakım adamları da terkederiz.

Sanki onlar bayram günü bir sakınca olmadan boğazlanan hayvanlardır.

Bir kılıçla ki, onlara hiçbir kenik bırakmaz.

Demiri has onların çoğu meşhur kılıçlardır.

Nitekim Uhud'da Sahr'ın (Ebû Süfyan'ın) kahrına uğradınız da sizin için bir yardımcı yoktu.»

İbn-i Mirdâs'ın, Beni Nadir'in adamlarını medh etmesi

Abbâs b. Mirdas ki bu Beni Süleym'in kardeşidir, Beni Nadir'in adamlarını överek şöyle dedi :

لَوْ أَنَّ أَهْلَ الدَّارِ لَمْ يَتَّصِدُوا   رَأَيْتُ خِلَالَ الدَّارِ تَلَهَّى وَتَلَبَّأَ
فَأَنَّكَ عَمْرِي هَلْ أُرِيكَ ظِلْمَانَا^(١)   سَلَكْنِ عَلَى رُكْنِ الشَّطَاةِ^(٢) فَتَيَّابَا
عَلَيْهِنَ عَيْنٌ^(٣) مِنْ ظِلْيَاءِ تَبَالَهٍ   أَوَانِسُ يُصْبِحُ الْحَلِيمِ الْجُرْيَا
إِذَا جَاءَ بَاغِي الْخَيْرِ قُلْنَ فُجَاءَةً   لَهُ بُوْجُوهٌ كَالدَّيَانِيرِ مَرَجَا
وَأَهْلًا فَلَا مَمْنُوعَ خَيْرٍ طَلَبْتَهُ   وَلَا أَنْتَ تَخْشَى عِنْدَنَا أَنْ تَوْتَبَا
فَلَا عَسَى كُنْتُ مَوْلَى ابْنِ مِشْكَمٍ   سَلَامٌ وَلَا مَوْلَى حُمَيِّ بْنِ أَعْطَبَا

«Şayet yurdun halkı dağılmasalardı, yurdun içinde davul zurnalı oyun ve eğlenceler görürdün.

Sana Şedât mevkiine ve oradan da Tey'eb mevkiine yolculuk eden de-
velerin hevdecelerindeki kadınları gösterir miydin?

O kadınlar ki başlarında Tebâle veya Evânis mevkilerinin geyikleri-
nin gözleri vardır.

Tecrübe edilmiş aklı giderdiler o kadınlar.

Hayrın talibi geldiği zaman o kadınlar ona altınlar gibi olan yüzlerle
âniden merhaba ve hoş geldin, safa getirdin, dediler.

Eğer hayrı talep edersen verilmezlik diye bir şey yoktur ve sen bizim
yanımızda kınanmaktan korkmazsın.

O hâlde benim ne İbn-i Mişkem'in, Selâm'ın halifi ne de Huyey b.
Aktab'ın halifi olduğumu zan etme.»

Havvât'ın, İbn-i Mirdâs'a karşı reddeden söylediği şiiri

Havvat b. Cübeyr (ki bu Beni Amr b. Avf'in kardeşidir) ona ce-
vaben şöyle dedi :

نُبَكِّي عَلَى قَتْلِ يَهُودَ وَقَدْ تَرَى
 قَهْلًا عَلَى قَتْلِ بَيْطُنِ أَرَيْنَقَ
 إِذَا السُّلْمُ دَارَتْ فِي صَدِيقٍ رَدَدَتْهَا
 عَمَدَتْ إِلَى قَدْرِ اقْوَمِكَ تَنْتَبِي
 فَإِنَّكَ لَمَّا أَنْ كَلَفْتَ تَمْدَحًا
 رَحَلْتَ بِأَثَرٍ كُنْتَ أَهْلًا لِمِثْلِهِ
 فَهَلَا إِلَى قَوْمٍ مُلُوكٍ مَدَحْتَهُمْ
 إِلَى مَعْتَرٍ صَارُوا مُلُوكًا وَكُرُمُوا
 أَوَّلِكَ أُخْرَى مِنْ يَهُودَ بِمَدَحِهِ
 مِنَ الشُّجْرَ لَوْ تَبَكَّى أَحَبُّ وَأَقْرَبًا
 تَبَكَّيْتَ وَلَمْ تُقُولِ مِنَ الشُّجْرِ مُسْتَهَبًا
 وَفِي الدِّينِ صَدَادًا وَفِي الْحَرْبِ مُثَلَبًا
 لَمْ تُشَبِّهْ أَكْثَرًا تَمِزُ وَتَقْلَبُ
 لِمَنْ كَانَ عَيْنًا مَدَحُهُ وَتَكْذِبًا
 وَلَمْ تُثَلِّفْ فِيهِمْ قَائِلًا لَكَ مَرْحَبًا
 تَبَنُّوْا مِنَ الْمِرِّ الْوُثْلُ مَنْصِبًا
 وَلَمْ تُثَلِّفْ فِيهِمْ طَالِبَ الْعَرَفِ مُجَدَّبًا
 تَرَاهُمْ وَفِيهِمْ عِزَّةَ الْمَجْدِ تَرْتَبًا

«Yahudilerin maktulleri için ağlat ve şayet ağlasan görürsün ki hüznün ve keder daha sevgili, daha yakındır.

Üreynik vâdisindeki maktullerin üzerine yüzünün rengi değişmiş olarak yüksek sesle ağlamaz mısın.

Sulh bir dost için devrettiği zaman, o sulhu red ettin ve dinde hakkı çok men edici oldun, harpte ise tilki oldun.

Kavminin bir şeref ve makama varmalarını kasd ettin ki izzetli ve galib olasın diye onlara benzemeyi istiyordun.

Ve sen medh olunması ayıp ve yalan olan bir kimseyi medh etmeğe özendiğin zaman, bir emir sebebiyle güç ettin ki sen onun gibisine chil idin ve onların içinde sana bir merhaba diyeni bulamadın.

Makamı çok öncelere dayanan, izzetini kurmuş, melikler olan bir kavmi medh etmeğe gelmez misin?

Bir topluluğa ki onlar melikler oldular ve kerim kılındılar ve onların içinde iyilik talibi bir kişi bulunmaz.

İşte onlar yok mu, yahudilerden medh edilmeğe daha lâyıktırlar.

Onları görürsün ki içlerinde şeref ve izzet sâbit olmuştur.»

İbn-i Mirdas'ın Havvât'a karşı reddeden söylediği şiiri

Abbâs b. Mirdâs el-Sülemi de ona şöyle cevap verdi :

هَوَّتَ صَرِيحَ الْكَاهِنِينَ وَفِيكُمْ   لَمْ نَعِمَّ كَانَتْ مِنَ الدَّهْرِ رَبُّنَا
 أَوْلَئِكَ أُخْرَى لَوْ تَكَيْتَ عَلَيْهِمْ   وَقَوْمُكَ لَوْ أَدَا مِنْ الْخَلْقِ مُوَحِّبَا
 مِنَ الشُّكْرِ إِنْ الشُّكْرَ خَيْرٌ مَقْبَةً   وَأَوْفَقُ فَلَا لِلَّذِي كَانَ أَصْرَبَا
 فَكُنْتُ كَمَنْ أَمْسَى يَقْطَعُ رَأْسَهُ   لِيَلْغَ عِزًّا كَانَ فِيهِ مَرْكَبَا
 فَبَكَ بَنَى هَارُونَ وَآذَرَ فَعَالِمَهُ   وَقَتَلَهُمُ الْجُوعُ إِذْ كُنْتُ مُجْهِدَا
 أَخَوَاتٍ أَذَرَ الدَّمْعَ بِالدَّمْعِ وَأَنْكَبَهُ   وَأَعْرِضَ عَنِ الْمَكْرُوهِ مِنْهُمْ وَنَكَبَا
 فَإِنَّكَ لَوْ لَا قِيَتَهُمْ فِي دِيَارِهِمْ   لَا لَفَيْتَ عَمَّا قَدْ تَقُولُ مُنْكَبَا
 سِرَاعًا إِلَى الْقَلْبِ كَرَامَ لَدَى الْوَعَى   يُقَالُ لِبَاغِي الْخَيْرِ أَهْلًا وَمَرْحَبَا

«Medine yahudilerinden hâlis nesibli iki küçük kabileyi hicvettin, hal-buki sizde onların zamanından sâbit nimetleri vardı.

Şayet onlara ağlasaydın, onlar ağlanmaya daha lâyıktırlar ve senin kavmin şükürden üzerlerine lâzım gelen bir hakkı ödeseler, bu onlara daha lâyıktır.

Çünkü şükür gelecekte bir hayırdır ve fiilen de en doğru olana uygundur.

Kendisinde biriktirilmiş olan bir izzete, güçlülüğe varmak için, başını kesen bir kimse gibi oldun.

Benû Harûn'a ağla ve onların yaptıklarını hatırla ve onların kıtlık olduğu zaman açlığı kallettiklerini hatırla.

Ey Havvât, göz yaşı mukabilinde göz yaşı saç ve onlara ağla.

Çirkin şeylerden ve eğriliklerden yüz çevir.

Çünkü sen şayet onlarla yurdlarında karşılaşılsaydın söylediğin şeylerden yüz çevirirdin.

Yüceliklere süratle gidicidirler, harb esnâsında kerimdirler, hayrın bâ-ğisine ehlen ve merheben denilir.»

Kâb veya İbn-i Revâhe'nin İbn-i Mirdâs'a karşı
redde söylediği şiiri

Kâb b. Mâlik veya Abdullah b. Revâhe, İbn-i Hişâm'un dediğine göre, ona şöyle cevap verdi :

لَمْعَرِي لَقَدْ حَكَّتْ رَحَى الْحَرْبِ بَدْمًا   أَطَارَتْ أَوْيَا قَبْلَ شَرْقَا وَمَغْرَبَا
 بَقِيَّةُ آلِ الْكَاهِنِينَ وَعِزُّهَا   فَادَّ ذَلِيلًا بَدْمًا مَا كَانَ أَغْلَبَا
 يَطَاحُ سَلَامٌ وَإِنْ سَفِيَّةٌ عَنُودُ   وَقِيدَ ذَلِيلًا لِلْفَنَاءِ إِنْ أُخْطَبَا
 وَأَجْلَبُ⁽²⁾ يَبْنِي الْعِزَّ وَالَّذِي يَبْتَنَى   خِلَافَ يَدَيْهِ مَا جَنَى حِينَ أَجْلَبَا
 كَنَارِكَ مَهْلِ الْأَرْضِ وَالْحَزْنُ هُمُ   وَقَدْ كَانَ ذَا فِي النَّاسِ أَكْدَى وَأَصْبَا
 وَشَأْسٌ وَعِزَّالٌ وَقَدْ صَلَبَا بِهَا   وَمَا عُيْبًا عَنْ ذَلِكَ فِيمَنْ تَعَيَّبَا
 وَعَوْفُ بْنُ سَلَمَى وَإِنْ عَوْفٌ كَلَامَا   وَكَبُّ رُبُوسِ الْقَوْمِ حَانَ وَخُبَيَّا
 قُبْدًا وَسُخْقًا لِلنَّصِيرِ وَمِثْلَا   إِنْ أَعْقَبَ فَتَحَ أَوْ إِنْ أَفْهَ أَعْقَبَا

«And olsun ki, Luayy'ın bundan önce şarka ve garba uçmasından sonra, harbin değirmeni iki yahudi kabilesinin soyunun kalanını ve onun izzetini, gücünü kökünden kazıyıp attı, gâlib olmalarından sonra zelil olmaya döndüler.

Selâm ve İbn-i Sa'ye, kahren helâk oldular ve İbn-i Ahtab da ölümlere boynu eğik, zelil olarak yedilip götürüldü.

İzzeti ister olduğu halde bağırarak topladı, halbuki topladığı zaman önünde görünen şeyin hilâfını, zilleti taleb ediyordu.

Yerin enginini alçak olanı terkeden yükseğine göz diken insanların içinde çalışmasında başarılı olamayan gibi...

Şe's, Ezzâl da orasını yaktılar ve bu yanmadan kaybolanların içinde kaybolup gittiler.

Avf b. Selmâ ve İbn-i Avf bunların ikisi de ve kavmin başkanı Kâb helâk olup hüsrana uğradılar.

Eğer fetih peşine gelirse veya Allah onlara karşı yardım ve muzafferiye yet ihsan ederse bu, Nadir ve benzerleri kahrolup uzaklaşsınlar.»

İbn-i Hişâm dedi : Ebû Amr el-Medenî dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Nadir'den sonra, Benî Mustahik ile savaştı. İnşaaallah onların haberini, yakında İbn-i İshâk'ın onu zikrettiği yerde zikredeceğim.

ZATÜ'R-RİKA' GAZVESİ

(H. dördüncü senede)

O gazve için yapılan hazırlıklar

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Nadir gazvesinden sonra Rebiü'l-âhir ayını ve Cumâdâ'nın da bir kısmını Medine'de geçirdi. Sonra Necid'e gazveye gitti. Beni Muhârib ve Gatafan'dan Beni Salebe'yi kast ediyordu. Medine üzerine de Ebû Zerr el-Ğıfârî'yi vâli kıldı. Osman b. Affân'ı, (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre) âmil kıldığı da söylenir.

O gazvenin Zatür-Rika ile isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Nihâyet Nahl'e (81) indi. Zatür-Rika gazvesi budur.

İbn-i Hişâm dedi ki :

O gazveye Zatür-Rika gazvesi ancak şunun için denildi. Çünkü onlar orada bayraklarını yamadılar. Denilir ki : Zatür-Rika, bu mevkideki bir ağaçtır. O ağacın bulunduğu yere, Zatür-Rika denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve orada Gatafan'dan olan büyük bir toplulukla karşılaştı. Millet de birbirine yaklaştılar. Aralarında bir harp olmadı. Millet birbirinden korkmuştu. Hattâ, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlarla korku namazı kıldı. Sonra, onlarla oradan ayrıldı.

Korku Namazı :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bize Abdul-Vâris b. Said el-Tennûri — ki bu Ebû Ubeyde ile künyelenirdi — haber verdi ki : Bize Yunus b. Ubeyd, Hasan b. Ebil-Hasan'dan, o da Câbir b. Abdullah'dan naklen Salât-ı havf = korku namazı hakkında şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bölük ile iki rekât namaz kıldı. Sonra selâm verdi. Diğer bir bölük düşmana karşı dur-

---

(81) Nahl: Necid'de Gatafan'dan bir yerdir. (Mu'cem el-Buldan'a bak).

maktaydılar. Onlar geldiler ve onlarla diğer iki rekât namazı kıldır-
dı, sonra selâm verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Abdolvâris bize haber verdi ki : Eyyûb, Ebû Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen bize şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi iki saf kıldı ve he-
pimizle birlikte rükû etti, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem) secde etti ve birinci saf da secde ettiler. Bunlar secdeden kalk-
tıkları zaman onların peşindeki safta olanlar kendi başlarına secde
ettiler. Sonra birinci saf geriye çekildi, öteki saf öne geçti,
onların yerinde durdular. Sonra Peygamber (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem) hepsiyle beraber rükû etti, sonra secde etti
ve onunla birlikte onun hemen arkasındakiler secde ettiler.
Başlarını kaldırdıkları zaman diğerleri kendi başlarına secde ettiler.
Böylece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların hepsiyle
rükû etti ve o ikisinden her biri kendi başlarına birer secde ettiler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bize Abdul-Vâris b. Said el-Tennûri dedi ki : Bize Eyyûb, Nâfi'-
den, o, İbn-i Ömer'den naklen şöyle haber verdi :

İmam namaza durur ve onunla birlikte bir bölük de namaza du-
rur. Bu esnada diğer bölük düşmanlarının bulunduğu tarafda durur-
lar. İmam onlarla rükû eder ve onlarla secde eder. Sonra geri çıkar-
lar ve düşmanın bulunduğu tarafta olurlar, diğerleri öne geçerler
ve imam onlarla bir rekât kılar ve onlarla secde eder. Sonra her bir
tâife kendi başlarına kalmış diğer rekâtı kılarlar ve böylece imam-
la birlikte onlar için birer rekât namaz olur. Birer rekât da kendi
kendilerine kılmış olurlar.

Ğavres ve Resûlullah'ı katletmeye yeltenmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Amr b. Ubeyd, Hasân'dan, o, Câbir b.
Abdullah'dan naklen haber verdi ki :

Beni Muhârib'den, kendisine Ğavres denilen bir adam Ğatafan
ve Muhârib'den olan kavmine dedi ki :

Sizin için Muhammed'i öldüreyim mi? Dediler ki :

Evet öldür. Fakat onu nasıl öldüreceksin? Dedi ki :

Onu gâfil bir şekilde hile ile öldürürüm.

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru gitti. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise oturmaktaydı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcı kınında idi. Ve şöyle dedi :

Ey Muhammed! Senin bu kılıcına bakabilir miyim? Dedi ki :

Evet (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre, gümüş ile kaplanmıştı.) Ve kılıcı aldı, kınından çıkarttı sonra salladı, bir şeyler yapmaya kalkıştı. (Allah onu zelil etsin). Sonra dedi ki :

Ey Muhammed! Benden korkuyor musun? Dedi ki :

Hayır, korkmuyorum. Senden niçin korkacak mışım? Dedi ki :

Benimle elimde kılıç olduğu halde benden korkmuyor musun?

Dedi ki :

Hayır, Allah beni senden korur.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcını kınına koydu ve ona geri verdi. Dedi ki :

Bunun üzerine Allah şu âyetini indirdi :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ يَسْطُورُوا إِلَيْكُمْ
أَيْدِيَهُمْ، فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ، وَاتَّقُوا اللَّهَ، وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ. »

•Ey inananlar, Allah'ın üzerinize olan nimetini anın : Hani bir topluluk size tecâvüze kalkışmıştı da Allah onlara mani olmuştu. Allah'tan sakının, inananlar Allah'a güvensinler. •

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yezid b. Rûmân haber verdi ki :

O âyet ancak Beni Nadir'in kardeşi Amr b. Cihâş'ın yaptığı şeyler hakkında indirildi. Bunların hangisinin olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Câbir'in ve devesinin Resûlullah ile birlikte olan kısılları

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Vehb b. Keysân, Câbir b. Abdullah'dan haber verdi ki o şöyle demiş :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, zayıf bir erkek devemin üzerinde olduğum halde Nahl'den Zâtü'r-Rika' gazve-

sine çıkmıştım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferden döndüğü zaman, beraberimizdeki arkadaşlarımız ilerlemeye başladılar ben ise gerilemeğe başladım. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana kavuştu ve şöyle dedi :

Ey Câbir, sana ne oldu? Dedim ki :

Yâ Resûlallah, işte benim bu erkek devam beni geciktirdi. Buyurdu ki :

-Onu çöktür.- Ben de onu çöktürdüm. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de çöktürdü. Sonra dedi ki :

Şu senin elindeki değneği bana ver, veyâ benim için ağaçtan bir değnek kes. Ben de bunu yaptım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu aldı ve onunla deveye bir kaç kere vurdu. Sonra dedi ki :

Bin!

Ben de bindim, yola devam ettik. Onu hak ile gönderene kasem ederim ki onun nâkesi ile (yani bindiği dişi devesi ile) yarışırcasına gitti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sohbet ettik. Bana dedi ki :

Ey Câbir, sen bu cemelini (yani bindiğin bu erkek deveyi bana satar mısın? Dedim ki :

Yâ Resûlallah, bilâkis onu sana hibe ederim. Dedi ki :

Hayır, fakat onu bana sat. Dedim ki :

O halde ya Resûlallah, onun pazarlığını yap. Dedi ki :

Onu bir dirhem mukabilinde aldım. Dedim ki :

Hayır, bu takdirde beni aldatıyorsun yâ Resûlallah! Dedi ki :

O halde iki dirhem ile olsun. Dedim ki :

Hayır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim için onun bahasında yükseltmeğe bir okkaya kadar devam etti. Ben dedim ki :

Yâ Resûlallah acaba razı oldun mu! Dedi ki :

Evet. Dedim ki :

O halde o senindir. Dedi ki :

Onu aldım. Sonra :

Ey Câbir, acaba henüz evlenmiş misin? dedi. Dedim ki :

Evet, ya Resûlallah. Dedi ki :

Dulla m, yoksa bâkire ile mi? Dedim ki :

Hayır, bilâkis dulla ile. Dedi ki :

Acaba bir kız yok mu idi ki sen onunla oynasın o da seninle oynasın! Dedim ki :

Yâ Resûlallah, şüphesiz babam Uhud gününde şehid edildi ve yedi kızını geride bıraktı. Ben de işleri toplayan bir kadınla evlendim ki, o kızların başlarını toplansın ve onlara baksın. Dedi ki :

İnşaallah isâbet etmişsin. Biz şayet Sirâr mevkiine gelirsek bir devenin kesilmesini isteyeceğiz. Ve o günümüzü orda geçiririz. O kadın sesimizi işitmiş. Minderlerini silkelemiş. Dedim ki :

Yâ Resûlallah, minderlerimiz yoktur ki. Dedi ki :

Yakında olacak. Sen oraya geldiğin zaman güzel bir iş yap. Dedi ki :

Sirâr mevkiine geldiğimiz zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir devenin kesilmesini emr etti ve kesildi. Ve orda o günümüzü geçirdik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşamladığı zaman yatağına girdi biz de girdik. Olan şeyleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana dediğini hanıma haber verdim, dedi ki :

O halde yap dinle ve itaat et.

Sabahladığım zaman erkek devenin başından tuttum ve götürdüm ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kapısının önünde çöktürdüm. Sonra mescidde ona yakın olarak oturdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı, erkek deveyi gördü ve şöyle dedi :

Nedir bu? Dediler ki :

Câbir'in getirdiği deve. Dedi ki :

Câbir nerededir? Ben yanına çağırıldım ve şöyle dedi :

Ey kardeşimin oğlu, devenin başını tut, o senindir. Sonra Bilâl'i çağırıldı ve ona şöyle dedi :

Câbir'i götür, ona bir okkiye altın ver. Ben de onunla birlikte gittim ve bana okkiyeyi verdi ve biraz da fazla verdi. Vallahi yanımda durmadan artmaya devam etti. Evimizden onun tesiri görülürdü. Ta dün başımıza gelen musibet oluncaya kadar. Harre gününü kasd ediyor. (82)

(82) Harra vak'asını kast ediyor. O vak'a ki, Medine'de Yezid b. Muâviye'nin döneminde Müslim b. Ukbe el-Merri'nin eli ile olmuştu. Ehl-i Medine onun ismini Müsrif b. Ukbe koymuştu. O hâdisenin sebebi şu idi : Medine halkı Yezid b. Muâviye'yi hal' ettiler ve Mervân b. Hakem'i ve Benî Ümeyye'yi Medine'den çıkarttılar ve kendilerine Abdullah b. Hanzala el-Ğasil'i emir kıl-

**İbn-i Yâsir ve İbn-i Bişr ve onların, Resûlullah'ın
askerlerinin bekçiliğini yapmaları ve başlarına
gelen musibet**

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana amıcam Sadaka b. Yesâr, Akil b. Câbir'den, o da Câbir b. Abdullah el-Ensari'den onun şöyle dediğini naklen haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Nahl'den Zât-i Rika gazvesine çıktık. Bir adam, müşriklerden bir adamın karısını katletti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kafile ile yoluna devam edince o kadının kocası geldi. O da seferde idi. Haberini aldığı zaman, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı içinde bir kan akıtmadıkça durmayacağına yemin etti. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izine düşerek yola çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir menzile indi ve şöyle dedi :

Bizi işte bu gecemizde hangi adam koruyacak, bekçilik yapacak? Bunun üzerine Muhâcirlerden bir adam ve Ensâr'dan da diğer bir adam seslendiler ve dediler ki :

Yâ Resûlallah, biz. Dedi ki :

O halde boğazın ağzında olunuz. Dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve onun ashâbı vâdinin boğazına inmişlerdi. Bu iki kişi, İbn-i Hîşâm'ın dediğine göre, Ammâr b. Yâsir ve Abbâd b. Bişr'dir.

İbn-i İshâk dedi ki :

O iki adam boğazın ağzına doğru yola çıktıkları zaman Ensârlı Muhâcirli'ye dedi ki :

dılar. Abdullah, babası (yani Hanzala) Uhud gününde melekler tarafından yıkanan kişidir. Onların içinde bulunan sahâbelerin büyüklerinden hiçbir kimse bu hal'e bu çıkarmaya muvâfakat etmedi. Bu Câbir'in o gündeki durumu şu idi :

O Medîne'nin sokaklarında dolaşmaya başladı. Evler yağmalanıyordu. O ise a'ma idi. Ve o maktullerin içinde ayağı kayıp düşüyor ve şöyle diyordu : «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i korkutan kimse helâk olur.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadisini kast ediyordu :

Kim Medîne'yi korkutursa benim iki yanımın arasındakini (beni) korkutmuş demektir.» Bunun üzerine onu katletmek için onun üzerine saldırdılar. Mervan da onu emânı altına aldı ve onu evine koydu. (Ravzül-Ünüf'e bak).

Gecenin hangi tarafında senin yerine bakmamı istersin, evvelinde mi sonunda mı? Dedi ki :

Evvelinde. Bunun üzerine Muhâcirli yattı ve uyudu. Ensarlı da namaz kılmaya başladı. O adam geldi. Adamın şahsını görünce onun kavminin gözetleyicisi olduğunu bildi, bir ok attı ve ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı ve yere koydu. Namazma devam etti. Sonra ona diğer bir ok attı ve ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı, bir kenara koydu ve ayakta sâbit kaldı. Sonra ona üçüncü kere iade etti ve oku ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı ve onu kenara koydu, sonra rükû ve secde etti, sonra arkadaşını uyandırdı ve şöyle dedi :

Otur, hareket etmem mümkün olmayan bir şekilde yaralanmışım.

Bunun üzerine o yerinden fırladı. O adam ise, o ikisini gördüğü zaman onların onu bildiklerini anladı ve kaçtı. Muhâcirli kişi, Ensarlı kişideki kanı görünce dedi ki :

Sübhânellah! Sana ilk attığında beni uyandırsaydın ya? Dedi ki :

Kıraat ettiğim bir sürenin içinde idim onu bitirinceye kadar onu kesmeyi istemedim, bana ok atmaya devam ettiği zaman rükû ettim ve sana bildirdim. Allah'a yemin ederim ki, şâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana emrettiği düşmanın hücumundan korkulur bir yerin nöbetini zayi etmem olmasaydı elbette o süreyi kesmeden veya bitirmemden önce canımı çıkartacaktı.

Resûlullah'ın seferden dönmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rika' gazvesinden Medine'ye geldiği zaman Cumâdel-ula'nın kalan kısmını ve cumâdel ahiri ve Receb ayını orada geçirdi.

SON BEDİR GAZVESİ

(Dördüncü sene Şâban ayında)

Resûlullah'm çıkışı

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Şa'ban ayında Bedr'e doğru Ebû Süfyan ile vâidleştikleri yerde buluşmak için çıktı ve orada indi.

İbn-i Übeyy'i Medine'nin üzerine vâli kılması

İbn-i Hişam dedi ki :

Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selûl el-Ensâri'yi Medine üzerine vâli yaptı.

Ebü Süfyan'ın, adamları ile birlikte geri dönmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Orada sekiz gece kaldı, Ebü Süfyan'ı bekliyordu. Ebü Süfyan ise Mekke halkıyla birlikte çıktı ve Zahrân bölgesinden olan Mecenne'ye indi. Halktan biri şöyle diyor : O, Usfân'a varmıştı. Sonra onun aklına, dönmek uygun geldi ve şöyle dedi :

Ey Kureyş topluluğu! O, size iyi gitmez, ancak bolluk bir senede, onda ağaçları otlatırsınız, onda süt içersiniz. Öylece savaşa gelirsiniz. Bu sene kuraklık kıtlık senesidir, ben dönüyorum o halde sizler de dönünüz.

Bunun üzerine millet döndü. Mekke halkı onlara sevik ordusu (yani kavut yiyen ordu) adını verdiler. Derler ki, siz ancak, kavut içmek için çıktınız.

Resûlullah ve Mahşi el-Damri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir'de kaldı. Onunla va'd ettikleri yerde buluşmak için Ebü Süfyan' bekliyordu. Mahşi b. Amr el-Damri ona geldi. Bu, onunla Veddân gazvesinde Beni Damre'nin başında Peygamber ile müsâlaha yapmış olan kimsedir. Ve şöyle dedi :

Ey Muhammed! Şu suyun yanına, Kureyş ile karşılaşmak için mi geldin? Dedi ki :

Evet ey Beni Damre'nin kardeşi! Eğer dilersen bununla beraber seninle bizim aramızda olan şeyi sana geri verelim (yani ahdimizi birlikte bozalım) sonra Allah seninle bizim aramızda hükmünü verinceye kadar seninle vuruşalım. Dedi ki :

Hayır vallahi ey Muhammed, sana bunu yapmaya ihtiyacımız yoktur.

**Ma'bed ve onun, Resûlullah'ı süratli giden devesi
hakkındaki şiiri**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ebû Süfyan'ı bekler olduğu halde kaldı. Ma'bed b. Ebi Ma'bed el-Huzai ona rastladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in makamını ve süratli devesini gördüğü zaman şöyle dedi :

قَدْ نَفَرْتُ مِنْ رُفْقَى مُحَمَّدٍ وَعَجُوزٍ مِنْ بَثَرٍ كَالْمَنْجَدِ
تَهْوَى عَلَى دِينِ أَبِيهَا الْأَنْدَلِ قَدْ جَعَلَتْ مَاءَ قُدَيْدٍ مَوْعِدِي
• وَمَا دَعَانُ (83) لَهَا مَعَى النَّدِ •

«Muhammed deve topluluklarından ve Yesrib'in kuru üzümüne benzeyen avcesinden (yani bir çeşit hurma ağaçlıklarından) savaşa çıkmış.
En eski babasının âdeti üzere süratli gider, benim buluşma yerim olan Kudeyd (83) suyuna varır.
Decnan (84) suyuna ise yarın kuşluk zamanı varır.»

İbn-i Revâhe'nin veya Kâb'ın Bedr hakkındaki şiiri

Abdullah b. Revâhe bu hususta aşağıdaki şiiri söyledi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Onu bana Ebû Zeyd el-Ensari Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi :

وَعَدْنَا أَبَا سُفْيَانَ بَدْرًا فَلَمْ يَحْدِ
فَأَقْبَمُ لَوْ وَأَقْبَمْنَا فَلَقِينَا
لِإِمَادِهِ صِدْقًا وَمَا كَانَ وَافِيًا
لَأَبْتِ ذِمِّهَا وَافْتَقَدْتُ أَلْوَالِيَا
تَرَكْنَا بِهِ أَوْصَالَ عُنْتَهُ وَابْنَهُ
وَعَزَّ أَبَا جَهْلٍ تَرَكْنَاهُ نَاوِيَا
عَصَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ يَدِينَكُمْ
وَأَمْرُكُمْ السَّقِيُّ الَّذِي كَانَ غَاوِيَا

(83) Kudeyd, Mekke yakınında bir mevkidir.

(84) Dacnan, Tihame bölgesinde bir dağdır.

إِنِّي وَإِنْ عَنَّتْهُنَّوِي لَتَأْتِلَ   اِنْدَى لِرَسُولِ اللّٰهِ اَهْلَى وَمَالِيَا
اَطْفَانَاهُ لَمْ تَنْدَلْهُ اِنِّيَا بِنْفِرِهِ   شَهَابًا لَنَا فِي ظِلَّةِ الْاَقِيلِ هَادِيَا

«Ebû Süfyan ile Bedir'de buluşmak üzere vadeleştik onu vadeleşme-
sinde doğru sözlü bulmadık ve o vâdini yerine getiren olmadı.

Kasem ederim ki şâyet bizimle ahdini yerine getirseydin ve bizimle
karşılaşıydın elbette mezmûm olarak ve akrabalarını kaybetmiş ola-
rak dönerdin.

Orada Utbe'nin ve onun oğlunun uzuvlarını tek tek olarak bıraktık ve
Amr's yani Ebû Cehl'i orada ikamet eder olarak bıraktık.

Allah Resûlüne isyan ettiniz, yazıklar olsun sizin âdetinize ve azgın
olan kötü işinize, yazıklar olsun.

Eğer beni levm eder kınarsanız :

«Resûlullah'a ben ve ehlim ve akrabalarım feda olsun.» diyorum.

Ona itaat ettik, içimizde onun gayrını görmedik, bizim için gecenin
karanlığında hidâyet edici yolu gösterici bir meş'ale olarak.»

Hassan'ın, Bedir hakkında şîiri

Hasan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi :

«Şam'ın akar sularını bırakımız, onların önlerine, erâk ağaçlarını otla-
yan yavru yüklü develerin ağızları gibi buzlar gelmiştir.

Birtakım adamların elleriyle ki onlar, Rablerine doğru hicret ettiler.

Gerçek yardımcılarını (ensarın) ve meleklerin elleriyle.

Âlic mevkiinin engin vâdisinden alçak yerlerinden gittiği zaman onlara
de ki yol oradan değildir.

Suyu ellerle çıkarılan Ress kuyusunun yanında develerinin yatak yer-
leri geniş olan bir yerde kendileri için çok etba olan cerrar bir ordu
ile sekiz gün kaldık.

Ortası vücûdun yarısı kadar olan atlarla ve omuzları yüksek uzun za-
yîf atlarla.

Sene boyu yaşayan arafec otunun köklerini, süratli bineklerin tır-
naklarının kenariyle söküüp çıkarır olarak görürsün.

Eğer uzun boylu kalmamızda ve arayışımızda Furat b. Hayyan'la kar-
şılaşırsak o, helâk olmuş bir rehin = tutsak olur.

Eğer ondan sonra Kays b. İmriül Kays'a rastlarsak onun renginde si-
yahlıkta şiddetli bir siyah renk artar.

Ebü Süfyan'a benden bir haber bildir ki, sen fakir beyazlardansın.»

Ebü Süfyan'ın Hassan'a karşı reddeden söylediği şiiri

Ebü Süfyan b. Hâris b. Abdulmuttalib de ona şöyle cevap verdi :

«Ey Hassân, ey hurma ile geçinen hurma yiyeenin oğlu, and olsun ki biz geniş sahraları işte böyle kat ederiz.

Biz çıktık bizim aramızda geyik yavruları kurtulamazlar.

Birbir peşine gelen koşmalarla bizden dağlara sığınsalar bile.

Biz bir deve çökme yerinden gittiğimiz oradan kalktığımız zaman, onu mevsim ehlinin yani bir panayırlar veya hacca gelmiş kalabalık insanların kalktıkları ve terkettikleri ve hayvanlarının ve develerinin izleri ve onların tersleri ve kışlarının olduğu bir yer zan edersin.

Suyu ellerle çıkartılan Ress kuyusunun yanında ikamet ettin, bizi kast ediyordun ve bizi yakın mevzilerin yanında Nahil'de terkettin.

Ekinlerin üzerinde atlarımız ve develerimiz yürüyordu, çiğnemediler, onlara yumuşak kumlar bulaşıyordu.

Sel dağı ile Fâri' dağı arasında iyi kılıçlarla ve süratli bineklerimizle üç gün kaldık.

Zan ettiniz ki kavmin kuvvetleri zayıf atlarının yanındadır.

O halde iyi atları gönderme ve sımsıkı sarıların sözünün minvali üzere onlara söyle.

Siz orada mesud oldunuz, halbuki sizin gayrınız oranın ehli = halkı idi.

Bunlar Fihri b. Mâlik'in çocuklarından süvarilerdir.

Çünkü sen eğer hatırlarsan, hicrette değilsin.

Ne de dinin ahkâmında hududlarında ve dinin şiarında ve onun şerayinde ve ahkâmında ona tâbi olan değilsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

O şiirlerden birtakım beyitler geriye kaldılar ki, biz onları kafiyelerinin muhtelif olmasındaki çirkinlikten dolayı terkettik. Bana Ebü Zeyd el-Ensari işte şu beyti haber verdi :

• خَرَجْنَا وَمَا تَنْجُو الْيَمَامِيرُ يَمِينًا •

Ve ondan sonraki Hassan b. Sâbit'e âid olan beyti şu söz içinde söyledi :

• دَعُوا فَلَجَاتِ النَّارِ قَدْ حَالَ دُونَهَا •

Ve bana ondaki şu beyti de ona âid olarak söyledi :

• فَأَبْلَغُ آبَاسِيَانِ •

DÜMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ

(H. Beşinci senesinin Rebiül-evvel ayında)

Savaşın Tarihi :

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye doğru ayrıldı ve orada birkaç ay kaldı. Nihâyet Zilhicce geçti ve müşrikler işte o Zilhicce'de geri dönüp gittiler. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden itibaren dördüncü senedir. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dümetül-Cendel'de gazveye gitti. (85)

İbn-i Urfuta'yı Medine üzerine vâli yapması

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Rebiül-evvel ayında idi ki : Medine üzerine Sıbâ b. Urfuta el-Ğıfârî'yi âmil (vâli) tâyin etti.

Resûlullah'm seferden dönüşü

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya varmadan önce döndü ve bir hile ile karşılaşmadı. Ve Medine'de senenin geri kalanını geçirdi.

---

(85) Dûme, veya Devme olarak. Medine'nin kazalarından bir yerdir. İki-ai arasında on beş gecelik mesâfe vardır. Devmî b. İsmâil ile isimlendi ki o oraya inmişti (Ravz ve Mucem el-Buldan ve Şerhi Mevâhib'e bak).

HENDEK GAZVESİ

(H. Beşinci senesi Şevval ayında)

Gazvenin Tarihi

Bize Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm dedi ki :

Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Mutalibî'den haber verdi ki o şöyle dedi :

Sonra Hendek gazvesi, H. Beşinci senede Şevval ayında oldu.

**Yahudiler'in Kureyş'i tahrik ve teşvik etmesi ve
onlar hakkında nâzil olan âyetler**

Bana Yezid b. Rûmân, Zübeyr b. Urve b. Zübeyr'in akrabalarının azadlısı ve kendisini itham etmediğim bir kimse, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den ve Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den ve Zühri'den ve Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Bekr'den ve onlardan başka âlimlerimizden naklen haber verdi.

Hepsi de Hendek savaşından söz etmişler, yalnız bazıları diğer bazılarının haber vermediğini, haber vermiştir. Demişler ki :

Hendek'te olan hâdiselerden : Yahudi bir topluluk; Sellâm b. Ebi'l-Hukayk el-Nadari, Huyey b. Ahtab el-Nadari, Kinâne b. Ebul-Hukayk el-Nadari, Havza b. Kays el-Vâili, Ebû Ammar el-Vâili, Benî Nâdir ve Beni Vail'den bir topluluk ile (ki bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı hizibleri = kabileleri tertib eden kimselerdir) çıktılar. Nihâyet Mekke'ye Kureyş'in yanına geldiler ve onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harb etmeğe dâvet ettiler ve dediler ki :

Biz ona karşı yakında sizinle beraber olacağız. Onun kökünü kurutuncaya kadar. Kureyş de onlara dedi ki :

Ey yahûdiler topluluğu! Siz ilk ehl-i kitapsınız ve Muhammed ile ihtilâf ettiğimiz şeyi bilirsiniz. Acaba dinimiz mi hak yoksa onun dini mi? Dediler ki :

Bilâkis sizin dininiz onun dininden hayırlıdır ve siz ondan haka daha yakınsınız.

İşte bunlar, Allah Teâlâ'nın, haklarında şu âyetini inzâl buyurduğu kimselerdir.

«أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجَنَّةِ وَالطَّاعُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا . أُولَئِكَ الَّذِينَ
لَعَنَهُمُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ نَجِدَ لَهُ نَصِيرًا»

«Kendilerine kitâb verilmiş olanların, puta ve şeytana kanıp, inanıp, inkâr edenlere : «Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar» dediklerini görmedin mi? İşte Allah'ın lânetledikleri onlardır. Allah'ın lânetlediği kişiye asla yardımcı bulamayacaksın.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar :

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ آثَانِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ»

«Yoksa Allah'ın bol nimetinden nasıplarını verdiği kişileri mi çekemiyorlar?»

«فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا . فَتَنَّهُمْ
مِّنْ أَمْنٍ يَدِ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ ، وَكَفَىٰ بِمَعْصَمٍ سَعِيرًا»

«Oysa İbrâhîm âilesine Kitâb ve hikmet verdik, onlara büyük hükümlerlik bahsettik. Onlardan ona inananlar ve yüz çevirenler vardı. Çılgın bir alev olarak cehennem yeter.»

Yahûdiler'in Çatafan'ı teşvik etmeleri

Yahudiler bu sözleri Kureyş'e söyledikleri zaman, onları sevindirdi ve onları Resûlullah'a karşı çağırdıkları savaş için kendilerine bir istek geldi. Bu savaş için toplandılar ve hazırlık yaptılar. Sonra o yahudi topluluğu çıktı, Kays, Aylan'dan olan Çatafan'a geldiler. Ve onları da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harp etmeğe çağırdılar ve onlara haber verdiler ki yakında ona karşı kendileriyle sizinle beraber olacağız. Kureyş de bu konuda onlara tâbi olacaktır. Bunun üzerine Çatafan onlarla beraber savaş için toplandı.

Müşrik ahzab'ın çıkışı

İbn-i İshâk dedi ki :

Bunun üzerine Kureyş çıktı. Onların yöneticisi Ebû Süfyan b. Harb idi. Câfân da çıktı. Onların kumandanı ise Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr idi. Bunlar, Beni Fezâre ile birlikte çıktılar. Hâris b. Avf b. Ebi Hârise el-Mürri de Beni Mürre ile birlikte çıktı. Mis'er b. Ruhayle b. Nüveyre b. Tarîf b. Sühme b. Abdullah b. Hilâl b. Halâve b. Eşce' b. Reys b. Câfân da Eşce'den olan kavminden kendisine tâbi olanlar ile birlikte çıktı.

Hendek'in kazılması ve münâfıkların, mü'minlerin şevkini kırmaya çalışmaları

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların savaş için icma ettiklerini işittiği zaman Medine etrafında hendek kazdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanları sevaba terğib ve teşvik için bizzat kendisi çalıştı ve onunla birlikte müslümanlar da çalıştılar. Resûlullah ile beraber devam ettiler. Münâfıklardan birtakım adamlar, bu işte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve müslümanlardan geri kaldılar ve zayıfca çalışmakla gizlenmeğe başladılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir bilgi olmaksızın ve izin olmaksızın âilelerine sıvışıp gitmeğe başladılar. Halbuki müslüman bir adama kendisinden kurtuluş olmayan bir ihtiyaç baş gösterdiği zaman, bu ihtiyacını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikrederdi, ihtiyacını gidermek için ondan izin isterdi, o da ona izin verirdi. Hâcetini kaza edip yerine getirdiği zaman oradaki işinin başına dönerdi. Ve bunu Allah rızası için yapardı.

Hendek'te mü'min olsun, münâfık olsun çalışanlar hakkında nâzil olan âyetler

Bunun üzerine Allah Teâlâ işte o mü'minler hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu :

« إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ
لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ، إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

وَرَسُولِهِ ، فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِيَتَخَصَّ شَأْنَهُمْ فَاذْنِ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ ، وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ
 اللَّهُ ، إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ .

«Doğrusu Allah'a ve Peygamberine inanan mü'minler, Peygamberle berâber bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler. Ey Muhammed! Senden izin isteyenler, Allah'a ve Peygamberine inananlardır. Bâzı işleri için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver, Allah'dan, onların bağışlamalarını dile. Allah şüphesiz bağışlar, merhamet eder.»

İşte bu Ayet, müslümanlardan Allah rızası için Allah'a ve Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat edenlerin hakkında nâzıl oldu.

Sonra Allah Teâlâ, işten gizlice çekip giden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin almaksızın gitmekte olan münâfıkları kasd ederek şöyle buyurdu :

« لَا يَخْفَا دُعَاءُ الرُّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُّعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ، قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ
 الَّذِينَ يَسْتَلُونُ مِنْكُمْ لَوْ آذَا ، فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ
 فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ .

«Peygamberin çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Allah, içinizden sıvışıp gidenleri şüphesiz bilir. O'nun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.»

İbn-i Hîşâm'ın bazı garîb kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Livâz : Kaçma esnasında bir şeyi gizlemektir. Hassan b. Sâbit şöyle dedi :

وَقُرَيْشٌ تَفَرُّ مِنَّا لَوْ آذَا أَنْ يُقِيمُوا وَخَفَتْ مِنْهَا الْهَلُومُ

«Kureyş bizden kaldıklarını gizleyerek kaçarlar, onların akılları hafiftir.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir, ki onu Uhud gününün şiirleri içinde zikr etmiştim.

«أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ»

•Dikkat edin; göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. O, içinde bulunduğunuz durum da..»

İbn-i İshâk dedi ki : Doğru veya yalan, ne ki varsa..

«وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا، وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

•Kendisine döndürüleceğiniz günü de gerçekten bilir. Onlara işlediklerini haber verir. Allah her şeyi bilir.»

تَمَّاهُ مِنْ بَعْدِ جَبَلِ عَمْرَا وَكَانَ قَبَائِسَ يُؤْمَا ظَهْرَا

Müslümanların Hendek hafriyatında tekerleme söylemeleri

Müslümanlar, hendeği sağlamlaştırmaya kadar çalıştılar. Cuayl adında bir adamı konu edinerek söylediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama Amr ismini koydu. Sahabeler :

Cuayl'den sonra ona Amr ismini verdi.

O böylelikle yoksullara güç = (zahr) verdi.

diye söylüyorlardı. Amr'a vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Amr diyordu. Zahr'a vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zahr diyordu. (Yani şiirin sonunda sahâbelere bir tek kelime ile katılıyordu. Seslerinin ahengine aheng katılıyordu.)

O gün zâhîr olan mucizeler

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Handek'in kazılmasında bana varan birçok mucizeler oldu. Allah Teâlâ'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tastik ve onun nübüvvetini tahkik için büyük bir ibret vardır. Müslümanlar bunu ayan beyan gördüler.

Sert yerin yumuşaması

Bana gelen hadislerden biri de : Câbir b. Abdullah'ın şu rivâyetidir.

Handek'in kazılmasında sert bir yer onlara çetin geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu anlattılar. O da bir kab su istedi. Onun içine üfledi sonra Allah'ın dilediği bir duâ ile duâ etti. Sonra bu suyu işte o sert yerin üzerine akıttı. Orada hâzır bulunan bir kimse şöyle diyor :

Onu hak ile Peygamber olarak gönderen Allah'a kasem ederim ki, orası dağıldı kumluk gibi oldu. Öyle ki ne bir kazmayı ne de bir demir küreği geri çevirmiyordu.

Beşir'in kızının hurmasındaki bereket

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Said b. Mina haber verdi ki ona şu haber verilmiş :

Beşir b. Sa'd'ın kızı (ki bu Numan b. Beşir'in kız kardeşidir) dedi ki :

Beni, anam Amre bint-i Revâhe çağırdı ve bir avuç hurmayı elbisemin içinde bana verdi. Sonra «Ey kızcağım, bunu babana ve dayın Abdullah b. Revâheye, yemek için götür, dedi. Dedi ki :

Ben de onu aldım götürdüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladım. Ben babamı ve dayımı arıyordum. Bana dedi ki :

«Ey kızcağım bana gel. Seninle beraber olan şey nedir?» Dedim ki :

Yâ Resûlallah, bu bir hurmadır, anam beni bununla, babam Beşir b. Sad ve dayım Abdullah b. Revâheye yemeleri için gönderdi.

«Getir onu», diye buyurdu. Ben de onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki avucunun içine döktüm, avuçlarını doldurmadı. Sonra bir bez getirilmesini emr etti. Bez onun için yere serildi. Sonra hurmayı onun üzerine koydu ve bezin üstünde dağıttı. Sonra onun yanındaki birisine şöyle dedi :

Hendek ehline «yemeğe geliniz», diye çağır. Bunun üzerine Hendek ehli oraya toplandılar ve yemeğe başladılar. Ve hurmalar artmağa başladı, hattâ ehli Hendek doyduğu halde hurmalar bezin etrafından yere dökülüyorlardı.

Câbir'in taamundaki bereket

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Said b. Mina, Câbir b. Abdullah'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hendek'te çalıştık. Benim zaif küçük bir koyunum vardı. Dedim ki :

Vallahi keşke onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kebab yapsaydık. Bunun üzerine hanıma emrettim. O bizim için arpadan bir un öğüttü ve bizim için ekmek yaptı. İşte o koyunu boğazladım. Onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kebab yaptık. Dedi ki :

Akşamladığımız ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hendekten ayrılmayı istediği zaman (biz yalnız gündüz çalışıyorduk, akşamladığımız zaman ailemize evlerimize dönüyorduk) Dedim ki :

Yâ Resûlallah! Senin için, bizim yanımızda olan bir küçük koyunu kebab yaptık ve onunla birlikte de işte bu arpa ekmeğinden bir şey yaptık. Ben arzu ediyorum ki benimle beraber benim evime gelesin. Ancak benimle birlikte yalnızca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelmesini istiyorum.» Bunu ona söylediğim zaman dedi ki :

«Evet, olur.» Sonra bir bağrıciya emretti ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Câbir b. Abdullah'ın evine gidiniz. Dedim ki :

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Ne yapacağız. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi ve onunla birlikte millet de geldi. Oturdu, biz de o kebabı ona çıkarttık. Besmele çekti, sonra yedi ve millet de birbir peşine ona geldiler, her bir gurup yemeklerini bitirdiği zaman kalktılar ve diğer gurup geldiler, nihâyet bütün ehli hendek o kuzuyu bitiremedi.

Allah'ın, Resûlüne, feth e dâir gösterdiği şeyler

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Selmân el-Farisi'den haber aldım ki o şöyle dedi :

Hendek'den bir bölüme vurdum. Bir kaya bana karşı katı geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bana yakın bir yerde idi. Vurduğumu ve yerin bana sert geldiğini görünce indi, elimden kazmayı aldı bir darbe ile oraya vurdu ki kazmanın altından bir parıltı parladı. Sonra bir darbe daha indirdi ve onun altından diğer bir parıltı parladı. Sonra üçüncü bir darbe daha vurdu ve onun altından diğer bir parıltı daha parladı. Dedim ki :

Babam ve anam sana fedâ yâ Resûlallah! Kazmanın altından, sen vurdukca parladığını gördüğüm şey nedir? Dedi ki :

Ey Selmân sen onu gördün mü? Dedim ki :

Evet. Birinciye gelince Allah bana onunla Yemen'i fethetti. İkinciye gelince Allah onunla bana Şam ve batıyı fethetti. Üçüncüye gelince Allah onunla bana doğuyu fethetti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim bir kimse Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki o, işte bu memleketler Ömer ve Osman zamanında ve ondan sonra feth olundukları zaman şöyle diyordu :

Aklınıza gelen yerleri feth ediniz. Ebû Hüreyre'nin nefsi elinde olan Zâta kasem ederim ki, siz hiçbir şehir feth etmediniz ve kıyamete kadar da hiçbirini feth etmeyeceksiniz ki, ancak Allah Sübhânehu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bundan önce onların anahtarlarını vermemiş olsun.

Kureyş'in Medine'ye inmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hendeğin işini bitirdiği zaman Kureyş geldi ve saf Arap olmayanlardan ve onlara tâbi olan Benî Kinâne ve ehl-i Tihâme'den on bin kişi ile Cürûf ile Züğâbe arasında Rume'den sellerin toplandığı yere indiler. Catafan ve Necid halından onlara tabi olanlar geldiler ve Zeheb-i Nekma'da, Uhud'un tarafına doğru olan bu yerde indiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar çıktılar ve arkalarını Sel' dağına verdiler. Resûlullah müslümanlardan üçbin kişi ile çıktı ve ordugâhını işte orada kurdu. Hendek onunla düşman arasında idi.

**İbn-i Ümm-i Mektûm'u Medine üzerine âmil
(vâli) kılması**

İbn-i Hişâm dedi ki :

Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm'u âmil kıldı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Çocuklar ve kadınlar için emretti ki kalelere = yüksek evlere sokulsunlar.

**Huyey, Kâb'ı Resûlullah ile ahdini bozması üzerine
sürüklemesi**

Allah'ın düşmanı Huyey b. Ahtab el-Nadari çıktı ve Kâb b. Esed el-Kurezi'ye Beni Kureyze'den andlaşma yapana geldi. Kâb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kavmine karşı musalaha yapmıştı, onunla akidleşmiş ve ahidleşmişti. Kâb, Huyey b. Ahtab'ı işitince ona karşı kalesinin kapısını kitledi. O ise ondan izin istedi. O da ona kapıyı açmaktan imtina etti. Bunun üzerine Huyey şöyle bağırdı :

Ey Kâb, sana yazıklar olsun! Bana kapıyı aç. Dedi ki :

Ey Hüey sana yazıklar olsun! Şüphesiz sen uğursuz bir adam-sın ve ben Muhammed ile ahidleşmişimdir. Benimle onun arasında olan şeyi bozucu değilim. Ondan ancak vefâ ve doğruluk sadâkat gördüm. Dedi ki :

Sana yazıklar olsun! Bana kapıyı aç seninle konuşacağım. Dedi ki :

Ben açan maçan değilim. Dedi ki :

Vallahi benim önüme kapıyı kitlemedin, ancak senin yemeğini yemenden korktuğun için kitledin. Böylelikle onu kızdırdı. Ona kapıyı açınca o şöyle dedi :

Ey Ka'b yazıklar olsun sana! Sana zamanın izzetini ve yüksek bir denizi getirdim. (86) Sana Kureyş'i getirdim. Kumandanları ile ve liderler ile beraber... Onları Rûme'den sellern toplandığı yere indirdim. Gatafan'ı getirdim. Kumandanları ve liderleri ile beraber... Ve onları, Uhud yanına Zeneb-i Nakma'ya indirdim. Benimle «Muhammed'in ve onunla beraber olanların kökünü kurutmamıza kadar sabit kadem olacaklar», diye andlaştılar. Ka'b ise ona şöyle dedi :

(86) Denizden kasıt çok adamlardır.

Hayır, vallahi bana zamanın zilletiyle ve ince susuz bir bulutla geldin. Böyle bulutlar şimşek çakar, yıldırım saçar, halbuki onda bir şey yoktur. Yazıklar olsun sana ey Huyey. Beni ve benim, üzerinde bulunduğum şeyi bırak, çünkü ben Muhammed'den, ancak doğruluk ve vefâ gördüm. Huyey, Kâb'ı ikna etmek için çalışmaya devam etti. Nihayet Allah adı üzerine ondan bir sözleşme aldı, şöyle ki :

And olsun, eğer Kureyş ve Gatafan geri dönerlerse ve Muhammed'e bir musibet erdirmezlerse ben seninle birlikte senin kalene gireceğim ki sana isâbet eden şey bana da isabet etsin. Sonra Kâb b. Esed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yaptığı sözleşmesini bozdu ve onunla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arasında o sözleşmeden beri oldu.

Resûlullah'ın, Kâb'ın ahdi bozmasını araştırması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve müslümanlara haber verdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd b. Muâz b. Numân'ı gönderdi. O, o zaman Evs'in efendisi idi. Yine Sa'd b. Ubâde b. Düleym'i de gönderdi. Bu, Beni Sâide b. Kâb b. Hazrec'den biri idi. Bu o zaman Hazrec'in efendisi idi. Bunlarla birlikte de Abdullah b. Revâha vardı. Bu, Beni Hâris b. Hazrec'in kardeşidir; bir de Havvât b. Cübeyr'i gönderdi. Bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Ve şöyle dedi :

Gidiniz ve bakınız o kavimden bize varan haber gerçek midir değil midir? Eğer gerçek ise bana bileceğim bir işaretle (parola ile) bildiriniz. Milletin kuvvetlerini za'fa uğratmayınız. . Eğer bizim ile kendileri arasındaki andlaşmada vefa üzere iseler, onu millete aşikâr ediniz. Bunun üzerine çıktılar ve onlara geldiler ve onları, kendilerine ulaşan haberler arasında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıkları en kötü hal üzere gördüler. Onlar dediler ki :

Resûlullah kim imiş? Bizimle Muhammed arasında ne bir andlaşma ne de bir sözleşme vardır. Bunun üzcrine Sa'd b. Muâz onlarla sövüştü, onlar da onunla sövüştüler. O sert bir adamdı. Sa'd b. Ubâde de ona şöyle dedi :

Onlarla sövüşmekten kendini beri al, bizimle onların arasında olan şey sövüşmekten daha büyüktür. Sonra Sa'd ve öteki Sa'd ve kendileriyle beraber olanlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'e döndüler ve ona selâm verdiler sonra Adel ve Kare'dir, dediler. Yani Adel ve Kare kabilelerinin, Recî kuyusuna giden Hubeyb ve arkadaşlarına yaptıkları hiyanet gibi hiyanet yapmışlar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Allâhü ekber, ey müslümanlar topluluğu, müjdelenin!

Müslümanlarda yayılan korku ve münâfıkların nifaklarının zuhur etmesi

İşte o esnada belâ büyüdü ve korku şiddetlendi. Düşmanlar her taraftan geldiler. Mü'minler büsbütün bir zan içine düştüler. Bâzı münâfıklardan nifâk zâhir oldu ve Muattib b. Kuşeyr, (ki bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir) şöyle demeğe başladı. Muhammed bize Kısra'nın ve Kayser'in hazinelerini yememizi va'd ediyordu. Bu gün ise bizden birimiz kazayı hâcetini def için giderken kendi için emin olamıyor.

İbn-i Hişâm'ın, Muattib'in nifâkı hakkındaki görüşü

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana ehli ilimden kendisinc güvendiğim birisi «Muattib b. Kuşeyr münâfıklardan değildi» dedi ve onun ehli Bedr'den olduğunu delil gösterdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve hattâ Evs b. Kayzi (ki bu Beni Hârise b. Hâris'den biridir) kavminden bir cemaat namına şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, bizim evlerimiz düşmana açıktır. Çıkıp evlerimize dönmemize izin ver. Çünkü evlerimiz Medine'nin dışındadır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ona karşı duran müşrikler yirmi küsur gece bir aya yakın bir zaman kaldılar, aralarında bir harb olmadı ancak ok ile atışma ve kuşatma oldu.

Resûlullah kendisiyle Câtâfan arasında musalaha yapmak istemesi ve sonra ondan vazgeçmesi

Milletin üzerine belâ şiddetlendiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Asım b. Ömer b. Katâde'nin ve itham etmediğim birinin, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihâb ez-Zühri'den naklen bana bildirdiğine göre) Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr'e

ve Hâris b. Avf b. Ebi Hâris el-Mürri'ye (ki bu ikisi Câtafan'ın yöneticileridirler) haber gönderdi ve onlara, askerleriyle beraber kendilerinden vazgeçip geri dönmeleri karşılığında, Medine'nin meyvalarının üçte birini vermek istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile o iki reis arasında sulh cereyan etti. Hattâ sözleşmeyi yazdılar. Ne şehâdet ne de sulh azmi gerçekleşti. Yalnız birbirini ikna etmeye çalıştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözünü yerine getirmek istediği zaman Sa'd b. Muâz'a ve Sa'd b. Ubâdeye haber gönderdi. Bunu onlara zıkr etti. Bu hususta onlarla istişâre etti. Onlar da ona şöyle dediler :

Yâ Resûlallah, yapmamızı istediğin bir şey midir, yoksa yapmamız gereken Allah'ın sana emr ettiği bir şey midir? Yoksa yalnız bizim için yaptığın bir şey midir?

Hayır, bilâkıs onu sizin için yapıyorum. Vallahi bunu ancak şunun için yapıyorum; Gördüm ki Arap bir tek yaydan size atıyorlar, ve her bir yandan size karşı şiddetlenmişlerdir. Bu durumda istedim ki, onların şevketlerini sultalarını bir dereceye kadar sizden kırayım. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz ona dedi ki :

Yâ Resûlallah, biz ve onlar Allah'a şirk koşan ve putlara ibâdet eden bir kavim idik. Ne Allah'a ibâdet ediyorduk ne de onu tanıyorduk. Onlar oradan (Medine'den) bir hurmayı dahi ancak misafireten veya satın alarak yiyebiliyorlardı. Allah bize İslâmı ikrâm ettiği ve bizi ona hidâyet ettiği ve bizi seninle ve İslâmla aziz kıldığı zaman mı mallarımızı onlara vereceğiz? Vallahi bizim buna ihtiyacımız yoktur. Vallahi onlara ancak kılıç veririz. Taki Allah bizimle onların arasında hükümünü versin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Hadi bildiğin gibi yap. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz sahifeyi eline aldı ve onda bulunan yazıyı sildi. Sonra şöyle dedi :

Hadi bize karşı bütün güçleriyle çalışsınlar.

Müşriklerden bir topluluğun hendeği geçmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Düşmanlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanları muhasara altında tuttular. Fakat aralarında savaş olmadı. Ancak Kureyş'den birtakım süvariler müstesna. Onlardan biri Amr b. Abd-i Vüdd b. Ebi Kays'dır, ki bu Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşidir.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki : Amr b. Abd b. Ebi Kays'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ve İkrime b. Ebi Cehl el-Mahzümi ve Hubeyre b. Ebi Vehb el-Mahzümi ve Şair Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs, ki bu, Beni Muhârib b. Fihr'in kardeşidir, savaş için giyinip kuşandılar, sonra atlarının üzerinde çıkıp gittiler. Ta Beni Kinâne'nin konaklarına vardılar ve şöyle dediler :

Ey Beni Kinâne harb için hazırlanınız, yakında bu günün süvâ-rilerinin kim olduğunu bileceksiniz. Sonra atları ile süratlice gittiler ve nihâyet hendek üzerinde durdular. Hendeği gördükleri zaman şöyle dediler :

Vallahi bu elbette kurulmuş bir hiledir. Arablar böyle bir şey bilmiyorlardı.

Selman ve onun hendeğin kazılmasına fikir vermesi

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki : Selman el-Fârîsi, hendek hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fikir verdi. Bana bir ehli ilim haber verdi ki : Hendek gününde muhâcirlere şöyle dediler :

Selmân bizdendir. Ensâr da dediler ki :

Selmân bizdendir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Selman bizdendir, ehli beyttendir», dedi.

Ali'nin Amr b. Abd-i Vüdd'ü katletmesi ve onun bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra o kureyşliler Hendekten dar bir yeri kasd ettiler ve atlarını vurdular. Atlar oradan şiddetle girdiler. Atlarla hendek ile Sel'dağı arasındaki çorak toprakta dolaşılar. Ali b. Ebi Tâlib, (Aley-hisselâm), kendisiyle beraber müslümanlardan birtakım kişilerle birlikte çıktı. Onlara karşı onların atlarını şiddetle girdirdikleri gediği tuttular. Atılar onların cihetine doğru süratle gelmeğe başladılar. Amr b. Abd-i Vüdd, Bedir gününde savaşmıştı. Hattâ hareket edemeyeceği bir vaziyette yara almıştı. Uhud gününde hâzır bulunmadı. Hendek günü olduğu zaman, savaşa katıldığının görülmesi için alâmetlenmiş olarak çıktı. O ve atı durduğu zaman :

Kim mübareze edecek? dedi. Ali b. Ebi Tâlib çıktı ve şöyle dedi :
Ey Amr, sen Allah'a söz vermiştin ki Kureys'den herhangi biri seni iki şeyden birine çağırırsa illâ birini yaparsın. O da :

Evet, dedi. Ali ona dedi ki :

Ben seni Allah'a ve O'nun Resûlüne ve İslâm'a çağırıyorum. Dedi ki :

Benim bunlara ihtiyacım yoktur. Ali dedi ki :

Ben seni yerde vuruşmaya dâvet ediyorum. O dedi ki :

Niçin yâ kardeşimin oğlu? Vallahi seni katletmeyi istemiyorum. Ali ona dedi ki :

Fakat vallahi ben seni öldürmeyi istiyorum. Bunun üzerine bu esnada Amr kızdı ve atından şiddetle kendini attı ve atını durdurdu ve onun yüzüne vurdu sonra Ali'nin üzerine geldi. Böylece ikisi savaş sahasına indiler dolaştılar vuruştular. Ali (Radiyallâhü anh) onu katletti. Onların atları yenilgiye uğramış olarak çıktılar. Nihâyet hendekten kaçarak gittiler.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvânüllâhi aleyh), bu hususta şöyle dedi :

نَصَرَ الْحِجَارَةَ مِنْ سَفَاهَةٍ رَأَيْهِ وَنَصَرْتُ رَبَّ مُحَمَّدٍ بِصَوَائِي
فَعَدَدْتُ حِينَ تَرَكَهُ مُتَجِدِّلاً كَالْحَذِيعِ بَيْنَ دَكَاذِكِ وَرَوَائِي
وَعَفَفْتُ عَنْ أَنْوَابِهِ وَلَوْ أَنَّنِي كُنْتُ الْقَطْرِ بَرْنَى أَنْوَابِي
لَأَحْبَبْتُ اللَّهَ خَاذِلَ دِينِهِ وَتَبَيَّيْتُهِ يَا مَعْشَرَ الْأَخْرَابِ

Görüşünün sefililiğinden dolayı taşlara yardım etti, ben ise isabetimle Muhammed'in Rabbi'ne yardım ettim.

Böylece :

Onu yumuşak kumlarla yüksek sarp yerlerin arasında hurma ağacının dalları gibi yere yatık olarak bıraktığım zaman hendeği tıkağım.

Elbiselerinden istemeyerek ifsetimi korudum, şayet ben iki yanıma almış olsaydım beni elbiselerimden soyardı.

Ey ahzab topluluğu, Allah'ı, dininden ve peygamberinden yardımı terkeceğini asla zan etmeyiniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilmi ehlinin ekserisi, onun, Ali b. Ebi Tâlib'e âid olduğunda şübhe ederler.

Hassan'ın, İkrime'nin kaçması hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

İkrime b. Ebi Cehl o günde mızrağını attı. O Amr'ın ölümünden dolayı hezimete uğramıştı. Hassan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi :

فَرَّ وَالْقَى لَنَا رُحْمَهُ تَلَّتْ عِزِّكَ لَمْ تَقْمَلِ
وَوَلَّيْتَ تَعْدُو كَعَدُو الظَّلْمِ مَإِنْ نَجْوَى عَنِ الْمَدَلِ
وَلَمْ تَلَقْ ظَهْرَكَ^(۱) مُسْتَانَا كَانَ فَكَاكَ هَا فُرْعُلِ

«Kaçtı ve bize mızrağını attı, ya İkrime! Belki yapmamışsın...

Ve yoldan sapmadıkça küçük deve kuşunun koşması gibi koşarak geri döndün.

Sanki senin kafan küçük sırtlanın kafası gibidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Metinde geçen Fur'ul: Sırtlanın küçüğüdür. Bu beyitler onun beyitleri içindedir.

Hendek gününde müslümanların şîarı (parolası)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Hendek ve Beni Kurayza günündeki şîarı şu idi :

«Hâ mim, la yünsarûne» (hâimim, muzaffer olmazlar).

Sa'd b. Muâz'ın durumu

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Beni Hârise'nin kardeşi şöyle haber verdi :

Mü'minlerin anası Âişe, Hendek gününde Beni Hârise'nin kale-sinde idi. Orası Medine kalelerinin en muhafazalı idi. Sa'd b. Muâz'm anası da kalede idi. Âişe dedi ki :

Bu, bizim üzerimize hicab vurulmadan (tesettürden) önce idi :

Sa'd, üzerinde kısa, yukarı kalkmış bir zırh olduğu halde geçti. O zırhdan kolunun hepsi çıkmıştı ve elinde de mızrağı var idi. Mızrağını hızlıca sallıyor ve şöyle diyordu :

لَمْ تَقِيلَا بِشَدِّ الْمِجَا حَمَلٍ لَا بَأْسَ بِالْمَوْتِ إِذَا حَانَ الْأَجَلُ

«Biraz bekle ki Cemel harpte hazır bulunsun.

Ecel geldiği zaman ölümde bir sakınca yoktur.»

Anası ona şöyle dedi :

Gerçek, ey oğlum, vallahi gecikmiş bulunuyorsun. Âişe :

Ben de ona dedim ki :

Ey Sa'd'in anası, vallahi elbette Sad'in zırhının bundan daha mükemmel olmasını arzu ederdim. Anası dedi ki :

Okun isâbet ettiği noktadan onun için korkuyorum.

Sa'd b. Muâz bir ok ile vurulmuştu. Ondan koldaki bir damar kesilmişti.

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin verdiği habere göre ona Hibbân b. Kays b. Arika ok atmıştı. Bu kişi Beni Âmir b. Luayy'dan biridir. Ona vurduğu zaman :

«Bunu benden al ben Arika'nın oğluyum.» dedi. Sa'd ona dedi ki :
Allah senin yüzünü cehennemde terletsin.

Ey Allah'ım eğer Kureyş ile savaştan bir şey geriye bıraktı isen beni yaşat. Çünkü senin Resûlüne eziyet veren onu yalanlayan ve onu memleketinden çıkartan bir kavim ile savaşmayı sevdiğim kadar hiçbir şeyi sevmiyorum. Ey Allah'ım eğer bizim ile onların arasında savaşı durdurdun ise bu darbeyi benim için bir şehâdet kıl ve Beni Kurayza'nın yıkılışını gözüm görmedikçe beni öldürme.

Üsâme'nin şiiri delâlet eder ki, Sa'd'ı o adam katletti

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim biri Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den naklen haber verdi ki o şöyle diyordu :

O gün Ebû Üsâme el-Cuşemi'den başkası Sa'd'e vurmadı. Bu, Beni Mahzûm'un halifidir.

Ebü Üsâme, bu hususta İkrime b. Ebi Cehl için bir şiir söyledi :

أَعِزَّكَمَ هَلَا لِمَتْنِي إِذْ تَقُولُ لِي   فَذَلِكَ بِأَطْلَمِ الدِّينَةِ خَالِدُ
أَأَسْتُ الَّذِي أَلَزَمْتُ سَعْدَ أُمِّ رَثَةٍ^(*)   لَهَا بَيْتٌ أَثْنَاءَ الرَّافِقِ عَلِيدُ
فَقَفَى نَحْبَهُ مِنْهَا سَمِيدٌ فَأَعْوَلْتُ   عَلَيْهِمُ السُّطْرُ الدَّارِيُّ التَّوَاهِدُ
وَأَنْتَ الَّذِي دَاغَتْ عَنْهُ وَقَدْ دَعَا   عُيَيْدَةً جَمْعًا مِنْهُمْ إِذْ يُكَايِدُ
عَلَى حِينٍ مَا مُمْ جَائِرٌ عَنْ طَرِيقِهِ   وَآخِرُ مَرْغُوبٍ عَنِ الْقَعْدِ قَاصِدُ

«Ey İkrime bana, «Hâlid Medine'nin kalelerini sana feda etti» dediğin zaman beni kınasaydın ya.

Sa'd'e vurup dirsekler arasında damardan kan fışkırtan ben değil miyim?

Böylece Saidcik ölümüne kavuştu göğsü yükselmiş bekar kızlar saçına ak düşmüş ihtiyar ile beraber yüksek sesle ona ağladılar.

Sen misin onu koruyan.

Halbuki Ubeyde, işler sarpa sarıldığı zaman onlardan bir topluluğu dâvet etmişti.

Onlar onun yolundan saptıkları ve diğer taraftan, bir kasd eden kasd etmekten korkmuş olduğu zaman...»

İbn-i Hişâm'ın görüşüne göre Sa'd'in katili

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki : Sa'd'i vuran kimse, Hefâce b. Âsım b. Hibbân'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbâd'dan naklen şöyle haber verdi :

Safiyye, Hassan ve onun, Hassan'ın korkaklığı hakkında zikr ettiği

Safiyye bint-i Abdulmuttalib Hassân b. Sâbit'in kalesi Fâri'de idi. Dedi ki :

Hassân b. Sâbit, kadınlar ve çocuklarla birlikte orada bizimle beraber bulunuyordu.

Yahudilerden bir adam bizim yanımıza geldi. Kaleyi dolaşıp durmaya başladı. Benû Kurayza harp açmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile aralarında olan ilişkileri kesmiştiler. Bizimle onların arasında bizi koruyacak bizi müdâfaa edecek bir kimse yoktu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar ise düşmanlarının karşılarında idiler. Eğer bize bir gelen gelmiş olsaydı, onlar düşmanlardan ayrılıp bize gelemiyorlardı. Ben de dedim ki :

«Ey Hassân, işte bu yahudi, gördüğün gibi, kaleyi dolaşıyor, val-lâhi ben, bunun, arkamızdaki yahudilere bizi göstermeyeceğinden emin değilim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı da bizimle ilgilenemiyorlar. İn onu katlet. Hassân da dedi ki :

Ey Abdulmuttalib'in kızı! Allah senin iyiliğini versin, vallahi sen biliyorsun, ben bu işi yapacak bir kimse değilim. Safiyye dedi ki :

Hassan bana böyle söylediği zaman ve orda bir şey görmediğimde belimi bağladım, sonra bir direk aldım kaleden indim, o yahudiye direk vurdum. Onu katlettim. Can verdiğinde, kaleye döndüm ve dedim ki :

Ey Hassân, in de onun techizatını soy al. Onun erkek oluşundan başka hiçbir şey onu soymaktan beni men etmedi. Hassan da dedi ki :

Onu soymaya ihtiyacım yoktur ey Abdulmuttalib'in kızı! (87)

Müşrikleri, müslümanlardan caydırmak için Nuaym'in çalışmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashâbı, düşmanlarının onlara karşı birbirine yardım etmelerinden ve her taraftan on-

---

(87) Süheylî dedi ki : «Bu haber, millet içinde şöyle yorumlanır. Hassân şiddetli bir korkaklıkla korkak idi. Bazı âlimler bu meseleyi atıp inkâr ediyorlar. Çünkü senedi kesik bir hadistir. Diyorlar ki : Şâyet bu sahîh olsa idi elbette Hassân korkaklıkla hicv olunurdu. Çünkü o Dirâr, İbn-i Zibe'râ ve başkaları gibi şâirleri hicvediyordu. Onlar da onu nakz ediyorlar ve ona karşı red cevaplarında bulunuyorlardı. Onlardan hiçbirisi ne onu korkaklıkla ayıpladı, ne de onunla damgaladı. Bu, İbn-i İshâk'm rivâyetinin zafiyetine delâlet eder. Eğer hadise sahîh ise muhtemeldir ki Hassân o günde savaşa katılmaktan onu men eden bir hastalık ile hastalanmış olsun. Bu yapılan tevillerin en iyisidir. Bunun sahîh olmasını inkâr edenlerden birisi de Ebû Ömer (Rahimehullah) olup kendi kitâbı olan Dürer'de bunu inkâr etmiştir.»

lara saldırmalarından dolayı Allah'ın vafsettiği korku ve şiddet içinde kaldılar.

Sonra Nuaym b. Mes'ud b. Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfud b. Hilâl b. Helâve b. Eşce, b. Reys b. Ğatafan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, şüphesiz ben müslüman oldum ve kavmim benim müslüman olduğumu henüz bilmiyorlar. Bana dilediğin şeyi emret. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

Sen ancak bizim içimizde bir tek adamsın, eğer gücün yeterse aralarına gir onları dağıt. Çünkü harb bir hiledir. Bunun üzerine Nuaym b. Mes'ud çıktı ve Beni Kureyze'ye gitti. Câhiliye'de onların dostu idi. Dedi ki :

Ey Beni Kurayza, benim size olan dostluğumu bilirsiniz ve hasseten benimle sizin aramızda olan şeyi bilirsiniz. Dediler ki :

Doğru söyledin, seni ittiham etmiyoruz. O da onlara dedi ki :

Kureyş ve Ğatafan sizin gibi değillerdir. Belde, sizin beldenizdir. İçinde mallarınız, çocuklarınız ve kadınlarınız bulunmaktadır. On-
dan başka bir yere gitmeye gücünüz yetmez. Kureyş ve Ğatafan ise Muhammed ve onun ashâbiyle savaşmak için gelmişlerdir. Ona karşı onlara yardımda bulundunuz. Halbuki onların beldeleri, malları ve kadınları başka yerdedir. Sizin gibi değillerdir. Eğer ganimet bulurlarsa almaya çalışırlar. Eğer başka bir hal olursa memleketlerine gider, sizi Muhammed ile başbaşa bırakırlar, ki bu durumda gücünüz ona yetmez. Bu halde, onların reislerini rehin almadan onlarla beraber savaşmayın. Muhammed'i elde edinceye kadar, bu reisler ellerinizde güvence olsunlar... Onlar da ona dediler ki :

İyi bir görüşe işâret ettin.

Sonra çıktı ve Kureyş'e geldi, Ebû Süfyan b. Harb'e ve onunla beraber olan Kureyş'in adamlarına şöyle dedi :

Benim size olan dostluğumu ve Muhammed'e olan uzaklığımı ay-
rılığımı biliyorsunuz. Benim aklıma bir fikir geldi ki, bunu size bir nasihat olarak bildirmemi üzerime bir görev görüyorum. Yalnız bu fikrin benden geldiğini gizleyiniz. Onlar da dediler ki yaparız. Dedi ki :

Biliniz ki, yahudiler topluluğu kendileriyle Muhammed'in arasın-
da yapılan andlaşmaları bozduklarına pişman olmuşlardır. Ve ona haber göndermişlerdir ki :

Biz yaptıklarımıza pişman olduk. Senin için Kureyş'den ve Ğatafan'dan, eşraflarını alalım ve onları sana verelim ki sen onların boyunlarını vurasın. Sonra onlara karşı seninle beraber oluruz ve onların köklerini kuruturuz. O da onlara :

Peki olur, diye haber gönderdi. O halde eğer yahudiler size, sizden adamlarınızdan birtakım rehineler istemek için haber gönderirlerse sakın onlara sizden hiçbir adam vermeyin.

Sonra çıktı ve Ğatafan'a geldi ve şöyle dedi :

Ey Ğatafan topluluğu! Şüphesiz siz benim aslım ve aşiretimsiniz ve insanların bana en sevgilisisiniz. Beni töhmet edeceğinizi zan etmiyorum. Dediler ki :

Doğru söyledin sen bizim katımızda töhmetlenen bir kişi değilsin. Dedi ki :

O halde bu sözlerin benden olduğunu gizli tutunuz. Dediler ki :

Yaparız, ne emredersen? Sonra onlara Kureyş'e dediğinin mislini söyledi ve onları kaçırdığı şeylerden onları kaçırdı.

Müşrikler arasında ayrılımların başgöstermesi

H. Beşinci senede Şevvâl ayından Cumartesi gecesini olduğu zaman, Allah'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı işlerden birisi de Ebû Süfyan b. Harb ve Ğatafan reislerinin İkrime b. Ebi Cehl'i, Kureyş ve Ğatafan'dan bir topluluk içinde Beni Kureyze'ye göndermesi olmuştur. Onlar onlara dediler ki :

Biz kalmacak bir yurttan değiliz. Develer ve atlar helâk oldular. Yarın erkenden savaş için geliniz de Muhammed ile savaşalım ve onunla bizim aramızda olan şeyden kurtulalım. Onlar da onlara haber gönderdiler ki :

Bugün Cumartesi günüdür. Bu, bir gündür ki onda hiçbir iş yapmayız. Bugünde bazılarımız iş yaptı, bildiğiniz şeyler başlarına geldi. Bununla beraber biz sizinle beraber Muhammed ile savaşacak değiliz. Siz bize adamlarınızdan birtakım rehineler güvence için vermedikçe... Çünkü korkuyoruz, eğer savaş size şiddetlenirse siz beldelerinize paçayı sıvazlayıp yumulursunuz, bizi beldemizde Muhammed ile başbaşa bırakırsınız. Bizim gücümüz ona yetmez. Elçiler onlara Benü Kurayza'nın dediklerini alıp geri döndükleri zaman Kureyş ve Ğatafan dediler ki :

Vallahi Nuaym b. Mes'ud'un size haber verdiği gerçektir, haktır. Beni Kurayza'ya haber gönderiniz ki :

Biz vallâhi size adamlarımızdan tek bir kişi dahi vermeyiz. Eğer siz savaşmak istiyorsanız çıkınız ve savaşınız. Benü Kurayza ise Kureyş elçileri bunu onlara dedikleri zaman, şöyle dediler :

Şüphesiz Nuaym b. Mes'ud'un bize zikr ettiği şey gerçektir. Kureyş ve Catafan savaşmaktan başka bir şey istemiyorlar. Eğer kazanırlarsa ganimet alırlar. Eğer mağlûp olurlarsa paçaları sıvazlayıp beldelerine yumulurlar ve sizi adamla başbaşa bırakırlar. Kureyş ve Catafan'a haber gönderiniz :

Şüphesiz biz sizinle beraber Muhammed ile savaşmayız taki bize birtakım rehineler veresiniz. Onlar da onlara karşı imtina ettiler ve Allah aralarını açtı. Ve Allah onların üzerine şiddetli bir şekilde soğuk kış gecelerindeki bir rüzgârı gönderdi. Rüzgâr onların çömleklerini ve evlerini alt üst etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Huzeyfe'yi gönderdi ki, müşriklerin başına gelenleri öğreysin

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, dağılan halleri ve Allah'ın onların cemaatlarını dağıtması haberi vardıgı zaman Huzeyfe b. Yemân'ı çağırdı ve onu onlara gönderdi ki, geceleyin ne yaptıklarını öğreysin.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Ziyad, Muhammed b. Ka'b el-Kurti'den naklen şöyle haber verdi :

Küfe halkından bir adam Huzeyfe b. Yemân'a dedi ki :

Ey Ebû Abdullah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördünüz mü ve ona sahâbelik yaptınız mı? Dedi ki :

Evet ey kardeşimin oğlu. Dedi ki :

Ne yapıyordunuz? Dedi ki :

Vallahi biz cehd ediyor gayret gösteriyorduk. Küfe'li adam dedi ki :

Vallâhi şâyet biz ona kavuşsaydık onu yer üzerinde yürümeğe bırakmazdık ve elbette biz onu boyunlarımızın üzerinde taşırdık. Bunun üzerine Huzeyfe dedi ki :

Ey kardeşimin oğlu, vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hendekte hâlimizi gördüm ve Resûlullah (Sallalla-

hü Aleyhi ve Sellem) gecenin bir zamanında namaz kılıyordu. Sonra bize doğru döndü ve :

«Kim kalkar ve kavmin ne yaptığına bakar sonra da geri dönurse (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gidecek adama geri dönmeyi şart koşuyordu) Allah Teâlâ'dan cennette arkadaşım olmasını isterim?» dedi. Korkunun şiddetinden, açlığın şiddetinden ve soğğun şiddetinden bizden hiçbir adam kalkmadı. Hiçbir kimse kalkmayınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırdı. Beni çağırdığı zaman, benim için kalkmaktan kurtuluş yoktu. Ve dedi ki :

Ey Huzeyfe, git ve kavmin içine gir, bak ki ne yapıyorlar. Bize gelinceye kadar hiçbir şey bahsetme. Dedi ki :

Ben de gittim ve kavmin içine girdim. Rüzgâr ve Allah'ın askerleri (melekler) onlara yapacağını yapıyordu. Onlar için ne bir çömlük ne bir ateş ne de bir bina yerinde kalmıyordu. Bunun üzerine Ebû Süfyan kalktı ve şöyle dedi :

Ey Kureyş topluluğu, herkes yanında kimin oturduğuna baksın! Huzeyfe dedi ki :

Ben de benim yanımda bulunan bir adamın elini tuttum ve şöyle dedim :

Sen kimsin? Dedi ki :

Ben falan oğlu falan. (88)

Ebû Süfyan'ın yolculuk için onların içinde nida etmesi

Sonra Ebû Süfyan dedi ki :

Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz ki siz vallahi kalınacak bir yurta bulunmuyorsunuz. Atlar ve develer helâk oldu. Benû Kurayza da bize va'dini yerine getirmede. Onlardan hoşumuza gitmeyen bir haber gelmiştir. Biz gördüğünüz rüzgârın şiddetiyle karşılaştık. Hiçbir çömlük devrilmeden durmuyor, hiçbir ateş doğru yanmıyor, hiçbir ev (çadır) yerinde kalmıyor. Artık yola çıkın, işte ben çıkıyorum.

---

(88) Mevâhib şerhinde şöyle denilmiştir : «Elimi sağımdaki adamın elinin üzerine koydum. Kimsin? dedim. «Muâviye b. Ebû Süfyan'ım», dedi. Sonra elimi solumdaki adam'ın elinin üzerine koydum, kimsin dedim. Ben «Amr b. As'ım» dedi.»

Sonra devesinin yanına kalkıp gitti o deve ise bağlı idi. Üzerine oturdu. Sonra vurdu ve deve üç ayak üzere kalktı. Vallahi o inmeden, bağ açılmadı. Şayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana :

«Gelinceye kadar hiçbir şeyden bahsetme» ahdi olmasaydı ve isteseydim onu bir ok ile katlederdim.

Huzeyfe'nin, müşriklerin birbirinden yardımı kasmaları ve ayrılmaları haberiyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmesi

Huzeyfe dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e döndüm ki o, hanımlarından birine âid olan bir elbise içinde namaz kılmakta idi. Elbise meracil idi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Merâcıl : Yemen nakışlı kumaşlarından bir türdür.

Beni gördüğü zaman beni ayaklarının yanına çekti, üzerime elbisenin bir ucunu attı sonra rükû etti ve secde etti. Ben öyle duruyordum. Selâm verdiği zaman haberi ona bildirdim. Cātafan da Kureyş'in yaptığı şeyi işitmiş ve beldelerine sıvışıp gitmişlerdi.

Resûlullah'ın Hendekten ayrılması

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabahladığı zaman, Hendek'ten Medine'ye doğru müslümanlarla birlikte ayrıldılar ve silahlarını bıraktılar.

BENİ KURAYZA GAZVESİ

(H. Beşinci senede)

Allah'ın, Resûlüne, Cebrâil'in lisanı üzere Beni Kurayza ile harb etmesini emretmesi

Öğle vakti olduğu zaman (Zühri'nin bana haber verdiği göre) Cebrâil atlastan bir sarık ile sarıkh olarak, üzerinde ipek atlastan

bir kadifenin bulunduğu bir eğerle eğerlenmiş bir katırın üzerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, silâhı bıraktın mı? Dedi ki :

Evet. Bunun üzerine Cibril dedi ki :

Melekler henüz silâhı bırakmadılar ve henüz geri de dönmediler. Onların peşini takip ediyorlar...

Ey Muhammed! Allah (Azze ve Celle) sana Beni Kurayza'ya gitmeni emrediyor. Ben de onlara gidiyorum, onları sarsacağım.

Resûlullah'ın müslümanları savaşa çağırması

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ni-dacıya emretti. Ki millete şöyle emretsin :

Kim itaat edecek ise ikindiye başka yerde değil, ancak Beni Kurayza'nın orada kılsın.

İbn-i Ümm-i Mektum'un Medine üzerine amil (vâli) kılınması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine üzerine İbn-i Mektum'u amil tâyin etti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.)

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i bay-rağıyla Beni Kurayza'ya gönderdi. Millet, onlara gitmekte yarış ettiler. Ali b. Ebi Tâlib de yürüdü ve kalelere yaklaştığı zaman, onlardan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için çirkin bir söz işitti, döndü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolda karşılaştı ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, bu habislere yaklaşman sana yakışmaz. Dedi ki :

Niçin? Sanırım onlardan benim hakkımda bir eziyet işittin? Dedi ki :

Evet yâ Resûlallah. Dedi ki :

Şâyet beni görselerdi böyle bir şey söylemezlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kalelerine yaklaştığı zaman şöyle dedi :

Ey maymunların kardeşleri! Allah sizi hakir zelil etti mi ve size azâbını indirdi mi? Dediler ki :

Ey Ebûl-Kasım bilmiyor değilsin

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine sordu, denildi ki : O, Dihye idi. Bunun üzerine onun Cibril olduğunu öğrendi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'ya kavuşmadan önce Medine'nin yakınında bir mevki olan Savreyn'de ashab'ından bir topluluğa rastladı ve şöyle dedi :

Kimse size rastladı mı? Dediler ki :

Yâ Resûlallah bize, Dihye b. Halife el-Kelbi rastladı, üzerinde eğer bulunan beyaz bir katır üzerine binmişti. O katırın üzerinde atlastan bir kadife vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Bu Cibril'dir. Beni Kurayza'ya gönderildi ki onların kalelerini sarssın ve kalblerine korku atsın...

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'ya geldiği zaman onların mallarının bulunduğu bölgede, kendisine Enâ kuyusu denilen bir kuyunun yanında indi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Enni kuyusu...

Müslümanların Resûlullah'a kavuşmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Millet Resûlullah'a kavuştu ve onlardan birtakım adamlar yatsı namazından sonra geldiler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Hiçbir kimse ikindi namazını başka yerde kılmasın, ancak Beni Kurayza da kılsın», sözünden dolayı ikindiye kılmamışlardı. Savaş gibi vazgeçilmez bir meşgaleleri vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Beni Kurayza'ya gelinceye kadar» sözünden dolayı namazı kılmaktan çekindiler, orada ikindiye yatsıdan sonra kıldılar. Allah Kitâbında bu sebepten onları ayıplamadı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sebeble onları kınamadı. Bu haberi bana babam İshâk b. Yesâr, Ma'bed b. Kâb b. Mâlik el-Ensâri'den naklen haber verdi.

Onların muhasara edilmeleri ve Kâb b. Esed'in onlara sözü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları yirmi beş gece muhasara etti ve muhasara onları güç duruma soktu; Allah onların kalblerine korkuyu attı.

Huyey b. Ahtab, Kureyş ve Gatafan onlardan geri döndüğü zaman, Kâb b. Esed ile yaptığı sözleşmeyi yerine getirmek için Benî Kurayza ile birlikte onların kalelerine girmişti. Resûlullah (Salâllahü Aleyhi ve Sellem)'in onlarla savaşıncaya kadar onlardan ayrılmayacağını kesinlikle bildikleri zaman, Kâ'b b. Esed onlara dedi ki :

Ey Yahudiler topluluğu, gördüğünüz bu şeyler, başınıza gelmiştir. Ben size üç şeyi gösteriyorum, hangisini derseniz onu yapınız. Dediler ki :

O nedir? Onlar dedi ki :

Bu adama tâbi oluruz ve onu tastik ederiz. And olsun ki, sizin için artık tebeyyün etmiştir ki o gönderilmiş bir pehgamberdir. Ve elbette o, kitabınızda bulduğunuz kimsedir. Bu durumda kanlarınızı, mallarınızı, çocuklarınızı ve kadınlarınızı emniyete almış olursunuz. Dediler ki :

Tevrât'ın hükmünden asla ayrılmayız ve başka bir şey ile onu değiştiremeyiz. Dedi ki :

Madem bunu kabul etmiyorsunuz, geliniz çocuklarımızı ve kadınlarımızı katledelim sonra Muhammed'e ve ashâbına, kılıçlarını çekmiş erkekler olarak çıkalım, arkamızda bir ağırlık bırakmayalım, taki Allah Muhammed ile bizim aramızda hükmünü versin. Eğer helâk olursak arkamızda üzerine korkacağımız bir nesil bırakmamış olarak helâk oluruz. Eğer gâlib olursak and olsun ki yeniden kadınlar ve çocuklar ediniriz. Dediler ki :

Bu mazlumları mı öldüreceğiz. Onlardan sonra yaşamanın ne hayrı kalır? Dedi ki :

Eğer bunu da kabul etmiyorsanız, bu gece Cumartesi gecesidir. Umulur ki işte bu gece Muhammed ve ashâbı bizden emindirler. İniniz, belki Muhammed ve ashâbını aldatarak matlubumuza nâil oluruz. Dediler ki :

Sebtimizi (yâni Cumartesi âyinimizi mi) ifsad edeceğiz. Bu gece bir şeyler mi kuracağız? Halbuki biliyorsun bizden kimse böyle bir şey yapmamış, illâ mesh (hayvanlaşma) musibeti başına gelmiş. Senin de başına gelmekten korkuyoruz. Dedi ki :

Sizden hiç bir adam, anası onu doğuralıdan beri işini bilen ve sağlam çalışan olmamıştır.

Ebü Lübâbe ve onun tevbesi (89)

Sonra onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiler ki :

Bize Ebü Lübâbe b. Abdul-Münzir'i yani Beni Amr b. Avf'ın kardeşini gönder ki bizim durumumuz hakkında onunla istişare edelim. Onlar, Evs'in halifleri idiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu onlara gönderdi. Onu gördükleri zaman adamları onun yanına kalkıp geldiler ve kadınlar ve çocuklar ona gelip ondan meded istediler ona sığındılar onun yüzüne karşı ağlıyorlardı. O da onlara acıdı. Onlar ona dediler ki :

Ey Ebü Lübâbe! Muhammed'in hükmü üzere inmemizi nasıl görürsün? (90) Dedi ki :

Evet. Ve eliyle boğazına işaret etti ki onun hükmü boğazlanmaktadır. (91) Ebü Lübâbe dedi ki :

Vallâhi ayaklarım yerlerinden ayrılmadan bildim ki ben Allah'a ve Onun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hiyânet etmişim. Sonra Ebü Lübâbe dosdoğru gitti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmedi, mescidde direklerden bir direğe bağlandı ve şöyle dedi :

(89) Bu, Ebü Lübâbe b. Abdul Münzir el-Ensari el-Medenî'dir. Onun ismi hakkında ihtilâf edildi. Bir rivâyette : Rûkâe'dir. Bir rivâyette : Mübeşşir'dir. Bir rivâyette : Beşir'dir. O, Nakibler'den birisidir. Ali'nin hilâfetine kadar yaşadı (İstiab, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e bak).

(90) Zürkani dedi ki : «Bu şunun içindir ki, onlar muhasara olundukları ve helâki kesinlikle bildikleri zaman Şe's b. Kays'ı indirdiler ve (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ki onlar Benü Nadir'in indikleri gibi insinler. Onlar da onlar gibi mallarını silâhlarını terketsinler, kadınlarını, çocuklarını ve silâhın dışında develerinin taşıyabileceği kadar mal çıkartıp götürsünler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buna razı olmadı. Bunun üzerine o dedi ki : Kanlarımızı korursun ve bize kadınlarımızı ve çocuklarımızı teslim edersin, bizim için develerin taşıyacağı şeye hâcet yoktur. Buna da (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) razı olmadı ancak onun hükmü üzerine inmelerine razı oldu. Şes de onlara bu haberi götürüp geri döndü. (Şerhi Mevâhib'e mürâaat et).

(91) Sanki Ebü Lübâbe, Resûlullah'ın onları koruyacağını kabul etmeyeceğini anladı. Katliâm olacaklarını anlamış ki eliyle boğazına işaret etti.

Burdan ayrılmayacağım, Allah benim işlediğim şeyden ötürü tevbeni kabul edinceye kadar. Ve Allah'a söz verdi ki: Asla Beni Kurayza'ya adım atmayacağım, Allah'a ve Resûlüne hiyânet ettiğim bir beldede ebediyyen görünmeyeceğim.

Ebü Lübâbe'nin hiyâneti hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i Hişâm dedi ki :

Allah Teâlâ Ebü Lübâbe'nin hakkında, Süfyan b. Uyeyne'nin, İsmâil b. Ebi Hâlid'den o da Abdullah b. Ebi Katâde'den naklen dediğine göre, şu âyet-i kerimesini indirdi :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَخَوْنُوا أَمَانَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

«Ey inananlar! Size emanet edilen şeylerde bile bile hiyanet ederek Allah'a Peygamberine hâinlik yapmayınız.»

Resûlullah'ın Ebü Lübâbe'ye karşı tutumu ve Allah'ın onun tevbesini kabul etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onun haberi vardıgı zaman (ki o haberi biraz geç aldı) dedi ki :

O şayet bana gelseydi elbette onun için istiğfar ederdim. Fakat böyle yemin ettikten sonra ben, Allah onun tevbesini kabul edinceye kadar, onu mekânından serbest kılacak değilim.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Abdullah b. Kusayd haber verdi ki :

Ebü Lübâbe'nin tevbesi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e seher vakti indi. O, Ümm-i Seleme'nin odasında idi. Ümm-i Seleme dedi ki :

Seher vaktinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm, gülüyordu. Dedim ki, «Yâ Resûlallah neden gülüyorsun? Allah gülmekten senin dişlerini gösterdi.» Dedi ki :

Ebü Lübâbe'nin tevbesi kabul olundu. Dedim ki :

O halde yâ Resûlallah ona müjde vereyim mi? Dedi ki :

Evet, dilersen ver.

Ümm-ü Seleme kendi hücresinin kapısı önünde durdu, ki bu onların üzerine hicâb vurulmazdan önce idi, ve şöyle dedi :

Ey Ebû Lübâbe, müjde, Allah senin tevbeni kabul etmiş. Dedi ki :

Bunun üzerine millet onun yanına atıldılar ki onu bağını açsınlar. O dedi ki :

Hayır, vallâhi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni kendi eliyle serbest bırakıncaya kadar açılmam. Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem) sabah namazına çıkarken onun yanına vardığında bağını çözüp onu serbest bıraktı.

Ebû Lübâbe'nin tevbesinin kabul edilmesi hakkında inen âyet

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Lübâbe direğe altı gece bağlı kaldı. Ona karısı her namaz vakti gelir ve onu namaz için çözer sonra o yine döner ve direğe bağlanırdı. Bazı ehli ilmin bana haber verdiğine göre böyledir.

Onun tevbesi hakkında nâzil olan âyet, Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavlidir :

«وَأَخْرُوجُنَّ غُرُوبًا مِّنْهُمْ خَلَعُواْ أَعْمَالَهُمْ وَأَخْرَجْنَا عَنْهُمْ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ»

«Savaştan geri kalanların bir kısmı da, suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işi kötüyle karıştırdılar. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur. Çünkü O bağışlayandır, merhamet edendir.»

Beni Hedl'den bir topluluğun müslüman olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sorra Sa'lebe b. Sa'ye ve Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd, ki hunlar Beni Hedl'den birtakım kimselerdir, ne Beni Kurayza'dan ne de Beni Nadirdendirler. Onların nesepleri daha yukardan gelir. Onlar Beni Nadr ve Beni Kurayza'nın amca oğullarıdır. Onlar Benû Kurayza'nın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmi üzere indikleri işte o gecede müslüman oldular.

Amr b. Su'da'nın durumu

İşte o gecede Amr b. Su'dâ el-Kurazi çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhafızlarına rastladı. Ve o gece, Resûlullah'ın başında Muhammed b. Mesleme bulunuyordu. Onu gördüğü zaman :

Kimdir bu? dedi. Dedi ki :

Ben, Amr b. Su'dâ'yım. Amr, Benî Kurayza ile birlikte, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihanet etmeye katılmaktan imtina etmişti ve şöyle demişti :

Muhammed'e aslâ gâdr etmem. Muhammed b. Mesleme onu tanıdığı zaman şöyle dedi :

Ey Allah'ım, beni, kerim kişilerin hatalarını izâle etmekten mahrum bırakma, sonra da onun yolunu serbest bıraktı. O da hiç aldırış etmeksizin çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin kapısına gitti.

Sonra bugüne kadar nerden geldiği bilinmedi. Onun durumu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikr olundu. Dedi ki :

Bu öyle bir adamdır ki, Allah onu vefası sebebiyle kurtarmıştır.

Bazıları iddiâ ederler ki, o, Benû Kurayza'nın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmü üzere indikleri zaman onlardan bağlananlar içinde eski bir iple bağlanmış idi. Sabahleyin ipi yerde bulundu ve onun nereye gittiği bilinmiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun hakkında işte o sözü söyledi. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.

Benî Kurayza'nın, Resûlün hükmü üzere inmesi ve Sad'ın hakem kılınması

Sabahladıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmü üzere indiler, Evs kabilesi ortaya atıldı, şöyle dediler :

Yâ Resûlallah, onlar bizim mevâlilerimizdir. Hazrec'in değil. Kardeşlerimizin mevâlileri hakkında, bildiğin şeyi dün yapmıştın. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Kurayza'dan önce Benî Kaynuka'ı muhasara etmişti. Bunlar Hazrec'in halifleri idiler. Onun hükmü üzere indiler. Abdullah b. Übeyy b. Selûl Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onların bağışlanmasını istedi, o da onları ona bağışladı. Evs onunla konuştuğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Ey Evs topluluğu, onların hakkında sizden bir adamın hüküm vermesine râzı olmaz mısınız? Dediler ki :

Evet! Râzı oluruz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Bu hakemlik, Sa'd b. Muâz'a verilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd b. Muâz'ı, Eslem kabilesinden bir kadının çadırında bırakmıştı. O kadına Rufeyde denilir. Onun mescidinde yaralıları tedavi ediyor ve müslümanlardan kendisinde zayıat olanlara hizmet ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Handekte Sâd'e ok isabet ettiği zaman onun kavmine şöyle demişti :

Onu Rüfeyde'nin çadırına koyunuz, yakında onu ziyaret edeceğim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Beni Kurayza hakkında hakem kıldığı zaman kavmi ona geldiler ve üzerine deriden bir minder koydukları bir eşeğin üzerine onu bindirdiler. Cüsseli, güzel görümlü bir adam idi. Sonra onunla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve onlar şöyle diyorlardı :

Ey Ebû Amr, senin mevâlin hakkında ihsanda bulun, çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seni ancak buna tâyin etti ki onlar hakkında ihsanda bulunasın! Onun üzerine fazla gidince o şöyle dedi :

And olsun ki Sa'd için Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınaması onu tutmayacağı bir vakit gelip çatmıştır. Bunun üzerine kavminden onunla birlikte olan kimselerden birisi, Beni Abdul-Eşhel yurduna döndü ve onlara Benû Kurayza'nın erkeklerinin ölüm haberlerini Sa'd'ın onlara vâsıl olmasından önce verdi. Bunu ondan işittiği o sözüne dayanarak yaptı. Sa'd Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanların yanına vardığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Efendinizin önünden kalkınız. Kureyşli muhâcirlere gelince, onlar şöyle diyorlardı :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Ensarı kast etti. Ensara gelince onlar da şöyle diyorlardı : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o efendiliği herkese umumi kıldı. Onlar önünden kalktılar ve şöyle dediler :

Ey Ebû Amr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüphesiz seni senin mevâlinin işine tâyin etmiştir ki onların hakkında hüküm veresin. Sa'd b. Muâz da şöyle dedi :

Bu konuda Allah'ın ahdi ve misakı üzerinize olsun. Onlar hakkında verilecek hüküm benim hükmüm olacak değil midir? Dediler ki :

Evet. Dedi ki :

Burdakiler hakkında da... (Bunu derken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in olduğu tarafı kast etmiyordu. O kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a hürmeten yüzünü ondan çevirmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

Evet kabul, dedi. Sa'd dedi ki :

Ben onların hakkında hüküm ediyorum ki :

Erkekler katl olunsun, mallar taksim olunsun, çocuklar ve kadınlar da esir edilsinler.

Resûlullah'm, Sa'd'ın hükmüne râzı olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde, Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Muâz'dan, o Alkame b. Vakkas el-Leysi'den naklen haber verdi ki : O şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd'e dedi ki :

Onların hakkında yedi kat gökten Allah'ın hükmüyle hükmettin.

Beni Kurayza'nın, İbn-i Hişâm'ın reyine göre, Sa'd'ın hükmü üzere inmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana ehli ilimden kendisine itimad ettiğim birisi haber verdi ki :

Ali b. Ebi Tâlib (ki onlar Beni Kurayza'nın muhasaracıları idiler) :

Ey iman orduları, diye seslendi. O ve Zübeyr b. el-Avvam öne geçtiler. O şöyle dedi :

Vallahi Hamza'nın taddığı şeyi elbette taddıracağım veya onların kalelerini açacağım. Bunu işiten yahudiler dediler ki :

Ey Muhammed, Sa'd b. Muâz'ın hükmü üzere iniyoruz!

Beni Kurayza'nın katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra indirildiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de Hâris'in kızının evinde onları hapsedti. O, Beni Nec-

câr'dan bir kadındır. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine çarşısına çıktı. O çarşı bugün hâlen oranın çarşısıdır. Orada birtakım hendekler kazdırdı. Sonra onlar oraya gönderildiler ve onların boyunlarını işte bu hendeklerde vurdurdu. Onlar oraya bölük bölük çıkarıldılar ve onların içlerinde Allah'ın düşmanı Huyay b. Ahtab ve Ka'b b. Esed (ki onların başıdır) var idiler. Bunlar altı yüz veya yediyüz kişilerdi. Onları çok gösterenler derler ki :

Onlar sekiz yüz ile dokuzyüz arasında idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bölük bölük götürülürken Ka'b b. Esed'e dediler ki :

Ey Ka'b, bize ne yapılacağını biliyor musun? Dedi ki :

Hiç bir yerde mi kafanız çalışmıyor? Görmüyor musunuz çağrılan çıkmıyor. Ve sizden götürülen kimse geri dönmüyor? Bu vallahi kâtildir! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların işini bitirinceye kadar bu minval üzere devam etti.

İbn-i Ahtab'ın katli olunması ve İbn-i Cevvâl'in onun hakkındaki şiiri

Huyey b. Ahtab Allah'ın düşmanı getirildi. Onun üzerinde fûkkahiye (Bordru) bir cübbe vardı. İbn-i Hişâm dedi ki :

Fûkkahiye bir nevi nakıştır. Üzerinde o elbiseyi her bir tarafından parmak uçları kadar yarmıştı ki ondan almasınlar. Elleri bir ip ile boynuna bağlı idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktığı zaman dedi ki :

Amma vallahi sana düşman olduğum için kendimi kınamadım. Fakat Allah'a yardım etmeyi terkedenden yardım terk edilir. Sonra millete döndü ve şöyle dedi :

Ey insanlar, Allah'ın emrine diyecek yoktur. Yazıdır, kaderdir ve Allah'ın Beni İsrâil üzerine yazdığı şiddetli bir kâtildir. Sonra oturdu ve onun boynu vuruldu.

Cebel b. Cevvâl (92) el-Sa'lebi şöyle dedi :

لَمَّا مَآ لَمْ أَنْ أخطبَ نَفْسَهُ وَلَكِنَّهُ مَنْ يَحْدِلُ اللهُ يَحْدِلُ

(92) Bu İbn-i Cevval Beni Salebe b. Sad b. Zibyan b. Bağid Çatafan'dandır (Ravze ve İstiâb'a bak).

لَجَّأْتُ حَتَّى أَبْلُغَ النَّفْسَ ذُرَّهَا وَقَلَّلْتُ بَيْنِي وَالْمَرْءَ كُلَّ مُقْتَلٍ

«And olsun ki İbn-i Ahtab nefisini levm etmedi.

Fakat Allah'ı yardımsız bırakan yardımsız kalır, dedi.

Çok özendi ve nefse özrünü bildirdi.

Son anında izzet için çırpındı.»

Onların kadınlarından bir tek kadın katli edildi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. Câfer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den, o da mü'minlerin anası Âişe'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Onların kadınlarından ancak bir tek kadın kati olundu. Âişe dedi ki :

Vallahi o kadın benimle birlikte konuşuyor, aşikâr ve gizli gülüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise o sırada çarşıda o kadının adamlarını katledi-yordu. Bir ara onun ismiyle falan kadın nerededir? diye bir ses geldi. Kadın dedi ki :

Vallahi bu çağırılan benim. Âişe dedi ki :

Ona dedim ki : Yazık sana! Sana ne oldu? Dedi ki :

Katl olunacağım. Dedim ki :

Niçin? Dedi ki :

Yaptığım bir işten dolayı. Âişe dedi ki :

O kadın götürüldü ve onun boynu vuruldu. Vallahi o kadından hayretimi unutamam. Onun gönlünün hoşluğunu ve çok gülmesini... Halbuki o biliyordu ki, biraz sonra katl olunacaktır.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu kadın değirmen taşını Hallâd b. Süveyd'in üzerine atıp onu katleden kadındır.

Zebir b. Betâ'nın durumu

İbn-i İshâk şöyle dedi :

İbn-i Şihap Ez-Zühri bana rivâyet ettiğine göre Sâbit b. Kays b. Şemmâs, Zebir b. Betâ el-Kurzi'ye gelmişti. Bu Ebû Abdurrahman ile künyelenirdi. Zebir, Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a Câhiliyyede lûtufta bulunmuştu. Zebir'in çocuklarından biri bana zikr etti ki, O ona Buâs gününde lûtfetmişti. Onu tutup onun başındaki perçemini

keserek onu salıvermişti. Sâbit de 'ona o ihtiyar iken geldi ve şöyle dedi :

Ey Ebû Abdurrahman beni tanıyor musun? Dedi ki : Benim gibisi senin gibisini tanımaz mı? Dedi ki :

Ben istedim ki seni benim yanımda senin elinle mükâfatlandırayım. Dedi ki :

Kerim kişi kerim kişiyi mükâfatlandırır. Sonra Sâbit b. Kays, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, Zebir'in bana bir lûtfu olmuştu. Ben de arzu ettim ki o lûtf karşılığında onu mükâfatlandırayım. O hâlde bana onun kanını bağışla. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

O senindir. O da ona geldi ve şöyle dedi :

Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin kanını bana bağışladı. Artık onlar senindir. Dedi ki :

Bir ihtiyar kişi ki onun âilesi ve çocuğu yoktur hayatı ne yapacaktır? Dedi ki :

Bunun üzerine Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Babam ve anam sana feda olsun yâ Resûlallah, onun karısını ve çocuklarını bana bağışla. Dedi ki :

Onlar da senindir. O da ona geldi ve şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana senin ehlini ve çocuklarını bağışladı. Onlar senindir. Dedi ki :

Âilem Hicâz'dadır, onların malı yoktur. Bu minval üzere onların kalması neye yarar? Bunun üzerine Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah onun malını da. Dedi ki :

Malları da senindir. Bunun üzerine Sâbit ona gitti ve şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana senin malını verdi, işte o mal da senindir. Dedi ki :

Ey Sâbit, yüzü Çin aynası gibi olup içinde kabilenin bekâr kızlarının kendilerini gördükleri kişiye; Kâb b. Esed'e ne yapıldı? Dedi ki :

Katl olundu. Dedi ki :

Şehirlinin ve köylünün efendisi olan Huyay b. Ahtab'a ne yapıldı? Dedi ki :

Katl olundu. Dedi ki :

Şiddetli zamanlarımızda önde gidenimiz, kaçtığımız zamanlarda himayecimiz koruyucumuz Azzâl b. Semevel'e ne yapıldı? Dedi ki :

Katl olundu. Dedi ki :

İki cemaate yâni Beni Kâb b. Kurayza ve Beni Amr b. Kurayza ne yapıldı. Dedi ki :

Götürölüp katl olundular. Dedi ki :

O halde ey Sâbit ben senden öldürülmemi istiyorum ki, kavmime kavuşayım. Vallahi onlardan sonra yaşamada bir hayır yoktur. And olsun ki kuyudan su çekilen kovanın suyunun dökülüp geri itilmesi kadar bir zaman sabrım kalmadı, dostlara kavuşmak istiyorum. Sâbit de onu takdim etti ve boynu vuruldu.

Onun «dostlara kavuşayım» sözü Ebû Bekr Sıddık'a vardığı zaman dedi ki :

Vallahi onlara Cehennem'in ateşinde kavuşur, orada ebedi kalmak ve bir daha çıkmamak üzere.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Su kovasının çevrilip dökülmesine kadar. Züheyr b. Ebi Sülmâ bu mânaya olan «kableti» hakkında dedi ki :

وَقَالِ يَتَنَقَّى كُلُّ مَنٍّ قَدَرَتْ عَلَى الْمَرَّاقِ يَدَاهُ قَائِمًا وَقَفًا

«Kovayı çeviren şarkı söyler.

Ayakta kovaların dip ağaçlarına elleri her kadir oldukça suyu dökerler.»

Atiyye ve Rifâ'enin durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan bülûğa ermiş, sakalı bitmiş herkesin katl olunmasını emr etmişti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Şu'be b. Haccâc, Abdulmelik b. Umeyr'den, o da Atiyye el-Kurazi'den naklen şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'dan, sakalı çıkıp erkeklığe ermiş herkesin katl olunmasını emretti. Ben çocuktum; beni sakalı çıkmamış diye salıverdiler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, Beni Adiyy b. Neccâr'ın kardeşi Eyyüb b. Abdurrahmân b. Abdullah b. Ebi Sa'saa şöyle haber verdi :

Münzir'in anası Salit b. Kays'ın kız kardeşi Selmâ bint-i Kays — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in halalarından idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iki kibleye de namaz kıymıştı ve ona kadınların beyatıyla beyat etmişti. Ondan Rifâe b. Semuvel el-Kurazi'yi sordu. Bülûğa ermiş bir erkek olmuştu. Selma'ya iltica etti. Daha önce onları tanıyordu. Selma şöyle dedi :

Ey Allah'ın Peygamberi, babam ve anam sana feda olsun. Bana Rifâe'yi bağışla. Çünkü yakında namaz kılacağını ve erkek deve eti yiyeceğini söylüyor.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu Selma'ya bağışladı. Ve böylece Selma onu yaşattırdı.

Beni Kurayza'dan alınan ganimetlerin taksimi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'nın mallarını, kadınlarını ve çocuklarını müslümanlara taksim etti. Ve o günde atlıların paylarını ve adamların sehimlerini tâyin etti. Onlardan, humusu (beşte birini) çıkarttı. Atlı için üç pay, at için iki pay verdi. Birincisi için de bir pay verdi. Yaya için bir pay verdi. Beni Kurayza gününde atlar otuz altı idi. Payların alındığı ve humusun çıkartıldığı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu gazvede icra ettiği şekilde, bütün savaşlarda ganimet taksimatı devam etti.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Abdu'l-Eshel'in kardeşi Sa'd b. Zeyd el-Ensâri'yi Beni Kurayza'nın esirlerinden birtakım esirlerle birlikte Necd'e gönderdi. Onlar mukabilinde müslümanlara at ve silâh satın aldı.

Reyhâne'nin durumu

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların kadınlarından Reyhâne bint-i Amr b. Hunâfe'yi kendisine seçti. Bu, Beni Amr b. Kurayza'nın kadınlarından birisidir. Bu kadın vefat edinceye kadar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mülkiyetinde kaldı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onunla evlenmeyi ve onu örttürmeyi teklif etti, o ise şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, hayır bilâkis beni senin mülkünde bıraksan bu bana ve sana da daha kolay olur. O da onu öyle bıraktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu esir ettiği zaman İslâma karşı di-
rendi. Yahûdilikten başka bir şey kabul etmedi. Bunun üzerine Re-
sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan ayrıldı, onun o duru-
mundan dolayı böyle uygun buldu. Bir ara o ashâbiyle 'birlikte bu-
lunurken, arkasından ayakların birbirine çırpıntısını işitti. Dedi ki :

Şüphesiz bu Sa'lebe b. Sa'ye'dir. Beni, Reyhâne'nin İslâmı ile müj-
deliyor. Sa'lebe gelince şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, Reyhâne müslüman olmuştur.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çokca sevindi.

Hendek ve Beni Kurayza hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Teâlâ Hendek ve Beni Kurayza'nın durumu hakkında Kur'-
an'da âyetler indirdi. Bu kıssa Ahzâb sûresindedir. Münâfıkların söz-
lerini, o sûrede, inen belâyı ve müslümanlara yapılan ni'meti ve Al-
lah'ın bu belâyı onlardan gidermekle onlar için yeterli olduğunu zikr
ediyor.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْكُمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا»

«Ey inananlar, Allah'ın size olan ni'metini anın. Harı üzerine
ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz or-
dular gönderdik. Allah yaptıklarınızı görüyordu.»

Cünüd diye geçen ordular Kureys, Gatafan ve Benû Kurayza'dır.
Onların üzerlerine Allah'ın gönderdiği ordular ise rüzgârla birlikte
meleklerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurur :

«إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ
وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا»

«Onlar size yukarınızdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.»

Onların yukarılarından onlara gelenler, Benû Kurayza idi. Onların aşağısından gelenler ise Kureyş ve Gatafan idi. Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur :

«هَٰلِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلَالًا شَدِيدًا . وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا »

«İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğramışlardı. İki yüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar, «Allah ve Peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular diyorlardı.»

Allah bunu, Muattib b. Kureyş için buyurdu.

«وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا »

«İçlerinden bir takımı, «Ey Medineliler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün» demişti. İçlerinden bir topluluk da Peygamberden, «Evlerimiz düşmana açıktır» diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi sadece kaçmak istiyorlardı.»

Allah, Evs b. Kayzi ve kavminden onun reyi üzere olan kimse-lerin şu sözünü kast ederek bunu buyurdu.

«وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا »

«Eğer Medine'nin etrafından üzerlerine varılmış olsa...»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

El-Aktar, cevâ nib = yanlar mânasınadır. Onun müfredi kutr'dur. Ektâr demektir. (97) Bunun müfredi ise Kater'dir.

Ferazdak şöyle dedi :

كَمِ مِنْ غَيٍّ فَتَحَ إِلَاهُ لَهُمْ يَوْمَ
وَالْخَيْلُ مُنْعِيَةٌ عَلَى الْأَقْطَارِ

«Çok zenginlik vardır ki, İlâh onu onlara açtı.

Atlar ise yanlar üzerine kıçları üzere oturmuşlardır.»

«Ta» ile de rivâyet olunur. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

«نَمَّ سَيْلُوا الْفِتْنَةَ»

«Sonra da fitne (yâni şirke dönmeyi) istediler.»

«لَا تَوَهَا وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا بَسِيرًا وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ
وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَشْتُولًا»

«Hemen ona geleceklerdi ve orda az kalacaklardı. (98) And olsun ki, daha önce, sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden mutlaka sorulacaktır.» Bu söz verenler Benû Hârîse'dir. Onlar ki Uhud gününde bozulup geri çekilmek üzere idiler. Beni Seleme ile birlikte Uhud gününde bozulup geri çekilmek üzere iken böyle bir şey aslâ bir daha yapmayacaklarına Allah'a söz verdiler. Allah, onların bu sözünü onlara hatırlattı. Ve şöyle buyurdu :

(97) Aralarındaki fark biri «Ta» ile, diğeri «Te» ile. Aktar, hem etraf hem sap mânasına gelir, ektar ise yalnız etraf mânasına gelir.

(98) Bu âyet evvelki âyetin cevabıdır. Yani Medine etrafından üzerlerine gelinirse hemen Medine'ye döneceklerdi.

« قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُنْتَمُونَ إِلَّا قَلِيلًا . قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِيكُمْ مِنْ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُؤَقِّينَ مِنْكُمْ »

•Ey Muhammed, de ki: Eğer ölümden yahut öldürülmekten kaçırırsanız bilin ki, kaçmak size fayda vermeyecektir, kaçsanız bile az bir zamandan fazla yaşatılmazsınız. Deki; Allah size bir kötülük dilerse veya bir rahmet istese, Ona karşı kim sizi koruyabilir? Allah'dan başka dost ve yardımcı da bulamazsınız. Allah, içinizde sizi alıkoyonları bilir. (Yani nifak ehlini bilir.)

« وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا »

•Kardeşlerine bize gelin, diyenleri muhakkak biliyor. Bunların pek azından başkası harbe gelmezler. •

« أَشْعَةً عَلَيْهِمْ »

•Allah'ın yardımını sizden kuskanarak bunu yaparlar. (İçlerindeki kinden dolayı.)

« فَإِذَا هَاءِ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْتَنَبُ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ »

•Kalblerine korku gelince, baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri dönerek — Ey Muhammed! — sana baktıklarını görürsün. • O seni büyük görmekten ve senden kaçmak için...

« فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقَكُمْ بِالسِّنَةِ حِدَادٍ »

«Korkuları gidince iyiliğinizi çekemeyip sivri dilleriyle sizi incitirler.» Yâni sizin sevmediğiniz şeyleri söylemekle sizi incitirler. Çünkü onlar âhiretli ummuyorlar ve hiçbir sevap da onları iyiliğe sürüklemiyor. Onlar, ölümden sonrasını ummayan kimselerin korkması gibi ölümden korkuyorlar.

İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişam dedi ki :

Selekûkûm : Hakkınızda konuşmakta aşırı giderler, sizi yakarlar ve size eziyet verirler. Araplar sözü tesirli hatibler için şöyle der :

Hatibin Şellâkûn, hatibûn mislekun ve mislâkûn. Âşâ Benî Kays b. Sa'lebe dedi ki :

فِيهِمُ الْجَدُّ وَالْمَاهَةُ وَالنَّجْدَةُ فِيهِمُ وَالْخَاطِبُ السَّلَاقُ

«Onlarda şeref, cömertlik ve şecâat vardır ve onlarda sellak hatib de vardır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

«يَحْتَسِبُونَ الْأَخْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا»

«Bunlar, düşman birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı.» Kureys ve Gatafan birliklerini...

«وَأِنْ يَأْتِ الْأَخْزَابُ يَوْذُوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَغْرَابِ يَسْتَلُونَ عَنْ
أَنْبِيَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا يَكُفُّونَ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا»

«Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, çöllerde bedevilerin yanında kalıp haberlerinizi öğrenmek isterlerdi. Ve eğer aranızda olsalardı pek az savaşırlardı.»

Sonra Allah mü'minlere şöyle buyurdu :

«لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ»

«Ey inananlar, and olsun Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resûlullah en güzel örnektir.» Allah bunu, o kendi görüşlerini ondan üstün tutmamaları ve ondan yüz çevirmemeleri için buyurdu.

Sonra mü'minleri ve onların doğruluklarını ve Allah'ın onları imtihan için indirdiği belâyı kaldıracağım, diye verdiği va'di tasdik ettiklerini hatırlatarak şöyle dedi :

«وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَخْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَصَدَّقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا»

«İnananlar, düşman birliklerini gördükleri zaman bu Allah ve Peygamberinin bize vad ettiğidir. Allah ve Peygamberi doğru söyledi, dediler. Bu onların ancak imanını ve teslimiyetlerini artırdı.» Yani belâyı sabr ederek, kazaya teslim olarak ve hakkı ve Allah ve Resûlünün va'dini tasdik ederek dediler.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَتَلَ نَحْبَهُ»

«İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu uğurda canını verdi.» Yani işini bitirdi ve Rabbine döndü (öldü). Bedir ve Uhud gününde şehid düşenler gibi.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

«Kaza nahbehu» öldü, demektir. Nahb Nefistir. Ebû Ubeyde'nin bana verdiği habere göre. Onun cemi ise «nuhûb» gelir. Zür-Rime şöyle dedi :

«عَشِيَّةَ فَرَّ الْحَارِثِيُّونَ بَعْدَ مَا قَتَلَ نَحْبَهُ فِي مُلْتَقَى الْخَيْلِ هَوْبَرُ»

«Atlıların karşılaştığı yerde Hevber öldükten sonra Hârisliler, akşamleyin kaçtılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hevber : Beni Hâris b. Kâb'-dendir. Bununla, Yezid b. Hevber'i kast eder. Nahb (yine) adak demektir. Cerir b. el-Hatafi şöyle dedi :

بَطِخْنَه جَالِدَنَا الْمَلُوكَ وَخَلِينَا عَشِيَّةَ بَسْطَامٍ جَرِينَ عَلَى نَحْبِ

«Tıhfe'de meliklerle çarpıştık.

Bizim atlılarımız Bistâmın akşamında bir adak üzere koştular.»

Der ki : Onu katletmesi için adadığı ve neticede onu katlettiği bir adak üzerine...

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

Bistâm : Bistâm b. Kays b. Mes'ûd eş-Şeybânî'dir. Bu, İbn-i Zil-Ceddeyn'dir.

Bana, Ebû Ubeyde haber verdi ki : O, Rebîe b. Nizâr'ın süvârisi idi.

Tıhfe : Basra yolunda bir mevkidir. Nahb (yine) Hıtar, rehineleşmek demektir. Ferezdak şöyle dedi :

وَإِذْ تَحَبَّتْ كَلْبٌ عَلَى النَّاسِ أَيْنَا عَلَى النَّحْبِ أُعْطِيَ الْجَزِيلُ وَأَفْضَلُ

«Bir köpek insanlara karşı havladığı zaman hangimiz bolluk için rehin verme için daha verici ve daha üstünüz.»

Nahb (yine) ağlamaktır. Arapların Yentehibü sözleri bundandır. Nahb (yine) : Hâcet ve himettir. Şöyle dersin :

Benim onlarda bir ihtiyacım yoktur. Mâlik b. Nuveyre el-Yerbûl şöyle dedi :

وَمَا لِي نَحْبُ عَنْدَهُمْ غَيْرَ أَنِّي نَفَسْتُ مَا نَبْنِي مِنَ الشُّدَنِ الشُّجْرِ

«Benim onlarda bir ihtiyacım yoktur.

Şu kadar ki, ben Şüdünlü (99) gözünde kırmızılık bulunan develerden ne kadar arzu edersin diye sordum.»

Nehâr b. Tevsie, (ki bu Beni Teym El-Lât b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sad b. Ali b. Bekr b. Vâil'den biridir). Aşağıdaki şiiri söyledi :

(99) Şüdün : Yemen'de bir mevkidir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

İşte onlar Beni Hanife'nin mevâlisidir.

وَيَحْيَىٰ يُوسُفَ النَّفْقَىٰ رَكَصَ   دِرَاكَ بَدَا وَقَعَ الْوَاءُ
وَلَوْ أَدْرَكْنَاهُ لَمَضَيْنَ نَحْبًا^(*)   بِهِ وَلِكُلِّ مَخْطَاةٍ وَقَاءُ

«Sancak düştükten sonra, Yusuf es-Sakafi'yi, ancak kaçmak kurtardı. Şâyet ona kavuşsalardı elbette onun nefesine bir son verirlerdi. Her bir hata için bir koruma vardır.»

Nahb (yine) hafif yürüyüşlü yolcu mânasına gelir.

İbn-i İshâk rivayet etti : Allah Teâlâ şöyle der :

«وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»

«Kimi de beklemektedir.»

Yâni Allah'ın yardımını ve diğer sahâbeler gibi şehit olmayı beklemektedir.

«وَمَا يَذَّكَّرُ لَهُ أُولَٰئِكَ»

«Ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir.» Yâni ne şek etmişlerdir, ne dinlerinde tereddüd etmişlerdir ne de onu başka dinle değiştirmişlerdir.

لَيَجْزِيَّ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ
إِنِ اللَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا . وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِبَيْتِهِمْ

«Bu sebeple Allah, doğruları, doğrulukları ile mükâfatlandırır. İki yüzlüleri de dilerse azablandırır veya tevbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Allah inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi.» (Yâni Kureys'i ve Câtâfan'ı).

« لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا .

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ « مِنْ صِيَاصِهِمْ »

«Bir hayra ulaşamadılar. Savaşta, inananlara Allah'ın yardımını yetti. Allah kuvvetli ve güçlü olandır. Allah Kitâb ehlin-den, kâfirleri destekleyenleri (yani Benî Kurayza'yı) kalelerinden indirdi.»

Âyette geçen ehl-i Kitâb'dan kasit Benî Kurayza'dır. Seyâsi ise : Orada olan yüksek tepeler ve kalelerdir.

İbn-i Hişam şöyle dedi :

Benî Heshas'ın kölesi olan Süheym aşağıdaki şiiri söyledi : Benü Heshas ise Benî Esed b. Huzeyme'dendir :

وَأَصْبَحَتِ النَّيْرَانُ مَرْغَى وَأَصْبَحَتْ نِسَاءُ تَمِيمٍ يَبْتَذِرْنَ الصِّيَاصِيَا

«Öküzler yere serildiler, Temim'in kadınları ise kalelere sığınmada bir-biriyle yarış ediyorlardı.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yine) boynuzlar mânasına gelir. Nâbiğ-e el-Ca'dî şöyle dedi :

وَسَادَةٌ رَهْطِي حَتَّى بَقِيتُ قَرْدًا كَصِمِيَّةِ الْأَعْصَبِ

«Kavminin liderlerine ölüm isâbet etti, ben ise tek kaldım, tıpkı kırılmış bir boynuz gibi.»

Burada, ölümün kavminin efendilerine isabet ettiğini söyler. Bu beyt onun bir kasidesindedir. Ebû Dâvûd el-İyâdî şöyle dedi :

فَدَعَرْنَا سُخْمَ الصِّبَامَى بِأَيْدِينَا نَمُحُّ مِنَ الْكَعْخَلِ وَقَارُ

«Dağ tekesinden korktuk, ellerinde katrandan ve ziftten bulaşık vardı.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yine) dokuyucuların şişi mânasına gelir. Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre böy-

ledir. Düreyd b. Sımma el-Cuşemî'ye âid olarak bana Cuşem b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin şöyle haber verdi :

نَظَرْتُ إِلَيْهِ وَالرَّيَّاحُ تَنُوشُهُ كَوَفِّعَ الصَّيَّامِ فِي النَّسِيجِ الْمَدْدِ

«Ona baktım, mızraklar ona gidiyordu, tıpkı uzun dokumanın şişlerinin vurulması gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yine) horozun ayağında şişkin şeye de denilir. Sanki o şişkinlik ve kabarıklık küçük boy-nuzlardır. Sayâsi (yine) kökler demektir. Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki, Araplar şöyle derler :

جَدَّ اللَّهُ صَبِيحَتَهُ

«Allah onun aslını kesip attı.»

İbn-i İshâk dedi ki : Allah şöyle buyurdu :

« وَقَدْ فِ قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا »

«Kalblerine korku salmıştı. Kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordunuz.»

Yani erkekler katl olundu, çocuklar ve kadınlar da esir edildiler.

« وَأَوْزَنَّاكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَنظُرُوا »

«Yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayağınızı dahl basmadığınız yerleri Allah size mirâs olarak verdi.»

Hayber'i kasd ediyor.

« وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا »

«Allah her şeye kadir olandır.»

Sa'd b. Muâz'ın vefâtı ve bununla beraber zuhur edenler

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Kurayza'nın durumu son bulduğu zaman, Sa'd b. Muâz'ın yarası patladı ve bu yaradan şehid olarak öldü.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muâz b. Rifâe el-Zürekî dedi : Bana kavmimin adamlarından birisi şöyle haber verdi :

Sa'd b. Muâz'ın rûhu kabz olunduğu zaman Cibrîl (Aleyhisse-lâm) atlastan bir sarık ile sarılmış bir vaziyette gecenin içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Ey Muhammed! Bu ölü kimdir? Gök kapıları bunun için açıldı ve Arş titredi. (100)

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sür'atlice kalktı elbisesini Sa'd'e doğru çekiyordu ve onu ölmüş buldu.

---

(100) Süheyli Arşın titremesi üzerine söz içinde şöyle dedi : «Millet, bunun mânası hakkında bazı şeyler söyleyip, müşkil bir meseledir demişler. Bazıları demişler ki : Bu titreme, onun ruhunun gelmesiyle müjdelenmek mânasıdır. Bazıları da demişler ki : Burada hamele-i arşı ve onun yanındaki melekleri kast eder. Böyle söyleyenler, Arş'ın bir insan için titremesini istibad ettikleri için, böyle demişlerdir. Halbuki, hiç de istibad edilecek bir şey değildir. Çünkü Arş mahlûktur ve üzerine hareket ve titreme olur. Kendisine bir yol bulundukça lafzın zâhirinden udul edilmez, yani çıkılmaz. Arş'ın Sâd'in ölümü için titremesinin hadisi sahihtir. Ebû Ömer şöyle dedi :

Bu mütevatir tariklerden sâbittir. Berâ b. Âzib'in bu hadisin mânası «Sa'd'ın karyolası titredi», demektir, sözüne hiçbir âlim iltifat etmedi. Demişler ki : Ensâr'dan bu iki kabîle arasında kindarlıklar var idi. Hadisin lafzında : Arşürrahman titredi sözü vardır. Câbir bunu Ebû Zübeyr'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Buhârî, Salih ve Ebû Süfyan'dan naklen A'meş'in tarikiyle rivâyet etmiştir. Sâlih ve Ebû Süfyan da Câbir'den rivâyet etmişler. Câbir'den başka bir gurup sahâbe daha bunu rivâyet etmiştir. Onlardan : Ebû Said El-Hudrî, Useyd b. Hudayr, Ramise bint-i Amr var. Tirmizî böyle demiştir. En tuhafı şudur ki : Bu kadar râviler bunu rivâyet ettiği halde İmam Mâlik, bunun rivâyet edilmesini kerih görmüştür. Belki, bu rivâyetler, Mâlik'e göre sahih değildir. Allah en iyi bilendir.

İbn-i İshák dedi ki :

Bana Abdulláh b. Ebi Bekr, Amre bint-i Abdurrahman'dan naklen şöyle dedi :

Âişe, Mekke'den gelen bir kâfileyi karşıladı. O kabile ile birlikte Üseyd b. Hudayr vardı. Bir kadının ölümünü işitti. Biraz üzüldü. Bunun üzerine Âişe ona dedi ki :

Ey Ebû Yahyâ! Allah seni bağışlasın, bir kadına mı hüzünlenirsin, halbuki amcan öldü ve Arş onun için titredi.

İbn-i İshák dedi ki :

Kendisini itham etmediğim birisi, Hasan Basri'den naklen bana şöyle dedi :

Sa'd bedence iri bir adam idi. Millet onu taşıdıkları zaman onu hafif buldular. Bunun üzerine münafıklardan birtakım adamlar dediler ki :

Vallâhi o muhakkak iri yarı bir adam idi. Halbuki ondan daha hafif bir cenâzeyi taşımamışız.

Bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e varınca şöyle dedi :

Onun sizden başka taşıyıcıları vardır. Nefsim yedinde olan Zât-i Ecellü A'lâ'ya kase ederim ki elbette melekler Sa'd'ın ruhu ile müjdelenip sevindiler ve onun için arş titredi.

İbn-i İshák dedi ki :

Muáz b. Rifâe, Mahmûd b. Abdurrahmán b. Amr b. Cemûh'dan o da Cábir b. Abdullah'dan naklen bana şöyle dedi :

Sa'd defn olunduğu zaman, biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte idik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tesbih etti. (Sübhanallah dedi) onunla birlikte millet de tesbih etti. Sonra tekbir getirdi (Allahü ekber dedi) onunla birlikte millet de tekbir getirdi. Ve dediler ki :

Yâ Resûlallah neden tesbih getirdin? Dedi ki :

Bu sâlih kula, kabri dar geldi. Allah ondan o darlığı kaldırdı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu hadisin dayanağı, Âişe'nin şu sözüdür. «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

«Kabir için bir sıkıştırma vardır ki şayet bir kişi ondan kurtulmuş olsa elbette Sa'd b. Muáz kurtulacaktı.»

İbn-i İshák dedi : Ensârdan biri Sa'd için şöyle der :

وَمَا اهْتَزَّ عَرْشُ اللَّهِ مِنْ مَوْتِ هَالِكٍ سَمِعْنَا بِهِ إِلَّا لِسْفِدِ أَبِي عَمْرٍو

«Bir ölenin ölümünden dolayı Allah'ın arşının titrediğini işitmedik, ancak Ebû Amr Sa'd için titredi.»

Sa'd'ın anası, onun naşı taşındığı zaman ağlayarak aşağıdaki şii-ri söyledi : — İbn-i Hişam dedi ki — o kadın : Kubeyşe bint-i Rafi' b. Muâviye b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Abd b. el-Ebcer'dir. Bu Ebcer Hudre b. Avf b. Hâris b. Hazrec'dir.

وَيْلٌ أَمْ سَمِعْتُمْ وَحَدًا
وَسُودَدًا وَحَدًا
وَقَارِسًا مُقَدًّا
سُدَّةً بِهٍ مَدًّا
بَقْدُ هَامَاقَدًا

«Sa'd'ın anasına, Sa'd için yazık, onun şecâatına, onun anlayıştaki keskinliğine, onun esendiliğine, onun şerefine, onun biniciliğine, sayırlığına.

O ki bir makama getirildi ki, bir başı kökünden silercesine kesip yarı.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) der ki : «Her naihe (ölü ağlayıcısı olan kadın) yalan söyler, ancak Sa'd b. Muâz'ın nâihesi müstesna.»

Hendek gününün şehidleri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hendek gününde müslümanlardan ancak altı kişi şehid düştü.

Beni Abdul-Eşhel'den

Şehit düşenler içinde : Beni Abdul-Eşhel'den :

Sa'd b. Muâz ve Enes b. Evs b. Atik b. Amr ve Abdullah b. Sehl vardı. Üç kişidir.

• Beni Cüşem'den

Beni Cüşem b. Hazrec'den olan Beni Seleme'den :

Tufeyl b. Numan ve Sa'lebe b. Ganme vardı. İki kişidir.

Beni Neccâr'dan

Beni Neccâr'dan, sonra Benî Dinâr'dan :

Kâ'b b. Zeyd vardı. Garb oku ona isâbet etti, onunla şehit düştü.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sehmü garbin ve sahmün garbun, izafetle ve izafetsiz olarak... Söylenilir. Nerden geldiği ve kimin attığı belli olmayan ok demektir.

Müşriklerin maktulleri

Müşriklerden üç kişi katl olundu.

Beni Abduddâr'dan

Beni Abduddâr b. Kusayy'dan :

Münebbih b. Osman b. Ubeyd b. Sebbak b. Abdudâr vardı. Ona, bir ok isâbet etti ve o oktan, Mekke'de öldü.

İbn-i Hişâm : «O, Osman b. Ümeyye b. Münnebbih b. Ubeyd b. Sebbak'dır.» dedi.

Müşriklerin Resûlullah'a, Nevfel'in cesedinin satın alınmasını teklif etmesi

Beni Mahzûm b. Yakaza'dan : Nevfel b. Abdullah b. Muğire vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun cesedini kendilerine satmasını istediler. O hendek'e girmişti ve orada takılıp kaldı oradan kurtulamayıp katl olundu. Müslümanlar onun cesedini ele geçirdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Bizim ne onun cesedine ne de onun fiatına ihtiyacımız yoktur. Böylece onun cesediyle onların arasını serbest bıraktı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Onun cesedi mukabilinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e on bin dirhem verdiler. Zühri'den naklen bana bildirildiğine göre böyledir.

Beni Âmir'den

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Âmir b. Luay'dan sonra Beni Mâlik b. Hisl'den :

Amr b. Abd-i Vüdd vardı. Onu Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi) katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana mutemed biri haber verdi ki; ona İbn-i Şihâb ez-Zühri'den naklen haber verilmiş ki o şöyle dedi :

Ali b. Ebi Tâlib o günde Amr b. Abd-i Vüdd'ü ve onun oğlu Hisl b. Amr'ı katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Amr b. Abd-i Vüdd denilir. Amr b. Abd'da denilir.

Beni Kurayza gününde müslümanların şehidleri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Beni Kurayza gününde müslümanlardan, olan Beni Hâris b. Haz-rec'den şehid düşenler :

Hallâd b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr... Onun üzerine değirmen taşı atıldı ve o taş onu şiddetli bir şekilde ezip yardı. İddia ettiler ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

Onun için elbette ki iki şehid ecri vardır.

Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşi Ebû Sinân b. Mıhsan b. Hursan... O sıra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'yı muhasara etmiş durumda idi. Bu gün mevcut olan Beni Kurayza kabristanında defn olundu. Bu mezar, onların İslâm'dan sonra edindiği mezardır.

Resûlullah'ın, müslümanları Kureys'e karşı savaş açmakla müjdelemesi

Hendek ehli hendekten ayrılıp uzaklaştıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana gelen habere göre şöyle dedi :

Artık Kureys bu seneden sonra sizinle savaşmayacaktır, fakat siz onlarla savaşacaksınız. Bunun üzerine Kureys bundan sonra onlarla savaşmadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onlarla savaştı. Nihayet Allah ona Mekke'yi fethettirdi.

HENDEK VE BENİ KURAYZA HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Dırâr'ın şiiri :

Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs — ki bu, Benû Muhârib b. Fihri'nin kardeşidir — Hendek hakkında şöyle dedi :

<p>وَقَدْ قَدْنا عَرْنَدَسَةَ طَحُونَا بَدَتْ أَرْكَانُهُ لِلنَّاطِرِ بِنَا عَلَى الْأَبْطَالِ وَالْيَلْبِ الْحَصِيدِ نَوْمٌ بِهَا الْقَوَاةُ الْخَاطِئِينَ بِبَابِ الْخَنْدَقِينَ مُصَانِعِنَا وَقَدْ قَالُوا أَلَسْنَا رَاشِدِينَ وَكُنَّا قَوْقُمٌ كَانَتْ قَاهِرِينَ عَلَيْهِمْ فِي السَّلَاحِ مَدَحَجِينَ نَقْدُهَا الْفَارِقُ وَالشُّعْمَا إِذَا لَاحَتْ يَابِدَى مُكَلِّبِ تَرَى فِيهَا الصَّقَاتُ سُسْتَبِينَ لَدَمَرْنَا عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ بِهِ مِنْ خَوْفِنَا مُتَوَذِينَ لَدَى أَيْتَانِكُمْ سَعْدًا زُهَيْنَا عَلَى سَمْدٍ يُرْجَعْنَ الْحَيْنَا كَأَنَّ رُزْنَاكُمْ مُتَوَارِبِينَ كَأَنَّ الْقَابِ قَدْ تَحْتَ الْقَرَبِينَ</p>	<p>وَمُسْتَفِئَةً تَنْظُرُ بِنَا الظُّنُونَا كَأَنَّ زُهَامَهَا أَحَدٌ إِذَا مَا تَرَى الْأَبْدَانِ فِيهَا مُسْتَفِئَاتٍ وَجُرْدًا كَالْفِدَاجِ مُسَوَّمَاتٍ كَأَنَّهُمْ إِذَا صَلَّوْا وَصَلَّنَا أُنَاسٌ لَا تَرَى فِيهِمْ رَشِيدًا فَأُخْجِرْنَا نَاهُمْ شَهْرًا كَرِيبًا تَرَاوَجُهُمْ وَتَقْدُو كُلَّ يَوْمٍ يَابِدِينَ صَوَارِمَ مُرْهَقَاتٍ كَأَنَّ وَمِيقَهُنَّ مُعْرِياتٍ وَمِيقَهُ عَمِيقَةً لَمْتُ بِلَبْلٍ فَلَوْلَا خَنْدَقُ كَانُوا لَدِينِهِ وَلَكِنْ حَالُ دُونِهِمْ وَكَانُوا فَإِنْ نَزَحَلْ فَإِنَّا قَدْ تَرَكْنَا إِذَا حَنَّ الظَّلَامُ سَمِعَتْ نَوْحِي وَسَوْفَ تَرَوُرُكُمْ نَحْمًا قَرِيبَ يُخْجِعُ مِنْ كِنَانِهِ غَيْرَ عُرْلٍ</p>
--	--

«Bir korkan topluluk ki, bizim hakkımızda birtakım tahminlerde bulunur.

Halbuki önüne rastlayan her şeyi öğüten bir ordu birliklerini yönetti. Tahmin edilirlerken Uhud gibi görünüyordular.

Orada bahadırın üzerinde mükemmel zırhları ve kale gibi kalkanları görürsün.

Oklar gibi atları gönderilmiş, otlağa bırakılmış görürsün.

Ki onlarla azgınları yok etmeyi kast ediyorduk.

Sanki onlar, iki hendeğin kapısında hamle yaptıkları ve biz hamle yaptığımız zaman, el sıkkan müsâfahacılar.

Birtakım insanlardı ki, içlerinde hiçbir aklı eren kişiyi görmüyoruz.

Halbuki onlar dediler ki:

Bizler doğruya erenler değil miyiz?

Onları tam bir ay kuşattık ve biz onların üstünde kahrediciler gibiydik.

Her gün onların üzerlerine pür silâh olarak her akşam ve sabah yürüdük.

Ellerimizde keskin kılıçlar vardı ki onlarla baştaki saçların ayırım yerlerini ve baştaki kemiklerin toplandığı yerleri keserdik.

Sanki o kılıçların parıltıları, etrafı sarıyor.

Kılıçlarını kınlarından çıkartan kimselerin ellerinde göründükleri zaman.

Yıldırımın yarılan bulutun parıltısı, gece parladı ki sen onda böyle bir çok bulutları açık seçik görürsün.

Şayet hendek olmasaydı onlar o esnada öyle bir durumda olurlardı ki onların hepsini mahv ederdik.

Fakat Handek onların önüne geçti ve onlar bizim korkumuzdan ona sığındılar.

Eğer biz yolcu olup gidersek sizin evlerinizin yanında Sa'd'i rehin olarak terketmiş olurduk.

Karanlık çöktüğü zaman Sa'd'in üzerine ağlayan kadınları iniltilerini tekrar tekrar olarak işitirsin...

Yakında sizi yeniden ziyâret edeceğiz, sizi yardımlaşarak ziyaret ettiğimiz gibi.

Silâhsız olmadıkları halde Kinâne'den bir topluluk ile ki Kinâne arslanın yatağı gibidir.

Arslan yatağını korur.»

Dirâr'a karşı Kâb'in reddiyesi

Kâb b. Malîk, Beni Seleme'nin kardeşi de ona cevaben şöyle dedi :

وَسَائِلِهِ نُسَائِلُ مَا قَيْنَا   وَلَوْ شَهِدْتَ أَرْنَنَا صَابِرِينَ
صَبْرَنَا لَا تَرَىٰ لِلَّهِ عِدْلًا   عَلَىٰ مَا نَابَنَا مَتَوَكِّلِينَ
وَكَانَ لَنَا النَّبِيُّ وَزِيرَ صِدْقٍ   بِهِ نَقْلُو الْبَرِيَّةَ أَجْمَعِينَ
نُقَاتِلُ مَعْشَرًا ظَلَمُوا وَعَقَوْا   وَكَانُوا بِالْقُدْوَةِ مُرْصِدِينَ
نُعَاجِلُهُمْ إِذَا نَهَضُوا إِلَيْنَا   يَضْرِبُ بِمُغْلِلِ الْمُسْرِعِينَ
تَرَانَا فِي فَضَائِلِ سَائِفَاتٍ   كَقُدْرَانِ الْمَلَأِ مُتَسَرِّبِينَ
وَفِي أَيْمَانِنَا يَهْرُ خِفَافٌ   بِهَا نَشْفِي مِرَاجَ الشَّاعِغِينَ
يَسَابِ الْخُنْدَقِينَ كَانَ أَثَدًا   شَوَابِكُهُمْ يَحْدِقُونَ الْقَرَبِينَ
فَوَارِسًا إِذَا بَكَرُوا وَرَاحُوا   عَلَى الْأَعْدَاءِ شُومًا مُطْلِعِينَ
لَنَنْصُرُ أَحَدًا وَاللَّهِ حَقٌّ   نَكُونُ عِبَادَ صِدْقٍ مُخْلِصِينَ
وَبَطْلُ أَهْلِ مَكَّةَ جِئْنَا سَارُوا   وَأَخْرَابُ أَتَوْا مُتَعَزِّينَا
بِأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ لَهُ شَرِيكٌ   وَأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ
فَمَا تَقْتُلُوا سَفَهًا   فَإِنَّ اللَّهَ خَيْرُ الْقَادِرِينَ
سَيُذْخِلُهُ جَنَّاتٍ طِينَاتٍ   نَكُونُ مُقَامَةً لِلصَّالِحِينَ
كَأَقْدَرْدَ كُمْ فَلَا شَرِيدَا   يَغِيظُكُمْ خَزَايَا خَائِبِينَ
خَزَايَا لَمْ تَنَالُوا نَمَّ خَيْرَا   وَكَذَبْتُمْ أَنْ تَكُونُوا دَامِرِينَ
بِرِجِّ عَاصِفٍ هَبَّتْ عَلَيْكُمْ   فَكُنْتُمْ نَحْمًا مُتَكَمِّمِينَ

«Bir sorucu bizim karşılaştığımız şeyi soruyor, şayet hazır bulunsaydı bizleri sabırlılar olarak görürdü.

Sabrettik, Allak için bir emsâl görmedik, bizim başımıza gelene karşı tevekkül edicileriz.

Bizim için Peygamber doğruluk veziri idi, onunla bütün yerlere üstün olur ve biz de galip oluruz...

Zulumkâr ve isyankâr haksız bir toplulukla savaşıyoruz ki o zulumkâr kimseler düşmanlıkla hazırlıklı idiler.

Bize doğru yerlerinden kalktıkları zaman süratli kişileri acele haklayacak bir vuruş ile onlara acele ettik.

Bizleri geniş mükemmel zırhlar içinde geniş arazinin nehirleri gibi zırhları giymiş olarak görürsün.

Bizim ellerimizde hafif kılıçlar vardır ki, biz onlarla şerri tahrik edenlerin sevinçlerinin intikamını alırsız.

İki hendekin kapısında sanki arslanlar vardır.

Onların şebekeleri, arslanların yatağını korurlar.

Erkenden kalkıp düşmanlar üzerine gittikleri zaman atlılardır, gözünün ucuyla bakan mütekebbir ve harb âlâmetiyle âlâmetlenmiş olarak.

And olsun ki, elbette Ahmed'e ve Allak'a yardım ederiz ki doğru ve muhlis kul olalım.

Mekke halkı yürüdükleri zaman ve ahzâb, hizibler halinde geldiği zaman, bilirler ki :

Allak için bir ortak yoktur.

Ve Allah mü'minlerin Mevlâsıdır.

Eğer Sad'ı sefihlikle katlederseniz şunu bilin ki, şüphesiz Allah kadirlerin hayırlısıdır.

Yakında onu temiz güzel cennetlere girdirecektir ki sâlihler için kalacak yerlerdir.

Nitekim sizi yenilmiş ve korulmuş bir kavim olarak rezil, hor ve ziyan edici olduğunuz halde kininizle gazabınızla geri çevirdi.

Orada bir iyiliğe hayra nâil olmadığınız hâlde rezil rüsvây olarak az kalsın helâk olan kimseler oluyordunuz.

Sizin üzerinize esen şiddetli bir rüzgâr ile.

Böylece siz onun altında görmeyen bir a'ma oldunuzdu.»

İbn-i Zibârânın şiiri

Abdullah b. Ziba'râ es-Sehmi Handek günü hakkında şöyle dedi :

حَيِّ الدِّيَارَ حَمَا مَعَارِفَ رَسِمِهَا طُولُ الْبَيْلِ وَتَرَاوُحِ الْأَحَابِ
فَكَأَنَّمَا كَتَبَ الْيَهُودُ رُسُومَهَا إِلَّا الْكَثِيفَ وَمَقْدِ الْأَطْنَابِ
هَرًّا كَأَنَّكَ لَمْ تَسْكُنْ تَلْهُوِيَهَا فِي نَفْسَةٍ بِأَوَانِسِ أَرْتَابِ
فَاتْرَكَ نَدَا كُرْمَاتِ مَقْصَى مِنْ عَيْشَةٍ وَحَمَلَهُ خَاقِ الْقَامِ بَبَابِ
وَإِذْ كُرْبَلَاءَ مَعَانِسٍ وَاشْكُرْهُمْ سَارُوا بِأَجْمَعِهِمْ مِنَ الْأَنْصَابِ
أَنْصَابٍ مَكَّةَ عَامِدِينَ لِيَتَرَبَّ فِي ذِي غِيَاظٍ جَنْجَابِ
بَدَعَ الْخُرُوفَ مَنَاهِجًا مَمْلُوءَةً فِي كُلِّ نَشْرِ ظَاهِرٍ وَشِمَابِ
فِيهَا الْجِيَادُ شَوَارِبُ مَجْنُونَةٍ قُبُ الْبُطُونِ لَوَاحِي الْأَرْبَابِ
مِنْ كُلِّ سَلْبَةٍ وَأَجْرِدِ سَلْبٍ كَالسَّيْدِ بَادِرَ غَنَّةِ الرُّكَّابِ
جَيْشٌ عَيْنَةٌ قَاصِدٌ بِلَوَانِهِ فِيهِ وَصَخْرُهُ قَائِدُ الْأَحْرَابِ
قَرْمَانُ كَالْبَذَرَيْنِ أَصْبَحَ فِيهَا غَيْثُ الْفَقِيرِ وَمَقِيلُ الْمُرَابِ
حَتَّى إِذَا وَرَدُوا الدِّينَةَ وَارْتَدَّوْا لِلْعَوْتِ كُلِّ مُجْرِبٍ قَضَابِ
شَهْرًا وَعَشْرًا قَاهِرِينَ مُحَمَّدًا وَحَابَهُ فِي الْحَرْبِ خَيْرَ حَبَابِ
نَادَوْا بِرَحْلَتِهِمْ صَبِيحَةَ قُلُومٍ كِذْنَا نَكُونُ بِهَا مَعَ الْخِلَابِ
لَوْلَا الْخَنَادِقُ غَادَرُوا مِنْ جَمِيعِهِمْ قَتْلَى لَطِيرٍ سُفٍّ^(٨) وَذِيَابِ

*O yurdlara gel ki, onların yere bitişik eserlerinin belirtilerini, eskimenin uzaması ve zamanların gelip geçmesi mahv etmiştir.

Sanki yahudiler onların eskimelerini yazmışlardır da ancak ağıklarını ve çadır iplerinin kazıklarını değil.

Bir harap yerdir ki sanki sen orada aynı yaştaki kocaya varmamış genç kızlarla nimet içinde oynamamışsın.

Yaşamaya ve eskiden yerleşilmiş harap bir mahalleye dair geçen şeylerin hatırlamasını terket.

Toplulukların belâsını zikr et ve onlara şükret.

Onlar bütünleriyle kendilerine tapılan taşlardan yürüdüler.

Bunlar Mekke'nin Harem'ine âlâmet için dikili taşlarıdır.

Çok sesleri olan çok ordu birliklerinin içinde Medine'yi kâsd ederek gittiler.

Her zahir yüksek yerde ve iki dağ arasındaki alçak yerde yüksek yerleri, bilinen açık seçik yollarda terkederek.

Oralarda güdülen zayıf atlar vardır.

Karınları ince sağrısına bitişik olan yerleri de ince.

Her bir cüsseli uzun kısrak ve genç erkek uzun atlar meydana gelip gözetleyenin gâfletinde kurt gibi süratli saldırır.

Uyeyne'nin askerleri ki, sancağıyla yürümektedir, onda Sahr vardır ki, bu Ebû Süfyan olup ahzâbın komutanıdır.

İki erkek efendilerdir ki, iki Bedir gibi onlarda fakirin imdadcısı ve kaçanların melceidirler.

Nihâyet Medine'ye geldikleri ve ölüm için her bir tecrübe edilmiş kılıcı kuşandıkları zaman.

Bir ay on gün Muhammed'i kahrediciler olarak.

Halbuki onun ashâbı harpte hayırlı ashâbdır.

Bir sabah yolculukla nidâ ettiler :

Siz dediniz ki az kaldı ki orada ziyâna uğrayanlarla beraber olacaktır.

Şâyet handekler olmasaydı onların hepsini aç kuşlara ve kurtlara maktuller oldukları halde terkederlerdi.»

Hassân'ın şiiri :

Hassân b. Sâbit el-Ensâri de ona cevâben şöyle dedi :

مَتَكَلَّمُ لِلْحَاوِرِ بِجَوَابِ	هَلْ رَسَمُ دَارِ سَةِ الْقَائِمِ بَبَابِ
وَهُبُّبُ كُلِّ مُطَلِّعٍ رِبَابِ	قَفَرَ عَنَّا رِيحُ السَّحَابِ رُسُومَةِ
بَيْضُ الْوُجُوهِ نَوَاقِبُ الْأَحْسَابِ	وَلَقَدْ رَأَيْتُ بِهَا الْخُلُولَ يُزَيِّنُهُمُ

فَدَيْعَ الدَّيَّارِ وَذِكْرُ كُلِّ خَرِيدَةٍ
وَأَشْكَ الْمُسُومَ إِلَى الْإِلَهِ وَمَا تَرَى
سَارُوا بِأَجْمَعِهِمْ إِلَيْهِ وَالْبُؤَى
جَبِشَ عَيْنُهُ وَأَبْنُ حَرْبٍ فِيهِمْ
حَتَّى إِذَا وَرَدُوا الدِّينَةَ وَارْتَجَوْا
وَعَدُوا عَلَيْنَا قَادِرِينَ بِأَيْدِيهِمْ
يُهْبِوْهُ مُعْصِفَةً تَفْرَقُ جَمْعُهُمْ
فَكَفَى الْإِلَهِ الْمُؤْمِنِينَ فِتْنَالَهُمْ
مِنْ بَنِي مَا قَنَطُوا فَفَرَّقْ جَمْعَهُمْ
وَأَفَرَّ عَيْنَ مُحَمَّدٍ وَحَبَابِهِ
عَالِي الْقَوَادِ مَوْقِعِ ذِي رِيَّةٍ
عَلِقَ الشَّقَاءُ بِقَلْبِهِ قَوَادِهِ
بَيْضَاءُ آيَةِ الْحَدِيثِ كَمَا
مِنْ مَعْتَرِ ظَلَمُوا الرَّسُولَ غِيَابِ
أَهْلَ الْقُرَى وَبَوَادِي الْأَعْرَابِ
مُتَحَمِّطُونَ بِحُلَّةِ الْأَحْزَابِ
قَتَلَى الرَّسُولَ وَمَنْعَمِ الْأَسْلَابِ
رُدُّوا بِمِطْلُومٍ عَلَى الْأَعْيَابِ
وَجُنُودِ رَبِّكَ سَيِّدِ الْأَرْبَابِ
وَأَنَابَهُمْ فِي الْأَخِيرِ خَيْرَ ثَوَابِ
تَنْزِيلُ نَصْرِ مَلِكِنَا الْوَهَّابِ
وَأَذَلَّ كُلَّ مُكَذِّبٍ مُرْتَابِ
فِي الْكُفْرِ لَيْسَ بِطَاهِرِ الْأَنْوَابِ
فِي الْكُفْرِ آخِرُ هَذِهِ الْأَحْقَابِ

«Silinen yerlerin resmi, kirlenmiş, karşıdakilere cevap verip konuşuyor.

Bir karab yer ki, bulutların yağmurları ve daimi sâbit her yüksek yerin rüzgârları oranın yere bitişik kalan eserlerini eskitmiş değiştirmiştir.

Muhakkak ki orada birleşmiş toplu evleri görürsün ki beyaz yüzlüler şanlılar, onları süsler.

Yurdları ve her bir beyaz yumuşak kadını ve yeni tomurcuklu kocaya varmamış genç kızları an.

Kederleri hüznüleri ve Resûle zulmeden gazabl bir topluluktan gördüğün şeyleri İlâh'a şikâyet et.

Hepsi birlikte ona doğru yürüdüler ve köylerin halkını ve Araplar'ın bâdiyelerdeki nüfusunu topladılar.

Uyeyne'nin ve İbn-i Harb'in ordusu, onların içinde ahzâbın yarış için hazırlanmış oldukları atlarla karıştırlar.

Tâ Medine'ye geldikleri ve Resûlün maktullerini ve onların üstlerinin-

deki silâh ve teçizatı umdukları ve bizim üzerimize kuvvetleriyle kaadir oldukları halde yürüdükleri zaman, kinleriyle gerisin geriye tabanları üzere döndüler.

Onların topluluğunu dağıtan şiddetli rüzgârlarla ve Allah'ın askerleriyle geri çevrildiler.

Allah mü'minlerin savaşında onlara kâfidir ve onları hayırlı sevab ile sevaplandırdı.

Onlar umut kesmelerinden sonra.

Böylece Melik-i Vehhâbımız olan Allah'ın yardımının birbir peşine inmesi onların topluluklarını dağıttı.

Muhammed'in ve onun ashâbının da gözünü karar kıldırdı umduğuna nâil etti.

Şekte bulunan her yalancıyı ise zelil etti.

Kalbi kasvetli, korkulu durumda şekli, küfürde elbiseleri temiz olmayan kişiler.

Şakavet kalbine ilişmiş, gönlü ise ölünceye kadar küfürdedir.»

Kâb'ın şîri :

Kâb b. Mâlik yine ona cevaben şöyle dedi :

أَتَقَى لَنَا حَدَثُ الْحُرُوبِ بَقِيَّةَ	مِنْ خَيْرِ نَحْمَةٍ رَبَّنَا الْوَهَابِ
بَيْضَاءَ مُشْرِقَةِ الذُّرَى وَمَعَاظِنَا	حُمَّ الْجُدُوعِ غَزِيرَةِ الْأَخْلَابِ
كَالْلُوبِ يُبْذَلُ جَمَاهَا وَخَفِيلُهَا	لِلْجَارِ وَإِنْ الْقَسِيمِ وَالْمُنْتَابِ
وَنَزَانِمَا مِثْلُ السَّرَاجِ نَمَى بِهَا	عَلَفُ الشَّعِيرِ وَجِرَّةُ الْقَضَابِ
عَرَى الشَّوَى مِنْهَا وَأَرْدَفَ نَحْمَهَا	جُرْدُ التُّوتِ وَسَائِرِ الْآرَابِ
قُوْدًا تَرَّاحُ إِلَى الصَّبَاحِ إِذْ غَدَتْ	فَلَّ الصَّرَاءِ تَرَّاحُ لِكَلَابِ
وَنَحْوُطُ سَائِمَةِ الدِّيَارِ وَنَارَةٌ	تُرْجَى الدِّدَا وَتَوُوبُ بِالْأَخْلَابِ
خُوشُ الْوُحُوشِ مُطَارَةٌ عِنْدَ الْوَعَى	عُبْسُ الْقَاءِ مُبَيَّنَةٌ الْإِنْجَابِ
عَلِفَتْ عَلَى دَعَا فَصَارَتْ بَدَنًا	دُخَسَ الْبَصِيعِ خَفِيفَةُ الْأَفْصَابِ

يَقْدُونَ بِالرَّغْفِ الْمُضَاعِفِ شَكَّهُ
وَيُمْتَرِصَاتٍ فِي الثَّقَافِ صِيَابِ
وَصَوَارِمُ تَرَعِ الصِّيَاقِلِ غُلْبَهَا
وَيَكْلُ أَرْوَجَ مَا جِدَ الْأَنْسَابِ
يَصِلُ الْبَيْنَ بِمَارِنٍ مُتْقَارِبِ
وَكِلْتُ وَقِيمَتُهُ إِلَى خَبَابِ
وَأَغْرُ أَرْزُقُ فِي الْقَنَاءِ كَأَنَّهُ
فِي طُحْنَةِ الظَّلَاءِ صَوْدَ شَهَابِ
وَكَتَبْتُهُ بِنَفِي الْقِرَانِ فَتَبَرُّهَا
وَتَرُدُّ حَسَدَ قَوَاحِدِ النَّشَابِ
جَاوَى مُلْكَةً كَانَ رِمَاحَهَا^(٧)
فِي كُلِّ تَجَمُّعَةٍ ضَرِيحَةٍ غَابِ
يَأْبَى إِلَى ظِلِّ اللِّسَاءِ كَأَنَّهُ
فِي صَفْدَةِ الْخَطَى فِيهِ عُقَابِ
أَعَيْتُ أَبَا كَرِبٍ وَأَعَيْتُ نُبُكَا
وَأَبَتْ بَسَاتِنَهَا عَلَى الْأَعْرَابِ
وَمَوَاعِظُ مِنْ رَبَّنَا نُهْدَى بِهَا
بِلِسَابِ أَزْهَرَ طَلَبِ الْأَنْوَابِ
عُرِضَتْ عَلَيْنَا فَاشْتَهَيْنَا ذِكْرَهَا
مِنْ بَعْدِ مَا عُرِضَتْ عَلَى الْأَخْرَابِ
حِكْمًا يَرَاهَا الْجُرْمُونَ بِرِغْمِهِمْ
خَرَجًا وَيَقْتُمُّهُمْ ذُووُ الْأَلْبَابِ
جَاءَتْ سَخِينَةٌ كَى تَغَالِبُ رَبَّهَا
فَلْيُغْلِبَنَّ مُغَالِبُ الْقَلَابِ

«Bizim için harplerin meydana gelişi çok bağışlayıcı Rabbimizin bakişinin hayrından bir bakiyye bıraktı.

Siyah boyunlu bol sütlü beyaz develeri ve hurma ağaçlarının bittiği su başlarını.

Tıpkı bir arazi gibi ki toplanan sütleri, toplanmış suyu, komşuya, amca oğluna ve kasd edip giden ziyâretciye ihsan edilir.

Yerinden başka bir yere hamle yapan Arap atlarını da bıraktı.

Tıpkı kurtlar gibi onları arpa yemi ve bitkilerden kesilen şeyler besler büyüttür.

Onlardan ayakları çıplak etti.

Sırtları dümdüz, ve sair et parçaları da böyle.

Uzundurlar, sabaktan yürüdükleri zaman kışnemeğe neşelenirler, ava saldırmada av köpeğinin yaptığı şey, köpek sâhiblerini sevindirir.

Kurtlar mer'aya bırakılmış hayvanların etrafını çevirirler ve bazan da düşmanları helâk ederler ve silâh ve techizâtlarını üstlerinden alıp geri dönerler.

Vahşî hayvanların kaçkını, harb esnasında hafifler, karşılaşması katı, keremi açık seçiktir.

Rahatlık ve huzur üzere beslendi ve iri cüsseli tavlı hale geldi, eti çok barsakları hafif.

Dokuması iki kat zırklarla ve hasımlar hakkında şiddetlerle atmada isabet edip hata etmeyenler olarak sabaktan yürürler.

Ve keskin kılıçlarla ki onların üstündeki demir pareleri parıltıları çıkartmıştır.

Ve her bir nesebleri şerefli görkemli kişilerle giderler.

Hep bir emsal yumuşak süngü ile kuvvet vasıl olur ki, o mızrakların yapılması Habbab ismindeki bir demirciye ısmarlanmıştı.

Mızrakdaki demir, sanki karanlığın şiddetli siyahlığında ateşin şulesinin ışığıdır.

Ve bir ordu birliği ile ki onların zırhları okların yaklaşp birleşmesini önler ve yıkuk etlerine isabet eden okları da geri çevirir.

Siyahı kırmızıya karışmış bir topluluk, sanki onların süngüleri her bir toplulukta orman yangınının alevidir.

Sancağın gölgesine sığınır, sanki o dümdüz süngülerin içinde büyük bir bayrağın gölgesidir.

Ebû Kerib'i yordular ve Tübbe'i yordular ve onların şiddetleri, Arabların karşısında onları caydırdı.

Ve Rabbimizden birtakım va'z ve nasihatlarla yürürler ki, onlarla elbiseleri temiz ve pâk beyaz bir lisan ile hidâyete ereriz.

Ahzâbın üzerine arz olunmalarından sonra bizim üzerimize de arz olundu ve biz onların anısına arzu duyduk.

Ve yine birtakım hikmetlerle yürürler ki mücrimler onları iddialarınca haram görürler, halbuki onları akıl sâhibleri anlarlar.

Sekine (101) geldiler ki, Rablerine gâlib olalar.

Rabbe galebe etmek isteyenler, mutlaka mağlûp olurlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana kendisine itimad ettiğim birisi haber verdi. Dedi ki :

Bana Abdulmelik b. Yahyâ b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr şöyle haber verdi.

Kâb b. Mâlik şunu söylediği zaman :

جَاءَتْ سَخِينَةٌ كَىْ تَغَالِبَ رَبِّهَا فَلْيَغْلِبَنَّ مُغَالِبُ الْقَلَابِ

«Sahine geldiler ki Rablerine galib olalar, Rabbe galebe etmek isteyen mutlaka mağlûp olur.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

Ey Kâb! İşte bu sözüne karşı Allah sana şükr etti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik Handek gününde şöyle dedi :

مَنْ سَرَّهُ ضَرْبُ يَمْنَعٍ بَعْضُهُ بَعْضًا كَمَعْمَعَةِ الْأَبَاهِ الْخُرْقِ
فَلَيَاتِ مَأْسَدَةٌ تَسْنُ سَيُوهَا^(٢) بَيْنَ الذَّادِ^(١) وَبَيْنَ جَزَجِ^(٣) الْخَنْدَقِ
دَرَبُوا بِضَرْبِ الْمَلَمِينَ وَأَسْلَمُوا مُهْجَاتِ أَنْفُسِهِمْ رَبِّ الشَّرْقِ
فِي عُضْبَةٍ نَصَرَ إِلَاهُهُ نَبِيَّهُ وَكَانَ بَعْدَهُ ذَا مَرْقِي
فِي كُلِّ سَابِقَةٍ تَخْطُ^(٤) فَضُولَهَا كَالنَّهْيِ هَبَّتْ رِيحُهُ الْمُتَرَقِّقِ
يَيْفَاءُ مُحْكَمَةً كَانَتْ قَتِيرَهَا حَدَقُ الْجَنَابِ ذَاتُ شَكِّ مَوْتِي
جَدَلًا يَحْفَرُهَا نَجَادُ مُهْنِدِ صَاقِي الْحَدِيدَةِ صَارِمِ ذِي رَوْتِي
نِلْكُمْ مَعَ التَّقْوَى تَكُونُ لِبَاسَنَا يَوْمَ الْمِيَاكِ وَكُلُّ سَاعَةٍ مَعْدِي
نَعْلُ الشُّيُوفِ إِذَا قَصُرْنَ يَحْطُونَا قَدَمَا وَنُلْحِقُهَا إِذَا لَمْ تَلْحَقِ
قَدَرَى الْجُلَاحِمِ ضَاحِيًا هَامَانَهَا بَلَّ الْأَكْفِ كَأَنَّهَا لَمْ تَخْلُقِ
تَلْقَى الدَّوَّ بِمَخْنَةٍ^(٥) مَلُومَةٍ تَنْفِي الْجُرُوعَ كَقَصْدِ رَأْسِ الشَّرْقِ
وَنَبْدُ لِّلْأَعْدَاءِ كُلِّ مُقْلَعِ وَزِدْ وَتَحْجُولِ الْقَوَائِمِ أَتْلَقِ
تَرَدَى يَغْرَسَانِ كَانَتْ كَأَنَّهُمْ عِنْدَ الْمِيَاكِ أَسْوَدَ طَلِّ مَلْنَقِ

صَدُقُ يَاطُولُونَ الْكُفَاةَ خُتُوفَهُمْ   تَحْتَ الْعَمَابَةِ بِالْوَشِيحِ الزَّرِيقِ
 أَمْرُ الْإِلَهِ رَبِّهَا لَمَدُوهُ   فِي الْحَرْبِ إِنْ أَفْهَ خَيْرٌ مَوْقِي
 لَتَكُونَنَّ غَبَطًا لِلْمَدُوِّ وَحَيْطًا   لِلدَّارِ إِنْ دَلَّتْ حُيُولُ التَّرْقِي
 وَيُحِينَا اللَّهُ التَّزِيرُ بِقُوَّةٍ   مِنْهُ وَصَدَقِ الصَّبْرُ سَاعَةً تَلْتَقِي
 وَطَاطِعُ أَمْرٍ نَبِينَا وَبِحَبِيبِهِ   وَإِذَا دَعَا لِكَرْهِيهِ لَمْ نُسَبِّحِ
 وَمَتَى يُنَادِ إِلَى الشَّدَائِدِ نَأْتِيهَا   وَمَتَى تَرَ الْحَوَامَاتِ فِيهَا نُفْنِي
 مَنْ يَتَّبِعُ قَوْلَ النَّبِيِّ قَابَهُ   فِينَا مُطَاعُ الْأَمْرِ حَقُّ مُصَدَّقِ
 فَبِذَاكَ بِنَصْرًا وَيُظْهِرُ عَزَا   وَيُصَيِّبُنَا مِنْ نَيْلِ ذَاكَ زَرْقِي
 إِنْ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ مُحَمَّدًا   كَفَرُوا وَضَلُّوا عَنْ سَبِيلِ التَّقِي

*Yanan kamışların yahut birbirine çilemiş yanan ormanların çıtırtısı gibi harpte bahadırların birbirine vururken çıkarttıkları sesler kendisini sevindiren, hoşuna giden kimse Mezaz (102) hendekin yanı sıra kılıçları keskinletilen arslanlar yerine (yani harp yerine) gelsin.

Harpte tanınmak için kendilerine nişan takan ve Mezrik ve Mağrib'in Rabbına kendi canlarını teslim ettiler.

Bir cemaat içerisinde ki, İlâh, peygamberine onlarla yardım etti ve İlâh kuluna lûtfi ile muamele edendir.

Mükemmel zırhlar, fazlalıkları yerde sürünüyor.

Tıpkı derin bir su gibi ki ona rüzgârla sağa sola dalgalanır.

Muhkem zırhlar ki, onların halkalarının mısmaıları çekirgelerin erkeklerinin göz bebeğidir, sağlam muhkem doku sahibidir.

Dokunması muhkem zırh ki onu demiri safi keskin revneklı hind kılıcının bağı kaldırır.

İşte onlar takva ile birlikte harp gününde ve her doğruluk saatında bizim elbiselerimiz olurlar.

Kısaltıkları zaman kılıçları adımlarımıza eriştiririz, ulaşmadıkları zaman onları ulaştırırız.

Başları tepelerini güneşe vermiş olarak görürsün, avuçları terket sanki onlar yaratılmamışlar.

Düşmanla, toplanmış bir ordu birliği ile karşılaşırız ki, o ordu birliği topluluğu yok eder, (Sarı ile Asim arasında bir dağ olan) meşrikin başının damarını kesmesi gibi.

Düşmanlar için de her bir hafif atı hazırlarız ki onlar sarıya çalan kırmızı, ayakları beyaz ve vücudları beyaz beneklidir.

Birtakım süvarilerle süratlenirler ki sanki o süvarilerin şecaatlıları harb esnasında az yağmur yağdığı, çamur ve kaygan olduğu bir sıradaki arslandır (çünkü arslan işte böyle bir zamanda en çok acıkmış ve en çok saldırgandır).

Birtakım sadık kimselerdir ki, şec'i kişilere, canlarını giderici süngü ile toz bulutunun altında ölümlerini verirler.

İlâhın emri harpte onları düşmanına rabt etmektedir.

Çünkü Allah başarıya erdirenlerin en hayırlısıdır.

Düşmana bir gazab olsun diye ve eğer kötü huylu gazablı atlar yaklaşırsa yurdu hıfz ediciler olsun diye.

Aziz Allah kendisinden bir kuvvet ile ve karşılaştığımız saatte doğru sabır etmemizle bize yardım eder.

Ve biz peygamberimizin emrine itaat ederiz ve ona icâbet eder sözünden çıkmayız, bizi bir felâket karşısında çağırdığı zaman bizden önce giden olmaz.

Ne zaman şiddetli durumlara çağırırsa onlara geliriz ve ne zaman kıtal mevkilerini görürsek oraya süratle koşarız.

Kim Peygamberin sözüne ittiba ederse o bizim içimizde emrine itaat olunmuştur.

Sözü de tastik olunmuş bir haktır.

İşte bununla bize yardım eder ve bizim izzetimizi izhâr eder ve bizi lûtfiyle işte bu nâiliyete kavuşturur.

Muhammed'i tekzip edip yalanlayanlar yok mu, onlar inkâr ettiler ve muttakinin yolundan saptılar.»

• تَلَكُم مَعَ التَّقْوَى تَكُونُ لِبَاسًا •

İbn-i Hişâm dedi ki bana şu beyti :

ve şu beyti :

• مَنْ يَتَّبِعْ قَوْلَ النَّبِيِّ •

Ebû Zeyd haber verdi. Ve şu beyti de bana şu şekilde haberdî :

* نَنْتِ الْجُمُوعَ كَرَّاسٍ قُدِّسَ الشَّرِقِ *

İbn-i İshâk dedi ki :

Kâb b. Mâlik Hendek günü hakkında şöyle dedi :

لَقَدْ عَلِمَ الْأَحْزَابُ حَيْثَ تَأَلَّيُوا   عَلَيْنَا بَرَاءُ دِينِنَا مَا نُوَادِعُ
أَصَابِمِ مَنْ قَبَسَ بِنِ عِيْلَانِ أَصْنَفَتْ   وَخِنْدَفُ لَمْ يَنْدُرُوا بِمَا هُوَ وَارِعُ
يَذُودُونَنَا عَنْ دِينِنَا وَنَذُودُهُمْ   عَنِ الْكُفْرِ وَالرَّحْمَنِ رَاهِ وَسَلَامِيعُ
إِذَا عَايَظُونَا فِي مَقَامِ أَعَانَا   عَلَى غَيْظِهِمْ نَصْرَ مَنْ أَفْهٍ وَاسِعُ
وَذَلِكَ حِظُّ اللَّهِ فِينَا وَفَضْلُهُ   عَلَيْنَا وَمَنْ لَمْ يَحْفَظْ اللَّهَ ضَائِعُ
مَدَانَا لِذِي الْحَقِّ وَاخْتَارَهُ لَنَا   وَفَهُ فَوْقَ الصَّائِبِينَ مَصَانِعُ

«Ahzab bize karşı toplandıkları ve bizim dinimize attıkları zaman biliyorlardı ki, biz onlarla musâlahâ yapmayacağız.

Onlar Kays b. Aylan'dan birbirine katılan cemaatlar olarak toplandılar ve emre muvafakat ettiler.

Hindef ise vâki olanı gerçekteki şeyi bilmiyorlardı.

Bizi dinimizden uzaklaştırıyor ve bizi ondan men ediyorlardı.

Biz de onları küfürden men ediyor, uzaklaştırıyorduk.

Rahman olan Allah görücü ve iştiricidir.

Bir makamda bize gazablandıkları zaman, onların gazablanmalarına karşı Allah'dan geniş bir nusret, bize yardım etti.

Bu ise bizim hakkımızda Allah'ın kızsızdır ve bize olan fazlıdır.

Kimi ki, Allah korumaz ve o da zayı olur.

Bizi hak dine hidâyet etti ve bizim için onu seçti.

San'atçıların san'atından daha üstün Allah'ın san'atları vardır.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytler onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk dedi :

Kâb b. Mâlik Hendek gününde şöyle dedi :

أَلَا أُنَبِّئُ قُرَيْشًا أَن سَلَماً   وَمَا بَيْنَ الرِّبَيعِ إِلَى الصَّمَادِ
تَوَاضِعٌ فِي الْحُرُوبِ مُدْرَبَاتُ   وَخَوْصٌ ثَقِبَتْ مِنْ عَوْدِ عَادِ
رَوَاكِدُ بَرْخَرٍ الْمُرَارُ فِيهَا   فَلَيْسَتْ بِالْجَلَامِ وَلَا التَّهَادِ
كَانَ الْقَلْبَ وَالْبَرْدَى فِيهَا   أَجْسُ إِذَا تَبَقَعَ لِلْخَصَادِ
وَلَمْ يَجْعَلْ تِجَارَتَنَا إِشِيرَاءَ الْخَجِيرِ لِأَرْضِ دَوْسٍ أَوْ مُرَادِ
بِلَادُ لَمْ تَنْتَرْ إِلَّا يَكْبَا   تِجَالِدُ إِنْ نَسِطْتُمْ لِحِلَادِ
أَتَرْنَا سِكَّةَ الْأَنْبَاطِ فِيهَا   فَلَمْ تَرْمِزْ لَهَا جِلْهَاتٍ وَادِ
قَصَرْنَا كُلَّ ذِي خُضِرٍ وَطُولِ   عَلَى الْغَابَاتِ مُفْتَدِرٍ جَوَادِ
أَجِيبُونَا إِلَى مَا تَجْتَدِبُكُمْ   مِنْ اقْوَالِ الْمُبِينِ وَالسَّادِ
وَالْإِلَافَاصِيرُوا الْجِلَادِ يَوْمَ   لَكُمْ مَنَا إِلَى شَطْرِ الذَّادِ
نُصَبِّعُكُمْ بِكُلِّ أَجْبَى حُرُوبِ   وَكُلِّ مُطَهَّسٍ^(١) سِلْسِ أَلْيَا
وَكُلِّ طَيْرٍ وَخَيْفٍ حَشَاهَا   تَدِفُ دَفِيفٍ^(٢) صَفْرَاءِ الْجَوَادِ
وَكُلِّ مُقْلَصِ الْأَرَابِ نَهْدِ   بَنِيمِ الْخَلْقِ مِنْ أُخْرٍ وَهَادِ
خَيْوَلُ لَا تَضَاعُ إِذَا أُضِيبَتْ   خُيُولُ النَّاسِ فِي السَّنَةِ الْجَوَادِ
بِنَارِ عَمَنِ الْأَعْنَةُ مُضْغِيَاتِ   إِذَا نَادَى إِلَى الْفَرْجِ الْمُنَادِ
إِذَا قَالَتْ لَنَا التَّدْرُ اسْتَعْدُوا   تَوَكَّلْنَا عَلَى رَبِّ الْعِمَادِ
وَقُلْنَا لَنْ يُفْرَجَ مَا لَقِينَا   سِوَى ضَرْبِ الْقَوَائِسِ وَالْجَوَادِ
فَلَمْ تَرَ عَصْبَةَ بَيْنَ لَقِينَا   مِنَ الْأَقْوَامِ مِنْ قَارٍ وَبَادِ
أَسَدُ سَالَةٍ مَنَا إِذَا مَا   أَرَدْنَاهُ وَالْبَيْنَ فِي الْوَدَادِ
إِذَا مَا نَحْنُ أَسْرَجْنَا عَلَيْهَِا^(٣)   جِيَادِ الْجُدُلِ^(٤) فِي الْأَرَبِ الشَّدَادِ
قَدَفْنَا فِي السَّوَابِغِ كُلِّ صَفْرِ   كَرِيمٍ غَيْرِ مُشْتَلِكِ أَرْنَادِ

أَشْمُ^(١٠) كَأَنَّهُ أَشَدُّ عَبُوسَ غَدَاةَ بَدَا^(١١) يَظُنُّ الْجَزَعَ عَادِي
يُفَنِّي هَامَةَ الْبَطَلِ الَّذِي صَيَّ السَّيْفِ مُتَرَجِي النَّجَادِ
لُظْفِيرَ دَبِكَ اللَّهُمَّ إِنَّا بِكَ كَأَنَّهُ أَشَدُّ عَبُوسَ

Dikkat et, Kureys'e haber ver ki, Sel' dağı ile Ureyz vâdisi arasında Sımdâd dağına kadar harplerde, alıştırılmış develerle kuyulardan çekilen sularla sulanan hurmalık bahçeleri ve Ad kavmi zamanından kazılmış dar su kuyuları vardır.

Sâbit dâim birtakım sulardır ki, Mirar nehri onlarla yükselir, suyu ne çok ne de azdır.

Sık meşelik ve kendisinden kalın hasırlar yapılan cıl ve kamış türü bir bitki orada sanki hasad için sulandığı zaman yüksek bir ses çıkarır. Ticâretimizi, Deus veya Murâd kabilelerinin yerlerinde, eşek satın alma yapmayız.

Birtakım beldelerdir ki, ekilmemiş ancak eğer kılıçla vuruşmak hoşunuza giderse vuruşmamız içindir.

Bir Acem kavmi olan Enbât'ın, şehirlerinde yaptığı gibi, hurmalıkları oralarda ektik ve diktik, onların mislini bir vâdinin diğer tarafından karşıya baktığın zaman görmedin.

Her koşucu, hedeflere uzanan ve muktedir, süratli koşan ata kasr ettik. Sizden taleb ettiğimiz açık seçik ve doğru sözden bize cevap veriniz.

Yoksa bizden size Mezâz'ın kenarında olan bir günün kılıç vurması için sabr ediniz.

Sizi her bir harb kardeşlerimle ve güdülmesi kolay her bir tam hilkatlı at ile sabahleyin selâmlarım.

Her bir, ayakları uzun, süratli koşan, böğürleri ve içkembesi ince, yumurtası boşalmış bir çekirgenin hafif yürüyüşü gibi hafif yürüyen at ile de.

Salınarak ve süratle yürüyen, etleri kalın, önünden arkasına kadar her yeri mükemmel hilkatlı her bir at ile de sabahleyin sizi selâmlarım. Birtakım atlarla ki, insanların atları kıtlık bir senede zâyi oldukları zaman bunlar zâyi olmazlar.

Bir münâdi harbe, şiddetli korkular yere nidâ ettiği zaman, ağızlarına vurulan gemplere muhâlefet edcrler ve o sese kulak verirler.

Bize korku haberini veren kimseler, hazırlanınız, dedikleri zaman, kulların Rabbi üzerine tevekkül ettik.

Ve dedik ki, elbette ve bizim karşılaştığınız şeyi, keskin kılıçların üst taraflarının vurmasının ve cihâdın gayrı bir şey açmaz, onu bizim üzerimizden kaldırmaz.

Kendisini murad ettiğimiz zaman, köyler halkından ve bâdiyeler halkından kendileriyle karşılaştığımız kavimlerin içinde, şecaatca bizden daha şiddetli ve dostlukca bizden daha yumuşak bir topluluk görmedin.

Onların üzerlerine muhkem dokunuşlu zırhları şiddetli düğümler içinde bağladığımız zaman,

Çaktığı çakmaktan ateş çıkıp çıkmayacağını bilmez olmayan kerim üstün her doğanı mükemmel şekilde hazırlanmış zırhlar içerisine attık.

Güçlüdür, sanki o vâdinin yamacında zahir olduğu sabakta asık suratlı bir arslan gibidir.

Kuvvetce gayesine varmış şecaatlı kimsenin başına hamdîlî sarkmış kılıcın ortasını kapatır.

Ki Ey Allah'ım, senin dinini gâlib kılatım, çünkü biz senin korumanla senin korumandayız.

Doğruluk yollarına bizi hidâyet et.»

İbn-i Hişâm şu beyti :

• قَمَرْنَا كُلَّ ذِي حُضْرٍ وَطَوَّلَ •

ve onun peşine gelen beyti ve ondan üçüncü beyti ve ondan dördüncü beyti ve şu beytini :

• أَفْتَمَّ كَأَنَّهُ أَسَدٌ عَبُوسٌ •

ve onun peşine gelen beyti Ebû Zeyd el-Ensari'den naklen rivâyet etti.

Müsâfi'in, Amr'a ağlayarak söylediği şiiri :

İbn-i İshâk dedi ki :

Müsâfi' b. Abd-i Menâf b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Amr b. Abd-i Vüdd'e ağlayarak ve Ali b. Ebi Tâlib'in onu katletmesini zikrederek şöyle dedi :

عَمْرُو بْنُ عَبْدِ كَانَ أَوَّلَ فَارِسٍ جَزَعَ الْمَذَادَ وَكَانَ فَارِسَ بَيْلٍ
 تَمَحُّعُ الْخَلَائِقِ مَا جِدَّ ذُو مِرَّةٍ بَنَى الْقِتَالَ بِشَكْرٍ لَمْ يَنْكَلِ
 وَلَقَدْ عَلِمْتَ حَيْثُ وَلَوْ عَنْكُمْ أَنْ أَبْنَ عَبْدٍ فِيهِمْ لَمْ يَتَّعِلِ
 حَقٌّ تَكْنَفَةُ الْكِمَاءُ وَكُلُّهُمْ بَنَى مَقَاتِلَهُ وَلَيْسَ بِمُؤَنِّلِ
 وَلَقَدْ تَكْنَفَتِ الْأَسِنَّةُ فَارِسًا يَجْنُوبُ سَلِجَ غَيْرِ نَكْبِ أَسِيلِ
 تَسْلُ الْوَرَالِ عَلَى فَارِسَ غَالِبِ يَجْنُوبُ سَلِجَ، لَيْتَهُ لَمْ يَنْزِلِ
 قَادَهُبَ عَلَى قَا ظَفِرَتِ بِمَثَلِهِ فَضْرًا وَلَا لَأَقِيَتْ مِثْلَ الْمُضِلِ
 نَمَى الْفِدَاءَ لِفَارِسٍ مِنْ غَالِبِ لَاقَ حِمَامَ الْمَوْتِ لَمْ يَتَّعِلِ
 أَحْنَى الَّذِي جَزَعَ الْمَذَادَ بِمُحَرِّهِ طَلَبًا تَارَ مَمَاسَرَ لَمْ يَحْذِلِ

«Amr b. Abd, süvarilerin ilki idi.

Mezâz's (103) kat etti ve Bedir'deki bir vâdi olan Yelyel'in suvârisi idi.

Yaratıkların cömerdi, şerefli, kuvvet sâhibi, hiçbir heybet ve korkudan geri dönmeyen, silâh ile savaşı talep edendir.

Sizden geri döndükleri zaman bildiniz ki, onlarda İbn-i Abd, acele etmedi.

Hattâ şecaatlı kimseler onu kuşattılar ve onların hepsi de onu katletmeyi istiyorlar ve bunda kusur etmiyorlardı.

Süngüler Sel'in güneyinde zayıf ve silâhsız olmayan bir süvariye kuşattılar.

Ali, Galib'in süvarisini Sel'in güneyinde, atından inip yerde savaşmasını istedi, keşke inmeseydi.

Hadi Ali, git, bir fahr (istihar) olarak onun misline zafer bulmadın.

Ne de şiddetli bir durumda misli ile karşılaşmadın.

Gâlibdin olan bir süvariye canım feda olsun ki, ölüm kaderiyle karşılaştı, yerinden ayrılmadı.

Şu adamı kâd oluyorum ki, at tayı ile Mezâz's kat etti ki bir topluluğun intikamını talep etsin yardımsız bırakmadı.»

Müsâfî'in, Amr ile birlikte olan süvâriileri
kınayarak söylediği şiiri

Yine Müsâfî', Amr ile birlikte olan ve ondan dağılıp onu terke-
den süvarileri ayıplayarak şöyle dedi :

عَمْرُو بْنُ عَبْدِ الْجَبَادِ يَقُودُهَا   خَيْلٌ تَقَادُلُهُ وَخَيْلٌ تَنْعَلُ
أَجَلْتُ قَوَارِسَهُ. وَعَادَرَ رَهْلُهُ   رُكْنَا عَظِيمًا كَانَ فِيهَا أَوْلُ
عَجِيًّا وَإِنْ أَحَبَّ قَدْ أَبْتَرْتُهُ   مَهْنًا تَسُومُ عَلَى عَمْرٍَا يَنْزِلُ
لَا تَبْعِدَنَّ قَدْ أَصِبتُ بِقَتْلِهِ   وَلَقِيتُ قَبْلَ الْمَوْتِ أَمْرًا يَنْقُلُ
وَهَبِيرَةُ النَّلُوبِ وَلَى مُذِرًا   عِنْدَ الْقِتَالِ خَفَافَةٌ أَنْ يَقْتُلُوا
وَضِرَارَةٌ كَانَ الْبَاسُ مِنْهُ مُخْفَرًا   وَلَى كَأَنَّ الْيَمَّ الْأَغْرَلُ

«Amr b. Abd ve kendilerini güttüğü süratli yürüyen atlar, öyle atlardır
ki onun için gütlülür ve nallanırlar.

Onun süvarileri dağıldılar geri döndüler ve onun kavmi büyük bir rük-
nü terkettiler ki o onların içinde birinci idi.

Hayret!

Nasıl hayret etmeyeyim ki, Ali, Amr'dan, kendisinin inip yerde savaşı-
masını istediği zaman ben onu görüyordum.

Uzak görme ki muhakkak ben onun katl olunmasıyle bir musibete düş-
tüm ve ölümden önce ağır gelen bir işle karşılaştım.

Sürülmüş Hubeyre kıtal esnasında katl olunmalarından korkarak ge-
risin geri döndü.

Dırâr'a gelince, şiddet felâket başına geldi.

O, silâhsız yaramaz kötü huylu bir kişinin dönmesi gibi geri döndü.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin bazıları bu şiirlerin ona âid olduğunu kabul et-
mezler.

«عَمْرٍَا يَنْزِلُ»

sözü İbn-i İshâk'ın gayrından nakl olunmuştur.

Hübeyre'nin Amr'a ağlayarak ve kaçtığından
özür dileyerek söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hübeyre b. Ebi Vehb kaçtığından özür dileyerek ve Amr'a ağlayarak ve Ali'nin onu katl etmesini zikir ederek şöyle dedi :

لَعَمْرِي مَا وَلَّيْتُ ظَهْرِي مُحَمَّدًا   وَأَصْحَابَهُ جُنُبًا وَلَا حِيَفَةً أَقْتَلِ
وَلَكِنِّي قَلْبْتُ أَمْرِي فَلَمْ أَجِدْ   لَسْتُ بِغَنَاءٍ إِنْ صَرَبْتُ وَلَا تَبْلِي
وَقَفْتُ فَلَمَّا لَمْ أَجِدْ لِي مُقَدَّمًا   صَدَدْتُ كَصِرْغَامٍ مَزِيرٍ أَبِي شَبْلِ
فَنَقَى عِطْفِهِ عَنِّي قَرْنَهُ حِينَ لَمْ يَجِدْ   مَكَرًا وَقَدِّمًا كَانَ ذَلِكَ مِنِّي فَنَلِي
فَلَا تَبْعِدَنَّ يَا عَمْرُو حَيًّا وَمَالِكًا   وَحَقَّ لِحُسْنِ اللَّذِّجِ يَثْلُكُ مِنِّي نَلِي
وَلَا تَبْعِدَنَّ يَا عَمْرُو حَيًّا وَمَالِكًا   قَدْ بَنَيْتُ مُحَمَّدَ التَّنَاجِدِ الْأَصْلِ
فَنَ لَطْرَادِ الْخَيْلِ تَقْدَعُ بِالْقَنَا   وَلَقَدْ فُخِرَ يَوْمًا عِنْدَ قَرْقَرَةَ الْبَزْلِ
هُنَالِكَ لَوْ كَانَ ابْنُ عَبْدِ لَزَارَهَا   وَفَرَّجَهَا حَقًّا فَقَى غَيْرُ مَا وَعَلِ
فَضَلَّكَ عَلَى لَا أَرَى مِثْلَ مَوْقِفِ   وَقَفْتُ عَلَى بَحْدِ الْقَدَمِ كَالْفَعْلِ
فَمَا ظَفَرْتُ كَفَاكَ فَخْرًا بِمِثْلِهِ   أُمِنْتُ بِهِ مَا عِشْتُ مِنْ رَلَّةِ النَّعْلِ

«And olsun ki ne Muhammed'e ne de onun ashâbına ne korkaklıktan ne de öldürülme korkusundan sırtımı çevirmedi.

Fakat ben işimi ters çevirdim ve eğer vurursam ne kılıcım için ne de okum için yeterlilik bulmadım.

Durdum, benim için bir öncü bulamadığım zaman şiddetli arslan yavrusunun babası gibi korudum.

Bir hamle yapacak yer bulmadığı zaman, kendisine şiddette mukavemet eden kimseden büyüklük tasladı. Halbuki daha önce bunu ben yapmıştım.

Ey Amr diri ve ölü olarak uzak görme ve benim gibilere senin gibisini medh etmek bir görevdir.

Ey Amr diri olarak ve ölü olarak uzaklaşma.

Öğülmüş aslı şerefli olarak ayrılmışsındır.

Kim atlara karşı oklarla karşı koyar ve develerin böbürlenmesinde ıstihar edebilir.

İşte orada şayet İbn-i Abd olsaydı elbette orayı ziyaret eder ve onları kurtarırdı.

Gerçekten bir yiğittir.

Bozuk bir erkek değildir.

Ali uzaklaş, bir boğa gibi öncünün şecaati karşısında durduğunun mislini görmüyorum.

Senin ellerin fahr cihetinden onun misline muzaffer olmadı, yaşadığın müddetce ayakkabının kaymasından onunla emin oldun.»

Hubeyr'in Amr'a ağlayarak söylediği diğer bir şiiri

Hübeire b. Ebl Vehb, Amr b. Abd-i Vüdd'e ve Ali'nin onu katletmesini zıkr ederek şöyle dedi :

لَقَارِسُهَا عَمْرُو بْنُ غَالِبٍ   لَقَارِسُهَا عَمْرُو بْنُ غَالِبٍ
عَلَىٰ وَإِنَّ الْآيَةَ لَا بُدَّ طَالِبٍ   عَلَىٰ مَا يَسُومُهُ
لَقَارِسُهَا إِذْ خَامَ عَنْهُ الْكِتَابُ   عَشِيَّةَ يَدْعُوهُ عَلَىٰ وَإِنَّهُ
بَيِّتُ رَبِّ لَا زَالَتْ هُنَاكَ الْمَصَابِ   فَيَأْلَفُ نَفْسِي إِنْ عَمَرَ تَرْكُهُ

«Elbette Luayy b. Gâlib'in en üstü bilir ki elbette bir musibet gelip çatmış zaman onların süvarisi Amr'dır.

Ali kendisini taleb ettiği zaman onların süvarisi Amr'dır.

Çünkü arslan elbetteki, ister.

Bir akşam ki Ali onu çağırır ve o elbette kendisinden askeri birlikler korkaklaşıp geri döndükleri zaman Luayy b. Gâlib'in en üstünün süvarisidir.

Vah canıma ki Amr'ı Yesrib'de terkettim ki işte orada musibetler eksik olmaz devam edip gider.»

Hassan'ın Amr'ın katli olunmasıyla iftihar ederek söylediği şiiri

Hassan b. Sâbit Amr b. Abd-i Vüdd'ün katli olunmasıyla iftihar ederek şöyle dedi :

تَقِيَّتِكُمْ عَمْرُو أَمْنَاهُ بِالْقَنَا
يَتَرَبَّ نَحْيِي وَالْهَدَاةُ قَلِيلُ
وَنَحْنُ قَتَلْنَاكُمْ بِكُلِّ مَهْدٍ
وَنَحْنُ قَتَلْنَاكُمْ بِبَدْرٍ فَأَصْبَحَتْ

«Geri kalanınız Amr'dır ki onu mızrak ile Yesrib'de imha ettik.

Biz orayı koruruz, koruyucular ise azdır.

Biz sizi Hind kılıçlarıyla katlettik ve biz hamle yaptığımız zaman harbin yöneticileriyiz.

Biz sizi Bedir'de katlettik ve sizin topluluğunuz helâk olanlar arasında gezip duruyorlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin bazıları o şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassan b. Sâbit yine Amr b. Abd-i Vüdd'ün durumu hakkında şöyle dedi :

أَمْسَى الْفَتَى عَمْرُو بْنُ عَبْدِ يَتَنَّى
يَجْنُوبُ يَتَرَبَّ نَأْرَهُ لَمْ يَنْظُرِ
فَلَقَدْ وَجَدَتْ سُيُوفَنَا مَشْهُورَةً
وَلَقَدْ وَجَدَتْ حَيَادَنَا لَمْ تَقْعُرِ
وَلَقَدْ لَقِيتَ غَدَاةَ بَدْرٍ عُصْبَةً
ضَرْبُكَ ضَرْبَ غَيْرِ ضَرْبِ الْحُسْرِ
أَصْبَحْتَ لَا تَذْعَى لِيَوْمٍ عَظِيمَةٍ
بِأَعْمَرُو أَوْ الْجَسِيمِ أَمْرٍ مُنْكَرٍ

«Yiğit Amr b. Abd, Yesrib'in güneyinde intikamını isteyerek akşamlamıştı, bekletilmedi ihmal edilip geciktirilmedi.

Elbette ki kılıçlarımızı kınından çıkartılmış olarak buldun.

Ve elbette süratli koşan atlarımızı, geri çekilen kusur eden olmadıkları halde buldun.

Elbette Bedr sahâbında bir cemaatla karşılaştın ki, onlar sana zırhları olmayanların vuruşunun gayrı bir vuruş ile vurdular.

Ey Amr büyük bir gün için veya kötü bir işin cesimi için çağrılmaz oldun.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin bazıları o şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hassân b. Sâbit yine şöyle dedi :

أَلَا أُبَلِّغُ أَبَا هِدْمٍ رَسُولًا   مُتَمَلِّئَةً نَحْبُ بِهَا أَلْطَى
أَكُنْتُ وَلَيْكُمُ فِي كُلِّ كُرْبَةٍ   وَغَيْرِي فِي الزَّخَاءِ هُوَ الْوَلَى
وَمِنْكُمْ شَاهِدٌ وَلَقَدْ رَأَى   رُفِئْتُ لَهُ كَمَا أُحْتَمِلَ الصَّبَى

«Dikkat et, Ebû Hidm'e elçi olarak sür'atli deve ile bir mektub ulaştır. Acaba her bir nâhoş durumda sizin veliniz ben olup bolluk ve rahatlık zamanında başkası mı veliniz oldu.

Sizden bir şahid vardır ve muhakkak beni görmüştür ki onun için kaldırıldım, çocuk taşınır olduğu gibi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu beytler Rabie b. Ümeyye ed-Dili'ye âid olduğu rivâyet olunur.

O şiirde onun sonu şöyle rivâyet olunur :

كَبِيتَ الْخَزْرَجِيَّ عَلَى يَدَيْهِ   وَكَانَ شِفَاءَ نَفْسِي الْخَزْرَجِيُّ

«Bir Hazreclî'yi yüzü üstüne bıraktım.

Halbuki canımın şifası Hazreclî kişi idi.»

Yine Ebû Üsâme el-Cuşemî'ye âid olduğu da rivâyet olunur.

**Hassân'ın Beni Kurayza günü İbn-i Muâz'a ağlayarak
söylediği şiiri**

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hassân b. Sâbit Beni Kurayza günü hakkında Sa'd b. Muâz'a ağlayarak onun, onlar hakkındaki hükmünü zikrederek şunu söyledi :

لَقَدْ سَجَّتَ مِنْ دَمْعٍ غَنِيٍّ عَثَرَةً   وَحَقَّ لِيَعْنِي أَنْ تَقْبِضَ عَلَى سَمْدٍ
 قَتِيلَ نَوَى فِي مَرَكٍ فُجِعَتْ بِهِ   عِيُونُ ذَوَارِي الدَّمْعِ دَائِمَةُ الْوَجْدِ
 عَلَى مِلَّةِ الرَّحْمَنِ وَارِثَ جَنَّةٍ   مَعَ الشُّهَدَاءِ وَنَدْمًا أَكْرَمَ الْوَفْدِ
 فَإِنْ تَكَ قَدْ وَدَعْتَنَا وَتَرَكْتَنَا   وَأَمْسَيْتَ فِي غَبْرَاءِ مُظْلِمَةِ اللَّحْدِ
 فَأَنْتَ الْهَبَى يَأْسَفُ أَثْبَتَ بِشْهَدٍ   كَرِيمٍ وَأَنْوَابِ الْمَكَارِمِ وَالْحَمْدِ
 مُحْكَمٌ فِي حَقِّ قُرْبَلَةٍ بِاللَّيِّ   قَضَى اللَّهُ فِيهِمْ مَا قَضَيْتَ عَلَى عَمْدِ
 فَوَافَقَ حُكْمَ اللَّهِ حُكْمَكَ فِيهِمْ   وَلَمْ تَنْفُ إِذْ كَرِهْتَ مَا كَانَ مِنْ عَمْدِ
 فَإِنْ كَانَ رَبُّ السَّعْرِ أَمَّا فِي الْأَلَى   شَرَوْا هَذِهِ الدُّنْيَا بِجَنَاتِهَا الْخَالِدِ
 فَنِعْمَ مَصِيرِ الصَّادِقِينَ إِذَا دُعُوا   إِلَى اللَّهِ يَوْمًا لِلْوَجَاهَةِ وَالْقَصْدِ

«Gözlerimin yaşından bir damla aktı.

Gözüm için Sa'd'in üzerine ağlamak vacibtir.

Bir maktuldur ki, harp yerinde kalmıştır.

Onunla, dâimi hüznü olan yaş akıtan birçok gözler acımıştır.

Rahmân'ın milleti üzere, cennetin vârisi olarak, şehidlerle birlikte en kerim bir yolcu olarak cennete gitmiştir.

Bize, «Allah'a ısmarladık» ettinse ve bizi terkettinse ve kabrin lahdi- nin karanlığında akşamladınsa, şunu bil ki, sen ey Sa'd, o kimsenin ki, üstün bir hazır bulunma yerine ve faziletler ve örgü elbiselerine gece gittin.

Kurayza'nın iki kabilesi hakkında senin hülmün, Allah'ın onlar hak- kında kaza ettiği şey iledir, sen amd üzeri kaza etmedin kasden hü- küm vermedin.

Onların hakkındaki senin hükmün, Allah'ın hükmüne muvâfık olmuş- tur.

Ve olduğu sana hatırlatıldığı zaman af etmedin.

Eğer zamanın musibelleri bu dünyada sana nûşuz etti ise işte bu dün- yayı onun ebedî cennetleri mukabilinde sattılar.

İyi tanınmışlıktan ve dosdoğru olmaktan dolayı, bir gün Allah'a çağ- rıldıkları zaman, sadıkların varacakları yer ne güzeldir.»

**Hassân'ın, İbn-i Muâz'a ve başkasına ağlayarak
söylediği şiiri :**

Hassân b. Sâbit yine Sa'd b. Muâz'a ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından şehidlere ağlayarak ve onları kendilerindeki hayır ile zikr eder = yâd ederek şöyle dedi :

أَلَا يَا قَوْمِي هَلْ لَنَا خَمٌّ دَافِعٌ   وَهَلْ مَامَقَى مِنْ صَالِحِ الْبَشَرِ رَاجِعٌ
تَذَكَّرْتُ عَشْرًا قَدْ مَضَى فَتَهَانَتْ   بَنَاتُ الْحَقِّ وَأَنْهَلَتْ مَنَى الدَّائِعِ
صَبَابَةً (١) وَجَدِذَ كَرْتَنِي أَحَبَّةً (٢)   وَقَتْلَى مَضَى (٣) فِيهَا طُفِيلٌ (٤) وَرَافِعٌ
وَسَقْدٌ فَاضِعُوا فِي الْجَنَانِ وَأَوْحَشَتْ   مَنَازِلُهُمْ فَلَا أَرْضَ مِنْهُمْ بِلَاقِعِ
وَفَوْا يَوْمَ بَدْرٍ لِلرَّسُولِ وَفَوَتْهُمْ   ظِلَالُ النَّيَا وَالسَّيُوفِ الْوَامِعِ
دَعَا فَأَجَابُوهُ بِحَقٍّ وَكَلَامُهُمْ   مُطْبِعٌ لَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَسَامِعِ
فَا نَكَلُوا (٥) حَتَّى تَوَلَّوْا جَمَاعَةً   وَلَا يَقْطَعُ الْأَجَالَ إِلَّا الصَّارِعِ
لَا نَهْمُ بَرَجُونَ مِنْهُ شَفَاعَةً   إِذَا لَمْ يَكُنْ إِلَّا التَّيْبُونُ شَافِعِ
فَلَيْكَ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ بِلَاؤُنَا (٦)   إِبَابُنَا فَهُ وَالْمَوْتُ نَارِقِمْ
لَنَا أَقْدَمَ الْأَوَّلَى إِلَيْكَ وَخَلَفْنَا (٧)   لَاؤُلْنَا فِي مِلَّةِ (٨) اللَّهِ تَابِعِمْ
وَنَعْلَمُ أَنَّ إِلَهُكَ اللَّهُ وَحْدَهُ   وَأَنَّ قَضَاءَ اللَّهِ لَا بُدَّ وَأَقِمْ

*Ey kavmim, takdir olunduğu zaman önleyici var mıdır?

Geçmiş iyi geçimlerden geri dönen var mıdır?

Geçmiş, bir zamanı hatırladın, kalb ve ona bitişik düştüler.

Sûratle düştüler ve benden göz yaşları aktı, döküldü.

Gönül şevkinin inceliği rikkatı bana dostları ve geçen maktulleri hatırlattı ki onların içinde Tufeyl, Râji ve Sa'd vardır.

Onlar cennetlerde oldular ve onların konuk yerleri = evleri yalnız kaldı ve arz (yer) onlardan harabe haldedir.

Bedr gününde, üstlerinde ölümlerin ve parıldayan kılıçların gölgeleri olduğu halde, Resûle gösterdiler.

Çağırdı; onlar da ona hak ile icâbet ettiler ve onların hepsi ona her bir emirde = işte mutidirler ve söz dinleyicidirler.

Geri dönemediler, hatta bir cemaat olarak sımsıkı bağlandılar, ecelleri başka kesmez ancak yere serilmeler keser.

Çünkü onlar, ancak peygamberlerin şecaatçı olduğu bir sırada ondan şefa'at umuyorlar.

Ey hayırlı kullar, işte bu, bizim imtihanımızdır, icâbetimiz Allah'adır, ölüm ise hak bir meseledir.

Sana doğru ilk atılan adım bizim içindir.

Bizden sonrakilerimiz ise evvelkilerimize, Allah'ın milleti olarak tabidirler.

Biz biliyoruz ki :

Mülk yalnızca Allah'a âdiddir ve Allah'ın kazası elbette vâkidir.»

Beni Kurayza günü hakkında Hassân'a âld bir şiir :

Hassân b. Sâbit, yine Beni Kurayza günü hakkında şöyle dedi :

لَقَدْ لَقِيتَ قُرَيْظَةً مَاسَاهَا	وَمَا وَجَدَتْ لِنَلٍ مِنْ نَصِيرِ
أَصَابَهُمْ بَلَاءٌ كَانَ فِيهِ	سِوَى مَا قَدْ أَصَابَ بَنِي النَّصِيرِ
عَدَاةً أَنَا نُمُّ يَهْوِي إِلَيْهِمْ	رَسُولُ أَهْلِ كَالْقَمَرِ الْمُنِيرِ
لَهُ خَيْلٌ مُجَنَّبَةٌ تَعَادَى	فِرْسَانٍ عَلَيْهَا كَالْمَشْهُورِ
تَرَكَنَاهُمْ وَمَا ظَفَرُوا بِشَيْءٍ	دِمَاؤُهُمْ عَلَيْهِمْ كَالْفَدِيرِ
فَهُمْ صَرَخُوا نَحْمُومُ ⁽¹⁾ الْكَلْبِ فِيهِمْ	كَذَلِكَ يَدَانُ ⁽²⁾ ذُو الصَّنَدِ الْفَجُورِ
فَأَنْذِرْ مِثْلَهَا نَحْمًا قُرَيْظًا	مِنَ الرَّحْمَنِ إِنْ قَبِلْتَ نَذِيرِ

«Kurayza kendisine kötülük yapanla karşılaştı ve zilletini giderecek bir yardımcı bulamadı.

Onlara bir belâ isabet etti ki, Beni Nadir'e isabet etmiş olanın gayrı bir belâ onda var idi.

Onlara geldiği sabah Resûlullah aydınlattıcı ay gibi onlara bineği ile süratle gidiyordu.

Onun için güdülen binilmeyen atlar vardı ki, üzerlerindeki süvârilere doğan kuşları gibi yürüyor ve koşuyorlardı.

Onları bıraktık ve bir şeyc muzaffer olamadılar.

Üzerlerindeki kanları derin bir su gibi idi.
Onlar yerlere serilmişler onların içlerinde kuşlar etraflarında halka halinde toplanırlar; Jâcir, haktan çıkan kimselere işte böyle ceza verilir.
Eğer inzarımı korkutmamı kabul ederse, Rahman'dan bir nasihat olarak onun misliyle Kureyş'i korkut.»

Hassân b. Sâbit Beni Kurayza hakkında şöyle dedi :

قَدْ أَتَيْتَ قَرْيَةَ مَا سَاهَا   وَحَالَ بِحِصْنِهَا ذُلٌّ ذَلِيلٌ
وَسَعْدٌ كَانَ أَنْذَرْتُمْ بِنُصِيجِ   يَا أَيُّهَا الْمَكْرُوبُ جَلِيلٌ
فَمَا بَرَحُوا يَنْقُضُ الْهَدْيَ حَتَّى   فَلَا تُمْ فِي بِلَادِنَا الرُّسُولُ
أَحَاطَ بِحِصْنِهِمْ مَنَا صُفُوفٌ   لَهُ مِنْ حَرٍّ وَقَتْنِيمٍ صَلِيلٌ

«Muhakkak Kurayza kendisine kötülük yapan şeylerle karşılaşmıştır ve onun kalesine zillet ve zelil kimseler yerleşmiştir.

Sa'd onları nasihatla inzar etmişti, şununla ki sizin ilâhınız Celil bir Rab'dır, demekle...

Ahdi bozmaktan bir an ayrılmadılar nihayet Resûlullah onları beldelelerinde kılıçlarla katletti.

Onların kalelerini bizden birlikler kuşattılar ki, kuşatmaları ısıklılar yükseliyordu.»

Hassan b. Sâbit yine Beni Kurayza günü hakkında şöyle dedi :

تَفَادَدَ مَشَرُّ نَهْرٍ وَأَوْ قَرْيَتَا   وَلَيْسَ لَهُمْ يَتْلِدِيهِمْ نَصِيرٌ
فَمُ أَوْنُوا الْكِتَابَ فَصَيَّرُوهُ   وَمُمْ نَحْنُ مِنَ التَّوْرَةِ وَرُ
كَفَرْتُمْ بِالْقُرْآنِ وَقَدْ أَنْتُمْ   بِتَصْدِيقِ الذِّى قَالَ النَّذِيرُ
فَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ   حَرِيقُ الْبَابُورَةِ مُسْتَطِيرٌ

«Kureyşe yardım eden bir topluluk serdleri birbirini kaybettiler ve onlar için beldelerinde bir yardımcı yoktur.

Onlar kendilerine kitap verilen kimseler olup onu zayi ettiler ve onlar körlerdir Tevrat'tan sapmışlardır.

Kur'an'ı inkâr ettiniz, halbuki Peygamber'in dediğini tastik etmek ile gelmişsiniz.

Benî Luayy'ın hayırlı kişileri üzerine Buceyre'de dik dörtgen şeklinde bir yangın çıktı.»

Ebü Süfyan'ın, Hasan'a karşı reddiyesi :

Ebü Süfyan b. Hâris b. Abdulmuttalib de ona cevaben şöyle dedi :

أَدَامَ اللَّهُ ذَلِكَ مِنْ صَنِيعٍ   وَحَرَقَ فِي طَرَائِقِهَا السَّمِيرُ
سَتَقْلَمُ أَبْنَاءُ مِنْهَا بَنُو^(۳)   وَسَلَّمَ أَىْ أَرْضَيْنَا تَصِيرُ
فَلَوْ كَانَ النِّخِيلُ بِهَا رِكَابًا   لَقَالُوا لَا مَقَامَ لَكُمْ فَيَسِيرُوا

«Allah bu yapılan şeyleri devam ettirsin ve onun etrafını alevli ateş yaksın.

Yakında bilirsin ki ondan hangimiz uzağız.

Ve bilirsin ki hangimizin arazisine zarar verir.

Şayet orada hurma ağaçları, binek hayvanları olsalardı elbette derlerdi ki, sizin için durma hakkı yoktur, yürüyünüz.»

İbn-i Cevvâl'in Hassan'a karşı reddiyesi :

Cebel b. Cevvâl es-Sa'lebi de ona cevap verdi, Beni Nadir ve Beni Kurayza'ya ağlayarak şöyle dedi :

أَلَا بِاسْمِ سَعْدَ بْنِ مُعَاذٍ   لِمَا لَقِيتَ قُرَيْظَةَ وَالذَّصِيرُ
لَمَعْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ   غَدَاةً تَحْمَلُوا لِمَوِ الصُّورُ
فَأَمَّا الْخَزْرَجِيُّ أَبُو حُبَابٍ   قَالِ لِقَيْنِقَاعٍ لِأَنْبَسِيرُوا
وَبَذَلَتْ الْمَوَالِي مِنْ حُصَيْرٍ   أَسِيدًا وَالذَّوَابِرُ قَدْ نَدُورُ
وَأَقْفَرَتْ الْبُيُوتُ مِنْ سَلَامٍ   وَسَمِيَّةٌ وَأَبْنُ أَخْطَبٍ هِيَ بُورُ
وَقَدْ كَانُوا يَبْلُدُهُمْ قِتَالًا   كَمَا قَتَلْتَ بِمِيطَانَ الْمُخُورِ

فَإِنْ يَهْلِكُ أَبُو حَكِيمٍ سَلَامٌ   فَلَا رَتْ السَّلَاحَ وَلَا دُثُورَ
وَكُلُُّ الْكَاهِنِينَ وَكَانَ فِيهِمْ   مَعَ اللَّيْلِ الْخَصَارِمَةُ الصُّغُورُ
وَجَدْنَا أَلَجَدَ قَدْ نَبَتُوا عَلَيْهِ   بِجَدٍ لَا تُقْبِيهِ الْبُـدُورُ
أَقْبِمُوا يَاسِرَةَ الْأَوْنِ فِيهَا   كَأَنَّكُمْ مِنَ الْخَزَاةِ عُورُ
تَرَكْتُمْ قَدْرَكُمْ لِأَشَى فِيهَا   وَقَدَّرَ الْقَوْمَ حَامِيَةَ تَقُورُ

«Ey Sa'd, Beni Muâz'ın Sad'i, Kureyza ve Beni Nadir ile karşılaştığı zaman, and olsun ki Beni Muâz'ın Sad'i, sabahleyin yüklendiklerinde elbette çok sabırlıdır.

Hazretci kişiye Ebû Habâb'a gelince, Kaynuka'a dedi ki, yürümeyiniz. Halîfler Huzeyr kabilesinden Üseyd kabilesine değiştirildi, musibetler ise döner.

Buveyra, Selâm'dan, Saye'den ve İbn-i Ahtab'dan, çorak ve harab oldu. Onlar da helâk olmuştur.

Onlar beldelerinde ağırlıklar idiler, nitekim Meytân adındaki dağda kayaya parçalarının ağır olması gibi.

Eğer Ebû Hakem yâni Selâm helâk olursa, silâhın ne eskisine de değişmiş çürümüşü yoktur.

İki kabîle olan iki kâhinden her biri onların içinde yumuşaklıkla beraber cömert ve kerim, doğan gibi kişiler oldu...

Şerefî bulduk ki onun üzerinde sabit olmuşlardır.

Bir şeref ile ki onu aylar ve zamanlar değiştirmez.

Ey Evs'in hayırlı kişileri, orada ikamet ediniz, sanki siz zillet ve rezâletten körmüşünüz gibi.

Çömleklerinizi içlerinde bir şey olmadığı halde terkettiniz.

Halbuki kavmin çömlekleri, kızmış kaynamaktadırlar.»

SELÂM B. EBİ'L-HUKAYK'IN KATLEDİLMESİ

Hazrec kabilesinin Resûlullah'tan İbn-i Ebil-Hukayk'ın katli için izin istemeleri :

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Handek ve Benî Kurayza'nın işi sona erdi. Selâm b. Ebî'l-Hukayk — ki bu Râfi'in babasıdır — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'e karşı ahzâbı (yani Kureyş ve Câtâfan kabilelerini) teşkil edenler içinde idi. Ve Evs Uhud'dan önce Kâb b. el-Eşrefi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlığından ve onun aleyhinde çalıştığından dolayı öldürmüşlerdi. Hazrec kabilesi de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, Selâm b. Ebi'l-Hukayk'ın Hayber'de katledilmesi için izin istediler. O da, onlara izin verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den şöyle haber verdi :

Allah'ın Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için verdiği şeylerden birisi de, Ensâr'dan bu iki kabile, yani Evs ve Hazrec'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kerim necib kişilerin savaşmaları gibi savaşmalarıdır.

Evs kabilesi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir şey yapmazlardı, illâ Hazrec kabilesi şöyle derdi :

«Bu yaptıklarınızla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında ve İslâm'da üzerimize bir üstünlük gösteremezsiniz.»

Böylece onlar da onların yaptıklarının mislini yapmadıkça vaz geçmezlerdi. Hazrec de bir şey yapsa, Evs onun mislini söylerdi.

Evs, Kâb b. Eşref'i, onun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlığından dolayı öldürdükleri zaman, Hazrec'iler şöyle dediler : Bununla üzerimize asla üstün olamazsınız. Böylece müzâkere edip düşündüler. 'Acaba hangi adam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İbn-i Eşref gibi düşmandır? ve hatırladılar ki : Böyle bir adam ancak İbn-i Ebi'l-Hukayk'dır. O, bu sırada Hayber'de idi. Neticede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun katledilmesi için izin istediler, o da, onlara izin verdi.

İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katline çıkan kişiler ve onların kıssası :

Böylece Hazrec'den Beni Seleme'den beş kişi çıkıp gittiler. Bunlar :

Abdullah b. Atik, Mes'ûd b. Sinân, Abdullah b. Enis, Ebi Katâde el-Hâris b. Rib'i ve Huzâl b. Esved — ki bu Eslem'den onların bir halifidir. —

Bunlar, çıktılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerlerine Abdullah b. Atik'i emir tâyin etti ve onları, çocuk veya kadın katletmekten nehyetti. Onlar çıktılar, gece Hayber'e geldikleri zaman İbn-i Ebil-Hukayk'm evine geldiler. Evde hiçbir odayı bırakmadılar ki içindekiler üzerine kitlememiş olsunlar.

O yüksek bir odada idi ki, odanın hurma dallarından yapılmış bir merdiveni var idi. Onlar da oraya çıktılar ve kapısı önünde ayakta beklediler, içeri girmek için izin istediler. Karısı çıktı ve :

«Siz kimlersiniz?» dedi. Dediler ki :

Biz arabdan birtakım insanlarız, azık istiyoruz. Kadın dedi ki : İşte arkadaşınız şurada.

Onlar da onun yanına girdiler. Onun yanına girdiğimiz zaman bizim ve kadının üzerine kapıları kitledik. Çünkü korkuyorduk ki bir şey yaparsak kadın bizimle onun arasına girer. Bunun üzerine onun karısı bağırdı ve yüksek sesle bizi teşhir etmeğe başladı. Biz ise onu yatağında iken kılıçlarımızla süratle katlettik. Vallahi gecenin karanlığında ancak onun beyazlığı onu bize gösteriyordu. Sanki üzerindeki elbise (Mısır'da yapılan beyaz) kıbtî elbisesi idi. Elbise üzerine atılmıştı. Onun karısı bizi haber vermek için bağırduğu zaman bizden bir adam kılıcını onun başı üzerine kaldırdı sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nehyini hatırladı ve elini çekti. Şayet bu olmasaydı o kadının işini akşamdan bitirirdik. Kılıçlarımızla onu vurduğumuz zaman Abdullah b. Enis kılıcıyla, üzerine karından yüklendi ve onu katletti.

O, «katni, katni», yani «yeter! yeter!» diyordu. Biz çıktık Abdullah b. Atik ise iyi görmeyen bir adamdı, merdivenden düştü ve onun eli şiddetli bir şekilde çarptı — Bir rivâyette : (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre) ayağı çarptı — Biz onu, onların gözleri önünden, kalenin dışından içine giren bir su menfezine taşıdık ve onu oraya soktuk.

Bunun üzerine onlar ateşleri yaktılar ve her cihette bizi şiddetli bir şekilde arıyorlardı. Nihayet ümid kestikleri zaman arkadaşlarının yanına döndüler ve onun etrafında toplandılar, o ise, onların arasında hüküm veriyordu. Biz dedik ki :

«Nasıl Allah düşmanın ölümüş olduğunu bileceğiz.» Bizden bir adam dedi ki :

«Ben gider sizin için bakarım.» Ve gitti, milletin içine girdi. Dedi ki :

Ben onun karısını ve yahudilerin adamlarını onun etrafında görüyordum. Kadın elinde bir lâmba ile onun yüzüne bakıyor, onlara durumu anlatıyor ve şöyle diyordu :

İşte vallahi İbn-i Atik'in sesini işittim. Sonra ben kendimi yalanladım ve dedim ki :

İbn-i Atik nereden bunlara gelsin! Sonra karısı ona döndü, onun yüzüne bakıyordu. Sonra şöyle dedi :

«Yahûdilerin ilâhına and olsun. Selâm öldü.» Bu kelimeden nefsimе hoş gelen daha lezzetli bir söz işitmiş değilim. Sonra arkadaşımız bize geldi ve haberi bize verdi. Biz de iyi görmeyen arkadaşımızı yükledik ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik ve ona Allah'ın düşmanını katli ettiğimizi haber verdik. Onun yanında hangilerimizin onu katli ettiğinde ihtilâf ettik. Her birimiz onu ben öldürdüm diye iddia ediyordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Kılıçlarınızı getiriniz. Biz de kılıçlarımızı ona getirdik. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara baktı ve Abdullah b. Enis'in kılıcı için dedi ki :

İşte bu onu katletmiştir. Onda yemek izini görüyorum.

Hassan'ın, İbn-i Eşref ve İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın
katli hakkındaki söylediği şiir :

İbn-i İshâk dedi ki :

Hassân b. Sâbit Kâb b. Eşref'in ve Selâm b. Ebil-Hukayk'ın katillerini zikr ederek şöyle dedi :

فِي دَرْءِ عَصَابَةٍ لَا قِيَمَهُمُ   يَابْنَ الْحَقِيقُ وَأَنْتَ يَابْنَ الْأَشْرَفِ
يَسْرُونَ بِالْبَيْضِ الْخِفَافِ إِلَيْكُمْ   مَرَحًا كَأَسَدٍ فِي عَرَبٍ مُفْرِفِ
حَقٌّ أَنْتُمْ فِي مَحَلِّ بِلَادِكُمْ   فَسَقَوْكُمْ حَقًّا بَيْضَ ذَائِفِ
مُسْتَنْصِرِينَ⁽¹⁾ لِنَصْرِ دِينِ نَبِيِّهِمْ   مُسْتَنْصِرِينَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُجْبِحِ

«Ey İbn-i Hukayk ve sen ey İbn-i Eşref, Allah için, kendileriyle karşılaştığın bir cemaatin iyiliğini söylemek lâzım.

Sûratlı hareket eden kılıçlarla sevinçli olarak gece size yürüyorlardı. Tıpkı sık ağaçlı bir meşedeki arslanlar gibi.

Nihâyet beldelerinizin bir mahallinde size geldiler ve sûratlı katleden bir kılıç ile size ölüm şerbetini içirdiler.

Peygamberlerinin dinine yardım için basiretli hareket ederek malları ve canları götüren her bir durumu küçümseyerek.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Züffef» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

AMR B. ÂS VE HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLMALARI

Amr'ın diğerleriyle birlikte Necâşi'ye gitmesi :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Ebi Habîb, Habîb b. Ebi Evs es-Sekafi'nin mevlâsı Râşid'den, o da Habîb b. Ebi Evs es-Sekafi'den naklen şöyle haber verdi :

Bana Amr b. el-Âs kendi ağzından şöyle dedi :

Ahzâb ile birlikte handek'ten ayrıldığımız zaman, Kureyş'den bir takım adamları topladım. Onlar benim reyimi muvâfık görür ve beni dinlerlerdi. Onlara dedim ki :

Vallâhi biliyorsunuz ki ben Muhammed'in durumunu görüyorum, işlerin üzerine hoş olmayan bir şekilde gidiyor. Ben böyle bir görüş içindeyim. Siz onun hakkında nasıl bir görüş içindesiniz? Dediler ki : «Sen nasıl görürsen öyle.» Dedi ki :

Necâşi'nin yanına gidip onun yanında olmayı uygun görürüm. Eğer Muhammed kavmimize gâlib olursa biz Necâşi'nin yanında oluruz. Çünkü bizim onun elleri altında olmamız, Muhammed'in elleri altında olmamızdan daha iyidir. Eğer bizim kavmimiz gâlib gelirse, kavmimiz bizi tanıyor ve bizi biliyorlardır. Onlardan bize ancak hayır gelir. Dediler ki :

Hakikaten bu iyi bir görüştür. Dedim ki :

O halde ona hediye edeceğimiz şeyleri toplayınız. Bizim yurdu-muzdan ona hediye olunacak şeylerin en iyisi derilerdir.

Böylece onun için birçok deriler topladık, sonra yola çıktık ve onun yanına geldik.

Amr b. As'ın, Necâşi'den, Amr el-Damri'yi katletmesi için isteği, onun da ona karşı red cevabı vermesi

Amr dedi ki : Biz Habeşistan'da idik. Amr b. Ümeyye el-Damri oraya geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu, Cafer ve arkadaşlarının durumları için Necâşi'ye göndermişti. O Necâşi'nin yanına girdi sonra ordan çıktı. Ben de arkadaşlarıma dedim ki :

İşte bu Amr b. Ümeyye el-Damri'dir. Şayet Necâşi'nin yanına girsem ve ondan onu istediğimde onu bana verirse onun boynunu vura-cağım. Bunu yaptığım zaman Kureyş anlayacak ki, ben onların ye-rine Muhammed'in elçisini öldürmüşüm. Ve ben onun yanına girdim ve ona secde ettim. Daha evvel secde ettiğim gibi... O da dedi ki :

Ey dostum merhaba hoş geldin. Bana memleketinden bir şey he-diye getirdin mi? Dedim ki :

Evet ey melik, sana çok deriler hediye getirmişimdir.

Sonra o hediyeleri ona yaklaştırdım, beğendi. Sonra ona dedim ki :

Ey Melik, ben bir adamı gördüm ki senin yanından çıktı. O bizim düşmanımız olan bir adamın elçisidir. Onu bana ver de onu katlede-yim. Çünkü o bizim eşrafımızdan ve hayırlılarımızdan birtakım kişi-lerimizi katl etti. Dedi ki :

Bunun üzerine gazablandı sonra elini uzattı ve kendi burnuna vurdu, zennettim ki burnu kırıldı. Dedim keşke yer yarılısaydı da on-dan uzaklaşmak için batsaydım. Sonra ona dedim ki :

Ey Melik! Vallahi şayet bunun senin hoşuna gitmeyeceğini zan et-seydim onu senden istemezdim. Necâşi dedi ki :

Demek Mûsâ'ya gelmiş olan Nâmus-ı Ekber'in, kendisine geldi-ği bir adamın elçisini sana vermemi istiyorsun ki onu katledesin! De-dim ki :

Ey Melik, o öyle midir? Dedi ki :

Yazık sana ey Amr, bana itaat et ve ona tâbi ol. Çünkü vallahi o elbetteki hak üzeredir ve ona muhâlefet eden kimselerin üzerine elbette gâlib olacaktır. Nitekim Mûsâ Firavn'in ve onun askerlerinin üzerine gâlib olduğu gibi. Ben :

Acaba İslâm üzere onun için benim sana beyatımı kabul eder misin? dedim. O :

Evet, dedi ve elini uzattı. Onunla İslâm üzerine beyatlaştım. Sonra arkadaşlarımla yanına çıktım reyim değişmişti. Ve arkadaşlarımdan İslâmımı gizledim.

Amr ve Hâlid'in İslâm üzere birleşmeleri

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müslüman olmak için gitmek üzere yola çıktım. Hâlid b. Velid'e rastladım. Bu ise Mekke fethinden biraz önce idi. O Mekke'den geliyordu. Ben dedim ki :

Ey Ebû Süleymân nereye gidiyorsun? Dedi ki :

Vallahi yol tebeyyün etti ve vüzûha kavuştu. Bu adam muhakkak peygamberdir. Vallahi gidiyorum ki, müslüman olayım, daha ne zamana kadar! Dedim ki :

Vallahi başka şey için gelmedim, ancak müslüman olmak için geldim.

Böylece Medine'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik. Hâlid b. Velid öne geçti ve müslüman oldu ve beyatlaştı, sonra ben yaklaştım, dedim ki : Yâ Resûlallah! Ben sana şunun üzerine beyat ediyorum. Böylece eski günahım af olunsun ve geçenleri bir daha anmayayım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

Ey Amr, beyatlaş, çünkü İslâm öncesini keser. Hicret de kendisinden öncesini keser. Dedi ki : Ben de onunla beyatlaştım, sonra ayrıldım.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki : İslâm kendinden öncekini düşürür. Hicret de kendinden öncesini düşürür.

Talha'nın müslüman olması :

İbn-i İshâk dedi ki, bana itham etmediğim bir kimse, haber verdi ki :

Osman b. Talha b. Ebi Talha o ikisiyle birlikte idi, onlar müslüman oldukları zaman o da müslüman oldu.

**Sehmi'nin İbn-i Talha ve Hâlid'in müslüman
olmaları hakkındaki şiiri :**

İbn-i İshâk dedi ki :

İbn-i Ziberâ el-Sehmi şöyle dedi :

أَشَدُّ عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ حِفْظًا   وَمُلَقَى نِصَالِ الْقَوْمِ عِنْدَ الْقَبْلِ
وَمَا عَقْدُ الْأَبَاءِ مِنْ كُلِّ حِفْظَةٍ   وَمَا خَالِدٌ مِنْ مِثْلِهَا بِمُحْطَلٍ
أَمِفْتَاحَ بَيْتٍ غَيْرِ بَيْتِكَ يَفْتَحِي   وَمَا يُفْتَحِي مِنْ مَحْدٍ بَيْتٍ مُؤَنَّلٍ
فَلَا تَأْمَنُ خَالِدًا بِمَعْرَدٍ هَذِهِ   وَعُثْمَانُ جَاءَ بِالذُّهْنِ الْمُضِلِّ

«Osmân b. Talhâ'ya andlaşmamızı haber veririm ve Hacer-i Esved'in
öpülmesi mecmuında milletin toplandığını haber veririm.
Babaların akd ettiğı her bir andlaşmayı da haber veririm.
Halid bu gibi andlaşmalardan ayrılacak değil ya...
Sen Beyt'in gayrı bir Beytin açılmasını mı arzu ediyorsun.
Kâdim Beytin şerefinden ötesi arzu edilir mi?
Bundan sonra Halid'e güvenme ve Osman da şiddetli felâketlerle geldi.»

Beni Kurayza'nın fethi, Zilkade'de ve Zilhicce'nin de başında oldu. İşte o sene müşrikler geri döndüler.

BENİ LİHYAN GAZVESİ

Resûlullah'ın Beni Lihyan'a çıkması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce, Muharrem, Safer ve Rebiül Evvel ve Rebiül Âhir aylarında Medine'de kaldı ve Cumadil Ula'da Beni Kureyza'nın fethinden itibaren altıncı ayın başında Beni Lihyâna doğru Reci ashâbını aramak üzere çıktı. Bunlar Hubeyb b. Adiyy ve onun arkadaşlarıdır. Ve Şam'a gitmeyi bildirdi ki gaflette oldukları bir anda onlara baskın yapsın.

İbn-i Ümm-i Mektûmu Medine üzerine amil (vâli) kılması :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'den çıktı ve Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm'u amil tayin etti. İbn-i Hişâm'ın sözüne göre böyle oldu.

Onlara doğru gidiş ve geri dönüşü :

İbn-i İshâk dedi ki :

Ğurâb üzerine yola düştü. Burası Medine etrafında Şam tarafında bir dağdır. Sonra Mahis üzerine, sonra Beträ üzerine yol aldı. Sonra Zâtül-Yesâr'a meyletti. Medine'nin yakınında bir vâdi olan Bin üzerine yol aldı. Sonra Suhayratü'l-Yemâme'ye (104) yol aldı. Sonra Mekke yolundan geniş bir yol üzerine yöneldi. Ve süratle gitti. Nihâyet Ğurân'a indi. Burası Beni Lihyân'ın menzilleridir. Ğurân Emec ile Usfân arasında, kendisine Sâye denilen bir beldeye kadar uzanan bir vâdidir. Ve onları çekilmiş ve dağların başlarına sığınmış korunmuş olarak buldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya indiği zaman, onların habersiz olmadıklarını gördü. Dedi ki :

Şâyet Usfân'a inseydik elbette Mekke halkı bizim Mekke'ye geldiğimizi görürdü. Ashâbından ikiyüz binekli kişi ile çıktı ve Usfân'a indi. Sonra ashâbından iki atlı kişiyi gönderdi. Onlar da Kürâ ü'l-Ğamîm'e vardılar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geri döndü ve gitti.

Resûlullah'ın geri dönmesi hakkındaki sözü :

Câbir b. Abdullah şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, dönerek yola yöneldiği zaman şöyle diyordu :

أَيُّوْنَ تَأْتِيُوْنَ إِنِّي شَهِدْتُ اللَّهَ لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ ، أَعُوْذُ بِاللَّهِ مِنْ وَعْثِ (٢) السَّعْرِ ،
وَكَلْبَةٍ (١) التَّنْقَلِبِ ، وَسُوءِ مُنْظَرٍ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ

(104) Suhayratül-Yemame : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedr'e giderken konağıdır. Burası Seyale ile Kureyş'in arasındadır.

«Dönücüleriz, tevbe edicileriz, inşaallah Rabbimizce hamd edicileriz. Seferin meşakkat ve şiddetinden, dönülmenin hüznünden ve chil ve maldaki kötü görüntüden Allah'a sığınırım.»

Kâb'in, Beni Lihyân gazvesi hakkındaki şiiri :

Beni Lihyân Gazvesi hakkındaki haber, Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullâh b. Ebi Bekr'den onun da Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den menkuldur. Kâb b. Mâlik, Beni Lihyân gazvesi hakkında şöyle dedi :

لَوْ أَنَّ بَنِي لِحْيَانَ كَانُوا تَنَاطَرُوا   اقْوَا عُصَبَاءَ دَارِهِمْ ذَاتَ مَصْدُقْ
لَقَوُوا عِرْعَانًا بَيْنَ الْأَسْرَتِ رَوْعُهُ   أَمَامَ طُعُوبٍ كَالْجَرَّةِ فَيُلْقُ
وَلَيْكِهِمْ كَانُوا وَبَارَكَ تَتَبَعَتْ   شِعَابُ حِجَازٍ غَيْرِ ذِي مُتَنَفِّقْ

«Şayet Beni Lihyân bekleselerdi yurtlarında doğruluk sahibi bir cemaati karşılayacaklardı.

Gökte ziyası karışmış çok yıldızlar gibi şiddetli bir ordu birliği gibi, önüne geleni öğüten bir ordu birliği önünde korkusu yolu dolduran milletin evveline rastlarlardı.

Fakat onlar Hicâz'ın, çıkışı olmayan çukur yerlerinde birbirini peşine takılıp giden kedi kadar kurtlar oldular.»

ZÜ KIRD GAZVESİ

İbn-i Hısn'ın Resûlullah'ın yüklü develerini yağma etmesi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi ve orada, ancak az birkaç gece kaldı ki, Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezâri, Catafan'dan birtakım atlılarla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sütlü, yüklü develeri üzerine, Şam tarafından Medine'ye yakın bir mevki olan Çabede saldırdı. Orada Beni Cıfar'dan bir adam ve onun karısı vardı. Adamı katlettiler ve karyı da sütlü yüklü develerle birlikte alıp götürdüler.

Bu gazvede İbn-i Ekva'n başına gelenler :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Bekr ve itham etmediğim bir kimse Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den naklen şöyle haber verdiler : (Bunların her birisi Zu Kired gazvesi hakkındaki haberin bir kısmını haber vermiştir.)

Düşman haberini ilk anlayan, Seleme b. Amr b. el-Ekva' el-Eslemî oldu. Bu ormana gitmeye niyet edip okunu ve yayını kuşanmış olarak Talha b. Ubeydullah'a âid ve beraberinde güttüğü bir at bulunan bir köle ile gitti. Nihayet Seniyye-i Vedâ'a yükseldiği zaman onların atlarından birine Sel' tarafında yukardan baktı sonra; Vay sabah! diye bağırdı. Sonra çıktı düşmanın izlerine düşüp hızla yürüyordu. Yırtıcı bir arslan gibi idi. Nihâyet onlara kavuştu ve onlara ok atmakla karşılık veriyordu. Oku attığı zaman şöyle diyordu :

«Al bunu benden, ben İbn-i Ekva'im, bu gün ise yaramazların ölüm günüdür.» Atlılar ona doğru yöneldikleri zaman, kaçarak gitti. Sonra onlara karşı koydu. Atması mümkün olduğu zaman o attı. Ve al bunu benden, ben İbn-i Ekva'im, bu gün yaramazların helâk günüdür, diyordu. Araplar şöyle diyor : Üveykiimiz : Sabahımız...

**Resûlullah'ın bağırması ve süvârilerin yârşircasına
ona doğru atlarını koşturmaları :**

İbn-i Ekve'in bağırması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı. Bunun üzerine Medine'de el-feze el-feze! (yani imdâd imdâd) diye seslenildi, atlılar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru birbirini kovarcasına geldiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e süvarilerden ilk varan, Mikdâd b. Amr idi. Bu, kendisine Mikdâd b. Esved denilen kimsedir. Beni Zühre'nin halifidir. Mikdâd'dan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında ilk duran atlı, Abbâd b. Bîşr b. Vakş b. Zügbe b. Zeürâ idi. Bu, Beni Abdil-Eşhel'den biridir. Biri de Sa'd b. Zeyd'dir, ki bu Beni Kâb b. Abduleşhel'den biridir. Biri de Üseyd b. Züheyr'dir, ki bu, Beni Hârise b. Hâris'in kardeşidir. (Bunda şek vardır) Biri de Ukkâşe b. Mihsan'dır. Bu, Beni Esed b. Hu-

zeyme'nin kardeşidir. Biri de Muhriz b. Nadle'dir. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşidir. Bir de Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'i'dir. Bu, Beni Seleme'nin kardeşidir. Bir de Ebû Ayyâş'dır. Bu, Ubeyd b. Zeyd b. Sâmit'dir. Bu, Beni Züreyk'in kardeşidir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandıkları zaman onların üzerine bana gelen habere göre Sa'd b. Zeyd'i emir kıldı. Sonra şöyle dedi :

Sen, kavmi yakalamak üzere çık. Ben, beraberimdekilerle birlikte sana kavuşurum.

Resûlullah ve O'nun, Ebû Ayyâş'a atını terketmesini nasihat etmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Beni Züreyk'den bir takım adamlardan naklen bana gelen habere göre) Ebû Ayyâş'a şöyle dedi :

Ey Ebû Ayyâş, keşke bu atı senden daha iyi ata binen bir adama versen, o da, kavme kavuşsa ne olur? Ebû Ayyâş dedi :

Dedim ki :

Yâ Resûlallah, ben milletin en iyi at binicisiyim. Sonra atı vurdum, vallahi beni elli kulaç götürmedi ve beni düşürdü. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Onu senden daha iyi at binene verseydin» demesine benim de «ben milletin en iyi at bineniyim» dememe hayret ettim. Bunun üzerine (Beni Züreyk'den bir takım adamların dediğine göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Ayyâş'ın atını, Muâz b. Mâis'e veya Âiz b. Mâis b. Kays b. Halde'ye verdi. Ve sekizinci oldu. Bazıları ise Seleme b. Amr b. el-Ekve'i sekizden biri sayarlar ve Beni Hârise'nin kardeşi Üseyd b. Züheyr'i onlardan saymıyorlar. Bunun hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'dır. Seleme o zaman at binicisi değildi. Kavme yaya olarak kavuşanlardan ilki idi. Bunun üzerine atlılar, kavmin yakalanması için çıktılar ve onlara kavuşmak için yarıştılar.

Muhriz'in kavme doğru koşması ve katl olunması :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle dedi :

Onlara kavuşan ilk süvari Muhriz b. Nadle'dir. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşidir — Muhriz'e, Ahrem denilirdi. Ona Kumeyr de denilir — ve imdat sesleri olduğu zaman Mahmud b. Mesleme'ye aid bir at kişnemesini işittiğinde bahçede hareketlendi — ki, o at, sahipleri tarafından bakımlı tavlı bir at idi. — Beni Abdul-Eşhel'in kadınlarından birtakım kadınlar, atın bahçede bir hurma dalına bağlı olduğu halde hareket ederken gördükleri zaman şöyle dediler :

Ey Kumeyr, bu ata binmede sana bir zarar gelmez, çünkü o gördüğün gibidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve müslümanlara kavuşsan ne olur? Dedi ki :

Evet, onlar da onu ona verdiler. Bunun üzerine o çıktı ve çok geçmedi ki, terk olunup binilmemesine rağmen atları geçip onlara gâlib oldu ve düşmana kavuştu ve onların önünde durdu. Sonra şöyle dedi :

Ey kötü huylu yaramaz oğulları topluluğu! Durunuz ki, aranızda Muhâcirler ve Ensâr size kavuşacaklardır.

O böyle derken onlardan bir adam onun üzerine saldırdı ve onu katletti. At da hareket etti ve ona kadir olunmadı. Nihâyet Beni Abdul-Eşhel mahallesindeki yerine gelip durdu. Müslümanlardan ondan başka kimse katli olunmadı.

İbn-i Hişâm'ın, Muhriz ile birlikte katli olunan kimse hakkındaki görüşü :

İbn-i Hişâm dedi ki :

O günde müslümanlardan Muhriz ile beraber Vekkas b. Mücezzir el-Müdlîci de, (ehl-i ilimden bir çok kişilerin zikrettiğine göre) katli olundu.

Müslümanların atlarının isimleri :

İbn-i İshâk dedi ki : Mahmûd'un atının ismi, «Zul-Leme» idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Sa'd b. Zeyd'in atının ismi «Lâhik» idi. Mikdad'ın atının ismi : «Ba'zece» idi. «Sebha» da denilir. Ükkâşe b. Mihsan'ın atının adı : «Zül-Leme»'dir. Ebû Katade'nin atının ismi : «Hazve» idi. Abbâd b. Bîşr'in atı : «Lemma»-dır. Üseyd b. Zuheyr'in atı «Mesnûn»-dur. Ebû Ayyâş'ın atı «Culve»'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana itham etmediğim bazı kimseler, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'-den şu haberi verdiler :

Müezzir ancak Ükkâşe b. Mihsan'a âid olan bir at üzerinde idi. O ata «Cenâh» denilir. Müezzir katl olundu ve Cenâh ele geçirildi.

Müşriklerden öldürülenler :

Athlar birbirlerine kavuştukları zaman, Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'i — ki bu, Beni Seleme'nin kardeşidir — Habîb b. Uyeyne b. Hısnı katletti ve elbisesini onun üzerine örttü, sonra millete kavuştu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlarla birlikte dönüp gitti.

İbn-i Ümm-i Mektum'un Medine üzerine âmil (vâli) kılınması :

İbn-i Hişâm dedi ki : Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm vâli kılındı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir de baktılar ki, Habîb, Ebû Katâde'nin cübbesi ile örtülmüş-tür. Bunun üzerine millet istircâ' ettiler (Biz Allah içiniz ve O'na dö-neceğiz dediler) ve dediler ki :

Ebû Katâde katl olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

O Ebû Katâde değildir, o Ebû Katâde'nin katl ettiği kimsedir. Üzerine elbisesini koydu ki, kendi arkadaşı olduğunu bilsinler.

Ükkâşe b. Mihsan Evbâr ve onun oğlu Amr b. Evbâr'a kavuştu. Bu ikisi bir devenin üzerinde idiler. Bir mızrak ile o ikisini vurdu ve birlikte ikisini de katletti. Ve sağılan yüklü develerin bir kısmını kurtardılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve Zû Kired'den bir dağda indi ve millet ona yetişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orada konukladı ve orda bir gün bir gece ika-met etti. Seleme b. El-Ekve ona dedi ki :

YA Resûlallah, eğer beni yüz adamla birlikte gönderirsen elbet-te develerin kalanlarını da kurtarırım ve onların boyunlarını yaka-

rım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de, bana gelen habere göre, ona şöyle dedi :

Onlar şimdi Cataban'da akşam sütlerini içiyorlar.

Ganimetin müslümanlar arasında taksimi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbı içinde her yüz adama bir etlik deve taksim etti. Sahâbeler, orda kaldılar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geri döndü ve Medine'ye geldi.

Ğıfârî'nin karısı ve nezr ettiği şey ile Resûlullah :

Ğıfârî'nin karısı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de-velerinden bir dişi deve üzerinde geldi. Ve nihâyet bu kadın onun yanına gelip ona haberi verdiği ve sözünü bitirdiği zaman, şöyle dedi :

Ya Resûlallah! Ben, «Eğer bu devenin üzerinde Allah beni kurtarırsa, Allah için onu boğazlamayı nezr etmişimdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti sonra şöyle dedi :

O deveyi ne kötü mükâfatlandırıyorsun, Allah onun üzerine seni bindiriyor ve seni onunla kurtuluşa çıkarıyor sonra da sen onu boğazlıyorsun! Allah'a masiyet olan bir şeyde ve mâlik olmadığın bir şeyde nezir yoktur. O ancak benim develerimden bir devedir. Artık Allah'ın bereketi üzere âilene dön.

Ğıfârî'nin karısından ve o karının dediklerinden ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o kadına söylediklerinden verilen haber, Ebû Zübeyr el-Mekki'den ondan da Hasan b. Ebil-Hasan el-Basri'den menkuludur.

Hassân'ın Zû Kired hakkındaki şiiri :

Zû Kired günü hakkında söylenen şiirlerden birisi de Hassan b. Sâbit'in şu sözüdür :

لَوْلَا الَّذِي لَأَقْتُمْ وَمَسَّ سُورَهَا
بِجَنُوبِ سَايَةِ أَمْسٍ فِي التَّقْوَادِ
لَلْفَيْكُمْ بِحَمَلِنَ كُلِّ مُدَجِّجٍ
حَامِي الْحَقِيقَةِ مَا جِدَ الْأَجْدَادِ

وَلَسَرَّ أَوْلَادَ اللَّيْطَةِ أَنَّنَا سَلِمَ غَدَاةَ فَوَارِسَ الْقِنَادِ
 كُنَّا نَمَانِيَةً وَكَانُوا جَحْفَلًا لِحَيَّا فَكُشُوا بِالرَّمَاكِ بِدَادِ
 كُنَّا مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ وَيَقْدُمُونَ عَنَابَ كُلِّ جَوَادِ
 كَلَّا وَرَبِّ الرَّاغِبَاتِ إِلَى مَنَى يَقَطَمْنَ عُرْضَ عَهَارِمِ الْأَطْوَادِ
 حَتَّى يُبِيلَ^(*) الْحَيْلَ فِي عَرَصَاتِكُمْ وَتُؤُوبُ بِالْمَلَكَاتِ وَالْأَوْلَادِ
 زَهْرًا يَكُلُّ مُنْقَلَبٍ وَطَيْرُهُ فِي كُلِّ مُتَتَرِّكِ عَطْفَنٍ وَوَادِي
 أَفَى دَوَارِهَا وَلَاحَ مَثْوَاهَا يَوْمَ تُقَادِيهِ وَيَوْمَ طَرَادِ
 فَكَذَلِكَ إِنَّ حَيَاتَنَا مَلْبُونَةٌ وَالْحَرْبُ مُشْعَلَةٌ بِرِيحِ غَوَادِ
 وَسَيُوقِنَا بَعْضَ الْهَدَائِرِ تَجَنُّلِ جُنَّ الْحَدِيدِ وَهَامَةِ الرَّمَادِ
 أَخَذَ إِلَهُ عَلَيْهِمُ الْحَرَامِ وَلَمِزَةَ الرَّحْمَنِ بِالْأَسْدَادِ
 كُنُوا بِدَارِ نَاعِمِينَ قَبْلُوا أَيَّامَ ذِي قَرَدٍ وَجُوهَ عِبَادِ

*Şayet atlılar dün Tekvâd'da Saye'nin cenûbunda karşılaşmasaydı ve ayaklarına çakıl ve çekirdek misilli şeylerin dokunması olmasaydı.

Elbette size hakikatın himayecileri ecdadın şerifleri mükemmel silâhlar ile saldırdırlardı.

Ve elbette Mikdad'ın süvâriyelerinin sabahki gidişlerini, bizim bir sulh yaptığımız mânasında babasını kaybetmiş yitik çocukları sevindirmezdi.

Biz sekiz kişi idik, onlarsa sesleri çok bir ordu askerleri idiler.

Buna rağmen, mızraklarla dürtüldüler ve dağılıp gittiler.

Biz bir kavimdeniz ki, onların peşine düşerler ve her bir süratlı yürüyene atın yularını önde götürürler.

Hayır, hayır, Mina'ya rakederek yürüyene develerin Rabbine yemin ederim ki, onlar yüksek dağların arasındaki yolların sahalarını kat ederler.

Hattâ, atları sizin evlerinizin ortasına belettiririz ve harpte esir edilmiş kadınlar ve çocuklarla geri döneriz.

Rahat bir yürüyüşle hafif yürüyüşlü her at ile ve süratli atılan her bir at ile, her bir harp yerinde süratli olarak meylederler.

*Kendisinde güdüldükleri ve birbirini kovaladıkları bir gün, onların ard-
larını yok eder ve arkalarını keser.*

*Yine böyle bizim süratli koşan atlarımız süt içirilmişlerdir ve harp,
arşanların rüzgârıyla yakılmıştır.*

*Bizim, demirleri ak kılıçlarımız, demir kalkanları ve harbi isteyenlerin
başlarını keserler.*

*İlâh haramından ve Rahman'ın izzetinden dolayı insanlara tutulan per-
delerle onları men etti.*

*Onlar bir yurttan nimetler içinde idiler ve sonra Zü Kired günlerinde kö-
lelerin yüzlerine tebdil olundular.»*

Sa'd'ın, Hassân'a kızması ve Hassan'ın da onu râzı etmeğe çalışması

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hassan bu şiiri söyleyince Sa'd b. Zeyd ona kızdı ve onunla ebe-
di olarak bir daha konuşmamaya yemin etti. Dedi ki :

Benim atlarıma ve süvarilerime gidiyor, onları Mikdad'a mal edi-
yor.

Bunun üzerine Hassan ondan özür diledi ve şöyle dedi :

Vallahi bunu kast etmedim, fakat kafiye Mikdâd'ın ismine mü-
vâfık düştü. Sonra Sa'd'i râzı edecek birtakım beytler söyledi :

إِذَا أَرَدْتُمْ الْأَشَدَّ الْجَلْدَا أَوْ ذَا غَنَاءٍ فَصَلِّكُمْ سَدَا
سَعْدَ بْنَ زَيْدٍ لَا يَهْدُ هَذَا *

«En kuvvelli ve en selabetli bir kimseyi veya menfaatlı bir kimseyi
murad ettiğiniz zaman, size Sa'd'i tavsiye ederim.

Sa'd b. Zeyd hiçbir şekilde yıkılmaz.»

Hassân'a âld Zü Kired hakkındaki diğer bir şiir :

Hassân b. Sâbit Zü Kired günü hakkında şöyle dedi :

أَطْنُ عَيْنَةً إِذْ زَارَهَا بَانَ سَوْفَ يَهْدِمُ فِيهَا فَصُورًا
فَمَا كَذِبْتَ مَا كُنْتَ صَدَقْتَهُ وَقُلْتُمْ سَنَنْمُ أَنْزَا كَبِيرًا

فَفِثَ الدَّيْنَةَ إِذْ رَزَتْهَا وَأَنْتَ لِلْأَسَدِ فِيهَا زَنْبَرًا
قُولُوا سِرَاعًا كَحَشْدِ النَّيَامِ وَلَمْ يَكْشِفُوا عَنْ مُلْطِ حَصِيرَا
أَمِيرٍ عَلَيْنَا رَسُولُ الْبَلِيكِ أَحِبِّ بِذَلِكَ إِلَيْنَا أَمِيرَا
رَسُولُ نَصِيقِ مَا جَاءَهُ وَيَتْلُو كِتَابًا مُبِيتًا مُنِيرَا

«Zannediyorum ki Uyeyne Medine'yi ziyaret ettiği zaman oradaki köşk-
leri yakında yıkar.

Tastik etmiş olduğun bir şeyi yalanladın ve dediniz ki yakında büyük
bir işi ganimet ederiz.

Medine'yi ziyaret ettiğin zaman orası hoşuna gitmedi ve orada arslan-
ların seslerini hissettin.

Böylece deve kuşlarının koşmaları gibi süratlice geri döndüler ve her-
hangi bir deveye isabet etmediler.

Melik Allah'ın Resûlü, bizim üzerimize bir emirdir, kumandandır.

O bizim üzerimizde ne güzel emirdir.

Bir Resûldür ki ona gelen şeyleri tastik ederiz ve ziya veren nurlandı-
ran bir kitabı bize okur.»

Kâb'ın Zü Kired günü hakkında bir şiiri :

Kâb b. Mâlik Zü Kired günü hakkında süvariler için şunları söy-
ledi :

أَتَحْسَبُ أَوْلَادُ الْقَيْطَةِ أَنَّنَا عَلَى الْخَيْلِ لَسْنَا مِثْلَهُمْ فِي الْقَوَارِسِ
وَإِنَّا أَنَاسٌ لَا تَرَى الْقَتْلَ سَبَّةً وَلَا نَنْتَقِي عِنْدَ الرَّمَاحِ الدَّاعِسِ
وَإِنَّا لَنَقْرِي الصَّيْفَ مِنْ قَعِ الدَّرَا وَنَضْرِبُ رَأْسَ الْأَبْلَجِ الْمُتَشَاوِسِ
زَرْدُ كَمَاةِ الْمُطْبَعِينَ إِذَا انْتَحَوْا بِقَرْبِ بُسْلَى نَحْوَةِ الْمُتَقَاعِسِ
يَكِلُ قَفَى حَامِي الْحَقِيقَةِ مَا جَدِ كَرِيمٍ كَسِرْ حَانِ الْأَصَافَةِ مُحَالِسِ
بَذُودُونَ عَنْ أَحْسَانِهِمْ وَنِلَادِهِمْ بِيضِ تَقْدُ الْمَاهِمِ تَحْتَ الْقَوَارِسِ
فَسَائِلُ بَنِي بَذَرٍ إِذَا مَا قَعِيهِمْ نِمَا قَلَّ الْأَخْوَانُ يَوْمَ النَّارِ

إِذَا مَا خَرَجْتُمْ فَاصْدِقُوا^(۱) مَنْ لَقِيتُمْ
وَلَا تَكْتُمُوا أَخْبَارَكُمْ فِي الْجَالِسِ
وَقُولُوا زَلَّانَا عَنْ مَحَالِبِ خَادِرٍ
بِهِ وَخَرَّ فِي الصَّدْرِ مَالٌ يُمَارِسِ

«Ey babasız anasız yitik çocuklar bizim atlar üzerinde süvariler içinde onların mistli olmadığımızı mı zan edersiniz?

Biz bir çok insanlarız ki katli ar görmeyiz ve süngülerin dürtülmesi esnâsında da kıvranmayız.

Biz konukları develerin hörgüçlerinin tepeleriyle ağırlarız ve kibrinden göz ucuyla tekebbürlenerek bakan mütekebbir kişinin başını vururuz.

Harpte bilinsinler diye alâmet takınanların şecaatlılarını, tekebbür ettikleri zaman, yumuşamayan ve boyun eğmeyen kimselerin azamet, kibir ve böbürlenmelerini izale edecek bir darb ile geri çeviririz.

İlâkâtı himaye ediciler, şerif kerim yiğitleriyle, ki bunlar gizlice kaçıp kaçırılan ağaç kurtları gibidir.

Haseblerini ve eski mallarını birtakım kılıçlarla korurlar ki o kılıçlar çelik başlıkların altındaki başları keserler.

Benî Bedr ile karşılaştığım zaman onlara sor ki, harpte vuruşma ve yakınlaşma gününde kardeşler ne yaparlar.

Çıktığınız zaman karşılaştığımız kimselere, doğru söz söyleyiniz, meclislerde haberlerinizi saklamayınız, gizlemeyiniz.

Ve deyin ki, ininde devamlı kalan arslandan öle kaçtık ki onda alışmadığı kimselere karşı göğsünde bir kin vardır. »

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana;

«وَأَنَا لَنَرَى الصَّيْفَ»

beytini Ebû Zeyd haber verdi.

Şeddâd'ın Uyeyne için söylediği şiiri :

İbn-i İshâk dedi ki :

Şeddâd b. Ârız el-Cuşemi Zû Kired gününde Uyeyne b. Hısn için aşağıdaki şiiri söyledi. Uyeyne b. Hısn Ebû Mâlik ile künyelenirdi :

هَلَّا كَرَرْتَ أَبَا مَالِكٍ وَخَيْلَكَ مُذِرَةً تَقْتُلُ
 ذَكَرْتَ الْإِيَّابَ إِلَى عَشِيرٍ وَهَيْهَاتَ قَدْ بَدَّ الْقَتْلُ
 وَطَلَنْتَ^(*) نَفْسَكَ ذَا تَيْغَةٍ مِثْعَ النَّصَاءِ إِذَا يُرْسَلُ
 إِذَا قَبَضَتْهُ إِلَيْكَ الشِّمَاءُ لَ جَاشَ كَمَا اضْطَرَمَّ لِلرَّجُلِ
 فَلَمَّا عَرَفْتُمْ عِبَادَ الْإِسْلَامِ يَنْظُرُ الْآخِرَ الْأَوَّلُ
 عَرَفْتُمْ فَوَارِسَ قَدْ عَوَّدُوا طِرَادَ الْكَلِمَةِ إِذَا أَنْهَلُوا
 إِذَا طَرَدُوا الْخَيْلَ تَشَقَّى بِهِمْ فِصَاحًا وَإِنْ يَطْرَدُوا يَنْزِلُوا
 فَيَعْتَصِمُوا فِي سَوَاءِ الْمَقَامِ بِمِ يَالْبَيْضِ أَخْلَصَهَا الصَّبِيلُ

«Ey Ebû Mâlik hamle yapan ve atının geri dönmüş olarak katl edilmiş olarak.

Geri dönüşü Mekke yakınındaki bir mevki olan Ascer'e hatırlatsan ya. Heyhât çok uzak oldu geri dönüş uzak oldu.

Gönderildiği zaman geniş arâzilerde çok koşan sevinçli dinç bir ata sükûnetle kendini yüklersin.

Şimâl rüzgârı, ona kendini yüklersin.

Doğru süratli koşturduğu zaman çömleğin kaynaması gibi hareket eder ve yükselir.

İlâh'ın kullarını tanıdığınızı zaman evvelki sonkini beklemes.

Birtakım süvarileri tanıdınız ki onlar alçak yerlere indikleri zaman zecatlı kimselerin kovmasına alışmışlardır.

Atları kovdukları zaman ayıplarının ortaya çıkması yönünden atlar onları mutsuz ederler ve eğer kovulurlarsa inerler.

Kötü durumlarda, parlatmanın = cilâalamanın hâlis hale getirdiği kılıçlara sığınırlar.»

BENİ MÜSTALİK GAZVESİ

Gazve'nin olduğu tarih :

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cumâdil-Ahır'ın bir kısmı ve Receb ayı Medine'de ikamet etti, sonra altıncı senesinin Şaban ayında Huzaa'dan olan Beni Mustalik ile savaştı.

Ebü Zerr'in Medine üzerine âmil kılınması :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Medine üzerine Ebû Zerr el-Gıfârî'yi âmil tâyin etti. Bir rivâyette tâyin olunan Nümeyle b. Abdullah el-Leysi'dir.

Resûlullah'ın onlarla gaza etmesinin sebebi :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullâh b. Ebi Bekr ve Muhammed b. Yahyâ b. Hebbân şöyle haber verdiler; (onlardan her biri bana Beni Mustalik'in haberinin bir kısmını haber verdi).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu haber geldi ki :

«Beni Mustalik senin için toplanıyorlar. Ve onların kumandanı da Hâris b. Ebi Dırâr'dır.» Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Cüveyriye bint-i Hâris'in babasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların durumunu işitince onlara çıktı ve Kudeyd'in sâhile doğru olan cihetinden, kendisine Müreysi denilen onların bir suyunun yanında onlarla karşılaştı. Millet birbirine doğru yürüdüler ve birbirini katlettiler. Allah da Beni Mustalik'i yenilgiye uğrattı ve onlardan katl olunanlar katl oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların çocuklarını, kadınlarını ve mallarını ganimet aldı. Allah da onları ona nasip etti.

İbn-i Sübâbe'nin ölümü :

Müslümanlardan, Beni Kelb b. Avf b. Âmir b. Leys b. Bekr'den bir adam isabet aldı, ki ona Hişâm b. Sübâbe denilir, ona Ensâr'dan Ubâde b. Sâmî't'in kabilesinden bir adam isâbet ettirdi. O, onu düşman sanmıştı. Böylece onu hatâen katletti.

Cehcâh, Sinân ve İbn-i Übeyy :

Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu suyun yanında idi. Milletten bir topluluk su almaya geldiler. Ömer b. el-Hat-tab ile birlikte de Beni Gıfâr'dan icarladığı bir ecir vardı. Ona Ceh-

cah b. Mesûd denilir. Onun atını yediyordu. Cehcâh ve Benî Avf b. Hazrec'in halîfi Sinân b. Veber el-Cühenî su yüzünden birbirini taz-yik ettirip izdiham çıkardılar ve vuruştular. Cühenî :

Ey Ensâr topluluğu! dedi. Cehcâh da şöyle bağırırdı :

Ey Muhâcirler topluluğu!

Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy b. Selûl gazablandı yanında da kavminden bir topluluk vardı. Onların içinde, Zeyd b. Erkam vardı. Taze bir çocuk idi! Abdullah şöyle dedi :

Bu muhâcirler böyle mi yapıyorlar? Halbuki bize hükmettiler ha-seb ve nesebde bize karşı iftihar ettiler ve bizim beldelerimizde bize karşı çoklukla iftihar ettiler, çoğaldılar, vallahi Kureyş'in celâbi-bi (105) ile olan misalimiz, ancak evvelkilerin şu dediği gibidir : «Kö-peğini besle, yesin seni!» And olsun ki eğer Medine'ye dönersek el-bette bizden güçlüler, zelilleri ondan çıkaracaktır. Sonra kavminden yanında hazır bulunan kimselere doğru döndü ve onlara şöyle dedi :

Bu kendi kendinize yaptığınız bir şeydir. Onları beldelerinize yer-leştirdiniz ve mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi, şayet onlardan ellerinizdekini tutar da vermezseniz, elbette sizin yurduunuzdan baş-ka bir yere yönelecekler. Zeyd b. Erkam bu sözleri işitti ve Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bu olay Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in o savaştan çıktığı sırada idi. Zeyd, haberi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdiğinde, Hz. Ömer (Radiyahallâhü anh) O'nun yanında idi. O, şöyle dedi :

Abbâd b. Bişr'e emret onu katletsin. Buna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi :

Nasıl olur ya Ömer, millet aralarında, Muhammed ashâbını kat-lediyor demezler mi? Hayır bunu yapmayacağız. Fakat yolculuğa ni-da et. Bu, bir vakitte idi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatte yolculuğa çıkmazdı. Bunun üzerine millet yerlerini terkedip yola çıktılar.

---

(105) Kureyş'in celâbibi : Muhâcirlerden müslüman olan kimselerin lâ-kabıdır. Bununla onları müşrikler lâkablandırıdılar. Celâbib'in aslı, kalın izar-lar yani kalın şalvar giysileridir. Sahâbeler, onlara bürünüyorlardı. Onlar da onları bununla lâkablandırıdılar.

İbn-i Übeyy'in Resûlullah'tan özür dilemesi :

Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Zeyd b. Erkam'ın işittiği şeyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirmiş olduğu haberini aldığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Selem)'in yanına geldi ve Allah'a yemin etti ki, Zeyd'in dediği şeyi demedim ve öyle bir şeyi konuşmadım, — O, kavmi içinde şerif büyük bir kimse idi — Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında hazır bulunan Ensardan olan sahâbeler dediler ki :

Yâ Resûlullah! Çocuk haberinde vehmetmiş olabilir ve adamın dediğini hıfz etmemiş olması mümkündür. İbn-i Übey b. Selûl'e şefaât için ve onu müdafaa için böyle söylediler.

Resûlullah ve Üseyd ve İbn-i Übeyy'in sözü

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) görüşünü kendine sakladığı ve yürüdüğü zaman Üseyd b. Hudayr ona vardı ve ona peygamberlik selâmiyle selâm verdi sonra dedi ki :

Yâ Nebiyyallah, vallahi bilinmeyen bir saatta yürüdün. Böyle bir saatte yola çıkmazdın. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi :

Arkadaşınızın dediği şeyin haberi sana gelmedi mi? Dedi ki :

Yâ Resûlallah, hangi arkadaş? Dedi ki :

Abdullah b. Übeyy. Dedi ki :

Ne demiş? Dedi ki :

İddia etti ki, eğer Medine'ye dönerse elbete aziz olan zelil olanı oradan çıkaracaktır. Dedi ki :

O halde sen ya Resûlallah, vallahi eğer dilersen onu oradan çıkarırsın. Vallahi o zelildir sen ise Azizsin. Sonra dedi ki :

Yâ Resûlallah, ona lûtfet. Vallahi Allah seni bize getirdiğinde onun kavmi onun için elmas ve yakuttan kıymetli taşlar diziıyorlardı ki ona tac giydirisinler. O senin ondan mülkü (yönetimi) kaplığını bilir.

Resûlullah'ın, fitneden meşgul etmek için insanları yürütmesi

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanları işte o günlerin de yürüttü nihayet akşam oldu. Gecelerinde de yürüttü ta

sabaha kadar. Ve işte o günün evvelinde de yürüttü ta güneş onları sıkıştırdı. Sonra insanları indirdi çok geçmedi ki yorgunluklarını hissettiler ve uyuyarak yere düştüler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yaptı ki milleti dünkü olan haberdan meşgul etsin. Abdullah b. Übeyy'in olayından...

Resûlullah'ın Rifâe'nin ölümünü haber vermesi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve Hicaz'ın yolunu tuttu, o Hicaz'da bir suyun yanında indi. Bu, Fûveykûn-Naki'dir. Ona Nak'a denilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdüğü zaman milletin üzerine şiddetli bir rüzgâr esti, onlara eziyet verdi. Sahabeler, korkular. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Korkmayınız. Bu rüzgâr ancak kâfirlerin büyüklerinden bir büyüğün ölümü için esiyor. Medine'ye geldikleri zaman Rifâe b. Zeyd b. Tabûtu buldular. O Beni Kaynuka'dan biridir. Ve Yahudilerin büyüklerinden bir büyük idi. Ve münâfıkların sığınağı idi. İşte o günde öldü.

İbn-i Übeyy hakkında nâzil olan âyetler :

Allah'ın kendisinde, münâfıkları zikr ettiği sûre, İbn-i Übey ve onun durumunda olan kimselerin hakkında nâzil oldu. Nâzil olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Erkam'ın kulağından tuttu, sonra şöyle dedi : İşte bu, o kimsedir ki, kulağıyla Allah için vazifesini ifâ etti. Ve bu arada Abdullah b. Abdullah b. Übeyy'e, babasının durumunun haberini verdi.

İbn-i Abdullah b. Übeyy'in, babasının katlini üstlenmeyi taleb etmesi, Resûlullah'ın da onu af etmesi :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki :

Abdullah b. Abdullah b. Übeyy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, bana şu haber geldi ki, sen babam Abdullah b. Übeyy'i ondan sana gelen bir şey hakkında, katletmeyi istiyormuş-

sun. Eğer bunu yapmak muhakkak gerekiyorsa, bana emr et, ben onun başını sana getireyim. Vallahi Hazrec şunu bilmektedir ki, kendilerinde babasına benden daha iyi bir adam yoktur. Ben korkuyorum ki, onu benden başka birisine emr edersin o da onu öldürür. Ben de Abdullah b. Übeyy'in katilinin milletin içinde gezmesine fırsat vermeden onu öldürürüm ve bir kâfir sebebiyle mü'min bir adamı katl ederim ve böylece de cehenneme girerim.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Hayır, bilâkis ona lütfederiz ve bizimle beraber kaldığı müddetçe onunla iyi arkadaşlık ederiz.

İbn-i Übeyy'in kavminin onu cezalandırmayı üstlenmesi :

Bundan sonra o bir hâdise meydana getirdiği zaman ona itab eden ve onu muaheze eden ve onu ayıplayanlar direkt onun kendi kavmi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer b. el-Hat-tâb'a, onların bu durumlarının haberi geldiği zaman şöyle dedi :

Ey Ömer nasıl buluyorsun, vallahi bana «onu öldür!» dediğin zaman şayet onu öldürseydim onun için homurdanmalar olurdu. Şayet bu gün onun katl olunmasını emr etsem elbette katl edilir. Ömer dedi ki :

Vallahi şimdi bildim ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinde benim emrimden daha büyük bir bereket vardır.

**Mıkyâs b. Sübâbe ve kardeşinin intikamını
almaktaki hilesi ve bu husustaki şiiri :**

İbn-i İshâk dedi ki :

Mıkyâs b. Sübâbe, Mekke'den, izhar ettiğine göre, müslüman olarak geldi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, sana müslüman olarak geldim ve senden kardeşimin diyetini talep ediyorum, hata ile katl olunmuştu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun kardeşi Hişâm b. Sübâbe'nin diyetinin ona verilmesini emr etti. O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bir hayli zaman kaldı. Sonra kardeşinin kaatili üzerine saldırdı ve onu katletti. Sonra Mekke'ye mürted olarak çıkıp gitti. O bir şiirinde şöyle demiş :

شَقَّ النَّفْسَ أَنْ قَدَمَاتِ بِأَقَاعٍ مُسْنَدًا   تُصْرَجُ نَوْبِيهِ دِمَاهِ الْأَخَادِيعِ
وَكَاثُ مُهْمُومُ النَّفْسِ مِنْ قَبْلِ قَتْلِهِ   نُلِمُ فَتَحْنِيهِ وَطَاءَ الصَّاحِجِ
حَلَّتْ بِهِ وَزَرِي وَأَذْرَكْتُ نُؤَارِي   وَكُنْتُ إِلَى الْأَوْتَانِ أَوَّلَ رَاجِعِ
نَارَتْ بِهِ فِهْرًا وَحَلَّتْ عَقْلَهُ   سَرَاةَ بَنِي النَّجَّارِ أَرْبَابَ قَارِيعِ

«Yerin bir çukurunda, dayandırılmış olarak, iki elbisesine kafa damarlarının kanları karışmış olarak ölmüş olması nefse şifa verdi. Onun katledilmesinden önce nefsin kederleri hüznüleri bana yerleşiyor ve beni yatakların yumuşaklıklarından men ediyordu. Onunla intikamımı talep ettim ve intikamımı almaya kavuştum ve putlara ilk dönücü ben idim. Onunla Fıkr'den intikamımı aldım ve onun diyetini de kaleler sahibleri olan Benî Neccâr'ın hayırlı kişilerine yükledim.»

Mikyâs b. Sübâbe yine şöyle söyledi :

جَلَلَتْهُ^(٥) مَرَّةً بَانَتْ^(٦) لَهَا وَشَلَّ   مِنْ نَافِعِ الْجَوْفِ بَعْلُوهُ وَيَنْصَرِمُ
فَقَلْتُ وَالْمَوْتُ تَنْشَأُ أُسِيرَةً   لِأَنَامَتِ بَنِي بَكْرِ إِذَا ظَلَمُوا^(٧)

«Onun üzerine bir darbe ile yükseldim. O darbe için kandan bir damla vardır ki onun üzerine yükselir ve kesilir. Ben de derim ki ölüm onun yüzünün ve alnının cilde olan kırıklarını örter. Sakın Benî Bekr'e zulm olundukları zaman eman verme!»

Müslümanların şîârı (parolası)

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Benî Mustalîk gününde müslümanların şîârı: Ya mansûr, emit emit idi (Ey zafer bulmuş kimse! Öldür, öldür.)»

Benî Mustalîk'in maktulleri :

İbn-i İshâk dedi ki :

Benî mustalikten o günde birtakım kişiler isabet aldılar. Ali b.

Ebî Tâlib onlardan iki adamı katletti. Mâlik'i ve onun oğlunu. Abdurrahman b. Avf da onların süvâriyelerinden bir adamı katletti. Ona Ahmer veya Uheymir denilir.

Cüveyriye bint-i Hâris'in durumu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan birçok esiri elde etti. Onları müslümanlar arasında dağıttı. O günde esirlerden Cüveyriye bint-i Hâris b. Ebî Dırar vardı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı oldu.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Mustalik'in esirlerini taksim ettiği zaman Cüveyriye bint-i Hâris paylaşmada Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a düştü veya onun amca oğluna düştü. Cüveyriye de kendisi için onunla mükâtepe (106) akdi yaptı. Tatlı güzel bir kadın idi. Kendisini görüp de cezb olmayan hiç kimse yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ondan, kitâbeti için yardım talep ediyordu. Âişe dedi ki :

Vallâhi başka değil ancak onu hücremin kapısı önünde gördüğüm zaman hoşuma gitmedi ve bildim ki yakında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan gördüğüm şeyi görür. Onun yanına girdi ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, ben, Hâris b. Ebî Dırar'ın kızıyım, Hâris kavminin efendisidir. Bana, sana gizli olmayan bir belâ isâbet etti ve ben sehimde Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a (veya onun amcasının oğluna) düştüm. Ve nefsim için onunla mükâtebe akdi yaptım. Ve sana geldim ki, kitâbetim için senden yardım isteyeyim. Dedi ki :

Bundan daha hayırlısını ister misin? Dedi ki :

Nedir o yâ Resûlallah? Dedi ki :

Senin yerine kitâbetini öderim ve seninle evlenirim. Dedi ki :

Evet, yâ Resûlallah. Dedi ki :

Hadi bunu yaptım.

---

(106) Mükâtebe, para karşılığında kendini azad ettirme anlaşması demektir.

Âişe dedi : Haber millet içinde yayıldı ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cüveyriye bint-i Hâris b. Ebi Dırâr ile evlenmiştir. Millet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in esharıdır (107)lar, deyip ellerindeki esirleri gönderdiler. Âişe dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onunla evlenmesiyle Benî Mustalik'ten yüz âile âzâd olundu. Kavmi için bereket yönünden o kadından daha bereketli bir kadını bilmiyorum. (108)

İbn-i Hişâm dedi :

Bir rivâyette denilir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Mustalik gazvesinden, kendisiyle beraber Cüveyriye binti'l-Hâris olduğu halde ayrıldığı zaman ve Zâtül-Ceys'e vardığında Cüveyriyeyi Ensâr'dan bir adama vedie olarak verdi ve onu hıfzetmesini emretti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Cüveyriye'nin babası Hâris b. Ebi Dırâr da, kızının fidyesiyle geldi. Akik'de olduğu zaman, fide etmek için getirdiği develere baktı ve onlardan iki deveye arzu duydu ve onları Akik'in dağ yollarından birinde gizledi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve dedi ki :

Ey Muhammed, benim kızımı ele geçirmişsiniz ve işte onun fidesi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de dedi ki :

Akikde şöyle şöyle bir boğazda kendilerini sakladığın iki deve nerededir? Bunun üzerine Hâris dedi ki :

Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka mabûd yoktur, ve sen Allah'ın Resûlüsün. Vallahi Allah'tan başka hiç kimse buna muttali olmadı.

(107) Hanım tarafından olan akrabalar demektir.

(108) Süheylî dedi ki : «Aleyhisselâm'ın Cüveyriye'ye bakmasına ve onu güzelliğinden bildiğini bilmesine gelince ancak şunun içindir ki, o memlûke bir kadındır. Şayet hür olsaydı ona beğenircesine bakmazdı. Çünkü cariyelere bakmak mekrûk olmaz. Ve şu da câizdir ki ona bakması onunla nikâhı murad ettiği içindir. Nitekim şöyle diyen bir kadına baktığı gibi : «Ben nefsimi sana hibe ettim ya Resûlallah.» Bunun üzerine ona baktı. Sonra başını aşağı indirdi, sonra o kadını bir başkasına nikâhladı. Aleyhisselâm'dan, nikâhını murâd etmesi esnasında kadına bakmakta ruhsat sâbit olmuştur. Bir kadınla nikâh etmeyi Peygamber de meşveret ederken Muğire'ye dedi ki : Şayet o kadına bakarsan bu ikinizin arasının devam etmesi için daha lâyıktır. Besine bint-i Dahhâk'ın kızını nikâhlamayı murad ettiği zaman Muhammed b. Mesleme'ye de bunun mislini söyledi.

Ve böylece Hâris müslüman oldu ve beraberindeki iki oğlu ve kavminden yanındakiler de müslüman oldular. Hâris iki deve için adam gönderdi. O adam onları getirdi. Develeri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdi ve kızı Cüveyriye de ona verildi. O da müslüman oldu ve İslâmiyeti güzelce yaşadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) babasına dünürcü oldu. O da onu onunla evlendirdi. Ona dört yüz dirhem mehir verdi.

**Velid b. Ukbe ve Benû Mustalik ve bu hususta
nâzıl olan âyetler**

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Rûmân haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlara, müslüman olmalarından sonra Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt'ı gönderdi. Onlar da onun geldiğini işittikleri zaman atlarına binip ona doğru yöneldiler. Bu ise onları işittiği zaman onlardan korktu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geri döndü ve ona haber verdi ki :

Kavim beni katletmeyi kasd ettiler ve zekâtları bana vermediler.

Bunun üzerine müslümanlar onlarla gaza yapma hususunda çok ileri gittiler. Hatta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlarla savaşmayı kasd etti. Onlar bu şey üzere iken onların elçi heyetleri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki :

Yâ Resûlallah bize elçi gönderdiğin zaman senin elçini işittik ve ona doğru ona ikram etmemiz ve bizim tarafımızdaki sadakayı ona ödememiz için ona doğru çıktık. O ise hemen dönerek sûratle gitti. Bunun üzerine şu haber geldi ki : O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iddia etmiş ki biz ona doğru onu katletmek için çıkmışız. Halbuki Allah'a yemin ederiz ki biz bunun için gelmedik. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun ve onların hakkında şu âyetlerini inzal buyurdu :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِمَجَالَةٍ
تُتَضَخَّرُ عَلَى مَا قُتِلْتُمْ نَادِمِينَ وَأَعْلَوْا أَنَّ مِثْلُكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ
مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ »

•Ey inananlar, eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz. Bilin ki, içinizde Allah'ın peygamberi bulunmaktadır. Eğer o, bir çok işlerde size uymuş olsaydı, şüphesiz kötü duruma düşersiniz.» Âyetin sonuna kadar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu seferinden döndü. (Nitekim bana itham etmediğim bir kimse, Zühri'den naklen, onun Urve'den naklen, onun da Âişe (Radyallâhü anhâ)'dan naklen haber verdi). Nihâyet Medine'ye yakın bir yerde ve bu seferinde Âişe ile birlikte idi ki ehl-i ifk, Âişe'nin hakkında dediklerini dediler.

BENİ MUSTALİK GAZVESİNDE İFK (109) HÂDİSESİ

(H. Altıncı senesi)

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Zühri, Alkame b. Vakkâs'dan ve Said b. Cübeyr'den ve Urve b. Zübeyr'den ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den naklen bize şöyle haber verdi. (Her biri bana hâdisenin bir kısmını haber verdi. Bir kısmı öbür kısmından ezberlemiş. Ben senin için onların bana haber verdiğini topladım.)

Resûlullah'm, hanımlarıyla beraber seferdeki durumu :

Muhammed b. İshâk şöyle dedi :

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullâh b. Zübeyr, babasından, o da Âişe'den... Ve Abdullah b. Ebi Bekr, Amre bint-i Abdurrahman'dan naklen, o da Âişe'den naklen, o da kendisinden (ehli ifk onun hakkında dediklerini dedikleri zaman) aşağıdaki haberi verdi. İşte bunların hepsinden naklen Âişe'nin haberine dahil olmuş kimselerden her biri diğerinin haber vermediği şeyi haber veriyor. Âişe'den nakledenlerin hepsi de sika (itimada şayan) kimselerdir. Onların hepsi Âişe'den naklen işittikleri şeyleri haber verdiler. Âişe şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefere kast ettiği zaman hanımları arasında kur'a çekerd. Hangisine kur'a çıkarsa onu kendisiyle beraber çıkarırdı. Beni Mustalik gazvesi olduğu zaman

hanımları arasında kur'a çekti. Daha evvel kur'a çektiği gibi onlara karşı onunla birlikte gitmek için kur'a bana çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de beni sefere çıkardı.

**Âişe'nin gerdanlığının düşmesi ve gerdanlığı aramak
için geri kalması**

Âişe dedi ki :

Kadınlar işte o zamanda ancak kifâyet edecek kadar yerlerdi ki şişmanlamasınlar ve ağırlaşmasınlar. Devem benim için yola hazırlandığı zaman hevdecime otururdum. Sonra beni yolculuğa götürecek topluluk gelir ve beni bindirirlerdi. Hevdecin alt tarafından tutarlar, önu kaldırırlar onu devenin sırtı üzerine koyarlar ve onu ipleriyle bağlarlardı. Sonra devenin başını tutarlar ve onu götürürlerdi. Âişe şöyle devam etti :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seferini bitirdiği zaman geri dönerek Medine'ye yöneldi. Medine'ye yakın bir yerde olduğu zaman bir konaklama yerine gecenin bir kısmında orada geceledi. Sonra millete yola çıksınlar diye ilân ettirdi. Millet de yolculuğa başladı. Ben hâcetim için çıktım. Boynumda bir gerdanlığım vardı. Onda (Yemen'in San'a'ya yakın bir şehri olan) Zefâri'ye nisbet edilen bir dizi boncuk vardı. Hâcetimi bitirdiğim zaman dizi boncuk boynumdan sıyrılmış, haberim yoktu. Konuklama yerine döndüğüm zaman onu boynumda aramaya başladım. Fakat bulamadım. Millet ise yolculuğa başlamıştı. Gittiğim mekânıma geri döndüm ve gerdanlığımı arıyordum. Nihâyet buldum. Devemi hazırlayanlar ters taraftan gelip Devemin hazırlığını tamamlamışlardı. Hevdecî tutmuşlar. Onlar benim onun içinde olduğumu zan etmişler. Daha evvel de öyle yapardım. Hevdecî yükleyip devenin üzerine bağlamışlar. Benim onun içinde olduğumdan şüphe etmemişler. Sonra devenin başını tutup ve onu götürmüşler. Bunun üzerine ben ordugâha döndüm ve oradan ne bir soran ne de bir cevap veren yoktu. Millet ayrılıp gitmişlerdi.

**İbn-i Muattal'ın Âişe'ye rastlaması ve onun Âişe'yi
binek devesine bindirmesi**

Âişe dedi ki :

Elbiselerime büründüm, sonra yerimde yan yattım. Bildim ki şayet kayboldumsa bana geri dönerler. Âişe dedi ki :

Vallahi ben yan üstü yatmaktaydım ki bana Safvân b. Muattal es-Sülemi rastladı. Bir hâceti için ordudan geri kalmıştı. Milletle beraber gecelememişti. Benim karartımı gördü ve geldi, benim yanımda durdu. Bizim üzerimize hicâb vurulmazdan önce beni görmüştü. Beni görünce şöyle dedi :

«İnnâ lillâhî ve innâ ileyhi râciûn.» (Biz Allah içiniz ve biz O'na dönücüleriz.)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı!

Ben ise elbiseme bürünmüş idim. Dedi ki :

Allah seni bağışlasın, seni geriye bırakan nedir? Âişe dedi ki :

Onunla konuşmadım. Sonra binek deveyi yaklaştırdı ve dedi ki, «Bin.» Kendisi benden geriye çekildi. Âişe dedi ki :

Ben de bindim, binek devenin başını tuttu ve süratle gitti milleti arıyordu. Vallahi kayb olup millete kavuşmadan sabah oldu. Milletin yanına indik. Yerleşip sükûnete erdikleri zaman benim bineğimi yeden adam görüldü. İşte o zaman Ehl-i ifk, dediklerini dediler ve ordugâh çalkalandı. Halbuki vallahi hiç bir şeyden haberim yoktu.

Resûlullah'ın Âişe'den yüz çevirmesi

Sonra Medine'ye geldik. Çok geçmedi ki ben şiddetli bir hastalıkla hastalandım. Bunlardan bir şeyin haberi bana gelmemişti. Halbuki haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ana babama varmıştı. Bana ondan az ve çok bir şey zikretmiyorlar ancak ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana az da olsa bir iltifat göremedim. Ben hastalandığım zaman bana acır bana lütfederdi. İşte bu hastalığımda ise bunları yapmadı ve ben de bunu ondan yadırgadım. Yanıma girdiğinde yanımda Anam hastalığıma bakıyordu (İbn-i Hişâm dedi ki : O kadın Ümm-ü Rûmân'dır. Onun ismi Zeyneb bint-i Abd-i Dühmân'dır. Beni Firâs b. Ğanm b. Mâlik b. Kinâne'den biridir). «Kızınız nasıldır», dedi ve bunun üzerine bir şey ilâve etmedi.

Âişe'nin, babasının evine intikal etmesi ve onun hakkında söylenenleri bilmesi

İbn-i İshâk dedi :

Âişe dedi ki :

Nihâyet kendimde bir şey hissettim ve dedim ki :

YA Resûlallah, hastayım bana izin versen de anamın yanına gideyim de hastalığıma baksa?» Dedi ki :

Gidebilirsin. Âişe dedi ki :

Ben de anamın yanına intikal ettim, olanlardan hiç haberim yoktu. Nihayet yirmi küsur geceden sonra ağrımdan iyileşir hâle geldim. Biz bir Arab kavmi idik. Evlerimize Acemlerin edindikleri dar yollarda gitmezdik. Onlardan hoşlanmaz onları kerih görürdük. Biz ancak Medine'nin geniş sahalarında giderdik. Kadınlar ancak her gece hâcetlerine çıkarlardı. Ben de bir gece bir hâcetim için çıkmıştım benimle birlikte Ümm-ü Mistah bint-i Ebi Ruhm b. Muttalib b. Abd-i Menâf vardı. O kadının anası, Sahr b. Âmir b. Sa'd b. Teym'in kızı idi. Ebû Bekr es-Sıddık (Radiyallâhü anh)'in teyzesi idi. Âişe dedi ki :

Vallahi o kadın benimle beraber yürüyordu bir ara elbisesine dayandı ve şöyle dedi :

Mistah seni yok olasin! (Mistah ise bir lâkabdır.) Onun ismi Avf'dır. Âişe dedi ki :

Allah'a yemin olsun ki, Muhâcirlerden Bedr'de şehid düşmüş bir adama ne kötü söz söyledin. O kadın da dedi ki :

Ey Ebû Bekr'in kızı, sana haber varmadı mı? Âişe de dedi :

«Ne haberi?» Bunun üzerine o kadın ehli ifk'in sözüne dâir olan şeyi bana haber verdi. (Âişe dedi ki) :

«Bu mu oldu?» Kadın da dedi ki :

Evet, vallahi bu oldu. Âişe dedi ki :

Vallahi hâcetimi kaza etmeğe takatım olmadı, döndüm. Vallahi ağlamaya devam ettim ve hattâ zan ettim ki ağlamak yakında benim ciğerimi yaracaktır. Anama dedim ki :

«Allah seni bağışlasın, insanlar söyledikleri konuştukları şeyi konuşuyorlar ve sen ise bunlardan bir şeyi bana zikr etmiyorsun!» O da dedi ki :

Ey kızcağım, durumu üzerine alıp büyümseme, vallahi bir adamda sevdiği güzel bir kadın olsun ve onun için de birtakım kumalar olsun da onlar onun aleyhine ileri geri çok konuşmasınlar ve insanlar da onun aleyhine çok konuşmasınlar, böylesi az bulunur.

Resûlullah'ın millet, içinde kavmin ona namusu hakkında eziyet etmelerini zikrederek verdiği hutbe

Âişe dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) milletin içinde ayağa kalkmış onlara hutbe okuyordu. Ben ise bunu bilmiyordum. Allah'a hamd etti ve Ona sena etti, sonra şöyle dedi :

Ey insanlar! Benim ehlim hakkında bana eziyet veren adamların hâli nicedir. Âilem hakkmda gerçek olmayan şeyi söylüyorlar. Vallahi âilelerimden ancak iyilik gördüm. Ve tanıdığım bir adama iftira ediyorlar. Vallahi ben ondan ancak hayır gördüm. Evime ancak o benimle birlikte olduğu halde girer.

İbn-i Übeyy ve Hamne'nin, bu haberin yayılmasındaki tesirleri .

Âişe dedi ki :

Bu günahın büyük bir kısmı, Hazrec'den birtakım adamlarla birlikte, Mıstah'ın ve Hamne bint-i Cahş'ın söylediği şeyle birlikte Abdullah b. Übeyy b. Selûl'a aittir. Çünkü Hamne'nin kız kardeşi Zeyneb bint-i Cahş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in hanımlarından ondan başka hiçbir hanım mertebeye bana müsavi değidi. Zeyneb ise (Allah Teâlâ onu diniyle ısmetine alsın), ancak hayır söyledi. Hamne bint-i Cahş'a gelince o, bu olaydan yaydığı şeyleri yaydı. Kızkardeşi için benimle zıdlaşıyordu. Bu yüzden mutlu değildi.

Resûlullah'ın hutbesinden sonra müslümanların arasında olan şeyler :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte o sözü söyleyince, Üseyd b. Huzayr şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, eğer Evs'den iseler senin yerine biz onları haklarız ve eğer onlar bizim kardeşlerimizden Hazrec'den ise senin emrinle bize emret. Vallahi onlar boyunlarının vurulması için elbette ehildirler. Âişe dedi ki :

Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kalktı. Bundan önce sâlih bir adam olarak bilinirdi. Ve şöyle dedi :

Allah'ın bekasına and olsun ki yalan söyledin, onların boyunlarını vurmamız. Vallahi bu sözü söylemezdin. Fakat bilirsin ki, onlar Hazrec'dendir. Şayet onlar senin kavminden olsalardı bunu söylemezdin! Bunun üzerine Üseyd şöyle dedi :

Allah'ın bekasına and olsun ki yalan söyledin fakat sen bir münafıksın ki münafıklardan yana mücadele veriyorsun. Âişe dedi ki :

İnsanlar birbirine vurmaya kalktılar hattâ nerde ise Evs ve Hazrec'den olan bu iki kabile arasında bir şer olacaktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) indi ve benim yanıma girdi.

Resûlullah'ın Ali ve Üsâme ile istişaresi :

Âişe dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahu Aleyhi)'yi ve Üsâme b. Zeyd'i çağırdı ve onlarla istişare etti. Üsâme, bana hayır ile sena etti ve ona durumumu söyledi. Sonra dedi ki :

Yâ Resûlallah, âilenden ancak hayır biliyorsun. Bu ancak yalandır ve batıldır. Ali'ye gelince, o şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, şüphesiz kadınlar elbette çoktur ve sen onun yerine bir başkasını koymaya kaadirsın. Cârîyeye sor, çünkü o sana doğrusunu söyler.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Büreyre'yi çağırdı ki ona sorsun. Âişe dedi ki :

Ali b. Ebi Tâlib ona doğru kalktı ve ona şiddetli bir tokat vurdu. Ve şöyle diyordu :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğruyu söyle.» Âişe dedi ki : Büreyre şöyle diyordu :

Vallahi Âişe'den ancak hayır biliyorum. Âişe'yi hiçbir şeyle ayıplamıyordum, ancak ben hamurumu yoğuruyordum ve ona hamuru beklemesini söylüyordum. O ise onu beklemekten uyuyordu. Koyun geliyor hamuru yiyordu.

Âişe'nin berâeti için âyetlerin nâzil olması :

Âişe (Radiyallâhü anhá) dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanıma girdi. Benim yanımda anam babam bulunuyordu. Benim yanımda Ensardan bir kadın da bulunuyordu. Ben ise ağlıyordum ve o kadın

da benimle birlikte ağlıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve Allah'a hamd etti ve O'na sena etti, sonra şöyle dedi :

Yâ Âişe, insanların sözlerinden sana gelen bir eziyet olmuştur, Allah'dan sakın ve eğer insanların söyledikleri şeylerden bir kötülüğün içine düşmüş isen Allah'a tevbe et. Çünkü Allah kullarından tevbe-i kabul eder. Âişe dedi ki :

Vallâhi o ancak bunu bana der demez benim göz yaşım yükseldi, hattâ Resulullah'ı göremiyordum. Bekledim ki, anam babam benden yana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cevap versinler, onlar da konuşmadılar! Âişe dedi :

«Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın benim hakkımda mescidlerde okunan ve kendisiyle namaz kılınan bir âyet indirmesinden daha hakir ve daha küçük durumda idim. Fakat ben umuyordum ki; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykusunda, Allah'ın beraeti-me dâir bildirdiği şey veya haber verdiği bir haber dolayısıyla benden yana müfterileri yalanladığı bir şeyi görsün. Benim hakkımda inen Kur'an'a gelince, vallahi elbette nefsim kendi katımda bundan daha hakir idi.»

Âişe dedi ki :

Anam babamı konuşur görmediğim zaman onlara dedim ki :

«Niçin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cevap vermiyorsunuz?» Onlar da dediler ki :

«Vallahi ona ne ile cevap vereceğimizi bilmiyoruz.» Vallahi ben de işte o günlerde Ebû Bekr âilesinin başına gelen şeyin, hiç bir ailenin başına geldiğini bilmiyorum. Âişe dedi ki :

O ikisi bana karşışükût ettikleri zaman hüzünlendim ve ağladım. Sonra şöyle dedim :

«Vallahi zikr ettiğin şeylerden dolayı Allah'a aslâ tevbe etmiyeceğim. Vallahi ben elbette biliyorum ki, eğer insanların söyledikleri şeyi ikrar edersem, Allah biliyor ki ben ondan beriyim, elbette olmayan bir şeyi söylemiş olacağım ve eğer ben onların söylediklerini inkâr edersem beni tasdik etmeyeceklerdir.» Âişe devam etti :

Sonra zihnimde Yakub'un ismini araştırdım hatırlıyamıyordum. Dedim ki :

«Fakat yakında Yûsuf'un babasının dediği gibi diyeceğim.»

« فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ »

-Artık bana güzel bir sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'dan yardım istenir.-

Âişe dedi ki : Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meclisinden ayrılmadı ve Allah'dan gelen emirle kendinden geçti. Bütün üzerine elbisesiyle örtündü ve deriden bir yastık onun başının altına konuldu. Ben, bunlardan gördüğüm şeyleri gördüğüm zaman, vallahi ne korkuyordum ne de aldırış ediyordum. Biliyordum ki ben beriyim. Allah (Azze ve Celle) de bana zulmedecek değildir. Ana babama gelince, Âişe'nin nefsi kudret elinde olan Allah (Azze ve Celle)'ye kâsem ederim ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o vahy haletinden çıkmadan, Allah, olayı doğrulayacaktır, diye korktuklarından nerde ise öleceklerdi. Âişe dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den o uyku hâli zâil oldu, oturdu. Ve ondan kış gününde inci misilli gümüşten yapılan daneye benzer ter damlaları aşağı iniyordu. Alnından teri silmeye başladı. Şöyle diyordu :

Müjde, yâ Âişe, Allah senin berâetini bildirdi. Âişe dedi :

Dedim ki, Hamd Allah'adır.» Sonra millete doğru çıktı ve onlara hitâb etti ve onlara bu hususta Allah'ın ona indirdiği Kur'ân'ı okudu. Sonra Mistah b. Üsâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bint-i Cahş'ın hadlerinin vurulmasını emretti. Bunlar, fuhşu fasih bir şekilde konuşanlardan idiler. Onlara had vuruldu.

EBÜ EYYÜB VE ONUN, ÂİŞE'NİN PAKLIĞINI HANIMINA ZİKRETMEŞİ

İbn-i İshâk dedi :

Bana babam İshâk b. Yesâr, Benî Neccâr'ın bazı adamlarından naklen haber verdi ki :

EBÜ EYYÜB HALİD B. ZEYD HANIMI ÜMM-İ EYYUB ONA ŞÖYLE DEDİ :

Ey EBÜ EYYÜB, milletin Âişe hakkında söylediği şeyi işittin mi? Dedi ki :

Evet işittim. Bu yalandır ey Ümm-i Eyyüb, sen böyle bir şey dedin mi? Ümm-ü Eyyub hayır vallahi böyle bir şey demiş değilim. dedi, Ebu Eyyup Âişe e senden daha hayırlıdır, dedi.

**Ebû Bekr'in, Mistah'a nafaka vermemeye niyet etmesi
sonra bundan vazgeçmesi**

Bu Âyetler, Âişe ve onun için dediklerini diyen kimselerin hakkında nâzıl olduğu zaman, Ebû Bekr — ki akrabalığından ve ihtiyacından dolayı Mistah'a infâk ediyordu — şöyle dedi :

Vallahi aslâ Mistah'a bir şey infak etmiyeceğim ve Âişe için dediğini dedikten ve bizim üzerimize çamur attıktan sonra aslâ onu bir menfaatla menfaatlandırmayacağım. Âişe dedi ki :

Bunun üzerine Allah bu hususta şu Âyetini inzâl buyurdu :

« وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالسَّكِينِ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيُغْنَوْا وَلْيَصْنَعُوا إِلَّا تُحِبُّوا أَنْ يَفْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

•İçinizde lûtf ve servet sâhibi olanlar, yakınlarına, düşkûnlere ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek için yemin etmesinler, Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Rivâyette «kübrehû» denilir Kur'ân'da ise «kibrehû»dür.

İbn-i Hişâm dedi ki :

« وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَلَا يَأَلَّ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ »

dir, istemek demektir. İmri'ül-Kays b. Hücr el-Kindi şöyle dedi :

« أَلَرُبَّ خَصَمٍ فِيكَ أَلْوَىٰ رَدَدْتَهُ نَصِيحَ عَلَىٰ تَعْدَالِهِ غَيْرُ مَوَالٍ »

Dikkat et; senin çok isteyen düşmanların vardır ki,

Biz onları red ettik.

Kınama yerine nasihatçıdır, yeminci değildir.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Denilir ki :

وَلَا يَحِلُّ أَوْلُو الْقَضَلِ وَلَا يَنْتَلِ أَوْلُو الْقَضَلِ

dir. Bu Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basri'nin sözüdür. Bize ondan gelen habere göre, Allah Teâlâ'nın Kitâbında ise şöyledir :

«لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ»

«Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler.» Bu mânadaki kelime elye'den türemiştir. Elye ise yemindir. Hassân b. Sâbit şöyle demiştir :

آلَيْتُ مَا فِي جَمِيعِ النَّاسِ مُجْتَهِدًا مِثْلِي أَلَيْتُ بَرٍّ غَيْرِ إِفْنَادٍ

«İnsanların bütünü içinde benden istenilmiş bir şey olarak yalan olmayan doğru bir yemin ile yemin ettim.»

Bu beyt onun birtakım beytleri içindedir ki inşaallah onları yakında zikr edeceğim. أَنْ يُؤْتُوا

in mânası, bu mezhebde : أَنْ لَا يُؤْتُوا

dir. Allah (Azze ve Celle)'nin kitâbında ise : يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضَلُّوا

ile أَنْ لَا تَضَلُّوا ü murad eder.

«وَبِمِكَ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ»

deki «en tekaa» ile «en lâ tekaa» yi murad eder. İbn-i Muferreğ el-Himyari şöyle dedi:

لَا ذَعَرْتُ السَّوَامَ فِي وَصَجِ الصُّبْحِ مُبِيرًا وَلَا دُعَيْتُ بَرِيدًا
يَوْمَ أُعْطِيَ نَحَاةَ اللَّوْنِ صَبِيًا وَالنَّيَا بَرُصُذَنْقِي أَنْ أَحِيدًا

«Sabahın beyazında meraya gönderilmiş mallara karşı bir saldıran yağ-
macıdan korkmadım ne de Yezid olarak çağrıldım.

Bir günde ki zelil olarak ölümden korktuğum için veririm.

Halbuki ölümler beni gözetliyorlar ki haktan meyl etmeyeyim.»

İşte bu şiirde «Haktan meyl etmeyeyim» mânasında meyl edeyim şeklinde geçmiştir, bir menfi edâtı lâ takdir olunmuştur. Yukardaki âyetlerde de aynı şekilde kullanılmıştı. Bu iki beyt onun beyitleri için dedir.

İbn-i İshâk :

Âişe dedi ki: Babam Ebü Bekr: Evet vallahi ben Allah'ın beni bağışlamasını mağfiret etmesini severim, dedi. Ve Mistah'a eskiden olduğu gibi infak etmeğe döndü ve «Vallahi aslâ ondan bu nafakayı kesmeyeceğim», diye va'd etti.

İbn-i Muattal'ın Hassân'ı katletmeye kasd etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Safvân b. Muattal, hakkında Hassan'ın söylediği şiirin haberi ona vardığı zaman kılıç ile Hassân b. Sâbit'in önüne çıktı. Hassân bir şiir söylemişti ki onda İbn-i Muattal'a ve Mekkeli Araplardan müslüman olan kimselere tarizen söz-dokunduruyordu. Hassân şöyle demişti:

أُنْسَى الْجَلَابِيبُ قَدْعَرَوْا وَقَدْ كَثَرُوا   وَابْنُ الْفُرَيْعَةِ أُنْسَى بَيْضَةَ الْبَلَدِ
قَدْ نَكَلْتُ أُمَّهُ مَنْ كُنْتُ صَاحِبَهُ   أَوْ كَانَ مُنْتَشِبًا فِي بَرْنِ الْأَسَدِ

مَا تَقْبَلُ الَّذِي أَغْدُو فَأَخْذُهُ
 مَا الْبَعْرُ حِينَ تَهْبُ الرِّجُ شَامِيَةً
 يَوْمًا بِأَعْلَى مَنَى حِينَ تُبْصِرُنِي
 أَمَّا قُرَيْشٌ فَإِنِّي لَنْ أَسْأَلَهُمْ
 وَبَتَرُكُمْ كَمَا اللَّاتَ وَالْعُزَّى بِمَعْرَلَةٍ
 وَتَشْهَدُوا أَنَّ مَا قَالِ الرَّسُولُ لَهُمْ
 حَقٌّ وَيُوفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ وَالْوُكُودِ
 مِنْ ذِيَّةٍ فِيهِ يُطَاعَا وَلَا قُوْدُ
 فَيَقْطَلُ وَيَرْبَى الْعَبْرُ بِالزَّيْدِ
 مَلْفِظُ أَفْرَى كَفَرِي الْمَارِضِ الْبَرْدِ
 حَتَّى يَنْبِئُوا مِنَ النَّيَّاتِ لِلرُّشْدِ
 وَيَسْجُدُوا كُلُّهُمْ لِلوَاحِدِ الصِّدِّ
 حَقٌّ وَيُوفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ وَالْوُكُودِ

«Celâlib (garibler) izzet bulmuş ve çoğalmış oldukları halde akşamla-
 dılar.

Fürce de yalnız başına akşamladı.

Senin arkadaş olduğun kimseyi anası kaybetsin veya arslanın pençe-
 sinde takılı olsun.

Hakkında diyet verilen maktulum için ne sabah erkenden gidip diyet
 alırım ve ne de ondan kısas ederim.

Deniz, Şam rüzgârı esince, hareket ettiği ve köpükleri kenara attığı
 zaman, beni gazablı gördüğün bir zaman bir gün benden daha galib
 olmaz ki ben o günde buzlu bulutun kesmesi gibi keserim.

Kureys'e gelince, ben onlarla elbette ve asla, sapıklıklardan rüşde ==
 doğruya dönmelerine kadar, müsâleme etmem sulhlaşmam.

Lâti ve Uzzâ'yı kesin bir şekilde terkedip hepsinin vâhid samed yani
 tek, eşi olmayan herkesin kendisine muhtaç olduğu Allah'a secde et-
 melerine kadar.

Ve Resûlün onlara söylediklerinin hak olduğuna şehâdet etmelerine ve
 Allah'ın ahdini tekidli bir şekilde ifâ etmelerine kadar.»

Bunun üzerine Safvân b. Muattal onun önüne çıktı ve ona kılıç
 ile vurdu. Bana Yakûb b. Utbe haber verdiğine göre sonra şöyle dedi :

تَلَوْتُ^(١) ذُبَابَ السَّيْفِ عَنِّي فَإِنِّي غُلَامٌ إِذَا هُوَ جِئْتُ لَسْتُ بِشَايِرٍ

«Al benden kılıcı; Ben hicvedildim ise de bir hizmetçiyim. Şair de-
 ğilim.»

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi haber verdi ki :

Sâbit b. Kays b. Şemmâs, Safvan b. Muattal'ın Hassân'a vurduğu sırada üzerine atıldı ve onun ellerini boynuna bir ip ile bağladı. Sonra onu Beni Hâris b. Hazrec'in evlerine götürdü. Abdullah b. Revâhe onunla karşılaştı. Bu nedir? dedi. Dedi ki :

Hassân'a kılıçla vurmasını görmüyor musun? Vallahi onu az daha görmeseydim onu katlederdi. Abdullah b. Revâhe de ona şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığın şeyden haberi var mı? Dedi ki :

Hayır, vallahi. Dedi ki :

O halde cür'et etmişsin, adamı serbest bırak.

O da bunun üzerine onu serbest bıraktı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve bunu ona zikrettiler. O da Hassân'ı ve Safvân b. Muattal'ı çağırdı. İbn-i Muattal dedi ki :

Yâ Resûlallah, bana eziyet etti ve beni hicvetti ve beni gazaba sürükledi. Ben de ona vurdum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hassân'a dedi ki :

Ey Hassân iyi davran. Allah kendilerini İslâma hidâyet etmesinden sonra kavmime karşı, karışıklık mı çıkarırsın. Sonra dedi ki :

Ey Hassan sana vurmanı bağışla. Dedi ki :

Onu sana bağışladım yâ Resûlallah.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki : Allah'ın sizi İslâma hidâyet etmesinden sonra mı?...

İbn-i İshâk dedi :

Bana Muhammed b. İbrahim haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona o darbeye karşılık olarak Birhayı verdi. Burası bu gün Medine'de Beni Hudayle sarayıdır. Ebû Talha b. Sehl'e âid bir mal idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sadaka verilmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orayı Hassân'a verdi Bir de Hassân'a Sirin'i vertti. Bu Kıbtiye bir câriyedir. Cârîye, Hassân'dan, Abdurrahman b. Hassân'ı dünyaya getirdi. Sirin dedi ki :

Âişe şöyle diyordu :

Sonra, İbn-i Muattal araştırıldı, cinsel gücü olmadığı anlaşıldı ve şehid olarak katl olundu.

Hassan b. Sâbit Âişe (Radiyahallâhü anhá) 'nin şanında söylemiş olduğu şeyden özür dileyerek şöyle dedi :

حَصَانُ رَزَّانُ مَا زَنُ بَرِيَّةُ   وَنُصِيعُ غَرَقَى مِنْ لُحُومِ التَّوَائِلِ
 عَقِيلُهُ حَتَّى مِنْ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبٍ   كِرَامُ الْمَسَاعِي بِحَدِّهِمْ غَيْرَ زَائِلِ
 مُهْدَبَةٌ قَدْ طَيَّبَ اللَّهُ خِيَمَهَا   وَطَهَّرَ هَامِينَ كُلِّ سُوءٍ وَبَاطِلِ
 فَإِنْ كُنْتُ قَدْ قُلْتُ الَّذِي قَدْ زَعَمْتُ   فَلَا رَفَتْ سَوَاطِي إِلَيَّ أَنَا مِلِي
 وَكَيْفَ وَوَدَّيَ مَا حَيَّيْتُ وَنُضِرِّي   لَالِ رَسُولِ اللَّهِ زَيْنِ الْعَافِلِ
 لَهُ رَتَبٌ عَالٍ عَلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ   تَقَامَرُ عَنْهُ دَوْرَةُ التَّطَاوُلِ
 فَإِنَّ الَّذِي قَدْ قِيلَ لَيْسَ بِلَا يُطِ   وَلَكِنَّهُ قَوْلُ أَمْرِي فِي مَا حِلِ

«İffetlidir, evine bağlıdır, şekli şüpheli bir şey ile töhmet edilmez.

Kötülükten haberleri olmayan etle ilgisi olmayan kadınlardan biri olarak sabahlar.

Luayy b. Galib'in bir küçük kabilesinden kerime bir kadındır.

O Luay ki, şerefleri zâil olmayan şerefi aramak için koşulan yerlerin kerimleridirler.

Ayıplardan uzak kılınmıştır, Allah onun tab'ını güzel kılmıştır ve onu bütün kötülüklerden ve bâtıldan tâhir kılmıştır.

Eğer iddia etmiş olduğunuz şeyi demiş isem, elim kırılınsın.

Nasıl olur, yaşadığım müddetçe Resûlullah'ın soyuna dostluk ve yardımım, mahfellerin zineti olmuştur.»

O Resûl için insanların hepsinin üzerine yüce rütbelere vardır.

Böbürlenip, salınanların atılğanlar, ona ulaşamaz.

Denilen şeyler ilginç şeyler değil.

O, koğucu birinin bana söylediği bir sözdür.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «عَقِيلُهُ حَتَّى»

beyti ve ondan sonraki ve;   لَهُ رَتَبٌ عَالٍ

beyti, Ebü Zeyd el-Ensâri'den nakl olunmuştur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebü Ubeyde haber verdi ki:

Bir kadın Hassan b. Sâbit'in kızını Âişe'nin katında medh etti ve şöyle dedi :

حَسَّانُ (١) رَزَابٌ مَاتَرَنُ بِرَبِّهِ وَنُصِيعُ غَرْنِي مِنْ لَحْمِ النِّوَالِ

«İffetlidir, evine bağlıdır, şekli şüpheli bir şey ile töhmet edilmez.

Kötülükten haberi olmayan kadındır.

Ette ilgisi olmayarak sabahlar (yani gıybellerini etmekten uzak durur).»

Bunun üzerine Âişe de şöyle dedi : Fakat onun babası!...

Hassan ve Mistah'ı hicveden bir şiir

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Müslümanlardan bir sözcü, Hassan ve onun arkadaşlarının Âişe için iftiralarından dolayı vurulmaları hakkında aşağıdaki şiiri söyledi : — İbn-i Hişâm dedi ki : Hassan ve iki arkadaşının vurulması hakkında — :

لَقَدْ ذَاقَ حَسَّانُ الَّذِي كَانَ أَهْلُهُ وَحَمْنُهُ إِذْ قَالُوا حَبِيرًا وَمُسْطَحٌ
تَعَاظُوا بِرَجِيمِ الْغَيْبِ رَوْحِ بَنِيهِمْ وَسَخَطَةُ ذِي الْعَرِيشِ الْكَرِيمِ فَأَنْزَحُوا
وَأَذَوْا رَسُولَ اللَّهِ فِيهَا فَجَلَلُوا مَحَارِي تَبَقَى عُثْمُوها وَفُصِحُوا
وَصُبَّتْ عَلَيْهِمْ بَعْضَاتٌ كَانَتْهَا شَائِبُ قَطْرِ مِنْ ذُرَى الزُّنَنِ تَمُغُّ

«Hassân, Hamne ve Mistah ehli oldukları bir şeyi muhakkak taddılar. Zira onlar fâhiş kabîh söz söylemişlerdi.

Peygamberlerinin zevcesine gayıh bir şübheyi isnat ettiler.

Ve Arş'ın Kerim Sâhibinin gazabını çektiler ve hüznülandılar.

Onun hakkında Resûlullah'a eziyet ettiler ve kalan birtakım rezâletlere büründüler ki o rezâletlerle herkese yayıldılar ve ifşâ olundular.

Ve onların üzerlerine şiddetli bükülmüş kamçılar döküldüler.

Sanki kamçılar bir bulutun tepelerinden akan yağmur taneleriydi.»

**H. ALTINCI SENENİN SONUNDA HUDEYBİYE'NİN
DURUMU, BEY'ATÜ'R-RİDVÂN'IN ZİKRI, RESÛLULLAH
(SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE
SÜHEYL B. AMR'IN ARASINDAKİ SULH**

Resûlullah'ın çıkması :

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de Ramazan ve Şevval aylarında ikamet etti ve Zilkade ve Umre yapmak üzere yola çıktı, bir savaşa niyeti yoktu.

Nümeyle'nin Medine üzerine tayini

İbn-i Hişâm dedi ki :

Medine üzerine Nümeyle b. Abdullah el-Leysi'yi âmil tayin etti.

Resûlullah'ın, milleti yardıma çağırması

Arapları ve etrafındaki halkını kendisiyle beraber çıkmaları için yardıma çağırdı. O Kureys'den onların yaptıkları şeyden korkuyordu. Ona harb bile taarruz edebilirlerdi. Veya Beytten onu men edebilirlerdi. Arablardan çokları O'na (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katılmadılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâcirin ve Ensardan kendisiyle birlikte olan Arablardan ona iltihak eden kimselerle çıktı. Beraberinde develer sevk etti. Umre için ihram etti ki millet onun harbinden emin olsunlar ve bilsinler ki, o ancak işte bu beyti ziyâretci olarak ve onu ta'zim edici olarak çıkmış.

Beraberindeki adamların sayısı

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Urve b. Zübeyr'den, o, Misver b. Mahreme ve Mervân b. Hakem'den naklen haber verdi ki, o ikisi ona şöyle haber verdiler :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye (110) yılını da Beyti ziyaret etmeye kast etti. Savaşa niyetli değildi, yola çıktı. Kendisiyle birlikte yetmiş deve sevk etti. Beraberindekiler yedi yüz adam idi. Her bir deve, on kişinin kurbanı idi.

Bana gelen habere göre Câbir b. Abdullâh şöyle diyordu : Biz Hudeybiye ashâbı olarak bin dört yüz kişi idik.

Resûlullah ve Bîşr b. Süfyan

Zühri şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı ve Usfân'da (111) olduğu zaman ona Bîşr b. Süfyan el-Kâbi rastladı (İbn-i Hişâm dedi ki : Bîsr denilir) ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah! Kureyş, senin çıkışını işittiler ve onlar yeni doğurmuş yavruları yanlarında bulunan develerle beraber çıktılar. (yani onlar kendileriyle beraber kadınlar ve çocuklar olduğu halde çıktılar) Kaplanların derilerini giyinmişlerdir. Zu Duvâ'ya (112) inmişlerdir. Allah'a ahd ederler ki, aslâ onların yanlarına Mekke'ye girmeyesin. İşte Hâlid b. Velid onların atlıları içindedir. Onları Kürâ-ı Ğanım (113)'e ileriye göndermişlerdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Yazık şu Kureyş'in haline! Harb onları yedi. Şayet benimle sâir Arabın arasını serbest bıraksalar aradan çekilseler ne olur. Eğer onlar bana isâbet ederlerse bu onların istediği şey olur. Eğer Allah

---

(110) Hudeybiye büyük olmayan orta halli bir köydür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, altında bey'atlaştığı ağacın yanındaki bir kuyu ile isimlendi. Orası ile Mekke arası bir merhalelik bir mesâfedir. Orası ile Medine arası ise dokuz merhalelik bir mesâfedir. Mucem el-Buldân'dan naklen).

(111) Usfân : Cuhfe ile Mekke arasında yolun su başlarından bir su başıdır. Denilmiştir ki : O iki mescidin arasındadır. Bu, Mekke'den iki merhale ötededir. Bunun gayrı da söylenmiştir. (Mu'cem el-Buldân'a mürâcaat et).

(112) Zû Duvâ : Mekke yakınında bir mevkidir.

(113) Kürâ'el-Ğanım : Mekke ile Medine arasında, Hicâz bölgesinde bir mevkidir. Burası Usfân'ın önünde, sekiz mil mesâfe ötede bir vâdidir (Mu'cem el-Buldân'dan menkuldur).

beni onlara gâlib kılarırsa İslâm'a çoklukla akın akın dahil olurlar. Eğer Araplar bunu yapmazlarsa onlar savaşırılar. Onlarda kuvvet vardır. Acaba Kureyş ne zannediyor. Vallahi Allah'ın beni kendisiyle gönderdiği din için mücâhede etmekte devam ederim. Nihayet ya Allah onu gâlib kılıp izhar eder veya işte bu boynumun yanı tek kalır. (yani ölürüm) Sonra şöyle dedi :

Onların bulunduğu yollarının gayrı bir yol üzere bizi çıkaracak kim vardır?

Resûlullah'ın Kureyş'le karşılaşmaktan uzak durması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Ebi Bekr şöyle haber verdi :

Eslem'den ır adam «Ben varım yâ Resûlallah» dedi. İçinde yürümesi güç olan dağlar arasındaki çukurluklar arasında taşlık bir yola onları götürdü. Ondandır çıktıkları zaman, ki bu müslümanlar üzerine meşakkat verdi ve vâdinin kesildiği bir yerde düzlüğe indiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) millete dedi ki :

«Nestegfirullâhe ve netübü ileyhi» (yâni : Allah'dan mağfiret dileriz ve O'na tevbe ederiz) deyiniz. Onlar da bunu dediler ve buyurdu ki :

Vallahi o söz hittadır yani Allah tarafından Beni İsrail'e «Ey Allahım, bizden günahlarımızı bağışla, deyiniz» sözüdür ki, Beni İsrâil'e arz olundu da onlar bunu söylemediler.

İbn-i Şihâb dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de millete emr etti ve dedi ki :

Hamd'ın (114) iki sırtı arasında sağ taraf yolunu tutunuz. Burası Mekke'nin altından Hudeybiye'ye inen yerde Seniyyetül-Mürâr'a çıkan yol üzeredir. Dedi ki :

Askerler de bu yola gittiler. Kureyş'in athları askerlerin tozlarını gördükleri zaman, yollarını değiştirdiler. Koşarak Kureyş'e doğru döndüler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti ve Seniyyetül-Mürâr'a girdiğinde devesi çöktü. Bunun üzerine orada hazır bulunanlar deve çöktü, dediler. Dedi ki :

---

(114) Bir yerin ismidir.

Ne çöktü, ne de o, onun bir huyudur. Fakat fili Mekke'den durduran onu da durdurdu. Kureyş bu gün benden kendisinde sıla-i rahmi isteyecekleri bir işe beni çağırmazlar ki onu onlara vermiyeyim. (yani veririm). Sonra insanlara şöyle dedi :

İniniz. Ona denildi ki :

Yâ Resûlallah! Vâdide bir su yoktur ki onun yanına inelim. Bunun üzerine okluğundan bir ok çıkarttı ve ashabından bir adama verdi, o da onunla işte o kuyulardan bir kuyuya indi ve içini kazıdı. Bunun üzerine su öyle yükseldi ki, millet, develerin çöktüğü yere su götürdüler.

Resûlullah'ın oku ile, suyu aramak için inen kişi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ehli ilimden biri Eslem'den birtakım adamlardan naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oku ile su kuyusuna inen kimse, Nâciye b. Cündeb b. Umeyr b. Ya'mer b. Dârim b. Amr b. Vâile b. Sehm b. Mâzin b. Selâmân b. Eslem b. Efsa' b. Ebi Hârise'dir. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedenerlerini (kurbanlık develerini) süren kimsedir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Efsa b. Hârise'dir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ehli ilimden birinin bana dediğine göre; Berâ b. Âzib şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oku ile kuyuya inen ben idim. Bunun hangisinin doğru olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Naciye'ye âid şiir isbat eder ki Resûlullah'ın okunu taşıyan odur

Eslem kabilesi, Naciye'nin dediği bir şiirden birtakım beytler haber verdiler. Biz zannettik ki ok ile kuyuya inen odur. Eslem iddiâ etti ki : Ensârdan bir câriye su kovasiyle geldi, Nâciye ise o sırada su kuyusunda insanların su kovalarını su ile dolduruyordu. Ve câriye şöyle dedi :

يَا أَيُّهَا الْمَاخُ دَلَوِي دُونَكُمْ إِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ يَمْدُونَكُمْ
• يَفْتَنُونَ خَيْرًا وَيُجِدُونَكُمْ •

«Ey kovalara su dolduran kimse, benim kovamı da al, çünkü ben milleti gördüm ki seni medhediyorlar.

Seni hayırla senâ ediyorlar ve senin şerefli olduğunu belirtiyorlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Şöyle de rivâyet edilir :

• إِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ يَمْدَحُونَكَ •

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Nâciye kuyuda milletin su kovalarını doldururken şöyle dedi :

قَدْ عَلَتْ جَارِيَةٌ بِمَانِيَةٍ   أَنِّي أَنَا اللَّائِجُ وَاسْمِي نَاجِيَةٌ
وَطَعْنَتِ ذَاتَ رَشَاسٍ وَاهِيَةٍ   طَعْنَتْهَا عِنْدَ مُدَوَّرِ الْعَادِيَةِ

«Yemenli bir câriye bildi ki :

Kuyudan suyu kovalara koyan benim ve benim ismim Nâciye'dir.

Sûratlı yürüyen bir kavmin çıkışı esnasında geniş bir yarık meydana getiren bir sarkıtma ile dürttüğüm dürtme ile.»

Resûlullah ile Kureyş arasında Büdeyl ve Huzâa'nın
adamları

Zühri şöyle nakletti :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturunca ona Büdeyl b. Verka el-Huzâi, Huzâa'dan birtakım adamlarla birlikte geldiler ve onunla konuştular. Ondan ne sebeple geldiğini sordular. O da onlara :

«Bir harbi murad ederek gelmediğini, ancak Beyt'i ziyaret etmek ve onun hürmetini ta'zim etmek üzere geldiğini haber verdi. Sonra onlara, Bışr b. Süfyan'a dediği şeylerin benzerini söyledi. Bunun üzerine onlar Kureyş'e döndüler ve dediler ki :

Ey Kureyş topluluğu- Siz, Muhammed'e karşı acele ediyorsunuz. Çünkü Muhammed savaşmak için değil, ancak bu Beyti ziyaret etmek üzere gelmiş. Bunun üzerine onları itham ettiler ve onlara hoşlanmıyacakları şeylerle hitâb ettiler ve dediler ki :

Eğer savaşı murad etmez olduğu halde gelmiş ise bize karşı olarak Mekke'ye aslâ giremez ve Araplar bunda bizi kınamayacaklardır.

Zühri şöyle dedi :

Huzâe, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırdaşları idi, onların müslümanları olsun, müşrikleri olsun. Mekke'de olan hiçbir şeyi ondan gizlemiyorlardı.

Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçileri; Mikraz

Sonra ona Beni Âmir b. Luayy'in kardeşi Mikraz b. Hafs b. el-Ehyaf'ı gönderdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun gelmekte olduğunu görünce şöyle dedi :

Bu gadredici bir adamdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma varıp onunla konuştuğu zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, Büdeyl ve arkadaşlarına söylediği şeylere benzer şeyler söyledi. O da Kureyş'e döndü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona söylediği şeyleri onlara haber verdi.

Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden Huleys

Sonra ona Huleys b. Alkame'yi (veya İbn-i Zebban'ı) gönderdiler. O zaman o, Ehâblış'in (Bedevilerin) lideri idi. Bu, Beni Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'den biridir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce şöyle dedi :

Bu, ibâdet eden ve Allah'ın emrine tazim gösteren bir kavmdendir. O halde kurbanlıkları onun önüne gönderin ki, görsün. Kurbanlıkları vâdinin yanından gerdanlıkları ile (yani kurbanlık olduğu bilinmesi için boyunlarına asılan boncuklar ile) mahallinden (yani Harem'den kendisinde boğazlanacağı mevkiinden) uzun zaman haps olunmasından dolayı yünlerini yemekte olduklarını görünce Kureyş'e döndü ve gördüğü şeyi büyüklediğinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma varmadan gidip bu durumu onlara söyledi. Onlar da ona dediler ki :

Otur, sen ancak Ârabi (bedevi) bir kimsesin; senin bu hususta bilgin yoktur.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdiğine göre, Huleys bu esnâda gazablandı ve şöyle dedi :

Ey Kureyş topluluğu, vallahi sizinle bunun üzerine andlaşma yapmadık ne de bunun üzerine sizinle akidleştik. Beytullah'ı ta'zim için

gelen kimse ondan men edilir mi? Hüleys'in nefsi yed-i kudretinde olan (Allah (Azze ve Celle)'ye yemin ederim ki, ya, Muhammed ile onun kendisi için geldiği şeyin arasından çekilirsiniz veya ehâbişi (Bedeviler) bir tek adamın çıkışı gibi yollara dökerim. Onlar da ona dediler ki :

Sus, Ey Huleys, bizden çekil ki kendimiz için istediğimiz şeyi yapalım.

**Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden,
Urve b. Mesud**

Zühri haberinde şöyle dedi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Urve b. Mesud es-Sekâfi'yi gönderdiler. O da şöyle dedi :

Ey Kureyş topluluğu, Muhammed'e gönderdiğiniz kimselerin sizden karşılaştıkları şeyleri ben gördüm. Zira size geldiği zaman ayıpladınız ve kötü sözler sarfettiniz. Siz kendinizi bir babâ gibi, beni de bir çocuk gibi biliyorsunuz. — Urve Sübey'e bint-i Abd-i Şems'den doğma idi — Halbuki ben sizin başınıza geleni işittim ve kaviminden bana itaat eden kimseleri topladım, sonra size geldim ve bizzat kendim size yardım ettim. Dediler ki :

Doğru söyledin, sen bizim katımızda ittiham olunan bir kişi değilsin. Sonra ordan çıktı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Onun önünde oturdu. Sonra dedi ki :

Ya Muhammed, karışık insanları topladın sonra onları senin ehline ve kabilene getirdin ki o kabileni onlarla kırdırasın. Bunlar, Kureyş'dir, çıkmışlar, beraberinde yeni yavrulamış develeri yavrularıyla beraber çıkmışlardır. (Yani yukarda geçtiği gibi çokluk çocuklarıyla çıkmışlardır.) Kaplanların derilerini giymişlerdir. Allah ile ahidleşirler ki onların yanına aslâ kahren Mekke'ye girmeyeceksin. Allah'a yemin ederim ki bana öyle geliyor ki işte bunlar (sahâbeleri kast ediyor) yarın senden elbette kaçacaklardır.

Ebü Bekr es-Sıddık da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ardında oturuyordu. Şöyle dedi :

Lât'in dilağını yut, biz mi ondan kaçacakmıyız? Dedi ki :

Yâ Muhammed bu kim? Dedi ki :

Bu, Ebü Kuhâfe'nin oğludur. Dedi ki :

Vallahi şâyet senin yanımda bir elin olmasaydı elbette o el ile senin hakkından gelirdim fakat o el vardır.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sakalını eline almış onunla konuşuyordu. Muğire b. Şu'be de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baş ucunda hiddetler içinde duruyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sakalını eline aldığı zaman elini çırpmaya başladı ve şöyle diyordu :

Bu kılıç sana ulaşmadan önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden elini çek. Dedi ki :

Urve de şöyle diyordu :

Yazık sana, seni katılaştıran ve seni sertleştiren nedir!

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tebessüm etti. Bunun üzerine Urve ona şöyle dedi :

Yâ Muhammed bu kimdir? Dedi ki :

Bu, senin kardeşin Muğire b. Şu'be'nin oğludur. Dedi ki :

Vay hâin, ayıp yerlerini daha ancak dün yıkadın.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Urve işte bu sözlerle şunu kast etti ki : Muğire b. Şu'be müslüman olmadan önce, Sekif'den Beni Mâlik'den on üç adamı katletti. Böylece Sekif'den iki hay (yani iki küçük kabile) birbiriyle vuruştular. Bunlar maktullerin kabilesi olan Benü Mâlik ile, Muğire'nin kabilesi olan ahlâf'dır. Böylece maktuller için Urve on üç diyet ödemiş ve bu iş yatışmıştı.

İbn-i İshâk rivâyetine göre Zühri şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onunla, onun arkadaşlarına konuştuğu şeylerin benzeriyle konuştu ve ona bir harb etmeyi murad ederek gelmediğini haber verdi.

O da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından ashabının ona yapmakta oldukları şeyleri görerek kalktı. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almıyordu illâ onun abdesti için yarısırcasına suyunu verirlerdi. Bir tükürük tükürmezdi illâ yarısırcasına onun tükürüğüne koşarlardı. Saçlarından bir şey düşmezdi ki onu almasınlar. Böylece Kureyş'e döndü ve şöyle dedi :

Ey Kureyş topluluğu, şüpheşiz ben Kısra'yı makamında gördüm. Kayser'i makamında gördüm ve Necâşi'yi de makamında gördüm. Ben vallahi şimdiye kadar kavmi içinde hiçbir meliki görmedim ki

Muhammed'in ashâbı içinde olduğu gibi bir yeri olsun. And olsun ki bir kavmi gördüm ki hiçbir şeyden dolayı aslâ onu yardımsız bırakmazlar. O halde reyinizi ona göre ayarlayın.

Resûlullah'ın Kureys'e gönderdiği elçisi Hirâş

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana ehli ilimden birisi haber verdiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hirâş b. Ümeyye el-Hüzâî'yi çağırdı ve onu Mekke'ye Kureys'e gönderdi. Onu Saleb denilen kendi devesine bindirdi. Gönderdi ki ondan kendisinin geliş niyetini onların eşrafına tebliğ etsin. Onlar da bu sebeple Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin ayaklarını kestiler ve onun katledilmesine kast ettiler. Ehâbiş (Arap soylu olmayanlar) de onu korudular ve onun yolunu serbest bıraktılar. O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi.

Kureys'in, kendilerini düşmanlık için gönderdikleri Kureysli bir topluluk ve Resûlullah'ın onları af etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim bir kimse, İbn-i Abbas'ın azâdlısı İkrime'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki :

Kureys, kendilerinden kırk kişi veya elli kişi göndermişlerdi. Onlara, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir kimseyi onlar için ele geçirmeleri için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in askerlerinin etrafını dolaşmalarını emrettiler. Onlar yakalanıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiler. O da onları af etti ve onları salıverdi. Halbuki onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in askerlerine taşlarla ve oklarla ateş açmışlardı.

Hız. Muhammed'in Kureys'e gönderdiği elçisi Osman

Sonra Ömer b. el-Hattab'ı Mekke'ye göndermek için çağırdı ki geliş gayelerini Kureys'in eşrafına tebliğ etsin. Ömer şöyle dedi :

Ya Resûlallah! Ben kendim için Kureys'den korkuyorum Mekke'de Benî Adiyy b. Kâb'dan beni koruyacak hiçbir kimse yoktur.

Kureyş ise benim onlara olan düşmanlığımı ve onlara karşı olan katliğımı biliyorlar. Fakat ben sana bir adam göstereyim. O onlara karşı benden daha güçlüdür. Osman b. Affan. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman b. Affân'ı çağırdı ve onu Ebû Süfyan ve Kureyş'in eşrafına gönderdi ki, savaş için gelmediklerini, yalnız, Kâbe'yi ziyaret için geldiklerini onlara haber versin.

Osman'ın katli edildiği haberinin yayılması

İbn-i İshâk dedi ki :

Böylece Osman Mekke'ye gitti ve Mekke'ye girdiği sırada veya oraya girmeğe yöneldiği zaman, Ebân b. Said b. el-Âs onunla karşılaştı. Ve onu elleri arasında götürdü. Sonra ona eman verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu tebliğ etsin. Osman yürüdü, Ebû Süfyan'a ve Kureyş'in büyüklerinin yanına gitti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderdiği şeyi onun adına onlara tebliğ etti. Osman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu onlara okumayı bitirdiği zaman, onlar ona şöyle dediler :

Eğer Beyti tavâf etmeyi dilersem tavaf et. O da dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu tavaf etmeden tavaf edecek değilim. Kureyş onu yanlarında haps ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Osmân b. Affan'ın katli olunduğu haberi vardı.

BEY'ATÜ'R-RİDVÂN

Resûlullah'ın millet ile savaş için bey'atlaşması ve

Cedd b. Kays'ın buna uymaması

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Abdullah b. Ebi Bekr'in haber verdiğine göre :

Osman (Radiyallâhü anh)'in öldürülme haberi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiğinde bana şöyle dedi : Kureyş ile savaşınca kadar ayrılmayız. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) milleti bey'ata çağırdı. Ve Bey'atü'r-Rıdvân, ağacın al-

tında gerçekleşti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbeleriyle ölüm üzerine bey'atlaştı, deniliyordu. Câbir b. Abdullah şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizimle ölüm üzerine bey'atlaşmadı fakat bizimle savaştan kaçmamamız üzerine bey'atlaştı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbeleriyle bey'atlaştı, orada hazır olan müslümanlardan Beni Seleme'nin kardeşi, Ced b. Kays'tan başka hiçbir kimse bey'atdan geri durmadı. Câbir b. Abdullah şöyle diyordu :

Ona baktığımda sanki onu devesinin koltuğuna yapışmış görüyordum. Milletten gizlemek üzere devesine yapışmıştı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Osman'ın durumu hakkında zikr olunan şeyin yalan olduğu haberi geldi.

İlk bey'atlaşan kişi

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Veki, İsmâil b. Ebi Hâlid'den, o da Şa'bi'den naklen zikr etti ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile, Bey'at-ı Rıdvân ile beyatlaşanların ilki, Ebû Sinân el-Esedî'dir.

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Bana kendisine itimad ettiğim biri, kendi senediyle ona haber veren birinden o da İbn-i Ebi Müleyke'den, o da İbn-i Ebi Ömer'den naklen şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman'ın yerine bey'atlaştı ve ellerinden birini diğeriyle tuttu.

MÜTAREKE

Kureyş'in, Süheyl'i sulh için Resûlullah'a göndermesi

İbn-i İshâk'a göre, Zühri dedi ki :

Sonra Kureyş, Süheyl b. Amr'ı, (ki bu Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşidir), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdiler. Ona dediler ki :

Muhammed'e git ve onunla sulh yap. Bu sulh bu sene geri dönmekten başka hiç bir şeye yaramayacak ve Araplar bizim hakkımız-

da onun Mekke'ye zorla girdiğinden asla söz etmeyeceklerdir. Süheyl b. Amr da gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu gelirken gördüğü zaman dedi ki :

Kureyş'in bu adamı göndermeleri onların barışa niyetli olduklarını gösteriyor. Süheyl b. Amr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardığı zaman konuştu ve sözü uzattı. Birbiriyle karşılıklı konuşular sonra ikisi arasında sulh cereyan etti.

Ömer'in Resûlullah'a karşı sulhu yadırğaması.

Anlaşma sağlanıp, yazılmasına gelince, Ömer b. el-Hatâb yerinden kalktı, Ebû Bekr'e gitti, dedi ki :

— YA Ebû Bekr, Allah'ın Resûlü değil midir?

Dedi ki :

— Evet, Allah'ın Resûlüdür.

Dedi ki :

— Biz müslümanlar değil miyiz?

Dedi ki :

— Evet müslümanlarız.

Dedi ki :

— Onlar müşrikler değil midirler?

Dedi ki :

— Evet müşriklerdir.

Dedi ki :

— O hâlde niçin dinimiz yolunda zillate düşüyoruz?

Ebû Bekr dedi ki :

— YA Ömer onun emrine sarıl. Ben şehâdet ediyorum ki o Allah'ın Resûlüdür.

Ömer dedi ki :

— Ben de şehâdet ediyorum ki O, Allah'ın Resûlü'dür.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi :

— YA Resûlallah! Sen Resûlullah değil misin?

Dedi ki :

— Evet Resûlullah'ım.

Dedi ki :

— Biz müslümanlar değil miyiz?

Dedi ki :

— Evet müslümanlarsınız.

Dedi ki :

— Onlar müşrikler değiller midir?

Dedi ki :

— Evet müşriklerdir.

Dedi ki :

— O halde niçin dinimiz için hakaret görüyoruz.

Dedi ki :

— Ben Allah'ın kuluyum ve O'nun Resûlüyüm, elbette ve asla O'nun emrine muhâlefet etmem ve O beni pişman etmez.

Râvi dedi ki : Bunun üzerine Ömer şöyle diyordu :

O günde işlediğim şeyden dolayı durmadan sadaka veriyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor ve köle âzâd ediyordum. Hayırlı olabileceğini ümit edinceye kadar, o sözümde korkuyordum.

Hz. Ali'nin sulhun şartlarını yazması

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi)'yi çağırdı ve :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«Rahman Rahim Allah'ın isminin inâyetiyle» yaz deyince Süheyl şöyle dedi :

Bunu tanımam. Fakat şöyle yaz :

بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ

«Ey Allah'ım senin isminle» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

«Ey Allah'ım senin isminle» yaz, dedi. Ali de öyle yazdı. Sonra söyle dedi :

Yaz; Bu, Muhammed Resûlullah'ın Süheyl b. Amr ile yaptığı barış sözleşmesidir. Süheyl de dedi ki :

Şayet senin Resûlullah olduğuna inansaydım seninle savaşmazdım. Kendi ismini ve senin babanın ismini yaz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu, «Muhammed b. Abdullah'ın Süheyl b. Amr ile yaptığı barış sözleşmesidir» şeklinde yaz, diye buyurdu : Şöyle ki :

On sene insanlardan harbi kaldırma üzerine anlaşmışlardır, o seneler içinde insanlar emin olacaklar birbirinden ellerini çekecekler, şunun üzerine ki, Kureys'ten kim velisinin izni olmaksızın Muhammed'e gelirse onu onlara geri verecektir, Muhammed ile beraber olan kimselerden kim Kureys'e gelirse onlar onu, ona geri vermeyeceklerdir. Birbirimize kin beslemeyeceğiz. Ne gizli ne de açık hiyânet olmayacaktır. Ve kim Muhammed'in tarafına geçmeyi isterse girer ve kim de Kureys'in tarafına geçmek isterse girer.»

**Huzâa kabilesinin Muhammed'in tarafına geçmesi,
Benî Bekr'in de Kureys'in tarafına geçmesi**

Huzâa kalkıştılar ve dediler ki :

Biz Muhammed'in andlaşmasına katılıyor ve onun ahdindeyiz. Benû Bekr de kalktılar ve dediler ki : Biz Kureys'in akdinde ve onların ahidlerindeyiz.

Yâ Muhammed! Sen bu sene geri döneceksin. Yanımızda Mekke'ye girmeyeceksin. Gelecek sene olduğu zaman biz senin gelişinde çıkarız. Sen, senin ashâbınla birlikte oraya girersin. Orada üç gün kalırsın. Sizinle yalnız bineklinin silâhı bulunur, kılıçlar kınlarında olur. Başka bir şey ile oraya girmeyeceksiniz.

**Milletin sulh için için mühim gördükleri şeyler ve
Ebû Cendel'in gelişi**

Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi ve Süheyl b. Amr andlaşmayı yazarken Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr bu kağıya vurulmuş olarak geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru kaçıp kurtulmuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı feth'in olacağında şüphe etmedikleri halde çıkmışlardı. Bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gördüğü bir rüyadan dolayı idi. Sulh, dönmek ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)'in nefsinde yüklendiği şeyleri gördüklerinde, üzerlerine çok ağırlık bastı, nerde ise kahirlerinden öleceklerdi.

Süheyl, Ebû Cendel'i gördüğü zaman ona doğru kalktı, onun yüzüne vurdu, onun yakasını tuttu. Sonra şöyle dedi :

«Ya Muhammed, benimle senin aramızda bu adamın gelmesinden önce hüküm tamamlanmıştır.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

«Doğru söyledin.»

Bunun üzerine onun yakasını şiddetli bir şekilde çekmeğe başladı, ki onu Kureys'e geri versin. Ebû Cendel, en yüksek sesiyle bağır-maya başladı :

Ey müslümanlar topluluğu, müşriklere mi geri verilirim, onlar beni dinimden saptırırlar?

Bu hâl milletin içinde oldukları sıkıntıyı iyice artırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Ey Ebû Cendel, sabret ve ecrini Allah'dan iste, çünkü Allah senin ve seninle birlikte olan zayıf kimseler için bir kapı açar. Biz, Kureys ile aramızda bir sulh akd ettik ve onlara bu durumu söz verdik, onlar da bize Allah ahdi ile söz verdiler. Biz onlara gadr etmeyiz.

Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb Ebû Cendel ile birlikte yerinden kalktı onun yanı sıra yürüyordu ve şöyle diyordu :

Ey Ebû Cendel sabr et, onlar ancak müşriklerdir, kanları ancak köpeğin kanıdır. Kılıcın kabzasını da kendisine yaklaşıtıyordu. Ded-i ki :

Ömer şöyle diyordu :

Ebû Cendel'in kılıcı almasını ve onunla babasına vurmasını umud ettim. Fakat Ebû Cendel cimrilik etti, artık andlaşma geçerli hâle geldi.

Sulh üzerine şahid tutulan kimseler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) andlaşmanın yazılmasını bitirdiği zaman sulh üzerine müslümanlardan birtakım adamlarla, müşriklerden birtakım adamları şahid tuttu.

Bunlar : Ebû Bekr es-Siddik, Ömer b. el-Hattab, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Süheyl b. Amr, Sa'd b. Ebi Vakkas, Mahmud b. Mesleme, Mikraz b. Hafs, ki bu o zaman henüz müşrikti ve Ali b.

Ebl Tâlib'dir. Ali (Kerremallahü vechehu) andlaşmayı yazdı. O, sözleşmenin kâtibi oldu.

**Resûlullah, kurbanlık devesini kesti ve tıraş oldu,
millet de ona iktidâ etti (uydu.)**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hill'de (115) dolaşıyordu. Haremden ise namaz kıhyordu. Sulhu bitirdiği zaman kalkıp devesine doğru gitti ve onu boğazladı, sonra oturdu ve başını tıraş etti. Bana gelen habere göre o günde onu tıraş eden kimse Hırâs b. Ümeyye b. el-Huzâl idi. Millet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kurbanlık devesini boğazlamış ve başını tıraş etmiş olarak gördükleri zaman, kurbanlık develerini boğazlamaya ve tıraş olmaya kalkıştılar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Ebl Necih, Mücahid'den o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

**Resûlullah'ın, önce tıraş olanlar sonra saçlarını
kısaltanlar için duâsı**

Hudeybiye gününde birtakım adamlar tıraş oldular, diğer birtakımları ise saç kısalttılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki :

Yâ Resûlallah, saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki :

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki :

Yâ Resûlallah saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki :

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki :

Yâ Resûlallah, saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki :

Saç kısaltanlara da. Bunun üzerine dediler ki :

Yâ Resûlallah! Niçin rahmet etmeyi tıraş olanlara tekid ettin de saç kısaltanlara bunu yapmadın? Dedi ki :

Onlar tıraş olurken şek şüphe etmediler.

(115) Hill, Meke'nin yasak olmayan yerleri demektir. Harem de belli yasakların konulduğu Kâbe etrafındaki bölgedir.

**Resûlullah'ın, boynunda gümüşten bir halka olan
erkek deveyi hedy etmesi**

Abdullah b. Ebi Necih dedi ki :

Bana Mücâhid, İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye senesinde kurbanlıklar içinde Ebû Cehl'e âid bir erkek deveyi kurbanlık etti. Onun başında gümüşten bir halka vardı. Bununla müşrikleri gayza gazaba getiriyordu.

Fetih sûresinin nâzil olması

Zühri haberinde şöyle dedi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke yönünden Medine'ye dönerek ayrıldı. Mekke ile Medine'nin arasında olduğu zaman Feth sûresi nâzil oldu.

« إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِّغَفْرِ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ
وَبِئْسَ نَفِثَةً عَلَيكَ وَبِهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا »

•Ey Muhammed, doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan ni'metini tamamlar, seni doğru yola erdirtir.»

Beyat'ın zikri

Sonra âyetler, Onun ve ashâbının hakkında nâzil oldu ve bey'atın bahsinde nihayet buldu. O (Celle senâuhu) şöyle buyurdu :

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ مَن تَكُنْ
فَأَمَّا يُنْكَتُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَرْزَقَ مِنَّا عَاهِدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَيُسَوِّدْهُ أَجْرًا
عَظِيمًا »

•Ey Muhammed, şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar, Allah'ın eli onların ellerinin üstün-

dedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene Allah büyük ecir verecektir.»

Gerî duranların zikri

Sonra Allah a'râbdan ondan geri kalanları zikr etti sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onları kendisiyle birlikte çıkmaya çağırdığı, onlar ise, ona karşı gecikme gösterdiklerini zikrederek şöyle dedi :

« سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا »

«Bedevilerin savaştan geri kalmış olanları, sana bizi mallarımız ve âilelerimiz alıkoydu, diyecekler.»

Sonra sûre onlar hakkında şu kavline kadar nâzil oldu.

« سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَائِمٍ لِتَأْخُذُوا دَرُوتَنَا تَتَّبِعِكُمْ فَيُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَّابِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ »

«Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken «Burakın, biz de sizinle gelelim» diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözü-nü değiştirmek isterler. De ki; Bize uymayacaksınız, Allah sizin için önceden buyurmuştur.» Sonra âyetler onların güçlü bir kavme karşı çağırılacaklarını haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Ebi Necih, Atâ b. Ebi Ribâh'dan, o da İbn-i Ab-bâs'dan naklen haber verdi ki :

Bu kavim, Fâris'dir. İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim bir kimse, Zühri'den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Be's-i şedid güç sâhipleri Müseylime-i Kezzâb ile beraber Hani-fe kabilesidir.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةَ وَأَتَانَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا »

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا. وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا
فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَانَ أَيْدَى النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ
وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا. وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ
اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا .

-Ey Muhammed, Allah, milletten ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah, güçlü olandır, Hakim olandır. Allah size, ele geçireceğiniz bol bol ganimetler vadetmiştir. İnananlar için bir belge olması, sizi doğru yola erdirmesi için bunları size hemen vermiş ve insanların size uzanan ellerini önlemiştir. Bundan başka, sizin gücünüzün yetmediği fakat Allah'ın sizin için sakladığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kaadir olandır.»

Resûlullah'ın savaşmaktan men edilmesinin zikri

Sonra Allah, «Onların savaşabildikleri halde, savaştan onları men ettiğini zikrederek şöyle buyurdu :

«وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ
أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا»

-Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görendir.» Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

هُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدَىٰ تَمَكُّوْا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلُّهُ

-Onlar inkâr edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine ulaştırmaktan alıkoyanlardır.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Me'kûf : Mahpus demektir. A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi :

وَكَأَنَّ السُّوْطَ عَكَفَهُ النَّكَ يَطْلُقُ جَيْدًا أَمْ فَرَالِ

«Sanki göğüse asılan gerdanlıklar, geyik annesinin uzunca boynunun yollarına, kendisine boncukların dizildiği ipi hapsetti.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

«وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٍ لَمْ تَطْلُوهُمْ أَنْ تَطْلُوهُمْ وَهُمْ تَنْصِبُكُمْ مِنْهُمْ مَعْرَةً بَغِيرِ عِلْمٍ»

Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezip üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemezdi.»

«Mearre» = diyet demektir. Yani onlardan, bilginiz olmadan diyet gerektiren kişileri öldürür diyetlerini verirdiniz. Yoksa günah olduğu için sizi alıkoydu değildir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Mücâhid'den gelen habere göre o şöyle dedi :

İşte bu âyet Velid b. Velid b. Muğire ve Seleme b. Hişâm ve Ayyaş b. Ebi Rebîe ve Ebû Cendel b. Süheyl ve benzerleri hakkında nâzil oldu.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

«إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ»

«İnkâr edenler, gönüllerindeki câhiliyye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde..»

Yani Süheyl b. Amr «Bismillâhırrahmanırrahim ve Muhammed Resûlullah'dır.» yazmaktan geri çekildiğinde...

« فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا »

«Allah, peygamberine ve inananlara huzur indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze lâayık ve ehil kimselerdi.»

Burda takva, tevhid, Allah'dan başka ibâdete lâayık hiçbir kim-
senin olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve resûlü olduğuna
şehâdet etmektir.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ
آمِنِينَ مُحْتَفِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقْفَصِينَ لِأَعْقَابِكُمْ ، فَمَلِمَ مَلَمَ تَعْلَمُوا »

«And olsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu
tastik etti... Ey inananlar siz, Allah dilerse, güven içinde başlarınızı
tırış etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Ha-
ram'a gireceksiniz.» Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
onların korkmadan Mekke'ye gireceklerini, başlarını tırış edecekle-
rini ve bunun neticesinde büyük bir fethin olacağını görmüştü. Al-
lah sizin bilmediğinizi bilir. Size, bundan (Hudeybiye sulhünden)
başka, yakın zamanlarda bir zafer verecektir.

Zühri der ki :

İslâm'da ondan önce, ondan daha büyük bir fetih olmamıştı. Sa-
vaş ancak millet, birbiriyle karşılaştığı zaman olurdu. Musâlahâ oldu-
ğu ve harb bırakıldığı ve insanlar birbirinden emin oldukları ve bulu-
şukları zaman birbiriyle konuşur ve tartışırlardı. Akli başında olan hiç-
bir kimse kalmadı ki İslâm hakkında konuşulsun da o İslâma girme-
sin. İşte o iki senenin içinde, müslümanların sayısı iki katına çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Zühri'nin sözüne delil şudur :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye'ye, (Câbir b. Abdullah'ın kavline göre), bindört yüz kişi ile çıktı. Sonra bundan iki sene sonra Mekke'nin fethi senesinde on bin kişi ile çıktı.

SULH'DAN SONRA KUREYŞ'İN MÜSTAZ'EFLERE YAPTIKLARININ NETİCELERİ

**Ebü Basir'in Medine'ye geliş ve Kureyş'in
onu geri istemesi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde, Ebü Basir Utbe b. Esid b. Cârîye ona geldi. O, Mekke'de haps edilen kimselerdendi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiği zaman, Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre ve Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mektub yazdılar ve Beni Âmir b. Luayy'dan bir adam ile, beraberinde onların bir kölesi olduğu halde, gönderdiler. Onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ezher ve Ahnes'in mektubunu getirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Ey Ebü Basir, biz işte o kavme bildiğin gibi söz verdik. Bize dinimizde gadr uygun olmaz. Allah senin ve seninle beraber olan müstaz'efler için muhakkak bir çıkış yolu kılacaktır. Sen kavmine git. Dedi ki :

Yâ Resûlallah beni müşriklere mi geri veriyorsun ki beni dinimden saptıralar? Dedi ki :

Ey Ebü Basir git, çünkü Allah Teâlâ yakında senin ve seninle birlikteki müstaz'efler için bir kurtuluş ve bir çıkış yolu kılacaktır.

**Ebü Basir'in Âmirli'yi katl etmesi ve Resûlün
bu husustaki sözü**

Bunun üzerine o, o kişiyle birlikte gitti ve Zul-Huleyfe'de (116) oldukları zaman bir duvarın yanına oturdu ve onunla birlikte onun iki arkadaşı da oturdular. Ebü Basir dedi ki :

(116) Zül'l-Huleyfe : Bir köydür. Ora ile Medine arası altı veya yedi mildir. Medine halkının mikatı oradadır.

- Ey Beni Âmir'in kardeşi, senin bu kılıcın keskin midir?
- Evet, dedi.
- Ona bakabilir miyim?
- Eğer dilersen bak, dedi.

Ebü Basir de kılıcı kınından çıkardı sonra onunla onun üzerine atıldı ve onu katletti. Köle ise süratle çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. O sıra o mescidde oturmaktaydı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun oraya geldiğini görünce dedi ki :

Şüphesiz bu adam korkmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardığı zaman buyurdu ki :

Yazık! Ne oldu sana? Dedi, ki :

Sizin arkadaşınız, arkadaşımı katletti. Râvi dedi ki :

Vallahi o daha ayrılmadan Ebü Basir kılıç ile kuşanmış vaziyette ortalarda göründü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında durdu ve şöyle dedi :

Yâ Resûlallah, Ahdin yerini buldu ve Allah senden diyeti ödedi. Beni kavmin eline teslim ettin ben ise dinimden saptırılmaktan ve ya benimle oynanmaktan dinim ile kendimi korudum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Vay anasına şayet onunla birlikte adamlar olsaydı o savaşı ateşlendirirdi.

**Mekke'de mahpus edilenlerin Ebü Besir'in yanında
toplanmaları ve onların Kureyş'e eziyet vermeleri
ve Resûlullah'ın onları konuk etmesi**

Sonra Ebü Basir çıktı, İs'a indi. Burası Zül-Merve bölgesindedir. Denizin sahilinde olup Kureyş'in, üzerinden Şam'a gitmekte oldukları yolun üzerindedir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Ebü Basir'e :

«Vay anasına, şayet onunla beraber birtakım adamlar olsaydı harbi ateşleyen ve onu tahrik eden olurdu.» sözü Mekke'de mahpus tutulan müslümanlara varınca, İs'e Ebü Basir'in yanına çıkıp geldiler ve onlardan yetmişe yakın adamlar onun yanında toplandılar. Kureyş'i tazyik ediyorlardı. Ellerine geçirdikleri herkesi öldürüyorlardı. Hiçbir kafileye rastlamıyorlardı ki onun önünü kesmesinler.

Nihâyet Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mektup gönderip akrabalık hakkı için onları durdurmalarını istedikçe Resûlullah onlara sahip çıktı. Artık, Kureyş'in onlara ihtiyacı kalmamıştı. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları konuk etti onlar da Medine'ye onun yanına geldiler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebü Basir, Sakif kabilesindendir.

**Süheyl'in, Ebü Basir'in diyet ödemesini istemesi ve bu
hususla Mevheb'in şilri**

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebi Basir'in Âmirliyi katlettiği haberi Süheyl b. Amr'a vardığı zaman, sırtını Kâbe'ye dayadı sonra şöyle dedi :

Vallahi bu adamın diyeti ödeninceye kadar sırtımı Kâbe'den geri çekmem. Ebü Süfyan b. Harb de şöyle dedi :

Vallahi işte bu elbette bir sefihliktir. Vallahi onun diyeti ödenmiyecektir (Bunu üç kere söyledi). Ve bu hususta Ebü Enis Benî Zühre'nin halifi Mevheb b. Riyâh şöyle dedi : — İbn-i Hişâm dedi ki : Ebü Enis Eş'arî'dir. —

أَتَانِي عَنْ سُهَيْلٍ ذَرَّةُ قَوْلٍ⁽¹⁾ فَأَبْقَيْتُ وَمَا بِي مِنْ رَغَادٍ
فَإِنْ تَكُنِ الْغَتَابُ تُرِيدُ مِنِّي فَأَمَّا بِنِي فَأَبْكُ مِنْ يَمَادٍ
أَتُوْعَدُنِي وَعَبْدُ مَنَافَ حَوْلِي بِمَحْزُومٍ أَلْفًا مِنْ نُمَادٍ
فَأَبْتُ تَغْمِزُ فَنَاقِي لَا تَجِدُنِي ضَعِيفُ الْوُدِّ فِي الْكُرْبِ الشَّدَادِ
أَسَامِي الْأَكْرَمِينَ أَبَا يَقْوَى إِذَا وَطِئَ الضَّعِيفُ بِهِمْ أَرَادَى
مُمْ مَنَعُوا الظَّوَاهِرَ غَيْرَ شَكِّ إِلَى حَيْثُ الْبَوَاطِنُ قَالُوَادَى
بِكُلِّ طَيْرَةٍ وَبِكُلِّ نَهْدٍ سَوَامٍ قَدْ طُوِرَ مِنْ الطَّرَادِ
لَهُمْ بِالْخَفِيفِ قَدْ عَلِمْتُ مَعْدُ رَوَاقِ الْخَجْدِ رُفْعَ بِالْعِمَادِ

«Süheyl'den bana sözün ucu geldi ve beni ikaz etti.

Halbuki bende uykudan bir şey yoktu.

Eğer bana itib etmeyi murad ediyorsan bana itib et, sende saldıracak bir kimse yoktur.

Beni mi tehdid ediyorsun, halbuki benim etrafımda Mahzum ile birlikte Abd-i Menaf vardır.

Vah! Vah! Kimse saldırıyorsun.

Eğer mızrağımı denemek için ısıırıyorsan beni şiddetli felâketli hüzn ve kederli günlerde zopası zayıf kimse olarak bulamazsın.

Kavmim ile baba yönünden en kerimlerle iftihar ederim.

*Onların üzerine bir zayıf ayak bastığı zaman, onunla vuruşurum atışı-
şırım.*

Onlar şeksiz şüphesiz Mekke'nin tepeliklerini ta çukur yerlerine hattâ vadilerine kadar korudular.

Her bir süratli kalkışa sâhib atlarla ve her bir kalın ve ask süratli çok kovulmaktan yorulmuş zayıf düşmüş atlarla.

Onlar için Hayf'da (yani Minâ'daki bir yerde) Maad'ın bilmiş olduğu şeref çadırları vardır ki, direklerle yükseltilmişlerdir.»

İbn-i Zibe'râ'nın Mevheb'e karşı söylediği şiiri

Abdullah b. Zibe'râ da ona şöyle cevap verdi :

وَأَمْسَى مَوْهَبٌ كَعَبَارِ سَوْهِ
أَجَارَ بِلْدَةٍ فِيهَا يُنَادِي
فَإِنَّ الْعَبْدَ مِثْلَكَ لَا يُنَادِي
سُهِلَ أَمْلَ سَعْيِكَ مِنْ تَمَادِي
فَأَقْصِرْ يَا بَنَ قَبِيْنِ السُّوءِ عَنْهُ
وَعَدَّ عَنِ الْمَقَالَةِ فِي الْبِلَادِ
وَلَا تَذْكُرْ عِتَابَ أَبِي يَزِيدٍ
فَقِيَّتْ الْبُحُورُ مِنَ التَّمَادِي

«Mevheb kötü bir eşek gibi, bir beldeye gilmış, orada bağılıyor.

Senin gibi bir kul, Süheyl'e saldıramaz, senin sayın gayretin başarıya ermedi, kime saldırıyorsun.

Ey kötü bir demircinin oğlu ondan sesini kıs ve beldelerde söz söylemeyi terket.

Ebü Yezid'in itibını ağzına alma onu zikretme ki denizler nerede, azıcık bir su nerede!»

MUSÂLAHA'DAN SONRA HİCRET EDENLERİN DURUMU

Ümm-i Külsüm'un Resûlullah'a hicretî ve Resûlullah'ın
onu geri vermekten imtina etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ümm-i Külsüm bint-i Ukbe b. Ebi Muayt sulh müddeti içinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicret etti. Onun kardeşleri Ümâre ve Velid, (ki bunlar Ukbe'nin oğullarıdır) çıktılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Hudeybiye andlaşması gereği onu geri vermelerini istemek üzere ona geldiler. Fakat Resûlullah kabul etmedi. Allah gitmesine razı olmadı.

İbn-i Ebi Hüneyde'nin Urve'ye muhâcîrât âyetini
sorması, onun da ona cevap vermesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Zühri, Urve' b. Zübeyr'den haber verdi dedi ki :

Urve'nin yanına girdim. O. İbn-i Ebu Huneyde'ye mektup yazıp ona cevap veriyordu. İbn-i Ebi Hüneyde Velid b. Abdulmelik'in arkadaşı idi. Ona, Allah Teâlâ'nın şu kavlini soruyordu :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْنَعْنَهُنَّ، أَلَمْ نَعْلَمْ
بِإِيمَانِهِنَّ، فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَأَهْنُ حِلٌّ
لَهُنَّ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ، وَأَتَوْهُنَّ مَا نَفَقُوا، وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ، وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ »

«Ey inananlar kadınlar hicret ederek size gelirlirse, onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mü'min kadınlar olduklarını öğrenirseniz inkârcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkârcılara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. İnkârcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin. Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz

zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

İsam'ın tekili : İsme'dir. Bu habî, yani ip mânâsıdır. (Ki burda âile bağı demektir) Bir de sebep mânâsıdır. A'sâ Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi :

إِلَى الْمَرْقِسِ نُطِيلُ انْشَرَى وَنَأْخُذُ مِنْ كُلِّ حَيٍّ عِمَمٍ

Kays'e hüznü kederi uzatıyoruz ve her bir hayden = kabileden ipler alıyoruz.»

«وَأَسْتَلُوا مَا أَنْتَقَمُوا وَلَيَسْتَلُوا مَا أَنْتَقُوا، ذَلِكَمُ حُكْمُ اللَّهِ بِحُكْمِ
بَيْنَكُمْ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

«Onlara verdiğiniz mehri isteyin, inkârcı erkekler de hicret eden mü'min kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur, aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakimdir.»

Urve'nin cevâbına dönüyoruz

Râvi dedi : Bunun üzerine Urve b. Zübeyr ona yazdı ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye gününde Kureyş ile şunun üzerine musâlahâ yaptı : Onlara velîsinin izni olmaksızın gelen kimseleri onlara geri verecektir. Fakat kadınlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve İslâma hicret ettiler. İmtihan edildiler. İmanlarında doğru oldukları anlaşıldı. Allah, onların müşrikere geri verilmelerine râzı olmadı. Mehri için Mekke'de bırakılanlarında mehirlerinin kocalarına verilmesini ve serbest bırakılmalarını, müslümanların da kâfir karılarına mehirlerini verip onları serbest bırakmalarını emr etti. Bu Allah'ın sizin aranızda hükmettiği bir hükümdür. Allah hakkiyle bilen ve hakkiyle hükmedendir.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları tuttu ve erkekleri geri verdi. Ve kadınlarından haps olunan müslümanların kadınlarının mehirlerine dâir istemesini Allah'ın emrettiği gibi istedi. Ve müşrik olan, müslümanların karılarına (eğer razı olurlarsa) mehirlerini vermelerini emr etti. Allah'ın hükmettiği bu hüküm olmasaydı elbette Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları geri verirdi.

Nitekim erkekleri geri verdiği gibi. Ve şayet onunla Kureys'in arasında Hudeybiye günündeki musâlaha ve ahd olmasaydı elbette kadınları elinde tutar ve onlar için bir mehir geriye vermezdi. Hudeybiye Andlaşmasmdan önce müslüman kadınlarından Medine'ye gelenlere böyle yapıyordu.

İbn-i İshâk'ın Zühri'ye muhâcîrât âyetlerini sorması

İbn-i İshâk dedi ki :

Zühri'ye bu âyeti ve Allah (Azze ve Celle)'nin muhacirât hakkındaki şu kavlini sordum :

« وَإِنْ فَاتَكُمْ شَوْءٌ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَمَا يَقْتُلُكُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَرْوَاحُكُمْ مِنْهُ مِثْلَ مَا أَنْتُمْ قَتَلْتُمْ وَأَنْتُمْ قَتَلْتُمْ مِثْلَ مَا أَنْتُمْ قَتَلْتُمْ »

•Ey mü'min erkekler, eğer inkâr eden eşleriniz inkârcılara geçecek olursa ve siz de üstün durumda olursanız, ganimetten eşleri giden mü'min erkeklere sarfettikleri miktar kadarını verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.»

Zühri dedi ki :

Allah şöyle buyurur :

•Eğer sizden birinin ehli (hanımı), küffâra geçerse ve size de sizden aldıkları şeyin mislini getiren bir kadın size gelmezse; eğer bir ganimete nâil olursanız o kadınların götürdükleri kadar o kocalara ganimetten verin.» İşte :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْ هَاجِرَاتٍ »

«Ey inananlar inanmış kadınlar hicret ederek size gelirlirse.» Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavline kadar;

«وَلَا تُنْكِرُوا بَعْمَ الْكَوَافِرِ»

«İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın» âyetleri indiği zaman karısını ilk boşayanlardan biri Ömer b. el-Hattâb oldu. Karısı Kureybe bint-i Ebi Ümeyye b. Muğire'yi boşadı. Ondan sonra o kadınla Muaviye b. Ebi Süfyan evlendi. Bu ikisi Mekke'de şirk üzere idiler. Yine Ümm-i Külsüm bint-i Cervel'i de boşadı. Bu kadın, Ubeydullah b. Ömer el-Huzâiyye'nin anasıdır. Ve o kadınla Ebû Cehm b. Hüzeyfe b. Gaanim evlendi. Bu, onun kavminden bir adamdır. Bu ikisi şirk üzere idiler.

Mekke'nin fethinin müjdesi ve bazı müslümanların acele etmesi

İbn-i Hişâm dedi :

Bize Ebû Ubeyde haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan birisi Medine'ye geldiği zaman ona şöyle dedi :

YA Resûlallah sen, «Mekke'ye emin olarak gireceksiniz», dememiş mi idin. O :

Evet, dedi. Fakat bu sene olacak dememiştim .Onlar :

Evet, dememiştin, dediler. O :

Bu haber Cibril'in bana bildirdiği gibi olacaktır, dedi.

HAYBER'E YÜRÜMENİN BAHSİ

Hayber'e doğru çıkış

(H. Yedinci sene Muharrem ayında)

Muhammed b. İshâk şöyle dedi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye'den döndüğü zaman Medine'de Zul-Hicce ile Muharrem'in de bir kısmında ikamet etti ve o Hicce ayında müşrikler geri döndüler, sonra Muharrem'in kalan kısmında Hayber'e çıktı.

Nümeyle'yi Medine üzerine âmil (vâli) kılması

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (S.A.V.) Medine üzerine Nümeyle b. Abdullah el-Ley-si'yi âmil kıldı ve bayrağı ise Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh)'e verdi. Bayrak beyaz idi.

İbn-i Ekva'n ürçüze söylemesi ve Resûlullah'ın ona duâ etmesi ve onun şehid düşmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi, Ebû Heysem b. Nasr b. Dühr el-Eslemî'den naklen haber verdi ki ona babası şöyle haber vermiş :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim : Hayber'e gidişinde, Âmir b. Ekve'a (ki o Seleme b. Amr b. Ekve'in amcasıdır ve Ekve'in ismi Sinân'dır) şöyle diyordu :

Ey İbn-i Ekvâ! İn, bizim için (haberlerinden durumlarından ve şiiirlerinden) bir şeyler söyle. Dedi ki :

O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ürçüze söyleyerek indi ve şöyle dedi :

وَاللّٰهُ لَوْ لَا اَللّٰهُ مَا اهْتَدَيْنَا
اِنَّا اِذَا قَوْمٌ بَعَوْا عَلَيْنَا
فَانْتَرَيْنَا سَكِينَةً عَلَيْنَا (۲) وَتَبَّتْ اَلْاَقْدَامُ اِنْ لَا قَيْنَا
وَلَا نَعْدُقْنَا وَلَا صَلَيْنَا

«Vallahi şayet Allah olmasaydı biz hidâyete ermezdik ve zekât vermezdik ve namaz kılmazdık.

Bir kavim, üzerimize saldırdığı zaman onları geri çeviririz.

Bizim üzerimize vakar ve kararlılık indir ve karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kılar.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Allah seni bağışlaşın.» dedi. Ömer b. el-Hattab da dedi ki :

«Vallahi yâ Resûlallah, savaş vâcip oldu. Bize bu savaşla istifâde ettirsen ne iyi olur. Sonra, o Hayber gününde şehid olarak katl olundu. Bana gelen habere göre onun katli şöyle oldu. O savaşırken onun

kılıcı üzerine geri döndü ve onu şiddetli bir şekilde yaraladı. O yaradan öldü. Müslümanlar onun durumunda şekkettiller ve dediler ki :

Bu ancak kendi silâhı ile kati edilmiş. Nihayet kardeşimin oğlu Seleme b. Amr b. el-Ekve' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den onun meselesini sordu ve milletin söylediklerini ona haber verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Bu kesin olarak şehiddir», dedi. Onun üzerine cenâze namazı kıldı, müslümanlar da namazını kıldılar.

Resûlullah'ın Hayber'i görünce duâ etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim bir kimse Atâ b. Ebi Mervan el-Eslemî'den, o babasından, o Ebû Muattib b. Amr'dan şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i gördüğünde ashâbına (ki ben de onların içindeyim) durunuz, dedi. Sonra şöyle buyurdu :

اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوٰتِ وَمَا اُفْلَحْنَ ، وَرَبَّ الْاَرْضَيْنِ وَمَا اُقْلَحْنَ ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ
وَمَا اُضْلَحْنَ ، وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا اُذْرِحْنَ ، فَاِنَّا نَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ اَهْلِهَا
وَخَيْرَ مَا فِيْهَا ، وَنَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ اَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا ، اَقْدِمُوا بِسْمِ اللّٰهِ

«Ey Allah'ım, göklerin ve gök kubbenin altındakilerin Rabbi, yerlerin ve yerin üstündekilerin Rabbi, şeytanların ve onların saptırdıkları kimselerin Rabbi, rüzgârların ve onların savurup dağıttıklarının Rabbi Allah'ım! Biz senden işte bu köyün ve ehlinin ve orada bulunanların iyiliğini istiyoruz. Oranın ve ora ehlinin ve oradakilerin şerinden sana sığınıyoruz. Allah'ın adıyla ilerleyin.» Dedi ki : Aleyhis-selâm, bunu girdiği her köy için söylüyordu.

Ehl-i Hayber'in Resûlullah'ı gördükleri zaman kaçmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim biri, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdiğine göre o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kavim ile gâza ettiği zaman sabahlamadan onlara saldırmazdı. Eğer ezan sesini işitirse oraya dokunmaz ve beklerdi. Eğer bir ezan işitmezse saldırdı. Biz Hayber'e bir gece indik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceledi ve sabahleyin bir ezan işitmedi, atına bindi. Biz de onunla birlikte bindik. Ben Ebû Talha'nın ardına bindim. Benim ayağım Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayağına değiyordu. Hayber'in işçilerini sabah erken giderlerken karşıladık. Kürekleriyle ve büyük sepetleriyle çıkmışlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve askeri görünce :

«Muhammed ve onunla beraber de asker var!» dediler ve geri dönerek kaçtılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

Allahü Ekber, Hayber harab olsun! Biz bir kavmin yanına inerek ne kötü olur günleri!

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bize Hârûn, Humeyd'den, o Enes'den bunun mislini rivâyet etti.

Resûlullah'ın Hayber'e giden yolundaki konuklama yerleri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'den Hayber'e doğru çıktığı zaman Isr'a (117) doğru gitti ve kendisine orada bir mescid inşa etti. Sonra Sahbâ (118) üzerinden gitti, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) askeriyle ilerledi ve kendisine Recî denilen bir vâdide indi. Onlarla Çatafan arasında indi ki, Çatafanlılar, Hayber halkına yardım edemesinler. Çatafanlılar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı yahudilere yardımcı idiler.

---

(117) Isr Medine ile Vâdi'l-Furu' arasında bir dağdır (Mucem el-Buldan).

(118) Sahbâ : Kendisiyle Hayber arasında bir revhe'lik = yani öğle ile akşam arası gidilecek bir mesafe olan bir mevkidir (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

**Gatafan ve onların Hayber'e yardım etmeğe
kalkışmaları sonra onlardan yardımlarını kesmeleri**

Bana şu haber geldi ki; Gatafan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hayber'e inmesini işittikleri zaman onun için toplandılar. Sonra ona karşı Yahudilere yardım etmek için çıktılar ve bir merhale yürüdükleri zaman ardlarından mallarında ve âilelerinde bir şeylerin olduğunu işittiler. Müslümanların arkadan geldiklerini işittiler. Bunun üzerine gerisin geri döndüler, âilelerinin ve mallarının yanında kaldılar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hayber'in arasını boş bıraktılar.

Resûlullah'ın kale kapılarını açtırması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) baştan başa mal almaya başladı. Kale kale fethediyordu. Fethedilen kalelerinden ilki Nâim idi. Mahmûd b. Mesleme onun yanında kati olundu. Onun üzerine oradan bir değirmen taşı atıldı, onu katl eti. Sonra ikinci olarak Kamus fehedildi. Burası Beni Ebil-Hukayk'ın kalesidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan birtakım esirler ele geçirdi. Onlardan biri, Safiyye bint-i Huyeyy b. Ahtab'dır. Safiyye, Kinâne b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk'da idi. Ayrıca onun amcasının iki kızını da esir etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye'yi kendisi için seçti.

Dihye b. Halife el-Kelbi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Safiyye'yi istemişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu seçtiği zaman, Dihye'ye Safiye'nin amcasının iki kızını verdi. Hayber'in diğer esirlerini de müslümanlara dağıttı.

**Resûlullah'ın Hayber gününde birtakım şeyleri
yasaklaması**

Müslümanlar, Hayber'in eşeklerinden ehli eşeklerin etlerini yediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı zikir ettiği birtakım şeyleri yasakladı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Amr b. Damre el-Fezâri, Abdullah b. Ebi Salit'den, o da babasından naklen haber verdi ki o şöyle demiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ehli eşeklerin etlerini yemekten nehy etmesi bize geldiğinde çömllekler kaynamakta idi. O etlere baka baka onlardan yasaklandık.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullâh b. Ebî Necih, Mekhûl'dan naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o günde onları dört şeyden nehy etti : Esir kadınlardan yüklü olanlarına yaklaşmaktan, ehli eşek etini yemekten ve dış sahibi bir yırtıcı hayvanı yemekten ve taksim olununcaya kadar ganimet mallarını satmaktan.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Selâm b. Kirkire, Amr b. Dinâr'dan, o da, Câbir b. Abdullâh el-Ensâri'den naklen (ki Câbir Hayber'de hazır bulunmadı) haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanları, eşeklerin etlerini yemekten nehy ettiği zaman onlara atların etlerini yemeğe izin verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Ebî Habib, Ebû Merzûk'dan naklen (ki bu, Tücbî'nin mevlâsıdır) o da Huşş Es-San'ânî'den naklen haber verdi ki o şöyle demiş :

Ruveyfi' b. Sâbit el-Ensâri ile Mağrib'de gazâ ettik ve Mağrib köylerinden bir köyü fethettik. O köye Cırte denilir. O, içimizde bir hatib olarak kalktı ve şöyle dedi :

Ey insanlar, ben sizin içinizde başka bir şey demiyorum ancak, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim, içimizde, Hayber gününde söylediği sözlerini söylerim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim içimizde kalktı ve şöyle dedi :

Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kişi için suyunu başkasının ekinine akıtması helâl olmaz. (Esir kadınlardan yüklü olanlara yaklaşmayı kasd ediyor.) Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kimseye, taksim olununcaya kadar ganimet malını satmak helâl olmaz. Allah ve âhiret gününe iman eden hiçbir kişiye helâl olmaz ki müslümanların ganimetinden bir binek hayvanına binsin de onu zayıflattığı zaman onu ganimetin içine geri versin. Allah'a ve âhirete

İman etmiş hiçbir kişi için helâl olmaz ki, müslümanların ganimetinden bir elbiseyi giysin de nihâyet onu eskittiği zaman onu ganimetin içine geri versin.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Yezid b. Abdullah b. Kusayd haber verdi ki; Ona Ubâde b. Sâmî'ten naklen haber verilmiş ki, şöyle denilmiş :

Resûlullah (S.A.M.) Hayber günü, bize külçe altını basılmış (sikkeli) altın para ile ve külçe gümüşü sikkeli gümüş para ile satmayı ve satın almayı yasakladı dedi ki :

Külçe altını sikkeli gümüş para ile külçe gümüşü sikkeli altın para ile alabilirsiniz ve verebilirsiniz.

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) azar azar kaleleri ve malları almaya başladı.

Eslemiler'den olan Beni Sehm'in durumu

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki, ona Eslem'li birisi şöyle haber vermiş :

Eslem'den Beni Sehm, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki :

Vallahi yâ Resûlallah çok çalıştık. Fakat elimizde bir şey yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yanındaki her şeyi onlara verdi. Ve şöyle dedi :

Ey Allah'ım, sen onların hallerini ve onlarda kuvvet olamadığını ve elimde de onlara vereceğim bir şey olmadığını biliyorsun. Onlara menfaati en büyük olan ve yiyeceği ve yağı en bol olan kalelerinden birini aç. Bunun üzerine millet yürüdü, Allah (Azze ve Cel-le) Sab b. Muâz'ın kalesini açtı. Hayber'de yiyeceği ve yağı ondan daha çok olan hiçbir kale yoktu.

Yahudi Merhab'in katli edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kalelerinden

açtığını açtıktan ve mallarından ele geçirdiğini ele geçirdikten sonra sahâbeler, onların Vatih ve Sülâm isimindeki iki kalelerine vardılar. Bunlar Hayber halkının feth olunan kalelerinin en sonuncusu idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları on kûsûr gece muhâsara etti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Hayber gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in as-hâbının şîârı «Ya mansûr, emit emit» idi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Sehl b. Abdurrahman b. Sehl, (ki bu, Beni Hârise'nin kardeşidir) Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini haber verdi :

Yahudi Merhab onların kalelerinden çıktı, silâhını tutmuş urcûze olarak şöyle diyordu :

فَدَعَلَتْ خَيْبَرُ أُنَى مَرْحَبُ شَاكِيَ السَّلَاحِ بَطْلُ مَجْرَبُ
أَطْمَنُ أَحْيَانًا وَحِينًا أَضْرِبُ إِذَا الْقِيُوتُ أَقْبَلَتْ تَهْرَبُ
* إِنَّ حِمَايَ لِلْحِمَى لَا يَفْرَبُ (٢) *

Hayber biliyor ki, ben Merham'im.

Silâhı keskin tecrübe edilmiş bir bahadırım.

Bâzan süngüyü dürterim, bazan kılıçla vururum, arslanlar gazablanmaya başladıkları zaman...

Benim koruluğum öyle bir koruluktur ki, ona yaklaşılmaz.»

Ve karşıma çıkacak kim var? diyordu, Kâb b. Mâlik de ona şöyle cevap verdi :

فَدَعَلَتْ خَيْبَرُ أُنَى كَمَبُ مُفْرَجُ النَّمَى جَرَى، صُلْبُ

إِذْ شَبَّتِ الْحَرْبُ تَلَّتْهَا الْحَرْبُ   مَبًى حُسَامٌ كَالْمَقْبِ عَضْبُ
نَظَرُكُمْ حَتَّى يَذِلَّ الصَّغْبُ   تُطْلَى الْجَزَاءُ أَوْ يَنْفَى التَّهْبُ
• كَيْفَ مَاضٍ لَيْسَ فِيهِ عَتْبُ •

Hayber biliyor ki, Ben Kâb'im.

Çamleri kederleri giderici cüretli ve salâbetliyim.

Savaş tahrik edildiği zaman onun peşine gelir.

Benimle beraber yıldırımın parıltısı gibi keskin kılıç vardır.

Sizi ayaklar altında çiğner ezeriz, hattâ katı şeyler yumuşayınca kadar.

Cezâyı veririz, tâ ganimet alınmıncaya kadar.

Kendisinde asla bir yorgunluk olmayan güçlü bir el ile.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Ebû Zeyd el-Ensârî şöyle haber verdi :

قَدْ عَلِمْتُ خَيْبَرُ أَبَى كَمَبُ   وَأَنْفَى مَتَى تَشَبُّ الْحَرْبُ
مَاضٍ عَلَى الْمَوَلِ جَرَى صُلْبُ   مَبًى حُسَامٌ كَالْمَقْبِ عَضْبُ
بِكَيْفٍ مَاضٍ لَيْسَ فِيهِ عَتْبُ   نَذَرُكُمْ حَتَّى يَذِلَّ الصَّغْبُ

«Hayber biliyor ki, ben Kâb'im.

Ve ben, harp tahrik edildiği zaman şiddet üzerine gidiciyim, cüretliyim, salâbetliyim, benimle birlikte yıldırım Şu'lesi gibi keskin kılıç vardır.

Kendisinde bir yorgunluk olmayan güçlü bir el ile...

Sizi döveriz ezeriz, ki kalbi yumuşayınca kadar.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Merhab Himyer'dendir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Abdullah b. Sehl, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den şöyle ri-vâyet etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

Buna karşı kim çıkacaktır? Muhammed b. Mesleme dedi ki :

Onun için ben varım yâ Resûlallah. Vallahi intikam almaya

hakkım vardır, dün benim kardeşim kati olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Hadi kalk; Ey Allah'ım ona karşı Abdullah'a yardım et. Dedi ki :

Onlardan biri diğerine yaklaştığı zaman aralarına yaşlı bir süt-leğen türünden yassı yapraklı bir ağaç girdi. O ikisinden biri diğerine karşı onu siper etmeğe başladı. Onlardan herbiri ağacı siper ettikçe, diğeri, kılıcıyla o ağaçtan önüne gelen kısmı kesti. O ikisinden her biri diğeriyle karşılaştıkça ağaç ikisi arasında ayakta duran bir adam gibi oldu. Onda dal kalmadı. Sonra Merhab, Muhammed b. Mesleme'nin üzerine hamle yaptı, ona vurdu. O da kalkanla ondan korun-du; Onun kılıcı o kalkana kakıldı, kılıcı kırıp tuttu. Muhammed b. Mesleme de ona vurdu ve onu katletti.

Merhab'ın kardeşi Yâsir'in kati olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Merhab'den sonra onun kardeşi Yâsir çıktı, o şöyle di-yordu :

Kim karşıma çıkacak? Hişâm b. Urve iddia eder ki :

Zübeyr b. el-Avvâm Yâsir'e karşı çıktı. Onun anası Safiyye bint-i Abdulmuttalib şöyle dedi :

YA Resûlallah! O, oğlumu katleder! Dedi ki :

Hayır bilâkis senin oğlun inşaallah onu katleder. Zübeyr çıktı, ikisi karşılaştılar. Zübeyr onu katletti.

İbn-i İshâk dedi :

Bana Hişâm b. Urve haber verdi ki :

Zübeyr'e «Vallahi o günde senin kılıcın keskin idi» denildiğinde, o da şöyle dedi :

Vallahi keskin değildi, fakat ben kılıcı zorladım.

Hayber gününde Ali'nin durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Bureyde b. Süfyan b. Ferve el-Eslemî, babası Süfyan'dan, o da Seleme b. Amr b. el-Ekve'den şöyle dediğini haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr es-Sıddık (Ra-diyyallahü anhu) 'i bayrağıyla (ki İbn-i Hişâm'ın dediğine göre bayrak beyaz idi), Hayber'in bazı kalelerine doğru gönderdi. O da savaştı ve

bir fetih olmadığı halde geri döndü, o çok gayret göstermişti. Sonra ertesi gün Ömer b. el-Hattâb'ı gönderdi o da savaşı sonra çok çalıştığı halde bir fetih olmadan geri döndü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Yarın elbette bayrağı bir adama vereceğim ki, o, Allah'ı ve Onun Resûlünü sever, Allah onun elleriyle fetheder, o kaçacak değildir. Seleme der ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali (Rıdvanullahi Aleyhi)'yi çağırdı o ise göz ağrısına tutulmuştu. Onun gözlerine üfledi. Sonra şöyle dedi:

İşte bu bayrağı al ve onunla git. O Allah senin ellerinle Hayber'i fethedecektir.

Seleme der ki:

Vallahi bayrakla çıktı, koşmaktan, yorulmadan dolayı şiddetli nefes alıyordu. Bir hervele yapıyordu (koşma ile yürüme arası gidiş) ve biz onun ardında onun izine tabi oluyorduk. Nihâyet bayrağını kalenin altında taştan meydana gelen bir yığıntının içinde dikti. Ona kalenin başından bir yahudi baktı ve şöyle dedi:

Sen kimsin? Dedi ki:

Ben Ali b. Ebi Tâlib'im. Yahudi şöyle diyordu: Musa'ya inen şeyin üzerine çıktınız. Veya bunun benzeri bir söz söyledi. Râvi dedi ki:

Allah onun elleriyle feth edinceye kadar o geri dönmedi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullâh b. Hasân, âile efradından birinden, o da Ebi Râfi'den (ki bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlısıdır) şöyle dediğini haber verdi.

Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü Teâlâ Anh ile birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayrağını gönderdiği zaman çıktık. Kaleye yaklaştığı zaman kalenin ehli dışarı çıktı o, onlarla savaştı, Yahudilerden bir adam ona vurdu. Bunun üzerine onun kalkanı elinden düşünce Ali (Radiyallâhü anh) kalenin yanındaki bir kapıyı eline aldı, onu kendinden kalkan etti. O savaşırken elinde kalmakta devam etti, nihâyet Allah onun eli üzerine fethetti. Sonra savaşı bitirdiği zaman o kalkanı elinden attı. Ben kendimi benimle beraber yedi kişinin içinde gördüm, ben sekizinci idim. O kapıyı tersine çevirmeğe çalıştık fakat çeviremedik.

Ebul-Yeser Kâb b. Amr'm durumu

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Bureyde b. Süfyan el-Eslemi, Beni Seleme'nin adamlarından birinden, o da Ebul-Yeser Kâb b. Amr'den, şöyle dediğini haber verdi :

Vallahi bir akşam, Hayber'de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idik. Yahudilerden bir adamın koyun sürüsü kaleye doğru gidiyordu. Biz ise onları muhasara etmiştik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Şu koyun sürüsünden kim bize yedirecek? dedi. Dedim ki :

Yâ Resûlallah, ben varım. O buyurdu ki :

Hadi yap! Ben de deve kuşu gibi süratle çıktım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) peşimden bana baktığı zaman şöyle dedi :

Ey Allah'ım, onunla bizi müstefid kıl. Ben koyun sürüsüne kavuştum ki o sürünün baş tarafı kaleye girmişti. Ben sürünün sonundan iki koyunu tuttum ve onları elimin altına gözetimime aldım. Sonra onları süratle götürdüm. Sanki benimle beraber bir şey yoktu. Ve onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına bıraktım. Onları boğazladılar ve yediler. Ebu'l-Yeser, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en son ölen ashâbundandı. Bu hadisi haber verdiği zaman ağladı. Sonra şöyle dedi :

Onlar benden istifade ettiler. Ben onların en son öleni oldum.

Mü'minlerin anası Safiyye'nin durumu

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Ebi'l-Hukayk'ın kal'esi Kamûsu fethettiği zaman, Safiyye bint-i Huyeyy b. Ahtab ve onunla birlikte diğer bir kız Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiler, Bilâl bunlara rastladı. Onları yahudilerin maktullerinden birtakım maktullerin yanına getiren odur. Safiyye ile birlikte olan kız o ölüleri gördüğü zaman bağırdı, yüzünü tırmaladı, top-rağı başına saçtı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun bu durumunu gördüğü zaman dedi ki :

Bu dişî şeytanı benden uzaklaştırınız. Safiyye'yi istedi, onu arkasına aldı. Cübbesini onun üzerine örttü. Böylece müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu kendisi için seçtiğini anladılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana gelen habere göre) o yahudi kadının durumunu gördüğü zaman Bilâl'a şöyle dedi :

Ey Bilâl! Senden şefkat mı kalmadı ki, onları maktullerin yanına götürdün?

Safiyye Kinâne b. Rebi b. Ebi'l-Hukayk'ın yeni hanımı iken rüyasında : Ay'ın onun odasına düştüğünü görmüştü. Bu rüyasını kocasına arz etmişti. O da :

«Sen ancak Hicâz'ın Meliki Muhammed'i istiyorsun», demişti. Ve onun yüzüne bir şamar vurmuştu. Onun gözü o şamardan morarmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiği zaman onda o şamardan bir eser bulunuyordu. «Nedir bu iz?» diye sorunca, Safiyye işte bu rüyayı ona haber verdi.

HAYBER'İN MESELESİNİN GERİ KALAN KISMI

Kinâne b. Rebi'in cezâlandırılması

Kinâne b. Rebi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi. Beni Nadir'in hazinesi onun yanında idi. Ondan hazineyi sor-du. O, hazinenin yerini bildiğini inkâr etti. Bunun üzerine yahudiler-den bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki :

Ben Kinâne'yi her sabah bu harâbenin etrafında dolaşırken gördüm.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kinâne'ye şöyle dedi :

Eğer hazineyi senin yanında bulursak seni katledeyim mi? Dedi ki :

Evet.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de harâbenin kazılmasını emretti, kazıldı. Oradan hazinelerinin bir kısmı çıktı. Sonra ondan geri kalanını istedi, o ise hazineyi vermekten imtina etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr b. el-Avam'a emredip ona dedi ki :

Bütün hazineyi buluncaya kadar ona işkence et. Zübeyr de onun göğsünde çakmakla ateş çakıyordu. Nihâyet onun öleceğinden korktu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Muhammed

b. Mesleme'ye verdi. O da kardeşi Mahmud b. Mesleme'nin öldürülmesinin kisası olarak onun boynunu vurdu.

Hayber halkı ve Fedek halkının musalahası

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Vetih ve Selâm'da da Hayber halkını kuşattı. Nihâyet Hayberliler, helâk olacaklarını ya-kinen bildikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, kendilerini oradan başka yerlere sürmesini ve kanlarını korumasını istediler. O da bunu yaptı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) malların hepsini topladı. Şakk, Natat, Ketibe ve diğer bütün kaleleri aldı. Ancak işte bu iki kale (Vatih ve Selâm)'de olanları toplamadı. Fedek halkı müslümanların işlediklerini işlemekte olduklarını işittikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiler. Ondan kendilerini sürgüne göndermesini ve kanlarını korumasını ve mallarını da ona terketmeyi istiyorlardı. O da kabul etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile onların arasında bu hususta uğraşanlar içinde Muhayyise b. Mesûd vardı. Bu, Beni Hârise'nin kardeşidir. Hayber halkı işte bu hüküm üzere indikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den malları isteyip gelirinin yarısını onlara vermesini istediler. Dediler ki:

«Biz sizden daha iyi bu malları biliriz ve onları daha iyi mamur ederiz.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların çalışıp gelirinin paylaşılması üzerine onlarla sulh yaptı. Fakat şu şart ile ki, «biz sizi çıkarmayı dilediğimiz zaman sizi çıkarırız.» Fedek halkı ile de bu minvâl üzere müsâlahâ yaptı. Hayber, müslümanlar arasında bir ganimet oldu. Fedek ise; hasseten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kaldı. Çünkü müslümanlar, oranın üzerinde ne bir at ne de bir deve sürmemişlerdi.

Zehirlenmiş koyun meselesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükûna kavuştuğu zaman, Zeyneb bintil-Hâris, (ki bu, Sellâm b. Mişkem'in karısıdır) kızartılmış bir koyun ona hediye etti. Kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koyunun hangi tarafını sevdiğini sormuştu. Budunu sevdiğini söylemişlerdi. Bunun üzerine budunu tam zehirledi.

Sonra koyunun sair yerlerini zehirledi. Sonra getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne koyduğu zaman budunu aldı, ondan bir çiğnemlik çiğnedi. Fakat yutmadı. Onunla birlikte Bişr b. Berâ b. Ma'rûr vardı. O da ondan almıştı. Tıpkı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aldığı yerden... Fakat Bişr onu yutmuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise o çiğnemi ağzından dışarı attı. Sonra «Bu kemik, bana zehirlenmişim, diye haber verdi» dedi. Sonra kadını çağırdı. O da itiraf etti. Bunun üzerine kadına dedi ki :

Buna seni sürükleyen nedir? Dedi ki :

Kavminin başına getirdiğin ma'lum... Dedim ki :

Eğer bir melik ise ondan kurtuluruz. Eğer bir Peygamber ise ona haber verilir. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bağışladı. Fakat Bişr yediği o lokmadan öldü.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Mervân b. Osmân b. Ebi Said b. el-Muallâ şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinde vefât ettiği hastalığında, Bişr bint-i Berâ b. Marûr'un anası onun ziyaretine gelmiş olduğu bir sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :

Ey Bişr'in anası, işte bu anlarda senin kardeşinle birlikte Hayber'de yediğim lokmadan, kalb damarımın kesilmiş olduğunu hissediyorum. Ümm-ü Bişr dedi ki : Şüphesiz müslümanlar elbette göcekler ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın Peygamberliği ona ikrâm ettiği gibi onu şehid olarak vefât ettirmiştir.

Resûlullah'ın Medine'ye geri dönmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'in işini bitirdiği zaman Vâdi'l-Kurâ'ya doğru ayrıldı ve oranın halkını birkaç gece muhâsara etti. Sonra Medine'ye dönerek ayrıldı.

Rifâe'nin Resûlullah'a hediye etmiş olduğu kölenin katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, Sevr b. Zeyd, Sâlim'den naklen, (ki bu Abdullah b. Mutî'in azâdlısıdır,) o da Ebû Hureyre'den naklen şöyle haber verdi :

Hayber'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Vâdî'l-Kurâ'ya doğru ayrıldığımız zaman, oraya ikinci zamanı güneşin batışı ile birlikte indik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte de onun bir kölesi vardı (ki, onu Rifâe b. Zeyd el-Cüzâmi Ed-Dabini hediye etmişti.)

İbn-i Hicâm dedi ki : Cüzâm, Lahm'in kardeşidir. Dedi ki :

Vallahi o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yol eşyalarını koyarken ona kimin attığı bilinmeyen bir ok geldi, ona isâbet etti, onunla öldü. Biz dedik ki :

Cennet ona helâlu hoş olsun! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Hayır hayır, Muhammed'in nefsi elinde olana kasem ederim ki, onun hırkası ateşte, onunla beraber yanmaktadır. Hayber gününde O, o hırkayı müslümanların ganimet mallarından hiyanetle almıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir adam bunu işitti, Resûlullah'a gelip :

Yâ Resûlallah, benim ayakkabılarım için iki bağı ele geçirdim, deyince Resûlullah buyurdu ki : Senin için onlar kadar ateşten pay kesilir.

İbn-i Muğaffel ve eline geçirdiği bir dağarcık dolusu içyağı

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana, itham etmediğim bir kimse Abdullah b. Muğaffel el-Müznî'den naklen şöyle haber verdi :

Hayber'in ganimetinden bir dağarcık dolu iç yağı elde ettim ve onu omuzuma yükledim, eşyalarımın ve arkadaşlarımın yanına taşıdım. Ganimet mallarının bakanı bana rastladı, o tulumun bir ucundan tuttu, «Bunu getir, müslümanların arasında onu taksim edeceğiz.» dedi. Ben dedim ki :

Hayır vallahi onu sana vermem.

Bunun üzerine benim elimden dağarcığı çekmeğe başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de biz bunu yaparken bizi gördü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti sonra ganimetler bakanına dedi ki :

Sana bir şey demem, bırak onu götürsün. O da bıraktı ve onu eşya arkadaşlarımın yanına götürdüm ve yedik.

**Resûlullah'ın Safiyye ile zifafa girmesi ve
Ebû Eyyûb'un çadırı beklemesi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye ile Hayber'de veya yolun bir yerinde zifafa girdi. Safiyye'yi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için güzelleştiren ve onu tarayan ve işini düzelten Ümm-i Süley bint-i Milhân idi. Bu Enes b. Mâlik'in anasıdır, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinin bir çadırında Safiyye ile geceledi. Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd de (ki bu Benî Neccâr'ın kardeşidir), kılıcını kuşanmış, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bekçilik yaptı. Çadırın etrafını dolaşarak geceledi. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabahladığı zaman onu çadırın etrafında gördü şöyle dedi :

Ey Ebû Eyyûb sana ne oldu? Dedi ki :

Yâ Resûlallah, senin için işte bu kadından korktum. Çünkü o öyle bir kadındır ki onun babasını, kocasını ve kavmini katl etmişsin ve kendisi de kâfirdir. Ondan korktum. İddia ederler ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

Ey Allahım, Ebû Eyyûb'i koru, o beni koruyarak geceliği gibi.

**Bilâl'in bekçilik için kalmayı kabul etmesi ve
uykunun ona gâlib gelmesi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Zühri, Said b. Museyyeb'den naklen şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'den ayrıldığı ve yolun bir yerinde olduğu zaman gecenin sonunda dedi ki :

Kim bizi sabah namazına uyandırmak için bekleyecek. Belki uyur kalırız.

Bilâl dedi ki :

Ben, yâ Resûlallah, seni uyandırmak için beklerim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) indi, millet de indi ve uyudular. Bilâl ise namaz kılmaya kalktı. Allah (Azze ve Celle)'in namaz kılmasını dilediği kadar namaz kıldı. Sonra yolculuk eşyalarına dayandı ve fecri beklemeye başladı. Uyku gözüne galebe çaldı, o da uyudu. Neticede ancak güneş onları uyandırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından önce uyandı. Şöyle dedi :

Ey Bilâl, nedir bu bize yaptığın? Dedi ki :

Yâ Resûlallah seni tutan beni de tuttu. Dedi ki :

Doğru söyledin. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binek devesini az bir miktar eliyle götürdü. Sonra çöktürdü ve abdest aldı. Sahâbeler de abdest aldılar. Sonra Bilâl'a emretti. O da namaz için ikamet etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) millete namaz kıldırды. Selâm verdiğinde millete döndü ve şöyle dedi :

Namazı unuttuğunuz zaman onu hatırladığınız zaman kılınız. Çünkü Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur :

« أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدِكْرِي »

«Beni hatırlamak için namaz kıl.»

İbn-i Lukaym'ın Hayber'in fethi hakkındaki şîiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bana gelen habere göre), İbn-i Lukaym el-Absi'ye, Hayberi fethettiği zaman orada bulunan tavuk veya evlerde beslenen diğer yenilir hayvanlardan bir şeyler verdi. Hayber'in fethi Safer ayında idi. Bunun üzerine İbn-i Lukaym el-Absi, Hayber hakkında şöyle dedi :

رُمِيتْ نَطَاةٌ مِنَ الرَّسُولِ يَفْلَحِي   شَهْبَاءُ ذَاتِ مَنَازِكٍ وَقَفَارِ
وَأَسْتَفِيقْتُ بِالذِّلِّ لِمَا شِيعْتُ   وَرِجَالُ أَسْلَمَ وَسَطَهَا وَغِفَارِ
صَبَحَتْ بَنَى عَمْرٍو بْنِ زُرْعَةَ غُدُوَّةً   وَالشَّيْءُ أَظْلَمُ أَهْلُهُ بَنَهَارِ
جَرَتْ بِأَبْطَحِيهَا ^(٢) الدُّيُولُ ^(١) فَلَمْ تَدْعُ   إِلَّا الدُّجَاجَ تَصْبِيحَ فِي الْأَشْجَارِ
وَلِكُلِّ حِصْنٍ شَاغِلٌ مِنْ خَيْلِهِمْ   مِنْ عَبْدِ أَشْهَلٍ أَوْ بَنَى التَّجَارِ
وَمُهَاجِرِينَ قَدْ اْعْلَمُوا سِيَامَهُمْ   فَوْقَ الْغَافِرِ لَمْ يَبْنُوا لِقَرَارِ
وَلَقَدْ عَلِمْتُ لَيْثِينَ يَحْمَدُ   وَلَيْتُونِ بِهَا إِلَى أَضْفَارِ
فَرَنْ ^(٨) يَهُودَ يَوْمَ ذَلِكَ فِي الْوَعَى   تَحْتَ الْعَجَاجِ عَمَامِ ^(٩) الْأَبْصَارِ

«Netât kalesi Resûlullah tarafından silâhı çok şiddetli bir askeri birlik ile dövüldü.

Eslem ve Ğıfâr kabilesinin adamları oranın ortasına dağıldıkları zaman kesin olarak oranın boyun eğdiğini bildim.
Onlar Benî Amr b. Zür'a'ya sabaktan erkenden vardılar, Şakk kale-
sinin ahâlisi ise gündüz şiddetli ve kötü durumlara düştüler.
Onlar oranın çukurlarına malları çektiler ve şehirlerde öten evcil hay-
vanlardan başka bir şey bırakmadılar.
Her bir kale için Abd-i Eşhel'den veya Benî Neccâr'dan onların atlı-
larından bir işgalci vardır.
Ve muhâcirlerden ki, simaları miğferlerin üstünden biliniyor.
Onlar kaçmaya niyetli değildirler.
Muhakkak bildim ki, elbette Muhammed gâlib gelecektir ve orada sa-
jer aylarına kadar ikamet edecektir.
Yahudiler işte o günde, harpte, gözleri kör eden tozların altında kaçtı-
lar.»

İbn-i Hîşâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hîşâm dedi ki :

Ferret, (Keşefet) = kaçtı, demektir. Nitekim, kaçan hayvan diş-
 lerini açarak firar eder. Burda Ensar'ın onları toz duman için-
 de kaçırdıklarını kast ediyor.

**Kadınların Hayber'de hazır bulunmaları ve
 Ğıfarlı kadının haberi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Hayber'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber
 müslümanların kadınlarından birtakım kadınlar hazır bulundular.
 Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem) onlara ganimetten, az bir
 şeyler verdi, onlara ayrı bir pay vermedi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Süleyman b. Süheym, Ümeyye b. Ebîs-Salt'dan naklen, o da
 Benî Ğıfâr'lı bir kadından naklen (ki o kadının ismini bana anlat-
 tı) şöyle dediğini haber verdi :

Benî Ğıfâr'dan bir takım kadınların içinde, Resûlullah (Sallalla-
 hü Aleyhi ve Sellem)'e geldik ve dedik ki :

— Yâ Resûlallah, biz seninle birlikte işte şu gittiğin cihete çık-
 mayı kast ettik.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Haybere giderken yaralıları tedavi edip, müslümanlara gücümüzün yettiği kadariyle yaradım ediyorduk. O da dedi ki :

— Allah'ın bereketiyle bunu yapıyordunuz. Kadın dedi ki :

— Biz onunla birlikte çıktık.

Ben henüz taze bir kız çocuğu idim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni arkasına aldı. Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabaha doğru indi ve devesini çöktürdü. Ben de arkadaki çantadan indim. Bir de baktım ki o çantada benden bir kan vardır. O kan ilk olduğum hayz kanı idi. Kadın dedi ki :

Böylece deveye doğru büzüldüm ve utandım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bende olan durumu ve kanı gördüğü zaman, «Sana ne oldu? Belki de hayız oldun», dedi. Dedim ki :

Evet. Dedi ki :

O halde kendine iyi bak. Bir kab su al, içine tuz at sonra çantaya isâbet eden kanı onunla yıka ve bineğine dön. Kadın dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i feth ettiği zaman bizim için ganimetten bir şeyler verdi. Ve işte boynumda görmekte olduğunuz bu gerdanlığı aldı, bana verdi. Eliyle benim boynuma onu taktı. Vallahi bu benden aslâ ayrılmayacaktır.

O gerdanlık, ölünceye kadar onun boynunda kaldı. Kendisiyle beraber defn olunmasını vasiyyet etti.

Bir hayızdan temizlenmezdi, illâ temizlik suyunun içine bir tuz atmasını. Ve öldüğünde de gusûl suyunun içine tuzun konulmasını vasiyyet etti.

HAYBER'İN ŞEHİDLERİ

Beni Ümeyye'den olanlar

İbn-i İshâk dedi ki :

İşte müslümanlardan Kureys'den olan Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'den ve onların haliflerinden Hayber'de şehid düşenler şunlardır : Rabîe b. Eksüm b. Sahbere b. Amr b. Bükeyr b. Âmir b. Canm b. Dûdân b. Esed ve Sakif b. Amr ve Rifâe b. Mesrûh.

Beni Esed'den olanlar

Şehitler içinde Beni Esed b. Abduluzzá'dan : Abdullah b. Hübeyb vardı. (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre İbn-i Hebib denilir ve İbn-i Üheyb

b. Ğire, Beni Sa'd b. Leyt'dendir. Beni Esed'in halifidir ve onların kız-kardeşlerinin oğludur.

Ensârdan :

Şehitler içinde Ensâr'dan, sonra Beni Seleme'den : Bişr b. Berâ b. Marûr vardır. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zehirlendiği koyundan yediği için öldü. Bir de Fudayl b. Numân vardı.

Beni Züreyk'den :

Beni Züreyk'den : Mesûd b. Sa'd b. Kays b. Halde b. Âmir b. Züreyk vardı.

Evs'den :

Evs'den olan Beni Abdî'l-Eşhel'den : Mahmûd b. Mesleme b. Hâlid b. Adiy b. Mecdee b. Hârise b. Hâris vardı. Beni Hârise'den olup onların halifidir.

Beni Amr'dan :

Beni Amr b. Avf'dan : Ebû Dayyâh b. Sâbit b. Numân b. Ümeyye b. İmriü'l-Kays b. Sa'lebe b. Amr b. Avf ve Hâris b. Haatib ve Urve b. Mürre b. Sürâke ve Evs b. Kaa'id ve Üneyf b. Habîb ve Sâbit b. Esle ve Talha vardı.

Ğıfâr'dan :

Beni Ğıfâr'dan : Ümâre b. Ukbe vardı. Ok ile vuruldu.

Eslem'den :

Eslem'den : Âmir b. el-Ekva' ve Esved el-Râi, (ki bunun ismi Eslem'dir. İbn-i Hişâm dedi ki : el-Esved er-Rai Hayber halkındandır.

Beni Zühre'den :

İbn-i Şihâb ez-Zühri'nin zikr ettiğine göre Hayber'de şehid düşenlerden; Beni Zühre'den : Mesûd b. Rebie vardı. Kaare kabilesinden olup onların halifidir.

Ensâr'dan :

Ensâr'dan Beni Amr b. Avf'dan : Evs b. Katâde vardı.

HAYBER HÂDİSESİNDE EL-ESVED ER-RÂ'İNİN DURUMU

Onun müslüman olması, sonra şehid düşmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

El-Esved el-Raai'nin hâdisesi (bana gelen bilgiye göre) şöyle idi :

O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman Hayber kalelerinden birisinin muhâsarası ile meşguldü. Esved'in beraberinde bir koyun sürüsü vardı. O sürü üzerine yahudi bir adamın çobanı idi. Gelip dedi ki :

Yâ Resûlallah! Bana İslâmı anlat. O da onu anlattı. O, müslüman oldu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiçbir kimseyi İslâma dâvet etmeyi küçük görmüyor, herkese İslâmiyeti anlatıyordu. Müslüman olduğu zaman dedi ki :

Yâ Resûlallah, ben işte bu koyun sürüsünün sâhibinin işçisiyim. Bunlar bana emânettirler. Bunlara ne yapayım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

Onları salıver, yakında onlar sâhiblerine dönerler (veya benzeri bir şey söyledi) Bunun üzerine El-Esved kalktı ve çakıllardan bir avuç aldı, onları onların yüzlerine attı ve şöyle dedi :

Sahibinize dönün vallahi ben size aslâ sâhib olmam. Bunun üzerine toplu olarak çıktılar sanki onları sevk eden bir sürücü vardı, nihâyet kaleye girdiler. Sonra kaleye doğru El-Esved ilerledi ki müslümanlarla birlikte savaşınsın. Orada ona bir taş isabet etti. O taşla öldü. O Allah için hiçbir namaz kılmamıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildi, arkasına konuldu. Üzerindeki bir kalın elbise ile örtüldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyle ona bir göz attı. Sonra yüzünü çevirdi. Dediler ki :

Yâ Resûlallah, ondan niçin yüzünü çevirdin? Dedi ki :

Şimdi hur-il ıyndan onun iki zevcesi onun yanındadırlar.

İbn-i İshâk dedi :

Bana Abdullah b. Ebi Necih haber verdi ki, ona şöyle denilmiş.

Şehide isabet olunduğu zaman ona hur-i ıyndan iki zevcesi yaklaşıp onun yüzünden toprağı silerler ve derler ki Allah Seni topraklayan kimsenin yüzünü topraklasın ve seni katledeni katletsin.

HACCÂC B. İLÂT EL-SÜLEMÎ'NİN MESELESİ

Onun, Mekke'den malını toplamak için hile yapması

İbn-i İshâk dedi ki :

Hayber feth edildiği zaman, Haccâc (b. İlât el-Sülemi, el-Behzi, Resûlullah (Sallallahü Aleyh ive Sellem) ile konuştu ve dedi ki :

Yâ Resûlallah, Mekke'de benim hanımım Ümm-i Şeybe bint-i Ebî Talha'nın yanında malım vardır (o kadından olma oğlu Mu'riz b. Haccâc vardı) Mekke tüccarının yanlarında da dağınık mallarım vardır. Yâ Resûlallah, bana izin ver. O da ona izin verdi. Dedi ki :

Yâ Resûlallah, söylemem gerekecek bazı şeyler olacak. Resûlullah, «Söyle» diye ona ruhsat verdi. Haccâc dedi ki :

Ben de çıktım ve Mekke'ye geldiğim zaman Seniyyetül-Beyzâ'da Kureys'den birtakım adamlar buldum, haberleri araştırıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu soruyorlardı. Onun Hayber'e gittiği haberi onlara varmıştı. Onlar Hayber'in ziraat-ça, adamca ve savunmaca Hicaz'ın bir köyü olduğunu biliyorlardı. Bunun için haberleri yokluyorlardı. Gelen kabilelere soruyorlardı. Beni gördükleri zaman, bu Haccâc b. İlâtır, dediler. Benim müslüman olduğumu bilmiyorlardı. «Vallahi onda haberler vardır.» Ey Ebû Muhammed bize haber ver, çünkü bize haber gelmiştir ki o yol kesici, Hayber'e saldırmıştır. Halbuki orası yahudi beldesidir. Hicâz'ın verimli topraklarıdır. Dedim ki :

Bu haber bana da geldi. Fakat bende size gizli kalan bir haber vardır. Ben böyle deyince devemin iki yanını aldılar, şöyle diyorlardı :

Ey Haccâc söyle. Dedim ki :

Öyle bir hezimet oldu ki, onun mislini şimdiye kadar hiç işitmediniz. Onun ashâbı öyle bir şekilde katl olundu ki şimdiye kadar onun mislini işitmiş değilsiniz. Muhammed de öyle bir esir edildi ki... Onu esir edenler dediler ki :

Biz onu katletmeyeceğiz, onu Mekke halkına götüreceğiz ki onlar onu, kendi aralarında, onların adamlarından katlettiklerinin mukabilinde katletsinler. Bunun üzerine kalktılar ve Mekke'de bağır-maya başladılar. Dediler ki :

Muhammed'i bekleyin o size getirilecektir ve içinde katl edilecektir. Ben sonra dedim ki :

Mekke'de malımı toplamam ve alacaklılarım için bana yardım ediniz. Çünkü ben Hayber'e gitmek istiyorum ki Muhammed'in ve onun ashâbının yenilmesinden sonra tüccarlar, benden önce oraya gitmeden gidip bir şeylere nâil olayım.

İbn-i Hişâm dedi: Bir rivâyette Muhammed'den alınan ganimetten bir şeylere nâil olayım.

**H. Abbâs, Haccâc'ın haberinin güvenirliliğini araştırması
ve Kureyş'e âniden haber vermesi**

İbn-i İshâk dedi ki:

Kalktılar ve en sür'atli bir şekilde malımı bana topladılar. Hanımına geldim ve "Benim senin yanında kalmış malım vardır. Belki ben Hayber'e kavuşurum ve tüccar beni öne geçmeden satış fırsatlarından bir şeye nâil olurum", dedim.

Abbâs b. Abdul-Muttalib haberi işittiği zaman yanıma geldi. Ben ise tüccarın çadırlarından bir çadırda idim. Dedi ki:

Yâ Haccâc, senin getirdiğin bu haber nedir? Dedim ki:

Sana bildirirsem, kimseye söylemeden durur musun?

Evet, dedi. Ben dedim ki:

Burdan git ki seninle yalnız olarak buluşayım. Çünkü ben gördüğün gibi malımı toplamaktayım. O da ben işimi bitirinceye kadar benden ayrıldı. Dedi ki:

Mekke'de benim için olan her şeyi toplamayı bitirdiğim ve çıkmaya azm ettiğim zaman Abbas ile buluştum. Dedim ki:

Ey Ebul-Fazl benim verdiğim haberi sakla. Çünkü üç gün içinde yakalanmamdan korkuyorum. Sonra dilediğin zaman söyle. Dedi ki:

Olur yaparım. Dedim ki:

Ben vallahi senin kardeşinin oğlunu onların meliklerinin kızına güveği olarak gördüm. (Safiyye bint-i Huveyy'i kast ediyor) O, Hayber'i fethetti ve oradakileri çıkarttı. Orası şimdi onunla ashâbı için olmuş. Bunun üzerine o şöyle dedi:

Sen neler söylüyorsun ya Haccâc? Dedim ki:

He vallahi, böyledir. Benden olan bu haberi sakla. Ben müslüman oldum ve ancak malımı almak için geldim. Başkalarının eline geçmesinden korkuyordum. Üç gün geçtiği zaman durumu açıkla. Durum, senin arzu ettiğin gibidir.

Nihâyet üçüncü gün olduğu zaman Abbâs kendisine âid olan bir hulleyi giyindi ve haluk denen bir güzel koku süründü. Eline bastonunu aldı. Sonra çıktı ve Kâbe'ye geldi. Orayı tavaf etti. Onu gördükleri zaman dediler ki :

Yâ Ebulfazl, vallahi bu, musibetin hararetinin verdiği bir celâlettir. Dedi ki :

Sizin kendisine yemin ettiğiniz Allah'a yemin ederim. Muhammed, Hayber'i fethetmiştir. Onların meliklerinin kızı ile evlenmiştir. Onların mallarını ve orada olan malları almıştır. Orası onunla ashâbı için kalmıştır. Dediler ki :

Bu haberi sana kim getirdi? Dedi ki :

Size haberi veren kimse. Sizin yanınıza müslüman olarak girdi. Malını aldı, Muhammed'e ve onun ashâbına kavuşmak için gitti ki onunla birlikte ola. Dediler ki :

Hey Allah kulları! Allah düşmanı kaçıp kurtuldu. Amma vallahi şayet bilseydik elbette bizim elimizden çekeceği vardı. Dedi ki :

Çok beklemediler ki onlara bu haber geldi.

Hassân'ın Hayber günü hakkındaki şîri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hayber günü hakkında söylenen şîirlerden biri de Hassan b. Sâbit'in şu sözüdür :

يَسْمَا قَاتَتْ خَيْبَرَ عَمَّا جَمَعُوا مِنْ مَزَارِعٍ وَنَجَلٍ
كَرَهُوا الْمَوْتَ فَاسْتَبِيحَ حَامِمْ وَأَقْرَبُوا فِى النَّيِّمِ الدَّالِيلِ
أَمِنْ الْمَوْتِ يَهْرَبُونَ فَإِنَّ الْمَوْتَ أَمْزَالَ غَيْرِ جَعِيلِ

«Hayber ahâlisi cem ettikleri ekinlerini ve hurmalarını müdâfaassız bıraktılar.

Ne kötü savaştılar, ölümden hoşlanmadılar, korulukları ele geçirildi, ellerinden alındı ve yaramaz kötü huylu bir kimsenin zelil hakir kimsenin şîilini kendileri işlemeyi kabullendiler.

Ölümden mi kaçarlardı, halbuki cıslızların ölümü güzel bir ölüm değildir.»

Hassân'ın, Hayber'den geri durmasından dolayı,
Eymen'in adına özür dileyerek söylediği şiiri

Hassân b. Sâbit, Eymen b. Ümm-i Eymen b. Ubeyd adına özür dileyerek yine aşağıdaki şiiri söyledi. Bu Eymen, Hayber'den geri durup oraya gitmemişti. O, Beni Avf b. Hazrec'dendir. Onun anası Ümm-i Eymen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlı câriyesidir. Bu, Üsâme b. Zeyd'in anasıdır. Böylece Eymen, Üsâme'nin anabir kardeşi olur :

عَلَى حِينٍ أَنْ قَالَتْ لِأَيِّمَنَ أَهْوَ
وَأَيِّمَنُ لَمْ يَجِئْنِ وَلَكِنَّ مَهْرَهُ
وَلَوْلَا اللَّيْذَى قَدْ كَانَ مِنْ شَأْنِ مَهْرِهِ
وَلَكِنَّهُ قَدْ صَدَّهُ قَتْلُ مَهْرِهِ
جِئْتُ وَلَمْ تَشْهَدْ قَوَارِسَ خَيْرِ
أَضْرَبُ بِهِ شُرْبُ الْبَيْدِ الْحَمْرِ
لَقَاتِلَ فِيهِمْ فَارِسًا غَيْرَ أُعْسِرِ
وَمَا كَانَ مِنْهُ عِنْدَهُ غَيْرُ أُيْسِرِ

«Anası, Eymen'e «korkaklaştın, Hayber süvarilerinin içinde hâzır bulunmadın» dediği zaman.

Halbuki Eymen korkaklaşmamıştı, fakat onun atı şarablaşmış yalı içmişti.

Şayet atının durumu böyle olmuş olmasaydı, elbette onların içinde bir süvari olarak, zorluk çekmeden savaşırdı.

Fakat onu atının durumu men etti.

Onda kolay olmayan bir durumdan başka bir şey olmazdı.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana Ebû Zeyd işte bu beytleri Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi. Şunu da haber verdi :

وَلَكِنَّهُ قَدْ صَدَّهُ شَأْنُ مَهْرِهِ
وَمَا كَانَ لَوْلَا ذَاكَ يُقَصِّرِ

«Fakat onu atının durumu men etti şayet işte o olmasaydı o geri kalırmazdı.»

Nâciye'nin Hayber günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Nâciye b. Cündeb el-Eslemî şöyle dedi :

يَالْمَيَادِ اللَّهُ فِيهِ يُزْعَبُ مَأْمَوْ إِلَّا مَا كُلُّ وَشَرِبُ
وَجَنَّةٌ فِيهَا نَيْمٌ مُعْجِبُ •

«Hey Allah kulları, niçin rağbet olunur, o başka şey değil ancak ye-
mektir, içmektir ve bir cennettir ki, onda hayret verici çok nimetler
vardır.»

Nâciye b. Cündeb el-Eslemi yine şöyle dedi :

أَنَا لِنِ أَنْكَرَنِ ابْنِ جُنْدَبٍ يَأْرُبُ قِرْنَ فِي مَكْرَى أَنْكَبِ
• طَاحَ بَعْدَى أَنْسَرٍ وَطَلَبِ (٥) •

«Ben beni inkâr edene diyorum ki, ben İbn-i Cündeb'im.

Savaşta mukavemet eden çok kimseler, benim atımsın hamle yaptığı
yerde eğilirler.

Kuşların ve tîlkilerin midesine girerler.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana şiir rivâyetçilerinden blri; « **فِي مَكْرَى** »

ve; « **طَاحَ بَعْدَى** » sözünü haber vermiştir.

Hayber günü hakkında Kâ'b'ın şiiri

İbn-i Hişâm'ın Ebû Zeyd el-Ensâri'den zikr ettiğine göre Kâb b.
Mâlik, Hayber günü hakkında şöyle dedi :

وَمَحْنٌ وَرَدَّنَا خَيْرًا وَفَرَّوْضُهُ
جَوَادِلْدَى الْغَايَاتِ لَا وَهِنَ الْقَوَى
عَظِيمٌ رَمَادِ الْقَدْرِ فِي كُلِّ شَتْوَةٍ
يَرَى الْقَتْلَ مَذْحَايِنَ أَصَابَ شَهَادَةٍ
يَذُودُ وَيَحْمِي عَنْ ذِمَارِ مُحَمَّدٍ
وَيَنْصُرُهُ مِنْ كُلِّ أَمِيرٍ رَيْبُهُ
يُصَدِّقُ بِالْإِنْبَاءِ بِالنَّيِّبِ مُخْلِصًا
بِكُلِّ فِتْنَى عَارِي الْأَشَاجِعِ مَذُودِ
جَرَى عَلَى الْأَعْدَاءِ فِي كُلِّ مَشْهَدِ
ضُرُوبٍ يَنْصِلُ الْمَشْرِقَ الْمُهَدِّ
مِنْ اللَّهِ يَرْجُوهَا وَقُورًا بِأَحَدِ
وَيَذْفَعُ عَنْهُ بِالْقِسَانِ وَالْبَايِدِ
يَجُودُ بِنَفْسٍ دُونَ نَفْسِ مُحَمَّدٍ
يُرِيدُ بِذَلِكَ الْقُورَ وَالْعِزَّ فِي غَدِ

«Biz Hayber'e ve onun nehirlerinden su içilen mevkilerine avucunun damarları tüysüz, her bir yiğit koruyucu ile geldik.

Hedeflere ulaşmakta süratle koşan, kuvveti, her buluşma yerinde düşmanların üzerine saldıran atlarla geldik.

Biz, her kış gününde çömlleklerinin altında yanan ateşin külü büyük olan, Hind demirinden yapılmış Meşref köyüne mensûb kılıç namlularıyla çok vurucu kimseleriz.

Eğer şehâdete isâbet ederse katli bir medih olarak gören.

Şehadeti Allah'dan uman ve Ahmed ile muzaffer olmayı kurtuluşa ermeyi de Allah'dan uman kimseleriz.

Muhammed'in, korunması gereken şeyleri dili ve eli ile onu koruyan müdafaa eden kimseleriz.

Ve ona her şüphelendiği işten dolayı yardım eden, Muhammed'in nefsi önünde bir nefsi harcayan kimseleriz.

İhlâslı olarak gayb ile olan haberleri tastik eden, bununla yarın izzet ve kurtuluşu feyz ve necat bulmayı murad eden kimseleriz.»

HAYBER'İN TAKSİM EDİLEN ARAZİLERİ VE MALLARI

Şakk, Natât ve Ketibe

İbn-i İshâk dedi ki :

Hayber'in mallarının taksimi, Şakk, Natât ve Ketibe kaleleri üzerine oldu. Şakk ve Natât, müslümanların paylarına düştü. Ketibe kalesi ise Allah'ın humusu (beşte biri), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in payı, Zevilkurbâ'nın yetimlerin ve miskinlerin payı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının yiyecekleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile, Ehl-i Fedek arasında sulh sebebiyle gidip gelen adamların yiyecekleri olarak bırakıldı.

Onlardan biri, Muhayyise b. Mes'ud'dur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona arpadan otuz yük ve hurmadan da otuz yük verdi. Hayber, Hudeybiye'de hazır bulunanlara taksim olundu. Bunlar gerek Hayber'de hazır bulunmuş olsun, gerek olmasın, Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram'dan başka kimse geri kalmamıştı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, orada hâzır bulunanların payı gibi pay verdi

Hayber'in iki vâdisi Süreyr vâdisi ile Has vâdisi idi. Bunlar, Hayber'in üzerlerine taksim olunduğu vâdilerdir. Natât ve Şakk onsekiz pay (119) olarak verildi. Bunlardan Natât beş sehimdir. Şakk ise on üç sehimdir. Şakk ve Natât bin sekizyüz kişiye taksim olundu.

Kendilerine Hayber'in taksim olunduğu kimselerin sayısı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından kendilerine Hayber'in taksim olunduğu kimselerin pay sayısı bin sekiz yüz idi. Atlara da verilen paylar buna dahildir. Adamlar bin dörtyüzdür. Atlar ikiyüzdür. Her bir at için iki sehim oldu, onun binicisine ise bir sehim oldu. Her bir piyade için ise bir sehim oldu. Beşte dördü, ganimet, on sekiz paya ayrıldı. Her pay yüz pay arasında taksim edildi.

İbn-i Hişâm dedi ki :
atı sahibine arab atı payını verdi. Melez at sahiplerine de melez atı payını verdi.

Payların sâhiblerine taksim edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ali b. Ebi Tâlib baş oldu. Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Ömer b. el-Hattab, Abdurrahman b. Avf, Asım b. Adiyy (ki bu, Beni Aclân'ın kardeşidir) Üseyd b. Hudayr da baş oldular (yani kendilerine yüz kişinin payı toplanır oldular). Bu arada Hâris b. Hazrec'in sehmi, Nâim'in sehmi, Beni Beyâze'nin sehmi, Beni Ubeyd'in sehmi, Beni Seleme'den Benî Harâm'ın sehmi ve Sehham Ubeyd'in sehmi baş oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ubeyd'e «Sehham» denildi. Çünkü o Hayber gününde çok sehimleri satın almıştı. (120)

Bu, Ubeyd b. Evs'dir. Benî Hârise b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den biridir.

---

(119) Burdaki pay, beş bölü bir olan pay demektir. Biri, Allah ve Resûlullah'a dördü de müslümanlara verilmiştir.

(120) Sehmi, pay demektir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sâide'nin sehmi, Cıfar ve Eslem'in sehmi, Neccâr'ın sehmi, Hârise'nin sehmi ve Evs'in sehmi de bunlardandır. Hayber'den Natât'tan çıkan sehimlerden ilki Zübeyr b. el-Avvam'ın sehmi oldu. Bu sehim Hav'dır (Hayber'e yakın bir mevkidir). Onun peşine Süreyr gelir. Sonra ikincisi Beyâze'nin sehmi oldu. Sonra üçüncüsü Üseyd'in sehmi oldu. Sonra dördüncüsü Benî Hâris b. Hazrec'in sehmi oldu. Sonra beşincisi Nâim'in sehmi oldu. Bu sehim Benî Avf b. Hazrec ve Müzeyne ve onların ortakları içindi. Mahmud b. Mesleme orada katl olunmuştu. Bütün bu sehimler Netât'tan verildi.

Sonra Şakk'a indiler. Ondan çıkan ilk sehim Âsım b. Adıyy'ın sehmi oldu. Bu, Benî Aclân'ın kardeşidir. Onunla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sehmi oldu. Sonra Abdurrahman b. Avf'ın sehmi, sonra Sâide'nin sehmi, sonra Neccâr'ın sehmi, sonra Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi)'nin sehmi, sonra Talha b. Ubeydullah'ın sehmi, sonra Cıfâr ve Eslem'in sehmi, sonra Ömer b. el-Hattâb'ın sehmi, sonra Sêleme b. Ubeyd ve Benî Harâm'ın iki sehmi, sonra Hârise'nin sehmi, sonra Sehham Ubeydi'nin sehmi, sonra Evs'in sehmi, ki bu iki kat bir sehimdi.

Cüheyne ve Hayber'de hazır bulunan diğer Araplara bu sehimden verildi. Buna karşılık, Âsım b. Adı'nın ona baş sehiminden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir pay verildi.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ketibe'yi taksim etti. Burası has vâdidir. Bunu akrabaları ve hanımları arasında ve müslüman kadın ve erkeklere taksim etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızı Fâtıma'ya ikiyüz vesk (121) taksim etti. Ali b. Ebi Tâlib'e yüz vesk, Üsâme b. Zeyd'e iki yüz vesk ve hurma çekirdeğinden de elli vesk, mü'minlerin anası Âişe için ikiyüz vesk, Ebû Bekr b. Ebi Kuhafe için yüz vesk, Akil b. Ebi Tâlib için yüz kırk vesk, Benî Cafer için elli vesk, Rebîe b. Hâris için yüz vesk, Salt b. Mahreme ve onun iki oğlu için yüz vesk, onlardan kırk veski Salt içindir. Ebû Nebika için elli vesk, Rûkâne b. Abd-i Yezid için elli vesk, Kays b. Mahreme için otuz vesk, Ebul-Kasım b. Mahreme için kırk vesk, Ubeyde b. Hâris'in kızları için ve Husayn b. Hâris'in kızı için

(121) Vesk, deve yükü demektir.

yüz vesk, Benî Ubeyd b. Abd-i Yezid için altmış vesk, İbn-i Evs b. Mahreme için otuz vesk, Mistah b. Üsâse için ve İbn-i İlyâs için el-li vesk, Ümm-i Rümeyse için kırk vesk, Nuaym b. Hind için otuz vesk, Büheyne bint-i Hâris için otuz vesk, Uceyr b. Abd-i Yezid için otuz vesk, Ümm-i Hakîm bint-i Zübeyr b. Abdulmuttalib için otuz vesk, Cümâne bint-i Ebi Tâlib için otuz vesk, İbn-i Erkam için elli vesk, Abdurrahmân b. Ebi Bekr için kırk vesk, Hamne bint-i Caşş için otuz vesk, Ümm-i Zübeyr için kırk vesk, Dubâe bint-i Zübeyr için kırk vesk, İbn-i Ebi Huneys için otuz vesk, Ümm-i Tâlib için kırk vesk, Ebû Basr için yirmi vesk, Nümeyle el-Kelbî için elli vesk, Abdullah b. Vehb ve onun iki kızı için doksan vesk, ondan kırk veski onun iki kızı içindir. Ümm-i Habîb bint-i Caşş için otuz vesk, Melku b. Abde için otuz vesk ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları için yediyüz vesk taksim etti.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Buğday, arpa, hurma ve hurma çekirdeği ve bunların gayrı ne varsa onları ihtiyaç mikdarlarınca taksim etti. Benî Abdulmuttalib'in ihtiyaçları daha şiddetli idi. Bundan dolayı onlara daha çok verdi.

**Resûlullah'ın, hanımlarına ganimetten pay vereceğini
va'd etmesi**

«Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla,

Muhammed Resûlullah'ın hanımlarına Hayber'in buğdayından ayırdığının sözüdür.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarına yüz seksen vesk ayırmış. Fâtıma bint-i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için seksen beş vesk, Üsâme b. Zeyd için kırk vesk, Mikdâd b. Esved için on beş vesk ve Ümm-i Rümeyse için beş vesk.

Osman b. Affân ve Abbâs şahid oldu, Abbâs bunu yazdı.

Resûlullah'ın, ölümü esnâsında yaptığı vasiyet

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Sâlih b. Keysân, İbn-i Şihâb ez-Zühri'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesûd'dan naklen şöyle haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölümü esnasında başka değil ancak üç şey vasiyyet etti. Hayber'den Rehâviler (122) için yüz vesk mal, Dariler (123) için de yüz yük mal Sabe'liler için ve ariler için Hayber'den yüz vesk mal verilmesini vasiyyet etti.

HAYBER OLAYINDA FEDEK MESELESİ

Resûlullah'ın Fedek ahalisiyle müsâlahası

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'in işini bitirip Allah'ın Hayber ehlinin başına getirdikleri onlara ulaştığında Allah Fedek halkının kalblerine korku düşürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, malları yarı yarıya işlemek üzere müsâlahâ etmek haberini gönderdiler. Onların elçileri Hayber'e veya Tâif'e veya Medine'ye geldiler. O da bunu onlardan kabul etti. Böylece Fedek, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tahsis edildi. Çünkü oranın üzerine ne atlarla ne de develerle gidilmemişti.

DARİLER'DEN BİR CEMÂATIN İSİMLERİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine Hayber'den pay verilmelerini vasiyyet ettiği kimseler

Onlar Benû Dâr b. Hânî' b. Habîb b. Nümâre b. Lahm'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Şam'dan yürüyüp gelenler : Temim b. Evs ve kardeşi Nuaym b. Evs ve Yezid b. Kays ve Arfe b. Mâlik (ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini Abdurrahman koydu.)

İbn-i Hişâm dedi :

Bir rivâyette : Azze b. Mâlik ve onun kardeşi Mürran b. Mâlik de vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Mervân b. Mâlik, denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

---

(122) Rehâviler : Yemen'de bir kabiledir.

(123) Dariler : Dâr b. Hânî' kabilesidir.

Ve Fakihe b. Numân, Cebele b. Mâlik ve Ebû Hind b. Berr ve onun kardeşi Tayyib b. Berr de vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Abdullah ismini verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), nitekim bana Abdullah b. Ebî Bekr'in haber verdiği gibi, Hayber halkına Abdullah b. Revâhe'yi müslümanlar ile yahudilerin arasında tahminci olarak gönderdi. O da onların üzerine tahmin ediyordu. Onlar «bize taaddi ettin» dedikleri zaman, dedi ki:

Eğer derseniz sizin için olsun, eğer derseniz bizim için olsun. Bunun üzerine yahudiler derlerdi ki:

İşte bu adâletle gökler ve yer ayakta durur.

Abdullah b. Revâhe onlara ancak bir sene tahmincilik yaptı, sonra Mute'de öldürüldü. (Allah ona rahmet etsin). Abdullah b. Rehâve'den sonra onların üzerine Cebbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ tahmincilik yapıyordu. Cebbâr Benî Seleme'nin kardeşidir.

İbn-i Sehl'in katl olunması ve Resûlullah'ın onun ehline diyetini vermesi

Yahudiler işte bu minval üzere kaldılar. Müslümanlar onlarla muamelelerinde bir beis görmüyorlardı.

Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Abdullah b. Sehl'in üzerine saldırdılar. (Bu Abdullah, Benî Hârise'nin kardeşidir) onu katlettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar ona karşı onları suçlu buldular.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Zühri, Sehl b. Ebî Hasme'den ve yine Büşeyr b. Yesâr, (ki bu Benî Hârise'nin mevlâsıdır), Sehl b. Ebî Hasme'den naklen bana şöyle rivâyet ettiler.

Abdullah b. Sehl Hayber'de katl olundu. Arkadaşlarıyla oradan hurma toplamak üzere çıkmıştılar. Bir çeşmenin içine boynu kırılmış sonra oraya atılmış olarak bulundu. Dedi ki:

Onu, aldılar ve onu kaybettiler, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiler ve ona durumu zikrettiler. Onun kardeşi Abdurrahman b. Sehl de yanına geldi kendisiyle birlikte amcasının iki oğlu Huvvayyise ve Muhayyise (ki bunlar Mesûd'un

iki oğludur) de vardı. Abdurrahman onların yaşça en genci idi. Kavim içinde cesur birisi idi. Amcasının iki oğlundan önce konuştuğu zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Büyüklük, büyüklük (yani büyük konuşsun).

İbn-i Hışâm dedi : Denilir ki :

Kebbir kebbir, büyük, büyük dedi. (Mâlik b. Enes'in zikr ettiği-ne göre) Bunun üzerine o sustu. Huveyyise ve Muhayyise konuştular, bunlardan sonra o konuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arkadaşlarını katl olunduğunu zikrettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Kaatilinizin ismini zikr edersiniz. Sonra da onun üzerine elli yemin edersiniz. Biz o zaman onu size teslim ederiz. Dediler ki :

Yâ Resûlallah, biz bilmediğimiz bir şey üzerine yemin edecek değiliz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Yahudiler, Onu katletmediklerine ve onun katilini de bilmediklerine elli kere yemin edip onun kanından beri olurlar, kabul eder misiniz? Dediler ki :

Yâ Resûlallah, biz yahudilerin yeminlerini kabul edecek değiliz. Onlarda öyle bir küfür vardır ki, günah üzerine yemin etmelerinden daha büyüktür. Dedi ki :

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden yüz dişi deve olarak ödedi.

Sehl dedi ki :

Vallahi unutmuyorum : Ben onu çekerken, onlardan bir esmer kadın bana tokat attı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Muhammed b. İbrâhîm b. Hâris et-Teymî, Abdurrahman b. Büceyd b. Kayzî'den (ki bu, Benî Hârise'nin kardeşidir), haber verdi. Muhammed b. İbrâhîm şöyle demiş :

Allah'a yemin ederim ki : Sehl ondan daha çok âlim değildi, fakat onun yaşı ondan daha büyüktü. O ona şöyle dedi :

Vallahi durum böyle değildi. Sehl vehm etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Onu bilmediğinize yemin ediniz» demedi. Yalnız Ensar bu durumu ona söylediği zaman Hayber'in yahudilerine mektub yazdı ki :

Sizin evlerinizin arasında bir maktul bulunmuştur, onun diyetini ödeyiniz. Bunun üzerine onlar da onu kendilerinin katletmediğine ve onun kaatilini bilmediklerine yemin ederek ona mektup yazdılar.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden ödedi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Amr b. Süayb, Abdurrahman b. Bücey'd'in rivâyetinin aynısını haber verdi. Ancak o, rivâyetinde şöyle dedi :

«Onun diyetini ödeyiniz, yoksa harb ilân ediniz.» Onlar da onu katletmediklerine ve onun kaatilini bilmediklerine dair Allah'ya yemin ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinden onun diyetini ödedi.

Ömer'in zamanında yahudilerin Hayber'den sürülmeleri

İbn-i İshâk dedi ki : İbn-i Şihab ez-Zühri'den sordum :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmahıkları yahudilere çıkan mahsule göre verdiği zaman, Hayber'in yahudilerine oranın hurmahıklarını onlara vermesi nasıl oldu? Bunu onlar için kati (*) mi kıldı yoksa o hurmahıkları bundan başka bir zarûretten dolayı mı onlara verdi?

İbn-i Şihab da, bana haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i, savaştan sonra kahran fethetti. Hayber, Allah (Azze ve Celle)'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ganimet kıldığı şeylerden idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orayı humusladı (yani beşte birlere böldü) ve orayı müslümanlar arasında taksim etti. Oranın ehlerinden, savaştan sonra oradan sürülmek hükmüne razı olanlar oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onları çağırdı ve onlara şöyle dedi :

Eğer dilerseniz, işte bu malları, onlarda çalışmanız üzere size vereyim. Meyvaları bizimle sizin aramızda yarı yarıya olsun. Allah'ın sizi karar kıldıracağı bir müddet, sizi bırakayım? Onlar da kabul ettiler ve işte bu şart üzere onlarda çalıştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah b. Revahe'yi gönderiyor, o da oranın meyvasını taksim ediyor ve tahminde onlara adâletli hareket ediyordu. Allah, Peygamberini (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müteveffa kılınca, Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) orayı, Resûlullah (Sallallahü

(*) Kati, devletin ahalisine verdiği maktu arazi demektir.

Aleyhi ve Sellem)'den sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ora üzerine onlarla yaptığı muamele üzere onların elinde bıraktı. Sonra Ömer (Radiyallahü anh) emirliğinin ilk döneminde öyle bıraktı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Allah'ın onun ruhunu kabz ettiği hastalığında «Arab yarımadasında iki din ictima etmemelidir» hadisi Ömer'e ulaştı. Bunun üzerine Ömer bu meseleyi araştırdı. Nihayet bu hadisin sâbit olduğunun delilleri ona vardı. Bunun üzerine Yahudilere haber gönderdi ve şöyle dedi:

Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) sizin sürülmeniz için izin vermiştir. Bana şu haber gelmiştir ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir:

«Elbette Arap yarımadasında iki din ictima etmemelidir. O halde yahudilerden kimin yanında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid varsa onu bana getirsin, onun için onu infaz edeyim. Yahudilerden kendisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid olmayan kimseler ise buraları boşaltmaya hazırlansınlar. Böylece Ömer onlardan, kendisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid bulunmayan kimseleri sürdü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Nâfi, Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki o şöyle demiş:

Ben, Zübeyr ve Mikdâd b. el-Esved Hayber'deki mallarımızın yanına gittik ki onları dolaşıp bakımını yapalım. Geldiğimiz zaman mallarımıza dağıldık. Dedi ki:

Gecenin karanlığında benim üzerime saldırıldı. Ben yatağında uyumakta idim. Kollarım dirseklerden itibaren yarılmış. Sabahladığım zaman iki arkadaşım benim yanıma geldiler, bağırmaya başladılar. Bunu sana kim yaptı? diye sordular. Ben de dedim ki:

Bilmiyorum. Dedi ki:

Ellerime gereken ihtimamı gösterdiler ve beni Ömer (Radiyallahü anh)'ın yanına getirdiler. O da dedi ki:

İşte yahudilerin yaptığı budur. Sonra millet içinde kalktı hutbe verdi ve şöyle dedi:

Ey insanlar! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hayber'in yahudileriyle, dilediğimiz zaman onları çıkarabileceğimiz üzerine muamele yapmıştı. Abdullah b. Ömer'in üzerine saldırmışlar ve onun ellerini yarmışlardır. Nitekim size bu haber gelmiştir. Bundan önce

de Ensârînın da üzerine saldırmışlardı. Onların bunu yaptıklarında şüphemiz yoktur. Orada bizim onlardan başka bir düşmanımız yoktur. O halde Hayber'de kimin malı var ise ona kavuşsun, çünkü ben yahudileri çıkartacağım, dedi ve onları çıkarttı.

**H. Ömer'in Vadi'l-Kur'âyı müslümanlar arasında
taksim etmesi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Ebi Bekr, Abdullah b. Meknef'den (ki bu Beni Hârise'nin kardeşidir) naklen haber verdi ki o şöyle demiş :

Ömer, yahudileri Hayber'den çıkarttığı zaman Muhâcirler ve Ensâr ile birlikte yola çıktı. Beraberinde Cabbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ'yı da götürdü. Bu, Beni Seleme'nin kardeşidir. Medine halkının tahmincisi ve onların muhâsibi idi. Bir de Yezid b. Sâbit'i beraberinde götürdü. Bu ikisi Hayber'i, ehli arasında eskiden olduğu gibi sehimlerin asıl topluluğu üzerine taksim ettiler.

Ömer b. el-Hattab'ın Vâdi'l-Kurâ'dan, Osmân b. Affan'a bir hatar, (124) Abdurrahman b. Avf için bir hatar, Ömer b. Ebi Seleme için bir hatar, Âmir b. Ebi Reblî için bir hatar, Amr b. Süraka için bir hatar, Üşeym için bir hatar verdi.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki; Eslem ve Beni Cafer için bir hatar verdi ve Muaykil için bir hatar, Abdullah b. Erkam için bir hatar, Abdullah ve Ubeydullah için iki hatar, İbn-i Abdullah b. Cahş için bir hatar, İbn-i Bükeyr için bir hatar, Mutemir için bir hatar, Zeyd b. Sâbit için bir hatar verdi. Übeyy b. Kâb için bir hatar, Muâz b. Afrâ için bir hatar, Ebû Talha ve Hasan için bir hatar, Cebbâr b. Sahr için bir hatar, Câbir b. Abdullah b. Riâb için bir hatar, Mâlik b. Sa'saa ve Câbir b. Abdullah b. Amr için bir hatar, İbn-i Hudayr için bir hatar, İbn-i Sa'd b. Muâz için bir hatar, Seleme b. Selâme için bir hatar, Abdurrahman b. Sâbit ve Ebi Şerik için bir hatar, Ebû Abs b. Cebr için bir hatar. Muhammed b. Mesleme için bir hatar, Ubâde b. Târik için bir hatar verdi.

---

(124) Hatar, pay demektir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Denilir ki : Katâde için de bir pay verdi.
İbn-i İshâk şöyle dedi :

Cebr b. Atik için yarım hatar verdi. Hâris b. Kays'ın iki oğlu için yarım hatar verdi. İbn-i Hezâme ve Dahhâk için bir hatar verdi. İşte Hayber'in ve Vâdi'l-Kurâ'nın durumundan ve onların taksimlerinden bize varan haber budur.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hatar : Nasib pay demektir. Benim için falan kimse bir pay ayırdı mânasına «ahtara li fulanün hataren» denilir.

3. Cildin Sonu

4 Cildin Baş : Câfer b. Ebû Tâlib'in Habeşistan'dan geri
Dönmesinin ve Habeşistan'a Muhâcir Olanların
Bahsidir.

FİHRİSTLER ve İNDEKS

KİTAB'IN MEVZULARINA GÖRE FİHRİSTİ

Bedir'de Kureyş'ten esir düşenler	5
Bedir günü hakkında söylenen şiirler	11
Bedir hakkında Hassan'ın diğer bir şiiri	24
Haris'in Hassan'a karşı söylediği şiir	26
Hassan'ın Haris'e karşı şiiri	27
Ubeyde b. Haris'in, ayağının kesilmesi hakkındaki şiiri	33
Kab'ın, Ubeyde b. Haris için mersiyesi	35
Kab'ın, Bedir hakkındaki şiiri	36
Talib b. Ebû Talib'in, Resûlullah'ı medhederek söylediği şiiri	38
Dirâr'ın Ebû Cehl'e mersiyesi	39
Haris b. Hişam'ın Ebû Cehl'e ağıt yakarak söylediği şiiri	41
İbnül-Esved'in Bedr'in maktullerine ağlaması	42
Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın Bedr'in maktullerine ağıtı	43
Ebû Üsame'nin şiiri	48
Utbe'nin kızı Hind'in şiiri	54
Safiyye'nin şiiri	57
Hind bint-i Üsase'nin şiiri	58
Kuteybe bintil-Haris'in şiiri	59
Bedr savaşının bitiş tarihi	61
Küdr'de Benî Süleym gazvesi	61

SEVİK GAZVESİ :

Ebû Süfyan'ın düşmanlığı ve Resûlullah (S.A.V.)'in onun izine düşmesi	61
Bu gazvenin Sevik gazvesiyle isimlendirilmesinin sebebi	63
Ebû Süfyan'ın Sevik gazvesi hakkındaki şiiri	63

Zİ-EMR GAZVESİ :

Behran'dan Furu' Gazvesi	64
--------------------------	----

BENİ KAYNUKA'NIN DURUMU :

Resûlullah (S.A.V.)'in onlara nasihatı ve onların da onu red etmeleri	65
Onların hakkında nazil olan âyetler	65
Ahdini ilk bozan kimseler	66
Onların müslümanların arasındaki harbin sebebi	66
İbn-i Übey ile Resûlullah arasında olan hadise	66
Muhasaralarının müddeti	67
İbn-i Samit'in yahudilerin halifi olmaktan beri olması, onun ve İbn-i Übeyy'in hakkında nazil olan âyetler	67

ZEYD B. HARİSE'NİN KADRE'YE SERİYYESİ :

Zeyd'in kabileyi ele geçirmesi ve adamların kaçıp kurtulmaları	69
Kureyş'i ayıplayan Hassan'ın şiiri	70

KAB B. EL-EŞREF'İN KATL OLUNMASI :

Onun, Resûlullah'ın iki elçisinin müşriklerin katl olunmasına dair verdikleri habere inanmaması	70
Kab'ın Resûlullah'a karşı kışkırtıcı şiiri	71
Hassan'ın ona karşı reddiyesi	73
Meymune'nin Kab'e karşı reddiyesi	73
Kâb'ın Meymune'ye karşı reddiyesi	74
Söylemesi ve onun tuzak ile katledilmesi	75
Kâb b. Malik'in, İbn-i Eşref'in katledilmesi hakkındaki şiiri	78
İbn-i Eşref'in ve İbn-i Ebi Hukayk'ın katledilmeleri hakkında Hassan'ın şiiri	79

MUHAYYİSE VE HUVEYLİSE'NİN DURUMU :

Huveyyise'nin, kardeşi Muhayyise'yi katletmesinden dolayı kınaması ve sonra onun İslâma girmesi	80
Muhayyise'nin, kardeşinin kendisini kınaması hakkındaki şiiri	81
Huveyyise'nin İslâmî hakkında diğer bir rivayet	81
Resûlullah'ın Behran'a gelmesiyle Uhud gazvesi arasındaki müddet	82

Uhud Gazvesi	83
Kureyş'in Resûlullah'a karşı savaşıma için teşvik etmeleri	83
Bu hususta nâzil olan âyetler	83
Kureyş'in harp için toplanması	84
Resûlullah (S.A.V.)'in rüyası	86
Resûlullah (S.A.V.)'in, sahabeleriyle çıkma veya kalma hakkındaki mü- şaveresi	86
Münafıkların, müslümanlara yardım etmeyi terketmeleri	88
Resûlullah'ın tefe'ül ettiği, hayra yordduğu bir hadise	88
Müslümanlar, Mirbe'nin bahçesine yürüdükleri zaman onun yaptığı şey	89
Resûlullah'ın boğaza inmesi ve savaş için hazırlık yapması	90
Onbeş yaşında oldukları halde Resûlullah'm kendilerine izin verdiği kim- seler	90
Ebû Düvâne'nin durumu	91
Fasık Ebû Amir'in durumu	92
Ebû Süfyan'ın Kureyş'i teşvik etmekteki üslûbu	92
Hind ve beraberindeki kadınların teşvikleri	93
Müslümanların parolası	93
Ebû Düccane'nin kıssasının tamamı	93
Hz. Hamza'nın şehid düşmesi	95
Vahşi'nin, Hamza'yı nasıl öldürdüğünü Damri'ye ve İbn-i Hiyâr'a anlat- ması	95
Vahşi, Resûlullah'm önünde müslüman oluyor	97
Vahşi'nin Müseyleme'yi katletmesi	98
Vahşi, divândan atıldı	98
Mus'ab b. Umeyr'in katledilmesi	99
Asım b. Sabit'in durumu	100
Meleklerin yıkadığı Hanzala	100
Esved ile Ebû Süfyan'ın Hanzala'yı katletmeleri hakkındaki şiirleri ...	101
Ebû Süfyan'a karşı reddiye olarak Hassan'ın şiiri	103
Ebû Süfyan'a karşı reddiye olarak söylenen Haris'in şiiri	104
Zübeyr'in, hezimetin sebebinden bahsetmesi	104
Amretül-Hârisi'ye hakkında Hassan'ın şiiri	106
Uhud gününde Resûlullah'm başına gelenler	107
Hassan'ın Utbe hakkında ve onun sebebiyle Resûlullah'a isabet eden şey hakkındaki şiiri	108
İbn-i Seken ve Uhud gününde çektiği zorluk	109
Ümmü Sa'd'ın Uhud gününde cihaddaki nasibinden bahsetmesi	110
Ebû Düccane ve İbn-i Ebî Vakkas'ın, Resûlullah'tan düşmanı def edip onu korumaları	110
Katâde'nin çektikleri ve gözünün durumu	111
Enes b. Nadr'ın durumu	111

İbn-i Avf'ın aldığı yaralar	112
Hezimetten sonra Resûlullah'ı ilk tanıyan kişi	112
Übeyy b. Halef'in sözü	112
Übeyy b. Halef'in katl olunması hakkında Hassan'ın şiiri	113
Resûlullah'ın Uhud boğazına varması	115
İbn-i Ebi Vakkas'ın, Utbe'yi öldürmeye hırs göstermesi	115
Kureys'in dağa çıkmaları ve Hz. Ömer'in onlarla savaşması	115
Resûlullah'ın kalkamayacağı kadar zayıf düşmesi ve Talha'nın ona yardımı	116
Resûlullah'ın oturarak namaz kılması	116
Yeman ve İbn-i Vakş'ın katl olunması	116
Hatib'in oğlunun katlolunması ve babasının sözü	117
Resûlullah'ın haber verdiği gibi Kuzman'ın münafık olarak katl olunması	118
Muhayrik'in katlolunması	118
Haris b. Süveyd'in durumu	119
İbn-i Hişam'ın, Mücezzer'i katledenin hakkındaki şiiri	119
Usayrem'in durumu	120
Amr b. Cemuh'un katl olunması	121
Hind'in Hz. Hamza'yı parçalaması	121
Hind bint-i Utbe'ye karşı reddiye olarak Hind bint-i Üsâse'nin şiiri	122
Hind bint-i Utbe'nin bir şiiri	123
Ömer'in (R.A.), Hassan'ı Hind bint-i Utbe'nin hicvine karşı teşvik etmesi	123
Hüleys'in Ebû Süfyân'a karşı, onun Hamza'yı parçalamasını iğrenç görmesi	124
Ebû Süfyan'ın, Uhud'dan sonra sevincinden müslümanlara gülmesi ve Ömer ile konuşması	125
Ebû Süfyan'ın müslümanları tehdid etmesi	125
Ali'nin müşriklerin izlerini takib etmesi	126
Uhud savaşının sonu	126
Resûlullah'ın, Hamza'ya mahzun olması	127
Uzuvlarını kesmek sûretiyle öç almaktan nehy hakkında nâzil olan âyetler	128
Resûlullah'ın, Hamza ve diğer maktullerin üzerine namaz kılması	129
Safiyye'nin Hamza'ya mahzun olması	130
Abdullah b. Cahş'ın Hamza ile birlikte defn olunması	131
Şehidlerin defn olunması	131
Hamne'nin Hamza için üzülmesi	132
Ensar'ın kadınlarının Hamza'nın üzerine ağlamaları	132
Benî Dinâr'lı kadının durumu	133
Kılıçları yıkamak	134
Resûlullah'ın düşmanları korkutmak için onların izini takib etmesi	135
Resûlullah'a yardım için müslümanların ölümü istemelerinden bir örnek	135
İbn-i Ümm-i Maktûm'un Medine üzerine amil kılınması	136
Ma'bed el-Huzâî'nin yaptığı	136

Ebü Süfyan'ın, bir kafilenin dili ile Resûlullah'a haber göndermesi ...	138
Ebü Azze ve Muaviye b. Muğire'nin katl olunması	139
Muaviye b. Muğire'nin katl olunması	140
Abdullah b. Übeyy'in bundan sonra durumu	140
Uhud günü, mihnet günü idi	141
Allah'ın Uhud hakkında indirdiği âyetlerin bahsi	141
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	144
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	146
Faizin yasak edilmesi	147
Allah'ın ibadete teşvik etmesi	147
Müslümanların başlarına gelen musibetler ve Allah'ın onlara tesellisi ...	149
Mücahitlerin cennete çağrılışı	151
Ölümün Allah'ın izniyle olması	153
Eski mücâhidlerin, peygamberlerle beraber şecaatlerinin bahsi	154
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	155
Allah'ın müslümanları kâfirlere itaat etmekten men etmesi	156
Allah'ın, Peygamberinden kaçmalarından dolayı mü'minleri levh etmesi ...	159
Resûlullah'ın onlara (mü'minlere) acımasının bahsi	163
Çulûl hakkında nâzil olan âyetler	165
Resûlleri göndermekle Allah'ın insanlara lûtfetmesi	166
Mü'minlere isabet eden musibetin bahsi	167
Cihada terğib ve teşvik	169
Uhud şehidlerinin varış yeri	170
Hamra-i Esed'de Resûlullah'a karşı çıkanların bahsi	172
Uhud'da Muhacirlerden şehid olanlar	175
Şehidlerin sayısı	180
Uhud gününde müşriklerden katl olunanlar	180
Uhud günü hakkında söylenen şiirler :	
Hubeyre'nin şiiri	182
Hassan'ın Hubeyre'ye karşı söylediği şiir	186
Ka'b'ın Hubeyre'ye karşı söylediği şiir	187
İbn-i Zibarâ'ya aid bir şiir	192
Hassan'ın Zibarâ'ya karşı red cevabı	194
Kâb'ın Hamza'ya ve Uhud şehidlerine ağlayarak söylediği şiiri	196
Kâ'b'e karşı Dırâr'ın red cevabı olan şiiri	198
İbn-i Zibarâ'nın Uhud günü hakkındaki şiiri	199
Hassan'ın İbn-i Zibarâ'yı red eden şiiri	201
Amr b. El-Âsi'nin Uhud günü hakkındaki şiiri	203
Kâ'b'ın İbn-i Âsi'ye karşı reddedilen söylediği şiiri	204
Dırâr'ın Uhud günü hakkındaki şiiri	205
Amr'ın Uhud günü hakkındaki şiiri	208

Hassan'ın sancak sahipleri hakkındaki şiiri	212
Hassan'ın Uhud gününün şehidleri hakkındaki şiiri	215
Hassan'ın Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri	220
Kâ'b'in Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri	222
Kâ'b'in Uhud hakkındaki şiiri	225
İbn-i Revâhe'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri	230
Kâ'b'in Uhud hakkındaki şiiri	232
Dırâr'ın Uhud hakkındaki şiiri	233
Ebû Za'ne'nin Uhud hakkındaki urcûzesi	235
Uhud günü hakkında Ali'ye nisbet olunan urcûze	236
İkrime'nin Uhud hakkındaki urcûzesi	236
A'sa-i Temim'in Uhud günündeki Beni Abduddar'ın maktullerine ağlayarak söylediği şiiri	236
Safiyye'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri	237
Nu'm'un Şemmas'a ağlayarak söylediği şiiri	239
Ebul Hakem'in, Nu'm'a taziye olarak söylediği şiiri	239
Reci günü'nün bahsi :	
Adel ve Kaare kabilelerinin, kendilerine ilim öğretmek için bir takım kişileri taleb etmeleri, Resûlullah'ın da altı kişiyi göndermesi	240
Adel ve Kaare'nin altı kişiye saldırması	241
Mersed, İbn-i Bükeyr ve Asım'ın katl edilmesi	242
Anıların, Asım'ı himaye etmesi	243
İbn-i Târik'in katl olunması ve Hubeyb ile İbn-i Desinne'nin satılışı	243
İbn-i Desinne'nin katledilmesi ve Resûlullah için gösterdiği vefakârlıktan bir misal	244
Hubeyb'in şehid edilmesi ve duasının haberi	245
Reci' seriyyesi hakkında Kur'an'da nâzil olan âyetler	247
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	248
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	249
Asılması istendiğinde Hubeyb'in söylediği şiir	250
Hassan'ın Hubeyb'e ağlayarak söylediği şiir	251
Hassan'ın Hubeyb'i katletmelerinden dolayı Huzeyli kabilesini hicveden şiiri	254
Bi'r-i Maüne Vak'ası (H. 4. Sefer ayı)	
Bi'r-i Maüne'ye gönderilme	260
Gönderilme sebebi	260
Gönderilen adamlar	261
Âmir'in ihaneti	261
İbn-i Ümeyye ile Münzir'in arkadaşlarının katl olduğunu bilmelerinden sonra o azınlara karşı tutumları	262
İki Âmirli'nin katl edilmesi	262

Resûlullah'ın Ebû Berâ'nın yaptığından üzülməsi	263
İbn-i Fühlyre'nin katl olunmasından sonra durumu	263
Hakem ve Ümmül-Benin'in nesebi	264
Rabia'nın, Amir'i yermesi	265
İbn-i Verka'nın katledilmesi ve İbn-i Revâhe'nin ona mersiyesi	265
Hassan'ın Bi'r-i Maûne'nin maktullerine ağlayarak söylediği şiiri	266
Kâ'b'in Bi'r-i Mâune hakkında şiiri	266
Kuratâ'nın nesebi	267
Benî Nadir'in sürülmeleri (H. 4. sene) :	
Resûlullah'ın, Benî Âmir'in maktullerinin diyeti için eBnî Nadir'den yar-	
dım istemeğe gitmesi ve onların da ona ihanet etmek istemeleri	267
Benî Nadir'in niyetlerinin Resûlullah'a bildirmesi ve onun onlarla harb	
etmek için hazırlık yapması	268
Resûlullah'ın Benî Nadir'i muhasara etmesi ve onların hurmalıklarını kes-	
tirmesi	268
Münafıkların Benî Nadir'i teşvik etmesi ve sulh yapmak istemeleri	269
Benî Nadir'den Hayber'e muhâcir gidenler	269
Resûlullah'ın Benî Nadir'in mallarını muhacirler arasında taksim etmesi	269
Benî Nadir'den müslüman olanlar	270
Yâmin'in, Amr b. Cihâş'ın katledilmesine teşvik etmesi	270
Benî Nadir hakkında nâzil olan âyetler	270
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	272
Kâ'b'in, Benî Nadir'in yurtlarından çıkartılması ve İbn-i Eşref'in katle-	
dilmesi için söylediği şiiri	279
Semmak'ın Kâ'b'e karşı reddiyesi	281
İbn-i Mirdâs'ın, Benî Nadir'in adamlarını methetmesi	283
Havvât'ın, İbn-i Mirdas'a karşı reddden söylediği şiiri	283
İbn-i Mirdâs'ın Havvât'a karşı reddden söylediği şiiri	284
Kâ'b veya İbn-i Revâhe'nin İbn-i Mirdas'a karşı reddden söylediği şiiri ...	285

ZATÜ'R-RİKA GAZVESİ :

Gazve için yapılan hazırlıklar	287
Gazvenin Zatü'r-Rika ile isimlendirilmesinin sebebi	287
Korku namazı	287
Çavres ve Resûlullah'ı katletmeye yeltenmesi	288
Cabir'in ve devesinin Resûlullah ile olan kıssaları	289
Askerlerinin bekçiliğini yapmaları ve başlarına gelen musibet	292
Resûlullah'ın seferden dönmesi	293

SON BEDİR GAZVESİ :

Resûlullah'ın çıkışı	293
-----------------------------	-----

Resûlullah'ın İbn-i Übehy'i Medine'ye vali kılması	294
Ebû Süfyan'ın adamları ile birlikte geri dönmesi	294
Resûlullah ve Mahşî el-Damrî	294
Ma'bed ve onun, Resûlullah'ı süratli giden devesi hakkında söylediği şiiri	295
İbn-i Revâhe'nin veya Kâb'in, Bedir hakkındaki şiiri	295
Hassan'ın, Bedir hakkındaki şiiri	296
Ebû Süfyan'ın Hassan'a karşı reddeden söylediği şiiri	297

DÜMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ :

Savaşın tarihi :

Resûlullah'ın İbn-i Urfuta'yı Medine'ye vali yapması	298
Resûlullah'ın seferden dönüşü	298

HENDEK GAZVESİ :

Gazvenin tarihi	299
Yahudilerin Kureyş'i tahrik ve teşvik etmesi ve onlar hakkında nâzil olan âyetler	299
Yahudilerin Çatafan'ı teşvik etmeleri	300
Müşrik Ahzab'ın çıkışı	301
Hendek'in kazılması ve münafıkların, mü'minlerin sevkini kırmaya çalışmaları	301
Hendek'te mü'min olsun, münafık olsun, çalışanlar hakkında nâzil olan âyetler	301
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	302
Müslümanların Hendek hafriyatında tekerleme söylemeleri	303
Ogün zahir olan mucizeler	304
Sert yerin yumuşaması	304
Beşir'in kızının hurmasındaki bereket	304
Câbir'in taamında (yemeğinde)ki bereket	305
Allah'ın, Resûlüne fethe dair gösterdiği şeyler	306
Kureyş'in Medine'ye inmesi	306
İbn-i Ümm-i Mektum'u Medine'ye vali yapması	307
Huyey, Kâ'b'ı Resûlullah ile ahdini bozması üzerine sürüklemesi	307
Resûlullah'ın, Kâ'b'in ahdi bozmasını araştırması	308
Müslümanlarda yayılan korku ve münafıkların nifaklarının zuhur etmesi	309
İbn-i Hişam'ın, Muattib'in nifâkı hakkındaki görüşü	309
Resûlullah'ın Çatafan ile musalaha yapmak istemesi ve sonra ondan vazgeçmesi	309
Müşriklerden bir topluluğun hendeği geçmesi	310

Selman ve onun Hendeğin kazılmasına fikir vermesi	311
Ali'nin Amr b. Abd-i Vüdd' katletmesi ve onun bu husustaki şiiri	311
Hassan'ın, İkrime'nin kaçması hakkındaki şiiri	313
Hendek gününde müslümanların parolası	313
Sa'd b. Muâz'ın durumu	313
İbn-i Hişam'ın görüşüne göre Sa'd'ın katili	315
Safiyye ve onun, Hassan'ın korkaklığı hakkında zikrettiği	315
Müşrikleri, müslümanlardan caydırmak için Nuaym'ın çalışmaları	316
Müşrikler arasında ayrılmaları başgöstermesi	318
Resûlullah (S.A.V.), Huzeyfe'yi gönderdi ki, müşriklerin başına gelenleri öğrensın	319
Ebü Süfyan'ın yolculuk için onların içinde nida etmesi	320
Huzeyfe'nin, müşriklerin birbirinden yardımı kesmeleri ve ayrılmaları ha- berıyla, Resûlullah'a gelmesi	321
Resûlullah'ın hendekten ayrılması	321

BENİ KURAYZA GAZVESİ:

Allah'ın, Resûlüne, Cebraîl'in ilesını üzere Benî Kurayza ile harb etmesini emretmesi	321
Resûlullah'ın müslümanları savaşa çağırması	322
İbn-i Ümm-i Maktum'un Medine'ye vali kılınması	322
Resûlullah kendilerine sorduğunda denildi ki: O, Dihye idi. Bunun üze- rine onun Cibril olduğunu öğrendi	323
Müslümanların Resûlullah'a kavuşmaları	323
Benî Kurayza'nın muhasara edilmesi ve Kâ'b b. Esed'in onlara sözü	323
Ebü Lübage ve onun tevbesi	325
Ebü Lübage'nin ihaneti hakkında nazil olan âyetler	326
Resûlullah'ın Ebü Lübage'ye karşı tutumu ve Allah'ın onun tevbesini ka- bul etmesi	326
Ebü Lübage'nin tevbesinin kabul edilmesi hakkında inen âyet	327
Benî Hedl'den bir topluluğun müslüman olması	327
Amr b. Su'da'nın durumu	328
Benî Kurayza'nın, Resûlün hükmü üzere inmesi ve Sa'd'ın hakem kılınması	328
Resûlullah'ın Sa'd'ın hükmüne razı olması	330
Benî Kurayza'nın, İbn-i Hişam'ın reyine göre, Sa'd'ın hükmü üzere inme- sinin sebebi	330
Benî Kurayza'nın katliolunmaları	330
İbn-i Ahtab'ın katli olunması ve İbn-i Cevvâl'in onun hakkındaki şiiri	331
Benî Kurayza'nın kadınlarından bir tek kadın katliolundu	332
Zebîr b. Betâ'nın durumu	332

Atiyye ve Rifâe'nin durumu	334
Benî Kurayza'dan alınan ganimetlerin taksimi	335
Reyhâne'nin durumu	335
Hendek ve Benî Kurayza hakkında nâzil olan âyetler	336
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	338
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	340
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	341
Hendek şehidleri	348
Müşriklerin Resûlullah'a, Nevfel'in cesedinin satın alınmasını teklif etmesi	349
Benî Kurayza gününde müslümanların şehidleri	350
Resûlullah'ın, müslümanları Kureyş'e karşı savaş açmakla müjdelemesi	350

HENDEK VE BENÎ KURAYZA HAKKINDA ŞİİRLER :

Dirâr'ın şiiri	351
Dirâr'a karşı Kâ'b'ın reddiyesi	353
İbn-i Zibarâ'nın şiiri	355
Hassan'ın şiiri	356
Kâ'b'ın şiiri	358
Müsâfir'in Amr'a ağlayarak söylediği şiir	367
Müsâfir'in, Amr ile birlikte olan süvarileri kınayarak söylediği şiir	369
Hubeire'nin Amr'a ağlayarak ve kaçtığından özür dileyerek söylediği şiir	370
Hubeire'nin Amr'a ağlayarak söylediği diğer bir şiiri	371
Hassan'ın Amr'ın katlolumasıyla iftihar ederek söylediği şiiri	371
Hassan'ın Benî Kurayza günü İbn-i Muâz'a ağlayarak söylediği şiiri	373
Hassan'ın İbn-i Muâz'a ve başkasına ağlayarak söylediği şiiri	375
Benî Kurayza hakkında Hassan'a âid şiir	376
Ebü Süfyan'ın, Hassan'a karşı reddiyesi	378
İbn-i Cevvâl'in Hassan'a karşı reddiyesi	378

SELÂMB. EBİ'L-HUKAYK'IN KATLEDİLMESİ :

Hazrec kabilesinin Resûlullah'tan İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katli için izin istemellri	379
İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katline çıkan kişiler ve onların kıssası	380
Hassan'ın, İbn-i Eşref ve İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katli hakkındaki söylediği şiiri	382

AMR B. AS VE HALİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLMALARI :

Amr'ın diğerleri ile birlikte Necâşi'ye gitmesi	383
--	-----

Amr b. As'ın, Necâşi'den Amr el-Damri'yi katletmek için istemesi, Necâşi'nin de ona red cevabı vermesi	384
Amr ve Halid'in İslâm üzere birleşmeleri	385
Talha'nın müslüman olması	385
Sehmi'nin, Talha ve Halid'in müslüman olmaları hakkındaki şiiri	386

BENİ LİHYAN GAZVESİ :

Resûlullah'ın Benî Lihyan'a çıkması	386
Resûlullah'ın İbn-i Ümm-i Mektum'u Medine üzerine amil (vali) kılması	387
Resûlullah'ın Benî Lihyan'a gidişi ve geri dönüşü	387
Resûlullah'ın geri dönmesi hakkındaki sözü	387
Kâ'b'ın, Benî Lihyan gazvesi hakkındaki şiiri	388

ZÛ KIRD GAZVESİ :

İbn-i Hısn'ın Resûlullah'ın yüklü develerini yağma etmesi	388
Benî Lihyan gazvesinde İbn-i Ekvân'ın başına gelenler	389
Resûlullah'ın bağırması ve süvarilerin yarışarcasına ona doğru atlarını koşturmaları	389
Resûlullah'ın Ebû Ayyaş' aatını terketmesini nasihat etmesi	390
Muhriz'in kavme doğru koşması ve katl olunması	390
İbn-i Hişâm'ın, Muhriz ile birlikte katl olunan kimse hakkındaki görüşü	391
Benî Lihyan gazvesinde müşriklerden öldürülenler	392
İbn-i Ümm-i Mektum'un Medine'ye amil kılınması	392
Ganimetin müslümanlar arasında taksimi	393
/İfâri'nin karısı ve nezr ettiği (adadığı)şey ile Resûlullah	393
Hassan'ın Zû Kired hakkındaki şiiri	393
Sa'd'ın Hassan'a kızması ve Hassan'ın da onu razı etmeğe çalışması	395
Hassan'a âid Zû-Kired hakkındaki diğer bir şiiri	395
Kâ'b'ın, Zû-Kired hakkındaki diğer bir şiiri	395
Şeddâd'ın, Uyeyne için söylediği şiiri	397

BENİ MUSTALİK GAZVESİ :

Gazvenin olduğu tarih	398
Ebû Zer'in Medine üzerine âmil kılınması	398
Resûlullah'ın Benî Mustalik ile gaza etmesinin sebebi	398
İbn-i Sübâbe'nin ölümü	398

Cehcâh, Sinan ve İbn-i Übeyy	399
İbn-i Übeyy'in Resûlullah'tan özür dilemesi	401
Resûlullah ve Üseyd ve İbn-i Übeyy'in sözü	401
Resûlullah'ın, fitneden meşgul etmek için insanları yürütmesi	401
Resûlullah'ın Rifâe'nin ölümünü haber vermesi	402
İbn-i Übeyy hakkında nâzil olan âyetler	402
İbn-i Abdullah b. Übeyy'in, babasının katlini üstlenmeyi kabul etmesi, Resûlullah'ın da onu af etmesi	402
İbn-i Übeyy'in kavminin onu cezalandırmayı üstlenmesi	403
Mıkas b. Sübâbe ve kardeşinin intikamını almaktaki hilesi ve bu husustaki şiiiri	403
Müslümanların parolası	404
Beni Mustalik'in maktulleri	404
Cüveyriyl bint-i Hâris'in durumu	405
Velid b. Ukbe ve Benû Mustalik ve bu hususta nâzil olan âyetler	407
BENİ MUSTALİK GAZVESİNDE İFK HADİSESİ	408
Resûlullah'ın hanımlarıyla beraber seferdeki durumu	408
Âişe'nin gerdanlığının düşmesi ve gerdanlığı aramak için geri kalması	409
İbn-i Muattal'ın Âişe'ye rastlaması ve onu binek devesine bindirmesi	409
Resûlullah'ın Âişe'den yüz çevirmesi	410
Âişe'nin, babasının evine intikal etmesi ve onun hakkında söylenenleri bil- mesi	410
Resûlullah'ın millet içinde, kavminin ona namusu hakkında eziyet etme- lerini zikrederek verdiği hutbe	412
İbn-i Übeyy ve Hamne'nin, bu haberin yayılmasındaki tesirleri	412
Resûlullah'ın hutbesinden sonra müslümanların arasında olan şeyler	412
Resûlullah'ın Ali ve Üsâme ile istişaresi	413
Âişe'nin berâeti için âyetlerin nâzil olması	413
Ebü Eyyûb ve onun, Âişe'nin paklığını hanımına zikretmesi	415
Bu hususta Kur'an'dan nâzil olan âyetler	416
Ebü Bekr'in, Misfah'a nafaka vermemeye niyet etmesi, sonra bundan vaz- geçmesi	417
İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	417
İbn-i Muattal'ın, Hassan'ı katletmeye kasd etmesi	419
Hassan ve Mistah'ı hicveden şiiiri	423

HİCRİ 6. SENENİN SONUNDA HUDEYBİYE'NİN DURUMU, BEY'- ATÜ'R-RIDVAN'IN ZİKRI, RESÛLULLAH (S.A.V) İLE SÜHEYL B. AMR'IN ARASINDAKİ SULH :

Resûlullah'ın çıkması	424
------------------------------	-----

Nümeyle'nin Medine üzerine tayıni	424
Resûlullah'ın milleti yardıma çağırması	424
Resûlullah'ın beraberindeki adamların sayısı	424
Resûlullah ve Bısr b. Süfyan	425
Resûlullah'ın Kureyş'le karşılaşmaktan uzak durması	426
Resûlullah'ın oku ile suyu aramak için inen kişi	427
Naciye'ye âid şiir isbat eder ki Resûlullah'ın okunu taşıyan kendisidir	427
Resûlullah ile Kureyş arasında Büdeyl ve Huzâa'nın adamları	428
Kureyş'in Resûlullah'a gönderdikleri elçi = Mikraz	429
Kureyş'in Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden Huleys	429
Kureyş'in Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden Urbe b. Mes'ud	430
Resûlullah'ın Kureyş'e gönderdiği elçisi Hıraş	431
Kureyş'in, kendilerini düşmanlık için gönderdikleri Kureyş'li bir topluluk ve Resûlullah'ın onları affetmesi	432
Hz. Muhammed'in Kureyş'e gönderdiği elçisi Osman	432
Osman'ın katledildiği haberinin yayılması	433

BEY'ATÜ'R-RIDVAN :

Resûlullah'ın millet ile savaş için bey'atlaşması ve Cedd b. Kays'ın bana uymaması	433
İlk bey'atlaşan kişi	

MÜTAREKE :

Kureyş'in, Süheyl'i sulh için Resûlullah'a göndermesi	434
Hz. Ömer'in Resûlullah'a karşı sulhu yadırgaması	435
Ali'nin sulhun şartlarını yazması	436
Huzaa kabilesinin Hz. Muhammed'in tarafına geçmesi, Benî Bekr'in de Kureyş tarafına geçmesi	437
Milletin sulh için mühim gördükleri şeyler ve Ebû Cendel'in gelişi	437
Sulh üzerine şahid tutulan kimseler	438
Resûlullah, kurbanlık devesini kesti ve traş oldu, millet de ona iktida etti (uydu)	439
Resûlullah'ın, önce traş olanlar, sonra saçlarını kısaltanlar için duası	439
Resûlullah'ın, boynunda gümüşten bir halka olan erkek deveyi hedy etmesi	440
Resûlullah'ın savaşmaktan me: edilmesinin zikri	442
İbn-i Hişâm'ın bazı gariz kelimeleri tefsir etmesi	443

SULH'DAN SONRA KUREYŞ'İN MÜSTAZ'AFLERE YAPTIKLARI- NIN NETİCELERİ :

Ebü Basir'in Medine'ye gelişi ve Kureyş'in onu geri istemesi	445
Ebü Basir'in Âmir'liyi katletmesi ve Resûlullah'ın bu husustaki sözü ...	445
Mekke'de mahpus edilenlerin Ebü Basir'in yanında toplanmaları ve onların Kureyş'e eziyet vermeleri ve Resûlullah'ın onları konuk etmesi	446
Süheyl'in, Ebü Basir'in diyet ödemesini istemesi ve bu hususta, Mevheb'in şiiiri	447
İbn-i Ziberâ'nın Mevheb'e karşı söylediği şiiiri	448

MUSALAHA'DAN SONRA HİCRET EDENLERİN DURUMU :

Ümm-i Külsûm'un Resûlullah'a hicreti ve Resûlullah'ın onu geri vermekten imtina etmesi	449
İbn-i Ebî Hüneyde'nin Urve'ye muhâcîrât âyetini sorması, onun da ona cevab vermesi	449
İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	450
Urve'nin cevâbına dönüyoruz	450
İbn-i İshâk'ın Zühri'ye Muhâcîrat âyetlerini sorması	451
Mekke'nin fethinin müjdesi ve bazı müslümanların acele etmesi	452

HAYBER'E YÜRÜMENİN BAHŞI :

Hayber'e doğru çıkış	452
Resûlullah'ın Nümeyle'yi Medine'ye âmil (vâli) kılması	453
İbn-i Ekva'nın urcûze söylemesi ve Resûlullah'ın ona duâ etmesi ve onun şehid düşmesi	453
Resûlullah'ın Hayber'i görünce duâ etmesi	454
Hahber halkının Resûlullah'ı gördükleri zaman kaçmaları	454
Resûlullah'ın Hayber'e giden yolundaki konuklama yerleri	455
/atafan ve onların Hayber'e yardım etmeğe kalkışmaları, sonra onlardan yardımlarını kesmeleri	456
Resûlullah'ın kale kapılarını açtırması	456
Resûlullah'ın Hayber gününde birtakım şeyleri yasaklaması	456
Eslemî'lerden olan eBni Sehm'in durumu	458
Yahudi Merhab'ın katledilmesi	458
Merhab'ın kardeşi Yasir'in katledilmesi	461
Hayber gününde Ali'nin durumu	461
Ebul Yaser Kâ'b b. Amr'ın durumu	463
Mü'minlerin anası Safiyye'nin durumu	463

HAYBER'İN MESELESİNİN GERİ KALAN KISMI :

Kinane b. Rabi'nin cezalandırılması	464
Hayber halkı ve Fedek halkının musalahası	465
Zehirlenmiş koyun meselesi	465
Resûlullah'ın (Hayber'den) Medine'ye geri dönmesi	466
Rifâe'nin Resûlullah'a hediye etmiş olduğu kölenin katl olunması	466
İbn-i Muğaffel ve eline geçirdiği bir dağarcık dolusu iç yağı	467
Resûlullah'ın Safiyye ile zifafa girmesi	468
Bilâl'in bekçilik için kalmayı kabul etmesi ve uykunun ona galib gelmesi	468
İbn-i Lukaym'ın Hayber'in fethi hakkındaki şiiri	469
İbn-i Hişam'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi	470
Kadınların Hayber'de hazır bulunmaları ve /ıfırlı kadının haberi	470
HAYBER ŞEHİDLERİ HADİSESİNDE EL-ESVED ER-RÂ'İNİN DURUMU	473

HACCAC B. İLAT EL-SÜLEMİ'NİN DURUMU :

Onun (Haccat b. İlat el-Sülemi'nin) Mekke'den malını toplamak için hile yapması	474
H. Abbas, Haccat'ın haberinin güvenilirliğini araştırması ve aniden Kureys'e haber vermesi	475
Hassan'ın Hayber günü hakkındaki şiiri	476
Hassan'ın Hayber'den geri durmasından dolayı, Eymen'in adına özür dileyerek söylediği şiiri	477
Naciye'nin Hayber günü hakkındaki şiiri	477
Kâ'b'ın Hayber günü hakkındaki şiiri	478

HAYBER'İN TAKSİM EDİLEN ARAZİLERİ VE MALLARI :

Şakk, Natat ve Ketibe kaleleri	479
Kendilerine Hayber'in taksim olunduğu kimseler	480
Payların sahiplerine verilmesi	480
Resûlullah'ın hanımlarına ganimetten pay vereceğini vaad etmesi	482
Resûlullah'ın ölümü esnasında yaptığı vasiyyet	482

HAYBER OLAYINDA FEDEK MESELESİ :

Resûlullah'ın Fedek ahalisiyle musalahası	483
---	-----

DARİ'LERDEN BİR CEMÂATIN İSİMLERİ:

Resûlullah'ın kendilerine Hayber'den pay verilmelerini vasiyyet ettiği kim- seler	483
İbn-i Sehl'in kati olunması ve Resûlullah'ın onunehline diyetini vermesi ...	484
Hz. Ömer zamanında yahudilerin Hayber'den sürülmeleri	486
Hz. Ömer'in Vadi'l-Kurâ'yı müslümanlar arasında taksim etmesi	488

